

שבוע פרשת במדבר - בבל העולם

(29 May – 04 June 2022)

כ"ח אייר – ה' סיון תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִיתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵינוֹם שְׁמֹרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרְךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְפֹּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחְדּוֹ: ד שֵׁשֶׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבַט־יְהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסֻאוֹת לְמִשְׁפָּט כְּסֻאוֹת לְבֵית דֹּד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁלִּי אֲהַבֶּךָ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לִמְעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לִמְעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קבא מתוך "תהילות מנחם"

ד - הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל

השגחת הקב"ה בכל מקום

הפירוש¹ ב"הנה לא ינום - מעולם אינו מסיר השגחתו", והקב"ה שומר על יהודים בכל מקום שהם נמצאים, ועל אחת כמה וכמה על הנמצאים בארץ הקודש, שיש להם זכות נוספת להתגורר במקום שהאוויר טהור וגושה טהור², עד ל"פלטרין של מלך"³.

וכאשר הם הולכים בדרך התורה השלימה, ומקיימים את כל הכתוב בה, כולל ההלכה⁴ "עובדי גילולים שצרו על עיירות של ישראל, אם... באו על עסקי נפשות, או אפילו סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת, ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי ממון מחללין עליהם את השבת", שהלכה זו חלה על כל המקומות שיהודים מתגוררים בהם, גם בחוץ לארץ⁵, ועל אחת כמה וכמה בארץ ישראל שצריך לשמור על ביטחונם.

ובכך שהם מקיימים את שלימות התורה, ומשמרים את כל חלקי ארץ ישראל שניתנו במתנה מהקב"ה לבני ישראל - שלימות הארץ, הם מזרזים את הגאולה הקרובה, שאז ארץ

המשך בעמוד פח

(1) ראה מצוד"ד ראב"ע כאן.

(2) ראה שבת טו, ב. גיטין ח, סע"א ואילך.

(3) ל' חז"ל מגילה כז, א.

(4) או"ח סי' שכט ס"ו.

(5) כדמוכח בפשטות באו"ח שם. וראה עירובין מה, א.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת חג השבועות, ה'תשכ"ה

שבתא ויומא טבא ולקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	מסכת יבמות עם ביאורים	כב
(ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	מדף פג עד דף פט	רל
(ג) הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות .	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
(ד) מאמר ד"ה אלפיים שנה קדמה תורה		(כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	כג
יום שני דחג השבועות, ה'תשי"א	ו	אדמו"ר הזקן	רס
(ה) שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה	כ	(כד) שולחן ערוך הלכות עירובין	כד
(ו) לקוטי-שיחות פר' במדבר – ב' סיון כרך יח	לה	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רס
(ז) לקוטי-שיחות חג השבועות כרך יח, א	מא	(כה) לקוטי תורה ביאור על פרשת נשא	כה
(ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	רסב
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מו	(כו) תורת חיים	כו
(ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר	מז	אדמו"ר האמצעי	רסד
(י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת במדבר	מח	(כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כז
(יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת במדבר	עג	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסו
(יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)		(כח) תורת שמואל תרל"ב	כח
לשבוע פרשת במדבר	עד	אדמו"ר מוהר"ש	רסו
(יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת במדבר	פד	(כט) ספר המאמרים – המשך תער"ב	כט
(יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פו	אדמו"ר מוהרש"ב	רסז
		(ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	ל
		אדמו"ר מוהריי"צ	רסח
		(לא) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	לא
		אדמו"ר מוהריי"צ	רסט
		(לב) ספר הזכרונות פרק קיא	ער
		(לג) אגרות קודש	לג
		אדמו"ר מוהריי"צ	רעג
		(לד) חומש לקריאה בציבור	עדר
		(לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפג
		(לו) ביאורים לפרקי אבות פרק ו	רפד
		(לז) לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר	רפה
		(לח) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	לח
		וחג השבועות	רפז

שיעורי רמב"ם

(טו) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת במדבר	פט
(טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת במדבר	קנט
(יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת במדבר	קעח

מסכת סוטה עם ביאורים

מדף מג עד דף מט	קפח
(יט) נביאים וכתובים	
יחזקאל פרק כא, דברי הימים פרק ד	רכ
(כ) משניות – מסכת שביעית	
ביאור קהתי	רכב
(כא) עין יעקב מסכת יומא	רכח

הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות

על פי הוראת חז"ל¹ דמזכירים "ומזרזין . . בשעת מעשה" – כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם² אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:

(א) ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים . . אחד בפה ואחד בלב".

ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל. וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת. ג' רעות ללשון, דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".

ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.

וצ"ל כזוהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב מאהבת ה' אתכם, וכתיב אהבתי אתכם אמר ה'".²

(ב) כמדובר כמה פעמים – על פי מאמר רז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" – כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,

כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות. ולהעיר אשר מתן תורה הוא על-ידי אשר "בנינו עורכים אותנו".⁴

(ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. ועל-דרך-זה בכל ערב שבת קודש⁵ וערב יום-טוב כו'.⁶

(משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ג)

(1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.
(2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך – ביאור ג' פסוקים אלו.
(3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).
(4) שהש"ר פ"א, ד (א).
(5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים כביו"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם דא"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לן – רג, ג ואילך).
(6) ועיין תניא פל"ז (מח, ב).

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג השבועות, ה'תשי"א

למסור לאנ"ש ברכת קבלת התורה בשמחה ובפנימיות ובטח יערכו התועדות חסידותית.

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל במדרש:

1 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ לִפְנֵי בְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
2 שְׁנָאֻמְרָ¹ בְּמִשְׁלֵי, הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת וְאֵהִיָּה הִיִּיתִי אֶצְלוֹ אֶצֶל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
3 הוּא אֲמוֹן שֶׁהִיא לִי כְּאוֹמֶנֶת וְאֵהִיָּה שְׁעִשְׂוּעִים וְהִיִּיתִי שֶׁעֲשׂוּעוֹ שֶׁל
4 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבִיכּוֹל יוֹם יוֹם,
5 וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֶלֶף שָׁנָה²
6 כְּכַתּוּב בְּתַהֲלִים 'כִּי אֵלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ
7 כִּיֹּם אֶתְמוֹל', וְכִיֹּן שְׁנֵאמַר כֹּאן יוֹם
8 יוֹם', פַּעַמִּים יוֹם', הִרִי זֶה רִמּוֹ
9 לַפַּעַמִּים אֵלֶף, הֵינּוּ אֶלְפִיִּים שָׁנָה.
10

בס"ד. יום שני דחג השבועות,
ה'תשי"א
(הנחה בלתי מוגה)

1 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
2 שְׁנָאֻמְרָ¹ וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֵהִיָּה
3 שְׁעִשְׂוּעִים יוֹם יוֹם, וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֵלֶף
4 שָׁנָה². וּמִדִּיק בָּזָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי
5 אֲדָמוֹ³, דְּצָרִיף לְהִבִּין מִהוּ עֲנִין הָאֶלְפִים שָׁנָה
6 שֶׁקִּדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, דְּהֵלֵא כָּל עֲנִין
7 הַזְּמַן הוּא בְּרִיאַת חֲדָשָׁה שְׁנִתְחַדְשָׁה בְּדֶרֶךְ יֵשׁ
8 מֵאֵין בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם כְּמוֹ כְּלָלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאַת
9 שְׁבָרָא הַקֶּבֶ"ה מֵאֵין לִישׁ⁴, אִם כֵּן מִהוּ אֲמָרוּ
10 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם.
11 וּבְהִקְדָּמָה שְׁמַצִּינוּ⁵ גַּם בְּסִפְרִים קְדָמוֹנִים
12 שֶׁהִקְשִׁי עַל מֵאֻמְרָ רַ"ל זָה, מִה
13 שְׁיִיף עֲנִין אֶלְפִיִּים שָׁנָה קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם,
14 הָרִי מְדִידַת הַזְּמַן הִיא עַל יְדֵי הַמְּאֹרוֹת, כּוֹכָבִים
15 וּמִזְלֹת כו', כְּמוֹ שְׁכַתּוּב⁶ וְהִיוּ לְאוֹתוֹת
16 וְלִמְוָעִדִּים וְלִיָּמִים וְשָׁנִים, וְאִם כֵּן מִה שְׁיִיף עֲנִין
17 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קוֹדֶם בְּרִיאַת הַמְּאֹרוֹת. וְהַתְּרוּץ
18 בָּזָה, שֶׁהַכּוֹנֵה בְּאֶלְפִיִּים שָׁנָה הִיא לִפִּי הַמְּדִידָה
19 דְּעֶכְשִׁי, שְׁאִילוֹ יִצְוִיר שֶׁהִיוּ אֵז הַמְּאֹרוֹת כו'
20 שֶׁהֵם הַכְּלִים הַמְּוָדָדִים אֶת הַזְּמַן, אֲזִי הִיָּתָה
21 מְדִידַת זְמַן זֶה כְּמוֹ אֶלְפִיִּים שָׁנָה עֶכְשִׁי. אֲמַנָּם,
22 בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַקּוֹשֵׁא הִיא בְּנוֹגַע לְעֶצֶם עֲנִין
23 הַזְּמַן שֶׁעֲנִינוּ הוּא הַשִּׁינוּיִים דְּעֶבֶר הוֹזָה וְעֵתִיד⁷,
24 דְּבִמְשָׁף זְמַן קָצֵר יֵשׁ מְעַט שִׁינוּיִים, וּבִמְשָׁף זְמַן

ביאור בדרך אפשר
40 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הָרִי מְדִידַת הַזְּמַן דְּבַר
41 שְׁמוֹרֶכֶת מִמְּצִיאוֹת שֶׁל יָמִים, שְׁבוּעוֹת, חֲדָשִׁים וְשָׁנִים הִיא עַל יְדֵי
42 הַמְּאֹרוֹת, הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵךְ וְכֵן עַל יְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת כו', שֶׁהִילּוּכֶם
43 יוֹצֵר אֶת הַמְּצִיאוֹת שֶׁל יוֹם וְלַיְלָה וְשִׁינוּיֵי הַזְּמַנִּים כְּמוֹ שְׁכַתּוּב⁶ בְּתוֹרָה
44 לִגְבִי בְרִיאַת הַמְּאֹרוֹת בְּשֶׁשֶׁת יָמִים
45 בְּרִאשִׁית, וְהִיוּ לְאוֹתוֹת סִימָנִים
46 וְלִמְוָעִדִּים וְלִיָּמִים וְשָׁנִים,
47 וְאִם כֵּן מִה שְׁיִיף עֲנִין
48 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קוֹדֶם בְּרִיאַת
49 הַמְּאֹרוֹת ?
50 וְהַתְּרוּץ בָּזָה, שְׁנֵאמַר בְּאוֹתָם
51 סִפְרִים קְדָמוֹנִים הוּא שֶׁהַכּוֹנֵה
52 בְּאֶלְפִיִּים שָׁנָה הִיא שְׁמֵנִים
53 מְדוּבָר לִפְנֵי הַבְּרִיאָה וְקוֹדֶם שֶׁהִיוּ
54 מְאֹרוֹת וְעֵדִיין לֹא הִיִּיתָה מְדִידַת הַזְּמַן
55 בְּפוּעַל, אֲבָל הַכּוֹנֵה הִיא לֹאֲלִפִּים שָׁנָה
56 לִפִּי הַמְּדִידָה דְּעֶכְשִׁי, שְׁאִילוֹ
57 יִצְוִיר שֶׁהִיוּ אֵז קוֹדֶם הַבְּרִיאָה
58 הַמְּאֹרוֹת כו' שֶׁהֵם הַכְּלִים
59 הַמְּוָדָדִים אֶת הַזְּמַן, אֲזִי אִם
60 קוֹדֶם הַבְּרִיאָה הִיִּיתָה קִימַת אֲפִשְׁרוֹת
61 לְמִדּוֹד אֶת הַזְּמַן הִיָּתָה מְדִידַת
62 זְמַן זֶה כְּמוֹ אֶלְפִיִּים שָׁנָה
63 עֶכְשִׁי.
64 אֲמַנָּם, גַּם אִם נִקְבַּל אֶת הַתְּרוּץ
65 הַאֲמוּר לִגְבִי מִשְׁמַעוֹת הַמוֹשֵׁג 'אֶלְפִיִּים
66 שָׁנָה' לִפְנֵי הַבְּרִיאָה שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שִׁזְהוּ
67 שִׁיעוֹר הַזְּמַן אִילוֹ יִצְוִיר שֶׁהִיא אֲפִשְׁרָה
68 לְמִדּוֹד אוֹת הַזְּמַן, עֵדִיין אֵין הַדְּבַר
69 מִחוּר כִּי בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַקּוֹשֵׁא
70 הִיא לֹא רַק לִגְבִי קְבִיעַת שִׁיעוֹר הַזְּמַן
71 לֹאֲלִפִּים שָׁנָה אֲלֹא הַקּוֹשֵׁא בְּנוֹגַע
72 לְעֶצֶם עֲנִין הַזְּמַן לְמִשְׁמַעוֹת
73 וְלִמְוָעִדִּים שֶׁל עֶצֶם הַמוֹשֵׁג זְמַן לִפְנֵי
74 בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁעֲנִינוּ שֶׁל עֶצֶם עֲנִין
75 הַזְּמַן הוּא הַשִּׁינוּיִים דְּעֶבֶר
76 הוֹזָה וְעֵתִיד⁷, דְּבִמְשָׁף זְמַן
77 קָצֵר יֵשׁ מְעַט שִׁינוּיִים בְּעוֹלָם
78 וְחִלּוּפֵי זְמָנִים מְעַטִּים, וּבִמְשָׁף זְמַן

11 וּמִדִּיק בָּזָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת
12 מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ³, הַרְבֵּי
13 הַרְבֵּי, חוֹתָנוֹ שֶׁל הַרְבֵּי, דְּצָרִיף
14 לְהִבִּין מִהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן
15 וְהַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל הָאֶלְפִים שָׁנָה
16 שֶׁקִּדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת
17 הָעוֹלָם, דְּהֵלֵא כָּל עֲנִין כָּל
18 מוֹשֵׁג הַזְּמַן וְכָל הַהֲגָדוֹת שֶׁל עֶבֶר,
19 הוּא וְעֵתִיד הוּא בְּרִיאַת חֲדָשָׁה
20 שְׁנִתְחַדְשָׁה בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאֵין
21 דְּבַר מֵלֵא דְּבַר, הֵינּוּ מְצִיאוֹת שֶׁדֶּ
22 שֶׁנִּבְרָא לֹא הִיִּיתָה קִימַת וְהַתְּחַדְשָׁה
23 בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם וְהַזְּמַן נִבְרָא מֵאֵין
24 לִישׁ כְּמוֹ כְּלָלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאָה
25 שְׁבָרָא הַקֶּבֶ"ה מֵאֵין לִישׁ⁴,
26 שְׁקוֹדֶם הַבְּרִיאָה לֹא הִיִּיתָה מְצִיאוֹתָה
27 קִימַת וְהַתְּחִלָּה לְהַתְּקִים רַק לְאַחֵר
28 שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא אוֹתָהּ מֵאֵין
29 לִישׁ אִם כֵּן מִהוּ אֲמָרוּ מִה
30 הַפִּירוּשׁ בְּאִמְרָה שֶׁל הַמְּדַרְשׁ
31 אֶלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה
32 לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִיוּ קוֹדֶם
33 שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לֹא הִיָּה כָּלֵל מוֹשֵׁג שֶׁל
34 זְמַן ?
35 וּבְהִקְדָּמָה שְׁמַצִּינוּ⁵ גַּם
36 בְּסִפְרִים קְדָמוֹנִים סִפְרֵי חִקְרִיה
37 שֶׁהִקְשִׁי עַל מֵאֻמְרָ רַ"ל זָה,
38 שֶׁל 'אֶלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְעוֹלָם'
39 מִה שְׁיִיף עֲנִין כָּל הַמוֹשֵׁג

(1) משלי ח, ל. (2) מדרש תהלים צ, ד. — ועייג"כ ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב, ד. זח"ב מט, א. — ראה ד"ה איתא במדרש תהלים (סה"מ תש"ח ע' 272 ואילך). (3) בד"ה אמר רק הונא בשם ר"ל אלפיים שנה תש"ד — יצא לאור בקונטרס חג השבועות שנה זו (נדפס לאח"ז בסה"מ תשי"א ע' 262 ואילך. סה"מ תש"ד ע' 198 ואילך). (4) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך. הנסמן בלק"ש ח"י ע' 59 הערה 52. אג"ק ח"א ס"ע רצג ואילך. ח"ב ע' רכד. (5) ראה ספר החקירה להצ"צ קיא, ב. ועוד. (6) בראשית א, יד. (7) ראה מורה נבוכים ח"ב בהקדמה (הקדמה טו). שם פ"ג. פ"ל. סהמ"צ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָרוֹךְ יֵשׁ הָרֶבֶה שִׁינוּיִים בְּעוֹלָם וְחִילוּפֵי זְמַנִּים רַבִּים, הִנֵּה עֲנִין זֶה
2 שֶׁל הַשִּׁנוּיִים וְהַחִילוּפִים הָאֵמֻרִים, מֵעַט אֹד הִרְבָּה, שְׂיִיף רֶק בְּאֶשֶׁר
3 יִשְׁנָה מְצִיאוֹת שֶׁל נִבְרָאִים, שְׂאֹז כְּשִׁשׁ נִבְרָאִים שֶׁהַשִּׁנוּיִים הִלְלוּ
4 מִשְׁפִּיעִים עֲלֵיהֶם יִשְׁנֹו עֲנִין הַשִּׁנוּיִים כֹּו, אָבֵל קוֹדֶם בְּרִיאַת
5 הָעוֹלָם, בִּין שְׁלֹא הִיְתָה
6 מְצִיאוֹת שֶׁל עוֹלָם וְשֶׁל נִבְרָאִים
7 כָּלֵל, וּבְמִלָּא לֹא הָיָה עֲנִין
8 הַשִּׁנוּיִים שֶׁנִּפְעַל כְּתוּצָא מִחִילוּפֵי
9 הַזְּמַנִּים, כִּי לִמְעַשֶׁה לֹא הָיוּ נִבְרָאִים
10 שֶׁהָיוּ מוֹשְׁפָעִים מִהַשִּׁנוּיִים שֶׁל עֵבֶר,
11 הוּוֹה וְעַתִּיד, אִם כֵּן, חוֹרֵת בְּהַדְּגָשָׁה
12 הַשְׂאֵלָה מֵהוּ עֲנִין הַזְּמַן
13 דְּאֶלְפִּיִּים שְׁנָה וְזֶה מִשְׁמַעוֹת
14 הָעוֹבְדָה שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם
15 אֶלְפִּיִּים שְׁנָה?
16 וּמִמִּשְׁיָךְ וּמִפֻּרְט יוֹתֵר אֶת הַקּוּשִׁיא:
17 וְהִינֵנו, שֶׁהַעֲדָר הַשִּׁנוּיִים,
18 הַנוֹבְעִים מִחִילוּפֵי הַזְּמַנִּים וּמוֹשְׁפָעִים
19 מֵהֶם, שֶׁהוּא הַהַעֲדָר וְאִי הִימְצָאוֹת
20 שֶׁל הַשִּׁנוּיִים הִלְלוּ הוּא עֲנִין
21 הַנִּצְחִיּוֹת, הוּא בְּאֶפֶן שְׁעָם
22 הָיִיתוֹ בְּגִדְרֵי הַזְּמַן, שֶׁגַם אִם
23 דְּבַר קִיִּים וְנִצְחִי בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הַזְּמַן, וְגַם
24 בּוֹ חִלּוֹת הַהַגְדְּרוֹת שֶׁל עֵבֶר, הוּוֹה
25 וְעַתִּיד, מִכָּל מְקוֹם, אִין הַזְּמַן
26 פּוֹעֵל בּוֹ חִלְשׁוֹת כָּלֵל וְהוּא
27 קִיִּים תָּמִיד, כֹּל הַזְּמַן, בְּאוֹתוֹ חוֹזֵק
28 וּבְאוֹתוֹ חוֹקֵף, וּמִזֶּה מוֹכֵן,
29 שֶׁשְׁשָׁם שֶׁהַזְּמַן אִינוֹ פּוֹעֵל בּוֹ
30 לְגִירֵעוּתָא, כֶּשֶׁם שֶׁהוּמָן לֹא פּוֹעֵל
31 וְלֹא מִשְׁפִּיעַ עַל הַדְּבַר הַנִּצְחִי בְּכִיוּן
32 שֶׁל גִּירֵעוּת וְחִסְרוֹן, הִינֵנו שְׂאִינוֹ פּוֹעֵל
33 בּוֹ שׁוֹם חִלְשׁוֹת, כְּמוֹ כֵּן אִינוֹ
34 פּוֹעֵל בּוֹ לְמַעֲלִיּוֹתָא, בְּאוֹתוֹ
35 מִידָה אִין הַזְּמַן פּוֹעֵל עַל הַדְּבַר הַנִּצְחִי
36 פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה שֶׁל מַעֲלָה וְיִתְרוֹן, כִּי
37 לִזְמַן אִכֵּן אִין שׁוֹם הַשְׁפָּעָה עֲלֵיו, וְאִם כֵּן, אִין נִפְקָא מִינָהּ אִין הַבְּדֵל
38 אִם שִׁיעוּר הַזְּמַן הוּא אֶלְפִּיִּים שְׁנָה, אֹד יוֹתֵר מֵאֶלְפִּיִּים שְׁנָה אֹד
39 פְּחָתוֹת מֵאֶלְפִּיִּים שְׁנָה. וְהַקּוּשִׁיא בְּמִקּוּמָה עוֹמֶדָת, מֵה מִשְׁמַעוֹת דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ
40 שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם 'אֶלְפִּיִּים שְׁנָה', הָרִי כִיוּן שֶׁלְכַל מוֹשֵׁג הַזְּמַן אִין כֹּאן
41 שׁוֹם פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה, הֵן לְגִירֵעוּתָא וְהֵן לְמַעֲלִיּוֹתָא, אִיזָה מִשְׁמַעוֹת יֵשׁ לְמַסְפָּר
42 'אֶלְפִּיִּים שְׁנָה'?
- 1 אָרוֹךְ יֵשׁ הָרֶבֶה שִׁינוּיִים, הִנֵּה עֲנִין זֶה שְׂיִיף רֶק
2 בְּאֶשֶׁר יִשְׁנָה מְצִיאוֹת שֶׁל נִבְרָאִים, שְׂאֹז יִשְׁנֹו
3 עֲנִין הַשִּׁנוּיִים כֹּו, אָבֵל קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם,
4 בִּין שְׁלֹא הִיְתָה מְצִיאוֹת כָּלֵל, וּבְמִלָּא לֹא הָיָה
5 עֲנִין הַשִּׁנוּיִים, אִם כֵּן, מֵהוּ עֲנִין הַזְּמַן דְּאֶלְפִּיִּים
6 שְׁנָה. וְהִינֵנו, שֶׁהַעֲדָר הַשִּׁנוּיִים, שֶׁהוּא עֲנִין
7 הַנִּצְחִיּוֹת, הוּא בְּאֶפֶן שְׁעָם הָיִיתוֹ בְּגִדְרֵי הַזְּמַן,
8 מִכָּל מְקוֹם, אִין הַזְּמַן פּוֹעֵל בּוֹ חִלְשׁוֹת כָּלֵל,
9 וּמִזֶּה מוֹכֵן, שֶׁשְׁשָׁם שֶׁהַזְּמַן אִינוֹ פּוֹעֵל בּוֹ
10 לְגִירֵעוּתָא, כְּמוֹ כֵּן אִינוֹ פּוֹעֵל בּוֹ לְמַעֲלִיּוֹתָא,
11 וְאִם כֵּן, אִין נִפְקָא מִינָהּ אִם שִׁיעוּר הַזְּמַן הוּא
12 אֶלְפִּיִּים שְׁנָה, יוֹתֵר אֹד פְּחָתוֹ. וְהַתּוֹרָץ בְּזֶה, שְׁעָם
13 הָיִיתוֹ נִצְחִי, שְׂאִינוֹ מִשְׁתַּנָּה עַל יְדֵי הַזְּמַן, מִכָּל
14 מְקוֹם, בִּין שֶׁהוּא נִמְצָא בְּזְמַן, שְׂיֵשׁ לוֹ יַחַס
15 לְשֶׁאֵר עֲנִינִים שֶׁהֶם בְּגִדְרֵי הַזְּמַן, לְכֵן לְגַבִּי
16 שְׂאֵר הַעֲנִינִים מִיַּחְסִים לוֹ עֲנִין הַזְּמַן⁸. אִמְנָם
17 בְּאֶמֶת הַקּוּשִׁיא הִיא בְּעוֹמֵק עוֹד יוֹתֵר, שֶׁהָרִי
18 הַזְּמַן עֲצָמוֹ הוּא בְּרִיאָה חֲדָשָׁה שְׁנִיתִחְדָּשָׁה בְּדִרְךָ
19 יֵשׁ מֵאִין, דְּכָשֶׁם שְׁמִצְיאוֹת הַמְקוֹם הִיא מְצִיאוֹת
20 חֲדָשָׁה שֶׁלֹא הִיְתָה קוֹדֶם, כִּף גַּם הַזְּמַן הוּא
21 מְחוֹדָשׁ שֶׁלֹא הָיָה קוֹדֶם בְּרִיאָתוֹ, וְכִידוּעֵ⁹ שְׁזָמַן
22 וּמְקוֹם קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה. וְלִפִּי זֶה יוֹקֶשֶׁה בְּיוֹתֵר,
23 מֵהוּ עֲנִין אֶלְפִּיִּים שְׁנָה שֶׁקִּדְּמָה תּוֹרָה לְבְּרִיתוֹ
24 שֶׁל עוֹלָם.
- 1 וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ¹⁰,
2 שְׂאִין הַפְּנוּנָה לְקִדְמָה בְּזְמַן אֲלֹא
3 זְמַן דּוֹקָא. בְּחִינַת מְקוֹם הוּא מְזוּרָח וְעוֹרֵב צִפּוֹן דְּרוּם מַעֲלָה וּמִטָּה. בְּחִינַת זְמַן
4 עֵבֶר הוּוֹה וְעַתִּיד, וְהִינֵנו שְׁגִדְרֵי הַמְקוֹם וְגִדְרֵי הַזְּמַן הֵם הָעוֹשִׂים אֶת הָעוֹלָם
5 לְמִצְיאוֹת גְּשֵׁמִית מוֹגֵדֶרֶת. וְלִפִּי זֶה יוֹקֶשֶׁה בְּיוֹתֵר, מֵהוּ עֲנִין
6 אֶלְפִּיִּים שְׁנָה שֶׁקִּדְּמָה תּוֹרָה לְבְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְזֶה מִשְׁמַעוֹת
7 הַמוֹשֵׁג 'אֶלְפִּיִּים שְׁנָה' קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְנִתְחַדֵּשׁ מוֹשֵׁג הַזְּמַן?
8 וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ¹⁰, הַרְבֵּי הִרְיִי' צְשִׁאִין
9 הַפְּנוּנָה בְּאִמּוֹר שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם 'אֶלְפִּיִּים שְׁנָה' לְקִדְמָה בְּזְמַן

להצ"צ נז, א ואילך. ספר החקירה שם. (8) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סז, ג. סה"מ תרס"ח ע' קפב ואילך. ועוד.
(9) ראה תניא שעהיה"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ. (10) בד"ה אמר ר' הונא כו' אלפיים שנה תש"ד שם. וראה גם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המידות שהן גילוי מחוץ לעצמו. וכמו שהיה באדם הגשמי למטה, 44
 שהמדות הרגשות הם בשביל הזולת, והיינו, שפוללות ענין 45
 המדות כל התוכן והענין של מידות, רגשות, של האדם שיהיה יתכן רק 46
 כשיש התייחסות של האדם למציאות של זולת דוקא, שזהו אפילו 47
 בהתעוררות המדות בעצמו, 48
 כלל זה שענין המידות הוא רק ביחס 49
 אל הזולת נכון אפילו לגבי התעוררות 50
 של רגש המידות באדם עצמו ומכל 51
 שכן בפעולת המדות, וקל 52
 וחומר שכלל זה שלמדות יש מקום 53
 רק לגבי הזולת נכון לגבי פעולה 54
 שנובעת מהמידות, כמו עשיית טובה 55
 לאחר כתוצאה מהתעוררות מידת 56
 החסד שבשביל זה צריכים 57
 למציאות של זולת דוקא שהרי 58
 מובן שללא מציאות של זולת אין 59
 אפשרות לפעולת המידות, כי אם אין 60
 למי להיטיב, איך יתכן להיטיב. מה 61
 שאין בן המוחין, הרי לא זו 62
 בלבד שבשביל התעוררות 63
 המוחין אין צריכים לזולת, 64
 לא רק שאין צורך במציאות של זולת 65
 כדי לעורר את המוחין ברצון להשכיל 66
 ולהבין אלא אפילו בשביל 67
 פעולת המוחין אין צריכים 68
 לזולת, אלא המציאות של זולת לא 69
 נחוצה אפילו בשביל פעולת המוחין, 70
 ההבנה וההשכלה בפועל ועוד 71
 זאת, ולא זו בלבד שהזולת לא נחוץ 72
 ולא מועיל לפעולת המוחין, אלא 73
 יתירה מזו שהזולת מכלכל 74
 לענין המוחין, מציאותו של 75
 הזולת וההתייחסות אל הזולת אפילו 76
 מפריעה לפעולת המוחין, בין 77
 שענין המוחין הוא לעצמו 78
 לאדם המבין ומשיג בעצמו, כפי שרואים במושג שפעולת המוחין דורשת 79
 ריכוז והזולת עלול להפריע ולבלבל. 80
 וכמו בן לפי המשל מענין המוחין והמידות כפי שהוא באדם, יובן 81
 למעלה, בענין המוחין והמידות כפי שהוא למעלה באלקות שענין 82
 המדות למעלה, מידת החסד, מידת הגבורה וכי' הוא בשביל בריאת 83
 והמשכת חיות אל העולמות והנבראים, וענין המוחין החכמה 84
 שלמעלה והבינה שלמעלה הוא לעצמו באלקות עצמה, למעלה 85
 מהעולמות והנבראים. 86

אלא לקדימה במעלה, אלא פירוש הדברים הוא שהתורה קודמת 1
 לעולם במעלה ומדרגה, היינו שהתורה חשובה יותר ונעלית יותר מהעולם, 2
 וקדימה זו והמעלה והעדיפות הזו של התורה ביחס לעולם היא באופן 3
 דאלפיים שנה, ואין הכוונה לאלפיים שנה במושגי הזמן אלא שני 4
 אלפים, שני ענינים של 'אילוף' 5
 ולימוד, וכפי שנרמז בלשון הכתוב 6
 באיוב אאלףך אלמד אותך חכמה 7
 אאלףך ואלמד אותך בינה¹¹, 8
 דהיינו בחינת המוחין כפי 9
 שהיא למעלה באלקות ובחינת 10
 המוחין יש שני ענינים, חכמה ובינה, 11
 שכל אחד מהם נקרא 'אלף', מלשון 12
 לימוד, ושניהם יחד נקראים 'אלפיים' 13
 שהם המוחין, הנחלקים לחכמה 14
 ובינה, למעלה מהעולמות¹², 15
 כידוע בקבלה וחסידות שהתחלת 16
 ענין העולמות הדרגה באלקות 17
 שבה מתחיל ענין העולמות והנבראים 18
 הוא מבחינת המדות וביסוד 19
 השתלשלות המדרגות, המידות (חסד, 20
 גבורה וכו') הן למטה מהמוחין (חכמה 21
 ובינה) שהם המידות העליונות 22
 לצורך העולמות, כמו 23
 שכתוב¹³ בתורה לגבי בריאת 24
 העולם בששת ימי בראשית כי ששת 25
 ימים עשה ה' את השמים 26
 ואת הארץ, היינו, והפירוש 27
 הפנימי בכתוב הוא שלפני בריאת 28
 השמים והארץ היה צריך 29
 להיות תחילה כהכנה והקדמה 30
 לבריאת העולם בריאת התהוות 31
 והגדרה של המציאות הרוחנית של 32
 הששת ימים, שהם ששה 33
 מדות¹⁴, וכפי שמדייק בוזהר על 34
 פסוק זה שנאמר 'כי ששת ימים עשה 35
 ה' את השמים ואת הארץ' ולא נאמר 'בששת ימים' להורות שהבריאה היתה 36
 על ידי הימים הם המידות שעל ידם באמצעות המידות העליונות עשה 37
 הקדוש ברוך הוא את השמים ואת הארץ, דשמים שהם למעלה 38
 קאי הכוונה על כל העולמות העליונים, וארץ שהיא למטה קאי 39
 הכוונה על כל העולמות התחתונים שהכל נברא על ידי המידות 40
 (וכפי שיוסבר עוד להלן). אבל המוחין הם למעלה מהעולמות, 41
 שהם המוחין לעצמו ושייכים להקדוש ברוך הוא עצמו שלמעלה 42
 מהעולמות, ואילו הבריאה של מציאות שמחוץ לו עצמו, כביכול, היא על ידי 43

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ועל האמור שהמידות העליונות הן בשביל המשכת חיות לעולמות ואילו
2 המוחין שלמעלה הם ענין באלקות עצמה, למעלה מהנבראים, יש מקום
3 לשאול, לכאורה:
4 ואף שהעצם דלמעלה עצמות האלקות אינו צריך אפילו לענין
5 האור הנמשך ומתפשט מהעצם כפי
6 שהוא המושג אור למעלה
7 מאצילות, ומכל שכן שאינו
8 צריך שהעצם דלמעלה אינו זקוק
9 להמוחין דחקמה ובינה
10 (אלפיים שנה) כפי שהם בעולם
11 האצילות, ואם כן נשאלת השאלה מה
12 משמעות הדברים שכשם שבאדם
13 המוחין הם לעצמו כך גם למעלה ענין
14 המוחין הוא לעצמו, והרי עצם
15 האלקות אינו זקוק לענין המוחין אלא
16 נעלה מהמוחין, על כך בא המענה
17 שאמנם נכון שהעצם אינו זקוק
18 למוחין, אבל מכל מקום, כן
19 הוא סדר ההמשכה וההתגלות
20 של האור האלוקי מדרגה לדרגה,
21 שבתחילה צריך להיות האור
22 כפי שהוא לעצמו מבלי
23 התייחסות לזולת שמחוץ לעצמו
24 (ענין המוחין), ורק אחר כך
25 לאחר שהתחילה ההארה וההתגלות
26 של האור, בשלב ראשון כפי שהוא
27 לעצמו, יכול להיות האור כפי
28 שהוא לזולתו (ענין המדות),
29 האור כפי שהוא שייך לנבראים ומהווה
30 ומחיה נבראים.
31 וזהו אלפיים שנה קדמה
32 תורה לברייתו של עולם
33 שנאמר ואהיה שעשועים יום
34 יום, וכיון שיום הוא אלף שנים, שני
35 ימים הם אלפיים שנה, ואין הכוונה
36 לאלפיים שנה במובן של זמן אלא
37 למוחין שלמעלה, חכמה ובינה,
38 הנקראים 'אלפיים שנה' על שם הכתוב
39 'אללף חכמה אללף בינה', להורות
40 שהתורה שרשה מבחינת
41 המוחין שלמעלה מעולמות,
42 כמבואר לעיל.
43 (ב) אמנם גם לאחר הביאור האמור בענין 'אלפיים שנה' שהכוונה לענין
44 המוחין, חכמה ובינה, ולפי זה נתבאר גם מהו ענין הקדימה, שהמוחין הם
45 למעלה מהעולמות, עדיין צריך להבין במאמר רז"ל אלפיים
- שנה קדמה תורה לעולם דבר נוסף, למה חשיב מונה ומפרט את
מעלת התורה כפי שהיא שעשועים של הקדוש ברוך הוא יום
יום (שנה הוא ענין אלפיים שנה, דיומו של הקב"ה אלף
שנה), ולא כפי שהיא התורה בדרגא נעלית יותר משעשועים,
שעל זה על הדרגה הנעלית יותר
בתורה נאמר לפני זה באותו
פסוק ואהיה אצלו אמן, התורה
אומרת שהקדוש ברוך הוא היה לה
כאומנת. דהנה, הסדר בכתוב
זה הוא מלמעלה למטה,
שמונה תחילה מעלה גדולה של התורה
ואחר כך מונה מעלה קטנה ממנה
שהתחלת הכתוב היא ואהיה
אצלו אמן, דקאי והכוונה היא
על התורה כפי שהיא
בעצמותו, ואחר כך ואהיה
שעשועים יום יום, דקאי
והכוונה היא על התורה כפי
שנמשכה למטה מבחינת עצמותו
בבחינת המוחין חכמה
ובינה, ואחר כך מונה עוד
דרגות, ומסיים ושעשועי את
בני אדם, דקאי והכוונה היא על
התורה כפי שינרדה למטה
(וזה לשון הכתוב: "ואהיה אצלו אמן
ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו
בכל עת. משחקת בתכל ארצו ושעשעי
את בני אדם"). ונמצא, שהמעלה
היותר נעלית שבתורה היא
מה שנאמר ואהיה אצלו
אמן כיון שהיא המעלה הנכבדת
בפסוק ראשונה וסדר הדברים הוא,
כאמור, מלמעלה למטה. ומהו
הטעם שבמאמר רז"ל זה של
'אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
נחבארה מעלת התורה כפי
שהיא בבחינת שעשועים יום
יום, שהיא המעלה השנייה הנמנית
בפסוק ולא המעלה היותר
נעלית, ואהיה אצלו אמן
הנמנית בפסוק ראשונה?
והנה לכאורה אפשר לומר
שסדר הכתוב הוא לא כאמור לעיל מלמעלה למטה אלא להיפך
מלמטה למעלה והכתוב מתחיל במעלה פחותה וממשיך במעלה יותר
גדולה. שהרי בפירוש האמור בכתוב במעלת התורה ואהיה אצלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הוא, הרי למרות שלפי פירוש זה מדובר על קשר של התורה עם הבריאה,
45 ואילו במעלות אחרות מדובר על התורה כפי שהיא למעלה מהעולם, בכל
46 זאת זו המעלה הגדולה ביותר מבין כל המעלות של התורה המנויות בכתוב,
47 וכפי שממשיך ומבאר להלן.

48 והענין הוא¹⁶, דהנה, לפעמים פתיב, לשון הכתוב
49 בתהילים בדבר ה' שמים נעשו¹⁷, שההתהוות של
50 השמים, וכללות הבריאה, היא מבחינת הדיבור של הקדוש ברוך
51 הוא, ולפעמים פתיב¹⁸, לשון הכתוב במקום אחר בתהילים, כל
52 אשר חפץ הוי' עשה, שההתהוות של כללות הבריאה
53 היא מבחינת חפץ ורצון הוי' וכמוכן, חפץ ורצון הוא ענין הרבה
54 יותר עמוק ופנימי מאשר הדיבור, ונמצא ששני הכתובים סותרים זה את
55 זה.

56 ומבואר בזה¹⁹, בתורת החסידות, שכל נברא כלול מחומר גוף
57 הנברא וצורה נפש הנברא, הנה החומר שהוא גוף ממשות
58 הנברא, נעשה ונברא, ונברא בדבר הוי' על ידי הדיבור שהוא ענין
59 חיצוני, וצורת הנברא הנפש שלו נעשית על ידי חפץ ורצון
60 הוי' על ידי הרצון שהוא ענין יותר פנימי מהדיבור, שמבחינה זו
61 החפץ והרצון נמשך להיות ביטול הנבראים לאלקות. ומה
62 שהתורה היא כלי אומנותו של הקב"ה שהשתמש בתורה,
63 כביכול, לצורך הבריאה, היינו, שעל ידה על ידי התורה היא
64 התהוות הצורה, הקשורה עם הביטול שבנבראים, כאמור
65 לעיל, ומעתה מיושבת השאלה מדוע מעלת התורה של ואהיה אצלו אמון'
66 נזכרת ראשונה בפסוק, כי אמנם מדובר בדרגה ששייכת לבריאה, אבל הכוונה
67 לשייכות מאד נעלית, כיון שמדובר על ה'צורה' של הנבראים ולא על ה'חומר'
68 ועל ביטול של הנבראים לאלקות.

69 ועוד יש לומר, שההתהוות של הנבראים שעל ידי התורה

1 אמן אתא מובא במדרש¹⁵ התורה אומרת אני הייתי כלי
2 אומנותו של הקב"ה בבריאת העולם, שהיה הקדוש ברוך הוא
3 מביט בתורה כמו בנאי המביט בתכנית הבנין ובונה על פי התכנית
4 ובורא את העולם, ועל פי זה שהמעלה של ואהיה אצלו אמון'

5 קשורה בבריאה נמצא שהתחלת הכתוב, ואהיה אצלו אמון,
6 היא במדרגת התורה כפי ששייכת להתהוות העולם,
7 ואחר כך חשיב מונה הכתוב המעלה דשששועים יום יום,
8 שזהו כפי שהתורה היא בבחינת המוחין חכמה ובינה
9 שלמעלה מהעולם כמבואר לעיל [ומסיים הכתוב במעלת התורה
10 שהיא ושששועים את בני אדם, כפי שהתורה ניתנה למטה
11 בעולם הזה, בו נמצאים בני אדם גשמיים, שהיא המעלה היותר
12 עליונה, כיון שדוקא על ידי העבודה למטה בעולם הזה
21 מגיעים למעלה ביותר, כדלקמן] ולפי זה היה אפשר לבאר
22 שהכתוב מתחיל במעלת התורה של ואהיה אצלו אמון' שהיא אמנם מעלה
23 פחותה מהמעלה של שששועים יום יום' כי סדר הכתוב הוא מלמטה
24 למעלה. אבל לאמתו של דבר אין זה ביאור מספיק, כי באמת הנה מתוך
25 כל המעלות של התורה המנויות בפסוק, דוקא הענין והאיה
31 אצלו אמון הוא המעלה היותר עליונה שבתורה,
32 כמובן מפירוש רש"י על הפסוק הזה אמון גדילה אצלו,
33 התורה אומרת שהקדוש ברוך הוא היה, כביכול, האומנת שלו, מי שאצלו
37 היא גדלה. ועל כרחק צריך לומר שגם הענין שהתורה
39 היא כלי אומנותו של הקב"ה הוא ענין נעלה ביותר, ולאחר שחובן, גם מכך שמעלה זו של ואהיה
41 אצלו אמון' כתובה ראשונה בפסוק וגם מכך שתוכן המעלה הוא שהתורה
42 גדלה אצל הקדוש ברוך הוא, שזו אכן המעלה הגדולה ביותר, בהכרח לומר
43 שגם לפי הפירוש של מעלה זו שהתורה היא כלי אומנותו של הקדוש ברוך

אלפיים שנה קדמה תורה

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שהיא, כדברי המדרש, כלי אומנותו של הקב"ה) שייכת גם
 - 2 להתהוות החומר, והוא על פי המבואר באגרת הקודש²⁰
 - 3 שבספר התניא, שהתהוות ה"ש הנברא היא דוקא בכת העצמות
 - 4 עצם האלקות שאינו עלול תוצאה שנבראה ונעשתה מאיזו עילה
 - 5 וסיבה שקדמה לו חס
 - 6 ושלום, אלא 'מציאותו מעצמותו'
 - 7 ולכן כיון שהמציאות שלו עצמו לא
 - 8 קשורה בשום עילה וסיבה שקודמת
 - 9 למציאותו, הוא לבדו בכתו
 - 10 ויכלתו לברוא יש מציאות דבר
 - 11 מאין ואפס המוחלט ואין שום
 - 12 כוח וגורם אחר שמסוגל לברוא יש
 - 13 מאין. וזהו שהתהוות העולם
 - 14 היא על ידי התורה, בין
 - 15 ששרשה של התורה בעצמותו
 - 16 יתברך²¹.
 - 17 ומכל זה מוכן שסדר הכתוב
 - 18 הוא מלמעלה למטה,
 - 19 כאפשרות הראשונה שנזכרה לעיל, כך
 - 20 שהכתוב פותח במעלה הגדולה ביותר
 - 21 של התורה ובהמשך מונה מעלות
 - 22 פחותות ממנה וחינו, שהמעלה
 - 23 היותר עליונה שבתורה היא
 - 24 ואהיה אצלו אמן כי, כאמור,
 - 25 מדובר על שייכות של הקדוש ברוך
 - 26 הוא, על ידי התורה, לבריאה, אבל
 - 27 השייכות נעלית ביותר.
 - 28 ועל פי זה אינו מוכן, למה
 - 29 אם כן נקטו חז"ל מעלת
 - 30 התורה שקדמה אלפיים
 - 31 שנה, שזהו מה שנאמר
 - 32 ואהיה שעשועים יום יום,
 - 33 שהוא הדבר השני הנמנה בפסוק ולא
 - 34 נקטו את הענין הראשון
 - 35 והנעלה יותר, ואהיה אצלו
 - 36 אמן.?
 - 37 גם צריך להבין מה שכתוב
 - 38 כאן במעלת התורה אצל הקדוש ברוך
 - 39 הוא ואהיה אצלו גו', אהיה
 - 40 לשון עתיד, הרי ענין זה
 - 41 נאמר (במאמר רז"ל הנזכר
 - 42 לעיל שבו נזכר לשון הכתוב
 - 43 חיינו המאמר שהתורה אומרת 'אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא'
- בעת בריאת העולם) בזמן האמוראים, או על כל פנים לכל הפחות
- לא יותר מוקדם מאשר בזמן מתן תורה, שהרי כדברי חכמינו ז"ל
- כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בכל הדורות ניתן למשה
- מסיני²² בעת מתן תורה, ואם כן, הנה ליה למימר היה לו [לכתוב]
- לומר בלשון עבר (הייתי),
- ולמה נאמר בלשון עתיד
- (אהיה).?
- והנה, על פי דקדוק לשון
- הקדוש הדבר מוכן ואין זה פלא מדוע
- נאמר בלשון שלכאורה משמע כלשון
- עבר, כי הפירוש הוא שהאות
- ו' (ואהיה) מהפכת את משמעות
- המילה מלשון עתיד ללשון
- עבר²³ (והנה), ובעוד שאהיה'
- הוא אכן לשון עתיד, הרי 'ואהיה' הוא
- לשון עבר. אמנם בזהר²⁴ איתא
- מובא שמה שנאמר ואהיה
- אצלו אמן הוא על דרך
- המשמעות של לשון הכתוב בדברי ה'
- אל משה לגבי יציאת מצרים שאם בני
- ישראל יענו מה שמו של הקדוש ברוך
- הוא להוציאם ממצרים, משה רבנו
- יענה להם אהיה אשר אהיה²⁵,
- דאנא זמין לאתגלגלה, שאני
- מוכן להתגלות לעתיד לבוא,
- ומזה שהזוהר מקשר ומשווה בין
- הפסוק 'ואהיה אצלו אמן' והפסוק
- 'אהיה אשר אהיה' מוכן שהדייק
- הוא ואהיה בלשון עתיד
- דוקא. וצריך להבין למה
- נאמר ענין זה של 'ואהיה אצלו
- אמן' בלשון עתיד.?
- ג) ולהבין זה הטעם הפנימי לכך
- שמצד אחד המעלה הגדולה ביותר
- של התורה, הנמנית ראשונה בכתוב,
- היא 'ואהיה אצלו אמן' ומצד שני
- חכמינו מדגישים את המעלה של
- 'אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
- שהיא פירוש המעלה השנייה בכתוב
- 'שעשועים לפני יום יום', יש
- להקדים תחלה ביאור
- החמשה עניים שנמנו בכתוב,
- בכתוב, שהם כאמור חמש מעלות שונות של התורה, האחת ואהיה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָצְלוֹ אָמוֹן, הַשְׁנִיָּה וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם, הַשְׁלִישִׁית
2 מִשְׁחָקָה לְפָנָיו בְּכָל עֵת, הַרְבִּיעִית מִשְׁחָקָה בְּתַבֵּל אֲרָצוֹ,
3 וְהַחֲמִישִׁית וְשְׁעָשׂוּעִי אֶת בְּנֵי אָדָם.
4 וּמִבּוֹאֵר בְּזֶה²⁶, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת דְּמָה שֶׁנֶּאֱמָר בְּמַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה
5 וְאַהֲיָה אָצְלוֹ אָמוֹן קָאֵי מִכּוּן
6 עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא 1 וְאַהֲיָה אָצְלוֹ אָמוֹן, וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם,
7 בְּעֶצְמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁעַל כֵּךְ נֶאֱמָר 2 מִשְׁחָקָה לְפָנָיו בְּכָל עֵת, מִשְׁחָקָה בְּתַבֵּל אֲרָצוֹ,
8 אָצְלוֹ, חֵינּוּ אֵצֶל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא 3 וְשְׁעָשׂוּעִי אֶת בְּנֵי אָדָם. וּמִבּוֹאֵר בְּזֶה²⁶, דְּמָה
9 בְּעֶצְמוֹ. וְמָה שֶׁפְּתוּב 4 שֶׁנֶּאֱמָר וְאַהֲיָה אָצְלוֹ אָמוֹן קָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי
10 הַשְׁנִיָּה וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם 5 שֶׁהִיא בְּעֶצְמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אָצְלוֹ. וְמָה שֶׁפְּתוּב
11 יוֹם קָאֵי מִכּוּן עַל הַתּוֹרָה כְּפִי 6 וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם קָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי
12 שֶׁנֶּמְשַׁכָּת בְּבַחֲנֵינָה הַמּוֹחִינִין 7 שֶׁנֶּמְשַׁכָּת בְּבַחֲנֵינָה הַמּוֹחִינִין, חֲכָמָה וּבִינָה, שְׁזָהוּ
13 הַעֲלִיּוֹנִים, חֲכָמָה וּבִינָה (שֶׁעַל זֶה 8 פְּלָלוֹת עֲנִין הַשֶּׁכֶּל. וּבְבַחֲנֵינָה זֹו נֶאֱמָר לְשׁוֹן
14 אִמְרוּ בְּמִדְרַשׁ 'אַלְפִיִּים שָׁנָה קִדְמָה 9 שְׁעָשׂוּעִים (אֵף שֶׁלֹּא נֶאֱמָר שְׁעָשׂוּעִי, שֶׁהוּא עֲנִין
15 תּוֹרָה לְעוֹלָם', אַלְפִיִּים כְּנֹגֵד 'אַלְפֵךְ 10 שְׁעָשׂוּעִים הֶעֱצָמִיִּים, כִּי אִם שְׁעָשׂוּעִים סִתָּם),
16 חֲכָמָה' וְאַלְפֵךְ בִּינָה', שְׁזָהוּ חֲכָמָה 11 כִּי, גַּם כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּבַחֲנֵינָה הַמּוֹחִינִין יִשׁ
17 וּבִינָה פְּלָלוֹת עֲנִין הַשֶּׁכֶּל. 12 בָּה עֲנִין הַתַּעֲנוּג. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַדִּיּוּק²⁷ בְּלִשׁוֹן
18 וּבְבַחֲנֵינָה זֹו שֶׁל הַתּוֹרָה שְׁפִי שֶׁהִיא 13 חַי"ל²⁸ אֲוִרִיָּתָא מִחֲכָמָה נִפְקָת, נִפְקָת דִּיקָא,
19 נִמְשַׁכָּת בְּמוֹחִין נֶאֱמָר לְשׁוֹן 14 שֶׁהַגִּילּוֹי שֶׁלָּהּ הוּא עַל יְדֵי הַחֲכָמָה, אָבֵל שְׁרָשָׁה
20 שְׁעָשׂוּעִים (אֵף שֶׁלֹּא נֶאֱמָר 15 הוּא לְמַעֲלָה מִהַחֲכָמָה, בְּבַחֲנֵינָה הַתַּעֲנוּג
21 שְׁעָשׂוּעִי, שֶׁהוּא אִילוּ הִיָּה כְּתוּב 16 שְׁלִמְעֵלָה, וְלִכְן גַּם כְּשֶׁבָּאָה לְהַתְּגַלּוֹת בְּמוֹחִין
22 'שְׁעָשׂוּעִי', שְׁעָשׂוּעִים שְׁלִי בְּעֶצְמִי, הִיָּה 17 חֲכָמָה וּבִינָה יִשׁ בָּה עֲנִין הַשֶּׁכֶּל וְשֶׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם
23 פִּירוּשׁוֹ עֲנִין שְׁעָשׂוּעִים 18 שֶׁהַתְּגַלּוֹת הַתַּעֲנוּג הִיא בְּבִינָה דִּיקָא, כְּמֶאֱמָר²⁹
24 הֶעֱצָמִיִּים שֶׁל עֲצָמוֹת הָאֱלֻקוֹת, כִּי 19 הַתְּגַלּוֹת עֲתִיק בְּבִינָה, וְזָהוּ מָה שֶׁפְּתוּב³⁰ וְעָבַד
25 אִם שְׁעָשׂוּעִים סִתָּם מִבְּלִי לִיחֹס 20 הַגִּילּוֹי הוּא, הוּא דָא עֲתִיקָא²⁹, שֶׁהַתְּגַלּוֹת עֲתִיק
26 אֶת הַדְּבָר אֶל הַעֲצָמוֹת), כִּי, גַּם 21 הוּא בְּבִינָה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁתְּחִילַת גִּילּוֹי הַתַּעֲנוּג
27 כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּבַחֲנֵינָה 22 וְעַצֵּם הַתַּעֲנוּג הוּא בְּבַחֲנֵינָה הַחֲכָמָה, שְׁזָהוּ
28 הַמּוֹחִינִין עֲנִין הַשֶּׁכֶּל יִשׁ בָּה עֲנִין 23 שְׁזָחְבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אַבְהוֹ כְּשֶׁמָּצָא תּוֹסֶפְתָּא
29 הַתַּעֲנוּג שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה שְׁלִמְעֵלָה 24 דְּעֲנִין תּוֹסֶפְתָּא חֲדָתָא מוֹרָה עַל
30 מִהַמּוֹחִין (כְּשֶׁם שֶׁבָּאֵם כּוֹחַ הַתַּעֲנוּג 25 שֶׁנֶּמְשַׁכָּת מִהַחֲכָמָה נִפְקָת דִּיקָא,
31 שֶׁנֶּמְשַׁכָּת מִהַחֲכָמָה נִפְקָת דִּיקָא, וּמִדִּיקָאִים בְּמִשְׁמַעוֹת הַלִּשׁוֹן 'נִפְקָת' שֶׁהַגִּילּוֹי שֶׁלָּהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, וּמִשֶּׁם
32 עֲמוּק מִכּוֹחַ הַשֶּׁכֶּל). דְּהִנֵּה, יָדוּעַ 36 הַתּוֹרָה יוֹצֵאת וּנְמַשְׁכָּת מִהַחֲכָמָה נִפְקָת דִּיקָא,
33 הַדִּיּוּק²⁷ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּלִשׁוֹן 37 הַתּוֹרָה יוֹצֵאת וּנְמַשְׁכָּת בְּגִילּוֹי הוּא עַל יְדֵי הַחֲכָמָה, אָבֵל שְׁרָשָׁה
34 חַי"ל²⁸ בּוֹהֵר אֲוִרִיָּתָא 38 שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְקוֹר הָרִאשׁוֹן שֶׁלָּהּ הוּא לְמַעֲלָה מִהַחֲכָמָה, בְּבַחֲנֵינָה
35 מִחֲכָמָה נִפְקָת, הַתּוֹרָה יוֹצֵאת וּנְמַשְׁכָּת מִהַחֲכָמָה נִפְקָת דִּיקָא, 39 הַתַּעֲנוּג שְׁלִמְעֵלָה, שֶׁהִיא דְּרָגָה גְבוּהָה יוֹתֵר מִמְּדוּרִיגַת הַתּוֹרָה וְלִכְן
36 וּמִדִּיקָאִים בְּמִשְׁמַעוֹת הַלִּשׁוֹן 'נִפְקָת' שֶׁהַגִּילּוֹי שֶׁלָּהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, וּמִשֶּׁם 40 גַּם כְּשֶׁבָּאָה הַתּוֹרָה לְהַתְּגַלּוֹת בְּמוֹחִין חֲכָמָה וּבִינָה חֵינּוּ גַם

(26) ראה סה"מ תרס"ה ע' עג ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תקז ואילך. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תשו ואילך. המשך תערוב"ב ח"א ע' שעד. ע' תסא ואילך. ד"ה ואהי' אצלו אמן דיום ב' דחג"ש תשמ"ג (התוועדות תשמ"ג ח"ג ע' 1544 ואילך). (27) ראה לקו"ת במדבר ז, ג. אוה"ת בראשית ח"ו תתרכג, ב. סה"מ תרצ"ו ע' 8. ובכ"מ. (28) זח"ב סב, א. פה, א. קבא, א. ועוד. (29) ראה זח"ג קעח, ב. וראה תו"א לך יא, סע"ב ואילך. ובכ"מ. (30) קרח יח, כג. (31) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נחן תחת גדרי הזמן אלא שהוא בבחינת ככל עת, כלי שינויים
ולמעשה קיים תמיד, בכל הזמנים, ללא שינויים בגלל שינויי הזמנים.
ובבחינה זו של המידות העליונות נאמר משחקת לפניו גו',
דהנה, ענין השחק הוא התגלות התענוג כשהתענוג מתגלה,
הדבר בא לידי ביטוי בצחוק הניכר
בגלוי [וזהו] הפירוש הפנימי במה
שאמר רז"ל³⁷ בגמרא אסור
לאדם שימלא פיו שחוק
בעולם הזה (וזה לשון הגמרא:
"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר
יוחאי, אסור לאדם שימלא שחוק פיו
בעולם הזה, שנאמר אז ימלא שחוק
פינו ולשונו רנה, אימתי, בזמן
שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם
אלה", שחוק דוקא, והאיסור הוא
דוקא על צחוק היינו, דאף
שעבודת ה' צריכה להיות
מתוך שמחה, כמו שכתוב³⁸
בתורה שיבוא עונש, חס ושלום, תחת
אשר לא עבדת את ה' אלקיך
בשמחה, ועוד זאת, שצריך
להיות עבודת ה', לא רק מתוך
שמחה אלא גם מתוך טוב לב,
כהמשך הכתוב האמור 'תחת
אשר לא עבדת... ובטוב לבב,
מכל מקום למרות שעבודת ה'
צריכה להיות גם מתוך שמחה וגם
מתוך טוב לב, בכל זאת אסור
שימלא פיו שחוק, כי זה
הצחוק מלוא הפה מורה על
הרגשת השמחה ביותר יתר על
המידה], וענין זה של הרגשת
התענוג בגלוי, באופן ניכר ונרגש,
הוא במדות דוקא שמהות
המידות הוא ענין הרגש, כי,
המשכת התענוג במוחין
למרות שהיא בהחלט קיימת, כמבואר
לעיל, מכל מקום המשכת התענוג
במוחין, אינה בהתגלות כל כך,
ונרגש והדבר בא לידי ביטוי
בצרכינות והארת הפנים בלבד,
ודוקא במדות בא התענוג בהתגלות ובמורגש בצורה גלויה,

ענין החכמה³² שהיא השלב הראשון בהתגלות השכל, ההמצאה
הראשונה של רעיון שכלי חדש, ומזה מהחידוש וההמצאה בא התענוג
דעהבו והאירו פניו.
וזהו האמור לעיל שהכתוב האומר שהתורה היא 'שעשועים', ענין התענוג,
כפי שבא בבחינת המוחין, גם הענין
דגן עדן, פידוע³³ בתורת
החסידיים שחכמה נקראת בשם
עדן, ובינה נקראת בשם גן
עדן. והיינו, דעם היות
שבינה שהיא השלב שבו השכל
מסתעף ומתרחב לפרטים ולאורך
וורחב היא בחינת נהר³⁴ שבו
המים זורמים בשפע וברוחב (כנרמו
בלשון הכתוב בתורה 'שאל מרחובות
הנהר') שעליו על הנהר נאמר³⁵
בתורה אודות גן עדן ונהר יוצא
מעדן להשקות את הגן
(שהוא הנהר למעלה מבחינת
הגן שלכן הנהר משקה את הגן
ומשפיע לו), מכל מקום, מזה
גופא עצמו שהבינה היא נהר שיוצא
מעדן מוכן שהבינה אינה
בחינת עדן עצמו, אלא היא
רק הנהר שיוצא ונמשך מעדן
אל מחוץ לעדן, והחכמה שלמעלה
מהבינה היא בחינת עדן עצמו.
וכל זה האמור לעיל על ענין התענוג
שבתורה כפי שהוא במוחין, חכמה
ובינה, הוא לפי ששרש התורה
והמקור הראשון שלה הוא למעלה
מהחכמה, ולכן גם כפי
שהיא התורה בבחינת החכמה,
וגם כפי שנקטת כפי שהתורה
יוצאת ונמשכת מחכמה, יש בה
ענין השעשועים שהוא ענין
התענוג.
וממשיך בכתוב, ומפרט מעלה
נוספת של התורה משחקת לפניו
בכל עת, דקאי וענין זה מכון
על התורה כפי שנמשכה בבחינת המדות, שזה הוא ענין
בכל עת, שהוא כללות ענין המידות בגדר זמן ועת, שבאופן כללי

(32) ראה לקו"ת מסעי צג, ב. סה"מ תרנ"ז ע' רסו. ועוד. (33) סה"מ תרס"ה, מאמרי אדה"ז ואוה"ת שה"ש שם. (34) ראה לקו"ת שה"ש לט, ב. ובכ"מ. (35) בראשית ב, י"ד. (36) ראה הגהת הצ"צ במאמרי אדה"ז שם (ע' תקח), ובאוה"ת שה"ש שם (ע' תשט). (37) ברכות לא, א. (38) תבוא כח, מז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ניכרת ומורגשת, ונמצא שבחלק זה של הפסוק, 'משחקת לפניו בכל עת'
2 מדובר על המשכת התורה משרשה ומקורה בתענוג העליון, אל המידות
3 העליונות.
- 4 וממשיך בפתוב, ומוסיף ומפרט מעלה נוספת של התורה שהיא
5 משחקת בתבל ארצו, דקאי
6 על התלבשות התורה
7 בספירת המלכות, בחינת
8 ארץ, הנמצאת למטה, וכך ספירת
9 המלכות היא התחתונה והאחרונה
10 מעשר הספירות דמלכות ספירת
11 המלכות כפי שהיא בעולם האצילות
12 היא שורש הנבראים דבריאה
13 יצירה עשיה העולמות שלמטה
14 מעולם האצילות.
- 15 ומסיים בפתוב, ומונה את המעלה
16 החמישית של התורה ושעשועי
17 את בני אדם, דקאי שזה מכון
18 על התורה כפי שנמשכה
19 למטה בעולם הזה דוקא.
20 ובבחינה זו דוקא נאמר
21 הלשון שעשועי, השעשוע שלי,
22 של עצמות האלוהות, שהוא ענין
23 השעשועים העצמיים, כי,
24 על ידי לימוד התורה למטה
25 כפי שהתורה ירדה דרגות רבות
26 ממקורה ושרשה הראשון עד
27 שנתלשבה בעניי העולם הזה דוקא
28 מגיעים בבחינת שעשועי
29 המלך בעצמותו³⁹ התענוג
30 העליון ששם הוא שורש ומקור התורה,
31 כפי שממשיך ומבאר להלן.
- 32 (ד) וביאור הענין⁴⁰, דהנה
33 ידוע שבהמשכת וגילוי אלקות
34 לעולמות ונבראים בכלל יש שני
35 אופנים, אור ישר המשכה
36 מלמעלה למטה, מהאלוהות אל
37 העולמות והנבראים ואור חוזר
38 העלאה מלמטה למעלה, התקרבות של
39 העולמות והנבראים לאלקות. וכן
40 הוא גם בלימוד התורה⁴¹,
41 שישנו לימוד התורה באופן
42 דאור ישר, שלומד ומבין
- כז', והאור והשכל של התורה מאיר באדם הלומד ונקלט בו ולימוד
בדרך אור חוזר, פאשר האדם לומד תורה ואינו מבין, או
שיש לו קושיות ממקום אחר המפריעות לו להבין את הלימוד,
ומתגבר על ההעלמות והקושיות כז' ובכל זאת ממשיך ללמוד.
וזהו ההפך ההפך ההפך בין
תלמוד ירושלמי ותלמוד
בבלי⁴², שבתלמוד ירושלמי
אין ריבוי קושיות ואריכות
הפסול והשקלא וטריא
דיונים, והלימוד הוא בדרך
אור ישר שמאיר ונקלט ללא קושי,
ותלמוד בבלי יש בו קושיות
וכז' ופסולים דיונים ארוכים,
וכמאמר רז"ל⁴³ בגמרא על
הכתוב במגילת איכה במחשבים
הושביני⁴⁴ זה תלמוד של
בבלי, שזהו הלימוד באופן
דאור חוזר מתוך מאמץ ויגיעה
מצד האדם, היינו מלמטה למעלה.
והנה ידוע בתורת הסוד
שהלימוד בדרך אור חוזר
מגיע מתעלה ריגוע למעלה
באין ערוך לאין שיעור יותר
מהלימוד דאור ישר. ועל
דרך שמצינו בענין המעלה
דתלמוד ירושלמי לגבי
תלמוד בבלי, שגם היא מעלה
באין ערוך עד כדי כך, שרבי
זירא שהיה בבבל והיה רגיל ללמוד
תלמוד בבלי ורצה לעלות לארץ
ישראל וללמוד שם תלמוד ירושלמי
הוצרך לצום מאה תעניות
כדי לשכוח לימודו בתלמוד
בבלי⁴⁵, ולהיות מוכן ללמוד תלמוד
ירושלמי שמזה מוכן שתלמוד
בבלי אינו בערך לגבי תלמוד
ירושלמי, אלא הריחוק של תלמוד
בבלי מתלמוד ירושלמי הוא באין ערוך
כי, אילו הייתה העליה
מתלמוד בבלי לתלמוד
ירושלמי בסדר והדרגה, אם
המעבר והעליה מלימוד תלמוד בבלי

(39) ראה עמק המלך שער א. וראה לקו"ת שה"ש כז, סע"א. (40) ראה המשך תרס"ו ע' צא ואילך. ס"ע צד ואילך. (41) ראה המשך הנ"ל ע' פ ואילך. (42) ראה המשך הנ"ל ע' צ ואילך. וראה גם שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. ד"ה והתהלכתי בתוכם פ"ב (לעיל ע' 111). (43) סנהדרין כד, א. (44) איכה ג, ו. (45) ב"מ פה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הַעֲלִיזוּ, הַכּוֹנֵה וְהַמְטִירָה שֶׁל הַלִּימוֹד הַיָּא כִּדִּי לְמַלֵּא וּלְקַיֵּים אֶת הָרִצּוֹן
הָאֱלֹקִי הָעֲלִיזוּ, בְּהַתָּאם לְכוֹנֵה הָאֱלֹקִית הָעֲלִינָה שֶׁל עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקוֹת,
וְלִבָּן כִּיּוֹן שׁוֹז הַכּוֹנֵה וְהַמְגַמֵּה שֶׁל הַלִּימוֹד נּוֹפֵל עָלָיו עַל הַלּוֹמֵד אִימָה
וְפַחַד, וְעוֹמֵד בְּתַנּוּעָה שֶׁל כִּיּוֹן וְהַנְעָה, לְהִיפֹךְ מֵהַתְּפַשּׁוֹת שֶׁל
הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית, וְהַכִּיּוֹן הוּא הַמְנִיעַ
שֶׁלּוֹ לְהַתְּנִיעַ בְּיוֹתֵר כּוֹ, הִנֵּה
יִגִּיעָה זֹה שֶׁל הָאוֹפֵן הַשְּׁנִי בְּלִימוֹד
שֶׁל 'אֹר חוֹר' אִינָה עֲנִין שֶׁל
שֶׁכֶּל כָּלֵל (שֶׁלֹּא כִּמוּ בָּאוֹפֵן
הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵמַס הִיגִיעָה עֲצֻמָּה אִינָה
עֲנִין שֶׁל שֶׁכֶּל, אֲבָל סוֹף סוֹף זֶה יִגִּיעָה
בְּעֲנִין הַשֶּׁכֶּל, וְאִילוּ הִיגִיעָה לִידַע מָה
לַעֲשׂוֹת כִּדִּי לְכוֹן לְרִצּוֹן הָעֲלִיזוּ הִיא
לֹא עֲנִין שֶׁל שֶׁכֶּל כָּלֵל).
וְהִנֵּה לְכָאוּרָה נִרְאָה שְׁבָאוֹפֵן
הַשְּׁנִי בְּלִימוֹד עַל מִנַּת לְדַעַת אֶת
הַמְעַשָּׂה בְּפוֹעַל לֹא שְׂיִיף
שֶׁהַלִּימוֹד יִהְיֶה מִתּוֹף תַּעֲנוּג.
דְּבִשְׁלָמָא בְּשִׁלּוּם, כְּלוֹמֵר הַדְּבַר
מוֹכֵן וּמִתְקַבֵּל בָּאוֹפֵן הָרִאשׁוֹן,
בְּלִימוֹד לֵאל הַבְּנָה הָרִי אֵף
שְׁלוֹמֵד בְּרִיבּוּי יִגִּיעָה בְּמֵאֵמֶץ
רַב וְהוּא מְסוּר אֶל הַלִּימוֹד
בְּכָל עֲצֻמוֹתָיו עִם כָּל הַמְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ
(אִינְגְּאֵנְצֵן אִיבְּעֶרְגֶּעֶגֶבֶן מְסוּר
לְחִלוּטִין) עַד שְׁחִיּוֹ אִינֵם שְׁוִים
לֵאל לִימוֹד זֶה, מִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן
שְׂיִיגֵעֵתוֹ הִיא לְהִשְׁיֵג וּלְהַבִּין
אֶת הַשֶּׁכֶּל, וְכֹל חֲפָצוֹ וּמִגְמָתוֹ הוּא
לְדַעַת וּלְהַבִּין הָרִי שְׂיִיף יִתְכֵן
שְׂיִיגֵה בְּזֶה תַּעֲנוּג כִּי שֶׁכֶּל
מִטְבְּעוֹ גּוֹרֵם תַּעֲנוּג. מָה שְׂאִין בֵּן
בָּאוֹפֵן הַשְּׁנִי, שְׂאִינוֹ בְּתַנּוּעָה
שֶׁל שֶׁכֶּל כָּלֵל, וּמִלְכַתְחִילָה אֵין לוֹ
כּוֹנֵה וּמִגְמָה לְהַבִּין אֶלֹא כָּל
מְצִיאוֹתָיו הִיא בְּכִיּוֹן שֶׁמְכַנֵּעַ
וּמִבְטֵל אֶת עֲצֻמוֹ וְאֵת הַמְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ
וְאֵת הָרִצּוֹנוֹת שֶׁלּוֹ, הָרִי לְכָאוּרָה
אֵין שְׂיִיף לֹא יִתְכֵן שְׂיִיגֵה בְּזֶה
תַּעֲנוּג. אֲבָל בְּאֵמֶת לֹאמִיתוֹ שֶׁל
דְּבַר הִנֵּה גַם אִפִּילוֹ בָּאוֹפֵן לִימוֹד
זֶה שֶׁכֶּל מִגְמָתוֹ הִיא לְדַעַת אֶת
הַמְעַשָּׂה יֵשׁ עֲנִין שֶׁל תַּעֲנוּג, כִּפִּי
שֶׁמְמַשִּׁיךְ וּמִבְאֵר.

לִלִימוֹד תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי הִיָּה הִרְגָּתִי לֹא הָיָה צְרִיף לְשִׁכּוֹחַ תַּלְמוּד
בְּכָלִי בְּכָדִי לְלִימוֹד תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי, אֲלֵא לְהִיפֹךְ, לִימוֹד תַּלְמוּד
בְּכָלִי הִיָּה יָכוֹל לְהִיּוֹת הַכְּנָה מִתְאִימָה לִלִימוֹד תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי וְכִיּוֹן
שְׁבִכְדִי לְלִימוֹד תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי הוֹצֵרָף רַבִּי זִירָא לְשִׁכּוֹחַ חִיּוֹ
אֶת הַמְדָּרָה, הַמְחַזֵּה דְתַלְמוּד
בְּכָלִי, הָרִי מוֹכֵן שְׂוִיָּהִי הַמְעַבֵּר
מִתַּלְמוּד בְּכָלִי לְתַלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי
עָלִיהָ שְׁבָאִין עֲרוּף. וּמִנֵּה
מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְעָלָה
דְתַלְמוּד בְּכָלִי לְגַבִּי תַלְמוּד
יְרוּשְׁלָמִי, מַעֲלַת אֹר חוֹר
לְעוֹמֵת 'אֹר יִשְׂרָאֵל, שְׂמַעְלָה זֹה שֶׁל
תַּלְמוּד בְּכָלִי לְגַבִּי תַלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי
הִיא לֹא מַעֲלָה יְחִסִּית בְּלִבְד אֲלֵא הִיא
מַעֲלָה בָּאֵין עֲרוּף לְגַמְרִי לֵאל כָּל
יֹחַס וְהַשְׁוֹאָה.
וְהִנֵּה בְּלִימוֹד דָּאוֹר חוֹר
גּוֹפָא עֲצֻמוֹ יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנִים⁴⁶
כִּפִּי שֶׁמְמַשִּׁיךְ וּמְפִרֵט. אוֹפֵן
הָרִאשׁוֹן בְּלִימוֹד תּוֹרָה בְּדֶרֶךְ 'אֹר
חוֹר', שְׂמַתִּיגֵעַ וּמִתְאֵמֶץ
בְּלִימוֹדוֹ כְּדִי לְהַבִּין אֶת
הַלִּימוֹד, וְלֵאל יִגִּיעָה גְדוּלָּה אִינוֹ
בְּכִיּוֹן, הִנֵּה אֵף שְׂיִשׁ בְּזֶה יִגִּיעָה
עֲצוּמָה, וְהָרִי עֲנִין הִיגִיעָה
אִינוֹ עֲנִין שֶׁל הַבְּנָה שְׁכָלִית,
שְׂהָרִי עֲנִין הַשֶּׁכֶּל הוּא
מִלְמַעְלָה לְמִטָּה בְּדֶרֶךְ 'אֹר יִשְׂרָאֵל'
לֹא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה בְּדֶרֶךְ 'אֹר
חוֹר', וְגַם עֲצֻמוֹ עֲנִין הִיגִיעָה
אִינוֹ עֲנִין שֶׁל שֶׁכֶּל עֲצֻמוֹ הַמְאֵמֶץ
הוּא לֹא פְּעוּלָּה שֶׁל הַשֶּׁכֶּל אֶלֹא
לְמַעְלָה מִמְּנוֹ, הַמְאֵמֶץ עֲצֻמוֹ הוּא
דְּבַר עַל־שְׁכָלִי, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי
הִיגִיעָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּעֲנִין
הַשֶּׁכֶּל סוֹף סוֹף מְדוּכָּר בִּיגִיעָה
וּמִמְאֵץ כִּדִּי לְקִלוֹט דְּבַר שֶׁל שֶׁכֶּל.
וְאוֹפֵן הַשְּׁנִי בְּלִימוֹד בְּדֶרֶךְ 'אֹר
חוֹר' הוּא שְׁלוֹמֵד כְּדִי לִידַע
אֶת הַמְעַשָּׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, כִּדִּי
לְדַעַת אֶת הַהִלְכָה לְמַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל, כִּיּוֹן
שְׂרוּצָה לְהִשְׁיֵג לְהַבִּין וּלְדַעַת אֶת
הַכּוֹנֵה הָעֲלִינָה שְׂבַעֲעֻמוֹת
וּמִהוּת אֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, וּמִתְנַרָא שְׂמָא לֹא יָכוֹן לְרִצּוֹן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויובן זה על פי משל⁴⁷ משר ועבד שמקיימים שניהם את
2 פקודת המלך, הגה השר יודע ומבין כיצד המלך מנהיג את
3 המדינה בטוב, ולכן הוא השר מקיים את פקודתו של המלך
4 גם מחמת אהבת השר להמדינה, דכיון שידע שקיים
5 פקודת המלך היא תועלת וטובה למדינה, לכן מקיים
6 השר את הפקודה, ויש לו חיות ותענוג בזה הנובעים
7 מהכרה שהדבר הוא לטובת המדינה.
8 מה שאין בן העבד המקיים פקודת המלך, הרי העבד
9 אינו מציאות לעצמו כלל אלא בטל לחלוטין לאדון, וכל מציאותו
10 של העבד אינה אלא לקיים פקודת האדון, ואין לו בזה
11 ולעבד אין בקיום הפקודות לא הבנה במוחין ולא רגש
12 במוחות, ולכאורה כיון שהעבד ממלא את הפקודות מתוך ביטול
13 מוחלט, ללא הבנה וללא רגש, אין לו תענוג בזה כלל. אף
14 באמת לאמיתו של דבר על כרחך בהכרח צריך לומר שיש גם
15 לעבד תענוג (נעלם) היינו תענוג לא נרגש שקיים רק בהעלם, אבל
16 ישנו) בקיים פקודת המלך. וראיה לזה, והוכחה לכך שלאמיתו
17 של דבר גם לעבד יש תענוג שהרי אנו רואים שהעבד רוצה
18 להדר בפקודת המלך לקיימה למלא את הפקודה לא רק כדי לצאת
19 ידי חובה אלא מתוך הידור ויופי, שמנה מהרצון של העבד
20 להדר בקיום הפקודה מוכח שיש לו תענוג בזה, שהרי מצד
21 עצם הקבלת עול (והעבדות) שלו היה צריך לקיים רק
22 פקודת המלך בדיוק כמו שהיא ולא יותר מזה, ואין בזה
23 ענין דיופי והידור. ומנה שהעבד רוצה ליפות את
24 פקודת המלך, מוכח, שיש לו תענוג (נעלם) בקיים פקודתו. ויש לומר,
25 שתענוג העבד הוא תענוג המלך עצמו, דכיון שהעבד אינו
26 מציאות לעצמו כלל, ער אליין איז האדון, לכן התענוג שלו הוא תענוג האדון,
27 היינו שתענוג האדון נמצא בו. וכן הוא גם בנמשל, שהלומד על מנת לעשות דוקא, הגה
28 אף שהלומד והיגיעה שלו הם מתוך פיוץ הנפש, והיה מקום לחשוב שמפני היותו בביטול והכנעה
29 לא יתכן שיהיה לו תענוג בלימוד זה מפל מקום באמת יש לו
30 ללמוד תורה כדי לדעת את המעשה תענוג (נעלם) בזה, ואדרבה,
31 כיון שהוא הלומד עצמו אין לו מאומה בלימוד אינו בשביל איזו
32 תועלת אישית או הנאה אישית שתהיה לו מכך אלא על מנת לעשות,
33 וכל הכוונה היא לעשות את רצון ה' נמצא, שהתענוג שלו של
34 הלומד בזה בלימוד באופן כזה הוא התענוג שלמעלה באלוקות,
35 שנגזש בו באדם התענוג בלימוד זה, שהרי הלימוד אינו אלא על מנת לעשות, נמצא, שהתענוג שלו
36 בזה הוא התענוג שלמעלה, שנגזש בו התענוג שלמעלה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

עצמו' לתענוג העליון כפי שהוא ב'פנימיות אבא פנימיות עתיק' הוא על
 דרך ההפך בין תענוג המורגש והמורכב תענוג שיש לו גורם
 שיוצר אותו (כמו תענוג שנובע מהבנת שכל עמוק) שאמנם הוא תענוג, אבל
 יש לו הגבלה (בהתאם למידת ורמת השכל) והוא ענין התענוג כפי שהוא
 ב'פנימיות אבא פנימיות עתיק' ולשם
 מגיע הלימוד של 'אור חזר' באופן
 השני לתענוג הפשוט תענוג
 עצמי שאינו תלוי בשום דבר ולכן הוא
 תענוג בלתי מוגבל שזהו ענין התענוג
 כפי שהוא ב'פנימיות עתיק' עצמו
 ולשם מגיע הלימוד של 'אור חזר'
 באופן הראשון.
 וכמבואר⁵⁰ גם לענין הגילוי
 של האלוקות דלעתיד לבוא,
 בימות המשיח, דלפעמים
 איתא⁵¹ מובא, אודות הגילוי לעתיד
 לבוא, שהדבר יהיה על ידי סעודה,
 כדברי המדרש, אריסטון (פירוש
 סעודה לבוקר⁵²) עתיד
 הקב"ה לעשות לעבדיו
 הצדיקים לעתיד לבוא,
 ולפעמים איתא⁵³ מובא, כדברי
 הגמרא, עולם הבא אין בו לא
 אכילה ולא שתיה כו' ואם כן
 אין סעודה לעתיד לבוא ולכאורה
 הדברים סותרים זה לזה.
 ומבואר בזה, בתורת החסידות,
 שהן שתי מדרגות בהגילוי
 של האור האלוקי דלעתיד,
 דבתחילה בשלב ראשון יהיה
 גילוי התענוג המורכב
 והמורגש, תענוג שנגרם מדבר
 מסוים ותלוי בו וזהו ענין
 אריסטון תענוג מגורם שנמשך לסעודה, ולאחרי כן בשלב מאוחר יותר
 ונעלה יותר בימות המשיח יהיה גילוי התענוג הפשוט, שאינו
 מורכב בשום דבר ואינו תלוי בשום דבר, וזהו התענוג העצמי שאינו
 מורגש כלל בדבר כלשהו מלבד התענוג עצמו, שזהו ענין עולם
 הבא אין בו לא אכילה כו' כי זהו עונג ללא ביטוי, על דרך שני
 אופני התענוג של שני אופני הלימוד בדרך 'אור חזר' שהאופן הראשון דומה
 לתענוג מורגש, והאופן השני דומה לתענוג בלתי מורגש, כמבואר לעיל.
 (ה) וזהו התוכן הפנימי של מעלת התורה המנויה כאן אחרונה בפסוק
 ושעשועי את בני אדם, שדוקא על ידי לימוד התורה

ש'למעלה ועל דרך המבואר לעיל במשל שהעבד המקיים את פקודות
 האדון מתוך ביטול מוחלט, רק מתוך מגמה לעשות רצון האדם, יש לו תענוג
 בכך אבל אין זה אלא תענוג האדון שנפעל בעבד.
 וממשיך ומוסיף ביאור במעלה המיוחדת של הלימוד על מנת לדעת את
 המעשה, לפי פנימיות הדברים.
 והענין בזה, שעל ידי אופן
 השני בהלימוד בדרך אור
 חזר, מלמטה למעלה, ומתוך ביטול
 וקבלת עול, מגיעים הלימוד חשוב
 כל כך שיש לו 'נגיעה' בהתענוג
 העצמי האלוקי שלמעלה,
 בחינת פנימיות עתיק
 ממש⁴⁸, היינו במדרגת 'עתיק'
 עצמה, ענין התענוג העליון, יש
 'חצינויות עתיק' רפנימיות עתיק'
 ולימוד זה 'מגיע' עד 'פנימיות עתיק'
 מה שאין כן באופן הראשון
 של לימוד בדרך 'אור חזר', לימוד
 ללא הבנה שעל ידי מגיעים רק
 בבחינת פנימיות אבא
 פנימיות עתיק⁴⁹, מבואר בתורת
 הסוד שהעומק והפנימיות של בחינת
 החכמה (הנקראת 'אבא') קשור עם
 העומק והפנימיות של בחינת 'עתיק',
 ועל כך מבואר כאן שההבדל בין שני
 האופנים של הלימוד בדרך 'אור חזר'
 הוא שאמנם שניהם קשורים עם בחינת
 'עתיק' (בחינת התענוג שלמעלה), אבל
 בעוד שבאופן השני הלימוד מגיע עד
 'פנימיות עתיק' עצמה (כפי ש'עתיק'
 הוא בכתר עליון), הרי באופן הראשון
 'נגיעה' בבחינת 'פנימיות עתיק' היא
 רק כפי ש'פנימיות עתיק' נמצאת
 ב'פנימיות אבא' (החכמה), דאף שאין הפונה בזה בכך ש'פנימיות
 אבא פנימיות עתיק' שפנימיות אבא מלבד ומכסה לפנימיות
 עתיק, אלא 'פנימיות אבא' אינו מהווה כיסוי והעלם על 'פנימיות עתיק'
 אלא להיפך שיש ב'פנימיות אבא' הארה של 'פנימיות עתיק' מכל מקום,
 בכל זאת אין זה ענין 'פנימיות עתיק' בשלימותו ובטהרתו, כי הרי זה כפי
 שפנימיות עתיק נמשך בפנימיות אבא, ואין זה בחינת
 פנימיות עתיק עצמו ורק באופן השני הלימוד 'מגיע' ל'פנימיות עתיק'
 עצמו.
 וההפך ביניהם ההבדל בין התענוג העליון כפי שהוא ב'פנימיות עתיק'

(48) ראה המשך הנ"ל ע' צז. סה"מ תרצ"ו ע' 8 ואילך. (49) פרי עץ חיים שער הק"ש פט"ו. הובא בלקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך. (50) המשך הנ"ל שם. (51) ויק"ר פי"ג, ג. (52) מתנות כהונה שם. (53) ברכות יז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְמִטָּה (כלשון הכתוב **את בני אדם** היינו התורה כפי שירדה לעולם
2 הזה ונלמדת על ידי בני אדם), **שֶׁהַלִּמּוּד הוּא בְּכַחֲנִית אֹר חוּזָר**
3 והתחברות עם האלקות שבתורה נפעלת בדרך מלמטה למעלה, **וּבִאֲפֹן**
4 **הַשָּׁנִי הַנּוֹכַח לְעֵיל, אֲזִי דוֹקָא אֹז מְגִיעִים** על ידי לימוד התורה
5 **לְבַחֲנִית שְׁעִשׂוּעִי**, אותה בחינה
6 בעונג העליון שהיא **הַשְּׁעִשׂוּעִים** 1
7 **הַעֲצָמִים, שְׁעִשׂוּעֵי הַמָּלָךְ** 2
8 **בְּעֲצָמוֹתוֹ**, ענין העונג העצמי
9 הבלתי מורכב ובלתי מורגש **שֶׁזָּהוּ**
10 **עֲנִין הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא**
11 **בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאַהֲיָה** 5
12 **אֲצִלֹּו** אצל עצמות האלקות
13 **אֲמוֹן⁵⁴**.
14 **וּכְזֶה יוֹכֵן מַה שֶּׁכְּתוּב וְאַהֲיָה**
15 **אֲצִלֹּו אֲמוֹן גּוֹ, אֶהֱיָה לְשׁוֹן**
16 **עֲתִיד דּוֹקָא**, ונתבאר לעיל שאמנם
17 על פי הדקדוק ה' שבראש המילה
18 ('ואהיה') הופכת את משמעות המילה
19 ללשון עבר, אבל לפי פנימיות הדברים
20 פירוש המילה הוא לשון עתיד **כִּיֹּן**
21 **שֶׁעֲנִין זֶה** של מעלת התורה כפי
22 שהיא 'שעשועי המלך בעצמותו'
23 **יִתְגַּלֶּה לְעִתִּיד** בימות המשיח
24 **דּוֹקָא, וְהִינֵנּוּ, שְׁעִשְׂקִישׁוּ בּוֹמֵן**
25 הגלות **נַעֲשִׂית הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה**
26 **כְּפִי שֶׁהִיא בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ**,
27 **וְגַם יֵשׁ תּוֹסֶפֶת אֹרֹת**
28 **בְּאֲצִילוֹת⁵⁵, אֲבָל כֹּל מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ**
29 **עֲכָשִׁיו, הַהִמְשָׁכָה עֲצָמָה וְכֵן הַתּוֹסֶפֶת,**
30 **הוּא עֲדִיין בַּהֶעֱלָם, וְאִילוּ הַהִתְגַּלּוּת**
31 **שֶׁל הַמִּשְׁכּוֹת אֵלּוּ בְּאֲפֹן שֶׁהַדְּבָרִים**
32 **יְהִיו נִיכְרִים וְנִרְגָּשִׁים בְּגִלּוֹי בְּעוֹלָם**
33 **תִּהְיֶה לְעִתִּיד לְבֹא דּוֹקָא** ולכן
34 נאמר 'ואהיה' בלשון עתיד.
35 **וְזֶהוּ גַם מַה שֶּׁבְּמִאֲמַר רַז"ל**
36 **הַנּוֹכַח לְעֵיל** בפתיחת האמור
37 **חֲשִׁיב מוֹנִים אֶת מַעַלְת הַתּוֹרָה**
38 **שֶׁקִּדְמָה לְעוֹלָם אֲלֵפִים**
39 **שָׁנָה, שֶׁהוּא עֲנִין וְאַהֲיָה**
40 **שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם, וְשֵׁנִי יָמִים**
41 **שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא הֵם אֲלֵפִים שָׁנָה,**
42 **כְּמִבּוֹאָר לְעֵיל, וְלֹא חֲשִׁיב וְלֹא מוֹנִים הַמַּעַלָּה דְּאַהֲיָה אֲצִלֹּו אֲמוֹן**
43 **שֶׁהִיא הַמַּעַלָּה הָרִאשׁוֹנָה בַּפִּסּוּק, וְהַמַּעַלָּה הָעֲלִינָה בִּיחּוּר, כְּמִבּוֹאָר לְעֵיל**
- שסדר הדברים בפסוק הוא מלמעלה למטה, **כִּי, עֲנִין וְאַהֲיָה אֲצִלֹּו**
אֲמוֹן הוּא כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁאִין זֶה
עֲנִין הַתּוֹרָה כְּשֶׁלְּעֲצָמָה, שֶׁהִי עֲנִין זֶה הוּא מִצַּד עֲצָמוֹתוֹ
יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא מִצַּד הַתּוֹרָה וּנְמַצָּא שְׁבַעֲמֶטֶק הָעֲנִין זֶה מַעַלָּה בְּעֲצָמוֹתוֹ
ולא מעלה של התורה עצמה, ולכן
מדגישים דוקא את ענין 'אלפים שנה
קדמה תורה לעולם', הנרמז במעלה
השנייה שבפסוק, 'שעשועים יום יום',
כי זו מעלה של התורה עצמה.
וְזֶהוּ גַם מַה שֶּׁאֲמַר כְּבוֹד
קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ⁵⁶
הרבי הרי"צ **בְּשֵׁם רַבִּינוּ הִזְקֵן,**
שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה נִתְּנָה שְׁלִשָּׁה
עֲנִינִים. גְּלִיָּא דְּתוֹרָה, חֶלֶק
הַגָּלָה שְׁבַתְּוִיהָ רְזִין דְּאֹרִיִּיתָא,
סודות התורה וְהַפֶּתַח עַל עֲבוּדָה
וְהַכּוֹחַ לְעִבּוּד אֶת ה', כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
ומבאר.
וְהָעֲנִין בְּזֶה, שֶׁגְּלִיָּא דְּתוֹרָה
חֶלֶק הַגָּלָה שְׁבַתְּוִיהָ (הַמְשָׁכָה, הַגְּמָרָא
וְהַהֲלָכָה) הִיא בְּהִתְגַּלּוּת עֲכָשִׁיו
בּוֹמֵן הַגְּלּוּת. וְרְזִין דְּתוֹרָה סוּדוֹת
הַתּוֹרָה הֵם טַעְמֵי תוֹרָה הַנִּסְתָּרִים
כַּעַת שֶׁיִּתְגַּלּוּ לְעִתִּיד (כְּפִירוֹשׁ
רש"י על הכתוב בשיר השירים 'שקני
מנשיקות פיהי': "ומנשיקות מאתו
להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד
טעמיה ומסתרי צפונותיה"), שֶׁזָּהוּ
בְּחִינַת תַּעֲנוּג הַמְּיוֹדָּשׁ הַנּוֹכַח
לְעֵיל, כִּי מְדוּבָר בְּתַעֲנוּג שְׁנוּבַע
מִגִּלּוֹי הַסּוּדוֹת. וְהַפֶּתַח עַל עֲבוּדָה
שֶׁהִיא בְּאֲפֹן שֶׁל אֹר חוּזָר,
עֲבוּדַת ה' מְתוּךְ בִּיטוּל וְקִבְלַת עוֹלָם
הוּא עֲנִין שֶׁלְּמַעַלָּה גַם מִשְׁכָּל
וְטַעַם כְּמוֹס, נַעֲלָה אֲפִילוּ מִשְׁכָּל
נַעֲלָם שֶׁל סוּדוֹת הַתּוֹרָה, לְמַעַלָּה גַם
מִטַּעְמֵי תוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לְעִתִּיד
וְכַעַת הֵם סוּדוֹת נִסְתָּרִים, כִּיֹּן
שֶׁעֲנִין זֶה שֶׁל עֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ 'אֹר
חוּר' מְגִיעַ בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
וְכִנּוּקָר לְעֵיל שֶׁעֲנִין זֶה
יִתְגַּלֶּה לְעִתִּיד דּוֹקָא וְאִינוּ גְּלוֹי כַּעַת. אֲמָנָם, גַם עֲנִין זֶה נִתֵּן
בְּמִתֵּן תוֹרָה, שֶׁאֵין הַכּוֹחַ לְעִבּוּדַת ה' גַם בְּאֲפֹן זֶה דְּכִיֹּן שֶׁלֹּא

(54) ראה גם סה"מ תרצ"ו שם. (55) תניא קר"א קנו, א. וראה ד"ה באתי לגני פ"ה (תו"מ ח"ב ע' 198. תו"מ סה"מ שבט ע' רסז). וש"נ. (56) ספר השיחות תש"ה ע' 102.

ביאור בדרך אפשר

- 5 ב'אור חזר' נִיתְּנוּ כָּכָר בְּמִתֵּן
6 תּוֹרָה, אֶלָּא שְׁהִתְגַּלּוּת
7 בפועל ובגלוי תְּהִיָּה לְעֵתִיד
8 לְבֹא.

ביאור בדרך אפשר

- 1 יְהִיָּה עוֹד פַּעַם מִתֵּן תּוֹרָה⁵⁷, 1 שְׁלֹא יְהִיָּה עוֹד פַּעַם מִתֵּן תּוֹרָה⁵⁷, הָרִי מוֹכֵן
2 כְּמוֹבָא בְּחִסְדוֹת, הָרִי מוֹכֵן שְׁכָל 2 שְׁכָל הָעֲנִינִים נִיתְּנוּ כָּכָר בְּמִתֵּן תּוֹרָה, אֶלָּא
3 הָעֲנִינִים כּוֹלֵל גַּם הַכּוֹחַ לַעֲבוּרָת ה' 3
4 בַּאֲפֹן נַעֲלָה זֶה, הַאֲפֹן הַכִּי נַעֲלָה 4

(57) סה"מ תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. המשך תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 51 (השני).

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

- 10 מוֹצֵיא מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם מִבְּיִנְהֶם, לְפִי שְׁכָל אֶחָד מֵהֶם אֵינוּ יָדוּעַ
11 לְכָל שֶׁהוּא זָכָר אוֹ נִקְבָּה וּלְכֵן אֵינֶם רְאוּיִים לְהַקְרֵבָה. וְעוֹף, הוֹאִיל
12 וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ זָכָר וְנִקְבָּה, אִי אֵתָה מוֹצֵיא מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם
13 מִבְּיִנְהֶם, וְגַם הֵם כְּשֵׁרִים לְהַקְרֵבָה. וּמוֹכַח מִכָּן שֶׁבִּקְרָבָן בְּהֵמָה
14 שְׁנֵאמַר בּוֹ זָכָר, אֵין הָאֲנְדְּרוֹגִינוֹס כְּשֵׁר לְפִי שֶׁאֵינוּ נִחְשָׁב לְזָכָר,
15 וְלֹא נִתְפַּסֵּת בּוֹ קְדוּשָׁה.
16 הַגִּמְרָא מְבִיאָה רֵאשִׁי לְדִבְרֵיהָ מִמִּשְׁנָה נּוֹסֶפֶת: אֶמֶר רַב נְחֻמִּין בְּרִי
17 יִצְחָק, אֵת אֵין נְפִי תְּנִינָא בְּמִשְׁנָה בְּתוֹמְרָה (יח). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר,

- 1 האסורה. וּמִחִיר – עוֹף שֶׁהוּחֻלַּף בְּכָלָּב. וְמוֹמְטוֹם – עוֹף שֶׁאֵינוּ נִיכָר
2 אִם הוּא זָכָר אוֹ נִקְבָּה. וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם – עוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם סִימְנֵי זָכָר וְגַם
3 סִימְנֵי נִקְבָּה. כָּל אֵלוֹ מוֹמְטִין בְּגִידִים אֲבִית הַבְּלִיעָה אִם נִמְלָק,
4 מִשּׁוּם שֶׁאֵינֶם רְאוּיִים לְהַקְרֵבָה וּלְכֵן אֵין מְלִיקְתָן מוֹצִיאָה אוֹתָן
5 מִיָּד נְבִילָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוֹלֵק וְאֹמֵר, עוֹף מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹם אֵין
6 מוֹמְטִין בְּגִידִים אֲבִית הַבְּלִיעָה, מִשּׁוּם שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים לְמִזְבֵּחַ וּלְכָר
7 מְלִיקְתָן זֶה הוּא שְׁחִיטָתָם כְּמוֹ בְּשֶׂאֵר עוֹפוֹת קְדָשִׁים, מִשּׁוּם שֶׁהֵם
8 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה זָכָר וְנִקְבָּה, כְּגוֹן
9 בְּעוֹלָה שְׂדֵינָה בּוֹכֵר, אוֹ בְּחֻטָּאת יִחִיד שְׂדֵינָה בְּנִקְבָּה, שֶׁם אֵתָה

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

- 22 שֶׁם הַסִּיבָה הִיא מִשּׁוּם שֶׁמִּצְוֵנוּ שֶׁהַתּוֹרָה לֹא הִצְרִיכָה שִׁיחָה לֵּה בֵּן
23 חַי לִפְנֵינוּ כְּדִי לְפוֹטְרָה, שֶׁהָרִי עָשָׂה הַכְּתוּב בְּנִים מֵתִים בְּחַיִּים – שֶׁאֵם
24 בְּשַׁעַת מוֹת הַבַּעַל הִיָּה לוֹ בֵּן וְאַחֵר כִּךְ מוֹת, פּוֹטֵר אֶת אִמּוֹ מִיָּבוֹם
25 כִּאִילוֹ הוּא חַי, וְכִי מִשּׁוּם כִּךְ נַעֲשֶׂה עוֹבֵר בְּיָלִיד גַּם לְעִנְיַן הַרְיוּמָה,
26 שְׁלֹא עָשָׂה בַּה הַכְּתוּב בְּנִים מֵתִים בְּחַיִּים, שֶׁהִי אִם מֵת בְּנָה
27 מִיִּשְׂרָאֵל חוֹזֶרֶת לֵאכּוֹל בְּתֵרוּמָה, וּמוֹכַח שֶׁלִּפְסוּל מִתְּרוּמָה צָרִיךְ
28 שִׁיחָה הֵבֵן מִיִּשְׂרָאֵל חַי לִפְנֵינוּ, וְאִם כֵּן הִיָּה מְקוֹם לִוְמֵר שֶׁגַּם
29 עוֹבֵר לֹא יִפְסוֹל, תִּלְמוּד לִוְמֵר – מִלְּמַדְנוּ הַכְּתוּב 'בְּנִעוּרֶיהָ' פָּרַם
30 לְמַעוֹבְרָתָה, שֶׁגַּם עוֹבֵר פּוֹסֵל.
31 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא: וְאִצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב מַעוֹבְרָת וְאִצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב וְזִרְעָה
32 אֵין לָהּ – צָרִיךְ לְכַתּוֹב אֶת הַדִּין שֶׁאֵינָה חוֹזֶרֶת, בֵּין בְּעוֹבֵר וּבֵין
33 בִּילּוּד, וְאִי אִפְשָׁר הִיָּה לְלַמּוֹד זֶה מִזֶּה, דָּאִי כְּתָב רַחֲמֵנָא וְזִרְעָה אֵין
34 לָהּ, הֵינֵנו טוֹעִים לִוְמֵר שְׁדוּקָא בִּילּוּד אֵינָה חוֹזֶרֶת מִשּׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא
35 כְּשִׁחִיתָה בְּבֵית אֲבִיהָ, הִיתָה חַד גּוֹפָא – גּוֹף אֶחָד וְהִיתָה שִׁיבָת
36 לְמִשְׁפַּחַת כְּהוֹנָה, וְהִשְׁתָּא – וְעֵתָה שִׁילְדָה יֵשׁ לִפְנֵינוּ תְּרִי גּוֹפִי – שְׁנֵי
37 גּוֹפִים, וּמֵאַחֵר שֶׁהֵבֵן שִׁיךְ לְמִשְׁפַּחָה יִשְׂרָאֵלִית הוּא מְקַשֵּׁר אוֹתָהּ
38 לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל, אֶכָּל מַעוֹבְרָתָה, דְּמַעֲיָקְרָא חַד גּוֹפָא וְהִשְׁתָּא הִיא
39 גַּם חַד גּוֹפָא שֶׁהִיָּה הַעוֹבֵר הוּא חֵלֶק מִגּוֹפָהּ, אִמָּא שֶׁאֵין לָהּ קֶשֶׁר
40 לְמִשְׁפַּחָה יִשְׂרָאֵלִית, וְתִיבּוֹל, צָרִיכָא – לְכֵן צָרִיךְ פְּסוּק מִיּוֹחַד לְמַעַט
41 מַעוֹבְרָתָה. וְאִי כְּתָב רַחֲמֵנָא רַק מַעוֹבְרָתָה, הֵינֵנו אֹמְרִים שְׁדוּקָא
42 עוֹבֵר פּוֹסֵל, מִשּׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא גּוֹפָא

- 1 נְעוּרִיהָ, שְׁבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ, וְאִם אֵינָה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ אֵלָּא מַעוֹבְרָת,
2 לֹא תִשּׁוּב.
3 שְׁוֹאֵלֶת הַבְּרִייתָא: מִדּוּעַ צָרִיךְ פְּסוּק לְלַמֵּד שֶׁמַּעוֹבְרָת אֵינָה חוֹזֶרֶת,
4 וְהָלֹא דִּין הוּא – יֵשׁ לִלְמַדוֹ מִקֵּל וְחוֹמֵר, וְיֵמָּה בְּמִקּוֹם שְׁלֹא עָשָׂה וְלֵךְ
5 מִן הָרָאשׁוֹן כְּוֹלֵךְ מִן הַשְּׁנִי לְפִוְטְרָה מִן הַיָּבוֹם, כְּלוּמֹר, אִם נִישְׁאֵת
6 לֵאחֹד וְיִלְדָה לוֹ בֵּן וְנִתְּאֻלְמָנָה וְנִישְׁאֵה לֵאחֵר וּמֵת בְּלִי בָנִים, לֹא
7 מִתְּחַשְׁבִּים בְּנָה מִבְּעֵלָה הָרָאשׁוֹן לְפוֹטְרָה מִיָּבוֹם, אֵלָּא צְרִיכָה
8 לְהִתִּיבֵם לֵאחַשׁ לִבְעֵלָה הַשְּׁנִי, וְאִף עַל פִּי כֵּן עָשָׂה לִגְבִי יָבוֹם עוֹבֵר
9 בְּיָלִיד, שֶׁאֵם נִתְּעַבְרָה וְעִדְדִין לֹא יִלְדָה פְּטוּרָה מִיָּבוֹם, וְאִם כֵּן מוֹכַח
10 שֶׁלְּעוֹבֵר יֵשׁ יוֹתֵר כַּח מִבֵּן שֶׁל בַּעַל קוֹדֵם, שֶׁהִיָּה בִּשְׁנֵי הַמְּקָרִים אֵין
11 כֵּן לִפְנֵינוּ, וְאִף עַל פִּי כֵּן עוֹבֵר פּוֹטֵר מִיָּבוֹם וְכֵן שֶׁל בַּעַל קוֹדֵם אֵינוּ
12 פּוֹטֵר, אִם כֵּן, בְּמִקּוֹם שֶׁעָשָׂה וְלֵךְ מִן הָרָאשׁוֹן כְּוֹלֵךְ מִן הַשְּׁנִי לְפִוְטְרָה
13 מִן הַתְּרִיבָה, כְּלוּמֹר, שִׁישׁ כַּח לִילּוּד מִבְּעַל קוֹדֵם לְפִסּוּל מִתְּרוּמָה,
14 שֶׁהִיָּה בֵּת כְּהֵן שֶׁנִּישְׁאֵה לְיִשְׂרָאֵל וְיִלְדָה לוֹ בֵּן וְנִתְּאֻלְמָנָה אוֹ
15 נִתְּגַרְשָׁה וְנִישְׁאֵה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וּמֵת בְּלִי בָנִים, בְּנָה מִבְּעֵלָה
16 הָרָאשׁוֹן פּוֹסֵלָה עִדְדִין מֵאֲבִילַת תְּרוּמָה, אִינוּ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה עוֹבֵר
17 בְּיָלִיד, לְעִנְיַן שְׁלֹא תַחֲזוֹר הַמַּעוֹבְרָת לְבֵית אֲבִיהָ לֵאכּוֹל בְּתֵרוּמָה,
18 וּמִדּוּעַ הוּצְרָכָה הַבְּרִייתָא לְדְרוֹשׁ זֹאת מִכְּנַעוּרֶיהָ.
19 מִשְׁבִּיבָה הַבְּרִייתָא: לֹא – אֵין לְלַמּוֹד דִּין זֶה מִקֵּל וְחוֹמֵר, כִּיּוֹן
20 שֶׁאִפְשָׁר לְפָרוֹךְ לִוְמֵר מַה לִּי – מַה נּוֹתֵן לִי הַדִּין שֶׁעָשָׂה עוֹבֵר בְּיָלִיד
21 לְעִנְיַן יָבוֹם, כְּלוּמֹר, שֶׁלְּעִנְיַן יָבוֹם יֵשׁ כַּח בְּעוֹבֵר לְפִטּוֹר מִיָּבוֹם, הִלָּא

בס"ד. שיחת* יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדוש לסעודה.
- 2 א. ידוע נוסח הברכה שהיה כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר נוהג לברך בקשר לחג השבועות
- 3 (בדיבור ובכתב, ליחיד ולרבים): "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"¹.
- 4 ולכאורה אינו מובן:
- 5 ענין השמחה צריך להיות לא רק בתורה, אלא גם במצוות (לא רק בקו התורה, אלא גם בקו העבודה
- 6 וגמילות חסדים²), וכמו שכתב הרמב"ם³ "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא
- 7 .. שנאמר⁴ תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". ולא מצינו הדגשה מיוחדת בנוגע
- 8 לתורה שצריכה להיות שמחה גדולה יותר.
- 9 ואם כן, מהו הטעם שדוקא בקשר לחג השבועות, זמן מתן תורה, היה כבוד קדושת מורי וחמי
- 10 אדמו"ר מביע ברכתו שתהיה קבלת התורה בשמחה?
- 11 ב. ויובן מהענין דמתן תורה בפעם הראשונה, שאז היו בני ישראל כמו גרים, כדאיתא בגמרא במסכת
- 12 יבמות⁵ שמתן תורה הוא ענין הגירות (שלכן למדים ממתן תורה כמה פרטי דינים בנוגע לגירות).
- 13 והנה, כאשר גר בא להתגייר ולקבל על עצמו עול תורה ומצוות, הרי הסדר בזה - שתחילה אומרים
- 14 לו "מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע וכו'"⁶, והיינו, שמנסים להניאו מלהתגייר, ורק לאחר
- 15 שרואים שאכן רוצה באמת כו', אזי מקבלים אותו, כך, שענין הגירות צריך להיות מרצונו הטוב דוקא
- 16 - בשמחה, ולא בעל-כרחו, שאז אין זו גירות.
- 17 - לאחר שנתגייר, הרי הוא כמו כל איש ישראל בתולדתו, שאז יכולים גם לטוף אותו לקיים מצוה⁷
- 18 (כיון שזהו רצונו האמיתי, וכמו שכתב הרמב"ם⁸ ש"הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל
- 19 המצוות כו'", אלא "יצרו הוא שתקפו"; אבל ענין הגיור צריך להיות ברצון ובשמחה דוקא, ולא באופן
- 20 של כפייה.
- 21 וכיון שמתן תורה הוא ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה דוקא.
- 22 וכמבואר בדרושי חסידות⁹ בפירוש מאמר רז"ל¹⁰ שבמתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית
- 23 כו'", שהוא ענין התגלות האהבה העליונה כו', שעל-ידי-זה נתעוררה האהבה אצל ישראל לקבל את
- 24 התורה ברצון ובשמחה; מה-שאינ-כן אילו קבלת התורה היתה באונס, לא היה הדבר כדבעי, ובלשון
- 25 הגמרא¹⁰: "מודעא רבה לאורייתא"¹¹.
- 26 ג. ועל-פי-זה יובן מאמר רז"ל¹² שלוחות ראשונות שניתנו ברעש, שלט בהם עין הרע ונשתברו,
- 27 ודוקא לוחות אחרונות שניתנו בחשאי נתקיימו, כי "אין לך מדה יפה מן הצניעות" - דלכאורה אינו
- 28 מובן: הרי הקב"ה ידע שהרעש יגרום לשבירת הלוחות, ואם כן, למה נתן את הלוחות הראשונות ברעש,
- 29 ולא נתנם מלכתחילה בחשאי?

(7) ברשימה נוספת: ודוקא באופן כזה יוכל לקיים את כל המצוות, הן מצוות עשה והן מצוות לא תעשה, שיש בהם ענינים שהם נגד רצונו של האדם.
 (8) הל' גירושין ספ"ב.
 (9) תו"א מג"א צח, סע"ד. לקו"ת פ' ראה כב, רע"א.
 (10) שבת פח, א.
 (11) נתבאר בשיחת ש"פ נשא בתחלתה (תורת מנחם - התוועדות חמ"ד בתחלתו).
 (12) תנחומא תשא לא. פרש"י תשא לד, ג.

(* שיחות א"ג (ס"א ט) - תוכן וראשי-פרקים בלבד (המ"ל).
 (1) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ז בתחלתה (תורת מנחם - התוועדות ח"כ ע' 38). וש"נ.
 (2) שהרי נתינת הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד).
 (3) סוף הל' לולב.
 (4) תבוא כח, מז.
 (5) מו, א"ב. וש"נ.
 (6) שם מז, א.

והביאור בזה - על-פי האמור לעיל שקבלת התורה צריכה להיות מתוך שמחה דוקא, כי לולי זאת לא יכול להיות ענין הגירות, ולכן הוצרכה להיות נתינת הלוחות מתוך "רעש", כי, הרעש מלמעלה עורר את הרעש והשמחה אצל בני ישראל (שזהו ענין השמחה - התפשטות הנפש, בחינת "רעש", עד ליציאה מגדרים).

[ואין להקשות שעל-פי-זה נמצא שקבלת התורה היתה מצד ה"רעש" דלמעלה, ולא מצד רצונם ובחירתם של בני ישראל, ואילו ענין הגירות צריך להיות מצד בחירתו החפשית של הגר - שהרי מובן, שהרעש דלמעלה לא הכריח בחירתם של בני ישראל (כי "רשות לכל אדם נתונה" . . ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע", ולא יתכן לומר ש"תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו"¹³), ובא רק להקל עליהם להגיע לידי שמחה]. אלא שלפועל מצד בחירתם הרעה כו', גרם הרעש שנשתכרו הלוחות, והוצרכה להיות נתינת לוחות שניות בחשאי ובצנעה כו'.

ד. אך עדיין אינו מובן: מה נוגע הדבר אלינו עתה, לאחרית מתן תורה? והענין בזה - דכיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"¹⁴, הנה בחג השבועות בכל שנה חוזר ומתחדש הענין דמתן-תורה ("יהיו בעיניך כחדשים"¹⁵), ולגבי ההתחדשות דמתן תורה בשנה זו נמצאים אנו במעמד ומצב של גירות.

ומובן, שאין זה גורע חס ושלום במעלת לימוד התורה כו' בשנה שעברה, אלא, שהתורה היא בלי גבול, ולכן בכל שנה ושנה צריך להיות הענין דקבלת התורה באופן נעלה יותר, בעילוי אחר עילוי, באופן של הילוך שבאין ערוך לגמרי, עד כדי כך, שלגבי עליה זו הרי זה כמו מעמד ומצב של גירות, כקטן שנולד¹⁶.

וכיון שבחג השבועות כל שנה ישנו הענין דקבלת התורה מחדש באופן של גירות, לכן צריכה להיות קבלת התורה בשמחה דוקא¹⁷.

* * *

ה. על-פי האמור יש לבאר גם את הסיפור שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בחג השבועות לפני עשרים שנה¹⁸:

לאדמו"ר מהר"ש היה חסיד בשם ר' פרץ, מלמד, בעל מדריגה, וכרגיל בכגון-דא - עני מרוד... שהיה רגיל לבוא לחג השבועות לאדמו"ר מהר"ש. פעם אחת הגיעו לחג השבועות אורחים רבים, ור' פרץ חשב שלא יספיק להיכנס ליחידות לפני חג השבועות, אבל לפתע בא הגבאי ואמר לו שהרבי קורא לו להיכנס אליו ליחידות.

בעת היחידות התאונן ר' פרץ לפני אדמו"ר מהר"ש שהוא כלי ריקן מלא בושה וכלימה. ואמר לו אדמו"ר מהר"ש: "דאָס דאַרף מען קענען דערהערן" (כלומר: להרגיש זאת - זו גם "מדריגה"). ושאל אותו אדמו"ר מהר"ש: האם אתה אומר תהלים בבכיות, והשיב: כן. ואמר לו אדמו"ר מהר"ש: תאמר בכל יום שני קאָפיטלאַך תהלים בבכיות, וסיים: אבל לקבלת התורה צריכים ללכת בשמחה.

[וסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שבקטנותו ראה את ר' פרץ הנ"ל בחג השבועות שאומר "תיקון" בבכיות. וכנראה, שכוונת אדמו"ר מהר"ש ב"קבלת התורה" (שצריך להיות בשמחה) היא לקריאת התורה - שקורין עשרת-הדברות, בדוגמת מתן תורה בפעם הראשונה¹⁹].

(13) רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"א-ד.

(14) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(15) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סס"א ס"ב. וש"נ.

(16) יבמות כב, א. וש"נ.

(17) ולאחרי שכבר היתה קבלת התורה בפעם הראשונה -

יודעים כבר בנ"י איך להזהר ("באָוואָרענען זיך") במצב של רעש ושמחה כו'.

(18) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ה ס"ג (ס"ה) תש"ה ע' 101 ואילך). וראה שיחת יום ב' דחה"ש תשט"ו בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות ח"ד ע' 111).

(19) ראה פסדר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).

- 1 ו. ולכאורה, סיפור זה תמוה מתחילתו עד סופו:
- 2 (א) למה דוקא בנוגע לחג השבועות אמר לו אדמו"ר מהר"ש שצריך להיות בשמחה, ולא בנוגע לשאר
- 3 המועדים, שכולם נקראים "מועדים לשמחה"?
- 4 (ב) כיון שחג השבועות הוא יום ההסתלקות של דוד המלך²⁰, הרי זה הזמן המתאים ביותר לאמירת
- 5 תהלים, ספרו של דוד המלך. ואם כן, יהודי שנוהג בכל יום לומר תהלים בבכיות - למה לא ינהג כן גם
- 6 בחג השבועות?
- 7 ז. ויובן על-פי האמור לעיל, שבחג השבועות, זמן מתן תורה, נמצאים בני ישראל במעמד ומצב של
- 8 גירות, ולכן צריכים לקבל את התורה בשמחה דוקא.
- 9 - לאחר קבלת התורה בחג השבועות, בכללות העבודה במשך כל השנה, ישנם חילוקים בפרטי
- 10 אופני העבודה: יש מי שעבודתו בקו האהבה (חסד), יש מי שעבודתו בקו היראה (גבורה), ויש מי
- 11 שעבודתו בקו הרחמים כו'; אבל לקבלת התורה צריכים כולם להיות בשמחה.
- 12 ולהעיר, שאף ששמחה היא היפך השפלות, ובשביל קבלת התורה צריך להיות ענין השפלות דוקא,
- 13 כמו שכתוב²¹ "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", וכמו שכתוב²² "ונפשי כעפר לכל תהיה
- 14 (ועל-ידי-זה) פתח לבי בתורתך" - הנה ענין השפלות צריך להיות לאחר קבלת התורה, ואילו קבלת
- 15 התורה עצמה צריך להיות בשמחה דוקא.
- * * *
- 8 ח. על-פי האמור לעיל בנוגע לקבלת התורה בשמחה - יובן גם בנוגע לענין הפנימיות:
- 9 קיום כל המצוות צריך להיות לכל לראש בפועל ממש, במעשה או בדיבור, ונוסף לזה, צריך להיות גם
- 10 בפנימיות, ולא די בכך שמקיים את המצוה "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני .. מצות אנשים
- 11 מלומדה"²³.
- 12 אבל אף-על-פי-כן, גם כאשר חסר בקיום המצוות אפילו במעשה בפועל - הרי אמרו רז"ל²⁴ "ישראל
- 13 אף-על-פי שחטא ישראל הוא", ואפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון²⁵. ועל-אחת-כמה-וכמה
- 14 בנוגע לקיום המצוות בפנימיות - הרי אמרו רז"ל²⁶ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף-על-פי שלא
- 15 לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", אף שכל זמן שהעסק בתורה ומצוות הוא "שלא לשמה", אין
- 16 זה בפנימיות.
- 17 אמנם, כאשר מדובר אודות גר שבא להתגייר - צריך לקבל על עצמו קיום כל המצוות, ולא רק
- 18 במעשה ובדיבור, אלא גם במחשבה, והיינו, שלא די בכך שמקבל על עצמו לקיים את המצוות במעשה
- 19 בפועל, אבל מחשבתו תהיה בענין אחר, אלא קבלת המצוות צריכה להיות בכל פנימיותו.
- 20 והמשל לזה מ"מלכותא דארעא" - שהיא "כעין מלכותא דרקיעא"²⁷ - כפי שרואים באמריקא, שכדי
- 21 לקבל "אזרחות" צריך להסכים לקיים את כל חוקי המדינה, ומי שלא מוכן לקבל על עצמו חוק מסויים,
- 22 לא יתקבל בתור "אזרח"; מה-שאין-כן מי שהוא כבר אזרח, אזי לא מקפידים עליו כל כך.
- 23 וכיון שבכל שנה מתחדש כללות הענין דמתן תורה שהוא בדוגמת ענין הגירות, מובן, שקבלת התורה
- 24 צריכה להיות בפנימיות, היינו, לקבל על עצמו לקיים את כל עניני התורה ומצוות, וכאמור, לא רק במעשה
- 25 ובדיבור, אלא גם במחשבה.

(23) ישע"י כט, יג.
(24) סנהדרין מד, רע"א.
(25) חגיגה בסופה. וש"נ.
(26) פסחים נ, ב. וש"נ.
(27) ברכות נח, א.

(20) ירושלמי (ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג) הובא בתוד"ה אף עצרת (חגיגה יז, א).
(21) ישע"י נז, טו.
(22) תפלת "אלקי נצור" (ברכות יז, א). וראה לקו"ת במדבר טו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

ט. ולהעיר:

1

ישנם הטוענים שאף שבדאי צריכים לקיים את כל המצוות, מכל־מקום, יש גם מצוות קלות שאדם דש בעקביו²⁸.

3

ומוסיפים לטעון, שעיקר הזהירות צריכה להיות בנוגע למעשה ודיבור, אבל בנוגע למחשבה - הרי הוא חפשי לחשוב מה שרוצה; לפעמים חושב אודות ענינים ששייכים למשה רבינו, ולפעמים חושב אודות ענינים הפכיים, באמרו, שאין מענישים על מחשבה²⁹. ומבטיח להיזהר שלא תהיה לזה השפעה על כח הדיבור, ועל־אחת־כמה־וכמה על המעשה בפועל.

7

וכמו כן כשמדובר אודות ענין הקשור עם רגש שבלב, וכמו אהבת ישראל, שצריך לחוש אפילו כלפי יהודי שאינו מכירו ומעולם לא ראהו³⁰ - טוען הוא שאין זה שייך אליו; אם יש ביכולתו לעזור לו על־ידי מעשה בפועל, או על־ידי־זה שידבר עם פלוני שיעזור לו - בודאי יעשה זאת, אבל לא מתוך הרגש הלב.

10

אבל, האמת היא שיהודי צריך לקיים את כל המצוות: רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים³¹, באופן שלא יחסר אצלו שום אבר כו', אלא יהיה שלם ותמים³², והשלימות שלו צריכה להיות לא רק במעשה ודיבור, אלא גם במחשבה, ואדרבה: כיון שכח המחשבה הוא נעלה יותר, אזי הזהירות צריכה להיות גדולה יותר³³.

14

ואכן, סוף כל סוף יהיה כל אחד מישראל במעמד ומצב כזה, שהרי "לא ידח ממנו נדח"³⁴. ובאופן כזה צריכה להיות קבלת התורה מלכתחילה.

16

(וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

17

יתן השם יתברך שתהיה לנו "אזרחות" טובה - על־ידי קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, ובאופן שמזה תומשך נתינת כח על כל השנה כולה.

18

* * *

י. ידועה תורת רבינו הזקן³⁵ על הפסוק³⁶ "משכני אחריו נרוצה":

10

"משכני" - הוא ענין יציאת מצרים.

11

"אחריו נרוצה" - המסירת נפש דקריעת ים סוף שפעלה את הענין ד"נרוצה".

12

"הביאני המלך חדריו"³⁶ - הוא ענין מתן תורה, שבזה ישנם ריבוי מדרגות. ומה עשו היהודים הפשוטים - "נגילה ונשמחה בך"³⁶, בכ"ב אותיות התורה.

14

והנה, הפירוש הפשוט בזה - שכאשר מדובר אודות אותיות התורה, הרי זה ענין השייך לכל, גם לאנשים פשוטים; אבל בעומק יותר, הנה דוקא בענין ד"נגילה ונשמחה בך" - בכ"ב אותיות התורה - בא לידי ביטוי ענין קבלת התורה לאמיתתו.

17

יא. והענין בזה:

18

הפירוש ד"משכני" הוא - שהקב"ה מושך ומוציא אותו, ולא שהוא בעצמו יוצא. ובאופן כזה היתה היציאה ממצרים - שהרי בני ישראל עצמם לא היו יכולים לצאת ממצרים, כמאמר רז"ל³⁷ שאפילו עבד לא היה יכול לברוח משם, ולכן הוצרך הקב"ה להוציא אותם ממצרים - "משכני".

21

ובכ"מ.

(28) תנחומא ופרש"י ר"פ עקב.

(34) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת

(29) ראה קידושין מ, א.

לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(30) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקל"ג.

(35) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ג ס"ב (סה"ש תש"ג ס"ע

רש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א').

(118). וראה גם לקו"ת ויקרא ב, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(31) זח"א קע, ב.

(36) שה"ש א, ד.

(32) ראה לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

(37) מכילתא יתרו ית, יא. פרש"י שם, ט.

(33) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג. תניא אגה"ק סוסכ"ב.

- 1 אמנם, לאחר שהקב"ה הוציא את בני ישראל ממצרים - דרש ותבע מהם שיהיה ענין של עבודה גם מצדם.
- 2 וענין זה נפעל בעיקר לאחר ששה ימים הראשונים לצאתם ממצרים, בשביעי של פסח, בעת קריעת ים סוף - שהרי קריעת ים סוף היתה קשורה עם המסירות נפש של נחשון בן עמינדב, שקפץ לים³⁸, שזהו ענין של מסירות נפש במעשה בפועל.
- 3 ואז התחילה גם המסירות נפש בפועל של כל בני ישראל שהלכו במדבר - כדברי הנביא³⁹: "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה":
- 4 בהיותם בארץ מצרים - לאחר ש"בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים"⁴⁰ - היה לבני ישראל כל המצטרך להם, שהרי ארץ מצרים היתה מבורכת בגשמיות כו'. ואף-על-פי-כן, יצאו ממצרים באופן ש"גם צדה לא עשו להם"⁴¹, "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו כו'"⁴².
- 5 אלא שזהו רק מה שהחליטו כו' ולא הקשו כו', אבל עדיין היו בארץ מצרים*; ואילו המסירות נפש בפועל ד"לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"⁴³, היתה רק לאחר קריעת ים סוף, שאז יצאו למדבר ולא מצאו מים⁴⁷.
- 6 ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"נרוצה" (על דרך מה שכתוב⁴⁸ "כי ברח העם") - שאין זה באופן של התיישבות, על-פי השכל, כי, מצד השכל הפשוט אין מקום להנהגה כזו שששים ריבוא אנשים, לבד מנשים וטף, יצאו למדבר, "ארץ לא זרועה", אלא זוהי הנהגה של מסירות נפש - לא רק מסירת הרצון, אלא מסירת כל מציאותו, אפילו גופו, בשביל קיום רצונו יתברך.
- 7 ודוקא באופן כזה היה יכול להיות הענין ד"הביאני המלך חדריו", שזהו ענין דמתן תורה:
- 8 התורה - חכמתו ורצונו של הקב"ה שלמעלה מגדר שכל האנושי - אינה כמו כל שאר החכמות שמשגיגים אותם על-ידי יגיעה בלבד (כמאמר⁴⁹ "יגיעת ומצאת"), אלא יש צורך בהכנה מוקדמת - "ברכו בתורה תחלה"⁵⁰, "אשר בחר בנו מכל העמים", שזהו תנאי מוקדם לכך ש"נתן לנו את תורתו"⁵¹, ולכן לא די בהלימוד כשלעצמו, אלא הלימוד צריך להיות כדי לכוין אל האמת, ולהתאחד עם הקב"ה כו'⁵².
- 9 וזהו גם הטעם לכך ש"עובד כוכבים ומזלות שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר⁵³ תורה צוה לנו משה מורשה", אם מצד גזל, או מצד גילוי עריות ("מורשה מאורסה")⁵⁴, והיינו, לפי שלימוד התורה יכול להיות רק לאחר הקדמת הבחירה - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", ולולי זאת, לא יתכן שתהיה התלבשות רצונו וחכמתו יתברך בשכל האדם באופן של יחוד נפלא כו' (כמבואר בתניא⁵⁵).
- 10 (*) שהרי היה זה ברעמסס, ומשם ק"כ מיל לסוכות⁴³, וכל זה בתוך ארץ מצרים, ואחר כך "ויחנו באתם אשר בקצה המדבר"⁴⁴. ובפירוש רש"י על הפסוק⁴⁵ "וישובו ויחנו לפני פי החירות .. לפני בעל צפון": "הוא פיתום" - ארץ מצרים.
- 11 (**) שאין זה המדבר שאודותיו אמר משה לפרעה "דרך שלשת ימים נלך במדבר" והסכים פרעה על זה⁴⁶ - שלזה אין צורך במסירות נפש כו'.

(38) סוטה לו, א. מכילתא בשלח יד, כב.

(39) ירמ' ב, ב.

(40) ר"ה יא, רע"א.

(41) בא יב, לט.

(42) פרש"י עה"פ.

(43) פרש"י שם, לו.

(44) בשלח יג, כ.

(45) שם יד, ב.

(46) וארא ח, כגכד.

(47) בשלח טו, כב.

(48) שם יד, ה.

(49) מגילה ו, רע"ב.

(50) ראה נדרים פא, א. וש"נ.

(51) נוסח ברכת התורה.

(52) ראה ר"ן שם.

(53) ברכה לג, ד.

(54) סנהדרין נט, א ובפרש"י. וש"נ.

(55) פ"ה.

1 וכללות הענין בזה - שכדי לקבל את התורה צריך יהודי להיות שונה מכל העולם, והיינו, להתעלות
2 ולצאת מהמדירה וההגבלה של העולם,

3 - שזהו כללות הענין דארץ מצרים, מלשון מיצרים וגבולים⁵⁶, ולכן, עכו"ם שנמצא במיצרים וגבולים
4 של העולם, אינו יכול להשיג את התורה שלמעלה מהעולם, ואדרבה: על-ידי לימוד התורה הרי הוא
5 משנה סדרי בראשית ומביא לידי קלקול -

6 וכידוע מאמר רבינו הזקן⁵⁷ בענין "צאינה וראינה" (ששייך לחג השבועות)⁵⁸, שזהו גם תוכן הענין
7 ד"נרוצה".

8 וזהו שלא מספיק הענין ד"משכני", באופן של אתערותא דלעילא, אלא צריך להיות גם אתערותא
9 דלתתא - "אחריו" נרוצה", שזהו ענין הריצה והמסירת נפש שלמעלה מן הרעת, ודוקא על-ידי-זה תוכל
10 התורה לחדור את מציאות האדם בפנימיות, בנפשו האלקית, וגם בנפשו הבהמית ובגופו, מאחר שהפך
11 והעלה אותם למעלה מהעולם.

12 וזהו גם מה שכתוב "הביאני המלך חדריו", לשון רבים - דלכאורה, ענין התורה שייך רק לראש האדם
13 ושכלו, ומהו ענין "חדריו" לשון רבים - כי, כדי "לקחת" תורתו של הקב"ה, לא מספיק ענין הראש
14 (שכל) בלבד, אלא התורה צריכה לחדור את כל ציור הקומה, עד לעקב, שבזה ניכר שענין התורה אצלו
15 אינו ענין של שכל בלבד, אלא הוא ענין שלמעלה מגדרי העולם, שלכן חודר את כל ציור הקומה שלו.

16 ועל זה מסיים "נגילה ונשמחה בך" - בכ"ב אותיות התורה", ששייך ליהודים פשוטים דוקא, שנתנית
17 התורה לישראל באה לידי ביטוי דוקא בכך שהתורה חודרת גם בבחינת "עקב" שבבני ישראל, האנשים
18 פשוטים שאינם שייכים להבנה והשגה, שגם אצלם יש הענין ד"נגילה ונשמחה בך", על-ידי כ"ב אותיות
19 התורה, שזהו בחינת הדומם שבתורה⁵⁹.

20 יב. ועל-פי המדובר כמה פעמים שכל הענינים שבכללות התורה וכללות עם ישראל ישנם גם בחייו
21 של כל אחד מישראל - כן הוא גם בנוגע להאמור לעיל בענין "משכני אחריו" נרוצה" בשייכות לקבלת
22 התורה:

23 נוסף לכך שבנוגע לכללות הזמן דקבלת התורה ישנו הענין ד"משכני", מימות החול ליום-טוב - צריך
24 להיות גם הענין ד"נרוצה", כולל גם ריצה כפשוטה, ברגלים.

25 וענין זה מתבטא במנהג שיסד כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר⁶⁰ - לילך ברגלים למקומות רחוקים כדי
26 לשמח יהודים בשמחת יום-טוב בכלל, ובשמחה דקבלת התורה בפרט.

27 ומהנכון, שאלו שעשו כן בפועל, יאמרו לחיים, בשמחה ובפנימיות, ועל-ידי-זה ימשיכו השמחה אצל
28 כל אלו שביקרו אותם, בתוככי כללות ישראל, בטוב הנראה והנגלה, על כל השנה כולה⁶¹.

* * *

13 יג. בסוף הלכות פסח, בסימן תצ"ד⁶², כותב רבינו הזקן:

14 "נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' של שבועות, ומנהג אבותינו תורה היא, כי הרבה
15 טעמים נאמרו עליו"⁶³.

התועודויות ח"מ ע' 54).
61 יש לציין, שכאשר הקהל חזר מה"תהלוכה", הביע כ"ק

אדמו"ר שליט"א את ברכתו (ע"י הרב חזקוני), שכיון שכבר הי'
הענין ד"משכני" .. נרוצה", יהי' גם הענין ד"הביאני המלך חדריו"
(המור"ל).

62 סט"ז.

63 ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ג ס"ו ואילך (תורת
מנחם - התועודויות ח"מ ע' 210 ואילך). וש"נ.

56 ראה תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. וארא נז, ב ואילך.
יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ.

57 ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלח. וש"נ (נעתק
ב"היום יום" כג שבט).

58 שה"ש ג, יא. וראה תענית כו, ב (במשנה). וראה גם
לקו"ת שה"ש כד, ד ואילך.

59 ראה לקו"ת חוקת נח, א. ברכה צה, ג. ובכ"מ.

60 ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד (תורת מנחם -

- 1 ופירוש הדברים - בפשטות - שרבינו הזקן ממליץ על קיום מנהג זה, "כי הרבה טעמים נאמרו עליו",
- 2 כך, שגם אם טעם אחד אינו מכוון, הרי ישנם טעמים נוספים בו'.
- 3 אך לכאורה אינו מובן: בנוגע לקיום מנהג ישראל בגלל ש"תורה היא" 64 - אין הגבלה אם זהו מנהג
- 4 שיש בו "הרבה טעמים", או רק טעם אחד?
- 5 זאת ועוד: מקור דברי אדמו"ר הזקן הוא ב'מגן אברהם', אבל שם הלשון הוא "יש הרבה טעמים ..
- 6 ומנהג אבותינו תורה היא" נכי, ברמ"א 65 כתב "ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של
- 7 שבועות", וכותב על זה טעם, ועל זה מוסיף ה'מגן אברהם': "יש הרבה טעמים", ומסיים "ומנהג אבותינו
- 8 תורה היא"; ואילו רבינו הזקן מהפך את סדר הדברים - שמקדים תחילה "ומנהג אבותינו תורה היא",
- 9 ואחר כך כותב "כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שמשמעות הלשון היא, שהטעם לכך שצריכים לקיים
- 10 מנהג זה הוא לפי ש"הרבה טעמים נאמרו עליו". ולכאורה תמוה, שהרי גם אם יש בו רק טעם אחד,
- 11 "ומנהג אבותינו תורה היא". וכיון שרבינו הזקן משנה מלשון ה'מגן אברהם', מודגש יותר הדיוק שבדברי!
- 12 יד. ויש לבאר תחילה דיוק הלשון "מנהג .. תורה היא" - דלכאורה, בנוגע למנהג שצריך לקיימו נכמו
- 13 המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, ועל-דרך-זה בשאר מנהגים (כמו מנהגי ראש חודש או מנהגי
- 14 חנוכה וכיוצא בזה) בענינים של עשה טוב, וכן בענינים של לא תעשה, כמו מנהג הנשים שלא לעשות
- 15 מלאכה בזמן ספירת העומר 66] - מתאים יותר הלשון "מצוה" או "חובה", ולא הלשון "תורה", שהרי
- 16 אין זה ענין של לימוד?
- 17 טו. ויובן בהקדם ביאור אחד החילוקים שבין תורה למצוות 67:
- 18 מצוות - ענינם אחד הוא: ציווי הקב"ה, כמודגש בנוסח הברכה שהוא בכל המצוות בשוה: "אשר
- 19 קדשנו במצוותיו וצונו". - יש אמנם חילוקים בהסגולה שבקיום המצוות, שיש סגולה מיוחדת במצות
- 20 תפילין, שעל-ידי נעשית המשכת המוחין בז"א 68, ועל-ידי-זה גם בעולם, וסגולה מיוחדת במצות
- 21 הקרבנות, ש"כל החי עולה לה' על-ידי בהמה אחת וכל הצומח על-ידי עשרון סולת אחד כלול בשמן
- 22 כו" 69, וכיוצא בזה בשאר המצוות; אבל אופן קיום כל המצוות הוא ענין אחד - ציווי הקב"ה.
- 23 אבל תורה - ענינה הוא הבנה והשגה, וכמ"ש 70 "כי היא חכמתכם ובינתכם", ובפרט תורה שבעל פה,
- 24 ש"אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל" 71, ולכן מודגש בה ענין של ריבוי והתחלקות דוקא,
- 25 ולא באופן של נקודה אחת, שהרי בנקודה אחת לא שייך הבנה והשגה, כי אם כאשר הענין בא באופן
- 26 של ריבוי והתחלקות דוקא.
- 27 ולהעיר:
- 28 יש אמנם בתורה גם ענין של התכללות, כידוע מה שכתב הרס"ג 72 שכל תרי"ג מצוות (וכן ז' מצוות
- 29 דרבנן 73) כלולים בעשרת הדברות, ובעומק יותר, כמאמר הבעל-שם-טוב 74 (שחג השבועות הוא יום
- 30 ההילולא שלו) שכל עשרת הדברות כלולים בתיבת "אנכי", ועד שכלולים באות א' ד"אנכי". וכמו כן
- 31 יש בכל עניני התורה נקודה אחת השוה בכלם, כמודגש בכך שבכל אות ואות שבספר תורה תלויה כשרות
- 32 הספר תורה כולה 75.

(72) הובא בפרש"י משפטים כד, יב.
(73) של"ה שטז, סע"א בשם "קדמונים". כתר תורה (לר"ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ"א ח"ג פל"ח. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד הערה 135 (תורת מנחם - התוועדיות ח"מ ע' 56). לעיל ע' 325 הערה 10. וש"נ.
(74) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ג ס"ב (תורת מנחם חל"ז ס"ע 30). שם חמ"ב ריש ע' 110. וש"נ.
(75) ראה גם לעיל ס"ע 28. וש"נ.

(64) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. ועוד.
(65) שם ס"ג.
(66) טושו"ע ואדה"ז שם סוסתצ"ג.
(67) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 151. וש"נ.
(68) ראה תורת מנחם סה"מ אלול ע' רס. וש"נ.
(69) תניא פל"ד (מג, ב).
(70) ואתחנן ד, ו.
(71) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

- אבל, ענין זה אינו שייך להבנה והשגה שבתורה, אלא לענין הקריאה בתורה, ש"קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו .. וככן קטן הקורא לאביו כו"76. ומטעם זה, הנה גם מי "שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ .. מברך ברכת התורה .. כשעולה לספר תורה"71.
- ואילו מצד ענין ההבנה וההשגה שבתורה, "חכמתכם ובינתכם" - מודגש בתורה ענין ההתחלקות והריבוי דוקא.
- ומובן, שלא די בענין הקריאה בתורה, אלא צריך להיות גם ענין ההבנה וההשגה בתורה. ובאותיות הקבלה - שלא די בבחינת פנימיות עתיק, אלא יש צורך שיומשך גם בפנימיות אבא77.
- טז. וחילוק זה (שכל המצוות הם נקודה אחת, ואילו בתורה ישנו ענין ההתחלקות והריבוי דוקא) הוא (לא בגלל שמדריגת התורה היא למטה ממדריגת המצוות, אלא אדרבה) בגלל מעלת התורה על המצוות:
- ידוע78 שמצוות הם בחינת הרצון, ותורה - שיש בה גם ענין ההבנה וההשגה - היא בחינת התענוג. ומהחילוקים שביניהם79 - שברצון אין התחלקות, והיינו, שבכל הענינים שבהם מתבטא הרצון הרי זה אותו רצון, מה שאין כן התענוג, הרי אינו דומה התענוג שבשמיעה לתענוג שבראיה, התענוג שבשכל עמוק, ועד לתענוג שבפנימיות הנפש, שכל מין תענוג הוא מהות אחר.
- ולכן: מצוות שענינם רצון - ענינם אחד, ואילו תורה שענינה תענוג - יש בה ריבוי והתחלקות.
- וזהו שאמרו רז"ל בנוגע למתן תורה ש"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתן"80, "לפי שבכל דיבור מעשרת הדברות היה גילוי עונג פרטי המלוּבש בדיבור זה בלבד שאינו דומה לגילוי העונג שבדיבור השני"81, ולכן, גם כאשר החזיר הקב"ה את הנשמה שפרחה בדיבור הראשון, אין זה מועיל לגבי ההתפעלות המחודשת מצד התענוג שבדיבור השני שבגללו פרח הנשמה עוד הפעם.
- יז. ועל-פי-זה מובן גם בנוגע ללשון "מנהג אבותינו תורה היא", "תורה" דייקא (ולא רק) "מצוה" או "חובה", ללמדנו, שגם מנהגי ישראל שלא נאמרו בתורה שבכתב או בתורה שבעל פה, פועלים בני ישראל שתהיה בהם גם מעלת התורה, שענינה הבנה והשגה, שלכן יש בה ענין התענוג (ולא רק ענין הרצון).
- וענין זה מרמז רבינו הזקן בדיוק ושינוי לשונו גבי מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - "ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו" (שמקדים הפיסקא "מנהג אבותינו תורה היא" לפיסקא "הרבה טעמים נאמרו עליו", ומוסיף תיבת "כיו"):
- אכילת מאכלי חלב בחג השבועות קשורה עם עריבות ומתיקות ("געשמאק") התורה, שנמשלה לחלב ודבש, כמו שכתוב82 "דבש וחלב תחת לשונך" - שזהו העונג שבתורה מחמת הלימוד והבנת והשגת התורה.
- וזהו שמדגיש רבינו הזקן, שמעלה זו שבתורה היא גם בעניני מנהג ישראל - "ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שגם במנהגי ישראל ישנו ענין ה"טעם" - עריבות ומתיקות - שבתורה, ובמילא יש בהם גם ענין הריבוי ("הרבה טעמים"), שזהו הריבוי שבתורה שמצד ענין ההבנה וההשגה והתענוג כנ"ל.
- וענין זה מרמז רבינו הזקן בהלכות השייכות לחג השבועות, זמן מתן תורתנו, כי: ישנם הטעמים שדי בכך שמקבלים את התורה עצמה בשמחה ובפנימיות, אבל בנוגע למנהגים - אין זה נוגע כו'. ולכן מדגיש רבינו הזקן מעלת מנהגי ישראל במנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, המדגיש ענין קבלת

(79) ראה לקו"ת במדבר יח, ב.

(80) שבת פח, ב.

(81) לקו"ת שם.

(82) שה"ש ד, יא. וראה חגיגה יג, א. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ב.

(76) תניא ספ"ז.

(77) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה גם סה"מ ה'ש"ת

ס"ע 49, ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

(78) ראה תורת מנחם - התועודיות חל"ז ע' 5. וש"נ.

1 התורה בשמחה ועונג ("דבש וחלב תחת לשונך"), ללמדנו, שקבלה זו כוללת גם מנהגי ישראל, שהם
2 בכלל תורה, עם "הרבה טעמים".

* * *

18 יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש התנועות (דהבעל-שם-טוב, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן).
19 ואחר כך צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל ועשית חג שבועות להוי' אלקיך.

* * *

19 יט. האמור לעיל בביאור דיוק לשון רבינו הזקן אודות המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות,
20 כי הרבה טעמים נאמרו עליו", שבזה מודגש ענין הטעם והעונג שצריך להיות בתורה ("דבש וחלב תחת
21 לשונך") - יש לקשר גם עם אחד הטעמים שהובא לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, שהוא זכר לשתי
22 הלחם שהיו מקריבין בחג השבועות, כי כאשר "אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא
23 עמהם ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום
24 הבכורים"⁶⁵.

25 כלומר: נוסף על אכילת מאכלי חלב בחג השבועות - צריכים לאכול גם מאכלי בשר, שהרי "מצוה
26 לאכול בשר בכל יום-טוב" (כמובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן ה"ל⁶²). ובהדגשה יתירה בחג השבועות
27 - כדאיתא בגמרא⁸³ "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם . . יום שניתנה בו תורה", "שישמח בו במאכל
28 ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו"⁸⁴, ו"רב יוסף דעצרתא אמר
29 עבדי לי ענגלא תילתא, אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים וכו'", וכמו שכתב רבינו הזקן בשולחן ערוך⁸⁵
30 ש"לפיכך אינו דומה לשאר יום טוב ושבחות שמותר להתענות בהם תענית חלום", אלא "אסור להתענות
31 תענית חלום בחג השבועות"⁸⁶. וכיון שבחג השבועות צריכים לאכול הן מאכלי חלב והן מאכלי בשר -
32 צריכים להביא עמהם ב' לחם, ויש בזה זכרון לשתי הלחם.

33 וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הרי מובן, שיש קשר בין מנהג אכילת מאכלי חלב (המורה על
34 עונג האדם בלימוד התורה) לזכרון לשתי הלחם.

35 כ. ויש לבאר תחילה תוכן הענין שאסור להתענות תענית חלום בחג השבועות, כדי "להראות שנוח
36 ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה"⁸⁵ - בהקדם ביאור כללות ענין החלום בעבודת האדם⁸⁶.

37 מבואר בדרושי חסידות⁸⁷ על הפסוק⁸⁸ "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", שהעבודה בזמן
38 הגלות היא בדוגמת חלום שבו יכולים להתחבר שני הפכים, ודוגמתו בעבודת בני ישראל לבוראם בזמן
39 הגלות, שבשעת התפילה ולימוד התורה יכולה להיות התעוררות אהבה ויראה בשלימות, ולאחרי כן יכול
40 להתנהג להיפך לגמרי. ואף-על-פי-כן, "לא יפול לב האדם עליו" לומר שהתעוררות שבתפילה אינה
41 ענין אמיתי הקשורה בעצם מציאותו, דאם לא כן, איך יתכן שבמשך זמן קצר ישתנה אל ההיפך לגמרי
42 (היפך עצם מציאותו) - כיון שזהו מצד המעמד ומצב דומן הגלות, ש"אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו
43 יודע עד מה"⁸⁹, שלכן יכולה להיות התגברות הלעומת זה כו', ומכל-מקום אין זה אלא "חלום", שיש
44 בו חיבור שני הפכים, שלכן אין זו סתירה שגם ההתעוררות שלו בשעת התפילה היא ענין אמיתי.

45 וזוהי הנחמה שבפסוק "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" - דלכאורה, כיון שקאי על זמן
46 הגאולה, למה נאמר ונכתב בתורה בתור הוראה נצחית בדורות שלפני ביאת המשיח - כיון שנוגע גם
47 בזמן הזה, כדי להתמודד עם היצר הרע שא' מתכססיו הוא לפעול יאוש ונפילת הרוח, היפך השמחה
48 וטוב לבב שצריך להיות בעבודת ה'.

- התוועדויות ח"מ ע' 48 ואילך. וש"נ.

(87 תו"א וישב כח, ג ואילך.

(88 תהלים קכו, א.

(89 שם עד, ט.

(83 פסחים סח, ב.

(84 פרש"י שם.

(85 שם ס"ח.

(86 ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ד (תורת מנחם

- ובכן: ענין החלום, ובמילא גם תענית חלום - יכול להיות בכל שאר הימים טובים, ואפילו בשבתות, אבל לא בחג השבועות, שאז אין שליטה ללעומת זה כו'.¹
 כא. ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף א ואילך) בנוגע לנוסח הברכה של כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר - "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות":²
 אף שלכאורה צריכים להיות כל עניני המועדים והשבחות וכל עניני תורה ומצוות בשמחה ובפנימיות, מכל-מקום, יש חילוק עיקרי בזה - שבכל השנה כולה אמרו רז"ל²⁶ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף-על-פי שלא לשמה", אף שלעת-עתה חסר בענין השמחה והפנימיות; מה-שאינ-כן בחג השבועות, שאז נעשה מחדש הענין דמתן תורה, שזהו ענין של גירות - הרי זה צריך להיות בשמחה ובפנימיות דוקא, כנ"ל בארוכה.³
 וזהו הטעם לשלילת תענית חלום בחג השבועות דוקא, "להראות שנח ומוקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו", כי זהו כל החידוש דחג השבועות, שאז הוא זמן ה"גירות" שצריך להיות בשמחה ובפנימיות דוקא, ולכן לא שייך שביום זה יהיה מצב של "חלום" שנותן מקום לענין הפכי כו'.⁴
 אך עדיין אינו מובן: במשך המעט-לעת דחג השבועות, ועל-אחת-כמה-וכמה בחוץ לארץ שהיום-טוב הוא במשך ב' ימים - יכולים להיות כמה וכמה רגעים שבהם לא נמצאים במעמד ומצב של קבלת התורה בשמחה ובפנימיות?⁵
 כב. ויש לבאר זה על-פי דברי רבינו הזקן⁹⁰ בפנימיות הענינים (ומזה יובן גם בנגלה דתורה), בביאור "הטעם מה שחג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, מה-שאינ-כן בפסח וסוכות שהן ז' ימים".⁶
 [ובהקדמה - שלא שייך לשאול למה נקבע חג השבועות ליום אחד ולא לשבעה ימים, כמו פסח וסוכות; יכולים רק לשאול מהי ההוראה ("תורה" מלשון הוראה)⁹¹ שיכולים ללמוד מענין זה, ובשביל לימוד ההוראה יש צורך בביאור טעם הדבר - לא רק בנוגע לכללות הענין, אלא גם בנוגע לפרטים שבו.⁷
 ואף שהרמב"ם כותב ב'מורה נבוכים'⁹² שרק בנוגע לכללות המצוה שייך ליתן טעם (ויש מצוות שלא נודע הטעם גם לכללות המצוה, כמו לחם הפנים, שעל זה כותב הרמב"ם⁹³ "איני יודע לכך טעם"), מה-שאינ-כן בנוגע לפרטי המצוה - הרי על-ידי שנתגלתה פנימיות התורה נתבארו כמה וכמה טעמים גם בנוגע לפרטי המצוות, וכפי שמצינו בספר המצוות לה'צמח-צדק', שמבאר טעמי המצוות בשייכות לעבודת ה'.⁸
 ומבאר בזה רבינו הזקן, ש"חג השבועות הוא זמן קבלת התורה שהוא בבחינת הכתר, שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות ז' מדות שנק' ז' ימים למעלה, וכדמיון מולד הלבנה שהיא בנקודה אחת בלבד כו'".⁹
 והענין בזה - שענינם של חג הפסח וחג הסוכות הוא מצוות פרטיות, כמו מצות קרבן פסח, מצות חמץ ומצה, ועל-דרך-זה בחג הסוכות; מה-שאינ-כן ענינו של חג השבועות הוא כללות נתינת התורה ומצוות. ובהתאם לכך מתבטא הדבר גם בענין הזמן, שחג הפסח וחג הסוכות באים בהתחלקות פרטי הזמן - שבעת ימים, מה-שאינ-כן חג השבועות, שגם בהמשכתו למטה הוא למעלה מהתחלקות פרטי הזמן - נקודה אחת.¹⁰
 כג. ועדיין צריך להבין: הרי גם ביום אחד (ועל-אחת-כמה-וכמה בב' ימים, כבחוץ לארץ) ישנה התחלקות הזמן לכמה וכמה שעות ורגעים, ומהו הפירוש שחג השבועות הוא "בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות .. נקודה אחת"?¹¹

(92) ח"ג פכ"ו.

(93) שם פמ"ה.

(90) תו"א (הוספות) יתרו קט, סע"ד.

(91) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם

הרד"ק). זח"ג נג, ב.

- 1 אך הענין בזה - על-פי ביאור הגאון הרגצ'ובי⁹⁴ - שיש מציאות של נקודה אחת, אלא שמתפשטת
2 במשך כל כ"ד שעות המעת-לעת, אבל גם לאחר התפשטותה נשארת נקודה אחת, שלכן, הרי זה באופן
3 שתופסים את כולה (או לאידך גיסא - שלא תופסים מאומה).
- 4 כלומר: נקודה זו היא בעצם למעלה מגדר זמן, אלא זהו כפי שהבחינה שלמעלה מזמן מאירה בתוך
5 גדרי הזמן, שלכן גם בתוך הזמן הרי היא נקודה שאינה נחלקת.
- 6 [ועל דרך מה שנתבאר לעיל במאמר⁹⁵ בענין "כמים הפנים לפנים"⁹⁶, שהמים הם פשוטים, ונראים
7 בהם פני האדם המסתכל בהם, אבל גם אז המים עצמם אינם משתנים כלל ונשארים בפשיטותם, כי גם
8 מהות הפנים הנראים במים אינו אלא מהות המים עצמם⁹⁷. וכן הוא למעלה, שאור אין-סוף שלמעלה
9 מהצמצום הוא פשוט בתכלית הפשיטות ולא שייך בו שום ציור כלל, וזה שעלה ברצונו יתברך לברוא
10 את העולם מחמת התענוג שיהיה במעשה התחתונים, אינו עושה שום שינוי בו יתברך, כי הכל מיניה
11 וביה ונשאר בפשיטותו.
- 12 ומעין זה הוא בענין כ"ד שעות המעת-לעת דחג השבועות, שהם נקודה אחת - שזהו לפי שבזמן זה
13 נמשכת ומתגלה נקודה שהיא בעצם למעלה מגדר זמן, ולכן, גם כפי שנמשכת בתוך זמן, הרי היא נשארה
14 בפשיטותה למעלה מגדר התחלקות, כך שכל המשך זמן זה הוא בבחינת נקודה אחת].
- 15 וזהו גם כללות ענין התורה - שענינה הוא עצם פשיטות אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מגדר
16 התחלקות, אלא שניתנה למטה באופן שמתחלקת לריבוי פרטים ופרטי פרטים, אבל גם לאחר ירידתה
17 בבחינת התחלקות נשארת היא עצם אחד שלמעלה מגדר התחלקות.
- 18 וענין זה בא לידי הדגשה בשעת מתן תורה, שאז ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מהתחלקות, שזהו
19 ענין עשרת הדברות שבהם נכללות כל תרי"ג מצוות (כמבואר ברס"ג⁹⁸), וגם עשרת הדברות עצמם נאמרו
20 "בדיבור אחד"⁹⁸ דוקא, ועד להתכללות של כל עשרת הדברות באות א' דתיבת "אנכי" (כנ"ל סעיף ט"ו),
21 והרי הזמן דהברת אות א' עם הניקוד שלה הוא "רגע כמימרא"⁹⁹, שעל-פי דין הרי זה שיעור זמן שאין
22 פחות ממנו - נקודה אחת.
- 23 וזהו ענין ה"נקודה אחת" של המעת-לעת דחג השבועות, שהוא הרגע דאמירת עשרת הדברות, שבו
24 ניתנה התורה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, אלא שנקודה זו מתפשטת בכל כ"ד שעות המעת-לעת
25 - כשם שה"א" ד"אנכי" כולל ומתפשט בכל עשרת הדיברות, וכל תרי"ג מצוות התורה.
- 26 והטעם שהתפשטות הנקודה היא במשך כ"ד שעות המעת-לעת, לא פחות ולא יותר, הוא - על-פי
27 דברי הגמרא במסכת נזיר¹⁰⁰ ש"יומא מיפסקי מהדדי", "כדכתיב¹⁰¹ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", היינו,
28 שסדר הבריאה הוא באופן שמעת-לעת הוא מציאות אחת - נקודה אחת, ולכן מתפשטת הנקודה דחג
29 השבועות במשך המעת-לעת דוקא.
- 30 כד. ובנוגע לענינו:
- 31 כיון שרצונו של הקב"ה שקבלת התורה תהיה בשמחה ובפנימיות, הרי לא יתכן שבמשך כל
32 המעת-לעת דחג השבועות לא יהיה רגע אחד - כפשוטו - שבו יהיה חפץ באמת, בשמחה ובפנימיות,
33 למלא רצונו של הקב"ה.
- 34 ורגע זה מספיק בשביל שתהיה אצלו הנקודה דחג השבועות (שמתפשטת במשך כל המעת לעת) -
35 קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

94 ראה בארוכה מפענח צפונות פ"ג. וש"נ.
95 ד"ה בשעה שעלה משה למרום פ"ד ואילך; ד"ה ועשית
96 משלי כז, יט.
97 המשך הענין, דלכאורה אין משל זה מכוון לנמשל
למעלה לענין פשיטות אוא"ס שלפני הצמצום - נכלל בד"ה
בשעה שעלה הנ"ל פ"ה (לעיל ע' 345).
98 מכילתא ופרש"י יתרו כ, א. וראה גם לקמן סל"ח ואילך.
99 ראה ברכות ז, א.
100 ז, א.
101 בראשית א, ה.

94 ראה בארוכה מפענח צפונות פ"ג. וש"נ.
95 ד"ה בשעה שעלה משה למרום פ"ד ואילך; ד"ה ועשית
96 משלי כז, יט.
97 המשך הענין, דלכאורה אין משל זה מכוון לנמשל
למעלה לענין פשיטות אוא"ס שלפני הצמצום - נכלל בד"ה

וכיון שבחג השבועות יש אצל כל אחד מישראל קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, הרי מובן, שלא שייך
אצלו מעמד ומצב של "היינו כחולמים", ובמילא, אין נתינת מקום ל"תענית חלום" בחג השבועות.
וכשם שהנקודה דמתן תורה מתפשטת בתוך גדר הזמן, בכל כ"ד שעות המעת-לעת דחג השבועות,
כך היא חודרת את כל מציאותו של האדם לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות, עד שגם גופו הגשמי
שמח בקבלת התורה - "שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה
בו".

כה. על-פי כל הנ"ל יובן הקשר דסעודות חג השבועות - שבאו להורות "שנוח ומקובל יום זה
לישראל שניתנה תורה בו" - לזכרון לשתי הלחם דוקא.
והענין בזה:

"לחם" - רומז על התורה, ו"שתי הלחם" - כמו שכתוב¹⁰² "לכו לחמו בלחמי" - רומזים על שתי
הבחינות שבתורה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה¹⁰³, שהחילוק הכללי ביניהם הוא - שתורה שבכתב
נקראת "לחמו" (לחם שלי), של הקב"ה, להיותה בתכלית הדיוק על כל אות וקוץ כו' כפי שניתנה
מלמעלה, באופן ד"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"¹⁰⁴; ואילו תורה שבעל-פה נקראת "לחמו" (לחם
שלו), של האדם הלומד, שעל ידו ניתוסף בתורה - "לאפשא לה"¹⁰⁵ - ריבוי בלי גבול, כמו שכתוב¹⁰⁶
"ועלמות אין מספר", "אלו ההלכות", על-ידי-זה שכל אחד מישראל מתייגע ומוצא את חלקו בתורה -
כמו שכתוב¹⁰⁷ "ותן חלקנו בתורתך" - שבו צריך להוסיף ולחדש.

וענין "שתי הלחם" שמקריבים בחג השבועות מורה על חיבור שני הלחמים יחד, כי ענין התורה הוא
- המשכת "לחמי", היינו תורתו של הקב"ה כפי שהיא למעלה מגדר התחלקות, בתוך "לחמו", שהיא
התורה שנלמדת על-ידי בני ישראל; והרי זהו כל ענין התורה - שהתורה שלמעלה מתפשטת בתוך גדר
הזמן והמטה, שלכן, גם כפי שניתנה למטה, בתוך גדר הזמן, נשארת היא תורת ה' שלמעלה מגדרי
הזמן.

כו. וזהו אחד הביאורים במאמר רז"ל¹⁰⁸ "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני" -
דלכאורה הרי זה דבר והיפוכו: מחד גיסא, חידוש של התלמיד ותיק, ולאידך גיסא, דבר שנאמר למשה
מסיני?

וידוע שיש בזה ב' ביאורים¹⁰⁹:

(א) בסיני ניתנו הכללים והיסודות של התורה, ועליהם בנוי חידושו של התלמיד ותיק.

(ב) ביאור עמוק יותר:

תורתו של הקב"ה היא בעצם למעלה מגדר זמן, דכשם שהקב"ה היה הוה ויהיה כאחד, ואין אצלו
שום הגבלה של חילוקי הזמנים דעבר הוה ועתיד, כך לא שייך ההתחלקות דעבר הוה ועתיד בתורה;
אלא שהתורה ניתנה למטה בתוך גדר הזמן דעבר הוה ועתיד, אך גם כפי שניתנה למטה נשארת היא
במהותה למעלה מגדר התחלקות הזמן.

וזהו ביאור שני הקצוות בחידושים שנחתדשו על ידי תלמיד ותיק:

ברגע דמתן-תורה - אמירת עשרת הדברות בדיבור אחד - היה גילוי נקודה העצמית דתורה כפי שהיא
למעלה מגדר התחלקות (כנ"ל סעיף כ"ג), כולל התחלקות דזמן - עבר הוה ועתיד, ובמילא נכלל בנקודה

(107) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 116 ואילך,

ובהערה 34 שם.

(108) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר
רפמ"ז. ועוד.

(109) ראה שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"ב (תורת מנחם

- התוועדיות ח"מ ע' 37 ואילך). וש"נ.

(102) משלי ט, ה.

(103) זח"א (בהשמטות) רס, א. וראה לקו"ת אמור לז, ב.

ובכ"מ.

(104) פ' ראה יג, א.

(105) זח"א יב, ב. וראה תו"א מקץ לח, ג. לט, ד. ובכ"מ.

(106) שה"ש ו, ח. וראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' שעב.

וש"נ.

- 1 זו גם חידושו של התלמיד ותיק שיתחדש בעתיד; אלא שאחר כך נמשכה ה"נקודה" של התורה בגדרי
 2 הזמן דעבר הוה ועתיד, ומצד גדרי הזמן הרי זה חידושו של התלמיד ותיק שחידש ענין זה בתורה בזמן
 3 זה - כמה דורות לאחר מתן-תורה, ומכל-מקום, הרי זה חלק מתורת ה' שניתנה ברגע דמתן תורה.
- 4 כזו. והנה, על-פי הנ"ל שענין "שתי הלחם" מורה על חיבור "לחמו בלחמי", שגם התורה הנלמדת
 5 למטה על ידי האדם היא בעצם "לחמי", תורתו של הקב"ה שלמעלה מגדר התחלקות - יובן עוד ענין
 6 ב"שתי הלחם":
- 7 משמעות לשון הזהר¹¹⁰ הוא שהיו מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח. אבל, זהו היפך הדין
 8 ש"שתי הלחם" נאכלים לכהנים, ואין בהם למזבח¹¹¹, ולא עוד אלא שהמעלה מהם על גבי המזבח
 9 עובר בלא תעשה¹¹².
- 10 והענין הוא¹¹³:
- 11 התורה מצד עצמה - הנה גם כאשר נלמדת על-ידי האדם למטה שנמצא במצב של היפך הטהרה,
 12 נאמר עליה¹¹⁴ "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"¹¹⁵,
 13 כך, שבכל מקום שנמצאת הרי היא - לאמיתו של דבר - על גבי המזבח.
- 14 וזוהי משמעות דברי הזהר ששתי הלחם - גם התורה כפי שנלמדת על ידי האדם למטה, "לחמו" -
 15 קרבים על גבי המזבח, שהם לחמו של הקב"ה (וכנ"ל, שזהו תוכן ענין הקרבת שתי הלחם בחג השבועות
 16 - חיבור "לחמו" ב"לחמי").
- 17 אלא שאין ההלכה כן, והדין בפועל ממש הוא שאין מקריבים את שתי הלחם על גבי המזבח, אלא
 18 הם נאכלים לכהנים, כי, כל ענין נתינת התורה למטה הוא - שהתורה שלמעלה מהתחלקות תומשך
 19 ותתפשט בגדרי הזמן גופא.
- 20 וענין זה הוא בהתאם לכללות התכלית דמתן תורה - לפעול בירור העולם, שלכן ניתנה התורה למטה
 21 דוקא, כדברי הגמרא¹¹⁶ שכאשר מלאכי השרת ביקשו שתינתן להם התורה, השיבו להם: "למצרים ירדתם
 22 כו' יצר הרע יש ביניכם", והיינו, שהסיבה לכך שהתורה לא ניתנה למלאכים היא לפי שאינם שייכים
 23 לבירור ארץ מצרים [ואדרבה - כמבואר בכתבי האריז"ל¹¹⁷ בפירוש מאמר רז"ל¹¹⁸ "אני ולא מלאך",
 24 שאילו היה מלאך יורד למצרים, הנה מצד גודל הטומאה כו', לא זו בלבד שלא היה יכול להוציא את
 25 בני ישראל משם, אלא הוא בעצמו היה נשקע שם]; מלאכים - יכולים רק למלא שליחות, אבל אינם
 26 יכולים לפעול בירור וזינוך כו'¹¹⁹. ומזה מובן, שהבירור דמצרים ויצר הרע כו' הוא ענין עיקרי בתורה,
 27 ולכן ניתנה לבני ישראל דוקא, אשר, להיותם "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹²⁰, הנה גם בהיותם למטה
 28 במצב של "יצר הרע יש ביניכם", הרי "לא ידח ממנו נדח"¹²¹, ובדאי שסוף כל סוף יפעלו בירור העולם,
 29 החל מבירור היצר הרע, כמאמר רז"ל¹²¹ "בכל לבבך, בשני יצריך", ועד לבירור ארץ מצרים ("למצרים
 30 ירדתם").
- 31 ובהתאם לכך, הנה גם שתי הלחם נאכלים לכהנים, שנעשים מאכל אדם שקשור עם ענין הבירורים
 32 כו'.
- 33 וכן הוא בנוגע למנהגם של ישראל בחג השבועות, ש"אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר,
 34 וצריכין להביא עמהן ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין

(110) ח"ב קפג, ב.

(111) שבת פח, סע"ב ואילך.

(112) מנחות עד, ב (במשנה).

(113) שם נז, ב.

(114) הביאור ע"פ נגלה - ראה בארוכה "רשימות" חוברת

קמז ע' 6 ואילך. אג"ק ח"א ס"ע שז ואילך.

(115) ירמי' כג, כט.

(116) ברכות כב, א.

(117) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ה.

(118) הגש"פ (פיסקא ויציאנו).

(119) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תצט.

(120) ישע"י ס, כא.

(121) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ה.

ביום הביכורים" - שבמנהג זה יש זכרון לענין חיבור שני הלחמים ד"לכו לחמו בלחמי", שמצד זה הנה גם התורה כפי שירדה למטה נמצאת תמיד על גבי המזבח (כנ"ל בדברי הזהר); ולאידך גיסא, הרי זה צריך לדחור את מציאות האדם ("המטה") באופן שגם בגופו הגשמי מרגיש ש"נח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה", כפי שבא לידי ביטוי בסעודות דחג השבועות.

כח. ומכאן באים לבירור הספק בדברי האחרונים בנוגע לשתי הלחם¹²²:
 איתא במשנה¹²³: "העומר היה מתיר במדינה (לאכול החדש בכל המקומות¹²⁴), ושתי הלחם במקדש" (שקודם שתי הלחם אין מביאין מנחה מתבואה חדשה¹²⁴).

אך יש להסתפק בנוגע ל"שתי הלחם במקדש" - אם זה בגדר "מתיר" כמו העומר במדינה, או שאין זה בגדר "מתיר", כיון שאין איסור להקריב חדש קודם שתי הלחם, אלא שיש תנאי בשתי הלחם שצריכים להיות "מנחה חדשה"¹²⁵, ובמילא אין להקריב מתבואה חדשה קודם שתי הלחם, כדי ששתי הלחם יהיו "מנחה חדשה".

אמנם, על-פי המבואר לעיל בביאור גדרה ותכליתה של תורה, מובן, ששתי הלחם הוא בגדר מתיר. ובהקדים - שכיון ששתי הלחם הם קרבנות היום דחג השבועות, הרי הם קשורים עם ענינו של היום, "יומא דקא גרים"⁸³ (על דרך מאמר רז"ל¹²⁶ "מגלגלין זכות ליום זכאי"), שזהו הענין דמתן-תורה, וכנ"ל ששתי הלחם רומזים על הענין ד"לכו לחמו בלחמי".

ועל-פי המבואר לעיל בארוכה, שאף שהתורה מצד עצמה היא למעלה מהעולם (והיא תמיד "על גבי המזבח"), הרי התכלית של מתן-תורה הוא לפעול בידור העולם (בירור דארץ מצרים ויצר הרע), על-ידי ירידת התורה והתלבשותה בגדרי העולם - יש ללמוד גם בנוגע לשתי הלחם (שרומזים על ענין התורה), שהחוב שיהיו "מנחה חדשה" הוא לא רק תנאי בשתי הלחם עצמם (כשם שצריכים לבוא מן החטים¹²⁷, וחמץ¹²⁸ דוקא), אלא הוא גם בגדר "מתיר" לאחרים, בהתאם לכללות ענין התורה, שהיא לא רק לעצמה, אלא גם לפעול על ענינים אחרים.

ולהעיר: ידוע הכלל שמביא הצמח-צדק¹²⁹, שאין להכריע ולפסוק על-פי קבלה, כפי שמוסכם אפילו אצל מקובלים, ועל-אחת-כמה-וכמה אצל בעלי נגלה. אבל בנדון דידן, הרי מפורש במשנה ש"העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש", ובגמרא נתפרש להדיא הלשון "מתיר" גם בנוגע לשתי הלחם - "מהו שיתירו כו"¹²³. והרי פשטות הלשון "מתיר" מורה שענינו הוא להתיר לאחרים, ועל דרך הדם שנקרא מתיר, לפי שמתיר בשר הקרבן לאכילה, וכן הקומץ נקרא מתיר, לפי שמתיר את השיריים¹³⁰. ונמצא, שהגדר ד"מתיר" בנוגע לשתי הלחם הוא על-פי נגלה דתורה, ובמילא, כן הוא גם בפנימיות הענינים, בעבודת האדם - כאמור שענינה של התורה (שתי הלחם) הוא לפעול גם הבירור דארץ מצרים ויצר הרע כו'.

[ומטעם זה, הנה כאשר לומדים ענין בתורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, גם כאשר מדובר אודות סדר השתלשלות, עניני הספירות, נשמות וכו', צריך לבוא מזה "בכך" בנוגע לעבודה בפועל אצל נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, וכדברי כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר¹³¹ שזהו על דרך הפתגם "אין חכם כבעל הנסיון"¹³², וכל זמן שלא נתנסה בפועל ממש, יש להסתפק אם אכן יודע ומבין את השכל לאשורו].

(128) אמור שם, יז. מנחות נב, ב.
 (129) חידושים על הש"ס לשבת פי"ט מ"ב (נד, ד), למקואות פ"א מ"ו (קעב, סע"א). הובא באג"ק ח"י ע' יד.
 (130) רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ח ה"ז.
 (131) סה"מ ה"ש ע' יא. וראה גם לעיל ע' 322 הערה 3. וש"נ.
 (132) עקידה פ' נח (שער יד ד"ה [הקדמה] השלישית). מעבר יבוק שער ב.

(122) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ב ע' 134 ואילך, ובהנמקן שם. תורת מנחם - התועודות ח"מ ע' 244 ואילך. וש"נ.
 (123) מנחות סח, ב.
 (124) פ"י הרע"ב (רעוד) שם (פ"י מ"ו).
 (125) אמור כג, טז.
 (126) תענית כט, א. וש"נ.
 (127) תשא לד, כב ובפרש"י.

1 וזהו גם המשך הענינים ד"עומר .. ושתי הלחם" 133 - שתחילה צריך להיות הבירור ד"עומר", שבא מן
 2 השעורים¹²³, מאכל בהמה [נדאיתא בגמרא במסכת פסחים¹³⁴ "יוחנן חקוקא .. אמרו ליה חיטין נעשו
 3 יפות, אמר להם שעורים נעשו יפות, אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים"], ואחר כך צריך להיות
 4 הבירור ד"שתי הלחם", שבאות מן החטים, מאכל אדם (כמאמר רז"ל¹³⁵ עץ הדעת חטה היתה), שלאחרי
 5 הבירור - כלום "אדם מביא חטין חטין כוסס כו"¹³⁶ - נעשים ראויים לאכילת אדם.

6 כט. וענין זה מודגש מיד בהתחלת עשרת הדיברות - "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
 7 מצרים"¹³⁷ :

8 אף-על-פי שבריאת שמים וארץ הוא פלא גדול יותר מאשר יציאת מצרים, מכל-מקום, לא נאמר "אנכי
 9 הוי' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ"¹³⁸, אלא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" דוקא, כי, ביציאת מצרים
 10 התחיל כללות הענין דמתן תורה (כמובן גם מדברי הגמרא במסכת יבמות⁵, שהתחלת הגירות היתה
 11 על-ידי המילה ביציאת מצרים, וסיומה על-ידי טבילה והזאה במתן תורה), כמו שכתוב¹³⁹ "וארא אל
 12 אברהם וגו' ושמי הוי' לא נודעתי להם", "לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי"¹⁴⁰, "לכן אמור לבני
 13 ישראל אני הוי' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'"¹⁴¹, שאז (ביציאת מצרים) התחיל כללות
 14 החידוש דמתן תורה - שבטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים כו'¹⁴², שזהו כללות הענין דבירור
 15 המטה.

16 וזהו כללות הענין דמתן תורה - שהא' ד"אנכי", נקודה שלמעלה מהתחלקות (שלכן חג השבועות
 17 אינו שבעת ימים, כמו חג הפסח וחג הסוכות, אלא יום אחד), נמשכת ומתפשטת בכל פרטי הענינים
 18 שבעולם, לבררם ולזככם, עד שגם הם יהיו חדורים באחדות הוי'.

19 וכהרמז בתיבת "אחד", כמו שכתב הסמ"ק¹⁴³ שגם בד' רוחות העולם וכו' רקיעים וארץ (ח') נמשך
 20 וחדוד הא', אלופו של עולם - כפי שהקב"ה הוא למעלה משמות, שלכן נרמז באות א', נקודה שלמעלה
 21 מהתחלקות.

22 ועל זה נאמר¹⁴⁴ "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", "לא כעולם הזה .. נכתב ביו"ד ה"י ונקרא
 23 באל"ף דל"ת" ("לא כשאני נכתב אני נקרא", היינו, שבגילוי (נקרא) ישנו רק ענין האדנות, שיכול להיות
 24 בעל כרחו), אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י"¹⁴⁵, כפי שיתגלה בקרוב
 25 ממש, בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת נשא

(133) ראה גם לקו"ש שם ע' 136 ואילך.	(140) פרש"י עה"פ.
(134) ג, סע"ב. וראה גם התועודיות תש"נ ח"ב ע' 258 ואילך. וש"נ.	(141) שם, ו.
(135) ברכות מ, סע"א.	(142) שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.
(136) יבמות סג, א.	(143) הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו. וראה
(137) יתרו כ, ב.	לקו"ת תוריע כג, ג. ובכ"מ.
(138) ראה תורת מנחם סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.	(144) זכר' יד, ט.
(139) וארא ו, ג.	(145) פסחים נ, סע"א. וש"נ.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

- 1 - ואתם אינכם מכירים אותו כיון שלא ראייתם אותו זמן רב ופניו
 2 השתנו. נמצא שיש לפנינו שנים המעידים שמת בעלה, וכנגדם יש
 3 שנים המכחישים אותם ואומרים שהאדם העומד לפנינו הוא
 4 בעלה, ואין אנו מכירים אותו אף שהוא לפנינו, ובוזה אמר רב
 5 שכיון שנשאת על פי שני עדים, לא תצא מהשני. אבל כשיש רק
 6 עד אחד המעיד שבעלה מת, ושני עדים מעידים שהאדם שלפנינו
 7 הוא בעלה, אף אם נשאת תצא. מביאה הגמרא ראייה לכך שיתכן
- 8 שאין אדם מכיר את חבירו כשהשתנה מראהו, דְּכִתְיִב (בראשית מב
 9 ח) וַיִּכְרֶ יוֹסֵף אֶת אֶתְחָיו וְהָם לֹא חִכְּרוּהוּ, וְאָמַר רַב חֲסִדָּא, פְּסוּקָא זֶה
 10 מְלַמֵּד שְׂפָא יוֹסֵף מֵאֲחָיו פְּלֵא חֲתִימָת זָקֵן, וְכֹא פְּתִימָת זָקֵן, וְלִכֵּן
 11 לֹא הִכִּירוּהוּ אֲחָיו, אֲבָל יוֹסֵף הִכִּירם, שֶׁכַּשְׁמֹכֵר לַעֲבֹד כֹּהֵר הָיוּ
 12 אֲחָיו תְּחוּמֵי זָקֵן.
 13 מִקְשָׁה הִגְמָרָא: סוּף סוּף, תָּרִי וְתָרִי גִינְהוּ - יֵשׁ שְׁנִים הַמְעִידִים
 14 שְׂהוּא בַעֲלָה, כִּנְגֵד שְׁנִים הַמְעִידִים שְׂבַעֲלָה מֵת, שְׂהוּא בַעֲלָה,

לקוטי שיחות פרשת במדבר – ב' סיון כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

דבר זה מובן אף להלכה, שמטעמו "נוהגין .. שלא
להתענות ושלא לומר תחנון מר"ח"¹⁴.

ב.

השאלות על הלכה זו

כדי להבין את הקשר שבין פרשת במדבר לבין ההכנה
למתן תורה בב' סיון, יש להסביר תחילה הלכה זו,
ובלשונו של אדמו"ר הזקן:

ונוהגין במדינות אלו שלא להתענות ושלא לאמר
תחנון מר"ח עד ח' בו ועד בכלל... לפי שמיד אחר ר"ח
התחיל משה להתעסק עמהם בענין התורה¹⁵ שבשני בשבת
היה ר"ח¹⁶ ובשלישי בשבת אמר להם¹⁷ ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים... וברביעי אמר להם מצות הגבלה השמרו
לכם עלות בהר...¹⁸ ובחמישי אמר להם מצות פרישה
שיפרשו מנשותיהן היום ומחר יהיו נכונים ליום השלישי¹⁹
שהוא שבת שבו נתנה התורה.

לכאורה לא מובן:

(א) מדוע מביאים, וכך גם אדמו"ר הזקן, כהוכחה לכך

א.

פרשת במדבר - הכנות למתן תורה

ידוע, ש"לעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם
עצרת"¹, וכיוון שכל פרשה קשורה לזמן שבו היא נקראת,²
מובן, שהקשר בין פרשת במדבר לבין שבועות³ הוא
בעיקר בענין ההכנה⁴ למתן תורה⁵, לעומת פרשת נשא,
הנקראת, בדרך כלל, לאחר שבועות, ורק לפעמים⁶ היא
נקראת לפניכן, ואשר הקשר שלה בולט יותר לענין חג
השבועות ומתן תורה עצמו.
דבר זה בולט יותר בשנה זו, כאשר שבת פרשת
במדבר חלה בב' סיון⁷, אשר בו "אמר להם משה לקדם
לתורה"⁸, או בלשון אדמו"ר הזקן⁹ "התחיל משה להתעסק
עמהם בענין קבלת התורה".
וכיון שבכל שנה בחג השבועות, בזמן מתן תורתנו¹⁰,
נותן הקדוש ברוך הוא את התורה מחדש¹¹, ובאופן הנעלה
יותר מן השנה שעברה¹², מובן שלפני קבלת התורה של שנה
זו נדרשות ההכנות שהיו לקבלת התורה בפעם הראשונה¹³.

(9) ס"ס תצד.

(10) נוסח התפלה דחגה"ש. ראה שו"ע אדה"ז שם בריש הסימן,
"ולפי חשבון קביעות החדשים המסור בדינו . . לעולם יהי' חג זה בששה
בסיון . . זמן מתן תורתנו".

(11) נוסף ע"ז ש"נתן התורה" (שואמרים בכל יום) הוא לשון הווה,
שנותן לנו בכל יום (לקר"ת סוכות פא, ג. וראה ברכות כב, א. סג, ב) –
ראה ד"ה ועשית חג שבועות תש"ה (פמ"ה).

(12) כמוכן מאגה"ק סי' יד בנוגע לר"ה. וראה ד"ה ועשית חג שבועות
שם.

(13) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 135 ואילך.

(14) שו"ע אדה"ז שם בסוף הסימן.

(15) הדיק בזה שמושה* התחיל להתעסק עמהם בקבלת התורה, אבל
גם בר"ח כבר היתה ההכנה למת מצד בני דביוס הזה באו מדבר סיני
(יתרו יט, א וברש"י שם. משבת פו, ב). ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש
אחד בלב אחד (שם, ב וברש"י) – ראה תו"א סז, ג. קט, ג. וראה לקו"ש
ח"ג שם.

ו"ל (בפנימיות הענינים עכ"פ) שמטעם זה מוסיף אדה"ז "שבשני
בשבת ה' ר"ח" אף שלענין דינא (שלא להתענות ולא לומר תחנון) אין
נפק"מ. ואדרבה ר"ח חמיר דבימי הגבלה אינו רק מנהג (שו"ע אדה"ז
או"ח סרפ"ח ס"ג). אבל י"ל דמדגישו כיון שמצינו תענית בו – ראה ב"י
או"ח סתקע"ט ד"ה כתב הר"ן בסופו. ב"ח סתק"פ סד"ה כתב בה"ג,
מג"א ר"ס תיח. ואכ"מ.

(16) כדעת רבנן רבנן פז, א.

(17) יתרו יט, ו.

(18) שם, יב.

(1) טושו"ע חאו"ח סתכ"ח ס"ד. ועד"ז ברמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב.

(2) ש"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(3) וכדמשמע מלשון זה גופא "לעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם
עצרת", ועד"ז ברמב"ם שם "המנהג הפשוט שיהו קוראין במדבר סיני
עצרת", ואינו מדגיש שמפסיקין בין קללות שבתו"כ לעצרת ב' במדבר
סיני (כמ"ש בתורה קללות (מגילה לא, ב). תורה וקללה (ב"ב פח, ב)
בסופו). וראה לקו"ש ח"ח ע' 1, ובהערות שם.

ולהעיר מהס"ב בסדר רב עמרם (הובא בהגה"מ שם ס"א. טושו"ע
ולבוש שם ס"ד) מנה ועצר*. ולשון הלבוש שם "ולעולם קורין פ' במדבר
שיש בה מניין של ישראל קודם שבועות".

וראה גם חדא"ג מהרש"א מגילה שם שמפרש מ"ש בגמ' "כדי
שתכלה שנה וקללותי" "דלכך תקן כן פרשת במדבר קודם עצרת כו'
שישובו ישראל למספרם הנוכר בפרשת במדבר".

(4) וכדמוכח קצת מהרמב"ם כו' הנ"ל, שכתב שהמנהג שקוראין
במדבר קודם עצרת, ולא הזכיר שלפעמים קורין גם פ' נשא (אף
שבפשוטו י"ל – דגם אז הרי קריאת במדבר לפני עצרת).

(5) אף שלשון הרמב"ם והטור בהא קורין קודם עצרת (ולהעיר מתוס'
ב"ב שם (וכן בהג"מ, לבוש (מג"א שם סק"ד) שמפסיקין ב' במדבר
לפני עצרת כי עצרת הוא ר"ה לפירות האילן שנידונין על הפירות).

הרי מכיון דשבועות הוא "זמן מתן תורתנו" מובן שכל הענינים
שבעצרת שייכים ול"ז (ראה פסחים סח, ב (שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד
סי"ח) – ירושלמי ר"ה פ"ד סח"ח).

(6) בקביעות ה"ח מעוברת ובה"ש מעוברת" (טור שם).

(7) להעיר שע"פ הלוחות שבטור שם חל בעוד ב' קביעות – ב"ח
פשוט, ז"ח מעוברת. ואכ"מ.

(8) מג"א סתצ"ד סק"ד.

(*) כ"ה בהגה"מ, ובטושו"ע ולבוש "מנו ועצרת".

עלידי התורה והמצוות, אך לפי פירוש רש"י, שהכוונה
היא ל"שרים" – מהו הקשר²⁸ בין זאת לבין קבלת
התורה?²⁹
(ג) לאחר "ממלכת כהנים" ממשיך הפסוק ואומר "וגוי
קדוש", ואילו אדמו"ר הזקן אינו מצטט מילים אלו, אלא
רומז להם ב"וגו"³⁰.

ג.

שלוש המעלות של ישראל בפסוקים אלו

כדי להבין כל זאת יש להקדים ולומר: לכאורה לא
מובן, מדוע אין רש"י מסביר את המילה כהנים כפשוטה,
במיוחד כאשר הוא עצמו אומר בפרשה קודמת³¹ ש"כל
לשון כהן – משרת לאלקות הוא"³², ואף מפירושו כאן
משתמע שזהו חידוש, ולכן הוא נוקק להוכחה שהכוונה
היא לשרים "כמה דאת אמר³³ ובני דוד כהנים היו".
התשובה לכך היא³⁴, שלפי ההסבר הפשוט אין מובן
המשך הפסוק – "וגוי קדוש", שהרי ענינו של כהן משרת
לאלקות הוא קדושה³⁵, הבדלה³⁶, כנאמר³⁷ "ויבדל אהרן
להקדישו... הוא ובניו...".
מכך שהפסוק מוסיף "וגוי קדוש" מובן, שכאן אין

ש"התחיל משה להתעסק עמהם בענין קבלת התורה", את
הפסוק "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים..."²⁰, בעוד אשר
ביום השלישי, ב' סיון, נאמרו דברים רבים כהכנה למתן
תורה, החל בפסוק שלפני כן²¹ "כה תאמר לבית יעקב...
אתם ראיתם..."²²?
אף אם נאמר, שברצונו להביא הוכחה מדברי הקדוש-
ברוך הוא לגבי ההווה והעתיד, ולא לגבי העבר ("אתם
ראיתם...") – הרי גם את זאת אנו מוצאים לפני כן (לפני
הפסוק המצוטט "ואתם..."): "והייתם לי סגולה מכל
העמים כי לי כל הארץ".
(ב) על הפסוק "ואתם... ממלכת כהנים" מוצאים שני
פירושים: (א) הרמב"ן²³ מפרש "ותהיו ממלכת משרתי"²⁴
וגוי קדוש לדבקה בא-ל הקדוש, בדומה לנאמר
במכילתא²⁵: "ראויין היו כל ישראל לאכול בקדשים", וכפי
שאומר בעל הטורים – "כהנים גדולים"²⁶. (ב) רש"י
מפרש: "שרים"²⁷.
ולכאורה, לפי הפירוש הראשון שב"ממלכת כהנים"
הכוונה היא לכהנים ממש. משרתי ה', מובן, שזה קשור
לקבלת התורה וההתעסקות בה – להתמסר ולשרת את ה'

ס"ב) איתא "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" בלי תיבת "וגוי", וכ"ה
בע"י*, וביל"ש יתרו רמז רצח לפנינו.
(31) ריגש מז, כב.
(32) ובתצוה (כח, א) פרש"י "ולשון כהונה שירות הוא".
(33) ש"ב ח, יח. וראה ספר השרשים שם.
(34) או י"ל בפשטות יותר (ובהמשך להמבואר בפנים), דאין לפרש
שממלכת כהנים הו"ע משרתי ה'*** מצד התומצ, כיון שכבר נאמר
בפסוק שלפניו העבודה ושירות דבני "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי
ושמרתם את בריתי", ומלשון הכתוב "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים"
מוכח, שכאן מדבר כבר ע"ד מעלתם (ושכרם) שמגיעים אלי. ועפ"ז יובן
מה שהעתיק רש"י גם התיבות "ואתם תהיו לי", אף שמפרש רק תיבת
"ממלכת כהנים".
(35) ראה מפרשים לפרש"י תצוה שם, שמש"כ רש"י "לקדשו
להכניסו בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לוי", היינו ש"לכהנו לוי" פי' של
"לקדשו" (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 180 ואילך).
אבל מובן שאין לומר כן בנדו"ד אשר "גוי קדוש" הוא פי' של
"ממלכת כהנים" כי: (א) "גוי קדוש" נאמר לאחר "ממלכת כהנים". (ב)
נאמר בוא"ו המוסיף – "וגוי קדוש". (ג) משנה בתוארם: "ממלכת כהנים
וגוי קדוש".
(36) ראה תור"כ ופרש"י ר"פ קדושים. פרש"י משפטים כב, ל. קדושים
כ, ז. כו. ועוד***. תניא פמ"ו (סו, א). אגה"ת פ"י. ועוד.
(37) דה"א כג, יג.

(19) שם, יוד"א.
(20) ובפרט שמשנה מלשון המג"א כנ"ל "דמיד בב' סיון א"ל משה
לקדשם בתורה", ובלבוש שם סו"ס תצג "מפני שהם ימי מצות ימי
הגבלה כו".
(21) יתרו שם, ג"ד.
(22) וכן הוא בגמ' (שבת שם) "בתלאת אמר להו ואתם תהיו לוי".
ולהעיר מפרש"י שם פו, סע"ב (בדברי ר"י) ד"ה בתרי. פי' ר"ח שם פז,
סע"א (בדברי רבנן).
(23) עה"פ שם.
(24) עד"ז בתיב"ע "וכהנין משמשין". ובת"י "וכהנין". אלא
ש"ממלכת" כנראה שמפרשים לענין בפ"ע "מלכין קטירי כלילא",
"מלכין".
(25) עה"פ שם.
(26) ובאגדת בראשית פע"ט (פ): "שכולם נקראו כהנים בסיני שנאמר
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים... כל אחד ואחד מהן כאילו כהן גדול
כו".
(27) ועד"ז ברשב"ם.
(28) דרוחק לומר שזהו רק בתור שכל סגולי (ולא – מסובב).
(29) וראה ס' השרשים להרד"ק שרש כהן. וגם שם משמע שענין
השירות – עבודה – תיבת כהן, וענין "ראש לעם" שבכהן – ב' ענינים
הם, ולהעיר מאברבנאל יתרו שם.
(30) משא"כ בגמ' שהובאה רק התחלת הכתוב (כנ"ל הערה 22)
"ואתם תהיו לוי", ובפשטות הכוונה לכל ההמשך, ובדעת ר"י שם (פו),

(*) אבל ראה דק"ט ג' בדברי ר"י גם המשך הכתוב "וגוי קדוש", ובדברי רבנן "ממלכת כהנים".
(**) או שלפי פשט"מ מתיאם תואר כהן "משרת לאלקות" רק ככהן שמשרת לאלקות (במקום מטיס) בביהמ"ק, וכיו"ב. כנאמר (עקב יד"ח) "לעמוד לפני ה' לשרתו",
ולא על כללות קיום התומצ"צ דבני, ולהעיר מבחיני יתרו שם עה"פ: על דרך הפשט כו' ועל דרך הקבלה ממלכת כהנים ממלכת משרתים.
(***) וי"ל. דגם לפרש"י (בראשית ב, ג. יתרו כ, יא) קדשו בן שלא ירד בשבת ענינו ג"כ שמובדל בזה מימי השבוע. ועד"ז י"פ לפרש"י יתרו (יט, יד) וקדשתם
וימתתם שיכינו עצמם היום ומחר. ראה פרש"י שם, יא.

אותם לשם שמים⁴⁹, ואף יותר מכך⁵⁰, באופן של "בכל דרכיך דעהו"⁵¹. (ב) עבודה בלימוד התורה וקיום המצוות.
זהו ההבדל בין מעלתם של כהנים משרתי ה', כהסברם בכל מקום (או כדברי הפסוק כאן "גוי קדוש") לבין המעלה של "ממלכת כהנים" – "שרים":
העבודה בעניני הקדושה (לימוד התורה וקיום המצוות), היא באופן שמנותקים מן העולם⁵², בדומה לעבודת הכהנים "לעמוד לפני ה' לשרתו"⁵³, הם מובדלים מעניני העולם, ורק "ה' הוא נחלתו"⁵⁴. כל מהותם⁵⁵ היא "לעמוד לפני ה' לשרתו",
ומסיבה זו נקראים ישראל "גוי קדוש", הם "משרתי וגוי קדוש"⁵⁶ לדבקה בא"ל קדוש, על-ידי תורה ומצוות⁵⁷.
מצד העבודה בעניני הרשות – "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"⁵⁸, כיוון שאלה הם מעשיך ודרכיך, הנעשים לשם שמים, נקראים ישראל "כהנים" – שרים, שליטת והנהגת היהודים על העולם.
עבודה זו איננה מתבצעת על-ידי "הינתקות" מן העולם, אלא על-ידי שליטה בו, ניצול דברי הרשות "לשם שמים" עד שגם במ תורגש אלקות – "דעהו" – הם יזדככו עד שיהפכו לקדושה – לכלים לאלקות.
ה.

בלימוד התורה וקיום המצוות גם שני אופנים

כל זאת באופן כללי, וביתר פירוט כוללת גם העבודה של קיום המצוות שני אופנים:

1 הכוונה ב"ממלכת כהנים" לענין של קדושה לה', ולכן
2 מסיק רש"י שכאן הפירוש לכך הוא "שרים".
3 לפי זה שלוש המעלות בפסוקים אלו הן בסדר עולה,
4 זו מעל זו:
5 "והייתם לי סגולה מכל העמים" – היהודים הם "אוצר חביב"³⁸, נבדלים משאר האומות³⁹, אחר-כך הוא אומר,
7 שבנוסף לכך הם "שרים" המנהיגים את המדינה, את סביבתם. ואחר-כך מוסיפים "וגוי קדוש" – עם ישראל
9 נעלה לגמרי מן החול, מסביבתם, מכל עניני העולם. הם
10 "גוי קדוש" לה', כהנים כפשוטם.

ד.

שלושת הענינים בעבודת האדם

11 שלושה ענינים אלו קיימים בפנימיותם גם בעבודה
12 הרוחנית של האדם⁴⁰:
13 "והייתם לי סגולה מכל העמים" – ראשית כל קיים
14 ענין הבחירה, בחירת הקדוש-ברוך-הוא בבני ישראל במתן
15 תורה⁴¹, ובחירה אמיתית⁴² נובעת רק מן הבחור, ולא
16 כתוצאה מיתורו של הנבחר⁴³. בחירת הקדוש-ברוך-הוא
17 בעם ישראל נובעת מדרגה גבוהה כל כך, שבה כחשיכה
18 כאורה⁴⁴. ההבדל בין ישראל לאומות העולם איננו הסיבה
19 לבחירתם⁴⁵, כלשון רש"י⁴⁶ "ולא תאמרו אתם לבדכם שלי
20 ואין לי אחרים עמכם". רק מפני בחירתו של ה', הרי
21 האומות הן "בעיני ולפני לכולם", ו"חיבתכם ניכרת".
22 לאחר מכן באה עבודת⁴⁷ ישראל⁴⁸, שיש בה, באופן
23 כללי, שני אופנים: א) עבודה בדברי הרשות, שהוא עושה

(49) אבות פ"ב מ"ב.

(50) ראה לקו"ש ח"ג ע' 907, 932.

(51) משלי ג, ו.

(52) ראה גם תניא פמ"ו (ס, א).

(53) עקב יו"ד, ח. וקאי על הכהנים – ראה רש"י שם.

(54) שם, ט. ובקרא יח, כ "אני חלקך ונחלתך", וראה לשון הרמב"ם

סוף הל' שמיטה יובל.

(55) ולהעיר שגם באכילתם (לא רק באכילת קרבנות כ"א גם אכילת

תרומה וכיו"ב) מברכין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו (רמב"ם סוף

הל' תרומות).

(56) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק ר"ס ד. וראה מהדו"ת שם

ובס"א ס"ז.

(57) ראה רמב"ם הל' שמיטה יובל שם: כל איש ואיש . . להבדל

לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו . . ה"ז נתקדש קדוש קדשים ויהי' ה'

חלקו ונחלתו כו' כמו שזכה לכהנים ללוים.

(58) באוה"ת ותרי"ס שם, דגוי קדוש הוא העבודה דקדש עצמן במותר

לך (יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא). אבל עיי"ש שזה בא מצד תכלית

הביטול לאלקות, וכל הכוחות והלבושים שלו משועבדים לה' לבדו כו' (וראה לקו"ש ח"ט ע' 403-4). והמבואר לקמן בפנים דכהנים שרים הוא

העבודה דלש"ש וכל דרכיך דעהו, היינו מצד התנועה והעבודה לפעול

בעניני עולם.

(38) פרש"י עה"פ.

(39) וראה רמב"ן ובחיי שם. ולהעיר מספורנו עה"פ (יט, ו). וראה

אוה"ת יתרו ע' תתד ואילך.

(40) להעיר מאוה"ת שם ע' תתז וע' תתט ואילך. ד"ה ואתם תהיו לי

תר"ס.

(41) שו"ע אדה"ז ס"ס ס"ד. וראה תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

(42) ראה לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך. וש"נ. לקמן ע' 408 ואילך

(ובהערות שם, וש"נ).

(43) ראה לקמן הערה 48.

(44) תהלים קלט, יב.

(45) ראה תו"א כו, סע"א ואילך. סא, ג. לקו"ת צו ז, ד. ועוד.

(46) בפסוק "והייתם לי סגולה".

(47) ראה אוה"ת שם ע' תתז, ובארוכה המשך תרי"ס שם דבחי'

והייתם לי סגולה זהו מעלתה מצד מהותה ועצמותה (בחי' אהבה

הטבעית שיש בנש"י בירושה), ובחי' ממלכת כהנים הוא ההמשכה ע"י

תומצ"כ.

(48) ובא בהמשך לוהייתם לי סגולה גוי', כי הגילוי וההתאחדות

דההתקשרות שמצד בחירה נקבע ע"י קדושת ישראל – ראה בארוכה

לקמן ע' 408 ואילך. שם. ומודגש הוא גם בכתוב שלפנ"ז שאף שענין

הבחירה "והייתם לי סגולה גוי" אינו מצד תכונה ומעלה בהנבחר כנ"ל,

מקדים "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי גוי".

לשלוט על המידות ועל סביבתו, כך שעניני העולם הזה
יודככו ויוחדרו באלקות (עבודה של "כל מעשיך" ו"בכל
דרכיך").

באופן כללי זוהי מטרת מתן תורה, וזהו היתרון
שבלימוד תורה וקיום המצוות שלאחר מתן תורה על פני
קיום התורה והמצוות על-ידי האבות, שקיימו האבות כל
התורה כולה עד שלא ניתנה⁶⁷. כדלהלן:

קיום התורה והמצוות על-ידי האבות לא היה כדי לזכך
את העולם הגשמי, אלא כדי להתאחד עם אלקות, כלשון
חז"ל⁶⁸ "האבות הן הן המרכבה", וכנאמר בתניא⁶⁹, "שכל
אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עולם הזה
ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם".
לפיכך גם עיקר סדר חייהם, היותם רועי צאן, הוא
נתיק מן העולם⁷⁰.

ז.

במתן תורה העיקר הוא "ממלכת כהנים"

לכן סובר רש"י שבדברי ה' לגבי עבודת ישראל בקשר
למתן תורה, קודמת הדרגה של "שרים", ורק אחר-כך
מגיעים גם למצב של "גוי קדוש".

בכך מובן גם מדוע, כאשר אומר אדמו"ר הזקן
ב"שולחנו", ש"מיד אחר ר"ח התחיל משה להתעסק
עמהם בענין קבלת התורה", הוא מצטט את הפסוק
"וכשלישי בשבת אמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים",
ואילו המילים "וגוי קדוש" הוא רומז רק ב"וגוי", כדי
להדגיש ש"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" היא דרגה
מיוחדת בעבודה, ובה מתבטאת הכוונה העיקרית במתן
תורה, ואילו "וגוי קדוש" היא דרגה נוספת, המהווה המשך
של הקודמת. לכן הפעולה הראשונה של משה – התחיל
משה להתעסק עמהם בענין קבלת התורה – היתה בכך
ש"אמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", שעבודה זו⁷¹
היא עיקר כוונת קבלת התורה.

והדרגה "וגוי קדוש" היא "וגוי" – היא משלימה את
העבודה של "ממלכת כהנים"⁷².

א) לימוד תורה וקיום מצוות כדי לדבוק בה', אשר
א"י אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין
שהם רמ"ח אברין דמלאכא כביכול⁵⁹ כלומר, הוא עובד
כדי להיות "משרת ה'" – כדי להיות קדוש ומובדל מן
העולם, "גוי קדוש".

ב) לימוד תורה וקיום מצוות כדי להשפיע על הגוף,
על הנפש הבהמית ועל חלקו של האדם בעולם, כדי
להפוך את העולם לדירה⁶⁰ לה' יתברך בתחתונים⁶¹.

ו.

דברי משה למלאכים בענין מתן תורה

לפי זה ניתן להסביר בדרך יינה של תורה בפירוש
רש"י, את פירושו של רש"י ל"ממלכת כהנים" – שרים,
ולא כבכל מקום – משרתי ה':

בגמרא⁶² נאמר – בסוגיא של מתן תורה "בשעה שעלה
משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא:
רבונו של עולם, מה לילד אשה בינינו? אמר להן: לקבל
תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה... אתה מבקש ליתנה
לבשר-ודם? מה אנש כי תזכרנו...⁶³ תנה הודך על
השמים⁶⁴. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: החזיר להן
תשובה... אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן
לי, מה כתיב בה?⁶⁵ אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים, אמר להן: למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם?
תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה?⁶⁶ לא יהיה לך
אלקים אחרים, בין עמים אתן שרויין...?", וכך ענה משה
למלאכים לגבי הדברות האחרות: "כלום אתם עושים
מלאכה.. משא ומתן יש ביניכם.. אב ואם יש לכם..
קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם.. מיד הודו לו
להקדוש-ברוך-הוא..."

מכך מובן שהכוונה בנתינת התורה והמצוות אינה
שישראל יבדילו עצמם מן העולם (ממלאכה, משא ומתן
וכדומה), שהרי ענין זה קיים במלאכים אף יותר מאשר
אצל ישראל למטה, אלא, בעיקר, להימצא למטה בעולם
הזה, להתעסק עם אומות העולם ובעניני העולם הזה, עד
לכדי "יצר הרע יש ביניכם", ויחד עם זאת להיות "שרים",

(67) יומא כח, ב. קידושין פב, א.

(68) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(69) תניא פכ"ג. וראה לשונו רפ"ד. ובפ"ט (נג, א). פמ"ו (סו, א).

(70) תו"ח ויחי קב, ב: לפי ש"אין בעסק זה שום טרדה כלל בו וכל
היום יוכל להיות פנוי מכל מחשבה בלתי לה' לבדו".

(71) להעיר מעבודה ועבודה תמה (יומא כד, א. ובפרש"י שם ד"ה

עבודה תמה. וראה זבחים קטו, ב).

(72) ע"פ המבואר באוה"ת ותר"ס (הובא בהערה 58) ד"גוי קדוש"

הוא העבודה ד"קדש עצמן במותר לך" שהוא בתכלית הביטול, אולי י"ל

הכוונה מה ש"גוי קדוש" "גומר" העבודה ד"ממלכת כהנים", כי שלימות

(59) תניא פ"ד.

(60) ראה תניא פל"ר-לו.

(61) בפרטיות יותר י"ל שזהו החילוק דתורה ומצות: תורה עיקר
מעלתה וענינה – דביקות; מצות עיקר ענינו – בירור העולם (וראה תניא
פ"ה ופכ"ג). וראה אוה"ת ותר"ס שם. ואכ"מ.

(62) שבת פח, סע"ב ואילך.

(63) תהלים ח, ה.

(64) תהלים שם, ב.

(65) יתרו כ, ב.

(66) שם, ג.

ח.

שלושת המנינים בפ' במדבר

- 1 לפי האמור לעיל ניתן להסביר את הקשר שבין ב' סיון
- 2 לבין פ' במדבר:
- 3 תוכן הפרשה הוא מנין⁷³ בני ישראל, ואף כל הספר
- 4 נקרא "חומש הפקודים"⁷⁴.
- 5 בפירוט מדובר בפרשה על שלושה מנינים שונים:
- 6 בתחילת הפרשה מדובר על מנין כל בני ישראל, חוץ
- 7 מן הלויים – "אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא
- 8 תשא בתוך בני ישראל"⁷⁵. לאחר מכן שבט לוי "נמנה
- 9 לבדו"⁷⁶ – "מבן חודש ומעלה תפקדם"⁷⁷, ובסוף הפרשה
- 10 – "נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי... מבן שלשים
- 11 שנה ומעלה...", "מנה מהם את הראויין לעבודת משא"⁷⁸.
- 12 יש לומר ששלושת המנינים הם במקביל לשלושת
- 13 הענינים שלעיל: "והייתם לי סגולה מכל העולם, ואתם
- 14 תהיו לי ממלכת כהנים", ו"גוי קדוש".

ט.

מנין בני ישראל מקביל ל"והייתם לי סגולה..."

- 15 ההסבר לכך הוא:
- 16 ב"של"ה"⁷⁹ נאמר, שעלידי מניית ישראל הם הפכו
- 17 ל"דבר שבמנין" שאינו בטל⁸⁰. אי-ביטולו של דבר שבמנין
- 18 אינו כאי-ביטולם של דברים אחרים, כגון: בריות⁸¹,
- 19 בעלי-חיים⁸² וכדומה, שבהם החשיבות גלויה בדבר עצמו,
- 20 השונה מדברים אחרים.
- 21 לעומת זאת, אצל דבר שבמנין שאינו בטל, מראים⁸³
- 22 באמצעות ספירתו שהוא חשוב⁸⁴ ולכן אין הוא בטל,
- 23 החשיבות אינה ניכרת בגוף הדבר.
- 24 ההסבר לכך ברוחניות הוא: המנין מראה את דרגת
- 25 ישראל שלגביה אין הם שונים בחיצוניות משאר האומות,
- 26 לכאורה, והם אינם בטלים מפני שהקדוש-ברוך-הוא מונה
- 27 אותם, ובכך הוא מראה את חביבותם.

הפעולה בעולם, השלמת הכוונה דדירה לו ית' עצמותו בתחתונים, הוא כאשר גם האדם הוא בביטול לגמרי (ראה לקו"ש ח"ו ע' 248 ואילך), ואכ"מ.

(73) ראה לעיל סוף הערה 3.

(74) יומא סח, ב. וראה פרש"י שם ד"ה ובחומש הפקודים.

(75) א, מט.

(76) פרש"י שם.

(77) ג, טו. וראה מפרשי רש"י שם א, מט. ונת' בארוכה בלקו"ש חל"ג ע' 1 ואילך.

(78) ד, ב"ג ובפרש"י.

(79) שמו, סע"א ואילך. נת' בד"ה צהר תעשה תרע"ג (בהמשך תער"ב). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1019 ואילך.

(80) ביצה ג, ב. וש"נ. שו"ע יו"ד סק"י ס"א. שו"ע אדה"ז ס"י תמו

- 28 לכן דומה המנין לענין של "והייתם לי סגולה מכל
- 29 העמים כי לי כל הארץ": למרות ש"לי כל הארץ", יש
- 30 "אחרים עמכם", בכל זאת נבחרו ישראל עלידי הקדוש-
- 31 ברוך-הוא, והם אינם בטלים לגבי שאר האומות. דבר זה
- 32 מתגלה עלידי המנין שבו "חיבתכם ניכרת", כדברי רש"י
- 33 בתחילת פרשתנו: מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה,
- 34 או כלשוננו בתחילת פ' שמות "להודיע חיבתן".

י.

שני המנינים האחרים מקבילים לשתי הדרגות הנוספות

- 35 בהמשך לכך מדגיש הפסוק "אך את מטה לוי לא
- 36 תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל", כי מנינים
- 37 איננו רק כדי להבדילים ושלא יתבטלו, אלא קשור ל"ואתה
- 38 הפקד את הלויים" – לשון מוני שררה⁸⁵ – זהו סוג שונה
- 39 של מנייה:
- 40 את בני לוי מנו "מבן חודש ומעלה", מפני שעלידי
- 41 כך "הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש"⁸⁶ במקביל
- 42 ל"מעלה" של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" – "שרים",
- 43 בנוסף לאי-ביטולם ("והייתם לי סגולה...").
- 44 לאחר מכן מופיע מנין משפחות בני לוי: קהת גרשון
- 45 ומררי, מבן שלשים שנה ומעלה, כאשר "בא לצבא
- 46 לעשות מלאכה באהל מועד", ובפרשתנו כתוב על מנין בני
- 47 קהת, הקשור ל"עבודת בני קהת באהל מועד קודש
- 48 הקדשים"⁸⁷.
- 49 מנין זה איננו רק מפני תפקידם הכללי של הלויים,
- 50 "שומר משמרת הקודש", אלא מפני "מלאכה באהל
- 51 מועד", ואצל בני קהת הוא קשור להיותם מובדלים
- 52 לנשיאת כלי הקודש – "המקודש שבכולן"⁸⁸.
- 53 וזה מקביל, בכללות, לדרגה של "וגוי קדוש", כדלעיל.
- 54 ובנוסף לכך, בפרשתנו, מנין בני קהת הוא מפני עבודת

ס"ב.

(81) חולין ק, א. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פט"ז ה"ו. טושו"ע יו"ד סי' ק ס"א.

(82) זבחים עג, א. רמב"ם שם ה"ז. טושו"ע סק"י שם.

(83) להעיר שדבר שבמנין תלוי במקום (ראה ש"ך שם סק"ג).

(84) להעיר מלשון הרשב"א יבמות (פא, ב): דברים שחשיבותן מצד מנין. ולהעיר מצפ"נ ריש הל' מאכא"ס בסימני טהרה כו' אם היו רק

סימן או גורמים טהרה כו'.

(85) א, נ וברש"י.

(86) פרש"י שם ג, טו.

(87) ד ג"ד.

(88) פרש"י שם.

מינוי בני לוי להיות "תחת כל בכור בבני ישראל"¹⁹,
להיות במקומו של הראשון והמנהיג של שאר הבנים,
לוקח פי שניים בירושה וכו'²⁰, שבכל זה קיימת עבודת
ה' של ה"בכור בבני ישראל".²¹

שהרי, כאמור לעיל, עיקר מתן תורה הוא "ואתם
תהיו לי ממלכת כהנים – שרים", שליטה על עניני
העולם והנהגתם, הפיכתם לדירה לה' יתברך.²²

ובכל שנה ושנה, כאשר "הימים האלה נזכרים"²³,
וכל יהודי בעבודת ה' שלו עושה את ההכנה של
"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים – שרים", מתבצע גם
הענין של "ממלכת כהנים" כפשוטו, ועד לפשוטו ממש
– בבית המקדש השלישי.²⁴

ישראל נעשים שרים על כל עניני העולם, עד
"שתמליכו שרים שלמעלה" (כפירוש המגיד)²⁵,
ל"ממלכת כהנים",²⁶

וזוכים למצב של "מלכים אומנין ושרותיהם"
מיניקותיך²⁷ כבר בהיותם בגלות, ומתכוננים לקבל את
התורה בשמחה ובפנימיות²⁸, ועלידי כך זוכים ללמוד
בקרוב ממש את תורתו של משיח, שאז "והיה הוי'
למלך על כל הארץ..."²⁹, "והיית להוי' המלוכה"³⁰.

(משיחת ש"פ במדבר, ב' סיון, תשכ"ו)

הקודש, נשיאת הארון וכדומה – המקודש שבכולן. וזה
קשור לכך שהכהנים הם מבני קהת⁸⁹, ו"יצא ממנו אהרן
הכהן שהוא קודש הקדשים"⁹⁰.

יא.

מנין כלל ישראל ומנין בני קהת אינם מיוחדים
לפרשתנו

כאמור, עיקר ההכנה למתן תורה הוא "ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים – שרים", ובדומה לכך רואים, שהחידוש
המיוחד של פרשת במדבר הוא מנין בני לוי:

מנין כלל ישראל לא מתחדש רק בפרשתנו, והוא כבר
מוזכר קודם לכן, כדברי רש"י מיד ש"כשיצאו ממצרים
נמאן...", ו"מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שנה", וכאן
מדובר כבר על המנין השלישי כל בני ישראל.

גם "נשא את ראש בני קהת" איננו קשור רק לפרשת
במדבר, כי למרות השינוי בעבודתם של בני קהת, הרי סדר
המנין שלהם – "מבן שלשים שנה ומעלה" – הוא כשל
כל בני לוי, ואפילו אופן עבודת בני קהת – עבודת משא
– קיים גם אצל בני גרשון⁹¹. כך ש"נשא את ראש בני
קהת" שבסוף פרשתנו הוא התחלה לכל הענין שבפרשה
הבאה "נשא את ראש בני גרשון גם הם".

החידוש המיוחד שבפ' במדבר הוא מנין כלל שבט לוי,

(89) ראה של"ה שם (שמו, סע"א): ופקודת בני קהת הם ג"כ פקודת
הכהנים בנשיאת הארון כו'.

(90) במדבר"ר פ"ו, ב (בסופו). ראה של"ה שם שטט, ב ואילך.

(91) להעיר במדבר"ר שם "וגרשון ה' קודש".

(92) שם ג, מא.

(93) ראה פרש"י ויחי (מט, ג): בכהונה, במלכות.

(94) מג"א ט, כח. ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים, הובא ונת' בספר
לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(95) אור תורה לר, א.

(96) ישע"י מט, כג.

(97) כלשון ברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לחה"ש.

(98) זכר"י יד, ט.

(99) עובדי' בסופו. וראה רמב"ם (דפוס רומי (ירושלים תשט"ו) וכו',

שלא שינתה ביקורת או"ה) ה' מלכים ספ"א: (שהדברים שלפני ביאת
המשיח הם) ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את
ה' ביחד.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

הטמאה לכהן, כיון שסבור שהפירות נתקנו, ולכן אמרו חכמים
שגם מה שהפריש חוזר לטבלו, ועל ידי זה יחזור ויפריש כדן על
הפירות הטהורים.
הגמרא מבררת עתה את דעת רב נתן ברבי אושעיא. מקשה
הגמרא: ולרב נתן ברבי אושעיא, החולק על רב חסדא, דאמר שמה
ששונינו במשנה שהתורם מהרעה על היפה לא עשה ולא כלום
היינו רק לענין לתקן שירים – שלא תיקן את הפירות שרצה
להוציאם מדין טבל, אלא הפירות עצמם שהפריש לתרומה,
תירומה הוי',

פוטרים גידולים החייבים מן התורה. ועל כל פנים מבואר במשנה
שחל שם תרומה על מה שהפריש, ושלא כדברי רב חסדא.
מתרצת הגמרא: המשנה בדמאי האומרת שתירומתו תרומה,
עוסקת בתירומה – בשני כלים, עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב,
ואם נאמר לו שיתרומם שנית על העציץ הנקוב, ציית – ישמע
לדברינו ויפריש ולא יפגע, אבל במשנה בתרומות, לגבי התורם
מהטמא על הטהור, מדובר שגדלו הפירות הטמאים והטהורים
תחדש – בכלי אחד, ואם נאמר לו שאף שחל על הפירות
שהפריש שם תרומה מכל מקום עליו לחזור ולהפריש פירות
אחרים, לא ציית – לא ישמע לדברינו לתרומם שוב, אלא יתן את

לקוטי-שיחות חג השבועות כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

- 19 ההלכה קובעת⁷ שכאשר אדם מוכר קרקע לרעהו, זכאי ברהמיצר, השכן הגובל לקרקע זו, לקחת את הקרקע מן הלוקח, כי טובתו היא שכל קרקעותיו יהיו סמוכות זו לזו⁸, ונאמר בתורה⁹ "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".
- 20 וזו היתה טענת המלאכים: התורה היא גנוזה¹⁰, נמצאת במרום, ואף הם שם, ולכן חל על כך הדין של ברהמיצר לקבל את התורה, ולפיכך – "תנה הודך על השמים".
- 21 [ובזה מובן כיצד רצו המלאכים לקחת את התורה לאחר¹¹ שכבר נאמר בה "צו את בני ישראל", "דבר אל בני ישראל" וכדומה, כי ההלכה לגבי ברהמיצר קובעת, שגם לאחר המכירה מסלקים את הלוקח מן השדה ונותנים אותו לברהמיצר¹²].
- 22 כדי להפריך את טענתם¹³, מציינים המפרשים¹⁴ מספר תירוצים, ומהם:
- 23 (א) ההלכה לגבי ברהמיצר חלה רק לגבי קרקע, ולא לגבי מטלטלין¹⁵, והתורה איננה קרקע¹⁶.

א.

טענת המלאכים: "תנה הודך על השמים"

- 1 על מתן תורה מסופר בגמרא¹: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא: רבנו של-עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להם: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה, שגנוזה...
- 2 – אתה מבקש ליתנה לבשר-ודם? מה אנוש כי תזכרנו...² תנה הודך על השמים³. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה, החזיר להן תשובה... אמר לפניו: רבנו של עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה?
- 3 – אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להם: למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?! שוב מה כתיב בה⁵ – לא יהיה לך אלקים אחרים, בין עמים אתם שרויין, שעובדין עבודה זרה? (וכך שאל משה את המלאכים על הדברות האחרים): כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן יש ביניכם.. אב ואם יש לכם.. קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם.. מיד הודו לו להקדוש-ברוך-הוא...".
- 4 נאמר בספרים⁶, שהיסוד ההלכתי לטענת המלאכים "תנה הודך על השמים" הוא דין "בר מצרא":

- 12) ואדרבא, עיקר דינא דב"מ הוא על הלוקח שצריך להסתלק, ולא על המוכר (פרש"י ב"מ שם, ב ד"ה עכו"ם. ועוד*), וראה בס' מערכי לב שם, שמתעם זה אמר הקב"ה למשה שהוא יחזיר להם תשובה ולא השיב להם בעצמו, כי טענת המלאכים היתה על משה (הלוקח).
- ומה שהמלאכים טענו להקב"ה** – י"ל: (א) כיון שסו"ס צריך משה להחזירה לשמים, א"כ הפוכי מטרותא למה לי – ע"ד כתובות קי, א (משא"כ בדובין לעכו"ם (ב"מ שם, ב)). (ב) החיוב שעל הלוקח – מטיל על המוכר האיסור דלפני עוור. (אבל עפ"י צ"ע – דסו"ס יש על המוכר איסור (אף שאינו איסור דבר מצרא), משא"כ הפוכי מטרותא – טרחת בעלמא).
- 13) לכאורה אפשר לומר, שתוכן תשובת משה היא שהתורה אינה שייכת בשמים כלל, ובמילא אין בזה מצרא וב"מ – אבל ראה לקמן בפנים ס"ה, שטענת המלאכים היתה (לא על חלק הפשט, כ"א) על חלק הסוד שבתורה.
- 14) בהתירוץ שהובאו לקמן – ראה בס' שנשמנו בהערה 6.
- 15) העיטור ח"א את מ' מכירת קרקעות*** – הובא במ"מ הל' שכנים פ"ג ה"ד. הר"י ברצלוני – הובא בטור שם. שו"ע סנ"ג.
- 16) להעיר מתניא (פ"ד) "ומשם נסעה וירדה כו".
- בס' ברית אבות כ', שלתורה דין קרקע יש לה כי היא קיום העולם והעולם נברא על ידה. אבל צ"ע: (א) סוף-סוף התורה עצמה היא דבר המטלטל, ומאי נפק"מ שעי"ה הוא קיום העולם. (ב) העולם נברא בשביל התורה ולא להיפך, ח"ו. (ג) זה שעי"ה הוא בריאת וקיום העולם הוא רק

- 1) שבת פח, ב ואלך.
- 2) תהילים ח, ה.
- 3) תהילים שם, ב.
- 4) יתרו כ, ב.
- 5) יתרו שם, ג.
- 6) בס' שתי ידות (להרא" חזקוני. אמשטרדם תפ"ו) ר"פ תרומה מביא זה בשם המדרש. ובס' שארית יעקב (להר"י אלגאזי. קושט' תק"א. ליוורנו תק"פ) פ' במדבר בשם "כת הקדומי' ז"ל", "ראשונים". ובפני דוד (להחיד"א) פ' יתרו דהוא "שוגרת ומשוגרת". ושקנ"ט בזה בהרבה ספרים – ומהם (נוסף על הנ"ל): באר יצחק (להר"י שאנאי. שאולניקי תצ"ה) פ' יתרו דרוש ב'. ראש דוד (להחיד"א) פ' יתרו. חסדי אבות לאבות (להנ"ל) פ"ג מ"ד. מערכי לב (להר"י חזן. שאולניקי תקפ"א) ערך מ"ת דרוש י"ב. ברית אבות (להר"א בורייאט. ליוורנו תרכ"ב) פ' יתרו. שפת אמת עה"ת פ' יתרו. פתח שער לנחל יצחק ח"א וח"ב. וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' בר מצרא.
- 7) ב"מ ק"ח א. רמב"ם הל' שכנים פ"ב ה"ה. טוש"ע חו"מ סי' קעה ס"ו.
- 8) רש"י ב"מ שם. רמב"ם שם.
- 9) ואתחנן ו, יח. ובתשובות מיימוניות לס' קנין (סי' טז) שהוא קרוב למ"ע.
- 10) ועפ"י יומתק זה שלא אמרו בקיצור חמודה שגנוזה.
- 11) אבל ראה בר"פ פ"א, ד.

(*) וראה לקו"ש ח"ט ס"ע 55 ואילך.

(**) במערכי לב שם כ' דהקב"ה גילה להם שטענתם היא רק כלפי משה. אבל עפ"י צ"ל שידוע דין דב"מ – לבד כללות ענינו שהוא על הלוקח!

(***) בנימור שם: אפי' מטלטלין. אבל במ"מ שם: לבר ממטלטלי. וראה שער החדש לעיטור שם את קסח.

(ב) בשעת מתן-תורה היו כל ישראל שותפים
לקדוש-ברוך-הוא, כי הם כבר קיבלו את מצות שבת
במרה³², לפני מתן תורה, ואמרו חז"ל³³ "כל המתפלל
בערב שבת ואומר ויכול... כאילו נעשה שותף
להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית".

ג.

העיקר חסר מן הספר

אבל, לגבי כל התירוצים דלעיל, העיקר חסר מן הספר
— אף אחד מהם אינו מוזכר בתשובת משה למלאכים³⁴.
ואדרבה: בשלושת התירוצים האחרונים נאמר,
לכאורה, ההפך מטענת משה רבינו: בתירוצים אלה
מודגש שמשה, וכל יהודי, קרוב לקדוש-ברוך-הוא,
קשור אל השמים, והוא שותף לקדוש-ברוך-הוא. ואילו
בגמרא נאמר ההיפך: שהתורה כרוכה בירידה למצרים,
ומבטאת את הגשמיות של הלוקח, ועד ל"קנאה", "יצר
הרע", וכדומה.

ד.

שאלות נוספות על שני התירוצים הראשונים

כמובן מתעורר קושי על כל אחד משני התירוצים
הראשונים, בנוסף לשאלה הכללית הנ"ל:
(א) על התירוצ הראשון: הדין של "בר-מצרא" אינו
חל על מטלטלין, כי הטעם לדין בר-מצרא הוא
ששדותיו יהיו סמוכים, וטעם זה אינו מתאים
למטלטלין, שאותם אפשר לקנות בכל מקום ולהביאם
אליו³⁵. טעם זה אינו מתאים בענין התורה³⁶, אשר

(ב) הדין של בר-מצרא הוא רק לגבי מכירה ולא
לגבי מתנה¹⁷, והתורה ניתנה במתנה.

(ג) ישראל קרובים אל הקדוש-ברוך-הוא, כמו
שנאמר¹⁸ "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו",
יתר על-כן: ישראל הם "בנים למקום"¹⁹, ולגבי
קרובים²⁰, ובודאי בנים²¹, לא חל הדין של בר-מצרא.

(ד) על משה רבינו נאמר²² שהוא היה "איש
האלוקים", ועל כך נאמר במדרש²³ "מחציו ולמטה
איש, מחציו ולמעלה האלוקים", ואם כך, משה רבינו
היה "בר-מצרא" לתורה שהיא בשמים.

(ה) על הפסוק²⁴ "ויעמוד העם על משה מן הבוקר
עד הערב" אומרים חז"ל²⁵, שמשה רבינו היה "דן דין
אמת לאמיתו" ואז "כאילו נעשה שותף להקדוש-ברוך-
הוא במעשה בראשית". וההלכה קובעת²⁶, שאם
הלוקח הוא שותפו של המוכר, לא חל הדין של
בר-מצרא²⁷.

ב.

השאלות על התירוצים שלעיל

לכאורה אפשר לשאול על שני התירוצים
האחרונים: הרי משה קיבל תורה מסיני²⁸ עבור כל²⁹
ישראל³⁰, ולא רק עבור עצמו?

יש המפרשים: (א) שכל ישראל הם בני-מצרא
לתורה, כי נשמות ישראל "גזורות מתחת כסא
הכבוד"³¹.

בחי' אחוריים שבה ולא בחי' פנים (תניא ק"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ).
וראה לקמן הערה 54.

(17) ב"מ שם, רע"ב. רמב"ם שם פ"ג ה"א. טושו"ע שם סנ"ד.

(18) ואתחנן ד, יג.

(19) אבות פ"ג מ"ד. ראה יד, א. שמות ד, כב"כ.

(20) כגירסת הבה"ג (הובא בב"י — בשם הר"ן לטור חו"מ שם ד"ה
ואפילו. ד"ה וכתב עוד) בב"מ שם ד"ק רוב ות"ח לית בהו משום דינא
דב"מ".

(21) תשובת הר"ף הובא בשטמ"ק לב"מ שם. ובש"ך חו"מ שם
סק"ל: לזה הדעת נוטה לכאורה וצ"ע.

(22) ר"פ ברכה. תהלים צ, א.

(23) דב"ר פ"א ד. מדרש תהלים (באבער) מזמור צ. וראה ספרי ר"פ
האינו (וער"ז בת"י ותיב"ע שם. נחומא שם ב:). משה קרוב לשמים.

(24) יתרו יח, יג.

(25) שבת י, א. וש"נ.

(26) רמב"ם שם פ"ב ה"ה. רא"ש ב"מ שם סל"א. נמוק"י שם.
טושו"ע שם סמ"ט.

(27) ת"י זה הוא אליבא דמ"ד (ובחסים קטז, א) יתרו קודם מ"ת בא
(כמ"ש בס' באר יצחק).

(28) אבות פ"א מ"א. ובשבת שם: תורה שאתה נותן לי.

(29) חז"ן מפילפולא דאורייתא שניתנה למשה אלא שנהג בה טובת
עין ונתנה לישראל (גדרים לח, א).

(30) ופשוט דאין לומר שהאדם ב"מ לשמים (יותר מהמלאכים) מצד
זה שהוא מורכב "מן העליונים" (ב"ר פ"ח, יא. פי"ב, ח), ובג' (ד' דברים
דומה (רק — דומה) למלאכי השרת (תגיגה טז, א. אדר"ג פל"ז, ב. ב"ר
פ"ח שם).

(31) זח"ג כט, רע"ב. וראה הנסמן בנצוצי זהר לזח"א קיג, א.

(32) סנהדרין נו, ב.

(33) שבת קיט, רע"ב.

(34) ומ"ש במפרשים, דבזה שא"ל הקב"ה למשה "אחוז בכסא
כבודי" רמז לתשובה (דלעיל ס"ב) דנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד —
אינו מוכן, שהרי בדברי משה אין כל רמז לזה. וראה מ"ש במפרשים הנ"ל
— ע"ד הפלפול — בכמה תירוצים דלעיל.

(35) ומ"ש בסמ"ע (חו"מ שם סקצ"ז) "דדוקא בקרקע שהוא קנין עולט
תקנו דין מצריות כו' ולא בהני" — היינו לפי ששם איירי שא' מן השותפין
רוצה למכור, ובוזה לא שייך טעם המבואר בפנים. והא דמפרש (וכן
בפרישה לטור) שבשו"ע איירי בנדרון דשותפות* — י"ל, כי בלא"ה פשוט
שאיין שייך במטלטלין דינא דבר-מצרא מטעם המבואר בפנים.

(36) ואין להקשות דא"כ שוב בטל הדין דבר מצרא, שהרי דינא
דבר-מצרא הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במק"א —

(*) ובפרט שבמקור הדין (נסמן בהערה 15) לא נזכר שאיירי בנדרון דשותפות. וראה השקו"ט בב"י לטור שם ד"ה אבל לא במטלטלין.

שעתא", כי התורה היא חיותם של ישראל ("הם" 26 חיינו"), ובאמצעות התורה מנצח היהודי את היצר הרע, כמאמר חז"ל⁴⁸ "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין". ואילו המלאכים רצו את חלק הסוד 29 שבתורה, ואין להם יצר הרע, וזה כמי שרוצה את הנכס 30 לרווחים. 31

אך על תירוצים אלו אפשר לשאול: דברי משה 32 "למצרים ירדתם.. כלום אתם עושים מלאכה.. משא 33 ומתן.. אב ואם.. יצר הרע יש ביניכם", שלמלאכים אין 34 קשר לחלק הפשט שבתורה, לא היו חידוש לגביהם. 35 המלאכים ידעו זאת קודם לכן, וביקשו מלכתחילה את 36 חלק הסוד שבתורה. ואילו התשובה על כך, ש"מכר כל 37 נכסיו לאחד, לית בה משום דינא דבר-מצרא", או 38 שהתורה היא חיותם של ישראל, אינה מוזכרת בדברי 39 משה אפילו ברמז? 40

הזדקקות ישראל לתורה – "דחיקא ליה שעתה" – 41 עקב מלחמת היצר, היא הסבר של המצב שבו "יצר 42 הרע יש ביניכם". אבל מדברי משה רבינו ומהרחבתו 43 "כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן.. אב ואם יש 44 לכם" נראה, שתשובתו למלאכים איננה על מלחמת 45 היצר, אלא על הענין הכללי, שחלק הפשט והמעשה 46 שבתורה אינו מתאים להם. 47

ו.

התורה - בניית בית לה'

והביאור בזה הוא: 48 מטרת התורה היא הגשמת כוונת הבריאה של 49 "נאווה⁴⁹ הקדוש-ברוך-הוא להיות לו (יתברך⁵⁰) 50

המושל תר"ל פ"ג. ד"ה תורה צוה תנ"ך. ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה פ"ד ואילך (סה"מ קונ"ט ח"ב שס"א, א ואילך). ד"ה תורה צוה תש"ב. לקו"ש שם ס"ב ואילך.

(44) במכ"ש מהא דמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ (ראה בהמצוין בהערה 17). וגם לפמ"ש הרשב"ם (ב"ב נא, א ד"ה ה"ג במס'. וראה תוד"ה ולמה קידושין כו, א) דהיכא שכתב בשטר לשון מכר ומתנה לית בה דב"מ – הרי מפורש שם הטעם כי "במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו בלשון מכר כדי לפות כחו". אבל בתורה הרי ישנם ב' ענינים ואופנים נפרדים דמכר ומתנה, ומצד המכר שייך בזה דב"מ. (45) אלשיך לתהילים מזמור ח. חדא"ג שבת כאן. ועוד. וראה בכמה מהס' שנשמנו בהערה 6. וראה אוה"ת בשלח ע' תרמו ואילך. (46) ב"מ קח, ב. רמב"ם שם פ"ב ה"ו. טושו"ע שם סל"ו. (47) רש"י ב"ב א, א ד"ה ארבעה. בעה"מ לב"מ שם, הובא בנמוק"י ב"מ שם. העיטור אות מ' מכירת קרקעות. רמ"א בשו"ע שם סמ"ט. ופליגי על התוס' ב"ב שם ד"ה ארבעה. רמב"ן במלחמות ב"מ שם. הג"מ שם פ"ב ה"ג. דיעה הב' ברמ"א שם.

(48) קידושין ל, ב. (49) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. (50) כן ה' מוסיף (פעמים רבות) כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע – נתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

1 אותה אי-אפשר להשיג בשום מקום אחר³⁷.

2 (ב) על התירוץ השני: לגבי התורה ישנם שלשה 3 ביטויים: (א) "ירושה"³⁸, כנאמר³⁹ "תורה ציווה לנו 4 משה מורשה...". (ב) "מכירה", כמאמר חז"ל⁴⁰ "אמר 5 הקדוש-ברוך-הוא לישראל מכרתי לכם תורת...". (ג) 6 "מתנה", כמאמר חז"ל⁴¹ "ג' מתנות טובות נתן 7 הקדוש-ברוך-הוא לישראל... תורה...". וכנוסח 8 התפילה: זמן מתן תורתנו⁴². שלשה ביטויים אלה 9 מראים על שלשה אופנים בשייכות התורה לישראל, 10 כמוסבר בכמה מקומות⁴³. ואם כך, התורה שייכת 11 לישראל גם בענין של "מכר", ולכן חל עליה הדין של 12 בר-מצרא⁴⁴.

ה.

תירוצים נוספים והשאלות עליהם

13 ישנו תירוץ נוסף, המתאים, לכאורה, לדברי 14 הגמרא, והמובא לאחר הקדמת המפרשים⁴⁵, שטענת 15 המלאכים היתה על חלק הסוד שבתורה: גם המלאכים 16 יודעים שלחלק הפשט והמעשה שבתורה אין להם 17 קשר, אבל טענתם לגבי דין בר-מצרא היתה על חלק 18 הסוד. וכיון שלישראל ניתנה התורה כולה, והמלאכים 19 יכלו לקבל רק חלק ממנה, הרי ההלכה במקרה כזה 20 היא⁴⁶: "מכר כל נכסיו לאחד, לית בה משום דינא 21 דבר-מצרא".

22 כן ישנו דין⁴⁷ שאם בר-המיצר צריך את הנכס 23 לרווחים, והלוקח צריך זאת משום דחקו – "דחיקא 24 ליה שעתא", לא חל הדין של בר-מצרא. וכך בעניננו: 25 הזדקקות בני ישראל לתורה היא כמי ש"דחיקא ליה

כי בקשת המלאכים תנה הודך על השמים פשיטא דהיינו שתהי' רק כמ"ש בלקו"ת תוריע (כג, ב. ובאוה"ת (שם כרך ב' ע' תקלא ואילך)) – הלימוד (בעולם המלאכים) יצירה, והוא עתה בלימוד תנ"ך ורז"ל בכתהארז"ל (ליקוטי תנ"ך והש"ס שלו וכו'), ורק) באופן כזה ילמדוה ג"כ בני" נשמות בגוף בעוה"ז, אבל אז עיקרה בשמים כי (למטה ידועה רק מציאות הרוחנית ולא מהותה. ואפילו אם גם בזה ישתוו עם המלאכים – בכ"ז) קל יותר הבנתה למלאכים, שהם יותר רוחניים, ובני" יצטרכו ליגיעה יותר (ולמשלים מוהגשט – דוגמת קניה במק"א).

(37) כי לאחר שניתנה תורה למטה – "לא בשמים היא" (ב"מ נט, ב). (38) ונוגע להלכה – ראה סנהדרין נט, א. (39) ברכה לג, ד.

(40) שמו"ר פל"ג, א. וראה ברכות ה, א: בא וראה שלא כמדת הקב"ה כו' אדם מוכר חפץ כו'.

(41) ברכות שם. וראה ב"ר פ"ו, ה: ג' דברים ניתנו מתנה לעולם. וראה שמו"ר פכ"ח, א: במתנה נתנה לו. ועד"ז שם פל"ג, ב. וראה שבת קח, א: אנא .. יהובית.

(42) ראה המשך וככה תרל"ז פ"ע"א: וי"ל מתן תורה הוא בחי' מתנה שבתורה. בנוגע לנוסח ברכת התורה – ראה לקו"ש ח"ג ע' 115 הערה 23.

(43) ראה בכ"ז בארוכה: המשך וככה שם פס"ו. סח. ד"ה אם רוח

וידוע⁶⁰ המשל על-כך: כאשר רוצים להרים בנין
באמצעות "כלי ההגבהה הנקרא ליווער (=מנוף)",
צריך להניח את המנוף מתחת ל"חלקים התחתונים
שבו דוקא", כי אילו ירימו "מאמצע... לא היה מגביה
התחתונים".

לכן מוכרחים לתת את התורה דוקא בעולם הזה
"התחתון... שאין תחתון למטה ממנו"⁶¹, ועל-ידיה
מתרומם כל ה"בנין" של "סדר ההשתלשלות".
וזאת הדגיש משה בתשובתו "קנאה יש ביניכם יצר
הרע יש ביניכם", כדי להדגיש כיצד העולם הוא
"התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין
הסתור אורו יתברך... עד שהוא מלא קליפות..."⁵⁹

ח.

כח ההתחדשות - רק בתחתונים

אך עדיין אינו מובן: אמנם, כדי לעשות לה' דירה
בתחתונים צריכה התורה להיות למטה. אך עדיין
קיימת טענת המלאכים לפי דין של בר-מצרא: בכל זאת
הם בני המיצר, והם רוצים לעשות לה' דירה ("בית")
לפחות בעליונים?

הכרחי אפוא לומר, שדירה לו יתברך, – המשכת
עצמותו ית' – למטה, אי-אפשר כלל לפעול באמצעות
עבודת המלאכים⁶², אפילו לא בעולמות העליונים. רק
על-ידי עבודת התחתונים "נמשכת" עצמותו ית' אל
"סדר ההשתלשלות".

ההסבר לכך הוא: כח ה'עצמות' שבתורה מתגלה
ומתבטא רק בעבודת הנשמה כאשר היא נמצאת בתוך

דירה בתחתונים". וידוע⁵¹ הדיוק שבמילה "דירה",
שכשם שבדירה נמצא האדם בכל עצמותו, כך נתאוה
הקדוש-ברוך-הוא שעצמותו ממש ישכון "בתחתונים".
רצון זה מתגשם באמצעות התורה, שדרכה "אותי
אותם לוקחים"⁵².

לפי זה, מופרכת טענת המלאכים לגבי דין של
בר-מצרא: ההלכה היא⁵³, שאם בר-המיצר רוצה את
השדה לשם זריעה, והלוקח רוצה אותו לשם בניית
בית, נותנים את השדה ללוקח, כי "שוב עדיף ולית בה
משום דינא דבר-מצרא". וכך בענינו⁵⁴: מטרת התורה
היא עשיית דירה לה' בתחתונים – "בית"⁵⁵, ולכן
מופרכת טענת המלאכים, ואין כאן דין של בר-מצרא.

וזאת היתה תשובת משה רבנו "למצרים" ירדתם..
כלום אתם עושים מלאכה.. משא ומתן יש ביניכם...":
התורה שייכת לישראל, כפי שהיא קשורה לישוב
העולם, עולם הזה הגשמי (בין עמים.. קנאה), כי היא
ניתנה כדי לעשות לה' דירה בתחתונים⁵⁷.

ז.

ע"י עבודת התחתונים מתרוממים גם העליונים

אמנם, גם העליונים, המלאכים, זקוקים לשפע
האלקי שעל-ידי התורה, כי גם בעולמות העליונים, כפי
שהם מצד עצמם, מאירה רק הארה מן האלקות, וגם
שם יש "ירידה מאור פניו יתברך"⁵⁸;

ובאמצעות עבודת התחתונים יורדת העצמיות של
האלקות, "דירה לו יתברך" גם אל העליונים, אל כל
"סדר ההשתלשלות"⁵⁹.

(51) אוה"ת בלק ר"ע תקצז. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג') ובכ"מ.

(52) ויק"ר פ"ג, יל (לענין מצות). וראה שמו"ר ר"פ תרומה. פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג. וראה תניא פמ"ז. ועוד.

(53) ב"מ שם. רמב"ם שם פ"ד ה"א טושו"ע שם סכ"ו.

(54) ראה עד"ז בס' שארית יעקב (שבעה ע"ה), שמכיון שבתורה נברא העולם, ותנאי התנה הקב"ה במע"ב אם ישראל מקבלים תורתו מוטב וא"ל אני מחזיר אתכם לתורה ובוהו, הר"ז דוגמת הדין דארעא לבתי עדיף משום דישוב עדיף לן. אבל טעם זה אינו מספיק, כי: א) גם החיות של עולמות העליונים תלוי בתורה* (ראה תניא רפכ"ג. קו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ), ב) זהו רק בחי' אחוריים שבתורה ולא בחי' "פנים" שבה (קו"א שם). ג) ועיקר: זה שקיום העולם הוא ע"י התורה אינו נרמז כלל בתשובת משה.

משא"כ עפ"מ"כ בפנים, שתשובת משה היא כי התכלית של נתינת התורה הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים – דוגמת ישוב וחיווך העולם. ובוהו מתבטא עצם ופנימיות התורה – ראה לקמן ס"ח והערה 63.

(55) להעיר מהמבואר (ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב. ד"ה יבחר לנו תשכ"ג) שהכוונה לדירה בתחתונים (שמושרשת בעצמותו ית'), היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון מוחלט בעצמותו לבנות בית. (56) מל' מיצר וגבול, בחי' העלם והסתור (תו"א מט, ד. ועוד) – כללות עוה"ז שאינו מאיר שם גילוי אלקותו ית' שלמעלה מן הטבע (ראה שם נ, ב – לענין זמן הגלות).

(57) וראה מדרש תהלים מזמור ח: א"ל אינה ראוי' להתקיים בכס .. והיכן היא מתקיימת בתחתונים שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי.

(58) תניא פל"ו. וראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א פ"ד.

(59) להעיר מדר"ה נ"ח תרמ"ג ספ"א [נדרס ב"התמים" ח"ג ע' מזן].

(60) תו"א ד, א.

(61) תניא שם.

(62) ראה אוה"ת ויצא תתנה, ב. וראה ג"כ אוה"ת בשלח שבעה ע"ה. 43.

(* ואף שזה תלוי בקיום התורה, היינו קיום המצות הכתובות בתורה (שזוהו פ' מרז"ל בראשית בשביל התורה ועוד). במעשה המצות של התחתונים (תניא וקו"א שם) – הרי (ולא הטעם דלקמן) זהו מפני שהתורה ניתנה למטה, שהרי פשוט שכשביקשו המלאכים תנה הודך על השמים – גם קיום המצות כולו בוהו (אלא שהוא ברוחניות). ולהעיר ממרז"ל (ראה תניא פ"ד פ"כ) דאחור"ה הם שרש כל מ"ע ומל"ת – ואחור"ה ה"ה עבודת המלאכים וכו'. וראה תניא רפ"ט.

וגם מעלה זו דכח ההתחדשות, מרומזת בתשובת 12
משה - בטענה "אב ואם יש לכם": 13
ידוע⁶⁶, שכח ההולדה הוא כעין התחדשות מאין 14
ליש, וכח זה אינו קיים אצל המלאכים⁶⁷. 15
ולכן טען משה רבנו, שכח ההתחדשות קיים רק 16
אצל הנשמות למטה, שבאמצעות עבודתן בעולם הזה 17
הן "מולידות" – הופכות את הדברים התחתונים, ואת 18
כל "סדר ההשתלשלות", לדירה לעצמותו ומהותו 19
יתברך. 20

(משיחות יום ב' דחג השבועות תשי"ח)

1 המיצרים והגבולות שבעולם הזה⁶³. הנשמה יורדת
2 לעולם שהוא "מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה'
3 ממש"⁵⁹. ובעולם הזה השפל היא לוחמת ביצר הרע,
4 מתגברת על ההעלמות וההסתרים, והופכת אותם
5 מחושך לאור. עבודה זו של "אתכפיא" (=הכנעה)
6 ו"אתהפכא" (=הפיכה) של ה"קליפות" (=כוחות
7 הטומאה) "שהן נגד ה' ממש" לענין של קדושה, היא
8 עבודה של התחדשות, הפיכת ה"יש" ל"אין", וכח
9 ההתחדשות הזה נובע מעצמותו ית', שרק הוא לבדו
10 בכחו וביכולתו לברוא (לחדש) יש מאין⁶⁴, והוא נותן
11 את הכח להפיכת יש לאין⁶⁵.

74-75. וש"נ.

(66) המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' 3 ואילך. וראה לקו"ת שה"ש מ,
א.

(67) לקו"ת שם (לט, ד ואילך). ביאורו"ז ה, ד.

(63) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ט (בביאור
מרו"ל – קידושין ל, ב – בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין), דעצם
התורה שמיוחדת בעצמותו ית' מתבטא דוקא בזה שהיא תבלין להיצה"ר.
(64) אגה"ק סי' כ (קל, רע"ב).
(65) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 23 ואילך. ח"י"ב ע'

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

7 ס"פא בענין חלוקת המעשרות בגורן, מ"אדקס"ת, אף שהאיסור נהג
8 גם בנשואה.
9 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין נתינת מעשר ראשון
10 לכהנים: תנו רבנן, תרוםה ניתנת לב"ה, ומעשר ראשון ניתן ללוי,
11 דהיינו רק ללוי, דב"ר רבי עקיבא, רבי אלעזר בן עזריה אימרי,

1 מקשה הגמרא: אי ה"י שכוונת המשנה לאסור חלוקת מעשר
2 בגורן למאורסת ללוי, מ"א אימרי – מדוע נקט התנא דווקא
3 מ"אדקס"ת, מ"אדקס"ת נ"י לא יחלקו לה מעשר בגורן. מתרצת
4 הגמרא: מ"אדקס"ת ר"ש – אגב שנקט ברישא (שעוסקת בענין
5 אכילת תרומה ומעשר) מ"אדקס"ת, וזה בדווקא שהרי הנשואה לכהן
6 אוכלת בתרומה, והנשואה ללוי אוכלת במעשר, לכך תנא נ"י

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

21 מתרצת הגמרא: א"מ רבא, אין זו כוונת הברייתא, אלא כונתה כל
22 ה"בא דהוא מו"ק"ר, היא מו"ק"ר, כלומר בכל אופן שבהן מו"ק"ר
23 שלא לשאת אשה פסולה, כגון זונה וחללה, אף היא מו"ק"ר שלא
24 להינשא לו, וכל ה"בא דהוא – הכהן לא מו"ק"ר שלא לשאת אותה,
25 ובכלל זה חלל המותר בבשירה, גם היא לא מו"ק"ר – אינה
26 מו"ק"ר שלא להינשא לו.
27 מקשה הגמרא: ו"הא מ"הבא נ"פא – וכי מכאן נלמדת הלכה זו
28 שהאיש והאשה שוים באיסורים, הלא מ"דב"ר יהודה א"מ רב נ"פא,
29 ד"אמרי רב יהודה א"מ רב, וכן תנא דבי רבי י"שמואל, נאמר בתורה
30 בפרשת אשם גזילות (במדבר ה' ז) "איש או אשה כי יעשו מקל חמאת
31 ה'אדם למעל מעל ב'ה' ואשמה הנפש ההוא", ומהתיבות "איש או
32 אשה" למדים שהשואה חתובה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה,
33 כלומר איסורים שיש עליהם מלקות או כרת, והיינו שגם הנשים
34 מוזהרות בהם.
35 מתרצת הגמרא: אי מ"הבא – אם היינו למדים זאת רק ממה
36 שכתוב "איש או אשה" הו"ה מ"מינא – הייתי סבור לומר שדווקא
37 בל"א ת"שון כ"ל – באיסורים הנוהגים בכל ישראל, נשים מוזהרות
38 כאנשים, אבל בל"א ש"אני ש"ה כ"ל כמו איסור זונה וחללה הנהוג
39 רק בכהנים, לא הוזהרו נשים כאנשים, לכן ייתר הכתוב תיבות "לא
40 יקחו", ללמד שגם באיסורי כהונה מוזהרות הנשים כאנשים.

1 ממזרת. וכיון שאין המשנה עוסקת בכהנה, אין ממשנתנו הוכחה
2 לדברי רב שכהנה מותרת להינשא לחלל.
3 שואלת הגמרא: אי ה"י, מה ששינוי בהמשך המשנה 'חלל שנשא
4 כשרה ויש לו אח כשר', נ"י נפרש שהכוונה כשר לקהל, ויש לד"י,
5 מכלל דהוא – החלל, אינו כשר אלא כ"סול לקהל, והרי אין זה נכון,
6 שהרי חלל אינו פסול לבוא בקהל אלא רק פסול לכהונה. אלא
7 לא 'אח כשר' הכוונה שהוא כ"הן כשר, ומ"הבא כ"הן, גם היא כ"הנה,
8 וכשירה היינו כשירה לכהונה, וראיה לרב שלא הוזהרו כהנות
9 להינשא לפסולים.
10 שוב דוחה הגמרא: מ"י אימרי – וכי ראייה היא זו, הא כ"דאימרי ו"הא
11 כ"דאימרי – זה מתפרש כך וזה מתפרש כך, מה ששינוי 'אח כשר'
12 בודאי הכוונה כשר לכהונה, ומה ששינוי 'כשירה', יתכן שהכוונה
13 לישראלית הכשירה לבוא בקהל, וממילא אין ראייה מדברי
14 המשנה לדינו של רב.
15 הגמרא מקשה על דברי רב: מ"הבא כ"הן כ"הן, שנינו בברייתא,
16 נאמר בפסוק (ויקרא כא ז) "אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה
17 מאישה לא יקחו", כפל התיבות 'לא יקחו' מרבה איסור נוסף,
18 ומלמד שהאשה מו"ק"ר על ידי האיש, ולכאורה כוונת הברייתא
19 היא, שגם הכהנה מוזהרת שלא להינשא לאיש שהוא פסול
20 לכהונה, וקשה על רב שאמר שהכהנה אינה מוזהרת על כך.

ילקוט לוי יצחק על התורה

דחכמה³, עם קס"א הננים דבינה, וי"ל דזה מ"ש פקד פקדתי אתכם.

פק"ד בגי' קפ"ד האחוריים דחכמה, ור"ת פקד פקדתי אתכם הוא מספר קס"א ביחד בגי' משה.

מלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שסג
שמות ד, יח-יט – וילך משה וישב אל יתרו חתנו ויאמר לו

שמות ג, מז – לך ואספת את זקני ישראל ואמרת
אלהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם
יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי
לכם במצרים

לו

ר"ת "פקד פקדתי אתכם" + פק"ד בגי' "משה" בחי'
חכמה ובינה, וביאורו

ידוע שמשה בחי' תורה¹, בגי' קפ"ד – האחוריים

(1) ראה לעיל סימן יג וז"ל: משה בחי' תורה בכלל, כי התורה ניתנה
ע"י משה, ונקראת תורת משה כמ"ש זכרו תורת משה עבדי וכמ"ש
תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, ותורה שרשה מחכמה
ובינה עיי"ש.

(2) פירושו: משה בגי' 345, וכן קפד (184) + קסא (161) = 345. והנה
מספר קפ"ד הוא בחי' "אחוריים" דחכמה, ומספר קס"א הוא בחי'
"פנים" דבינה. והביאור:

"אחוריים דחכמה": הנה חכמה הוא אות י' מהשם (ראה תניא אגרת
התשובה פרק ד), והמילוי דשם הוי' עם אות י' הוא שם ע"ב, כזה:
יוד ה"י וי"ו ה"י (72). וה"אחוריים" דהמילוי הוא כך: יוד"ד (20)
+ יוד"ד ה"י (35) + יוד"ד ה"י וי"ו (57) + יוד"ד ה"י וי"ו ה"י (72) =
קפ"ד 184.

ה"פנים" דבינה: הנה שם אהי' הוא בבניה (ראה לעיל סי' ב הערה

(13), ושם אהי' ב"מילוי" הוא: אל"ף (111) + ה"י (15) + יוד"ד (20)
+ ה"י (15) = 161 קס"א.

וביחד, 184 (קפ"ד) + 161 (קס"א) = 345, משה. וזהו ש"משה"
בגי' מספר של חכמה ובינה – מוחין דגדלות. ראה הביאור בחסידות
בהערה 3. גם לעיל סי' יח. כד.

(3) ראה אור התורה תשא עמוד ב' וז"ל: משה ונחנו מה בחי' ביטול
בתכלית ואעפ"כ ה' בגוף, ואף שהי' מבחי' אבא ה' רק מבחי'
אחוריים קפ"ד קס"א גי' משה, וכן נובלות חכמה שלמעלה תורה פי'
הנמשך מבחי' מוחין דאבא למדותיו שיהי' תורה כשר או פסול כו'
וכמ"כ משה ה' לו אהוי"ר ומדות רק שהי' נמשכין מבחי' מוחין פי'
שהי' האהוי"ר שלו בבחי' ביטול בתכלית בבחי' אבא מבחי' אחוריים
כי פנימי אבא הוא פנימי עתיק, ופי' אהוי"ר שבבחי' ביטול שלא
מבחי' התלהבות שמבחי' אימא וכמו ההפרש שבין שבת ליו"ט
שיו"ט הוא בחי' שמחה כו' ושבת בחי' עונג נאדר בקדש כו' מלה
בגמרה וכן ה' אהוי"ר של משה עיי"ש.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

משום דנשוא החלל את הכשירה ובא עליה, דשנייה חללה בביאתו,
אבל אם רק קידש אותה אינה מתחללת, ושרי' ליה ליבם, ומשום
הכי קתני גם ברישא נשוא.
שנינו במשנה: כהן הדיוט שנשא את האלמנה ומת ויש לו אח כהן
גדול, האלמנה מותרת לבעל ואסורה ליבם. מקשה הגמרא: וימאי
אורי' דקתני אלמנה ליתני בתולה – מדוע נקט התנא שהכהן
הדיוט נשא אלמנה והרי היה יכול לשנות שנשא בתולה, ונאסרה
על היבם במיתתו, שהרי התאלמנה וכהן גדול אסור באלמנה.

האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט, האלמנה אסורה לבעלה ומותרת
ליבם. וההיתר של האלמנה ליבם הכהן הוא דווקא אם בעלה
הראשון רק קידש אותה, אבל אם היה נושא אותה, היתה נעשית
חללה בביאתו ונאסרת גם על היבם. עם כן מדוע לא נקט התנא
אף ברישא 'קידש' אגב המציעתא.
מסיקה הגמרא: אלא נקט התנא 'נשא' משום בת בוקתא, כלומר
משום ההלכה הסמוכה לה במשנה, דקבעי למיתני – שהוצרך שם
לשנות, חלל שנשוא אשה בשירה ומת ויש לו אח כהן כשר, מותרת
לבעל ואסורה ליבם, ומעמא – וסיבת האיסור לכהן היבם היא,

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' א

ואף לא בגדים שחוקים שנשארו, והיא בשירה לכהונה, וילדה בשיר
לכהונה, וכו' אין אותו להוציא אותה בגט.
הברייתא מבארת מדוע החמירו על השניות יותר מחייבי לאוין:
אמר רבי שמעון בן אלעזר, מפני מה אמרו חכמים אלמנה לכהן גדול
יש לה בתולה, מפני שהיא – (הכהן) פסול לעבודה במקדש עד
שירור הנאה ממנה, והיא נעשית פסולה לכהונה, וכל מקום שהיא
פסול ואו שהיא פסולה,

לשלם לה את דמי הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה, כיון שאכלם
שלא כדק, ויש לה מוונות לאחר מותו. ויש לה בלאות – בגדי
נדוניה שנתבלו ונשחקו, מקבלת אותם כשבעלה מת או מגרשה.
והיא פסולה – והאשה מתחללת ונפסלת לכהונה, וילדה חלל
ופסול לכהונה, וכו' אין אותו להוציא אותה בגט. אבל שניות
לעירות שנאסרו מדברי סופרים, אין לה בתולה כשמת או מגרשה,
ולא צריך להחזיר פירות נכסי מלוג שאכל, ולא מוונות לא בחייה
ואף לא לאחר מותו, ולא בלאות לא את שווים הכתוב בכתובה

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר

ונראה עפ"מ"ש במש"ז או"ח סי' תק"ס בשם מהרי"ט דמה ששוברין כלי זכוכית בנישואין להראות שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה⁴ להתיכו מחדש, וכן בנישואי כנסת ישראל להקב"ה הגם שישאל חוטאים וגלו עתידין לחזור כשיחזרו בתשובה, וזהו שנמשלו ישראל לחול שעושין ממנו זכוכית (ועיין שבת ט"ו ע"ב ושם ט"ז ע"א ותבין) לפי שיש להם תקנה גם כשנשברו.

ודבר זה הורה להם יצחק באמרו פלגא עלי ופלגא עלך כדאיתא בשבת פ"ט דגם כשנשברו מחצה למחצה יש להם תקנה, ויש לרמוז ולהבין הענין דנודע שיש חטא מצד חלק החומר המתאווה ודבר זה נגרם בבריאתו ית"ש את האדם על אופן זה ולכן אמרו חז"ל בסוכה נ"ב שהקב"ה מתחרט על שברא יצר הרע, ואמנם אם האדם חוטא בשכלו זה אינו בטבע היצירה אדרבא ראוי לשכל לנטות אחר שרשו העליון, וזה שכתוב פלגא עלי כי החלק השכלי תיקן יצחק בעקדה שמסר נפשו באמונתו לדברי אברהם אביו שאמר בשם ד' וכמ"ש בשו"ת החתם סופר חלק אורח חיים סימן ר"ח, דזהו שאומרים ועקדת יצחק לזרעו היום וגו' לפי שאצל אברהם ששמע מפי הקב"ה אין הנסיון גדול כל כך כמו ביצחק שלא שמע רק מפי אביו הנביא והאמין לקולו ופלגא עלך זהו חלק החומרי שנגרם מצד טבע הבריאה.

וזה שכתוב והי' מספר בני ישראל כחול הים שאם יחזור בתשובה יש להם תקנה, וזה שכתוב (הושע ב, א) והי' במקום וגו' יאמר להם בני אל חי, וזה שכתוב ושמו להם ראש אחד זהו זכותו של יצחק לבד שהי' בנו יחידו של אברהם וכמו שכתוב קח נא את בנך את יחידך כי אברהם ויעקב אמרו ימחו על קדושת שמך ורק יצחק הגין בעדם.

ובזה יש לומר מה שכתוב בתענית כ"ד ב' בעובדא דר"י דשלף מסאנו ונחית מיטרא וחזת ר"מ אגודא דנהר פפא מה"ש בדמות מלחי דקא מלי ארבי בחול ונעשה קמח, דהכוונה בזה שנמשלו ישראל לחול הים שממנו מתהווה הזכוכית שגם בנשבר יש לו תקנה על ידי זה נעשה להם קמח בנס שאם אין תורה אין קמח משא"כ אם יש תורה יש קמח. תכלת מודכי

ג, מה – קח את הלוי תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוי תחת בהמתם והיו ללויים אני ה'

ג. "והיו ללויים אני ה' ראשי-תיבות "א"ל"י"ה"ו, כי הוא יברר לעתיד ייחוס המשפחות כאז"ל. (משנה סוף עדיות).

שבט מיהודה

(4) שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה: עיין בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נשא סימן לא.

א, ב – וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר

א. איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו יובן בס"ד על פי מה שכתבו המפרשים ז"ל דשמירת המועדים הוא תיקון לעון העגל שהי' בשש שעות דהם ט"ו יום¹ שעולים ש"ס שעות ונתבטל איסור שש שעות דעגל בש"ס שעות של מועדים.

והנה ידוע שהמועד נקרא אות גם ידוע דשלש רגלים הם כנגד שלשה אבות פסח בחינת יצחק, ושבועות יעקב, וסוכות אברהם. וז"ש באותות הם שלש רגלים שנקראו אותות שהם מתייחסים לבית אבותם, יחנו בני ישראל בקדושתם ושמירתם, ואז אף על פי שהם חטאו והי' מנגד במעשה העגל הנה בעתה יהי' תיקון סביב. [אותיות] ביב ס', ר"ל חלל ס', כי ביב ר"ל חלל כמ"ש רז"ל עומדת על פי הביב שהוא ר"ל על פי החלל ודומה לזה (איוב יא, יב) איש נבוב ילבב. נבוב ר"ל חלול דיתבטל איסור העגל בששים כדן איסור שנפל לתוך ששים שהוא בטל, ועל ידי זה לאהל מועד מקום השראת שכינה יחנו.

או יובן בס"ד [מנגד] אותיות מן ג"ד רמז לשם שדי שהוא ג' אותיות ושם אדני שהוא ד' אותיות שנפגמו בחטא אדם וחוה כמ"ש המקובלים² ז"ל בפסוק (בראשית ג, יד) הנחש השיאני [בשם הראב"ד ז"ל דבחטא אדם הראשון נפגמו ב' דלת"ן משם אדני ושם שדי, ונשאר משם שדי ש"י, ומשם אדני אנ"י] שנשאר ש"י ואנ"י אותיות השיאני, הנה בעתה בתיקון שני שמות אלו אז יתקברו ישראל אל פני הקודש וסביב לאהל מועד יחנו.

בן איש חי – דרשות

ב. במד"ר³ (במדב"ר פ"ב, יד) והי' מספר בני ישראל כחול הים, אתה מוצא אברהם שנתברך בככבים שנאמר (בראשית טו, ה) הבט נא השמימה וספור הכוכבים, יצחק נתברך בחול הים כו' (בראשית טז, י) ארבה את זרעך וגו' כחול אשר על שפת הים, יעקב נתברך בעפר וכו' הי' נצרך לומר בני יצחק ואינו אומר כן אלא והי' מספר בני ישראל אלא בשעה וכו' מסר יצחק ליעקב וכו', עוד איתא במד"ר שם מה דרכו של חול מכניסו לאור ומוציאו בולים ועושין הימנו כלי זכוכית וכו' ויש להבין מה ענין חשיבות ישראל לזכוכית, ועיין מגילה דף ו' חול זו זכוכית לבנה.

(1) ימי השלש רגלים, סוכות ז' ימים, פסח ז' ימים, שבועות יום א'.

(2) כמ"ש המקובלים ז"ל בפסוק הנחש השיאני: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נשא סימן נא. פרשת ויצא סימן רצא. פרשת תצוה סימן צב.

(3) במד"ר והי' מספר בני ישראל: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר סימן נב, ובהנמקן שם.

אפילו אם היה חסר יהודי שנמצא בדרגה הכי פחותה בין בני-ישראל, כמו נושא פסל מיכה, לא הייתה ניתנת התורה, ח"ו, אפילו למשה רבינו!

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

♦ יום ראשון כ"ח אייר ♦

א ומליל יי עם משה במדבר דסיני
במשכן ומנא פחד לירחא תנינא פשתא
תנינא למפקהון מארעא דמצרים למימר:

א (א) וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני באהל
מועד באחד לחדש השני בשנה השנית ליצאתם
מארץ מצרים לאמר:

וכשפא להשרות שכנתו עליהם - מנאן. באחד בניסן
הוקם המשכן, ובאחד באייר - מנאן.

כ"ח וידבר במדבר סיני באחד לחדש • מתוך
חבתן לפניו, מונה אותם כל שעה: כשיצאו ממצרים
מנאן, וכשנפלו בעגל - מנאן לידע מנין הנותרים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ז עמ' 1 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

גלוי חבתם של ישראל

וכלם - מה"גדול שבגדולים" עד ה"פחות שבפחותים" -
נמנו בשנה, נמצא שחביבותם לפני המקום שלשמה נמנו
היא הנקדה שבה שוים כל ישראל, ואין בזה חלוקים. והיא
נקודת היהדות ("דער פיינטעלע איד") שבלב כל אהד
מישראל, שנמצאת בכל אהד בשנה.
אף נקודה זו שבלב, דרגתה נעלית עד מאד, וגבוה מעל
גבוה היא, ולכן אין "חבתם" זו של ישראל באה לידי גלוי,
ואינה נפרת (ע"ד הרגיל).
ולכן מונה אותם הקב"ה כל שעה, שמנין זה הוא "להודיע
חבתן" (רש"י ר"פ שמות), דחבתן זו של ישראל, שהיא נקודת
היהדות, תבוא לידי גלוי, ותנדע לכל.

במדבר סיני . . באחד לחדש.

מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה (א, א. ובפרש"י)
לכאורה תמוה הדבר, הרי טעם הדבר שסופרים דברים
החביבים הוא שמפני יקדם רוצה האדם לדעת מנינם
המדויק, אף הקב"ה ש"לפניו נגלו כל תעלומות" בודאי יודע
את מספרם המדויק של בני ישראל, ואם-כן מדוע הוא
מונה אותם כל שעה?
ויש לבאר בזה, דהנה חביבותם של ישראל לפני המקום
שמפני כן מונה אותם, אינה נובעת ממעלתם בעבודת
הש"ת, שהרי יש בה בחינות ומדרגות שונות, ואין אהד
דומה לחברו בדרגתו.
וימזה שבעת מנין בני ישראל לא היה חלוק בין איש לרעהו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 2)

וקשה, למה לא מנאם ביום הקמת המשכן. ויש לומר,
דהנה בנוגע להקמת המשכן מדגיש הכתוב בפרשת פקודי

באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם (רש"י
א, א)

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בספר הזה מצות נהגות לדורות, וזולתי
קצת מצות בעניני הקרבנות שהתחיל
בהן בספר הכהנים ולא נשלם באורן
שם והשלימן בספר הזה:
(א) בעבור שהפסיק במצות השמשה
והיובל שאמרו שהיו בהר סיני,
חזר ואמר כאן שהיה הדבור הזה
באהל מועד ככל הדברות אשר הזכיר
מתחלת ספר ויקרא, וכן יהיו כלם
מכאן ואילך באהל מועד, כי מעת
שהקם המשכן ויקרא אליו השם מאהל
מועד לא נדבר לו אלא משם:
והזכיר כאן במדבר סיני, להגיד שלא
נסעו משם עד שנמנו. כי המנין
השני היה בערבות מואב, והדבור
באהל מועד: תורה ב

יתקדשו וגו', והכהנים והעם וגו' (שם
פסוק כד):
והנה צנה איך תהיה משמרת המשכן
וכליו, ואיך יחנו סביב, ויעמד
העם מרחוק, והכהנים הנגשים אל ה'
איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו
וימה יעשו במשמרתו, והכל מעלה
למקדש וכבוד לו, כמו שאמרו ז"ל (ספרי
וטא קרח יח ד) אינו דומה פלטרין של מלך
שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו
שומרין.
והספר הזה כלו במצות שעה שנצטוו
בהם בעמדם במדבר, ובנסים
הנעשים להם, לספר כל מעשה ה'
אשר עשה עמם להפליא. וספר כי
החל לתת אויביהם לפנייהם לחרב
וצנה איך תחלק הארץ להם. ואין

אחר שבאר תורת הקרבנות בספר
השלישי, התחיל עתה לסדר
בספר הזה המצות שנצטוו בענין
אהל מועד. וכבר הוהיר על טמאת
מקדש וקדשיו לדורות (ויקרא ה ב ג).
עתה יגביל את המשכן בהיותו
במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות
הכבוד שם (שמות יב), וצנה והור
הקרב יומות (להלן א גא, יח ז). באשר
אמר שם (שמות יז ג). כי סקול יסקל,
וצנה ולא יבאו לראות כבלע את
הקדש ומתו (להלן ד ט) באשר הוהיר
שם (שמות יט כא) פן יחרסו אל ה'
לראות וגו', וצנה ושמרתם את
משמרת הקדש ואת משמרת המזבח
(להלן יח ה) באשר אמר שם (שמות יט
כב) וגם הכהנים הנגשים אל ה'

אחר (מצד גדל עליו המשכן), מנאם באחד באיר, שדומה קצת ליום הקמת המשכן.

שהיתה "באחד לחדש", זוהי אחת העשרות שנטל אותו יום. ורצה ה', שגם המנין השיך למשכן יהיה באחד לחדש, ביום זכאי. ומכיון שביום הקמת המשכן לא היה שיר ענין

ב קבילו ית חשפן כל כנשתא דבני ישראל לזרעיהון לבית אבהיהון במנין שמהן כל דכורא לגלגלהון:

(ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם:

יקום על שבט אביו. לגלגלתם. על ידי שקלים בקע לגלגלת.

כ"י. למשפחתם. דע מנין כל שבט ושבט. לבית אבתם. מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 25 – מותך 'לקראת שבת')

חשיבות בני ישראל על ידי המנין

ענין ה'מנין' הוא שגם דבר ששקלעצמו אין נפרת בו חשיבותו, הרי כשהולכים ומונים אותו, מקבל חשיבות ואינו בטל.

ועל דרך זה הוא בבני ישראל: מנינם על ידי הקב"ה, מגלה דרגה נעלית בעם ישראל, אשר גם כשבחיצוניותם לא נראית מעלתם בגלוי ולקאורה שוים הם לגויים ורחמנא לצלן, הרי גם אז לא יתבטלו. שכינן שהקב"ה מנה וספר אותם, נפר שחביבים הם לפניו.

שאו את ראש כל עדת בני ישראל (א, ב)

גבי הצרך למנות את בני ישראל אף שודאי מנינם ידוע הוא לפני המקום, כתב בשל"ה (שמו, סע"א ואלף) שעל ידי הספירה נעשו ישראל "דבר שבמנין", ו"דבר שבמנין לא בטל" (ביצה ג, ב).

ולקאורה מדוע הצרכו למנין דוקא, והרי ישנם דברים נוספים שמחמת חשיבותם אינם בטלים, כ'ברייה' (חולין ק, א), 'בעלי חיים' (זבחים עג, א) ועוד.

והבאור בזה: בשאר דברים שאינם בטלים, הרי חשיבותם נפרת בהם עצמם בגלוי, ולכך אינם בטלים. מה שאין כן

ג. מפר עשרין שני וילעלא כל נפק חילא בישראל תמנין יתהון לחיליהון אתה ואהרן:

(ג) מנין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן:

כ"י. כל יצא צבא. מגיד, שאין יוצא בצבא פחות מנין עשרים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פרעה את ראשך והשיבך על כנף, אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם תלוי ראש ודמית אתכם לי, כשם שיש לי תלוי ראש על כל באי עולם, שנאמר (והי' א כט יא) לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש, אף לכם עשיתי תלוי ראש, שנאמר שאו את ראש כל עדת בני ישראל, לקים מה שנאמר (תהלים קמח יד) ויגרם קרן לעמו, וכן הוא אומר (דברים כח א) ונתתך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ:

ושוב מצאתי במדבר סיני רבה (א ט) שאמרו: אמר רבי פנחס אמר רבי אידי מאי דכתיב בראש הספר שאו את ראש, "רוממו את ראש" "גדלו את ראש" לא נאמר אלא שאו את ראש, כגון שאומר לקוטינר סב רישיה דפלן. כאן נתן רמז למשה,

יפרש באנשי המלחמה, מצבא המלחמה (להלן לא יד). והתיקשם בצבא במלחמה (והי' א ט). ואמר כאן "כל יוצא צבא", כדרך כל יוצאי שער עירו (בראשית לד כד). ואמר לצבאותם, שהם צבאות רבות, כי כל שבט ושבט צבא גדול:

והלשון שכתב רש"י, כמו שאומרים לקוטינר ארים רישיה דפלן, לא נתברר לי למה דרשו אותו לגנאי, אם מפני שמותו במדבר, ובמטה לוי אמר (להלן ג ט) "פקד" לפי שלא היו בכלל גזרה, והלא במנין שני של באי הארץ נאמר בן (להלן כו ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל:

אבל בהגדה של ויקרא רבה דורש לשבח, אין שאו אלא לשון גדלה, כמו דכתיב (בראשית מ יא) ישא

(ג) כל יוצא צבא בישראל. מגיד שאין יוצא לצבא פחות מנין עשרים שנה. שאו את ראש כל עדת בני ישראל, כמו (פסוק ב) כמו שאומרים לקוטינר ארים רישיה דדין, לשון רש"י. ואפשר שיהיה הטעם בזה, בעבור שאינו חזק למלחמה בפחות מעשרים, וכמו שאמרו (אבות ה כא) בן עשרים לרדף:

אבל יתכן שיהיה פרוש "כל יוצא צבא", כל היוצאים להקהל בעדה, כי הנערים לא יקהלו בתוך העם. כי כל אספת עם תקרא "צבא", וכן לצבא צבא בעבודת אהל מועד (להלן כ כד). ושוב מצבא העבודה (שם פסוק כח). במקראות הצבאות אשר צבאו (שמות לח ח), וכן צבא השמים (מ"א כב יט), וכל צבאם צייתי (ישעיה מה יב). ולכך

(ד) וְאַתֶּכֶם יְהִיוּ אִישׁ אִישׁ לַמִּטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא:

וְעַמְּכֹן יְהוֹן גְּבִירָא גְבִירָא לְשִׁבְטָא גְבִיר רִישׁ לְבֵית אֲבֹתָהוּי הוּא:

כ"ח. וְאַתֶּכֶם יְהִיוּ • כְּשֶׁתִּפְקְדוּ אוֹתָם, יְהִיוּ עִמָּכֶם נְשִׂא כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט.

(ה) וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרֹאשׁוֹן אֲלִיצוֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

ה וְאַלִין שְׁמֵהּ גְבִירָא דִּי יְקוּמוֹן עִמְּכֹן לְרֹאשׁוֹן אֲלִיצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

נשיאי המטות כנשיאי כל ישראל

וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה, דְּהִנֵּה עַל הַפְּסוּק (א, ד) "וְאַתֶּכֶם יְהִיוּ אִישׁ אִישׁ לַמִּטָּה", פִּירֵשׁ רַש"י "כְּשֶׁתִּפְקְדוּ אוֹתָם יְהִיוּ עִמָּכֶם נְשִׂא כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט", שְׁכַל י"ב הַנְּשִׂאִים הָיוּ צָרִיכִים לְהִשְׁתַּתֵּף בְּמִנְיֵן כָּל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רַק בְּמִנְיֵן הַשִּׁבְט שֶׁלָּהֶם. וְעַל־פִּיזָה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַעַת מִנְיֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִתְּמוּ הַנְּשִׂאִים בְּמִנְיֵן חֲדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לִפְנֵי זֶה. כִּי עַד אָז הִתְהַוּוּ הַנְּשִׂאִים רַק אֶת הַשִּׁבְט שֶׁלָּהֶם, וּבַעַת מִנְיֵן בְּנֵי

וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם (א, ה)

פִּרְשַׁת מִנְיֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִתְּמָה לְמִטָּה בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ אִיר, "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית" (פִּרְשַׁתוֹ א, א), וְאִם כֵּן יֵשׁ לַעֲיֹן, הֲרִי כָּבֹד בַּחֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁלִּפְנֵי זֶה, כְּשֶׁהִבִּיאוּ הַנְּשִׂאִים אֶת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ כָּבֹד יְדוּעִים לְמִטָּה (ראה נשא ז, א ואל"ף), וְאִם־כֵּן לְאִיזָה צָרָף נִתְּמָה לוֹ כָּאֵן שְׁמוֹת הַנְּשִׂאִים?

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יֹאב נָתַן לָבוֹ וְחָשַׁשׁ לְדָבָר: וְהַכְּתוּב מְעוֹרֵר לָבִי בְּזֶה, בְּמָה שֶׁאִמַּר (שם כו כג דר.), וְלֹא נִשָּׂא דָוִד מִסְפָּרָם לְמִנְיֵן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלִמְטָה כִּי אָמַר ה' לְהַרְבוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. יֹאב בֶּן צְרוּיָה הֵחֵל לְמִנּוֹת וְלֹא כָּלָה וַיְהִי בְּזֹאת קֶצֶף עַל יִשְׂרָאֵל. הָיָה נִרְאֶה שֶׁמִּנְיֵן יֹאב הָיָה לְמִטָּה מִבֶּן עֲשָׂרִים, וְהוּא הָיָה הַקָּצֵף, שֶׁאִין ה' חָפֵץ שִׁיְהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּגִדֵּר מִנְיֵן, שֶׁהוּא יִרְבֶּם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם כְּאֲשֶׁר אָמַר (בראשית טו ה) אִם תִּוּכַל לִסְפֹּר אוֹתָם. וְהַכְּתוּב שֶׁאִמַּר בְּמִנְיֵן הָיָה (וה"י א כא ה) וַיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל אֶלְף אֶלְפִים וּמֵאָה אֶלְף אִישׁ שֶׁלֶף חֲרֹב, אִין עֲנִינוּ שְׁהִיוּ כָּלָם יוֹצְאֵי צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל פִּתְרוֹנוֹ שְׁהִיוּ בְּרִיאִים וְחֻזְקִים לְמַלְחָמָה, הִגִּיד כִּי לֹא מִנָּה הַחֻזְקִים וְהַחֲלָשִׁים וְהַזְקִנִּים מִפְּנֵי שְׁהִיָּה דְּבִר הַמִּלָּךְ נִתְּעַב אֲצִלוֹ. וְהוּא עֲנִין הִגּוֹן מֵאֹד: וְעַל דַּעַת מְדַרְשׁ אַגְדָּה (ברכות סב) שְׁהִיָּה שֶׁם מִנְיֵן מִמֶּשׁ, טְעוּ כָּלָם. וְלִכְךָ אָמַר (ש"ב כד א.) לֶךְ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב (שם פסוק י) אֲחֲרֵי כֵן סָפַר אֶת הָעָם, כִּי בַתּוֹרָה לֹא נִזְכְּרָה בָּהֶם סְפִירָה כָּלָל, כִּי טַעַם "בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת" יִגִּידוּ כָּל אֶחָד שְׁמוֹתָם בְּפִקֵּד אוֹתָם בְּכּוֹפֵר: תורה ד

לְאִשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל (וה"י א כא א), וְלָמָּה לֹא יִמְנַם בְּשִׁקְלִים שֶׁלֹּא יִחְטֹא. אֲבָל כְּפִי דַעַתִּי הָיָה הַקָּצֵף עָלָיו בְּעִבּוֹר שְׁמִנְאָם שֶׁלֹּא לְצָרָף, כִּי לֹא הָיָה יוֹצֵא לְמַלְחָמָה וְלֹא עוֹשֶׂה בָּהֶם דְּבָר בַּעַת הַהִיא, רַק לְשִׁמְחָה לָבוֹ שֶׁמֶלֶךְ עַל עַם רַב. וְהוּא מֵאִמַּר יֹאב (ש"ב כד א) וַיִּוָּסֶף ה' אֱלֹהֵינוּ אֶל הָעָם בָּהֶם וּכְהֵם מֵאָה פְּעָמִים וּגו' וְאִדְנִי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חָפֵץ בְּדָבָר הַזֶּה. וְרִאִיתִי בְּמִדְבָר סִינֵי רַבָּה (ב יז), רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בִּשְׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁנִּמְנָה יִשְׂרָאֵל לְצָרָף לֹא חֲסִירוֹ, שֶׁלֹּא לְצָרָף חֲסִירוֹ, אִיזָה זְמַן נִמְנָה לְצָרָף בִּימֵי מֹשֶׁה וּבִדְגָלִים וּבַחֲלוּק הָאֶרֶץ, שֶׁלֹּא לְצָרָף בִּימֵי דָוִד: וְיִתְבָּן עוֹד שֶׁנִּפְרָשׁ וְנִזְאֵמַר כִּי דָוִד צִוָּה לְמִנּוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, רְצוֹנוֹ לוֹמַר מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה וּמִעֵלָּה שֶׁהוּא אִישׁ, כִּי לֹא נִזְכֵּר בְּמִנְיֵנו "מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמִעֵלָּה", אֲבָל אָמַר לָבוֹ סָפְרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וּגו' וְאִדְנִי אֶת מִסְפָּרָם (וה"י א כא ב), וְהוּא הָיָה עֲנִינוּ, כִּי הַכְּתוּב לֹא הִרְשָׁה לְמִנּוֹת רַק מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמִעֵלָּה בְּשִׁקְלִים. וּמִפְּנֵי שְׁהִיָּה אִינְנוּ מִפְּרָשׁ בַּכְּתוּב טְעָה בּוֹ, כִּי חָשַׁב בְּמָה שֶׁאִמַּר: "וְלֹא יְהִיָּה בָּהֶם נִגְנָף" שֶׁהוּא בְּשִׁקְלִים שֶׁהֵם כּוֹפֵר לָהֶם, אֲבָל

"שֶׁאִין אֶת רֹאשׁ" שֶׁאִם יִזְכּוּ וְעָלוּ לְגִדְלָה כְּמָה דְּכְתִיב יִשָּׂא פִּרְעָה אֶת רֹאשְׁךָ וְהִשִּׁיבְךָ עַל פְּנֶיךָ, וְאִם לֹא יִזְכּוּ יִמּוּתוּ כָּלָם, כְּמָה דְּכְתִיב (בראשית מ יט) יִשָּׂא פִּרְעָה אֶת רֹאשְׁךָ מִעֲלֶיךָ וְתָלָה אוֹתָךְ עַל עֵץ. וְהִנֵּה הַלְשׁוֹן כְּפִי הַכּוֹנֵה יִתְפָּרֵשׁ בְּטוֹבָה לְטוֹבִים, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא לְשׁוֹן גִּדְלָה וְנִזְאֵמַר כֵּן בְּמִנְיֵן הִרְאִישׁוֹן אָמַר כֵּן בְּמִנְיֵן הַשְּׁנִי: תִּפְקְדוּ אוֹתָם. עֲנִין "תִּפְקְדוּ" וְזָכְרוֹן וְהִשְׁתַּחֲוֶה עַל דְּבָר, כְּלִשׁוֹן וְה' פִּקֵּד אֶת שְׂרָה כְּאֲשֶׁר אָמַר (בראשית כא א), וְהוּא פִּתְרוֹנוֹ כָּל מְקוֹם, לֹא יִמְלֹט מִקֶּדֶם אִישׁ, עַל דַּעַתִּי, וְגַם "תִּפְקְדוּ", מִפְּנֵי שֶׁשְׁמִירָתוֹ וְהִשְׁתַּחֲוֶה עָלָיו. וְכְּאֲשֶׁר צִוָּה לְמִנּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל יֹאמַר: "תִּפְקְדוּ אוֹתָם", לְרִמּוֹ שֶׁלֹּא יִסְפְּרֶם רַק שִׁיתֵּנוּ כּוֹפֵר נִפְשָׁם מִחֲצִית הַשִּׁקָּל, וּבָהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְיִדַּע מִסְפָּר הָעָם: וְאָמַר דָּוִד מִסְפָּר מִפְּקֵד הָעָם (ש"ב כד ט), כִּי יָדַע מִסְפָּרָם בְּפִקְדֵי הַכּוֹפֵר. כִּי רְחוּק הוּא אֲצִלִּי שֶׁלֹּא יִזְהוּר דָּוִד בְּמָה שֶׁאִמַּר הַכְּתוּב (שְׁמוֹת ל יז) וְלֹא יְהִיָּה בָּהֶם נִגְנָף בְּפִקֵּד אוֹתָם. וְאִם אוֹלִי טְעָה דָּוִד, לָמָּה לֹא עָשָׂה יֹאב שִׁקְלִים, וְהָיָה דְּבִר הַמִּלָּךְ נִתְּעַב אֲצִלוֹ, וְהוּא אָמַר לוֹ לָמָּה יִבְקֹשׁ זֹאת אִדְנִי לָמָּה יְהִיָּה

ועל-פי־זה יובן מה שנאמרו כאן שמות הנשיאים, דהרי מצינו שפנוניי הקב"ה באים על-ידי קריאה בשם, וכמו שכתוב (תשא לא, ב ואילך) "וְאֵלֶּה הַשְּׁמוֹת הַנְּשִׂאִים בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל גֹּז" וְאֵמֶלֶא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים". וכמו כן בגדון דידן, דעל ידי הקריאה בשמות הנשיאים נתמנו להיות "קרואי העדה", לכל דבר חשיבות שבעדה קלה.

ישראל נתמנו על כל ישראל. וזהו מה שאז נקראו הנשיאים "אלה קרואי העדה", דפרושו שיהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה" (א, טז ובפירש"י). והנה, שאז נתמנו הנשיאים להיות "נקראים" לא רק לדברים הנזעמים לשבטיהם, כִּי-אם לכל דבר חשיבות "שבעדה" קלה.

ו לשמעון שלמיאל בן-צורישידי:

(ו) לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאל בֶּן-צוּרִישִׁדִי:

ז ליהודה נחשון בן-עמינדב:

(ז) לַיהוּדָה נַחֲשֹׁן בֶּן-עַמִּינָדָב:

ח ליששכר נתנאל בן-צוער:

(ח) לְיִשָּׁשְׁכָר נַתָּנָאל בֶּן-צוּעֵר:

ט לזבולן אליאב בן-חלון:

(ט) לְזַבּוּלָן אֱלִיאָב בֶּן-חֲלֹן:

י לבני יוסף לאפרים אלישמע בן-עמיהוד למנשה למנשה גמליאל בן-פדהצור:

(י) לְבִנְיָ יוֹסֵף לְאַפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן-עַמִּיהוּד לְמִנְשֶׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן-פֶּדֶהצוּר:

יא לבנימין אבירן בן-גדעוני:

(יא) לְבִנְיָמִן אֲבִירָן בֶּן-גִּדְעוֹנִי:

יב לדן אחיעזר בן-עמישידי:

(יב) לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן-עַמִּישִׁדִי:

יג לאשר פגעיאל בן-עכרן:

(יג) לְאַשֶׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן-עַכְרָן:

יד לגד אליסר בן-דעואל:

(יד) לְגָד אֱלִיסָר בֶּן-דְּעוּאֵל:

טו לנפתלי אהירע בן-עין:

(טו) לְנַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵין:

טז אלון מערעי כנשתא וברכי שבטי אברהם רישי אלפא דישאל אנון:

(טז) אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם:

כ"ח אלה קרואי העדה • הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה.

יז ונסב משה ואהרן ית גבריא האלין די אתפרשו בשמחה:

(יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת:

כ"ח האנשים האלה • את שנים עשר נשיאים הללו. אשר נקבו • לו כאן בשמות.

(יח) וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
וַיְתִילְדוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגַלְגַּלְתָּם:

נ"י - וַיְתִילְדוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם • הֵבִיאוּ סִפְרֵי יְחוּסֵיהֶם וְעַדִּי חֻקַּת לְדָתָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשִּׁבְט.

(יט) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּפְקְדֵם בְּמִדְבָּר
סִינַי: ס

יט כמא די פקיד יי ית משה ומנזון
במדברא דסיני:

♦ יום שני כ"ט אייר ♦

(כ) וַיְהִי בְּנִי־רְאוּבֵן בֶּכֶר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדָתָם
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגַלְגַּלְתָּם
כִּלְזָכֹר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

כ ויהו בנ ראוובן בכר ישראל
תולדתהון לנרעיתהון לבית
אבהתהון שמהון לגלגלתהון כל
דכוורא מבר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא:

(כא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה רְאוּבֵן שֵׁשָׁה וְאַרְבָּעִים אָלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: פ

כא מנניהון לשבטא דראובן
ארבעין ושתא אלפין וחמש מאה:

(כב) לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
פְּקֻדָּיו בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגַלְגַּלְתָּם כִּלְזָכֹר מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

כב לבני שמעון תולדתהון
לנרעיתהון לבית אבהתהון
שמהון לגלגלתהון כל דכוורא
מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק
חילא:

(כג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה שִׁמְעוֹן תְּשַׁעָה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף
וַיִּשְׁלַשׁ מֵאוֹת: פ

כג מנניהון לשבטא דשמעון
תשעה אלפין ותלת מאה:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהָרְאִיָּה בָּזָה, כִּי בַּמִּנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁהוֹפִיר
הַמִּשְׁפָּחוֹת, לֹא אָמַר שֵׁם
”וַיְתִילְדוּ” וְלֹא הוֹפִיר ”בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת
לְגַלְגַּלְתָּם”, כִּי מַעַת שָׁחַד שֶׁחֲנֻן לְדַגְלֵיהֶם
נִבְדְּלוּ הַשִּׁבְטִים זֶה מִזֶּה וְנוֹדְעוּ
הַמִּשְׁפָּחוֹת לְאִיזוֹ שִׁבְט הֵמָּה, וְלֹא
הוֹצִירוּ שֵׁם רַק לְדַעַת כִּמְהָ מִשְׁפָּחוֹת
בְּשִׁבְט, וְהַמִּשְׁפָּחָה תִּמְנֶה אֲנָשֶׁיהָ
לְגַלְגַּלְתָּם לֹא בְּמִסְפַּר שְׁמוֹתָם, וְלִכְּנֹן
לֹא הוֹצִירָהּ לְהִיּוֹת נְשִׂאִים בַּמִּנְיָן הַזֶּה.
וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר ”וַיְתִילְדוּ” בְּקִשּׁוֹ
מִתִּי נִוְלְדוּ, בְּעֵבֹר חֲשׁוֹנוֹ עֶשְׂרִים
שָׁנָה: תורה יט

שְׁמִנּוּ תּוֹלְדוֹתָם לְמִשְׁפָּחוֹתָם לְבֵית
אֲבוֹתָם:
הַפָּעַם, לוֹמַר כִּי כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתָם
מֹשֶׁה בֶּן מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא נִקְהִלוּ כָּל הָעֵדָה כָּלָם אֶל פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד, חוּץ מֵעֶרֶב רֹב אֲשֶׁר לֹא
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה, כִּי נִכְרִים הָיוּ בָּהֶם
מִיּוֹם שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְהִנֵּה הֵבִיאוּ כָּל
הָעֵדָה אִישׁ שִׁקְלוֹ, וְאֶמְרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
וְהַנְּשִׂאִים: אֲנִי פְּלוֹנִי נִוְלְדָתִי לִפְלוֹנִי
מִמִּשְׁפַּחַת פְּלוֹנִי שֶׁהוא לְשִׁבְט רְאוּבֵן
וְוּלְתוֹ, וּמֹשֶׁה נוֹתֵן שִׁקְלֵי כָּל שִׁבְט
וְשִׁבְט בְּמִקוֹם מִיָּחָד, וְיִדְעַ מִסְפַּר הַפָּרֶט
וְהַכֹּלל:

(יח) וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחֵר
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. הוֹפִיר וְרִיזוֹת מֹשֶׁה
רַבִּינוּ בְּמִצְוֹת הַשֵּׁם, כִּי בְיוֹם הַדְּבִיר לָקַח
אֶת הַנְּשִׂאִים וְהִקְהִיל כָּל הָעֵדָה
וְהִתְחִיל לִפְקֹד אוֹתָם. אָבֵל לֹא נִשְׁלַם
הַמִּנְיָן בְּיוֹם אֶחָד, וְלִכְפֹּר חֹזֵר וְאָמַר (בַּפְּסוּק)
וַיַּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינַי, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה
בְּמִקוֹם הַזֶּה הָיָה הַמִּנְיָן, לֹא בְיוֹם הַהוּא:
וַיְתִילְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם.
הֵבִיאוּ סִפְרֵי יְחוּסֵיהֶם וְעַדִּי
חֻקַּת לְדָתָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל
הַשִּׁבְט, לְשׁוֹן רַש"י. וְאֵינֶנּוּ נִרְאֶה שִׁיחִיו
צָרִיכִין לְהֵבִיא שְׁטֵר וְעֵדִים עַל
יְחוּסֵיהֶם לְשִׁבְטֵיהֶם, אָבֵל ”וַיְתִילְדוּ”

כד לבני גֵּר תוֹלְדֹתֵהוּן לְזַרְעִיתֵהוּן לְבֵית
אַבְהֵתֵהוּן בְּמִנְזַן שְׁמֵהוּן מִכּוּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נֶפֶק חֵילָא:

(כד) לְבָנֵי גֵר תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם
בְּמִסְפַּר שָׁמֹת מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כה מְנִיגִיהוּן לְשִׁבְטָא דְגֵד אֲרַבְעִין וְחֲמִישָׁא
אַלְפִין וְשִׁית מָאָה וְחֲמִישִׁין:

(כה) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה גֵר חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים: פ

כו לבני יהודה תוֹלְדֹתֵהוּן לְזַרְעִיתֵהוּן לְבֵית
אַבְהֵתֵהוּן בְּמִנְזַן שְׁמֵהוּן מִכּוּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נֶפֶק חֵילָא:

(כו) לְבָנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם
בְּמִסְפַּר שָׁמֹת מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כז מְנִיגִיהוּן לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה שְׁבַעִין
וְאַרְבָּעָא אֶלְפִין וְשִׁית מָאָה:

(כז) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יְהוּדָה אֲרַבְּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: פ

כח לבני יששכר תוֹלְדֹתֵהוּן לְזַרְעִיתֵהוּן לְבֵית
אַבְהֵתֵהוּן בְּמִנְזַן שְׁמֵהוּן מִכּוּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נֶפֶק חֵילָא:

(כח) לְבָנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם
בְּמִסְפַּר שָׁמֹת מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כט מְנִיגִיהוּן לְשִׁבְטָא דְיִשְׁשָׁכָר חֲמִישִׁין
וְאַרְבָּעָא אֶלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה:

(כט) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יִשְׁשָׁכָר אֲרַבְּעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

ל לבני זבולן תוֹלְדֹתֵהוּן לְזַרְעִיתֵהוּן לְבֵית
אַבְהֵתֵהוּן בְּמִנְזַן שְׁמֵהוּן מִכּוּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נֶפֶק חֵילָא:

(ל) לְבָנֵי זְבוּלָן תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם
בְּמִסְפַּר שָׁמֹת מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לא מְנִיגִיהוּן לְשִׁבְטָא דְזְבוּלָן חֲמִישִׁין וְשִׁבַּע
אַלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה:

(לא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה זְבוּלָן שִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לב לבני יוסף אֶפְרַיִם תוֹלְדֹתֵהוּן לְזַרְעִיתֵהוּן לְבֵית
אַבְהֵתֵהוּן בְּמִנְזַן שְׁמֵהוּן מִכּוּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נֶפֶק חֵילָא:

(לב) לְבָנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם
לְבֵית אֲבֹתְכֶם בְּמִסְפַּר שָׁמֹת מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה
וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִיחָס יוֹסֵף עַל מְנָשָׁה, לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה
מְנָשָׁה (לחלן יג יא), וְהִנְרָאָה אֵלֵי עַל דְּרָךְ
אַגְדָּה, כִּי בַעֲבוּר הַדְּבָה שְׁהִבִּיא יוֹסֵף
עַל אֲחִיו (בראשית לו ז) יִיחָס עַלִּיו מוֹצִיא
הַדְּבָה, או שְׁחָלַק כְּבוֹד לְשִׁנְיָהֶם, וְהִזִּיה
דִּי לְאַפְרַיִם כְּכַבּוֹד נְשִׂיאָו: תורה לג

בְּמִנְזַן הַשְּׁנִי בַּעֲרֵבוֹת מוֹאָב הַקְדִּים
מְנָשָׁה, כִּי הָיוּ בָּעֵת הַהִיא בְּנֵי מְנָשָׁה
הַרְבִּים וְלָקְחוּ נָחֳלָתָם תַּחֲלָה, וְכֵן
בְּנִשְׂאֵי הָאֶרֶץ הַקְדִּימוּ וְיִיחָס יוֹסֵף עַלִּיו
(לחלן לד כג):
אַבְל בְּמִרְגְּלִים הַקְדִּים אֶפְרַיִם, אַבְל

(לכ) לְבָנֵי יוֹסֵף לְבָנֵי אֶפְרַיִם. הַקְדִּים
אֶפְרַיִם לְמְנָשָׁה וְיִיחָס יוֹסֵף עַלִּיו,
וְכֵן לְמִטָּה בְּדָגְלִים (לחלן ב יח ז), כִּי הָיָה
בַּעַל דָּגָל, וְהוּא הַכּוֹר וְאֲחִיו מְשִׁנָּהוּ
כְּבָרְכַת יַעֲקֹב (בראשית מח ז), וְעוֹד כִּי הָיוּ
בְּנֵי אֶפְרַיִם רַבִּים מִבְּנֵי מְנָשָׁה. אַבְל

(לג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אַפְרִים אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ
מֵאוֹת: פ

(לד) לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

(לה) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וּמֵאוֹת: פ

(לו) לִבְנֵי בְנִימִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

(לז) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה בְנִימִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וָאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

(לח) לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

(לט) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה דָן שְׁנַיִם וּשְׁשִׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת: פ

(מ) לִבְנֵי אֲשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

(מא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אֲשֵׁר אֶחָד וָאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: פ

(מב) בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לג מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאַפְרִים אַרְבַּעִין
אַלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:

לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָהוֹן לְזִרְעִיתָהוֹן לְבֵית
אַבְהָתָהוֹן בְּמִנְזֵן שְׁמֵהוֹן מִכּוּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נִפְק חֵילָא:

לה לִה מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וּתְרִין
אַלְפִין וּמֵאוֹתָן:

לו לִי לִבְנֵי בְנִימִן תּוֹלְדֹתָהוֹן לְזִרְעִיתָהוֹן לְבֵית
אַבְהָתָהוֹן בְּמִנְזֵן שְׁמֵהוֹן מִכּוּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נִפְק חֵילָא:

לז לִי מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְבְנִימִן תְּלָתִין וַחֲמִשָּׁה
אַלְפִין וָאַרְבַּע מֵאוֹת:

לח לִי לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָהוֹן לְזִרְעִיתָהוֹן לְבֵית
אַבְהָתָהוֹן בְּמִנְזֵן שְׁמֵהוֹן מִכּוּר עֶשְ�רִין שְׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נִפְק חֵילָא:

לט לִט מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְדָן שְׁתֵּין וּתְרִין אַלְפִין
וּשְׁבַע מֵאוֹת:

מ לִי לִבְנֵי אֲשֵׁר תּוֹלְדֹתָהוֹן לְזִרְעִיתָהוֹן לְבֵית
אַבְהָתָהוֹן בְּמִנְזֵן שְׁמֵהוֹן מִכּוּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נִפְק חֵילָא:

מא מֵא מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאַשֵׁר אַרְבַּעִין וְאֶחָד
אַלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:

מב מִבְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָהוֹן לְזִרְעִיתָהוֹן לְבֵית
אַבְהָתָהוֹן בְּמִנְזֵן שְׁמֵהוֹן מִכּוּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָא כּל נִפְק חֵילָא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ במדבר תשמ"ו)

בְּנֵי נִפְתָּלִי (א, מב) כְּתַב הָאֲרִיז'ל: בַּעַת הַמִּנְיָן רָשְׁמוּ בַּפְּנֵקֶס שְׁשִׁים רְבּוּא שְׁמוֹת - פְּלוֹנִי מִשְׁבֵּט פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי מִשְׁבֵּט פְּלוֹנִי. לְאַחַר מִפֶּן הוֹצִיאוּ כָל הַשְּׁמוֹת שֶׁל שְׁבֵט רְאוּבֵן וְכָתְבוּ אוֹתָם בְּגִלְיוֹן בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְאָמְרוּ: אֵת הַשֵּׁם הַזֶּה יֵשׁ

לְחֹבֶר לְבְנֵי רְאוּבֵן. וְכָךְ עָשׂוּ בְּכָל שְׁבֵט. אַךְ כְּשֶׁנִּשְׁלְמוּ כָל הַשְּׁבֵטִים וְלֹא נִשְׁאָר רַק נִפְתָּלִי, לֹא הָיָה צָרָךְ לְכַתֵּב אֶת הַשְּׁמוֹת בְּגִלְיוֹן נִפְדָּר, אֲלֵא אָמְרוּ: **בְּנֵי נִפְתָּלִי** אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאָרוּ - כִּךְ מְסַפְּרִים.

(מג) **פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה נִפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: פ**

מג מְנִינֵיהוּן לְשִׁבְטָא דְנִפְתָּלִי חֲמִשִּׁין וַתְּלַת אֶלְפִין וָאַרְבַּע מָאָה:

(מד) **אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ:**

מד אֵלֶּין מְנִינֵיא דִּי מִנָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְרֻכְבֵּי יִשְׂרָאֵל תְּרִין עָשָׂר גְּבֻרִין גְּבֻרָא חַד לְבֵית אֲבֹהֵיהוּ הָיוּ:

(מה) **וַיְהִיו כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִפֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יָצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:**

מה וַהֲיוּ כָל פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִפֶּן אֲבֹהֵיהוּן מִפְּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא כָל נִפְק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל:

(מו) **וַיְהִיו כָּל־הַפְּקֻדִים שְׁשִׁי־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:**

מו וַהֲיוּ כָל מְנִינֵיא שֵׁית מָאָה וַתְּלַת אֶלְפִין וַחֲמִשׁ מָאָה וַחֲמִשִּׁין:

(מז) **וְהַלּוּיִם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם: פ**

מז וְלֹוֵאִי לְשִׁבְטָא דְאַבְהֵיהוּן לֹא אֲתַמְנִיא בְּיִנְיָהוּן:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

מִשָּׁה וְהַנְּשִׂאִים צְרִיכִין לְדַעַת מְסַפֵּר חֲלוּצֵי צָבָא הַמְּלַחְמָה וְכֵן מְסַפֵּר כָּל שְׁבֵט וְשְׁבֵט וּמָה יִפְקַד עָלָיו בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב בְּמַעֲרְכוֹת הַמְּלַחְמָה, כִּי הַתּוֹרָה לֹא תִסְמָךְ עַל הַנֶּסֶךְ שִׁירְדָף אֶחָד אֶלֶף. וְזֶה טַעַם "**כָּל יוֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל**", כִּי הַמִּנְיָן מִפְּנֵי צָבָא הַמְּלַחְמָה: **וְעוֹד** שִׁיחֲלַק לָהֶם הָאֲרִץ לְמִסְפָּרָם, וְיָדַע בְּמָה חֲבָלִים יִפְלוּ לָהֶם מִן הָאֲרִץ הַנִּכְבָּשֶׁת לָהֶם. כִּי לֹוֵלִי דְבַר הַמְּרַגְלִים הָיוּ נִכְנָסִים שָׁם מִיָּד: תּוֹרָה מִזְ (מז) **וְהַלּוּיִם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם**. הַנֶּה מִתְּחִלָּה רָאָה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ שֶׁלֹא לְמִנּוֹת הַלּוּיִם, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמָר לוֹ (פסוק ד) וְאַתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה וְגו', כִּי לְכָל הַמִּשּׁוֹת הַנִּמְנִים יִהְיוּ נְשִׂאֵיהֶם, וּבַעֲבוּר שְׁלֹא מִנָּה מִבְּנֵי לְוִי נָשִׂיא לֹא מִנָּה אוֹתָם: **וְהַנֶּה** מֹשֶׁה מְסַפֵּק בְּעֵינָיו הַלּוּיִם וְלֹא יָדַע מָה יַעֲשֶׂה לָהֶם, וְכֹאשֶׁר הַשְּׁלִים כָּל הַפְּקוּדִים בָּעֵם וְנִשְׁאָרוּ הַלּוּיִם לְבָדֶם פֶּרֶשׁ לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִמְנָה אוֹתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי

בְּמִסְפָּרָם, וְכֵן לְכָלֶם זְכוֹת בְּמִסְפָּר שִׁימְנוּ לְפָנָי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּי יִשְׁימוּ עֲלֵיהֶם עֵינִים לְטוֹבָה, יִבְקְשׁוּ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פַּעֲמִים וְלֹא יִמְעִיט מִסְפָּרְכֶם, וְהַשְׁקִלֶם כּוֹפֵר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם: **וּבְמִדְבָּר** סִינֵי רִבָּה רֵאִיתִי כֹה, בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלוֹתָם, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִנּוֹתָם בְּכּוֹבֹד וּבְגִדְלָה, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, לֹא תִהְיֶה אוֹמֵר לְרֹאשׁ הַמִּשְׁפָּחָה "כְּמָה בְּמִשְׁפָּחָתְךָ" "כְּמָה בְּנִים יֵשׁ לְךָ", אֲלֵא כְּלָהוֹן יִהְיוּ עוֹבְרִים לְפָנָי בְּאִימָה וּבְכּוֹבֹד וְאִתָּה מוֹנֶה אוֹתָם, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (פסוק יח) בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִפֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגִלְגָּלוֹתָם: **וַיִּתְּבֵן** שְׁנֵאמַר עוֹד, כִּי הָיָה זֶה בְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכוֹת עוֹשֶׂה בְּבוֹאָם לְמִלְחָמָה, כִּי עָתָה הֵיוּ מִמְּנִים לְכַנֵּס לְאֲרִץ וְלָבֹא בְּמִלְחָמָה עִם מַלְכֵי הָאֲמּוּרִי אֲשֶׁר בַּעֲבֹר הִירְדוֹן וְעַם הַשְּׂאֵר בָּלָם, כְּמוֹ שְׁאֵמַר (זלחן י כט) נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה', וְהָיוּ

(מה) **וַיְהִיו כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם וְגו' כָּל יָצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל**. הוֹצִרָךְ הַכְּתוּב לְהַגִּיד מְסַפֵּר הַכָּלֵל לְאַחַר שֶׁהִגִּיד הַפְּרָטִים, כִּי נִצְטָוָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שִׁדְּעוּ מְסַפֵּר מִפְּקַד הָעָם, וְיָדַעוּ מְסַפֵּר כָּל שְׁבֵט, כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַמְּלָכִים בְּמִנּוֹתָם אֵת הָעָם: **וְלֹא** הִבִּינּוּתִי טַעַם הַמַּצָּה הַזֹּאת לְמָה צָוָה יְהוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי הָיָה צָרָךְ שִׁתְּיַחֲסוּ לְשִׁבְטֵיהֶם בְּעֶבּוֹר הַדִּגְלִים, אֲבָל יָדַעַת הַמְּסַפֵּר לֹא יָדַעַתִּי לְמָה צָוָה שִׁדְּעוּ אוֹתוֹ. אוֹלִי לְהוֹדִיעַם חֲסִדוֹ עֲלֵיהֶם כִּי בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבוֹתֵיהֶם מִצְרִימָה וְעָתָה הֵם כְּחֹל הַיָּם, כִּךְ וְכֹךְ בְּנֵי עֲשָׂרִים: **וְאַחֲרֵי** כָּל דְּבַר וּמִגַּפָּה יִמְנֶם, לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא מְשַׁגֵּי' לְגוּיִם יְמוּחָן וְיָדָיו תִּרְפִּינָה. וְזֶה שְׁאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ, מִרַב הַבָּתֵּם מוֹנֶה אוֹתָם כָּל שְׁעָה. וְעוֹד כִּי הָבֹא לְפָנָי אֲב הַנְּבִיאִים וְאַחֲיו קְדוֹשׁ ה' וְהוּא נוֹדַע אֲלֵיהֶם בְּשִׁמּוֹ הָיָה לוֹ בְּדִבְרֵי הַנֶּה זְכוֹת וַחֲסִים, כִּי בֹא בְּסוֹד הָעָם וּבְכַתֵּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְזְכוֹת הַרְבִּים

(מח) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

מח ומליל יי עם משה למימר:

מט בָּרַם ית שבטא דלוי לא תמני וית
חשבהון לא תקבל בגו בני ישראל:

(מט) אַךְ אֶת־מִטָּה לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשׁם לֹא
תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

על כל הנמנין מן עשרים שנה ומעלה שימותו
במדבר, אמר: אל יהיו אלו בכלל, לפי שהם שלי,
שלא טעו בעגל.

כ"י אַךְ אֶת־מִטָּה לֹא תִפְקֹד • (במדבר רבה, ב"ב קכא)
פדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר
אחר: צפה הקדוש-ברוך-הוא שעתידה לעמד גזרה

נזאת מני ית לואי על משכנא דסהדותא
ועל כל מנהי ועל כל די לה אנון וטלון
ית משכנא וית כל מנהי ואנון ושמענה
וסחור סחור למשכנא ושרון:

(נ) וְאִתָּהּ הִפְקֹד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְעַל
כָּל־כְּלִי וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הִמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתוּהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

כ"י וְאִתָּהּ הִפְקֹד אֶת־הַלְוִיִּם • בתרגומו: "מני", לשון מני שררה על דבר שהוא מננה עליו, כמו (אסתר
ג): "וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פָּקִידִים".

נא ובמטל משכנא ופרקון יתה לואי
ובמשרי משכנא וקימון יתה לואי וחלוני
דיקרב יתקטל:

(נא) וּבְנִסְעַת הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֻת
הַמִּשְׁכָּן יִקְיֻמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהִזָּר הַקָּרֵב יוֹמֵת:

שם ומקימין אותו. והזר הקרב. לעבודתם זו.
יומת. בידי שמים.

כ"י יוֹרִידוּ אֹתוֹ • בתרגומו: "פרקון". כשבאין
לסע במדבר ממסע למסע, היו מפרקין אותו מהקמתו
ונושאים אותו עד מקום אשר ישכן שם הענן ויחנו

נב וישרון בני ישראל גבר על משרוהי וגבר
על טקסה לחיליהון:

(נב) וַיַּחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ
לְצַבָּאתָם:

כ"י וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ • כמו שהדגלים סדורים בספר זה; שלשה שבטים לכל דגל.

נז ולואי ושרון סחור סחור למשכנא
דסהדותא ולא יהי רוגזא על פגשתא דבני
ישראל וישרון לואי ית מטרת משכנא
דסהדותא:

(נג) וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הָעֵדוּת וְלֹא־יִהְיֶה
קֶצֶף עַל־עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־
מִשְׁמַרְתּוֹ מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ובמסכת בכורות (ה) אמרו, כי הנקודה
על אהרן לרמוז שלא נמנה הוא במנין
הלויים כלל: תורה מח
(ג) וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הָעֵדוּת
וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף. אף על פי שצאמר
זה במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר,
הוא מצוה לדורות גם במקדש, כי מכאן
תקנו המשמרות. וטעם וְשִׁמְרוּ הַלְוִיִּם
אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, שישמרו
אותו בלי להזיזו וליכלכו סביב המשכן, כמו
שאמר (ספרי קרח קטו) הַכֹּהֲנִים שומרים

משה לנשיאי העדה שיהיו עמו, כמו
שצאמר (להלן ד מז) אֲשֶׁר פָּקֵד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְנָשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם, כי
זכון הוא שישכימו כלם ויראו בתקון
המשמרות:
וְגַם שם חזר ואמר במקום אחר (להלן ד
לו מח) אֲשֶׁר פָּקֵד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל
פִּי ה' בִּיד מֹשֶׁה. שדבר רמוז בנקוד כי
אהרן היה עמו חובה שראה משה
לעשות פן, ונשיאי העדה רשות
שקראם משה לנהג בהם כבוד.

ישראל, ונמנה אותם לבדם כי יפקידם
על משכן העדות:
וְאָמַר (להלן ג טו) פָּקֵד אֶת בְּנֵי לֵוִי,
שיפקדם הוא לבדו בלא
הנשיאים, והוא קרא אהרן שיהיה עמו
כי הוא נשיא השבט ההוא, וכאשר
היו נשיאי ישראל בשבטיהם בן יהיה
נשיא הלויים גם. ואולי זה טעם הנקוד
על וְאַהֲרֹן (שם פסוק לו), כי לא היה הוא
על פי ה' בפרוש. ואחרי כן בפקודת
הלויים על עבודתם ועל משאם, קרא

קָצַף, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בַּמַּעֲשֶׂה קָרַח (במדבר יז): "כִּי יָצָא הַקָּצַף וְגו'".

כִּי יֵלֶךְ יְהוָה קָצַף • אִם תַּעֲשׂוּ כַּמַּצּוֹתַי לֹא יִהְיֶה קָצַף, וְאִם לֹא - שִׁיכְנֶסוּ זָרִים בְּעִבְדֹתֶם זֶה - יִהְיֶה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 1)

יִשְׂרָאֵל לַמַּחֲנֶה לַיּוֹם - יִהְיֶה קָצַף, אֲבָל אִין הַכֶּרֶם שְׁזָה יִתְבַּטָּא בַּפֻּעַל מִמֶּשׁ, בְּעֵנֶשׁ. ב. אִם נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁל פְּרִיצַת הַמַּחֲצוֹת, "שִׁיכְנֶסוּ זָרִים בְּעִבְדֹתֶם" - יִהְיֶה קָצַף בַּפֻּעַל.

וְאִם לֹא, שִׁיכְנֶסוּ זָרִים בְּעִבְדֹתֶם זֶה, יִהְיֶה קָצַף (רש"י א, נג)

יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִדּוּעַ מוֹסִיף "וְאִם לֹא" . יִהְיֶה קָצַף, וְהָרִי מִכָּל לֹא אֶתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרִש"י רוֹמֵז שִׁישׁ שְׁנֵי שְׁלָבִים בַּקָּצַף. א. אִם לֹא נִשְׁמַר עַל הַמַּחֲצוֹת בֵּין מַחֲנֶה

(נד) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ:

נד וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פִקִּיד יְיָ יִתְ מֹשֶׁה בֶּן עֲבָדוֹ:

♦ יום שלישי א' סיון ♦

ב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) אִישׁ עַל־דָּגְלוֹ בְּאַתֹּת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאַהֲל־מוֹעֵד יַחֲנוּ:

יְהוָה וַיִּשְׁשַׁכְר וַיְבֹוֶלֶן? שְׂאוּהוּ מִן הַמִּזְרָח, וַיִּרְאוּבֶן וְשִׁמְעוֹן וְגַד מִן הַדְּרוֹם וְכו', כִּדְאִיתָא ב'תַּנְחוּמָא' בַּפְּרָשָׁה זֹה. מִנֶּגֶד • מִרְחוֹק מִל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע א): "אֲךָ רְחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינִי כְּאַלְפִים אַמָּה", שִׁיּוּכְלוּ לֵבֵא בַּשָּׂבֶת, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי, וְהַלּוּיִם חֹזְנִים בְּסֻמוֹךְ לוֹ.

כִּי יֵלֶךְ בְּאַתֹּת • כָּל דָּגַל יִהְיֶה לוֹ אוֹת: מִפֶּה צְבוּעָה תְלוּיָהּ בּוֹ, צָבְעוּ שֶׁל זֶה לֹא כָצַבְעוּ שֶׁל זֶה, צָבַע כָּל אֶחָד כְּגוֹן אֲבָנֵי הַקְּבוּעָה בַּחֲשׁוֹן, וּמִתּוֹךְ כֶּף יִכִּיר כָּל אֶחָד אֶת דָּגְלוֹ. דָּבָר אַחֵר: "בְּאַתֹּת לְבֵית אֲבֹתָם", בְּאוֹת שֶׁמֶסֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם כְּשֶׁנִּשְׂאוּהוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י): "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה:"

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבְכַתֵּב ר"א סִימָנִים הָיוּ בְּכָל דָּגַל, וְקִדְמוּנָהּ אֶמְרוּ שֶׁהִיא בְּדָגַל רְאוּבֵן צוּרַת אֲדָם וּמִצְרַיִם עָלָיו וַיְדַבֵּר אִים, וּבְדָגַל יְהוּדָה צוּרַת אֲרִיָּה כִּי בּוֹ הַמִּשְׁכָּן יַעֲקֹב (בראשית מט ט), וּבְדָגַל אֶפְרַיִם צוּרַת שׁוֹר מִשְׁעָם כְּבוֹר שׁוֹר (דברים לג יז), וּבְדָגַל דָּן צוּרַת נָשִׁיר, עַד שִׁדְמוּ לְכָרוּיָבִים שֶׁרָאָה יְחִזְקֵאל הַנְּבִיא:

וְהָיָה אֲחֵל מוֹעֵד בְּתוֹךְ הָאֲמִצֵּעַ וּמַחֲנֶה הַלּוּיִם סְבִיבֵי בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת, כְּעֵינִן שֶׁהוֹכֵר בְּסֶפֶר יְצִירָה, וְהֵיכַל קֹדֶשׁ מְכֻן בְּאֲמִצֵּעַ:

וְהָיָה הַפְּאוֹת תְּחִלָּתָן מִן הַמִּזְרָח כְּמַהֲלָךְ הַשֶּׁמֶשׁ, וְאַחֲרָיו הַדְּרוֹם וְאַחֲרָיו הַמַּעֲרָב וְאַחֲרָיו הַצָּפוֹן. וְשִׁמּוֹ דָּגַל יְהוּדָה בְּמִזְרָח, כִּי הוּא נֹסֵעַ בְּרִשְׁאוֹנָה שֶׁהוּא הַנְּגִיד, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה ה'

בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הַפָּהֲגִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֶמְרוּ בְּגִמְרָא שְׁלֵה (וכו), מִנָּא הַנִּי מִלִּי, אָמַר אֲבִי דְאָמַר קָרָא (ולחן ג לח) וְהַחֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לִפְנֵי אֲחֵל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה, וְהָיָה אַהֲרֹן וּבְנָיו שׁוֹמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ, אַהֲרֹן בְּחֵד מְקוֹם וּבְנָיו בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת וְכו', כִּדְאִיתָא הֵתָם. לְמַדְנוּ שֶׁהֵן מִצּוֹת לְדוֹרוֹת וְאִינָם בַּמִּשְׁכָּן בְּלֶכֶד. וְהַפְּסוּקִים בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א כג-כד) מְפָרְשִׁים בְּעֵינֵן הַמִּשְׁמְרוֹת וְכָל הַתְּקוּן: תוֹרָה נד

(ב) אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֹּת. כָּל דָּגַל יִהְיֶה לוֹ מִפֶּה צְבוּעָה תְלוּיָהּ בּוֹ, צָבְעוּ שֶׁל זֶה לֹא כָצַבְעוּ שֶׁל זֶה, צָבַע כָּל אֶחָד כְּעֵין אֲבָנֵי הַקְּבוּעָה בַּחֲשׁוֹן, וּמִתּוֹךְ כֶּף כָּל אֶחָד מִכִּיר אֶת דָּגְלוֹ, לְשׁוֹן רִש"י:

מִבְּפָנִים וְהַלּוּיִם מִבְּחוּץ, וְהֵם כָּלֵם כְּשׁוֹמְרִים לְרֹאשׁ הַמִּלָּךְ: כֶּף שְׁנֵינוּ בְּכִרְיִיתָא שֶׁל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתֵּים מִדּוֹת, מִדְּבָר שְׂאִינוּ מִתְּפָרֵשׁ בְּמִקְוָמוֹ וּמִתְּפָרֵשׁ בְּמִקְוָם אַחֵר בִּיצַד וְכו', כִּי־צָא בּוֹ מִשְׁפָּחוֹת בְּנֵי קָהֵת יַחֲנוּ וְגו' (ולחן ג כט), מִשְׁפָּחוֹת בְּנֵי הַגֵּרָשׁוֹנִי יַחֲנוּ עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יָמָה (שם פסוק כג), וּנְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפָּחוֹת מְרִירֵי וְגו' עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צְפוֹנָה (שם פסוק לח), אֲבָל לֹא שֶׁמֶעֱנֵי שְׁצוּדָהוּ הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיַּעֲשֶׂה אֶת בְּנֵי כ"ד מִשְׁמְרוֹת, וְהֵיכָן שֶׁמֶעֱנֵי, אֲלֵה קִדְמָתָם לְעִבְדֹתָם לְבוֹא לְבֵית ה' כְּמִשְׁפָּטָם בֵּינֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (דברים כד ט), לְמַדְנוּ שֶׁהִתְהַמַּחֲדָה מִצְוָה זֹה בֵּינֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: וְשְׁנֵינוּ עוֹד בְּמִסְכַּת תְּמִיד (פ"א מ"א),

(ג) וְהַחֲנִינִים קָדְמָה מִזְרָחָה דָּגְלָה מַחֲנֶה יְהוּדָה
לְצַבָּאתָם וְנִשְׂאִי לִבְנֵי יְהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

נח"י קדמה • לפנים, הקדושה "קדם". ואיזו? זו רוח מזרחית, והמערב קרוי "אחור".

(ד) וַצָּבֹאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבַּעַה וְשִׁבְעִים אֵלֶּף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת:

(ה) וְהַחֲנִינִים עָלְיוֹ מִטָּה יִשְׁשַׁכָּר וְנִשְׂאִי לִבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר
נְתַנָּאֵל בֶּן־צִוְעָר:

(ו) וַצָּבֹאוֹ וּפְקֻדֵיו אַרְבַּעַה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶּף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת:

(ז) מִטָּה זְבוּלֹן וְנִשְׂאִי לִבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חֶלֶן:

(ח) וַצָּבֹאוֹ וּפְקֻדֵיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶּף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת:

החֲשֵׁף, שְׁנָאָמֶר (דברים לג ד) וְטוֹבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ, וְעָלְיוֹ שֵׁבֶט נִפְתָּלִי שְׁהוּא בַּעַל בְּרָכָה. לְאַחֲרוֹנָה יִסְעוּ, שְׁכָל מִי שֶׁעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה הוֹלֵךְ לְאַחֲרָיו וְלֹא לְפָנָיו. וְעוֹד דוֹרְשִׁים שֶׁם כִּנְגָד אַרְבַּע מַחֲנוֹת הַמִּלְאָכִים וְכו' שֶׁם בְּמִדְרָשׁ. הֵיכַל הַכֹּהֲנִים וְכַבֹּד וּגְדֻלָּה לְיִשְׂרָאֵל, וְלִכְךָ יוֹפִיר הַכְּתוּב הַכֹּל בְּפָרָט: תורה ג

(ד) וְטַעַם וַצָּבֹאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם וְכָל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֶה יְהוּדָה, וְכֵן כָּלֵם, הֵם דְּבָרֵי ה' אֵל מִשְׁה, נִמְשָׁךְ אֵל וְיִדְבֵּר ה' אֵל מִשְׁה וְאֵל אֶהְרֹן (פסוק א), כִּי לֹא מִנְאוּ עֲתָה פַּעַם אַחֲרֵת, וְכֵן טַעַם "אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (פסוק לב), בְּעִבּוּר שְׁאָמֶר (טו) כָּל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנוֹת לְצַבָּאוֹתָם. וְהַזְכִּיר כָּל זֶה, לְהוֹדִיעַ שְׁמִימֵי הַמִּנִּין וְעַד שֶׁנִּתְקַנּוּ הַמַּחֲנוֹת וְחָנוּ בֵּן לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נִסְעוּ, לֹא נִפְקֵד מֵהֶם אִישׁ, וְזֶה מַעֲשֵׂה נֶס שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים יוֹם שְׁלֹא זְמוּת אֶחָד מִכָּל הָעָם הִגְדוּל הַזֶּה: תורה ה

יִצְחָאִים מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם יֵהָא כִּנְגָדוֹ רָאוּבֵן שְׁהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה, וְהַתְּשׁוּבָה מִדָּה טוֹבָה וְרַחֲמֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאִין לְעוֹלָם בְּשַׁעַר שְׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה, וְעָלְיוֹ גַּד שְׁהוּא בַּעַל גְּבוּרָה, רָאוּבֵן בְּתִשְׁבּוּבָה וְגַד בְּגְבוּרָה וְשִׁמְעוֹן בְּאִמְצָע לְכַפֵּר עָלָיו, וְשִׁנְיִים יִסְעוּ, שְׁהַתְּשׁוּבָה הִיא שְׁנִיָּה לְתוֹרָה:

מַעֲרָב, אוֹצְרוֹת שֶׁלֵּג וְאוֹצְרוֹת כֶּרֶד וְקוֹר וְחֵם, וּכְנִגְדָן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּבְנִימֵן, וְשִׁכִּינָה לְעוֹלָם בְּמַעֲרָב בְּגִבּוֹל בְּנִימֵן, שְׁנָאָמֶר (דברים לג י) לְבִנְיָמִן אָמֵר יָדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבִטָּח עָלָיו, וְשִׁלְיִשִּׁים יִסְעוּ, נֶאֱדָה לְתוֹרָה וּלְתִשְׁבּוּבָה גְּבוּרָה, כִּדִּי שִׁתְּגַבֵּר אֲדָם בְּתוֹרָה וְיִתְגַּבֵּר עַל יָצָרוֹ:

צִוְעָר, מִשֶּׁם הַחֲשֵׁף יוֹצֵא לְעוֹלָם, וּכְנִגְדָן שֵׁבֶט דִּן לְמָה שְׁהוּא הַחֲשִׁיף הָעוֹלָם בְּעִבּוּדָה זָרָה שְׁעֵשָׂה יִרְבָּעָם, שְׁנָאָמֶר (מ"א יב כט) וְאֵת הָאֶחָד בְּתֵן בְּדָן, וְעָלְיוֹ שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְהֹאִיר אֶת

(שופטים א ב ושם כ יח) יְהוּדָה יַעֲלֶה בְּתַחֲלָה, וְרָאוּבֵן בְּדִרוֹם לְכַבֹּד הַכְּבוֹדָה. וְהִנֵּה שְׁנֵי הַדְּגָלִים הַסְּמוּכִים הָיוּ לְלֵאָה עִם כְּבוֹד שְׁפָחָתָהּ הַנוֹלָד עַל בְּרִפְיָהּ, וְדָגְלָ אֶחָד לִבְנֵי רַחֵל בְּמַעֲרָב, וְדָגְלָ בְנֵי הַשְּׁפָחוֹת בְּצָפוֹן, אַחֲרוֹנִים:

וְעִיד רָאִיתִי בְּמִדְרָשׁ (במדבר ט), וְכִשֶּׁם שֶׁבָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַרְבַּע רוּחוֹת בְּעוֹלָם כִּף סִבָּב לְכִסְאוֹ אַרְבַּע חִיּוֹת, וְלִמְעָלָה מִכָּלֵם פֶּסֶא הַכְּבוֹד, וּכְנִגְדָן סִדֵּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַדְּגָלִים לְמִשְׁה. אָמֵר לוֹ מִזְרַח שְׁמִמֶּנּוּ יוֹצֵא אוֹר לְעוֹלָם יֵהָא כִּנְגָדוֹ יְהוּדָה שְׁהוּא בַּעַל מְלוּכָה, וְעָלְיוֹ שֵׁבֶט יִשְׁשַׁכָּר שְׁהוּא בַּעַל תוֹרָה, וְעָלְיוֹ מִטָּה זְבוּלֹן שְׁהוּא בַּעַל עֲשִׂירוֹת, כְּמָה דְּכִתִּיב (בראשית מט יא) זְבוּלֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן, כְּמוֹ שְׁנָאָמֶר (דברים לג יט) כִּי שְׁפַע יָמִים יִנְקוּ, יִסְעוּ בְּרָאשׁוֹנָה, כְּמוֹ שְׁנָאָמֶר (מִיכָה ב יא) וַיַּעֲבֹר מִלִּכְם לְפָנֵיהֶם וְה' בְּרָאשָׁם:

דְּרוֹם, טַלְלִי בְּרָכָה וְגִשְׁמֵי בְּרָכָה

(ט) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מֵאֵת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים
אֶלֶף וּשְׁשֵׁת־אֲלָפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאָתָם
רֹאשָׁנָה יִסְעוּ: ׀

מש"י - רֹאשָׁנָה יִסְעוּ • כְּשֶׁרֹאִין הַעֲנָן מִסְתַּלֵּק, תּוֹקְעִין
הַכֹּהֲנִים בַּחֲצוֹצְרוֹת וְנוֹסַע מִחֲנֵה יְהוּדָה תַּחֲלָה,
וְכִשְׁהוֹלְכִין הוֹלְכִין כְּדֶרֶךְ חֲנֻתָּן: הַלּוֹיִם וְהַעֲגֻלוֹת

(י) דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּימְנָה לְצִבְאָתָם וְנִשְׂאִי לִבְנֵי
רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

(יא) וְצִבְאוֹ וּפְקֻדָּיו שֵׁשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת:

(יב) וְהַחֹזֶם עָלָיו מִפֶּה שְׁמֵעוֹן וְנִשְׂאִי לִבְנֵי שְׁמֵעוֹן
שְׁלֹמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדַי:

(יג) וְצִבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת:

(יד) וּמִפֶּה גֵּד וְנִשְׂאִי לִבְנֵי גֵּד אֱלִיסָף בֶּן־רְעוּאֵל:

(טו) וְצִבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

(טז) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אֶלֶף וָאַחַד
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאָתָם
וּשְׁנַיִם יִסְעוּ: ׀

(יז) וְנִסְעַתְּ אֶהֱל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלּוֹיִם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ אִישׁ עַל־יְדוֹ לְדֹגְלֵיהֶם: ׀

מש"י - וְנִסְעַתְּ אֶהֱל־מוֹעֵד • לְאַחַר שְׁנֵי דָגְלִים הַלְלוּ.
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ • כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי, הִלְכִיתֶם
בַּחֲנֻתָּן, כָּל דָּגַל מִהֲלֹךְ לְרוֹחַ הַקְּבוּצָה לוֹ. עַל־יְדוֹ •

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
(יד) השנוי בשם אבי הנשיא לבני גד,
בעבור כי המנהג בלשון הקדש
לשנות השמות בטעם שנה, כמו ורח
(להלן ב' יא) וצוחר (בראשית מ' י) מלשון
כצמר צחר (יחזקאל כ' יח). ונקרא דעואל,
שידע את האל, רעואל, ששם רעיון
לבו באל, כמו ולי מה יקרו רעיק אל
(תהלים קלט יז), בנתה לרעי מרחוק (שם)
פסוק ב), והיו קוראים האיש ההוא בשני
שמות ולכך תזכרנו התורה
בשניהם. תורה טו

יח טקס משרית אפרים לחיליהון מערבא
ורבא לבני אפרים אלישמע בר עמיהוד :

(יח) דגל מחנה אפרים לצבאתם ימה ונשיא לבני
אפרים אלישמע בן-עמיהוד:

יט וחילה ומגניהון ארבעין אלפין וחמש
מאה :

(יט) וצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות:

כ ודי סמיכין עלוהי שבטא דמנשה ורבא
לבני מנשה גמליאל בר פדהצור :

(כ) ועליו מטה מנשה ונשיא לבני מנשה גמליאל
בן-פרהצור:

כ"י • ועליו • כתרגומו: "ודסמיכין עלוהי".

כא וחילה ומגניהון תלתין ותריין אלפין
ומאתן :

(כא) וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ומאתים:

כב ושבטא דבנימין ורבא לבני בנימין אבירן
בר גדעוני :

(כב) ומטה בנימין ונשיא לבני בנימין אבירן בן-גדעוני:

כג וחילה ומגניהון תלתין וחמשא אלפין
וארבע מאה :

(כג) וצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים אלף וארבע
מאות:

כד כל מגניא למשרית אפרים מאה ותמני
אלפין ומאה לחיליהון בתליתא נטלין :

(כד) כל-הפקדים למחנה אפרים מאת אלף ושמונת
אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו: ס

כה טקס משרית דין צפונא לחיליהון ורבא
לבני דין אחיעזר בר עמישדי :

(כה) דגל מחנה דין צפנה לצבאתם ונשיא לבני דין
אחיעזר בן-עמישדי:

כו וחילה ומגניהון שתין ותריין אלפין
ושבע מאה :

(כו) וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף ושבע
מאות:

כז ודי שרון סמיכין עלוהי שבטא דאשר
ורבא לבני אשר פגעיאל בר עכרן :

(כז) והחנים עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר
פגעיאל בן-עכרן:

כח וחילה ומגניהון ארבעין וחד אלפין
וחמש מאה :

(כח) וצבאו ופקדיהם אחד וארבעים אלף וחמש
מאות:

כט ושבטא דנפתלי ורבא לבני נפתלי
אחירע בר עינן :

(כט) ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי אחירע
בן-עינן:

ל וחילה ומגניהון חמשין ותלתא אלפין
וארבע מאה :

(ל) וצבאו ופקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע
מאות:

לא כל מַנְיָנָא לְמִשְׁרֵית דְּן מָאָה וְחֻמְשִׁין
וְשִׁבְעָא אֲלָפִין וְשֵׁית מָאָה בְּבִתְרָתָא נְטָלִין
לְטַקְסִיהוֹן:

(לא) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחְנֵה דָן מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁבְעָה
וְחֻמְשִׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ
לְדִגְלֵיהֶם: פ

לב אלִין מַנְיָנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָהוֹן
כָּל מַנְיָנִי מִשְׁרֵיתָא לְחִילִיהוֹן שֵׁית מָאָה
וְתַלְתָּא אֲלָפִין וְחֻמְשׁ מָאָה וְחֻמְשִׁין:

(לב) אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
הַמַּחֲנֵה לְצִבְאָתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים
וְחֻמְשׁ מֵאוֹת וְחֻמְשִׁים:

לג וְלֹאִי לֹא אֶתְמַנְיָאוּ בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא
דִּי פְקִיד יִי יַת מֹשֶׁה:

(לג) וְהַלְלוּם לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

לד וְעָבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פְקִיד יִי יַת
מֹשֶׁה כֹּן שְׁרֹן לְטַקְסִיהוֹן וְכֹן נְטָלִין גְּבֵר
לְזִרְעֵיתָהוֹן עַל בֵּית אֲבֹתָהוֹי:

(לד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה כִּן־חֲנֹו לְדִגְלֵיהֶם וְכִן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ
עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ

♦ יום רביעי ב' סיון ♦

א וְאֵלִין תּוֹלְדַת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹמָא דְּמַלִּיל
יִי עִם מֹשֶׁה בְּטוֹרָא דְּסִינִי:

ג (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דְּבֵר יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי:

מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלּוּ יִלְדוּ. בְּיוֹם דְּבֵר ה'
אֶת־מֹשֶׁה. נַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַתּוֹלְדוֹת שְׁלֹו, שְׁלַמְדֵּן מַה
שְׁלַמְד מְפִי הַגְּבוּרָה.

כִּי־אֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה • וְאֵינֹו מְזַכֵּיר אֶלָּא
בְּנֵי אֶהֱרֹן. וְנִקְרְאוּ "תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה", לְפִי שְׁלַמְדֵּן
תּוֹרָה. מְלַמֵּד, שְׂכָל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כג עמ' 8 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה כְּאֵלּוּ יִלְדוּ

הַמּוֹלִידָה אוֹתוֹ, כְּמוֹ כֵּן בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הִיָּה צ"ל שְׂרָק זֶה
שְׁלַמְדוֹ תּוֹרָה בְּפִעַם הָרִאשׁוֹנָה הוּא זֶה שְׂכָאֵלּוּ יִלְדוּ", וְאִם
כֵּן מְדוּעַ "כָּל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ" (וְלֹא רַק בְּפִעַם הָרִאשׁוֹנָה)
ה"ז "כְּאֵלּוּ יִלְדוּ"?

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה

מְלַמֵּד שְׂכָל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב

כְּאֵלּוּ יִלְדוּ (ג, א. ובפרש"י)

לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתַמָּה, הָרִי כְּמוֹ שְׂבִלִידָה גְּשָׁמִית רַק אִמּוֹ הִיא

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אָבוֹתָם וְרָצָה לְהַזְכִּיר תּוֹלְדוֹת שְׂבַט
לְיוֹי הַתַּחֲטִּיל בְּרָאשֵׁי הַשְּׂבָט הַהוּא:
וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, טַעַם "תּוֹלְדוֹת אֶהֱרֹן
וּמֹשֶׁה", לֹאִמֵּר שֶׁהָיוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן
כְּהֹנִים מְשׁוּחִים נִגְדָּלִים מִן הַשְּׂבָט
לְהוֹיָתָם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְתּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה
מִשְׁפַּחַת הַעֲמֻרָמִי אֲשֶׁר יִזְכִּיר לְמִטָּה
(פסוק כו), כִּי אֵין בְּעֻמְרָמִי וּזְלָתִי בְּנֵי
מֹשֶׁה נִמְנִים בְּלוּים. וְזֶה כְּעִנְיָן שְׂכָתוֹב
(דברי הימים א כג יג יד) בְּנֵי עֻמְרָם אֶהֱרֹן

וְאָמַר כִּי מִתּוֹ נִדָּב וְאֲבִיהוּא וְאֵין לָהֶם
הַיּוֹם תּוֹלְדוֹת רַק אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר.
וְהַזְכִּיר זֶה, לֹאִמֵּר כִּי בְּיוֹם דְּבֵר ה' אֵל
מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי נִבְחָרוּ אֵלֶּה לְמִשְׁחָה
אוֹתָם וְלְהוֹיָת לָהֶם מִשְׁחָתָם לְכַהֲנַת
עוֹלָם, וְשָׂאֵר הַשְּׂבָט לֹא נִצְטָנָה
בְּבַחֲרֵתוֹ עַד עֵתָה:
וּמַעַם הַזְכִּיר תּוֹלְדוֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה
בְּמִקּוֹם הַזֶּה, כִּי כַּאֲשֶׁר הוֹשִׁילָם
מִסַּפֵּר כָּל יִשְׂרָאֵל לְתּוֹלְדוֹתָם לְבֵית

(א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה וְגו'.
וְאֵינֹו מוֹנֵה אֶלָּא בְּנֵי אֶהֱרֹן, וְנִקְרְאוּ
תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה לְפִי שְׁלַמְדֵּן תּוֹרָה, מְלַמֵּד
שְׂכָל הַמְּלַמֵּד חֲבֵירוֹ תּוֹרָה מַעֲלָה עָלָיו
הַכְּתוּב כְּאֵלּוּ יִלְדוּ. בְּיוֹם דְּבֵר ה' אֶת
מֹשֶׁה, נַעֲשׂוּ אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת שְׁלֹו שְׁלַמְדוֹ
מַה שְׁלַמְד מְפִי הַגְּבוּרָה, לְשׁוֹן רַש"י:
וְאֵין בְּיוֹם דְּבֵר ה' אֵל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי
אֶלָּא לֹאִמֵּר שֶׁהָיוּ אֵלֶּה תּוֹלְדוֹתָם
בְּיוֹם שְׂדִבְר הַשֵּׁם אֵל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי,

וַיֵּשׁ לְבָאָר בְּזֶה, ע"פ תּוֹרָתוֹ הַיְדוּעָה שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב
שֶׁכָּל רִגְעַ וְרִגְעַ מְחִיָּה הַקֶּבֶ"ה אֶת הָעוֹלָם, וּבִרְאָה אוֹתוֹ
מִחֲדָשׁ (עוֹן בְּזֶה בְּאֶרְכָּה בִּסְפָר הַתִּנְיָא שֶׁעַר הַיְחוד וְהָאֱמוּנָה פ"א).
וְנִמְצָא עַל־פִּי־זֶה, שֶׁגַּם חַיּוֹת הָאָדָם מִתְחַדְּשֵׁת בְּכָל רִגְעַ
וְרִגְעַ מְמָשׁ.

וְהָיָה חַיִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּלֻויִים וְעוֹמְדִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַק',
וּכְמוֹ שְׂאוֹמְרִים (בְּרוֹכוֹת ק"ש של ערבית) "כִּי הֵם חַיִּינוּ וְאֶרֶץ

וְאִינוּ מְזַכֵּיר אֶלָּא בְּנֵי אֶהֱרֹן (רש"י ג, א)

יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִדּוּעַ הַפְּסִיקָה הַתּוֹרָה בֵּין מִנְּחָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְדִגְלֵיהֶם וּבֵין שְׁבֹט לֵוִי וּמִנְיָנִים בְּ"תוֹלְדוֹת אֶהְרֹן וּמִשָּׁה". וַיֵּשׁ לֵאמֹר, דָּהֵנָּה רִשִּׁי כָּתֵב לְגַבִּי שְׁבֹט לֵוִי שְׂ"כָדָאֵי הוּא לְגִיּוֹן

(ב) וַאֲלֵה עֲשׂוֹת בְּנֵי־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן | וְאֵי־הוּא
אֶלְעִזֹּר וַאֲיִתְמֹר:

(ג) אֱלֹהִים שְׁמוֹת פָּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
אֲשֶׁר־מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן:

(ד) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבָּר סִינַי וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיִּכְהֶן אֱלֹעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אֹהֶלן אֲבִיהֶם: פ

פס"א על-פני אהרן • בתיירו.

(ה) וַיֹּדֶבֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(1) הִקְרַב אֶת־מִטָּה לִּי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׂרְתוֹ אֹתוֹ:

כִּי יִשְׁכַּח אֶת־וַיִּשְׁכַּח הַשְּׂרוּתָא? וַיִּשְׁכַּח אֶת־מַשְׁמַרְתּוֹ. לִפְיָא שְׁמִינִית הַמְּקַדֵּשׁ עָלָיו שְׁלֹא יִקְרַב זֶר, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (במדבר יח): "אַתָּה וּבִנְיָךְ וּבִית־אֲבִיךָ

וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה' עַל פְּנֵי
אֹהֶלן אֲבִיהֶם בְּהִקְרִיבם אֵשׁ זָרָה, וְכִי
נֶאֱמַר דּוֹבְרֵי הַמַּיִם (א כ ט) וַיָּמָת נָדָב
וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי אֲבִיהֶם וּבָנִים לֹא הָיוּ
לָהֶם וַיִּכְהֲנוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. וְטַעַם
"לִפְנֵי ה' " שְׁמָתוֹ בְּנֶס שֶׁבָא מֵאֲתָו, וְכֵן
נֶאֱמַר בְּמִרְגְּלִים (וִהְיוּ יָד יוֹ) בְּמַגְפָּה לִפְנֵי
ה': מִתְּרָה ה'

(ד) **עַל פְּנֵי אֶהָרֵן אֲבִיהֶם.** בְּחַיָּו, לְשׁוֹן רִשׁׁיׁ. וְאִין הָעֵנִן לְהַגִּיד שְׂכָהֵנוּ בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם, כִּי כָּל אִישׁ מִבְּנֵי אֶהָרֵן הַכֹּהֲנִים יִכְהֶן בְּחַיֵּי אָבִיו, רַק בְּעֶבֶר שֶׁאֲמַר **”הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים”** שֶׁהָיוּ גַם הֵם כְּכֹהֲנִים גְּדוֹלִים נִמְשָׁחִים כְּמֹהוּ בְּחַיָּו וְלֹא יַעֲשֶׂה כֵּן לְדֹרוֹת: **וְהַנִּבּוֹן,** כִּי **”עַל פְּנֵי”** יִחוּר עַל הָרְחוֹק,

ומשה ויבדל אהרן להקדישו קֹדֶשׁ
קֹדָשִׁים ומשה איש האֱלֹהִים בָּנָיו
יִקְרָאוּ עַל שֵׁבֶט הַלֹּזִי:
וְהָיָה סִמְכוּהוּ מִפְּנֵי שְׂלֵא פֶרֶשׁ יִצְאֶלָה
שְׂמוֹת בְּנֵי מֹשֶׁה" כְּאֶשֶׁר עָשָׂה
בְּבָנֵי אֶהֱרֹן, לְרֹמֶז כִּי בְנֵי אֶהֱרֹן גַּם הֵם
תּוֹלְדוֹת לְמֹשֶׁה מִפְּנֵי שְׁלֵמָדֶם תּוֹרָה, כִּי
הַתּוֹרָה תִּפְרֹשׁ וְתִרְמַז: תורה ב

(ד) וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

כ"י - וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתּוֹ • כל מגידי שְׁהָאֲדָם מִמֶּנָּה עָלָיו וּמִשְׁטַל עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, קְרוּי "מִשְׁמֶרֶת" בְּכָל הַמִּקְרָא וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְּבִגְתָּן וְתָרַשׁ

(ה) וְשִׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

כ"י - וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שְׁפָלָן הָיוּ זְקוּקִין לְצָרְכֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֲלָא שֶׁהַלּוּיִם בָּאִים תַּחְתִּיהֶם

(ו) וְנָתַתָּה אֶת־הַלּוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י - נְתוּנִים הֵמָּה לֹא • לַעֲזָרָה. מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • כְּמוֹ "מֵתוּף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כְּלוּמַר, מִשְׁאֵר כָּל הָעֵדָה

(ז) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת: פ

כ"י - וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד • לְשׁוֹן 'פְּקִידוֹת', וְאִינוּ לְשׁוֹן 'מִנְיָן'. וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם • קִבְּלוּ דָמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה, וְעֲבוּדוֹת הַמִּסֻּרוֹת לַכֹּהֲנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח בתחילתו - מתוך 'לקראת שבת')

שליחת זרים מפל עבודות הכהנים

וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת:

וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם - קִבְּלוּ דָמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה וְעֲבוּדוֹת הַמִּסֻּרוֹת לַכֹּהֲנִים (ג, י. ובפרש"י)

וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת: א) מִדּוּעַ נִקְרָא פְסוּק זֶה הַמִּזְהִיר אֶת הַכֹּהֲנִים לִשְׁמֹר אֶת כְּהֻנָּתָם, בֵּין הַפְּסוּקִים הַעוֹסְקִים בְּעֲבוּדַת הַלּוּיִים.

ב) כֵּן תִּמּוּהַ מִה שֶׁבָּחַר רַש"י בְּדָגְמָא לַעֲבוּדוֹת עֲלֵיהֶם צָרִיכִים הַכֹּהֲנִים לִשְׁמֹר, דִּןקָא ג' עֲבוּדוֹת אֵלּוּ: קִבְּלוּ דָמִים, זִרְיָקָה וְהַקְטָרָה.

וְהַבְּאוּר: לְכַשְׁנֵתוֹ בְּנִימָצָא, שָׂרָק בְּשִׁלֵּשׁ עֲבוּדוֹת מִכָּל הָעֲבוּדוֹת הַמִּסֻּרוֹת לַכֹּהֲנִים, מִצָּאנוּ רָאִינוּ שֶׁעֲשָׂאוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶצְמָם, וְהֵם שִׁלֵּשׁ הָעֲבוּדוֹת שֶׁזָּכַר רַש"י: קִבְּלוּ

ו) "מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ראה לקו"ש ח"ג עמ' 9). וּבִכְדֵי לְשַׁלֵּל סִבְרָא זֶה, כִּתְּבָה הַתּוֹרָה אֶזְהָרָה מִיַּחֲדָת לַכֹּהֲנִים לִשְׁמֹר עֲבוּדָתָם וְלֹא לַתְּנָה לָזֶר, בְּעֵת עוֹסְקָה אוֹדוֹת עֲבוּדַת הַלּוּיִם. לְהוֹרֹת, דָּאף שֶׁבִּפְסֹחַ מִצְרַיִם הָיְתָה הָעֲבוּדָה שִׁכְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, הָרִי כַּעַת הֵם עֲבוּדַת הַכֹּהֲנִים בְּלִבָּד, וְ"הָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת". וְלָכֵן הִדְגִּישׁ רַש"י דִּןקָא ג' עֲבוּדוֹת אֵלּוּ, בְּהֵם יֵשׁ יוֹתֵר מְקוֹם לְסִבְרָא שֶׁאֵף הַלּוּיִים יִהְיוּ כְּשֵׁרִים בְּעֲבוּדָתָה.

יא וּמִלֵּיל י"ז עִם מִשְׁה לְמִימָר:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(יב) וְאַנִּי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת־הַלּוּיִם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלּוּיִם:

יב וְאַנֵּא הָא קְרִבִּית יֵת לֹאִי מִגֹּו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלָף כָּל בּוֹכֵרָא פֶּתַח וּלְדָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹן מִשְׁמִשְׁיָן קְדָמִי לֹאִי:

תמורתם. לפי שהיתה העבודה בפכורות, וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודת אלילים נבחרו תחתיהם.

יגארי דילי כל בוכרא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדשית קדמי כל בוכרא בישראל מאנשא עד בעירא דילי יהון אנא יי:

(יג) כי לוי כל־בכור ביום הפתי כל־בכור מצרים הקדשתי לוי כל־בכור בישראל מאדם עד־בהמה לוי יהיו אני יהוה: פ

♦ יום חמישי ג' סיון ♦

ידומליל יי עם משה במדברא דסיני למימר:

טומני ית בני לוי לבית אכההון לזרעיהון כל דכורא מבר ירחא ולעלא תמננו:

במצרים" עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפשות, שפשאטה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת, והיא השלימה את המנין.

(יד) וידבר יהוה אל־משה במדבר סיני לאמר:

(טו) פקד את־בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל־זכר מבן־חדש ומעלה תפקדם:

יז"מ מבן־חדש ומעלה • משיצא מכלל נפלים, הוא נמנה ליגרא שומר משמרת הקדש. אמר רבי יהודה ברבי שלום: למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן, שנאמר (שם כו): "אשר ילדה אתה ללוי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יז עמ' 6 הע' 4 - מותך 'לקראת שבת)

מנין יוכבד מן הבטן

במצרים, עם כניסתה למצרים ילדה אותה, ונמנית בשבעים נפשות (ג, טו. ובפרש"י) יש לעין, מאי שנא יוכבד שנמנתה כבר "מן הבטן" עוד

פקד את־בני לוי . . מבן־חדש ומעלה תפקדם:

משיצא מכלל נפלים הוא נמנה כו', למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן, שנאמר אשר ילדה אותה ללוי

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

ואולי היה זה מפעם הזקן עליהם, כי שמעון שהוא עכשיו מרבה באוכלוסין נתמעט בכניסתו לארץ לעשרים ושנים אלה, ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה: לא החל הכתוב (בפסוק כג) במשמרות הלויים מן המזרח כאשר עשה בדגלים, מפני שאין שם משמרת ללויים רק לאהרן ובניו הכהנים ולמשה שהוא כהן הכהנים. והחל מן המערב שהוא מעמד כנגד המזרח, אבל שם בדרום שהוא נכבד ממנו בני קהת, שהם הנכבדים בלויים, ונתן להם הארון והקדש. ובמערב שם בני גרשון שהוא הבכור, ונתן להם המשכן והאהל. ושם בצפון שהוא הרוח האחרון בני מררי ונתן להם תשמישי המקדש: תורה טו

בהם, וזה תמיה אף לא יהיו עבדיו וחסידיו ברוכי ה' בשאר כל העם: ואני חושב, שזה חזק למה שאמר רבותינו (תנחומא וארא ו) כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרה. וזהו ישראל, אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקדוש ברוך הוא מרבה אותם כנגד גזרת מצרים, כמו שאמר (שמות א יב) וכאשר יענו אותו בן ירבה וכן יפרי, וכאשר נאמר עוד בגזרת אם בן הוא והמתן אותו, וירב העם ויעצמו מאד (שם פסוק כו, כי היה הקדוש ברוך הוא אומר, נראה דבר מי יקום ממני או מהם, אבל שבט לוי היו פרים ורבים בדרך כל הארץ ולא עלו למעלה בשאר השבטים:

(יד) וטעם וידבר ה' אל משה במדבר סיני. בעבור שהזכיר (פסוק א) ביום דבר ה' את משה בהר סיני, חזר ואמר כי לא היתה צנאת הפקידה של הלויים בהר סיני, כי בחירת תולדות בני אהרן לבדם היתה בהר סיני ביום ציתו על מעשה המשכן, אבל הלויים לא נצטוו בבחירתם בהר סיני, רק במדבר סיני באהל מועד כמו המצוה הנזכרת בבני ישראל:

והנה לא היו שבט הלויים בשאר השבטים, כי מבן חדש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלה (פסוק טו), ומבן שלשים שנה כלם שמנת אלפים (להלן ד מח), והנה לא יגיעו מבן עשרים שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכלם, ועדין לא נשאו הארון שתהיה הקדשה מכלה

בדרך כלל "אזלינו בטר רובא", ולכן נמנית יוכבד כבר "מן הבטן", דאין חוששים למעוט שהם נפלים, מה-שאין-כן מנין הלויים היה נוגע לפדיון בכורות, והכלל הוא ש"אין הולכין במזון אחר הרב" (בבא קמא כז, רע"ב), ולכן נמנו רק "מן חדש", כשיצאו בודאות מחשש נפל.

לפני שהיתה בת חדש, ממנין בני לוי שהיה רק "מן חדש" מפני שאז "יצא מכלל נפלים"? ובמפרשים (גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד, ועוד) בארו באופנים שונים. ויש לומר בזה על דרך הצחות:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 256)

העדות, היינו שהפסק מחנה הלויים הוא אחד מאופני שמירת המשכן. והרי החניה סביב למשכן היא גם על ידי הקטנים, ועוד יותר מהגדולים, שיצאו תכופות מהמחנה לעבד עבודתם במשכן וכדומה.

נמנה ליכרא שומר משמרת הקדש (רש"י ג, טו)
יש לשאל, כיצד נקרא לוי קטן, בן חדש, "שומר משמרת הקדש". ויש לבאר על-פי מה שכתוב "והלויים יחנו סביב למשכן" . (ועל ידי זה) ושמרו הלויים את משמרת משכן

(טו) ויפקד אתם משה על-פי יהוה פאשר צוה: טו ומנא יתהון משה על מימרא דיי קמא דאתפקד:

והשכינה מקדמת לפניו, ובת-קול יוצאת מן האהל ואומרת: כך וכך תינוקות יש באהל זה, לכך נאמר: "על-פי ה'".

כ"י • על-פי ה' • אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא: היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהן? אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: עשה אתה שלך ואני אעשה שלי, הלא משה ועמד על פתח האהל

(יז) ויהיו-אלה בני-לוי בשמרתם גרשון וקהת ומררי: יז והיו אליו בני לוי בשמרתהון גרשון וקהת ומררי:

(יח) ואלה שמות בני-גרשון למשפחתם לבני ושמעי: יח ואליו שמות בני גרשון לזרעתהון לבני ושמעי:

(יט) ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר חברון ועזיאל: יט ובני קהת לזרעתהון עמרם ויצהר חברון ועזיאל:

(כ) ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם משפחת הלוי לבית אבתם: כ ובני מררי לזרעתהון מחלי ומושי אלה הם משפחת הלוי לבית אבתם:

(כא) לגרשון משפחת הלבני ומשפחת השמעי אלה הם משפחת הגרשני: כא לגרשון זרעית לבני וזרעית שמעי אליו אנון וזרעית לבני וזרעית גרשון:

כ"י • לגרשון משפחת הלבני • כלומר, לגרשון היו הפקידים משפחת הלבני ומשפחת השמעי. פקדיהם כך וכך.

(כב) פקדיהם במספר כל-זכר מבן-חדש ומעלה פקדיהם שבעת אלפים וחמש מאות: כב כמניניהון במנין כל זכורא מבר ירחא ולעלא מניניהון שבעא אלפין וחמש מאה:

(כג) משפחת הגרשני אחרי המשכן יחנו ימה: כג וזרעית גרשון אחורי משכנא ישרון מערבא:

(כד) ונשיא בית-אב לגרשני אליסף בן-לאלי: כד ורב בית אבא לבית גרשון אליסף בר לאלי:

(כה) וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גִרְשׁוֹן בְּאֶהֱל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן
וְהָאֶהֱל מִכֶּסֶּהוּ וּמִסֹּף פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד:

כ"י - המִשְׁכָּן • יריעות הפתחות. וְהָאֶהֱל • יריעות עזים העשויות לגג. מִכֶּסֶּהוּ • עורות אילים ופתחים.
וּמִסֹּף פֶּתַח • הוא הוילון.

(כו) וְקִלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח הַחֹצֵר אֲשֶׁר
עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל
עֲבֹדָתוֹ:

כ"י - וְאֵת מִיתְרָיו • של מִשְׁכָּן וְהָאֶהֱל, ולא של חצר.

(כז) וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הָעֵמֶרְמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּזְהָרִי
וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֹרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֲזִיאוֹלִי אֵלֶּה הֵם
מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי:

(כח) בְּמִסְפָּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁמֹנֶת
אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:

(כט) מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קְהַת יַחֲנוּ עַל יַד הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה:

כ"י - מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קְהַת יַחֲנוּ וגו' תִּימָנָה • וסמוכין | לִשְׁכָּנוֹ, לְכָף לְקוֹ מִהֶם דָּתָן וְאַבִּירָם וּמֵאֲתָנִים וְחִמְשִׁים
לָהֶם דָּגֹל רַאובֵּן הַחוּנִיִּים תִּימָנָה. "אוי לְרָשָׁע וְאוי

(ל) וְנִשְׂאֵי בֵית־אֵב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי אֵלִיצָפָן בֶּן־
עִזִּיאֵל:

(לא) וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֹן וְהַשְּׁלֹחַן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ
וְכָל־יְקָדָשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמִּסֹּף וְכָל עֲבֹדָתוֹ:

כ"י - וְהַמִּסֹּף • היא הפרכת, שֶׁאֵף היא קְרוֹיָה פְּרֻכַת הַמִּסֹּף.

(לב) וְנִשְׂאֵי נְשִׂאֵי הַלְוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדֹת
שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:

כ"י - וְנִשְׂאֵי נְשִׂאֵי הַלְוִי • מִמֶּנָּה עַל כָּלֶם; וְעַל מֶה היא נְשִׂאוֹתָיו? "פְּקֻדֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" - עַל־יָדוֹ
הִיא פְּקֻדַת כָּלֶם.

(לג) לְמִרְרֵי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוֹשִׁי אֵלֶּה
הֵם מִשְׁפַּחַת מִרְרֵי:

לג לְמִרְרֵי יִרְעִית מַחֲלִי יִרְעִית מוֹשִׁי אֵלֶּין
אֲנֹן יִרְעִית מִרְרֵי:

(ד) וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאֵתִים:

לד ומנניהון במנן כל דכורא מבר ירחא ולעלא שתא אלפין ומאת:

(ה) וּנְשֵׁי־אֵבֶת־אָב לְמִשְׁפַּחַת מְרִי צוּרִיָּאל בֶּן אֲבִיחֵי־ל עַל יַרְדְּ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צִפְנָה:

לה ונשיא ביתאב למשפחת מרי צוריאל בן אביחיל על צדא דמשכנא ישרון צפנא:

(ו) וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרִי קְרָשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחֵיו וְעַמְדֵּיו וְאֵדָנָיו וְכָל-כֵּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ:

לו ודי מסיר למשרת בני מרי קרשי המשכן וברחיו ועבודתו ועמודתו וסמכותו וכל מנוהו וכל פלחנה:

(ז) וְעַמְדֵי הַחֹצֵר סָבִיב וְאֵדָנֵיהֶם וַיִּתְּדֵתָם וּמִיתְרֵיהֶם:

לז ועמודי דחרת סבוב סחור סחור וסמכותו וסכיהון ואטניהון:

(ח) וְהַחֲנִיּוֹם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קָדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד וּמִזְבֵּחַ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שְׁמֵרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת:

לח ודי שרן קדם משכנא קדומא קדם משכן זמנא מדינחא משה ואהרן ובנוהי נטרין משרת מקדשא למשרת בני ישראל וחסוני דיקרב יתקטל:

כ"י - משה ואהרן ובניו • וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן, "טוב לצדיק טוב לשכנו". לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה, נעשו גדולים בתורה, שנאמר (תהלים ס): "יהודה

מחקקי" (ר"ה א יב): "ומבני יששכר יודעי בינה וגו'" מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולן (שופטים ה): "משכים בשבט סופר".

(ט) כָּל-פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שָׁנִים וְעֹשִׂים אֱלֹף:

לט כל מנני לואי די מנא משה ואהרן על מימרא דיי לזרעיהון כל דכורא מבר ירחא ולעלא עשרין ותריין אלפין:

כ"י - אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • נקוד על "ואהרן", לומר שלא היה במנן הלויים (בכורות ד). שָׁנִים וְעֹשִׂים אֱלֹף • ובפרטן אתה מוצא שלש מאות יתרים: בני גרשון - שבעת אלפים וחמש מאות, בני קהת - שמונת אלפים ושש מאות, בני מרי - ששת אלפים

ומאתים. וְלָמָּה לֹא כָלָלָן עִם הַשָּׂאֵר, וַיִּפְדוּ אֵת הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא יִהְיוּ זָקוּקִים הַשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאֵתִים בְּכוֹרוֹת הָעוֹדְפִים עַל הַמִּנְיָן, לִפְדִּיּוֹן? אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (ט): אוֹתָן שָׁלֹשׁ מֵאוֹת לוֹיִם - בְּכוֹרִים הֵיוּ, וְדִים שִׁיפְקִיעוּ עֲצָמָם מִן הַפְּדִיּוֹן.

♦ יום שישי ד' סיון ♦

(מ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה פָּקֹד כָּל-בָּכָר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעְלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם:

מ ואמר יי למשה מני כל בוכריא דכריא לבני ישראל מבר ירחא ולעלא וקבל ית מנן שמיהיהון:

כ"י - פָּקַד כָּל-בָּכָר זָכָר וגו' מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעְלָה • משיצא מכלל ספק נפלים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 7)

שם "נפלים", כי כלפי שמיא אין ספק (ומה שלא נמנו גם הפחותים מבן חודש - הוא משום "לא פלוג"). אף מנין הבכורות לא היה "על פי ה'", אלא על-ידי משה, ואצלו הרי זה "ספק נפלים".

משיצא מכלל ספק נפלים (רש"י ג, מ)
ולעיל (פסוק טו), אצל מנין הלויים, נקט "משיצא מכלל נפלים". ויש לומר, דהנה במנן הלויים יצאה בת-קול מן האהל והודיעה "כך וכך תינזקות יש באהל זה", ולכן כתב

מא ותקרב ית לנאי קדמי אנא יי חלף כל
בוכרא בכני ישראל וית בעירא דלנאי חלף
כל בוכרא בכעירא דכני ישראל:

(מא) ולקחת את הלוים לי אני יהוה תחת כל בכר
בכני ישראל ואת בהמת הלוים תחת כל בכור
בהמת בני ישראל:

מב ומנא משה קמא די פקיד יי יתה ית כל
בוכרא בכני ישראל:

(מב) ויפקד משה באשר צוה יהוה אתו את כל
בכור בכני ישראל:

מג ויהו כל בוכריא דכריא במנן שמחן
מפר ירחא ולעלא למגניהון עשרין ותרי
אלפין מאתן ושבעין ותלתא:

(מג) ויהי כל בכור זכר במספר שמות מבין חדש
ומעלה לפקדיהם שנים ועשרים אלף שלשה
ושבעים ומאתים: פ

מד ומליל יי עם משה למימר:

(מד) וידבר יהוה אל משה לאמר:

מה קרב ית לנאי חלף כל בוכרא בכני
ישראל וית בעירא דלנאי חלף בעיראהון
ויהו משמשין קדמי לנאי אנא יי:

(מה) קח את הלוים תחת כל בכור בכני ישראל
ואת בהמת הלוים תחת בהמתם והיו לי הלוים
אני יהוה:

פטרי חמורים של ישראל. תדע, שהרי מנה העודפים
באדם ולא מנה העודפים בבהמה.

נ"י ואת בהמת הלוים וגו'. לא פדו בהמות
הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל, אלא
את פטרי חמוריהם, ושה אחד של בן לוי פטר כמה

מו וית פרקן מאתן ושבעין ותלתא דיתירין
על לנאי מבוכריא דכני ישראל:

(מו) ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים
העודפים עלי הלוים מבכור בני ישראל:

חמשת שקלים לגלגלת. כן היתה מכירתו של יוסף,
עשרים כסף, שהיה בכור של רחל.

נ"י ואת פדויי השלשה וגו'. ואת הבכורות
הצריכין להפדות בהם - אלו השלשה ושבעים
ומאתים העודפים בהם ויתרים על הלוים, מהם תקח

מו ותסב חמש חמש סלעין לגלגלתא
בסלעי קודשא תסב עשרין מעין סלעא:

(מו) ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל
הקדש תקח עשרים גרה השקל:

מח ותתן כספא לאהרן ולבניו ויתירין בהון
דיתירין בהון:

(מח) ונתתה הפסך לאהרן ולבניו פדויי העודפים
בהם:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הבכורים אשר היו בישראל, מננו, כי
כלם נתקדשו באשר פרשתי שם (שמות
יג א). ועתה החליפם בלוים והם פדיונם,
וצוה שיפדו הנותרים, ונתן הפדיון
לאהרן ולבניו באשר היא מצוה
לדורות: תורה מו

הבכורים ועדין לא נצטוו במתנות
הקדשה. והנה הם עומדים בקדשתן
סתם, ויתכן שהיתה בהם עבודת
הקרבנות כדברי רבותינו (נחלים קיב):
והנראה אלי, כי הבכורים האלה כלם
לא נולדו במדבר בשנה אחת,
כי לא נהרבו העם שם כל כך, רק כל

(מה) תחת כל בכור בכני ישראל.
הנה הבכורים נתקדשו להיות
לשם מעת שצוה (שמות יג א) קדש לי כל
בכור וגו' בכני ישראל באדם וגו'. והיו
בכורים רבים בישראל, ולא נפדו עד
הנה, שעדין לא נאמר למי יהיה
הפדיון, כי עתה הוא שנתקדשו

(מט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפָּדְיוֹם מֵאֵת הָעֶדְפִים
עַל פְּדוּיֵי הָלוֹיִם:

כ"י - העדפים על פדוויי הלוים • על אותן שפדו הלוים בגופן.

(נ) מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה
וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלֶּף בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ:

כ"י - חמשה ושישים ושלש מאות ואלף • כך סכום
החשבון: חמשת שקלים לגלגל, למאתים בכורות
- אלף שקל, לשבעים בכורות - שלש מאות וחמשים
שקל, לשלש בכורות - חמשה עשר שקל. (במדבר רבה.
סנהדרין יז) אָמַר: כִּיצַד אֶעֱשֶׂה? בְּכוֹר שְׂאֵמֶר לוֹ: "תֵּן
חמשת שקלים!", יאמר לי: "אני מפדוויי הלוים!".
מָה עָשָׂה? הֵבִיא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף פְּתָקִין וְכָתַב
עֲלֵיהֶן: "בֶּן לוי". וּמֵאֵתִים וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה פְּתָקִין
כָּתַב עֲלֵיהֶם: "חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים", בָּלָלָן וְנָתַן בְּקַלְפֵּי.
אָמַר לָהֶן: בּוֹאוּ וְטִלוּ פְתָקֵיכֶם לְפִי הַגֹּדֶל.

(נא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

נא ויהב משה את כסף פדיון לאהרן
ולבנותיו על מִמְכָּר דָּוִי כְּמֵא דִּי פְקִיד יְיָ אֵת
מִשָּׁה:

• שבת קודש ה' סיון •

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) וְנָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קֹהֶת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם:

כ"י - נשא את־ראש וגו' • מנה מהם את הראויין
לעבודת מִשָּׁא, והם מבין שלשים עד בן חמשים
שָׁנָה; וְהַפְּחוֹת מְשֻׁלָּשִׁים לֹא נִתְמַלֵּא כָחוֹ. מִכָּאֵן

(ג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־בָּא לַצִּבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

(ד) וְזֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קֹהֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ
הַקֹּדֶשִׁים:

כ"י - קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים • הַמְקֻדָּשׁ שֶׁבְּכֵלָן: הָאֹרֶן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַפָּרֹכֶת וְכָלִי שֶׁרָתָה.

(ה) וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעַ הַמִּחְנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת
פָּרֹכֶת הַמִּסָּד וְכִסּוּ־בָהּ אֶת אֹרֶן הָעֵדֻת:

כ"י - וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו וגו' • יְכַנִּסוּ כָל כְּלִי וְכָלִי
לְנִתְקֹן הַמִּפְדָּשׁ לוֹ בְּפָרָשָׁה זֹה, וְלֹא יִצְטָרְכוּ הָלוֹיִם

הַיְעוֹל אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּמִטְל מִשְׁרִיתָא
וּיְפָרְקוּן אֶת פָּרֹכֶתָא דְּפָרְסָא וּיְכַסּוּן בַּהּ אֶת
אֹרֶנָא דְּסִידוּתָא:

בְּנֵי קֹהֶת אֵלֶּא לְשֹׂאֲתָא. בְּנִסְעַ הַמִּחְנֶה • כִּשְׁהָעֲנָן
מִסְתַּלֵּק, הֵם יוֹדְעִים שִׁיסְעוּ.

(ו) וַנִּתְּנוּ עָלָיו כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ וּפְרָשׁוֹ בַּגָּד־כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשֵׁמוֹ בְּדִיו:

(ז) וְעַל שְׁלֹחַן הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בִּגְדֵי תְּכֵלֶת וַנִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַקֶּעֶרֶת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנָקִית וְאֶת קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה:

כ"ט - קֶעֶרֶת וְכַפֹּת קִשּׁוֹת וּמְנָקִית • כָּבֵד פְּרָשְׁתִּי בַּמְּלָאכָת הַמִּשְׁכָּן • הַנֶּסֶךְ • הַכֶּסֶף, לְשׁוֹן מֶסֶךְ, "אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶם".

(ח) וּפְרָשׁוֹ עֲלֵיהֶם בִּגְדֵי תוֹלַעַת שָׁנִי וְכֶסֶף אֹתוֹ בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וְשֵׁמוֹ אֶת־בְּדִיו:

(ט) וְלִקְחוּ בִּגְדֵי תְּכֵלֶת וְכֶסֶף אֶת־מִנְרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נִרְתִּיהָ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֵּיתֶיהָ וְאֶת כָּל־כְּלֵי שְׁמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁתַּוְּלָה בָּהֶם:

כ"י - מִלְקָחֶיהָ • כִּמְיִן צִבָּת שְׁמוֹשָׁךְ בָּהּ אֶת הַפְּתִילָה לְכָל צֶדֶד שִׁירְצָהּ • מַחְתֵּיתֶיהָ • כִּמְיִן כַּף קִטְנָה, וְשׁוּלְיָהּ פְּשׁוּטִין וְלֹא סִגְלָלִים וְאִין לָהּ מַחְצָה לַפְּנִיָּה אֵלָּא

(י) וַנִּתְּנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהָ אֶל־מִכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וַנִּתְּנוּ עָלֶיהָ מוֹט:

כ"ב - אֶל־מִכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ • (כָּלִים לֵב) כִּמְיִן מְרֻצוֹף.

(יא) וְעַל מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב יִפְרָשׁוּ בִּגְדֵי תְּכֵלֶת וְכֶסֶף אֹתוֹ בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וְשֵׁמוֹ אֶת־בְּדִיו:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בשִׁלְחָן כָּל הַכֵּלִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִפְרָשׁוּ עַל הַכֵּלִים וְהַשִּׁלְחָן בִּגְדֵי תוֹלַעַת שָׁנִי. כִּי לְכַבּוֹד הַלֶּחֶם שֶׁהוּא מְסַדֵּר בְּהִלְכָּתוֹ יִפְרָשׁוּ בִּגְדֵי תְּכֵלֶת, לְהַפְרִישׁ בֵּין הַשִּׁלְחָן וְלִחְמוֹ וּבֵין הַכֵּלִים. וְהִנֵּה הַמִּכְסָּה הַעֲלִיּוֹן בִּבְגַד תוֹלַעַת שָׁנִי שֶׁהוּא מְרָאָה אֲדָם, בַּעֲבוּר שֶׁהַשִּׁלְחָן סִימָן לְכַתֵּר מַלְכוּת שֶׁהוּא בְּמִדַּת הַדִּין, אֲבָל הָאָרוֹן וּמִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב בִּבְגַד תְּכֵלֶת לְמִדַּה הַכְּלוּלָה מִן הַכֹּל. וּמִזְבֵּחַ הָעוֹלָה בִּבְגַד אֲרָגָן, שֶׁהוּא אֲדָם יוֹתֵר מִן הָרָאשׁוֹן, כִּי שֵׁם יִזְרַק הָדָם כְּפָר נִפְשָׁם: תורה ח

וַיֵּשׁ אֹמְרִים, כִּי טַעַם הַכְּתוּב וּפְרָשׁוֹ בִּגְדֵי כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה, לְפָרְכַּת הַמֶּסֶךְ, וַנִּתְּנוּ עָלָיו, עַל הָאָרוֹן וְהַפְּרָכַת, כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ. וְטַעַם וְשֵׁמוֹ בְּדִיו, עַל כְּתוּבַת הַכְּתָנִים. וְהַנִּכּוֹן, כִּי "וְשֵׁמוֹ" שִׁיתְקֵנוּ אוֹתָם לְהִיּוֹת יוֹצְאִים לְשֵׁאת אוֹתוֹ בָּהֶם, כִּי הֵיוּ הַטְּבָעוֹת רַחֲבִים וַיֵּאָרִיכוּ הַבָּדִים בָּהֶם כְּרֻצָּנָם, וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִסּוּרוּ מִמֶּנּוּ: תורה ז

(ז) וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה. עַל הַשִּׁלְחָן עֲצָמוּ יִהְיֶה הַלֶּחֶם וְעֲלֵיהֶם בִּגְדֵי תְּכֵלֶת, וְיִשְׁמִיּוּ עַל הַבִּגְדֵי הַזֶּה

(ו) וַנִּתְּנוּ עָלָיו כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ וּפְרָשׁוֹ בִּגְדֵי כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה]. בַּעֲבוּר מַעֲלַת הָאָרוֹן לֹא הָיָה נִרְאָה עָלָיו כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ, אֲבָל הָיוּ מִכְסִּים אוֹתוֹ בְּפָרְכַּת שֶׁהוּא הַמֶּסֶךְ לוֹ, וּמִכְסִּים אֶת שְׁנֵיהֶם בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ בַּעֲבוּר הַגִּשְׁמִים, וּפּוֹרְשִׁים עַל הַכֹּל בִּגְדֵי כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה, שִׁיְהִיָּה נִרְאָה עָלָיו הַבִּגְדֵי הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר (במד"ד ד יג), אֲבָל שֶׁאֵר כָּל הַכֵּלִים, הַשִּׁלְחָן וְהַמִּנְרָה וְהַמִּזְבֵּחַ, הָיָה נִרְאָה עֲלֵיהֶם מְלֻמָּעָה מִכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ:

(יב) וְלָקַחְוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בְּקֹדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בָּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אוֹתָם בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחֲשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמוֹט:

כ"י - אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בְּקֹדֶשׁ • בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, וְהֵן כְּלֵי הַקְטָרֶת שֶׁמִּשְׁרְתִּין בָּהֶן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.

(יג) וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוּ עָלָיו בָּגֶד אַרְגָּמָן:

כ"י - וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִזְבֵּחַ הַנֶּחֱשָׁת. וְדִשְׁנוּ יִטְלוּ אֶת הַדִּשָּׁן מֵעָלָיו. וּפָרְשׁוּ עָלָיו בָּגֶד אַרְגָּמָן. (ויקרא כ"א) וְאֵשׁ שִׁירָדָה מִן הַשָּׁמַיִם רְבוּצָה תַּחַת הַבָּגֶד

(יד) וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלָיו אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחֲתָת אֶת־הַמְּזוּלָגָת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרָקָת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוּ עָלָיו כִּסּוֹ עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ בְדָיו:

כ"י - מַחֲתָת • שֶׁבָּהֶן חוֹתִים גִּחְלִים לַתְּרוּמַת הַדִּשָּׁן, הַעֲשִׂיָּה כְּמִין מַחֲבַת שָׂאִין לָהּ אֵלָא שְׁלֹשׁ מַחֲצוֹת, וּמִלְפָּנֶיהָ שׂוֹאֶכֶת אֶת הַגִּחְלִים. מְזוּלָגָת • צְנוּרִיּוֹת שֶׁל נֶחֱשָׁת, שֶׁבָּהֶן מְכִין בְּאֵיבָרִים שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ לְהַפְכֵן

(טו) וְכִלָּה אֶהְרֹן וּבָנָיו לְכַפֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעַת הַמִּחְנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְּגִי־קֹהֶת לְשִׂאת וּלְאִיגָעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ אֵלֶּה מִשָּׂא בְּגִי־קֹהֶת בְּאֶהֱל מוֹעֵד:

כ"י - לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ • הָאֶרֶן וְהַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ • הַמְּנוּרָה וְכָלֵי שָׂרֵת. וּמָתוּ • שָׂאֵם יָגְעוּ - חִיבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

(טז) וּפָקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהְרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וּקְטָרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פָקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִבְלָיו:

כ"י - וּפָקַדְתָּ אֶלְעָזָר • שֶׁהוּא מְמַנֶּה עֲלֵיהֶם לְשִׂאת אוֹתָם: שֹׁמֵן וּקְטָרֶת וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה, וּמִנְחַת הַתָּמִיד,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(טז) וּפָקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהְרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וּקְטָרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פָקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִבְלָיו:

רק לגדל מעלת אלעזר הִיזָה הוּא פָקִיד עַל הַשֹּׁמֵן וְעַל הַקְטָרֶת לְבָדוֹ: וְאִינּוֹ נִכּוֹן, כִּי הַכְּתוּב אוֹמֵר (פסוקים כח

וּפָקַדְתָּ כָּל אֲשֶׁר בּוֹ. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם, כִּי פָרֻשׁוֹ שִׁישׁ לוֹ פָקִידוֹת גַּם בַּמִּשְׁכָּן וּבְכָל כְּלָיו עִם אֵיתָמָר אַחִיו,

לצוות איש איש על עבודתו ועל משאו והוא המושבן | משא בני גרשון ומררי, שאינן מקדש הקדשים, וכל-אשר-בו, כל הסדורים למעלה בפרשה זו. אבל על-פי איתמר היה, כמו שכתוב בפרשת נשא.

(י) וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: | יו ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(יח) אל-תכבדו את-שבת משפחת הקהתי מתוך | יח לא תשיצו ית שבטא זרעית קהת מגו הלויים:
הלויים:

כ"י - אל-תכבדו - אל תגדמו להם שימותו.

(יט) וזאת | עשו להם וחי' ולא ימותו בגשתם | יט וזאת עבדו להון ויחון ולא ימותו
את-קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם | במקדבהון לקדש קודשניא אהרן ובנוהי
איש איש על-עבודתו ואל-משאו: | יעלון וימנון יתהון גבר גבר על פלחנה
ולמטולה:

(כ) ולא-יבאו לראות כבלע את-הקדש ומתו: | כ ולא יעלון למחזי כד מכסן ית מגי
קודשא ולא ימותו: פ פ פ

כ"י - ולא-יבאו לראות כבלע את-הקדש - לתוך | עליו בגד פלוני וכסו אותו במקסה פלוני, ובלוע
נרתק שלו, כמו שפרשתי למעלה בפרשה זו, ופרשו | שלו הוא כסויו:

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן. חסלת פרשת במדבר

ההפטרה לקריאה בציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפב

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ל"ג "ב"ד איתמר", ופרש בכאן "בקדש | מ'סמרת משאם (להלן פסוק לב):
ובבלי", וכן אמר למעלה (ג לב) ונשיא | ועל דעת הירושלמי (שבת פ"ה א') הכתוב
נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן | בפרושי רש"י (שבת צב. ד"ה שכן) שהוא
פקדת שומרי משמרת הקדש, בלומר | נושא אותם, יהיה משא גדול, כי
נשיא פקדת משמרת הקדש, שהם | הקטרת שס"ה מנה (כריתות ה) ומשה
הנתונים ביד בני קהת. אבל פרוש | רבינו לא פטמה לחצאין, ושמן המאור
"פקדת כל המשכן", כי פקדת שמן | לשנה שלמה רב מאד קפ"ג לגין,
המאור והקטרת והמנחה ושמן | ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים
המשחה ופקדת כל המשכן בקדש וכל | ישא ממנה. אבל היה אלעזר חזק
אשר בו בכלי הקדש הכל ביד אלעזר, | ואמיץ כיעקב אבינו, וכן משה רבינו
והם הנזכרים בכאן (פסוק טו) שאמר וכלה | ואהרן אחיו, וקני' ה' יחליפו כח: תורה יז
אהרן ובניו לבסות את הקדש ואת כל | (כ) ולא יבאו לראות כבלע את
כלי הקדש. והנה אלעזר אמר על | הקדש. כשמכניסין את הכלי
שלשת הנשיאים, וגזבר למשמת בני | לתוך נרתיקו כמו שפרשתי למעלה
קהת, ואיתמר גזבר לגרשון ומררי: | בפרשה זו, ופרשו עליו בגד פלוני וכסו
ומפני שלא הזכיר באלעזר "ונשא" | אותו במקסה פלוני, ובלוע שלו זהו
כאמור בלויים, יראה שאינו | כסויו, לשון רש"י, והוא דעתו של
נושא אותם, אבל הוא פקיד עליהם | אויגלוס:
ונתן אותם מידו ליד בני קהת, אשר | ורבותינו אמרו במסכת סנהדרין (פא),
יבחר בהם בנריות וחסידות, והם ישא | שזו אזהרה על הגזב כלי
אותם ויחזירו לידו בהקים המשכן, | שרת שחייב מיתה והקצאין פוגעין בו,
וכן פקדת שומרי משמרת הקדש ולעל | שהגנבה והגזל יקראו בליעה, מלשון
ג לב, וכן ובשמות תפקדו את כלי | חיל בלע וקצאנו (איוב כ טו), והוצאתי את

בלעו מפיו (ירמיה נא מד):

ור"א אמר בפשוטו, שלא יבאו לראות | ור"א אמר בפשוטו, שלא יבאו לראות
כאשר יוסר פרכת המסך ויגלה | כאשר יוסר פרכת המסך ויגלה
הארון, רק אחרי כן כאשר יבאו | הארון, רק אחרי כן כאשר יבאו
לשאת אותו. ויהיה "כבלע את הקדש", | לשאת אותו. ויהיה "כבלע את הקדש",
כאשר יוסר הבגין מעל הארון שהוא | כאשר יוסר הבגין מעל הארון שהוא
הקדש, מלשון בלע ה' ולא חמל (איכה | הקדש, מלשון בלע ה' ולא חמל (איכה
ב ב), יחד סביב ותבלעני (איוב י ח). והנה | ב ב), יחד סביב ותבלעני (איוב י ח). והנה
הלויים מוזהרים שלא יגעו אל ארון | הלויים מוזהרים שלא יגעו אל ארון
הקדש ומתו רק בבדים ושאווהו, ועוד | הקדש ומתו רק בבדים ושאווהו, ועוד
יזהרים שלא יבאו לראות כלל הקטרת | יזהרים שלא יבאו לראות כלל הקטרת
הבגין בעוד שיוירד אהרן את הפרכת, | הבגין בעוד שיוירד אהרן את הפרכת,
כענין כי ראו בארון ה' (ש"א ו ט). ויפה | כענין כי ראו בארון ה' (ש"א ו ט). ויפה
אמר:

אבל על דרך האמת טעם הכתוב, כי | אבל על דרך האמת טעם הכתוב, כי
בעבור היות כבוד יושב הכרובים | בעבור היות כבוד יושב הכרובים
שם, הוזהרו הלויים שלא יתקדו לראות | שם, הוזהרו הלויים שלא יתקדו לראות
את ה' עד שיוירדו הכהנים את הפרכת, | את ה' עד שיוירדו הכהנים את הפרכת,
כי אז תראה הכבוד בחביון עזו, וישוב | כי אז תראה הכבוד בחביון עזו, וישוב
אל מקומו הראשון לקדש הקדשים, | אל מקומו הראשון לקדש הקדשים,
ויהיה כבלע את הקדש בפשוטו. | ויהיה כבלע את הקדש בפשוטו.

והמשכיל יבין:

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח אייר מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום רביעי - ב' סיון פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - כ"ט אייר מפרק קמ עד סוף פרק קנ	יום חמישי - ג' סיון פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' סיון פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום שישי - ד' סיון פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' סיון פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 144, פרק נב וכמו... עד עמ' עג, האור מהשמש.

ליקוטי אמרים

פרק נב וכמו שבנשמת האדם עיקר גילוי כללות

החיות הוא במוחין וכל האברים

מקבלים אור וכח לבד המאיר להם ממקור גילוי החיות

שבמוחין ככה ממש עד"מ עיקר גילוי כללות המשכת

החיות להחיות העולמות והברואים שבהם הוא מלוכש

ונכלל ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ית' הנק' בשם

מוחין והן הן המלוכשים בתורה ומצותיה וגילוי כללות

המשכה זו הוא מקור החיות אשר העולמות מקבל' כל

א' בפרטות רק הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה

כדמיון אור המתפשט מהשמש עד"מ וכחות אברי הגוף

מהמות הנ"ל ומקור זה הוא הנקרא עלמא דאתגליא

ומטרונית' ואימא תתאה ושכינה מלשון ושכנתי בתוכם

החיות האלקית לעולמות. וגילוי פללות המְשַׁכָּה זו –

כשהמשכה הכללית שבמוחין – באה לידי התגלות, שכי

שרבנו הזקן מסביר להלן, הרי כשהמשכה מהמוחין באה

בספירת המלכות, הוא מקור החיות, אֲשֶׁר הָעוֹלָמוֹת

מְקַבְּלִים כָּל אֶחָד בְּפָרְטוֹתָיו. רַק הָאֵרָה מְתַפְּשֶׁטֶת וּמְאִירָה

מְקִיָּוָה, – לא מדובר כאן על המשכה הכללית שבמוחין,

אלא – על התגלותה – של המשכה זו. התגלות זו – היא מקור

החיות שמקבלים כל העולמות והנבראים, כל אחד מהם –

ההארה הפרטית השייכת אליו. הארה והתפשטות זו, היא:

כְּדִמְיוֹן אֹרֶךְ הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַשֶּׁמֶשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מֶשֶׁל, – כמשל

האור שהוא הארה בלבד מהשמש, וכמשל וְכֹחוֹת אֲבָרֵי הַגּוּף

– המתפשטים, מִתְפַּחֵחַ הַנּוֹכַח לְעֵיל. – בפרק נ"א. וּמְקוֹר זֶה –

שהוא כבר התגלות מהמשכה הכללית שבמוחין, הוּא

הַנִּקְרָא – בתורת הקבלה, "עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיָּא", – עולם של

התגלות, כי כאן מתחילה ההתגלות של אלקות בעולמות, וכן

הוא נקרא ו"מְטְרוֹנִיתָא", – מלכה, המקבלת מהקב"ה – המלך

של המלכה, וְ"אֵמָא תַתְּמָחָה", – המדריגה התחתונה יותר של

"אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (ככתובי: "אם (אם) לבינה

תקרא"), אלא – בינה היא "אימא עילאה", המדריגה העליונה

שב"אימא", ומלכות נקראת "אימא תתאה", ו"שְׂכִינָה" –

מְלִשׁוֹן "וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם"², – שכינה והתגלות³. להלן סיביר

1 פֶּרֶק נב. בפרק הקודם, החל רבנו הזקן להסביר, ענין השראת השכינה

2 שהיתה בקדשי־קדשים ובמקומות מסיימים נוספים, כאשר יש להבין

3 לכאורה: מה משמעות "השראת השכינה" – במקום זה או אחר, והרי

4 "מלא כל הארץ כבודי"? ורבנו הזקן הסביר ש"מבשרי אחזה" – מגופו

5 ונפשו יודע האדם, שנשמתו

6 נמצאת בכל גופו ובכל אבריו

7 – ובכל זאת, עיקר מקום

8 הנשמה, הוא במוחין¹

9 שבראש. והרי, כלפי עצם²

10 הנשמה, אי אפשר לומר כך,³

11 שכן עצם הנשמה נמצא בכל⁴

12 האברים באופן שווה, הוא לא⁵

13 נמצא במוחין שבראש יותר⁶

14 מאשר ברגלים; אלא, הכוונה⁷

15 להמשכה הכללית והגלויה⁸

16 של החיות, הנמשכת⁹

17 מהנשמה להחיות את הגוף,¹⁰

18 לפני שהיא מתפשטת בגוף¹¹

19 לפי מזגו ותכונתו של כל אבר¹²

20 – על המשכה כללית וגלויה

21 זו שמן הנשמה, אומרים שעיקר מקומה, הוא במוחין שבראש, ומשם

22 נמשכת ומתפשטת הארה בלבד אל כל שאר אברי הגוף. כך – הסביר

23 רבנו הזקן – גם בנמשל של אלקות ועולם. מבחינת 'עצמות ומדות

24 איך־סוף ברוך־הוא', אין מקום לחלק בין העולמות העליונים לבין

25 העולמות התחתונים – כי גם הימצאותו של אור איך־סוף בעולמות

26 העליונים – הוא בהעלם, עד כדי כך, ששום מחשבה, גם של הנבראים

27 שבעולמות העליונים, אין באפשרותה "לתפוס" ולהשיג אותו, ובאשר

28 לעצם הימצאותו של אור איך־סוף – הרי הוא נמצא באופן שווה

29 בעולמות התחתונים ובעולמות העליונים. ההתחלקות בין העולמות

30 העליונים לבין העולמות התחתונים (כמו שהדבר במשל של

31 ההתחלקות באברים) היא מצד המשכת וגילוי החיות מאיך־סוף ברוך־

32 הוא, להתהוות העולמות והנבראים ולהחיותם: החיות בעולמות

33 העליונים היא בהתגלות יותר מאשר בעולמות התחתונים. בפרק הבא,

34 אותו אנו מתחילים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר בנמשל (של

35 אלקות ועולם) מה שנאמר במשל, שהגילוי של החיות הכללית, הוא

36 במוחין שבראש.

37 וְכִמּוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עֶקֶר גִּלּוּי פְּלִלוֹת הַחַיּוֹת הוּא בְּמוֹחִין,

38 וְכָל הָאֲבָרִים מְקַבְּלִים אֹרֶךְ וְכֹחַ לְבַד, הַמֵּאִיר לָהֶם מִמְּקוֹר

39 גִּלּוּי הַחַיּוֹת שֶׁבְּמוֹחִין – כִּכָּה מֶמֶשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־מֶשֶׁל, עֶקֶר גִּלּוּי

40 פְּלִלוֹת הַמְּשַׁכָּה הַחַיּוֹת, לְהַחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרֹאִים

41 שֶׁבָּהֶם – הוּא מְלַבֵּשׁ וְנִכְלָל בְּרָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וְיִבְנֵתוֹ וְדַעְתּוֹ

1. ראה משלי ב, ג; ברכות נז, א (וחדושי אגודת מהרש"א, שם). 2. שמות כה, ח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל זה אין מזכיר שהוא מלכות דאצילות ודבר הוי' רק אח"כ כהקדמה להענין דק"ק ותורה איך הם משתלשלים מעולם לעולם, אז אומר שהיא מלכות דאצי' וכו' דבריא וכו' וכיון שמסתייע בזה מע"ח מביא ל' הע"ח "מלכות" (ולא שכינה וכו') – משא"כ בל' התניא מצ"ע – שאינו בל' ס' הקבלה".

22 "אימא תתאה", מפני שהוא ה"אם", מקור החיות הפרטית של
23 כל נברא, וְשׁוֹכֵן וּמְתַלַּשׁ בְּתוֹכָם - בעולמות ובנבראים,
24 לְהַחְיֹתָם. - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "שכינה", על
25 שם ששוכנת ומתלבשת בעולמות ובנבראים, להחיותם. עד כאן
26 למדנו, איך הוא מקור
27 לעולמות ונבראים בכלל,
28 להלן - נלמד איך הוא
29 מקור לנשמות ישראל:
30 וְלָכֵן - הוא נִקְרָא - גם
31 כן, "אם הַבְּנִים" עַל־
32 הַדָּדִי-מִשְׁלֵי, - "בנים" היינו
33 "נשמות ישראל", ונקרא
34 גם וְ"כִנְסַת יִשְׂרָאֵל",
35 שֶׁמֶמְקוֹרָהּ זֶה נִאֲצָלוּ
36 נְשָׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת - שהם
37 אינם נבראים, אלא
38 "נאצלים", וְנִבְרָאוּ נְשָׁמוֹת דְּבְרִיָּהּ וְכוּ'. וְכֵן - גם העולמות
39 והנבראים וגם הנשמות, אֵינָן רק מֵהַתְּפַשּׁוֹת הַחַיּוֹת וְהָאוֹר
40 - המתפשטים ונמשכים, מִתְּמַקְוֹר הַזֶּה הַנִּקְרָא "שְׂכִינָה",
41 כִּהְתְּפַשְׁטוֹת הָאוֹר מֵהַשְּׁמֶשׁ. - שהוא הארה בלבד מהשמש
42 - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

1 רבנו הזקן - כפי שהרבי שליט"א מפרש זאת⁴ משמעותם של כל
2 התוארים האמורים, המתארים את תכונתו ופעולתו של מקור
3 החיות: מקור החיות נקרא "עלמא דאתגליא" - עַל שֶׁם שֶׁמֶמְקוֹר
4 זֶה הוּא רִאשִׁית הַתְּגָלוֹת אוֹר אִינִי-סוֹף, - ומכיוון שהמקור
5 עצמו הוא ענין של
6 התגלות, לכן הוא עצמו
7 (מצד תכונתו העצמית)
8 נקרא בשם "עלמא"
9 דאתגליא" (עולם של
10 התגלות), ולא משום
11 שהוא מחיה עלמא
12 דאתגליא; מקור החיות
13 נקרא גם "מטרוניתא"
14 (מלכה), מפני שהוא אֲשֶׁר
15 מְמַשֵּׁךְ וּמַאִיר לְעוֹלָמוֹת
16 בְּכַחֲנִית גְּלוּי, - ולכן, זה
17 בדוגמת "מטרוניתא" (מלכה) שעל-ידה נמשכים ומתגלים עניניו
18 של מלך. הרי, שמקור החיות, הוא התחלת ההתגלות של אור
19 אינִי-סוֹף, המתגלה מאור אינִי-סוֹף ב"מטרוניתא" (מלכה).
20 וּמִמְקוֹרָהּ זֶה נִמְשָׁךְ לְכָל אֶחָד - מהעולמות והנבראים, הָאוֹר
21 וְחַיּוֹת פְּרָטִי הָרָאוּ לוֹ, - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם

ליקוטי אמרים

על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור א"ס אשר
ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי וממקור זה נמשך
לכל א' האור וחיות פרטי הראוי לו ושוכן ומתלבש
בתוכם להחיותם ולכן נקרא אם הבנים עד"מ וכנסת
ישראל שממקור זה נאצלו נשמות דאצי' ונבראו
נשמות דבריאה וכו' וכולן אינן רק מהתפשטות החיות
והאור מהמקור הזה הנק' שכינה כהתפשטות האור
מהשמש

יום שני כ"ט אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, אבל השכינה... עד עמ' עג, השמש בלבד.

59 יתגלה אליהם שלא על ידי לבוש המעלים ומסתיר את האור,
60 שלא יתבטלו במציאות לגמרי במקורם, כִּבְטוּל אוֹר
61 הַשְּׁמֶשׁ בְּמִקְוֹר בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ, - שאז, כשאור השמש נמצא
62 במקורו, בשמש עצמה - הרי הוא באופן - שֶׁאֵין נִרְאָה שֶׁם
63 אוֹר זֶה, רק עצם גוף
64 הַשְּׁמֶשׁ בְּלִבְד. - כך גם,
65 מכיוון שהשכינה היא
66 מקור החיות של כל
67 העולמות והנבראים,
68 שחיותם היא הארה בלבד
69 מהשכינה (כמו אור
70 השמש שהוא הארה
71 מהשמש), הרי, אם
72 השכינה (המקור עצמו)
73 היתה מאירה בהם, היו
74 הם נמצאים אז במקורם,

43 אֲבָל הַשְּׂכִינָה עֲצָמָה, שֶׁהִיא רִאשִׁית הַגְּלוּי וְעֶקְרוֹ, מֵה
44 שֶׁאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מַאִיר לְעוֹלָמוֹת בְּכַחֲנִית גְּלוּי, וְהִיא
45 - השכינה, מְקוֹר כָּל הַמְּשָׁכוֹת הַחַיּוֹת שֶׁכָּבֵל הַעוֹלָמוֹת
46 [שֶׁכָּבֵל הַחַיּוֹת שֶׁבָּהֶם - שבעולמות, אֵינּוּ רק אוֹר מֵהַתְּפַשְׁט
47 מִמֶּנָּה - מהשכינה, כְּאוֹר
48 הַמְּתַפַּשֵּׁט מֵהַשְּׁמֶשׁ] -
49 הרי השכינה עצמה,
50 שהיא מקור כל החיות של
51 העולמות - אִי אֲפָשֶׁר
52 לְעוֹלָמוֹת לְסַבֵּל וְלִקְבֹּל
53 אוֹר שְׂכִינָתָהּ, שֶׁתִּשְׁכֹּן
54 וְתִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מִשְׁ,
55 בְּלֹא לְבוֹשׁ תַּמְעִלִים
56 וּמִסְתִּיר אוֹרָה מֵהֶם, -
57 אֵין הֵם יְכוּלִים לְקַבֵּל אֵת
58 אוֹר הַשְּׂכִינָה, אִם הוּא

ליקוטי אמרים

אבל השכינה עצמה שהיא ראשית הגילוי
ועיקרו מה שא"ס ב"ה מאיר לעולמות בבחי' גילוי והיא
מקור כל המשכות החיות שבכל העולמות [שכל החיו'
שבהם אינו רק אור המתפשט ממנה כאור המתפשט
מהשמש] א"א לעולמות לסבול ולקבל אור שכינתה
שתשכון ותתלבש בתוכם ממש בלא לבוש המעלים
ומסתיר אורה מהם שלא יתבטלו במציאות לגמרי
במקורם כביטול אור השמש במקורו בגוף השמש
שאין נראה שם אור זה רק עצם גוף השמש בלבד.

4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "התיבות" על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אוא"ס" הם ביאור על מה שאמר שמקור זה עצמו נקרא דאתגליא (ולא מפני שמחי' עלדאת"ג) "אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי" (בדוגמת מטרוניתא שע"י נמשכים ונתגלים עניני המלך); והתיבות "וממקור זה נמשך לכל אחד האור וחיות פרטי הראוי לו", הוא ביאור על "אימא תתאה"; והתיבות "ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם", הם ביאור על מה שאמר שנקרא שכינה מלשון ושכנתי בתוכם, ומוסיף אח"כ עוד ענין בנוגע לנשמות (כהקדמה ל"התגלות לנו ולבנינו כו'") "ולכן נקרא אם הבנים וכנסת ישראל" (בתחלה מדבר בעולמות וברואים ככלל ואין זה הענין דכנסת" או הבנים").

9 שהשכינה מאירה באותו לבוש, והוא נמצא במקורו – הרי על
10 הלבוש להתבטל במציאות? אלא – מסביר רבנו הזקן להלן –
11 לבוש זה, הוא רצונו וחכמתו של הקב"ה שבתורה ומצוות, והוא
12 מדריגה עליונה יותר מאשר מקור החיות של העולמות הנקרא
13 "שכינה". לכן – אין לבוש זה מתבטל בפני אור השכינה, בהיותו
14 מדריגה שלמעלה מהאור. "אלא שעפ"ז אדרבה עוד תוגדל
15 הקושיא שאם אור השכינה א"א לסבול כו' עאכ"כ מה שלמע'
16 מזה – ומתוך: "רק שירדה..." – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

1 והיו בטלים במציאות, כמו שאור השמש בטל במציאות בהיותו
2 במקור שלו. וכדי שהשכינה תתלבש בעולמות ובנבראים, מן
3 ההכרח שהיא תתלבש בלבוש המעלים ומסתיר על האור שלה,
4 שדוקא אז – בכוח העולמות והנבראים "לקלוט" ולקבל את
5 האור ולא להתבטל במציאות. אך, נשאלת השאלה: באיזה
6 לבוש מדובר, שיש ביכולתו להעלים ולהסתיר על אור השכינה,
7 ושהוא עצמו לא יתבטל במציאות? מכיוון שהשכינה היא הרי
8 מקור כל הנבראים, הרי היא מקור גם ללבוש זה, ובשעה

יום שלישי א' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, ומהו הלבוש... עד עמ' עג, מצות התורה.

39 ד"אצילות" אבל לא ב"חכמה" הידועה, וכמו שנתבאר
40 לעיל, שאור אינסוף פרודי־הוא מלבש ומיחד בחכמה
41 עלאה, – בחכמה העליונה, והוא יתברך וחכמתו אחר. –
42 הרי שחכמה, וכן גם שאר הבחינות של מוחין שלמעלה (כמו

17 ובלשון ה"תניא": ומהו תלבש שיוכל להסתירה
18 ולהלבישה, – שיהיה בכוחו להסתיר על אור השכינה, ולא
19 יתבטל – הלבוש עצמו, במציאות פאורה? הוא רצונו
20 יתברך וחכמתו וכו' – ובינתו ודעתו, שכאמור הם כולם

ליקוטי אמרים

21 מהווים ענין המוחין
22 למעלה, המלבשים
23 בתורה ומצוותיה,
24 הנגלית לנו ולבנינו, –
25 הם יכולים להיות "לבוש"
26 לאור השכינה, ושלבוש
27 זה לא יתבטל באור
28 השכינה – וכל כך למזה?
29 דאורייתא בחכמה
30 נפקת, – שכן, התורה
31 באה מן ה"חכמה", היא
32 בחכמה עלאה – חכמה

ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה ולא יתבטל
במציאות באורה הוא רצונו ית' וחכמתו וכו' המלובשים
בתורה ומצוותיה הנגלית לנו ולבנינו דאורייתא מחכמה
נפקת היא חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא
דאתגליא דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעה וכו' וכמש"ל
שאר א"ס ב"ה מלובש ומיוחד בחכמה עילאה והוא
ית' וחכמתו אחד רק שירדה בסתר המדרגות ממדריגה
למדריגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה
בדברים גשמיים שהן תרי"ג מצות התורה.

21 מהווים ענין המוחין
22 למעלה, המלבשים
23 בתורה ומצוותיה,
24 הנגלית לנו ולבנינו, –
25 הם יכולים להיות "לבוש"
26 לאור השכינה, ושלבוש
27 זה לא יתבטל באור
28 השכינה – וכל כך למזה?
29 דאורייתא בחכמה
30 נפקת, – שכן, התורה
31 באה מן ה"חכמה", היא
32 בחכמה עלאה – חכמה

33 עליונה, ספירת החכמה של "עולם האצילות", דלעילא לעילא
34 מעלמא דאתגליא, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות.
35 "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת "שכינה" – ראשית
36 הגילוי – ו"חכמה עילאה", שלמעלה מהתגלות בכלל, הרי
37 היא למעלה ולמעלה מ"עלמא דאתגליא", דאיהו חכים ולא
38 בחכמה ידיעה וכו', – הקב"ה חכם (בבחינת חכמה

33 עליונה, ספירת החכמה של "עולם האצילות", דלעילא לעילא
34 מעלמא דאתגליא, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות.
35 "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת "שכינה" – ראשית
36 הגילוי – ו"חכמה עילאה", שלמעלה מהתגלות בכלל, הרי
37 היא למעלה ולמעלה מ"עלמא דאתגליא", דאיהו חכים ולא
38 בחכמה ידיעה וכו', – הקב"ה חכם (בבחינת חכמה

יום רביעי ב' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, ובירידתה בהשתלשלות... עד עמ' עג, בשם שכינה:

ליקוטי אמרים

68 עולם ועולם, – קדשי
69 קדשים הוא מקומה של
70 השראת השכינה בכל
71 עולם ועולם – המוחין
72 שלמעלה, המלובשים
73 בתורה שבכל עולם, הם
74 היכל קדשי־קדשים שבאותו עולם, ושם שורה השכינה,

ובירידתה
בהשתלשלו' מעולם לעולם גם השכינה ירדה ונתלבשה
בה בכל עולם ועולם וזהו היכל ק"ק שבכל עולם

61 ובירידתה בהשתלשלות
62 מעולם לעולם – גם
63 השכינה ירדה ונתלבשה
64 בה בכל עולם ועולם, –
65 בחכמה שלמעלה,
66 הנמצאת בתורה שבכל
67 עולם, מלובש אור השכינה, וזהו היכל קדשי־קדשים שבכל

התלבשה ב"מלכות" שב"עולם הבריאה", נמשך התלמוד
 שלפנינו, וכמו שנתבאר לעיל בשם ה'תקונים', שבעולם
 הבריאה מאירות ומשפיעות שם חכמתו ובינתו ודעתו של
 אינסוף ברוך הוא בנחיתת צמצום עצום, — הם יורדים
 ונמשכים באופן של
 צמצום חזק ועצום, בכדי
 שיוכלו הנשמות
 והמלאכים שהם בעלי
 גבול ותכלית לקבל
 השפעה מנחיתת
 חכמה בינה דעת אלו,
 — מחכמה בינה דעת של
 אינסוף ברוך הוא, כפי
 שהן בעצם, לא היה
 ביכולת הנשמות
 והמלאכים לקבל; אלא,
 דוקא כפי שהן יורדות
 ונמשכות ב"עולם
 הבריאה" באופן מצומצם
 ביותר — הם יכולים לקבל.
 ולכן נמשך משם —
 מ"עולם הבריאה",
 התלמוד, — לא
 ה"משנה", אלא
 ה"תלמוד" — גמרא, שהוא
 — ה"תלמוד", גם כן
 נחיתת חכמה בינה
 דעת, שהתלמוד הוא מעמי התלכות על בורן, והמעמים
 — ענין של טעם ושכל, הם נחיתת חכמה בינה דעת, — מוחין;
 והתלכות עצמן — שב"משנה" הן מידותיו של אינסוף
 ברוך הוא, שהן: — בחינות, חסד דין רחמים — תפארת, כו',
 שמחן — מהמדות, נמשך תחת והאסור, והכשר והפסול,
 והחיוב והפסול, — היתר וכשר — חסד, איסור ופסול — גבורה,
 כמו שכתוב ב'תקונים' — שהתלכות הן מהמדות שלמעלה.
 ובהתלכשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה, — היא
 לאחר מכן, מתלכשת בתיבת קדש קדשים דיצירה שהוא
 חכמה בינה דעת דיצירה. — כך, שישנה השראת השכינה
 ממלכות ד"אצילות" ב"עולם היצירה", ובהתלכשותן — לאחר
 מכן, במלכות דיצירה — בשעה שמלכות ד"אצילות" כפי

השוכנת ומתגלה באותו עולם. וכמו שכתוב ב'זהר' ו'עין
 חיים', שהשכינה שהיא — בספירות העליונות — בחינת וספירת
 מלכות דאצילות [שהיא — מלכות דאצילות, נחיתת גלוי
 אור אינסוף ברוך הוא וחיית שפאיר לעולמות, ולכן —
 מפני שהיא בחינת גלוי
 מאור אינסוף ומהחיות,
 לכן היא נקראת "דבר
 ה'" ו"רוח פיו", כביכול
 — שכן, "דיבור" הוא ענין
 הגילוי — לגלות בדיבור
 מה שהיה נעלם במחשבה,
 על דרך משל, כמו
 שפאירם הדבור הוא
 מנחלת
 הסתומה ונעלמה
 להשומעים] — כך גם
 למעלה, שבחינת מלכות
 ד"אצילות", שהיא בחינת
 הגילוי של אור אינסוף
 ושל החיות שהיו לפני זה
 בהעלם — נקראת "דבר
 ה'", זהו כביכול הדיבור
 שלמעלה המגלה אלקות
 בעולמות. ובכן, "שכינה"
 זו, שהיא "מלכות
 דאצילות" — היא
 מתלכשת בתיבת קדש

קדשים דבריאה שהיא חכמה בינה דעת דבריאה,
 ובהתלכשותן — כשחכמה בינה דעת של "עולם הבריאה"
 30 "יחד עם מלכות דאצילות שבתוכן (כנ"ל, "שממקור זה —
 31 ונבראו בו") — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א] מתלכשים במלכות
 32 דבריאה — נבראו הנשמות והמלאכים שכתבתי. —
 33 הנשמות והמלאכים של אותו עולם, הם כבר בבחינת נבראים
 34 של אותו עולם, ולא אלקות של אותו עולם, והם מתהווים
 35 מבחינת ה"מלכות" של אותו עולם, הרי, שהנשמות והמלאכים
 36 של "עולם הבריאה" מתהווים מבחינת "מלכות" של "עולם
 37 הבריאה"; וגם משם — מספירת המלכות של "עולם הבריאה",
 38 שבה מלובשת בחינת השכינה — מלכות ד"אצילות", שהתלבשה
 39 בתחילה בחכמה בינה דעת שב"עולם הבריאה", ולאחר מכן

6. באגרת הקודש דף קלט, א. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הדיוק שלא יוקשה ממש"כ בפכ"ג דהתורה היא אא"ס כי הוא היודע בו, כולא חד — לכן כי לפנינו ועד"ז מש"כ בפכ"ג: ההלכות הן... המשכות בו' ולהעיר מהגהה (נה, א): ושם מאיר בו' אך עיקר בו' והארזן לבד בו'". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כופל עוה"פ (אף שכבר אמר 'ובהתלכשותן במל' דבריאה") כי: (1) התלבושות שלפני קלה היא והנמשך ע"ז הם ענינים דברי' (עלדאכ"ס) — משא"כ התלבושות זו שמעלימה כ"כ עד שהנמשך ע"ז הם ענינים דיצירה (עלדאכ"ג). (2) י"ל דאין בזה — התלבושות בחב"ד דבריאה, כ"א — מל' במל' (ראה לקמן מל' דאצי' מלובשת במל" ובהג"ה מל' מלכות) — משא"כ בנוגע לעניני עולם הבריאה — כל עניניו — מוכרחת התלבושות בחב"ד דברי' (ועד"ז בכל עולם — בנוגע לעניני עולם זה) וכמו במשל — דכל עניני הגוף נמשכים מהראש ומוחין — וכנ"ל בארוכה. ואפילו את"ל שגם להתלבושות זו במל' דבריאה (שלצורך עולם היצירה) — צ"ל מקורם התלבושות בחב"ד דבריאה (וכ"מ קצת בסי' בדרוש שלאחר עלינו (שער הת"ת)) — הרי בזה פעולת חב"ד דבריאה רק במדה שתוכל מל' דבריאה לפעול בענין דיצירה — רחוק הערך מבריאה (במשל — המשכה ממוחין

ומדת החדש – בא פסק ההלכה להקל, דהיינו להתיר שיוכל –
 הדבר המותר, לעלות אל ה', – שתוכל להיות עליה לאותו
 דבר בקדושה. שכן, דבר המותר שיהודי משתמש בו לענין של
 קדושה ומצוה – עולה החיות שבו בקדושה, והרי זה ענין של
 חסד, או להתקיר בו; –

שהדבר אינו היתר,

ובמילא אי אפשר שתהיה

לו עליה לקדושה, והרי זה

ענין של "גבורה" ו"דין",

שאותו דבר לא יוכל

לעלות. אלה הם שני

הקווים הכלליים של

המדות שלמעלה, שמהן

באות ההלכות שבמשנה,

והכל, – גם תלמוד גם

משנה, עליפי חכמה

עלאה – חכמה עליונה,

דאצילות, ובינה ודעת

כלולות בה, – ב"חכמה",

ומיוחדות – המשנה

והתלמוד, וכן ההארה

שמחכמה בינה דעת

ומדות שממנה נמשכים

המשנה והתלמוד, באיין

סוף ברוך הוא, כי

בתוך כלן מלבשות חכמה בינה דעת דאצילות, שאור

איין סוף ברוך הוא מיוחד בתן בתכלית היחוד. – הרי,

כשהשכינה מתלבשת בהיכל קדשי קדשים של "עולם היצירה",

ולאחר מכן בבחינת מלכות של "עולם היצירה" – נמשך חלק מן

התורה, שהוא "משנה" – שהוא הכלי לאור השכינה כפי שהוא

מתגלה ב"עולם היצירה". וכן בדרך זה – שבתחילה מתלבשת

השכינה בבחינת מלכות של "עולם היצירה", וידה השכינה

ונתלבשה בהיכל קדשי קדשים דעשיה. וכל עולם משלשה

עולמות אלו – בריאה, יצירה, עשיה, מתחלק לרבעות

מדרגות, הנקראות גספן עולמות פרימים, ומלכות

דאצילות – שהיא, כאמור, בחינת ה"שכינה", מלפשת

במלכות הגהה* (וכנה יובן לשון הפתוב: "מלכותך

מלכות כל עולמים" – מלשון הפסוק, משמע, יש "מלכותך",

המלכות שלך, ויש "מלכות כל עולמים", המלכות של כל

העולמות, ועל כך אומרים, שמלכותך, המלכות שלך, היא

הפנימיות של מלכות כל העולמות, כי בבחינת "מלכות" של כל

העולמות – מלובשת מלכותך – מלכות ד"אצילות": של כל

עולם פרימי (א) היא מתלבשת בבחינת מלכות שבכל עולם

פרימי; וידה – (ב) מלכות ד"אצילות" (עלידי ההתלבשות

האמורה) יורדת, ומתלבשת (ג) מלכות ד"אצילות" מתלבשת,

שהיא מלובשת במלכות ד"בריאה" ובחכמה בינה דעת

ד"יצירה" – מתלבשת ב"מלכות" של "עולם היצירה" – נוצרו

הרוחות – בחינות הנשמות הנקראות "רוח", שכן ישנן שלש

מדרגות בנשמות – נפש, רוח ונשמה, והרי "נפש" היא

מ"עשיה", "רוח" –

מ"יצירה", ו"נשמה" –

מ"בריאה". כשלמדנו

אודות "עולם הבריאה",

נאמר שממלכות

ד"בריאה" נוצרות

ה"נשמות" – המדריגה של

"נשמה". ועתה, כשאנו

לומדים אודות "מלכות"

ד"יצירה" – אומר רבנו

הזקן, שממנה נוצרות

ה"רוחות" – המדריגה של

"רוח", והמלאכים

שביצירה. – גם בחינת

ה"רוח" שבנשמות וגם

המלאכים של "עולם"

ה"יצירה" – נתהוו ממלכות

ד"יצירה"; וגם משם –

ממלכות ד"יצירה", היא

המשנה שלפנינו, שהיא

ק"ק שהוא חב"ד שבעולם

הנמשכות גספן מחכמה בינה דעת של איין סוף ברוך

הוא*. – כשם שלמדנו ביחס לתלמוד שהוא בא מחכמה בינה

דעת של איין סוף ברוך הוא, כי התלמוד מורכב מהטעמים

והשכל של ההלכות, כך גם ביחס למשנה, שלמרות שההלכות

עצמן באות מבחינת המדות, בכל זאת, מכיוון שבחן גלומים

הטעמים, שהם ענין של שכל וטעם, – הן גם כן נמשכות

מחכמה בינה דעת של איין סוף ברוך הוא, רק שפחיתות

חכמה בינה דעת שהם טעמי ההלכות, הם מלפשים

וגנונים בגופי ההלכות, ולא בבחינת גלוי. – בגמרא,

הטעמים של ההלכות – בהתגלות. ואילו, במשנה פסק ההלכה

בלבד הוא בהתגלות – ולא הטעם, וגופי ההלכות שהן

בבחינת גלוי – במשנה, הן הן הארת מדותיו של איין סוף

ברוך הוא בבחינת גלוי, – כאמור, שפסק הלכה להיתר – זהו

חסד, ופסק הדין לאיסור – זהו גבורה, כמו שנתבאר לעיל

בשם ה'תקונים' דשית ספירן מקנני ביצירה, – שש ספירות

ומדות של איין סוף – שהן מדות "עולם האצילות" – נמצאות

ומאירות ב"עולם היצירה", שהן דרך כלל שני קווין, – שש

המדות נחלקות בשני קווים כלליים: ימין – שהוא "חסד",

ושמאל – שהוא "גבורה", כי "חסד דרועא (זרע) ימינא, גבורה

דרועא (זרע) שמאל" – להתקל מסמרא דחסד, – מבחינת

ליקוטי אמרים

נוצרו הרוחות והמלאכים שביצירה וגם משם היא
 המשנה שלפנינו שהיא הלכות פסוקות הנמשכות ג"כ
 מחב"ד של א"ס ב"ה רק שבחי' חב"ד שהם טעמי
 ההלכות הם מלובשים וגנוני' בגופי ההלכות ולא בבחי'
 גילוי וגופי ההלכו' שהן בבחי' גילוי הן הן הארת מדותיו
 של א"ס ב"ה בבחי' גילוי כמש"ל בשם התיקוני' דשית
 ספירן מקנני ביצירה שהן דרך כלל שני קוין ימין ושמאל
 להקל מסמרא דחסד דהיינו להתיר שיוכל לעלות אל
 ה' או להתקיר בו' והכל ע"פ חכמה עילאה דאצי' ובינה
 ודעת כלולות בה ומיוחדות בא"ס ב"ה כי בתוך כולן
 מלובשות חב"ד דאצילות שאור א"ס ב"ה מיוחד בהן
 בתכלית היחוד וכן בדרך זה ירדה השכינה ונתלבשה
 בהיכל ק"ק דעשיה וכל עולם מג' עולמות אלו
 מתחלק לרבעות מדרגות הנקראות גם כן עולמות
 פרימים ומלכות דאצילות' מלובשת במלכות

הגהה

(וכנה יובן לשון הכתוב מלכותך
 מלכות כל עולמים):

- 1 בְּהִיבֵל קְדֵשִׁי־קְדָשִׁים, שֶׁהוּא חֲכֵמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּעוֹלָם
2 שְׁלֵמָטָה מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָגָה. – בחינת מלכות של "עולם
3 האצילות", כפי שהיא מלוּבֶשֶׁת ב"מלכות" של עולם עליון
4 יותר, מתלבשת בחכמה־בינה־דעת, של עולם שלמטה
5 במדריגה¹⁰. וְהִנֵּה,
6 מִהֲשִׁכִּינָה – מלכות
7 ד"אצילות", הַמְלָכָשֶׁת 1 שלמטה ממנו במדרגה. והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת
8 בְּהִיבֵל קְדֵשִׁי־קְדָשִׁים 2 בהיכל ק"ק של כל עולם ועולם כללי או פרטי
9 שֶׁל כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם, 3 נמשך ומתפשט ממנה אור וחיות לכל העולם והברואים
10 בְּלִי אוֹ פְּרָטִי, נִמְשָׁךְ 4 שבו נשמות ומלאכים וכו' כי כולם נבראו בעשרה
11 וּמִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה אוֹר 5 מאמרות שבמעשה בראשית שהם דבר ה' הנקרא
12 וְחַיּוֹת לְכָל הָעוֹלָם, 6 בשם שכינה:
13 וְהַבְּרָאִים שֶׁבּוֹ, נִשְׁמוֹת
14 וּמִלֵּאכִים וְכוּ', – וכן שאר הנבראים שבאותו עולם, כמו
15 ההיכלות וכו', כולם מקבלים אור וחיות מבחינת שכינה זו
16 (המלוּבֶשֶׁת בהיכל קדשי־קדשים שבאותו עולם), שכן, כִּי

יום חמישי ג' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עד, פרק נג והנה כשהיה... עד עמ' 148, כנודע ל"ח].

- 33 פֶּרֶק נג. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שאור השכינה, שהוא אור
34 שלמעלה מהעולם בכלל, זקוק ל"לבוש" כדי שיוכל להאיר בעולם.
35 לבוש זה, הוא – "תורה"; ובכל עולם, מהווים המוחין והתורה, שהם
36 החכמה, בינה ודעת של אותו עולם – "היכל קדשי קדשים" של אותו
37 עולם, שבו שורה שכינה;
38 ולאחרי שחכמה־בינה־דעת
39 של אותו עולם (שבהן שורה 7
40 השכינה) יורדות בבחינת 8
41 "מלכות" של אותו עולם – 9
42 מתהווים הנבראים והענינים 10
43 של אותו עולם. על־ידי 11
44 ההתלבשות ב"מלכות" של 12
45 אותו עולם, נמשך ויורד גם
46 אור השכינה, שיוכל להאיר ב"היכל קדשי קדשים" של אותו עולם,
47 שהוא למטה במדריגה. כך מוסברים הדברים ביחס לכל העולמות, עד
48 לעולם העשייה הרוחני. בפרק נ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו
49 הזקן, שאור השכינה מאיר גם בעולם הזה הגשמי. בזמן שבית המקדש
50 היה קיים, האיר אור השכינה ב"היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש.
51 ואילו, לאחר חורבן בית המקדש – התורה שיהודי לומד והמצוות
52 שיהודי מקיים, הן הם "היכל קדשי קדשים", שבו שורה השכינה כיום.
- וְהִנֵּה, כְּשֶׁהִיָּה בֵּית
רִאשׁוֹן קָיָם, שֶׁבּוֹ הָיָה
הָאָרוֹן וְתַלְוּחוֹת בְּבֵית
קְדֵשִׁי־קְדָשִׁים – הָיְתָה
הַשִּׁכִּינָה, שֶׁהִיא מַלְכוּת
דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהִיא בְּחִינַת
גִּלּוֹי אוֹר אֵין־סוּף בְּרוּךְ
הוּא, – שאור שהוא
בעצם "איך־סוף" ולמעלה
מ"עולם" – מתגלה בעולם, הרי שכינה זו היתה – שוֹרֶה שָׁם,
– בקדשי־קדשים שבבית המקדש, וּמְלָכָשֶׁת בְּעֶשְׂרֵת
הַדְּבָרוֹת, – שלוחות הברית, שהיו מונחים בארון שבקדשי־
קדשים, בֵּיתֶךָ שָׁאֵת וְיִתְרֶךָ, בְּגִלּוֹי רַב וְעֶצְמוֹת יוֹתֵר מְגִלּוּיָהּ
– של השכינה, בְּהִיבֵלּוֹת קְדֵשִׁי־קְדָשִׁים שְׁלֵמָעֲלָה בְּעוֹלָמוֹת
עֲלִיוֹנִים. – הכוונה לעולמות "עשיה" ו"יצירה"¹, כי גם ב"עולם"
היצירה" הרי מאירה רק מדריגת שכינה כפי שהיא לאחר

10. (החלוקה ל-א,ב) היא מכ"ק אדמו"ר שליט"א, כמו החזרה על "מלכות דאצילות" בכל אחד מהם; וכפי הנראה מציין בכך הרבי שליט"א שההתלבשות בקדשי־קדשים שבכל עולם – מתייחסת למלכות דאצילות – ולא לבחינת מלכות שבעולמות שלמטה מ"אצילות", בהן מתלבשת מלכות דאצילות. זהו גם מה שרבנו הזקן אומר: "והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת בהיכל ק"ק...". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי קודם לזה לא הי' עולמות – שזהו בראשית – כפשוטו התחלת של ברא - מאין (ליש)". 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כן משמע מפשטות הלשון (דכוונה רק ליצירה ועשי') וכחטעם "כי עשה"ר כו' דאצי' ובראיה לבדן והן לבדן כו'", (אלא 1) עפ"י צע"ג כל האריכות שעשה"ה הן כללות כו', (2) צ"ע האריכות שלפ"ו "ביתו שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום" איך זה ביתו וכו' וכו' באם החילוק רק ההתלבשות במלכות דיצירה, (3) ועיקר – בשער הת"ת (סידור צ"ח, ד) משמע כמעט כפי שהפ"י בתניא – דעלי' קאי – שזהו למע' מכל עולמות עליונים, וכי"ג באוה"ת לבמדבר (סוף ע' ט"ז) וצע"ק שם ריש ע' רלג.

1 התלבשותה בהיכל קדשי־קדשים שב"עולם הבריאה", ולאחרי
2 התלבשותה ב"מלכות" שב"בריאה" (שהתלבשות זו, מאפשרת
3 שתוכל להאיר בהיכל קדשי־קדשים של "עולם היצירה").
4 ואילו, השכינה ששרתה בבית המקדש הראשון, הגם שאף שם,

5 היה זה עלידי

6 התלבשותה ב"מלכות"

7 שב"עולם הבריאה", אך

8 היה זה באופן שהסתרה

9 מהתלבשות זו, היתה

10 מעטה יותר, ואותו אור

11 שהאיר (בבית המקדש)

12 אחרי הסתרה זו, עדיין

13 שיך רק ל"עולם"

14 הבריאה" ולא ל"עולם"

15 היצירה" – ולמרות שבת

16 המקדש הוא הרי בעולם

17 הזה הגשמי, ואם כן, כיצד

18 האירה שם מדריגת

19 שכינה, בצורה נעלה,

20 וחוקה יותר וביתר גילוי,

21 מאשר בעולמות

22 העליונים? – הרי זה, משום: **כִּי עֲשֶׂתָּהּ הַדְּבָרוֹת הֵן כְּלָלוֹת**

23 **הַתּוֹרָה כְּלָהּ**, – הן כלולות את כל התורה כולה, כפי שמוסבר

24 באזהרות רבי סעדיה גאון, כיצד כלולות בעשרת הדברות, כל

25 תרי"ג מצוות התורה, (ולהעיר מהתחלת פרק כ'), **וְדִנְפָקָא מִגּוֹ**

26 **חֻמְכָּהּ עֲלֵאָהּ**, – שהיא (התורה) באה מ"חכמה עילאה"

27 (חכמה שב"עולם האצילות"), **דְּלֵעִילָא לְעִילָא מַעְלָמָא**

28 **דְּאֵתְנָלִיא**, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות, כמו

29 "מלכות" של "עולם האצילות", בחינת ה"שכינה", הנקראת

30 "עלמא דאתגליא", כי זוהי ההתגלות של אור אי־סוף

31 בעולמות – והרי, תורה היא למעלה מ"עלמא דאתגליא",

32 למעלה מ"שכינה", ולכן יש בכוח התורה להיות "לבוש" שלא

33 יתבטל בפני אור השכינה המתלבש באותו לבוש. אך, לבוש

34 המסתיר, הוא דוקא כשהוא יורד בענין שלמטה משכינה, שלכן

35 הוא מסתיר על אור השכינה שיוכל להתקבל; ברם, התורה,

36 כפי שבאה בעשרת הדברות שבלוחות, איננה באופן שתהיה

37 כמו הענינים שבעולם הגשמי, אלא – כפי שיוסבר להלן – היא

38 נשארה באותה מדריגה שלמעלה מהעולמות העליונים

39 האמורים. **וְכִי לְחַקְקֵן** – את עשרת הדברות, **כְּלֻחוֹת אֲבָנִים**

40 **גִּשְׁמִיִּים** – **לֹא יֵרְדָה** – "חכמה עילאה" שהיא תורה, **מִמְדִּרְגָּהּ**

41 **לְמִדְרָגָתָהּ, בְּדֶרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַעוֹלָמוֹת** – המשתלשלים

ליקוטי אמרים

כללות התורה כולה דנפקא מגו חכמה עילאה דלעילא

לעילא מעלמא דאתגליא וכדי לחקקן בלוחות אבנים

גשמיים לא ירדה ממדרגה למדרגה בדרך השתלשלות

העולמות עד עוה"ז הגשמי כי עוה"ז הגשמי מתנהג

בהתלבשות הטבע הגשמי והלוחות מעשה אלהים המה

והמכתב מכתב אלהים הוא למעלה מהטבע של עוה"ז

הגשמי הנשפע מהארת השכינה שבהיכל ק"ק דעשיה

שממנה נמשך אור וחיות לעולם העשיה שגם עוה"ז

בכללו אלא בחי' חכמה עילאה דאצילות שהיא כללות

התורה שבי' הדברות נתלבשה במלכות דאצי' ודבריא'

לברן והן לברן המיוחדות באור א"ס שבתוכן הן

הנקראות בשם שכינה השורה בק"ק דבית ראשון ע"י

התלבשותה בי' הדברות החקוקות בלוחות שבארון

הגשמי, הנשפע – העולם הזה הגשמי מקבל השפעתו,

מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים דעשיה, שממנה

– מהארת שכינה זו, – נמשך אור וחיות לעולם העשיה,

שגם עולם הזה בכללו, – העולם הזה הגשמי, שהוא הוא

העולם הזה, כלול ב"עולם העשיה" המקבל את חיותו מהארת

השכינה שבהיכל קדשי־קדשים של "עולם העשיה" (לאחרי

התלבשותה ב"מלכות" ד"עשיה"); אך, ב"לוחות", לא היה כך,

אלא בחינת חכמה עילאה – חכמה עליונה, דאצילות,

שהיא כללות התורה שבעשרת הדברות, נתלבשה

במלכות דאצילות ודבריא' לברן, – בלעדי התלבשותה

בעולמות שלמטה מהם, והן לברן – "חכמה דאצילות" כפי

שהיא מלוכשת במלכות דאצילות ובמלכות דבריא', בלעדי

התלבשות שלאחריה, המיוחדות באור אי־סוף שבתוכן

– הן הנקראות בשם "שכינה", השורה בקדשי־קדשים

דבית ראשון, עלידי התלבשותה – של השכינה, בעשרת

הדברות החקוקות בלוחות שבארון כגם – האותיות

החקוקות בלוחות, היה בהן משום ענין של "נס", כמאמר

חכמינו ז"ל, שהאותיות "מ" ו"ס" שבלוחות – "בנס היו

עומדים", כי בהיותן חקוקות מעבר לעבר, לא יכלו לעמוד –

רק בנס, שהרי לא ניתן להן במה להיתפס, ועשרת הדברות

ולכן נלפענ"ד – דמפרש בתניא ב' מעלות שבביהמ"ק: 1) מצד האור – עשה"ד הן כללות כו' (ראה ג"כ בביאור ה"ר"י ש"י קארף). 2) מצד אופן המשכתו ("וכדי לחקקן") – לא ירדה כו' [בס"י שם – מעלה שלישית – שבדברים תחתונים]. והמעלה לגבי כל עולמות העליונים: 1) גילוי עצמות אוא"ס כו' "מפני הלוחות שהיו שם ומטעם הנ"ל" (ס"י שם אלא שהלוחות פעלו שעי"ז יתוּסַף גם בהיכל ק"ק דבריא' – כצ"ל כדי שלא יקשה בס"י מיני' ובי', וכמוש"כ באוה"ת (עט"ז) בחילוק – בריאה מצ"ע או כשמיאיר מאצ"), 2) השגת המהות לא רק ידיעת המציאות (כ"מ באוה"ת עט"ז), 3) בחי' שלמע' מסובב וממלא, בחי' עונג העליון (כ"מ באוה"ת ערל"ג) [וכיון שממלא נמשך מקום, ומסובב – למע' ממקום, הרי הבחי' שלמע' משניהם ממנה נמשך: מקום ארון (וביחד עם זה) אינו מן המדה]. 2. שמות כה, טז. 3. מגילה ב, ב.

- 1 שבלוחות, היו ומעשה אלהים חיים — הוא השם שבספירת
- 2 "בינה" של "עולם האצילות", המאיר ב"עולם הבריאה",
- 3 כדלהלן: [הוא] — אלקים
- 4 חיים" בספירות, הוא
- 5 ספירת הבינה של עולם 1 בנס ומעשה אלהים חיים [הוא עלמא דאתכסיא המקנן
- 6 האצילות, הנקראת 2 בעולם הבריאה כנודע לי"ח]
- 7 "עלמא דאתכסיא", —
- 8 העולם המכוסה, המקנן — ומאיר, בעולם הבריאה, כנודע

ליקוטי אמרים

יום שישי ד' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 148, ובבית שני... עד עמ' 148, יסד ברנא.

- 17 ובבית שני שלא היה בו הארון והלוחות, — בין חמשת
- 18 הדברים שחסרו בבית שני, היו הארון והלוחות, אמרו רבותינו
- 19 וזכרונם לברכה: שלא היתה שכינה שורה בו, פרוש — לא,
- 20 שבבית המקדש השני לא היתה השראת השכינה כלל, אלא
- 21 הכוונה: מדרגת שכינה
- 22 שהיתה שורה בבית
- 23 ראשון שלא בדרך
- 24 השתלשלות העולמות,
- 25 — אותה מדרגת השכינה
- 26 — לא היתה שורה בבית
- 27 השני, אלא בחינה קטנה
- 28 יותר של שכינה, שאינה
- 29 בערך כלל למדרגת
- 30 השכינה שבבית ראשון,
- 31 אלא בבית שני היתה
- 32 שורה — השכינה, בדרך
- 33 השתלשלות והתלבשות
- 34 מלכות דאצילות — כפי
- 35 שהיא מתלבשת במלכות
- 36 דבריאה, ודבריאה —
- 37 מלכות של עולם
- 38 הבריאה, במלכות
- 39 דיצירה, ודיצירה —

ליקוטי אמרים

ובבית שני שלא היה

בו הארון והלוחות אמרו"ל שלא היתה שכינה שורה בו. פי' מדרגת שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא בדרך השתלשלות העולמות אלא בבית שני היתה שורה בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצי' במלכות דבריאה ודבריא' במלכו' דיצירה ודיצי' בהיכל ק"ק דעשי' וק"ק דעשי' היה מתלבש בק"ק שבבחהמ"ק שלמטה ושרתה בו השכינה מלכות דיצירה המלוכשת בק"ק דעשיה. ולכן לא היה רשאי שום אדם ליכנס שם לבד כהן גדול ביה"כ ומשחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד ואפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו כדאית' בברכו' פ"ק פי' שכינה עמו בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה ויצירה ועשיה כי תרי"ג מצות התורה רובן ככולן הן מצות

- גם "היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש, הרי באיזה היכל של קדשי-קדשים מתלבשת השכינה? שהרי, כאמור, התלבשות השכינה היא רק ב"היכל קדשי-קדשים" שהוא לבוש לאור השכינה — יסביר רבנו הזקן להלן, שתורה ומצוותיה הן הם "היכל קדשי-קדשים" וזה "לבוש" לאור השכינה, אין לו להקדוש-ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד" — תורה, היא "היכל קדשי-קדשים" המאחדת את הקב"ה עם העולם, ש"הקדוש", אור שהוא קדוש ומובדל, אור השכינה, יהיה "ברוך" (מלשון המשכה) — יימשך בעולם. ו"אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה — שכינה עמו", כדאיתא — כמו שכתוב בברכות פרק קמא, — בפרק ראשון של מסכת ברכות²⁰ — פרוש "שכינה עמו" — שבהיותו נברא של עולם הזה הגשמי, מאיר בו אור השכינה, — באיזו מדרגה של הארת השכינה, מדובר? — בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה ויצירה ועשיה. — שלא כהשראת השכינה בקדשי קדשים (אפילו) של בית שני, שלא היתה עלידי התלבשות במלכות ד"עשיה". ההבדל שבין השראת השכינה שבתורה לבין המשכת והארת השכינה בעולם בכלל, שבאה גם כן דרך אותו סדר השתלשלות — מתבטא בכך שבעולם, זה בא עלידי לבוש של "קליפת נוגה", מה שאי"ן בתורה ומצוות. טעמו של דבר, מדוע השראת השכינה שעלידי תורה, צריכה גם כן לעבור דרך ההתלבשות במלכות של "עולם העשיה" — יוסבר

- 40 ומלכות של "עולם היצירה" כפי שהיא מתלבשת בהיכל קדשי-קדשים דעשיה, — בחכמה-בינה-דעת, הנקראות "היכל קדשי-קדשים", של עולם העשיה, וקדשי-קדשים דעשיה — בלי ההתלבשות של מלכות של "עולם העשיה", הנה מתלבש בקדשי-קדשים שבבית המקדש שלמטה, ושרתה בו — בבית המקדש השני, השכינה — אותה מדרגת שכינה של מלכות דיצירה התלבשת בקדשי-קדשים דעשיה. ולכן מפני שבקדשי-קדשים שבבית המקדש, היתה השראת השכינה, לא היה רשאי שום אדם ללכנס שם, — בקדשי קדשים שבבית ראשון ושני, לבד כהן גדול — היה מותר לו להיכנס שם, ביום הכפורים. ו"משחרב בית המקדש — כולל

בארוכה באגה"ק סכ"ט. וְתַרְיָג – 613, מִצּוֹת הַתּוֹרָה עִם
שֶׁבַע מִצּוֹת דְּרָכֵינָן בְּגִימַטְרִיא "כְּתָר", 620, שְׁהוּא רְצוֹן
הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא – רצון נקרא כתר, כי רצון הוא ענין של
מקיף, כמו הכתר שהוא מקיף על הראש והמוחין – ראה
בארוכה לקמן ב"אגרת
הקודש" סימן כ"ט,
הַמְלִכָּש – הרצון העליון
מלובש, בְּחֻכְמָתוֹ
יְתִבְרָךְ, – כלומר: לזה
שהתורה היא חכמתו
יתברך – שבירידתה
בהשתלשלות העולמות,
היא מהווה "דיכל קדשי"
קדשים" לשכינה –
מיתוסף כאן גם הענין של
רצון העליון שהוא

ליקוטי אמרים

מעשיות וגם התלויות בדבור ומחשבה כמו ת"ת ובהמ"ו
וק"ש ותפלה הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי
ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לבד עד שיוציא
בשפתו וק"ל דעקימת שפתו הוי מעשה ותרי"ג
מצות התורה עם שבע מצות דרבנן בגימטריא כת"ר
שהוא רצון העליון ב"ה המלובש בחכמתו יתברך
המיוחדות באור א"ם ב"ה בתכלית היחוד וה'
בחכמה יסוד ארץ היא תורה שבעל פה דנפקא
מחכמה עילאה כמ"ש בזהר דאבא יסוד ברתא.

למעלה מחכמה, וזהו במיוחד ב"דבר הלכה" ומצוות שהם רצון
הקב"ה, הַמִּיחָדוֹת – חכמתו ורצונו יתברך, כְּאוֹר אֵיין־סוף
בְּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיְחוד. – בהקשר למה שלמדנו שתורה
באה מ"חכמה עילאה" – יסביר רבנו הזקן להלן, שגם תורה
שבעל־פה באה מ"חכמה", ובלשון ה"תניא": וְ"ה' בְּחֻכְמָה יִסֹּד
אֶרֶץ" – הַיָּא תּוֹרָה שְׁבַע־לִפָּה – שנקראת "ארץ", ו"ארץ" זו
"יסוד" הקב"ה ב"חכמה", דְּנִפְקָא – "ארץ" זו, שהיא תורה
שבעל־פה, יוצאת מִחֻכְמָה עִלָּאָה – מחכמה העליונה, כְּמוֹ
שְׁכִינָתוֹ בְּזִהַר ד' אָבָא – חכמה, יִסֹּד בְּרִתָּא – מלכות; שהיא
תורה שבעל־פה, "מלכות פה, תורה שבעל־פה קרינן לה".

להלן, שהוא, מפני שהמצוות והתורה, הן ברובן הגדול, מצוות
מעשיות – מצוות שיש לעשותן ב"מעשה" – הרי שאור השכינה
בא כאן בענין של "מעשה" ו"עשיה", לכן זה צריך להיות על־ידי
התלבושות גם ב"מלכות" שב"עולם העשיה", כִּי תַרְיָג – 613,

מִצּוֹת הַתּוֹרָה, רָפָן

כְּבָלָן הֵן מִצּוֹת

מַעֲשִׂיּוֹת, וְגַם – המצוות, 1
הַתְלוּיּוֹת בְּדַבּוּר 2
וּמַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ תַלְמוּד 3
תּוֹרָה וּבְכִרְתָּ הַמְזוּן 4
וּבְקִרְיַת־שֹׁמֶעַ וּתְפִלָּה – 5
שהגם שמצוות אלו 6
קשורות במחשבה – 7
לחשוב ולהבין מה 8
שלומדים ולחוש ולהרגיש 9
בכוונה שבקריאת שמע 16

ושבתפילה – הרי שאין הן לכאורה שייכות ל"עשיה", הָאָ קְיָמָא
לָן – מקובל עלינו, ד' הרהור לאו כדבור דמי, – מחשבה
איננה כמו דיבור, וְאִינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְכוּנָה לְבַד
– גם לא בהרהור הקרוב לדיבור, לחשוב כיצד לדבר, שזה נקרא
20 "הרהור", עַד שְׁיוּצֵא בְּשִׁפְתָיו, וְקִיָּמָא לָן – ומקובל עלינו
באופן הברור ביותר, ד' עֲקִימַת שִׁפְתָיו – בשעת הדיבור, הֵוִי
22 – הוּא, מַעֲשֶׂה – כך, שגם במצוות אלו, ישנו הענין של מעשה
23 ועשיה, הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועדיין צ"ל הדיוק דד"א
24 של הלכה דוקא בא במקום קה"ק, ולא עוסק בתורה סתם אף
25 שגם אז השכינה עמו – ומבאר שבזה יש גם מעלת הרצון, – 26

יום שבת קודש ה' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 148, וז"ש הינוקא... עד עמ' עה, ית' וית'.

תורה ומצוות: כמו ב"פתילה" גשמית, שהחלק העליון שלה –
נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל־ידי תורה ומצוות, נשרפים
הלבושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש
של אור השכינה, על־ידי המחשבה, דיבור ומעשה של תורה
ומצוות; ולכן, על ה"שמן"
להתבטא ב"עובדין טבין",
מעשה המצוות, הבאים
מחכמתו יתברך, ולא די
בתורה בלבד (שהיא הרי

ליקוטי אמרים

וז"ש הינוקא דנהורא עילאה דאדליק על רישיה היא
שכינתא אצטריך למשחא פי' להתלבש בחכמה הנק'

חכמה) שתשמש ל"שמן", כי מעשה המצוות דוקא מביאים לכך
שאור השכינה יימשך ב"פתילה" – בנפש החיונית, וזאת על־ידי
שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו.
ובלשון ה"תניא": וְהוּא שְׂאֵמֶר הֵינוּקָא: – ב"זוהר", מובא לעיל
בפרק ל"ה: דְּנִהוּרָא עִלָּאָה דְּאֲדָלִיק עַל רִישָׁהּ – הֵיא
שְׁכִינָתָא – "אצטריך לְמַשְׁחָא", – האור העליון המאיר על
ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" – צריך ל"שמן", פְּרוּשׁ
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּחֻכְמָה, הַנִּקְרָאת "שְׂמֵן מְשַׁחַת קִדְשׁ", – "קדש"

53 להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת
54 ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר
55 על ראש האדם – צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינן
56 עובדין טבין" – ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות; בכל
57 מקום מציין "שמן" את
58 הענין ה"חכמה" – איזו
59 שייכות, איפוא, יש 10
60 למעשה המצוות, 11
61 ל"חכמה" הנקראת

62 "משחא" – שמן? – יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש
63 בחכמה, שהיא שמן, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור
64 השכינה, והיא החכמה המלובשת בתורה; ברם, כדי להמשיך
65 את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי – צריכים לא
66 רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתילה" שהיא
67 (על־ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה)
68 תחזיק עצמה בנר – ה"פתילה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית
69 המחזיקה את הגוף, בחיים גשמיים, זוהי הפתילה הנשרפת על־ידי

ליקוטי אמרים

40 שהדבר בצדיקים, אלא רק הלבושים, מחשבה, דיבור ומעשה
41 של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב עלידי מחשבה, דיבור
42 ומעשה של התורה והמצוות שלהם – וביחס ל"בינונים" זה
43 נקרא כליון ה"פתילה", של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת
44 לאור ולקדושה. **כִּי עַל־**
45 **יְדֵי הַתְּהַפְּכוּת נֶפֶשׁ**
46 **הַבְּהִמִּית הַבָּאָה מִקְּלִיפָה**
47 **נִגְהַ מִחֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא**
48 **וְכוֹ' – הַנִּהפְּכָת מִחוּשׁךְ**
49 **הַקְּלִיפָה לְאֹרֶךְ הַקְּדוּשָׁה,**
50 **נִעֲשֶׂה בְּחִינַת "הַעֲלָאת**
51 **מִן מוֹקְבִין", – כִּי**
52 **שֶׁכֶּר לְמַדְנָה, וְהַכּוֹנֵה**
53 **לְהַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁהַעֲבֹדָה**
54 **שֶׁל הַמִּקְבֵּל, מְעוֹרֶרֶת**
55 **לְמַעַלָּה, לְחֻמְשֵׁי אֹרֶךְ**
56 **הַשְּׂכִינָה, – לֹא רַק שֶׁמֶךְ**
57 **חֲכָמָה – תּוֹרָה – שֶׁהִיא**
58 **כֹּלִי לְאֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה,**
59 **"לְקַלּוֹט" אֶת הָאֹרֶךְ, אֲלֵא**
60 **הִיא מְמַשִּׁכָּה אֶת אֹרֶךְ**
61 **הַשְּׂכִינָה, הִיא בְּחִינַת**
62 **גִּלּוּי אֹרֶךְ אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ**
63 **הוּא, עַל נֶפֶשׁ הַאֱלֹהִית**
64 **שֶׁבְּמִחִין שֶׁבְּרָאשׁוֹ –**
65 **שֶׁלֹּכַן אֹמֵר ה'ינוקא** "ההוא נהורא דעל רישיה" – האור שעל
66 ראשו (על המוחין) של יהודי – "איצטרין למשחא" – צריך
67 ל"שמן", "אינון עובדין טבין" – ואלה הם מעשים טובים, וכו'
68 **יִבְנֵן הַיָּטֵב מִה שֶׁכָּתוּב:** "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֵלָה הוּא",
69 – כלומר: כמו שאיראפער לאש להיאחז בדבר, רק עלידי
70 שאותו דבר נשרף ונבלה עלידי האש – כך מאיר אור השכינה,
71 שה' יהיה אלקיך – אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי – הרי זה
72 דוקא עלידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את
73 הפתילה של הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה
74 מקליפה – נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, וכו' **שֶׁנֶּחֱבָא**
75 **בְּמִקּוֹם אַחֵר** – שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את
76 עצמו להקב"ה, ומתבטל ממציאותו – כמו דבר ש"נשרף"
77 ומאבד את מציאותו – דבר זה דוקא ממשיך עליו את אור
78 השכינה:

1 זה "חכמה", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶה־ר' – ש"שמן משחת קדש"** הוא
2 "חכמה" – ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמן", כלומר:
3 עליו להתלבש בחכמה שהיא הלבוש, הכלי, לאור השכינה –
4 וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: **וְ"אינון עובדין טבין"**
5 – ואלה (השמן) הם,
6 מעשים טובים, מעשה
7 המצוות, **הֵן תְּרִי"ג –**
8 **613, מִצְּוֹת – לְכַאֲרֹה,**
9 צריך להבין: איזו שייכות
10 יש למעשה המצוות –
11 ל"שמן", חכמה? אלא,
12 מפני שהן תרי"ג המצוות,
13 **הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמְשֵׁי**
14 **יְתִבְרָךְ, – וּמִדּוּעַ לֹא**
15 **מִסְפִּיקָה לְכַךְ, תּוֹרָה**
16 **בִּלְבַד, שֶׁהִיא שֶׁמֶךְ חֲכָמָה,**
17 **וְצָרִיכִים גַּם ל"עֹבְדִין**
18 **טבין" – לְמַעַשֵׂה הַמִּצְוֹת**
19 **הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמְשֵׁי חֲכָמָה? – כִּי**
20 **לְאֵחָז אֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה**
21 **בְּפִתִּילָה, הִיא נֶפֶשׁ**
22 **הַחִיוֹנִית שֶׁבְּגוֹף,**
23 **הַנִּקְרָאת פִּתִּילָה עַל־**
24 **דְּרָף־מֶשֶׁל. כִּי כְּמוֹ**
25 **שֶׁבְּנֵר הַנֶּשְׁמִי הָאֹרֶךְ**
26 **מֵאִיר עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן וְשִׁרְפָת הַפִּתִּילָה הַנִּהפְּכָת לֹאשׁ – כִּךְ**
27 **אֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל נֶפֶשׁ הַאֱלֹהִית – שֶׁהִיא "נֶר" – נֶר**
28 **ה' נִשְׁמַת אִדָּם", עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית וְהַתְּהַפְּכוּתָהּ**
29 **מִחֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא – מִחוּשׁךְ (הַקְּלִיפָה) לְאֹרֶךְ (הַקְּדוּשָׁה),**
30 **וּמִמִּרְיָו לְמִתְקָא – מִמִּרְיָוֹת (הַקְּלִיפָה) לְמִתְקִיּוֹת (הַקְּדוּשָׁה)**
31 **בְּצַדִּיקִים, – שֶׁבָּהֶם הַדָּבָר כִּךְ, כֹּאמֹר לְעִיל פֶּרֶק י', שֶׁהֵם**
32 **מִהַפְּכִים אֶת מִזְהוֹת וְעִצְמוֹת נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית, מִדּוּתִיָּה וּשְׁכִלָּה,**
33 **מֵרַע לְטוֹב וְקְדוּשָׁה, אוֹ לְפָחוֹת עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן לְבִשְׂיָה – שֶׁל**
34 **הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית, שֶׁהֵן מִחֲשָׁבָה דְּבִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה, – שֶׁהֵיוּ לִפְנֵי כֵן**
35 **לְבוּשִׁים שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית, שֶׁהִיא נֶפֶשׁ שֶׁל קְלִיפָה,**
36 **וְהַתְּהַפְּכוּתָהּ מִחֲשָׁף הַקְּלִיפּוֹת לְאֹרֶךְ ה' אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא**
37 **– הַמִּלְבָּשׁ וּמִיַּחַד בְּמִחֲשָׁבָה דְּבִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְּוֹת**
38 **הַתּוֹרָה, בְּבִינּוּנִים – כִּי שֶׁלְמַדְנָה בְּפֶרֶק י"ב, שֶׁב"בינונים" לֹא**
39 **נִהפְּכוֹת מִזְהוֹת וְעִצְמוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית לְטוֹב וּלְקְדוּשָׁה, כִּי**

7. דברים ד, כד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להנדפס בלקו"ת ר"פ אחריי".

יום ראשון

יום רביעי

כח אייר, מג לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.

תניא: פרק נב. וכמו . . . "עג" האור מהשמש.

באחד החזיונות לילה שראה ה"צמח צדק" את רבנו הזקן, בתוך שלשים להסתלקותו, אמר לפניו המאמר "על שלשה דברים העולם עומד". אחרי המאמר, אמר לו: "איש מזריע תחלה יולדת נקבה" – זהו אמר. "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר" – זהו אתה.

יום שני

יום חמישי

כט אייר, מד לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"ק.

תניא: אבל השכינה . . . "עג" השמש בלבד.

עלית הנשמה היא שלש פעמים בכל יום בהג' תפלות, ובפרט נשמת הצדיקים דילכו מחיל אל חיל. ודבר ודאי, אשר בכל עת ובכל מקום קדוש היותם, נושאים רנה ותפלה בעד המקשרים אליהם ואל פקדתם ושומרים פקדיהם, ובפרט בעד תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, להנשע בגשמיית וברוחניות.

יום שלישי

יום ששי

א סיון, מה לעומר, ר"ח

ה'תש"ג

עד י"ב בחדש – וצד בכלל – אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: במדבר, ששי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.

תניא: ומהו הלבוש . . . "עג" התורה.

"זרוק חוטא לאוירא, אעקריה קאי" [=זרק מקל לאויר – על 'עקרו' למקורו הוא תמיד יחזר]. נחלה בלי מצרים הנחילו אבותינו רבותינו הקדושים לכבוד חסידים הראשונים, אשר בני בניהם ובני בנותיהם לדורותיהם, באיזה מדינה וסביבה שיהיו, יהיה אצלם אותו ה"עקריה", והוא המשכת פנימיות הלב אל צור מחצבתו. לפעמים ה"עקריה" מכסה ונעלם בכמה לבושים, וזאת היא עבודת החפץ בחיים, להסיר את הכסויים ולקבע לו זמני למוד בתורת החסידות ולנהג במנהגי עזרת החסידים.

יום רביעי

שבת

ב סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: ובירידתה . . . בשם שכינה.

אנא בכח – דקבלת שבת – אומרים בלחש.
ופרוש עלינו כו' – בקבלת שבת – בצמידה.

בשנת תקפ"ט חל שבת פרשת במדבר ה' בסיון. קדם הדלקת נרות של שבת אמר ה"צמח צדק" מאמר "שאו את ראש גו' אבותם". פרש 'שאו' כפרוש הרב אבן-עזרא, מענין "כי תשא את ראש". ובאור הענין, שעל-ידי עבודת הארת הנשמה שבגוף, נעשה עליה בראש ועצם הנשמה כמו שהיא למעלה. והסביר כמה פסוקים ומאמרי זהר ומדרש. בשבת בצהרים אמר רבנו הדרוש "וארשתיך לי לעולם" ובאורו שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום א' דחג השבועות אמר רבנו את

הדרוש "וספרתם לכם" ובאורו – שגדפסו ב"לקוטי תורה". ביום השני דחג השבועות בסעודת יום-טוב אמר רבנו את הדרוש "והחכמה מאין תמצא", והוא באור השני בענין "תספרו חמשים יום" הגדפס ב"לקוטי תורה".

יום חמישי

יום ראשון

ג סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: יח-כב.

תניא: פרק נג. והנה . . . -148" ל"ח.

בשהספרו בימי הגבלה, קדם ערב חג השבועות, לא היתה רוח אדוני-אבי-מורי-ורבי (הרש"ב) נוחה מזה. המעיין בשיטת 'תוספות' דבור-המתחיל "תורה" (שבת פט. א) יבין, שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, וה' יתברך מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

יום שישי

יום שני

ד סיון, מח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.

תהלים: כג-כח.

תניא: ובבית שני . . . -148" ברתא.

חג השבועות הוא זמן המכשר לעשות הכל לטובת למוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

שבת קודש

יום שלישי

ה סיון, עחה"ש, מט לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: וז"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאס דארף מען אליין. דאס איז געווען די גאנצע תורה. דער צ"צ האט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאגט געווארען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואס זיי קענען הייליג מאכען דעם היינט און דעם מארגען, אבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואס דאס דארף מען אליין.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבנו הזקן 'תורה':

"וקדשתם היום ומחר גו'". "וקדשתם היום ומחר" זהו מלמעלה, אבל "וכבסו שמלותם" זה צריך [לעשות] לכד. זו היתה כל התורה. ה"צמח צדק" באר: "וקדשתם" נאמר למשה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא – שהם יכולים לקדש את היום ואת ה'מחר'; אך נחוץ לכך "וכבסו שמלותם" – לבושי מחשבה דבור ומעשה, שזה צריך [לעשות] לכד.

'תורתך קבע ומלאכתך עראי' – בידוע כל התורה יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

תעשה עראי."

וזהו שכתב הרמב"ם כאן שקיום מצוות תלמוד תורה כדאוי הוא באופן של "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי", אף אם למד כבר את התורה כולה, והעושה מלאכתו קבע כדי לקנות עושר אינו מקיים 'לא ימוש... והגית'.

אמנם, מה שכתב הרמב"ם כאן "דרכה של תורה, פת במלח תאכל... וחיי צער תחיה" אינו חובה אלא למי שרוצה "להיות מוכתר בכתרה של תורה", "אבל מי שאינו רוצה להיות מוכתר, רק לקיים מצוות-עשה... שהן חובה" יכול לעסוק במלאכה "כדי צרכו לדי מחסורו" באופן של "תורתך קבע ומלאכתך עראי", כי לא מצאנו "שחייבה תורה לסבול חיי צער", כמו שכתבו התוספות (בבא קמא ט, ב. ד"ה אילמא) ש"אין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג, אפילו לא ימצא פירות והוא מצוה עוברת, ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב, ואמרינן נמי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש".

(שלחן ערוך אדה"ז הל' ת"ת פ"ג ק"א א)

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכות ו-ז: **מִי שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ כְּרָאוּ... לֹא יוֹשִׁים עַל לְבוֹ שֶׁיִּקְנֶה תוֹרָה עִם הָעָשָׂר... אֲלֵא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבֵעַ, וּמְלָאכְתְּךָ עֲרָאִי.**

בתלמוד תורה יש שתי מצוות: א. "ולמדתם אותם..." (דברים ה, א) היא מצוות ידיעת התורה, כי "התלמוד מצד עצמו הוא גם כן מצוות-עשה אף אם לא היה מביא לידי מעשה" (הל' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ה"ב). ב. "לא ימוש ספר התורה הזה מפין, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח), "ואפילו מי שלמד כבר כל התורה כולה... חייב לקיים 'הגית בו יומם ולילה' ממש" (שם פ"ג ה"ז).

והנה, לדעת רשב"י (מנחות צט, ב) אם למד כבר את כל התורה יכול לעשות מלאכתו קבע ותורתו עראי, ולקיים 'הגית בו יומם ולילה' בקריאת שמע שחרית וערבית. ולדעת רבי ישמעאל, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" (שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליכטל מדברי תורה – רש"י ברכות לה, ב) ומכל מקום חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, כדברי רבי אחא (יומא יט, ב) שדורש 'ודברת בס' (דברים ו, ז) – "עשה אותך קבע ואל

מתי יכול הרב למחול על כבודו יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

מהמסופר בגמרא (סנהדרין פד, ב) שרב לא הניח לבנו להוציא לו קוץ מבשרו שמה יגרום לו חבלה ובנו יעבור על איסור (כיבוד אב), ואם האב יכול למחול על בזיונו מדוע לא הניח רב לבנו להוציא את הקוץ, הרי יכול היה למחול על כבודו? אלא מכאן שבפעולה הנעשית דרך בזיון אין כבוד האב נמחל. וכך גם החכם אינו יכול למחול על בזיונו.

ומוסיף ה'שירי ברכה' (יור"ד סי' רמ סק"ח):

מסופר בגמרא (קידושין לב, א) שרב הונא קרע בגד משי של בנו כדי לנסותו אם מכבדו כראוי ולא יכעס עליו, ומבואר שרב הונא לא חשש שבנו יכעס עליו ויאמר לו דברים שלא בדרך כבוד ויעבור על מצות כיבוד אב, כי רב הונא מחל על כבודו. ולכאורה משמע שגם על בזיון יכול האב למחול! אך סיים שיש לחלק בין דיבורים מתוך כעס (שיתכן ויהיו נגד כבודו) שעליהם יכול למחול, לחבלה בגופו שעליה אינו יכול למחול.

הלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה יג: **אִם עַל פִּי שֵׁשׁ רְשׁוֹת לְחַכֵּם לְגִדּוֹת לְכַבֵּדוֹ, אִינוּ שֹׂכְחִים לְתַלְמִיד חֻכְמִים לְהַנְחִיג עֲצָמוֹ בְּדָבָר זֶה... וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידֵי הָרִאשׁוֹנִים – שׁוֹמְעִין חֲרָפָתוֹ, וְאֵינָם מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂמוֹחִלִין לְמַחְרָה וְסוֹחִלִין לוֹ**

כתב הריב"ש (בשם הראב"ד, הובא בבס"מ): אף שאמרנו (קידושין לב, א) 'הרב שמחל על כבודו – כבודו מחול', זהו רק בענינים שחייב אדם לנהוג בו כבוד, כגון לעמוד בפניו וכדומה, אבל על בזיונו, היינו להתיר לומר לו דברי חירופים וגידופים – אינו יכול למחול, ואדרבה אסור לו למחול כי זהו בזיון התורה. ועל זה אמרו חז"ל (יומא כג, א) שתלמיד חכם צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש, וכמו שהאב יכול למחול לבנו על כבודו (הל' ממרים פ"ו ה"ח) אך אינו יכול למחול על דברי חירופים וגידופים. וה'טורי אבן' (מגילה כח, א ד"ה אל תקרי) הביא ראיה לזה

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב ציור השמש והירח

ויש לפרש כי איסור יצירת דמויות אלו נקבע כפי מראית לעיני האדם, ולכן החמה והלבנה הנראים לעינינו (מחמת המרחק) כחלקים מתבנית נוף הרקיע (ולא כעצמים בולטים) אסור לציירם גם כן, אולם את דמות האדם אסור לצייר דווקא באופן בולט, כפי שאנו רגילים לראות דמות אדם (ראה בס"מ בשם הר"ן, ר'בית יוסף' יור"ד סי' קמא).

ולכן אסור לצייר את הלבנה גם לא כעיגול מלא (ע"ז מג, א), ואע"פ שאין זו צורתה האמיתית, מאחר ובתחילת החודש היא נראית לעינינו כן, אסור לציירה גם באופן זה (ראה פני

הלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה יא: **וְכֵן אִסּוּר לְצוּר דְּמוֹת חֲמָה וְלִבְנָה... וּלְאַפְלוֹ עַל הַלּוּחַ.**

לגבי צורת אדם, כתב הרמב"ם (לעיל ה"י) שאסור ליצור צורה בולטת אך ציור רגיל מותר, אבל לגבי ציור דמות חמה מדגיש בהלכה זו שאסור לצור "אפילו על הלוח", היינו ציור רגיל שאינו בולט.

והר"ן (הובא בבס"פ משנה) תמוה: הרי שני האיסורים נלמדים מאותו הפסוק, "לא תעשון אתי" – "כדמות שמי המשמים לפני במרום", ומניין לחלק ביניהם?

יהושע ר"ה כד, א), וכן אסור לצייר כוכבים כעגול שיוצאים ממנו קרניים כפי שהם נדמים לעינינו, למרות שבעצם הם עגולים (חוט שני עמ' רלה ואילך).

ויש שדייקו כן מלשון הרמב"ם שלגבי ציור אדם כתב (בהל' י) שאסור לעשות 'צורת אדם', ואילו כאן כתב שאסור לצור 'דמות חמה ולבנה', היינו שאסור ליצור כל צורה שיש בה דמיון לחמה או ללבנה (עטרת צבי ע"ז מג, ב).

ויש שדנו האם יש להחמיר גם בציור חלק מהשמש (כמו לגבי הירח) שהרי כך היא נראית לעינינו בתחילת שקיעתה, ובשול"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קלה) כתב שיש להקל בזה, משום שבאופן רגיל השמש נראית לעינינו בשלימותה, ובשעת שקיעתה נכנסת בחלקה תחת האופק רק משום דבר חיצוני המסתירה, והאיסור הוא לציירה כפי שנראית לעינינו כשאין דבר המסתיר.

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

מדוע עיר הנידחת לא נסקלת?

דין התורה "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" לא מתייחס לאנשי העיר כיחידים שעברו עבודה-זרה אלא ל'יושבי העיר' כציבור, כי בטלה מציאותם בתור יחידים שעברו עבודה-זרה ונעשו מציאות חדשה של ציבור העובר עבודה-זרה. ולכן אין להעניש אותם בסקילה שהיא עונש היחיד העובר עבודה-זרה, כי משעה שנעשו 'עיר הנידחת' בטל מהם דין היחיד ויש עליהם דין ציבור שעונשו בסייף. אמנם, אף שלגבי חטא עבודה-זרה בטל מהם דין יחידים, בנוגע לעבירות אחרות נשאר עליהם דין יחידים, ולכן "מדחי העיר הנידחת בסקילה" למרות שהם חלק מאנשי העיר (להלן ה"ב), כי לעניין זה לא בטלה מציאותם בתור יחידים, ועונשם כעונש המדיח, בסקילה.

(לקוטי שיעורים ט, עמ' 109)

הלכות עבודה-זרה פרק ד, הלכה א: ואנשי העיר המדיחין, נהרגין בסף.

יחיד שעבר עבודה-זרה עונשו בסקילה, אבל כאשר העיר כולה (או רובה) עברה עבודה-זרה – "נהרגין בסייף". לכן, כל עוד מיעוט אנשי העיר עברו עבודה-זרה הרי הם כיחידים שעברו עבודה-זרה ודינם בסקילה (להלן ה"ב) ורק כאשר רוב אנשי העיר עברו עבודה-זרה (ובתנאים מסוימים) – נהרגין בסייף. ויש לתמוה:

כלל הוא ש"כל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה" (הל' סנהדרין פ"ד ה"ה), וכיון שאנשי עיר הנידחת נתחייבו שתי מיתות: (א) סקילה בהיותם יחידים העובדים עבודה-זרה. (ב) הרג, בהיותם אנשי עיר הנידחת – למה אינם נידונים בחמורה, שהיא סקילה?

והביאור:

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

חומרת איסור עבודה-זרה

פרוטה. ב. אם בעתיד יהיה ניתן להפיק מהאפר הנאה בשווי פרוטה אכן יכול לקדש ב'נשרפין', ומה שאמרו שאין לקדש באיסורי הנאה הוא כאשר גם כשהיו אפר לא יהיה בהם שוה פרוטה.

ועל התירוצ' השני, הקשה הרשב"א מדברי התוספתא (קידושין ד, ז): "המקדש באשירה ופירותיה, בעיר הנידחת וביושביה... אינה מקודשת", נמצא ש"אף על פי שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משווה פרוטה – אינה מקודשת", היפך דברי התוספות שאם יש שווי פרוטה באפר של איסורי הנאה מקודשת?

וה'שער המלך' (חמץ ומצה ג, יא) מיישב: "הרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין, הא קתני בברייתא דאפרן אסור, וכתבו התוס' בסוף תמורה דהאי טעמא משום דכתיב 'ולא ידבק'..." כלומר, באשירה ועיר הנידחת יש איסור מיוחד (הנלמד מהפסוק "ולא ידבק") שגם האפר אסור בהנאה. ולכן, גם אם יש בו יותר משווה פרוטה אינה מוקדשת.

הלכות עבודה-זרה פרק ז, הלכה י: עבודה זרה או אשירה שנשרפה, אפרה אסור בהנאה.

וכתבו התוספות (תמורה לד, א ד"ה הנשרפין) שהלכה זו, שאשירה אסורה לעולם וגם אפרה אסור, מקורה מהכתוב (דברים יג, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן דעת רש"י (חולין פט, א) לענין אפר עיר הנידחת שגם הוא אסור לעולם, והדבר נלמד מהפסוק 'ולא ידבק'.

והנה, שנינו (קידושין נו, ב): "המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה... אינה מקודשת". ופירש רש"י שאי אפשר לקדש בהם משום שאסורים בהנאה.

והקשו התוספות (פסחים כט, ב): מדוע אינה מקודשת והרי "כל הנשרפין – אפרם מותר" ואם-כן אפשר לקדש גם באיסורי הנאה, שהרי לאחר השריפה יכול להשתמש באפרם ובהנאה זו הוא מקדש!

ותרצו: א. כיון שכעת אין בדברים אלו שוה פרוטה, אינו יכול לקדש בהם גם אם בעתיד אולי כן יהיה בהם שוה

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

מתי אין לחפש טעם למצוות?

שהתורה אסרה גילוח פאות הראש מפני שכך עושים עובדי עבודה-זרה – אינו מפורש בתורה ו"אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם". וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכוונת הטור כך היא:

הלכות עבודה-זרה פרק יב, הלכה א: אין מגלחין פאתי הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה-זרה וכו'.
שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם".
כתב ה'טור' (יו"ד סי' קפא) כי הטעם שכתב הרמב"ם –

להתיר לגלח פאות הראש כאשר הדבר נדרש משום 'שלוש מלכות', כי לצורך זה התירו דבר האסור משום חוקות הגויים ואמרו כי "מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם – מותר בכל" (יו"ד סי' קצח ס"ב). ועל כך חולק הטור, ולדעתו האיסור להידמות לעכו"ם הותר משום 'שלוש מלכות' רק בדבר האסור משום חוקות הגויים, ואילו איסור גילוח פאות הראש שלא מפורש בו שהוא משום חוקות הגויים, אין להתירו משום שלוש מלכות. ואי אפשר לומר שהיות ואין אנו יודעים טעם אחר נפרש מעצמנו שטעם האיסור הוא משום חוקות הגויים (ונתיר משום שלוש מלכות) – כי "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן" ואין להתיר גילוח הפאות משום שלוש מלכות.

מדברי הרמב"ם שמחדש טעם למצוה זו משמע שאם לא נדע טעמה לא נהיה מצווים לקיימה, ואין הדבר כן אלא מצוות מלך היא ועלינו לעשותה אף אם לא נדע טעמה. ותמה על זה ה'בית יוסף': וכי יעלה על דעת שהרמב"ם רצה לומר שאין לקיים המצווה אלא אם כן נדע טעמה, ו"מי יחוש לכבוד התורה יותר ממנו?", אלא ודאי גם לדעתו "כל חיובי התורה גזירת מלך הם", אלא כל שאפשר למצוא טעם למצווה נפרש את טעמה.

וכתב ה"ט"ז (יו"ד שם סק"א) על דברים אלו: "חסדו שלום שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם, שאין צריכים לקיים את המצווה כל שאין אנו יודעים את הטעם" אלא כך מתפרשים הדברים:

הרמב"ם הסביר שהאיסור לגלח פאות הראש הוא מפני שדרך עובדי עבודה-זרה וכמריהם לעשות כן, ואם כן יש

שבת קודש ה' סיון ה'תשפ"ב

כוח הדיבור

זה מעיק לו ומעורר בו בושה. שכן, עם היות הדיבור ענין חיצוני הרי הוא קשור למהותו הפנימית של האדם (ולכן האדם נקרא 'מין המדבר'). וכך גם לענין הוידוי, הבא בדיבור: גם אם האדם עדיין "לא גמר בלבו לעזוב", הרי באומרו את נוסח הוידוי "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך כו'" (לעיל פ"א ה"א), הדיבור מעורר בו רגשי בושה וחרטה על העבר (ובכלל זה בושה על שדיבורו אינו בהתאם לתחושתו בלב).

ולכן, גם אמירת הוידוי כשלעצמה נחשבת דבר טוב בדוגמת הטבילה, שהיא פעולה שיש בכוחה לטהר, והחיסרון הוא רק בכך שבלבו הוא עדיין קשור לחטא בדוגמת הטובל ושרץ בידו שאינו טהור "עד שישליך השרץ", ובענין הוידוי – עד שיגמור בלבו לעזוב את החטא.

(לקוטי שיחות כ"ז עמ' 211)

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ג: כָּל הַמְתוּרָה בְּרִבְרִים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְעֹזֵב – הָרִי זֶה דוֹמָה לְטוֹבֵל וְשָׂרֵץ בְּיָדוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלֶת עַד שִׁישְׁלִיךְ הַשָּׂרֵץ. וצריך להבין:

הטובל ושרץ בידו אמנם אינו נטהר (שהרי 'שרץ בידו'), אבל יש כאן לפחות פעולה של טבילה ('טובל'), שהיא פעולה שבכוחה לפעול טהרה. אבל "המתורה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב", אפילו לא עשה פעולה של וידוי שהרי כל ענינו של הוידוי הוא "להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו" (לעיל ה"א), ואם "לא גמר בלבו לעזוב" אין כאן מעשה של וידוי כלל והרי זה דומה למי שמתחזקת לא נכנס לטבול ומה פשר הדמיון ביניהם! והביאור:

אחת התכונות של כוח הדיבור היא שכאשר האדם מדבר בפיו דבר שהוא ההיפך לגמרי מתחושתו בליבו פנימה, הרי

המשך מעמוד ג

ישראל תהי' שלימה לגבולתי', כולל גם מ"ש⁶ "כי ירחיב הוי' אלקיך את גבולך", ביחד עם שלימות העם, שאף יהודי לא יישאר בגלות ח"ו, כמ"ש⁷ "ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל", והקב"ה יאחז ביד כל אחד להוציאו מהגלות באופן שהקב"ה הולך איתו ביחד – "את שבותך"⁸, באופן של "אחישה"⁹, תיכף ומיד ממש¹⁰.

(6) פ' ראה יב. כ. שופטים יט, ח ובפרש"י שם.

(7) ישעי' כז, יב. וראה פרש"י נצבים ל, ג.

(8) נצבים שם. וראה מגילה כט, א. פרש"י עה"פ שם.

(9) ישעי' ס, כב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(10) מלקו"ש חכ"ט ע' 306 (משיחת ערב יהכ"פ ה'תשמ"ג).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח אייר ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

הלכות תלמוד תורה

פרק שני

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

1 א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה,
2 ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה
3 תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד
4 שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו -
5 מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקיים, אלא
6 בהבל⁶ פיהם של תינוקות של בית רבן.

(2) (כבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'.
(3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. (6) בזכות האד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

7 ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כבן שש כבן
8 שבע, לפי פח הפך ובגן גופו⁷. ופחות מכן שש,
9 אין מכניסין אותו⁸. ומפך אותו המלמד להטיל
10 עליהם אימה⁹; ואינו מפך אותם מפני אויב, מפני
11 אכזרי. לפיכך לא יפה אותם בשוטים ולא
12 במקלות¹⁰, אלא ברצועה קטנה¹¹. ויושב ומלמד
13 כל היום כלו ומקצת מן הלילה¹², כדי לחנכן ללמד
14 ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ
15 מערבי שבתות וימים טובים בסוף¹³ הימים, ובמים
16 טובים¹⁴. אבל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אבל
17 שונים פראשון¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו
18 לבגן בית המקדש¹⁷.

(7) (כבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו).
(8) (שם; כתובות ג.) ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות).
(9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים.
(10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שכיחו מכה קלה שלא ייזוק. (12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות

(נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו המשיגים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). (13) מאחר חצות היום (סוכה כח.). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימיו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). (14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). (15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו.). (16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). (17) (שבת קיט:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבגן בית המקדש".

דין זה כתב גם בהלכות בית הבחירה "ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבגין" וכפל שם הדין ללמד ענין נוסף, שגדר מצות בניית המקדש בידי אדם אינו רק חובת גברא אלא גם דין ב"חפצא" של בית המקדש שמצד ענינו (ולא רק מצד חיוב הגברא לבנותו) צריך להבנות בידי אדם. ומחדש שם שאין מבטלין התינוקות לבגין הבית (לא רק מחמת חיוב תלמוד תורה שאינו נדחה אפילו בשביל בנין בית המקדש), אף שזהו דין בבגין הבית שגם מצד ה"חפצא" שלו צריך להבנות בידי אדם, בכל זאת אין מקום לבטל תשכ"ר לבגין.

ענין זה שבגין הבית הוא דין בחפצא של ביהמ"ק מוכח גם מההלכה שהביא שם בסמוך "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן אנשים ונשים" והלא מצות בנין המקדש היא מהמצוות שהן חובת הציבור ולא חובתו של כל איש ואיש ועוד, מדוע חייבות בו הנשים והלא בגין הבית הוא מ"ע שהזמ"ג שהרי "אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין ולא בלילה" אלא, שגדר בגין המקדש הוא שצריך להעשות על ידי הציבור "ועשו" - עשית כלל ישראל ולכן שייך לכל ישראל אנשים ונשים. הטעם שהוצרך ביהמ"ק להבנות על ידי אדם יובן על פי מה שכתב הרמב"ן בענין חפירת הבארות על ידי יצחק שיש בהם "רמז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק כו". ובטעם דבריו יש לומר שכשם שהחופר באר אינו יוצר את המים אלא מסיר את העפר והאבנים המכסים עליהם, כך השכינה - "ושכנתי בתוכם" - אינה "נוצרת" על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך-הוא לא כל שכן! (20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. (21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מַחַה תִּמְחֶה זָכָר עִמְלָק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זָכָר כתוב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה"! (22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. (23) מרבה בקריאה עמהם. (24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. ומי שְׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁵, מִפְּנֵי אֲמוּתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֲצֵל בְּנֵיהֶם. וְכָל²⁶ אִשָּׁה לֹא תִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁷, מִפְּנֵי אֲבוּתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֲצֵל הַבָּנִים.

(25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. (26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה תִינוּקוֹת לְמִדִּים אֲצֵל מְלָמֵד אֶחָד. הֵיוּ יוֹתֵר עַל עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה, עַד אַרְבָּעִים - מוֹשִׁיבִין עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוּת²⁸ בְּלִמּוּדָם; הֵיוּ יוֹתֵר עַל אַרְבָּעִים²⁹ - מַעְמִידִין לָהֶם שְׁנֵי מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת.

(28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דיוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא:). (29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן מִמְּלָמֵד לְמְלָמֵד אַחֵר, שֶׁהוּא מְהִיר³⁰ מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדִקְדוּק. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵיוּ שְׁנֵיהֶם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנֶּהָר מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מְעִיר לְעִיר, אוּ מַצֵּד הַנֶּהָר לְצִדּוֹ אֲפִלּוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן, אֶל־אִם כֵּן הָיָה בִּנְיָן בְּרִיא³¹ עַל־גַּבִּי הַנֶּהָר, בִּנְיָן שְׁאֵינוֹ רָאוּי³² לִפְלֹל בְּמִהְרָה.

(30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישורונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק. (32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּשִׁים³³ שֶׁבִקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלָמֵד, אֲפִלּוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֹצֵר - אֵין יְכוּלִין שְׂכָנֵיו לְמַחוֹת בְּיָדוֹ³⁴. וְכֵן מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלַמֵּד תִּינוּקוֹת בְּצִדּוֹ, כְּדֵי שְׂכִיבֹאוּ תִינוּקוֹת אַחֲרֵיהֶם לוֹ, אוּ

ידי בנין הבית אלא מתגלת על ידי פעולת האדם בבנינו ולכן בנייתו בידי אדם היא דין ב"חפצא" של ביהמ"ק. משום כך מצינו במשכן ובמקדשות שככל שגדלה בהם פעולת ישראל, גדלה מעלתן והתקיימו משך זמן ארוך יותר.

מעלת הבית הראשון גדלה על מעלת המשכן לפי שהקמת המשכן היתה ". כמשפטו אשר הראת בהר" שהראה הקב"ה למשה ולמדו, וממילא לא היתה עשיתו באופן של יגיעה גדולה משא"כ בבית ראשון, אף שנאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" נעשה הבנין בריבוי בני אדם ובמשך זמן ארוך. ובפרט ע"פ הנאמר בספרי "לשכנו תדרשו . . דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך הנביא" - וכן אתה מוצא בדוד "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באוהל בתי וגו' עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" שהשתדל והתיגע למצוא את מקום המקדש ורק אח"כ נאמר לו מהנביא.

אבל בבנין הבית השני גדלה פעולת ישראל עוד יותר שהרי מעשה הבנין לא בא על ידי התגלות ה' כבמשכן ולא על ידי הוראת הנביא כבבית ראשון כ"א על ידי הרשאת כורש וגם צורת הבנין לא היתה ברורה כבבית ראשון כמ"ש הרמב"ם שאנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל ולכן נתקיים בבית שני "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" שהיה גדול בבנין ובשנים כיון שגדלה בו פעולה האדם. אבל בית שלישי "יהיה מעשה ה' ובנין שמים ולא ישלוט בו חורבן" והוא לפי שבא על ידי ובזכות מעשה ועבודת בני ישראל שלפני זה במשך כל זמן הגלות שזוהי השלימות הנעלית ביותר בענין העשייה והעבודה ולכן דווקא היא הגורמת ומביאה שהבית השלישי יהיה מעשה ה' בקיום נצחי.

לקוטי שיחות חלק 2 עמוד 118.

ג. מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ תִּינוּקוֹת¹⁸ וְיוֹצֵא, אוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת עִמָּהֶן¹⁹, אוּ שֶׁהוּא מְתַרְשֵׁל בְּלִמּוּדָן²⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל "אַרְוֵר עֲשֵׂה מְלָאכָתָה ה' רְמִיָּה"²¹. לְפִיכָף אֵין רָאוּי לְהוֹשִׁיב מְלָמֵד, אֶל־אִם פֶּעַל יְרָאָה²², מְהִיר לְקִרְוֹת²³ וּלְדִקְדָּק²⁴.

(18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). (19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח אייר - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה צא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. הנה לפניו עשית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על-ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו¹¹; ואם לאו¹² - יעשה המצוה ויחזור לתלמודו.

11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז).
12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ט ט:).

ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד¹³, ואחר-כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים¹⁴: לעולם יעסוק אדם בתורה, בין לשמחה¹⁵, בין שלא לשמחה¹⁶, שמתוך שלא לשמחה בא לשמחה¹⁷.

13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). 14) (פסחים נ:). 15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. 16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. 17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו - נוח לו שלא נברא (ברכות יז:).

ו. מי שנשא לבו לקיים מצוה¹⁸ זו פראוי ולהיות מקתר בקתר-תורה - לא נסיח דעתו¹⁹ לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והעבוד באחת²⁰. כן היא דרכה של תורה²¹: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה - ובתורה אתה עמל. ולא עליך הדבר לגמור²², ולא אתה בן-חורין לפטל ממנה. ואם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר לפי הצער²³.

18) של לימוד התורה. 19) מלימוד התורה והתעסקות בה. 20) (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים." 21) (אבות פ"ד, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. 22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שוכר הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שוכר אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. 23) לפום צערא - אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שמא תאמר: עד שאקבץ מומן אחזר ואקרא²⁴! עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא! - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם²⁵; אלא עשה תורתך

1 פדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול 2 למחות בידו³⁵, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו וגדיל 3 תורה ויגדיר"³⁶.

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. 34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. 35) בטענה של הסגת גבול. 36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחירתו (שם).

פרק שלישי

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

א. בשלשה כתרים² נכתרו ישראל: כתר תורה, וכתר כהנה, וכתר מלכות. כתר כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והייתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם". כתר מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה וכסאו פשמש וגדי". כתר תורה - הרי מנח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר: "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא ויטל. שמא תאמר, שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה - הרי הוא אומר: "בי מלכים ומלכזי ורזזנים יחוקקו צדק, בי שרים ישרו"; הא למדת, שכתר תורה גדול משניהם⁴.

2) (אבדר"ן פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה ימים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח - זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות - זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח - יבוא ויקח". 3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). 4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אמרו חכמים: ממזר תלמיד-חכם קודם⁵ לכהן גדול עם-הארץ, שנאמר: "הקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנקנס לפני ולפנים⁶.

5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). 6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אין לך מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות פלן⁸, שהתלמוד מביא לידי מעשה⁹; לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום¹⁰.

7) שתוכל להשתוות. 8) (פאה פ"א, מ"א). 9) (קידושין מ:). 10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק

הזה. (38) (נדרים סב). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקידודם לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידים חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תישיים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסידותם שלום תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבניישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י). (42) (אבות פ"ב, ב). (43) (קידושין כט). "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

1 קבע²⁶ ומלאכתך עראי, ולא תאמר: לְכַשְׁאֲפָנָה
2 אֲשֶׁנָּה! שָׁמָּה לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר.
(25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

3 ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא", "ולא מעבר
4 לים היא"; "לא בשמים היא" - לא בגסי הרוח היא
5 מצויה, ולא במהלכי מעבר לים²⁸ היא. לפיכך אמרו
6 חכמים²⁹: לא כל המרבה בסחורה מחכים, וצוהו
7 חכמים³⁰: הוי ממצט בעסק³¹, ועסק בתורה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה.).
(29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

8 ט. דברי-תורה נמשלו כמים, שנאמר: "הוי כל
9 צמא לכו למים", לומר לה: מה מים אינם מתפנסין
10 במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליה ומתקבצים
11 במקום אשפון³³; כך דברי-תורה אינם נמצאים
12 בגסי-הרוח³⁴, ולא בלב כל גבה-לב, אלא בדבא
13 ושלפ-רוח, שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר
14 התאוות ותענוגי הזמן³⁵ מלבו, ועושה מלאכה בכל
15 יום מצט כדי חיויו³⁶, אם לא היה לו מה יאכל,
16 ושאר יומיו וילילו עוסק בתורה.

(32) (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאווותנים.
(35) (עירובין נד). "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים".
(36) (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם".

17 י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה
18 מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את
19 השם, ויבזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה
20 לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור
21 להנות מדברי-תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹:
22 "כל הנהנה מדברי-תורה, נטל חיו מן העולם".
23 ועוד צוה ואמר⁴⁰: "אל תעש עטרה להתגדל בהן
24 ולא קרדם לחפור בהן". ועוד צוה ואמר⁴¹: "אֵהב
25 את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין
26 עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוררת עון", וסוף
27 אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם

18 יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה
19 ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ויבזה זוכה
20 לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא,
21 שנאמר: "יגיע פסיד פי תאכל, אשריך וטוב לך" -
22 "אשריך" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא,
23 ששלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים".
(45) (שם).

34 יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו
35 עליה, ולא באלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך
36 אכילה ושתיה; אלא במי שממית עצמו עליה⁴⁸,
37 ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעינויו⁵⁰
38 ולפעפועי תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת
39 התורה אדם כי ימות באהל" - אין התורה
40 מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵².
41 וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית, ביום צרה
42 צר בחכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי"
43 - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו
44 חכמים⁵⁵: ברית כרותה, שכל היגע בתורתו
45 בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משבח; וכל
46 היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחכים, שנאמר: "ואת
47 צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת
48 תלמודו, תלמודו מתקים בידו; אכל הקורא
49 בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחיו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בניאדם, כך לחיו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענוגות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא

ה'. (66) (אבות פ"ד, ט). (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

- א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון²³, נאָה
- במעשיו, או לתם²⁴. אבל אם היה הולך בדרך לא
- טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך
- ישרה, ובדקין אותו, ואחר כך מקניסין אותו
- לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים²⁵: כל
- השונה לתלמיד שאינו הגון, כאלו זרק אבן
- למרקוליס²⁶, שנאמר: "פצור אבן במרגמה²⁷, בן
- נותן לכסיל כבוד" - אין כבוד אלא תורה²⁸, שנאמר:
- "כבוד חכמים ינחלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך
- טובה - אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם
- צריכין לו, אין מתלמדין²⁹ ממנו, עד שובו למוטב,
- שנאמר: "כי שפתי כהן לשמרו דעת ותורה יבקשו
- מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא" - אמרו חכמים³⁰:
- אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו
- מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

(2) (תענית ז). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבור, אל יכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית המדרש. (4) לדעת אם היטיב דרכו. (5) (חולין קלג). (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג). (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורר אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז). (10) (שם).

- ב. כיצד מלמדים? הרב יושב בראש, והתלמידים
- מקפים לפניו פעטרה, כדי שיהיו כלם רואים הרב³⁸
- ושומעים דבריו. ולא יושב הרב על הפסא ותלמידיו
- על הקרקע, אלא או הפל על הארץ, או הפל על
- הפסאות³⁹. ובראשונה היה הרב יושב⁴⁰, והתלמידים
- עומדים. ומקדם חרפן בית שני⁴¹, נהגו הפל ללמד
- לתלמידים והם יושבים.

(11) (כריתות ו). כשתשוב לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ). (12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד

תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאווה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה. (48) (ברכות סג). (49) (שם) כי מיין חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שינק משדי אמו". (50) (כתובות סב). (51) (ברכות סג). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, סג). אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל שכן בבית המדרש המיוחד לתלמוד תורה, בעוד שבית הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז). (58) (עירובין נד).

- יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה - אין
- אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי
- שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא
- יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה
- וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה.
- אמרו חכמים⁶⁰: אין רגה של תורה אלא בלילה,
- שנאמר: "קומי רגי בלילה". וכל העוסק בתורה
- בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר:
- "יומם וצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה
- לאל חיי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי תורה
- בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "כל חשך טמון
- לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "כי דבר ה'
- בוה" - זה שלא השגיח על דברי תורה כל עקר⁶⁴.
- וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או
- שקרא ושנה ופרש⁶⁵ להכלי עולם, והניח תלמודו
- והנחו - הרי זה בכלל "בוה דבר ה'". אמרו
- חכמים⁶⁶: כל המבטל את התורה מעשר, סופו
- לבטלה מעני; וכל המקיים את התורה מעני, סופו
- לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי
- הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
- בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך";
- ואומר: "למען ענתך⁶⁷ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה). "לא איבא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות רבה, פ' מז). (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג). (62) (סנהדרין צב). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לאגדה". (23) (עירובין נד:) רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפייהם? - שנאמר: שימה בפייהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כח.) מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רגוזו של הרב.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שְלִמְדוּ מִפֶּעַם 24 ראשונה או שנייה, והוא לא למד אלא אחר פְּמָה 25 פְּעָמִים; 27 שָאם נִתְפַּשׁ מְדַבֵּר זֶה, נִמְצָא נִכְנָס וְיוֹצֵא לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ וְהוּא אֵינוֹ לָמַד כְּלוּם. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֻקִּים הֵרָאשׁוּנִים: 28 "אֵין הַבִּישָׁן לָמַד, וְלֹא הַקָּפֶדָן מְלָמֵד". פְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּרִים? בְּזִמָּן שֶׁלֹּא הִבִּינוּ 29 הַתְּלָמִידִים הַדָּבָר מִפְּנֵי עֲמָקוֹ, אוּ מִפְּנֵי דַעְתָּן שֶׁהִיא קִצְרָה; אֲכַל אִם נָפַר לְרַב, שֶׁהֵם מִתְרַשְׁלִין בְּדַבְרֵי- 31 תוֹרָה וּמִתְרַפִּין עֲלֵיהֶן, וְלְפִיכָךְ לֹא הִבִּינוּ - חֵיב לְרַגֹּז עֲלֵיהֶן וּלְהַכְלִימָן בְּדָבָרִים כְּדִי לְחַדְדֵם. 29 וְכַעֲנִין זֶה אָמְרוּ חֻקִּים: 30 זֶרֶק מְרָה 31 בְּתִלְמִידִים. לְפִיכָךְ אֵין רְאוּי לְרַב לְנַהֵג קְלוּת-רֹאשׁ 32 לְפָנֵי הַתְּלָמִידִים, וְלֹא לְשַׁחַק בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא לְאַכֵּל וּלְשִׁתּוֹת עִמָּהֶם, כְּדִי 36 שֶׁתִּהְיֶה אֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן 33 וְיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּמַהֲרָה. 37

(27) (ברכות ג:) "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) לזלזל בעצמו. (33) "כל תלמיד-הכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכוינה" (שבת ל:).

ו. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב כְּשִׁיכֶנֶס לְמִדְרָשׁ, עַד 38 שֶׁתִּנְשֵׁב דַּעְתּוֹ עֲלֵיוֹ 34. וְאֵין הַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל כְּשִׁיכֶנֶס, עַד שֶׁיִּתְנַשֵּׁב וְיִנְחַץ 35. וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם כְּאַחֶד. 36 וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב מִעֲנִין אַחֵר, אֲלֹא מֵאוֹתוֹ הָעֲנִין שֶׁהֵן עֹסְקִין בּוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפַּשֵּׁשׁ. 37 וְיֵשׁ לְרַב לְהִטְעוֹת 38 אֶת הַתְּלָמִידִים בְּשִׁאֲלוֹתֵיו וּבְמַעֲשֵׂימֵם 39 שֶׁעוֹשֶׂה בְּפָנֵיהֶם, כְּדִי לְחַדְדֵן, וְכִדִּי שֶׁיַּדַּע אִם זֹכְרִים הֵם מֵה שֶׁלָּמְדוּ אוּ אֵינֶם זֹכְרִים. 45 וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר, שֶׁיִּשְׁלַח רְשׁוֹת לְשֶׁאֵל אוֹתָם בְּעֲנִין 46 אַחֵר שֶׁאֵין עֹסְקִין בּוֹ, כְּדִי לְזַרְזֵם. 40

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להולך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי

רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ט טז:). משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ג. אִם הָיָה מְלָמֵד מִפְּנֵי לְתִלְמִידִים, מְלָמֵד; וְאִם 1 הָיָה מְלָמֵד עַל-פִּי מִתְרַגֵּם 15 - [הַמִּתְרַגֵּם] עֹמֵד בֵּינוּ 2 וּבֵין הַתְּלָמִידִים, וְהָרַב אֹמֵר לְמִתְרַגֵּם, וְהַמִּתְרַגֵּם 3 מְשַׁמֵּיעַ לְכָל הַתְּלָמִידִים. וְכִשְׁהֵן שׁוֹאֲלִין לְמִתְרַגֵּם, 4 הוּא שׁוֹאֵל לְרַב, וְהָרַב מְשַׁיֵּב לְמִתְרַגֵּם, וְהַמִּתְרַגֵּם 5 מְשַׁיֵּב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיֶה הָרַב קוֹלוֹ 16 יוֹתֵר מִקּוֹל 6 הַמִּתְרַגֵּם, וְלֹא יִגְבִּיֶה הַמִּתְרַגֵּם קוֹלוֹ בַּעַת שֶׁשׁוֹאֲלֵם 7 אֶת הָרַב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרַב. אֵין הַמִּתְרַגֵּם רִשְׁאִי, לֹא 8 לְפָחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת, אֲלֹא-אִם-כֵּן הָיָה 9 הַמִּתְרַגֵּם אֲבִיו 18 שֶׁל חֻכֵּם אוּ רְבּוֹ. אֹמְרֵם 19 הָרַב לְמִתְרַגֵּם: 'כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי!' אוּ 'כָּךְ אָמַר לִי אָבִי 11 מְרִי!' וְכִשְׁאֹמְרֵם 20 הַמִּתְרַגֵּם הַדָּבָרִים לָעַם, אֹמֵר 12 בְּשֵׁם הַחֻכֵּם, וּמְזַכֵּיר שְׁמוֹ שֶׁל אָבִי הָרַב אוּ שֶׁל רְבּוֹ, 13 וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמַר רַבֵּנָא פְּלוֹנִי! אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא 14 הַזְכִּיר הָרַב שְׁמוֹ שֶׁל חֻכֵּם, שֶׁאִסּוּר לְקִרּוֹת לְרְבּוֹ אוּ 15 לְאָבִיו בְּשִׁמּוֹ 21.

(15) וזה המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחישתו ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשאומר. (21) (קידושין לא:).

ד. הָרַב שֶׁלָּמַד וְלֹא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים - לֹא יִכְעַס 17 עֲלֵיהֶם וְיִרְגֹּז, אֲלֹא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדָּבָר אֶפְלוּ בְּמָה 18 פְּעָמִים 23, עַד שֶׁיִּבְיִנוּ עִמָּךְ הַהִלָּכָה. וְכֵן לֹא יֹאמַר 19 הַתְּלָמִיד: הִבְנַתִּי! וְהוּא לֹא הִבִּין 24, אֲלֹא חוֹזֵר 20 וְשׁוֹאֵל אֶפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים 25. וְאִם כְּעַס עָלָיו רְבּוֹ 21 וְיִרְגֹּז, יֹאמַר לוֹ: רַבִּי, תוֹרָה הִיא, וְלָלַמַּד אֲנִי צָרִיךְ 22, וְדַעְתִּי קִצְרָה! 23

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות

לא מקשינו. ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמא ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיי' לעיל עמוד קא, הערה י'). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

- ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנמנם¹⁷ בבית המדרש, חקמנו נעשית קרעים⁵⁷; וכן¹⁸ אמר שלמה בחקמנו: "וקרעים תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדבריתורה בלבד.²⁰ אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה'⁵⁸ בבית המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹. וקדשת בית המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי כנסיות.²³

(56) (סוכה כח.). הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית-המדרש - משום ביטול בית-המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית-המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית-הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית-הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית-המדרש.

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

- א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו² ויראתו יתר מאביו³; שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו, שלמדו חכמה, מכאו לחיי העולם הבא.⁴ ראה אבדת אביו ואבדת רבו - של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - מניח את של רבו, ואחר-כך של אביו.⁵ אביו ורבו שבוים בשביה - פודה את רבו⁶, ואחר-כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד-חכם - פודה את אביו תחלה⁷; וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול פנגד רבו⁸ - משיב אבדתו, ואחר-כך משיב אבדת רבו. ואין לה בבוד גדול מבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב. אמרו חכמים⁹: מורא רבך ממורא שמים; לפיכך אמרו¹⁰: כל החולק¹¹ על רבו, בחולק על השכינה, שנאמר: "בהצאתם על ה'"¹²; וכל העושה מריבה¹³ עם רבו,

עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג.), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישמו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שברך בפני אביו תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בורקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביו בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

- ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא מנבין ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר ממשלש הלכות.⁵

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדין. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב; ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

- ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין⁴⁶, ושאל אחד שלא בענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגזרה⁵² שוה - נזקקין לקל-וחמר. היו השואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות ביד המתרנגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגייוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיי' הרא"ש (גדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא., רש"י, דיבור המתחיל:

מקיו דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שורה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין סג.)

- ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם-עָשָׂר²⁰ מִיל, וְשָׁאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הִלְכָּה - מִתָּר לְהַשִּׁיב²¹. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאֶסוּר²² - אָפִילוּ בַּפְּנֵי רַבּוֹ מִתָּר לְהוֹרוֹת. פִּיֶּצֶד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאֶסוּר, מִפְּנֵי שְׂלֵא יָדַע בְּאֶסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יִשְׁלֹו לְהַפְרִישׁוֹ וְלֹאמַר לוֹ: דְּבַר זֶה אֶסוּר! וְאָפִילוּ בַּפְּנֵי רַבּוֹ, וְאַף-עַל-פִּי שְׂלֵא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שֶׁפֶל מְקוֹם שֵׁישׁ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ²³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּדָבָר שֶׁנֶּקְרָה מְקָרָה²⁵; אָכֵל לִקְבֹּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישָׁב וְלְהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל, אָפִילוּ הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם - אֶסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁנֵימֹות רַבּוֹ²⁶, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נָטַל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא²⁷ כָּל מִי שֶׁמָּת רַבּוֹ, מִתָּר לוֹ לִישָׁב וְלְהוֹרוֹת בְּתוֹרָה; אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה תַלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה²⁸.

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש ושיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין סג.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שומתו לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שומתו לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושה כתובים ומונחים לפנינו ואנו

1 פְּעוּשָׁה מְרִיכָה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר רַבּוֹ בְּנֵי
2 יִשְׂרָאֵל אֵת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם"; וְכָל הַמִּתְרַעֵם¹⁴ עַל רַבּוֹ,
3 בְּמִתְרַעֵם עַל ה', שְׁנֵאָמַר: "לֹא עָלִינוּ תִּלְנִתִּיכֶם כִּי
4 עַל ה'"; וְכָל הַמְהִרְהִיר¹⁵ אַחֵר רַבּוֹ, כְּאִלוֹ מְהִרְהִיר
5 אַחֵר שְׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּדְבֹּר הָעַם בְּאַלְהֵים
6 וּבִמְשָׁה"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו". (4) (כבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאנו שקול כנגד רבו, מפני שבשבוי חייב בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (כבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או גיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנים; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב.). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

7 ב. אֵיזָהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שֶׁקּוֹבֵעַ לוֹ מִדְּרֹשׁ,
8 וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמִלְמֵד שְׂלֵא בְּרְשׁוּת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנִים,
9 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁרַבּוֹ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת. וְאֶסוּר לְאָדָם
10 לְהוֹרוֹת בַּפְּנֵי רַבּוֹ לְעוֹלָם¹⁸; וְכָל הַמּוֹרָה הִלְכָּה בַּפְּנֵי
11 רַבּוֹ, חִיב מִתָּה¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותרו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן

לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הִרִי זֶה רִשְׁעִי, שׁוֹטֵה וְגַם הֶרֶוֹחַ²⁹, וְעָלְיוּ נְאֻמָּר: "כִּי רַבִּים הָלָלִים הִפְלִיחַ³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה - הִרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מַכְשׁוֹלוֹת לַפְּנֵי הָעוֹרִים, וְעָלְיוּ נְאֻמָּר: "וַעֲצָמִים³¹ כָּל הָרִגְיָה" - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים, שֶׁלֹּא הִרְבּוּ תּוֹרָה פְּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בַּפְּנֵי עַמִּי-הָאֶרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדִין וּלְהוֹרוֹת בִּישְׂרָאֵל; הֵם הַמְּרַבִּים הַמַּחְלֵקֶת, וְהֵם הַמַּחְרִיבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְּכַבִּין נִרְהָ שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמַּחְבְּלִים בָּרֶם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קְטָנִים מַחְבְּלִים כְּרָמִים".

(אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חלליו. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאִסּוּר לֹו לְתַלְמִיד לְקִרּוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאִפְלוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֵאִי, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִדַּע שֶׁהוּא פְּלוּנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאִפְלוּ לְקִרּוֹת לְאַחֵרִים שֶׁשֵּׁמָם כֶּשֶׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אֲבִיו³³, אֵלֶּא יִשְׁנֶה אֶת שְׁמֵם³⁴, אִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֵאִי³⁶, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִדַּע שֶׁהוּא פְּלוּנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לֹו שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָנִים לְרַעִים וּמַחְזִירִים זֶה לָּזֶה³⁸, אֵלֶּא שׁוֹחֶה³⁹ לַפְּנֵי וְאוֹמֵר לֹו בִּירְאָה וְכַבּוּד: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאֵם נָתַן לֹו רַבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר לֹו: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

(סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי

ו. וְכֵן לֹא יַחְלִץ תַּפְלִיז⁴¹ לַפְּנֵי רַבּוֹ, וְלֹא יִסְבֵּי⁴², אֵלֶּא יוֹשֵׁב כְּיוֹשֵׁב לַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ⁴³. וְלֹא יַתְפַּלֵּל, לֹא לַפְּנֵי⁴⁴ רַבּוֹ וְלֹא לְאַחֵר רַבּוֹ וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאִין צָרִיךְ לֹמַר, שְׁאִסּוּר לֹו לְהִלָּךְ בְּצִדּוֹ; אֵלֶּא יִתְרַחַק לְאַחֵר רַבּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מִכֵּן כְּנֶגֶד אַחֲרָיו, וְאַחֲרֵי-כֵן יַתְפַּלֵּל. וְלֹא יִקְנֵס עִם רַבּוֹ בְּמִרְחָץ⁴⁵, וְלֹא יִשָּׁב⁴⁶ בְּמִקוֹם רַבּוֹ, וְלֹא יִכְרִיעַ⁴⁷ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתַּר⁴⁸ אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יִשָּׁב לַפְּנֵיו, עַד שְׂאִימַר לֹו: שָׁב⁴⁹, וְלֹא יַעֲמֹד מִלְּפָנָיו, עַד שְׂאִימַר לֹו: עֲמֹד, אוֹ עַד שְׁיִטֵּל רְשׁוֹתָיו⁵⁰, לַעֲמֹד. וְכִשְׁיִפֹּט מִרַבּוֹ, לֹא יַחְזֹר לֹו לְאַחֲרָיו⁵¹, אֵלֶּא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו⁵², וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו.

(41) סנהדרין קא: ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח:), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום יהירות (כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא:), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשוהו - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שייתן לו רבו רשות. (50) (עבודה זרה יט). אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג:).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלמדו תורה" (מועד קטן כו:), וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין "אחייו", כך הושוו לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בפֶּשֶׁל: תפירה גסה וארעית (שם, כו:). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבהיק, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג:). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלוש ימים.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיופיר שם אומרו."

אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו (נדרים פ"ק).

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו ומדוע לא חש לזה שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידעת תורת רבו אלא בוודאי התיגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם... הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי" הוא ותורה דילי" היא מחיל לי", הכא תורה דילי" היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי" היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ופרש"י: "... בתחלה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל פי זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה ומגלה שהכל כבר נאמר למשה

1 ז. וְחִיב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רְבוֹ - מְשִׁירָאֲנוּ מִרְחוֹק מְלֵא
2 עֵינָיו⁵³, עַד שִׁתְּכַסֶּה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יֵרָאֶה קוֹמָתוֹ,
3 וְאַחֲרֵיכֵן יֵשֵׁב. וְחִיב אָדָם לְהַקְבִּיל⁵⁵ פָּנֵי רְבוֹ בְּרֹגֶל.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג:). (55) (סוכה כז:; לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

4 ח. אֵין חוֹלְקִין בְּכוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנֵי רְבוֹ, אֶלֶּאֱאִם-
5 בֶּן דֶּרֶךְ רְבוֹ לְחַלֵּק⁵⁶ לוֹ בְּכוֹד. וְכָל הַמְּלַאכֹת
6 שֶׁהַעֲבָד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוֹ, תַלְמִיד עוֹשֶׂה לְרְבוֹ. וְאִם הָיָה
7 בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִכִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תַפְלִין⁵⁸,
8 וְחָשׁ שֶׁמָּא יֵאמְרוּ עָבֵד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעָלוֹ
9 וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַלְמִידוֹ מִלְשִׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ
10 מִמֶּנּוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפֹרֶק מִמֶּנּוּ יִרְאָת שָׁמַיִם. וְכָל תַלְמִיד
11 שֶׁמְזַלְזֵל דָּבָר מִפֶּלַע בְּכוֹד רְבוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה
12 שְׁתַּסְתַּלֵּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קט:); שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

13 ט. רָאָה רְבוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ:
14 לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רַבְּנוּ כֶּן וְכֵן! וְכָל־זֶמֶן שֶׁמְזַכֵּר שְׁמוֹעָה
15 בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כֶּן לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבְּנוּ! וְאֵל יֵאמֹר
16 דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִרְבוֹ, עַד שִׁזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³.
17 וְכַשִּׁמּוֹת רְבוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת
18 לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מֵאֲחִיָּה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירִים?
19 בְּרְבוֹ מִבְּהֵק⁶⁶, שֶׁלָּמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמָתוֹ; אֶבֶל אִם לֹא
20 לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמָתוֹ, הֲרִי זֶה תַלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ
21 חֵיב בְּכַבּוּדוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד
22 מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל
23 הַמֵּתִים שֶׁהוּא מְתַאֲבֵל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוּ לֹא לָמַד
24 מִמֶּנּוּ אֶלֶּא דָּבָר אֶחָד - בֵּין קֶטֶן, בֵּין גָּדוֹל - עוֹמֵד
25 מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:); אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב). אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו

20 זָקֵן" - זָקֵן², זֶה שֶׁקָּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין
21 לַעֲמֹד מִפְּנֵיו? מִשִּׁיקָרְבַּ מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת³, עַד
22 שִׁיעָבֵר מִמֶּנּוּ פָּנָיו.

(2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:): ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

23 ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו, לֹא בְּבִית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית־
24 הַכֶּסֶּא, שְׁנֵאמַר: "תִּקְוִים וְהִדְרֹתָ" - קִימָה שִׁיש־בֶּה
25 הַדּוּר⁴. וְאֵין בַּעֲלֵי אֲמָנוּת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַלְמִידֵי
26 חֲכָמִים בְּשָׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאכְתָּן⁵, שְׁנֵאמַר: "תִּקְוִים
27 וְהִדְרֹתָ" - מֵהַ דְּדוּר, שְׁאֵין בֶּה חֶסְרוֹן־כֵּסִי⁶, אֶף
28 קִימָה, שְׁאֵין בֶּה חֶסְרוֹן־כֵּסִי. וּמִזֶּן שְׁלֹא יַעֲצִים עֵינָיו
29 מִן הַחֲכָמִים⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה⁸ עַד שְׁלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו?
30 שְׁנֵאמַר: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיהָ" - הָא פֶּל דְּבָר שֶׁהוּא
31 מְסוּר לַלֵּב⁹, נֵאמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵת מֵאֲלֹהֶיהָ"¹⁰.

(4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחר כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

32 ג. אֵין רְאוּי לַחֲכָם, שִׁטְרִית אֶת הָעַם וַיְכַנּוּ עַצְמוֹ
33 לָהֶם¹¹, כְּדִי שִׁיעֲמָדוּ מִפְּנֵיו; אֲלֹא יִלָּךְ בְּדֶרֶךְ קֶצֶרָה,
34 וּמִתְּפִנָּן שְׁלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַן לַעֲמֹד.
35 וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין¹² וְהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה,
36 שְׁאֵין מְפִירִיחַן מְצוּיִין שָׁם, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחוּם.

(11) לעבור לפניהם בכוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). (12) היו מסבכים והולכים סחור סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בידינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג.).

37 ד. רוֹכֵב הָרִי הוּא כְּמֵהֶלֶךְ; וּכְשֶׁם שְׁעוֹמְדִים מִפְּנֵי
38 הַמֶּהֱלֵךְ, כֵּן עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב¹³.

(13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

39 ה. שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ - הָרֵב בְּאַמְצָע¹⁴,
40 גְּדוֹל מִימִינוֹ¹⁵, וְקָטָן מִשְׁמָאלוֹ.

מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומרו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.
לקוטי שיחות חלק לו עמוד 180.

1 י. וְכָל תַּלְמִיד־חֲכָם שֹׁדְעוֹתָיו מְכֻנּוֹת¹⁶, אֵינוּ מְדַבֵּר
2 בְּפִי מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה¹⁷, אֶף־עַל־פִּי
3 שְׁלֹא לִמַּד מִמֶּנּוּ כָּלוּם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

4 יא. הָרֵב הַמְּבֹהָק, שֶׁרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל
5 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידֵיו אוֹ
6 לְאֶחָד מֵהֶן - הָרְשוּת בְּיָדוֹ¹⁸. וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁמַּחֵל,
7 חֵיב הַתַּלְמִיד לְהִדְרוֹ¹⁹, וְאַפְּלוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֵל²⁰.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

8 יב. כְּשֶׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חִיבִין בְּכָבוֹד הָרֵב, כֵּן הָרֵב
9 צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידֵיו וּלְקַרְבָּן. כֵּן אָמְרוּ
10 חֲכָמִים²¹: "הִי כְבוֹד תַּלְמִידֶךָ חֵבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ".
11 וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּתַלְמִידֵיו וּלְאַהֲבָם, שֶׁהֵם הַפְּנִים,
12 הַמְּהִינִים²² לַעֲוֹלָם הַזֶּה וְלַעֲוֹלָם הַבָּא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייה בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

13 יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חֲכָמָת הָרֵב וּמְרַחֲבִין לְבוֹ²³.
14 אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרֵבָה חֲכָמָה לְמַדְתִּי מִרְבוֹתִי, וַיּוֹתֵר
15 - מִחֲבֵרִי, וּמִתַּלְמִידִי - יוֹתֵר מִכָּלֶם²⁴. וְכִשֶּׁם שֶׁעֵץ
16 קָטָן מְדַלֵּק אֶת הַגְּדוֹל, כֵּן תַּלְמִיד קָטָן מְחַדֵּד הָרֵב,
17 עַד שִׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׁאֲלוֹתָיו חֲכָמָה מִפְּאֶרָה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

18 א. כָּל תַּלְמִיד־חֲכָם, מְצוּה לְהִדְרוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי
19 שְׁאֵינוּ רֵב, שְׁנֵאמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוִים וְהִדְרֹתָ פָּנָיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ברכות מג:) - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחדושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). (28) לנכבים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. (29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תלמיד שהיה יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה מן כבוד שמים.³⁰

(30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? - בבית-המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

ט. מי שהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפילו החכם שהוא ילד³², עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו³³, אלא כדי להדרינו³⁴. ואפילו זקן פותי, מהדרינו אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶, שנאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷ במשמע.³⁸

(31) זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור י"ד, סימן רמד). (35) (קידושין לג:). (36) בחולשתו. (37) אפילו כשאנו חכם, ואפילו כשאנו יהודי; אלא ליהודי בהידור של קימה, ולשאנו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם כל הקהל בבגדן וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן לבגדן החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ וכיוצא בהן, ולא לתשורות המלך⁴¹. ואין מחיבים אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בגי העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על כל איש⁴³ ואיש, שנאמר: "גם פי יתנו⁴⁴ בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט מממשא מלך ושרים"⁴⁵. וכן אם היתה סחורה לתלמיד-חכם, מניחים אותו למכר תחלה, ואין

(14) (יומא לו:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו" - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

ו. ה'רואה חכם' - אינו עומד מפניו, עד שגיע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. ראה אב-בית-דין - עומד מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו יושב, עד שעבר מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד שישב במקומו או עד שיתבסס מעיניו¹⁷. והנשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול¹⁸. פשהנשיא נכנס¹⁹, כל העם עומדים; ואין יושבין, עד שיאמר להם: שבו! פשהנשיא בן-דין נכנס, עושין לו שתי שורות²⁰ ועומדין מכאן ומכאן, עד שנכנס ויושב במקומו, ושאר העם²¹ יושבין במקומן.

(16) (קידושין לג:) אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביט אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט:). - שתהא אימתו עליך. (19) לבית-המדרש (הוריות יג:). ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית-המדרש.

ז. חכם שנכנס - כל שגיע לו בארבע אמות, עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב²², עד שנכנס ויושב במקומו. בגי חכמים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם ונכנסים למקומם²⁶. ואין שבה לתלמידי חכמים שיכנסו לאחרונה²⁷. יצא לצרף²⁸, חוזר למקומו. בגי חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי אביהן²⁹; אין בהן דעת לשמע - הופכין פניהן כלפי העם.³⁰

(22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, י"ד רמד, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע"

- 1 מְנִיחִים אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוֹק לְמִפְּרָעוֹ עַד שְׁמִפְּרָעוֹ. הוּא.
2 וְכֵן אִם הָיָה לוֹ דִּין, וְהָיָה עֹמֵד בְּכָלל בְּעַל־דִּינָם
3 הַרְבֵּה - מְקַדֵּמִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין⁴⁷ אוֹתוֹ.

(38) (ב"ב ח.). (39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. (40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. (41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ט, ז). ותלמיד-יחכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצוה המלך דריש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), כלו (מס אוכל) וְהִלָּךְ (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמיד-יחכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). (42) מס ציבורי. (43) מס גולגולת. (44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. (45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. (46) (ב"ב כב.). (47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-יחכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל.).

- 4 יא. עֹון גָּדוֹל הוּא לְבוֹזֵת אֶת הַחֲכָמִים אוֹ לְשָׁנְאָתָן.
5 לא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שְׁבִיבָה⁴⁸ בָּהּ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים,
6 שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי מַלְעָכִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים
7 דְּבָרָיו וּמִתְעַתְּעִים בְּנִבְאָיו", כְּלוֹמַר: בּוֹזִים מְלַמְדֵי
8 דְּבָרָיו; וְכֵן זֶה שְׁאֵמְרָה תוֹרָה: "אִם בְּחֻקֵּי תִמְאָסוּ"
9 - מְלַמְדֵי⁴⁹ חֻקֵּי תִמְאָסוּ. וְכָל הַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָמִים,
10 אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰, וְהָיָה הוּא בְּכָלל "כִּי דָבָר
11 ה' בְּזָה".

(48) (שבת קיט:). (49) (ת"כ, בחוקותי). (50) (סנה' צ). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

- 12 יב. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָמִים אֵין לוֹ חֵלֶק
13 לְעוֹלָם הַבָּא - אִם בָּאוּ עֲדִים שְׁבִיבָהוּ, אֶפְלוּ בְּדָבָרִים,
14 חֵיב נִדְוִי⁵¹, וּמִנְדִּים אוֹתוֹ בִּית-דִּין בְּרִפְּיָם⁵², וְקוֹנְסִין
15 אוֹתוֹ לִיטְרָא⁵³ זָהָב בְּכָל מְקוֹם⁵⁴, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ
16 לַחֲכָם. וְהַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָם בְּדָבָרִים, אֶפְלוּ לְאַחֵר
17 מִיתָה⁵⁵ - מְנִידִין אוֹתוֹ בִּית-דִּין, וְהֵם מְתִירִין אוֹתוֹ
18 בְּשִׁיחֹר וּבְשִׁיבָה. אֲבָל אִם הָיָה הַחֲכָם חֵי, אֵין
19 מְתִירִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְצָה⁵⁶ זֶה שְׁנִידוֹהוּ בְּשִׁבְלוֹ. וְכֵן
20 הַחֲכָם עֲצָמוֹ⁵⁷ מְנִידָה לְכַבּוֹדוֹ לְעַם-הָאָרֶץ שֶׁהִפְקִירוּ⁵⁸
21 בוֹ, וְאֵין צָרִיךְ, לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה⁵⁹; וְאֵין

22 מְתִירִין לוֹ עַד שְׁיִרְצָה אֶת הַחֲכָם. וְאִם מֵת הַחֲכָם,
23 בָּאִין שְׁלֹשָׁה וּמְתִירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֲכָם לְמַחֵל לוֹ
24 וְלֹא נָדָהוּ - הִרְשוּת בְּיָדוֹ⁶⁰.

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד). (52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (י"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזמן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות יט.). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז.). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז.): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז.), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

- 25 יג. הָרַב שֶׁנִּדָּה לְכַבּוֹדוֹ - כָּל תִּלְמִידָיו חֵיבִין לְנַהֵג
26 נְדוּי בְּמִנְדָּה. אֲבָל תִּלְמִיד שֶׁנִּדָּה לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ⁶¹, אֵין
27 הָרַב חֵיב לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, אֲבָל כָּל הָעָם חֵיבִין לְנַהֵג
28 בּוֹ נְדוּי. וְכֵן מְנִידָה לְנִשְׂאִי - מְנִידָה לְכָל יִשְׂרָאֵל;
29 מְנִידָה לְכָל יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ מְנִידָה לְנִשְׂאִי. מְנִידָה לְעִירוֹ
30 - מְנִידָה לְעִיר אַחֶרֶת; מְנִידָה לְעִיר אַחֶרֶת - אֵינוֹ
31 מְנִידָה לְעִירוֹ⁶².

(61) דווקא. אבל כשנידהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", י"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א.).

- 32 יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶³? בְּמִי שֶׁנִּדְוָהוּ עַל שְׁבִיבָה
33 תִּלְמִידֵי חֲכָמִים; אֲבָל מִי שֶׁנִּדְוָהוּ עַל שְׂאָר דְּבָרִים
34 שְׁחִיבִים עֲלֵיהֶם נְדוּי⁶⁴, אֶפְלוּ נָדָהוּ קִטָּן שְׁבִיבָה יִשְׂרָאֵל
35 - חֵיב הַנִּשְׂאִי וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, עַד שְׁיִחֹר
36 בְּשִׁיבָה מְדָבָר שֶׁנִּדְוָהוּ בְּשִׁבְלוֹ, וְיִתִּירוּ לוֹ. עַל
37 עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה⁶⁵ דְּבָרִים מְנִידִין אֶת הָאָדָם, בֵּין
38 אִישׁ, בֵּין אִשָּׁה, וְאֵלוֹ הֵן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל:

פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. 76) דמי היזקו (ב"ק קיד.). 77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). 78) (פסחים נב.) חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששלחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". 79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בירדיהם (ביצה ד:). 80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). 81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. 82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. 83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). 84) (פסחים נג:). תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. 86) מלא, או חסר. 87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). 88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבריו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:). שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). 89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). 90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה:). 91) (חולין יח.) שעל השוחט להראות

על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. 65) (ברכות יט.).

1 (א). המבזה את החכם, ואפילו לאחר מותו⁶⁶. (ב)
2 המבזה שליח בית-דין⁶⁷. (ג) הקורא לחברו עבד⁶⁸.
3 (ד) מי ששלחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹.
4 (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך
5 לומר בדברי-תורה. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין,
6 מנדין אותו עד שיתן⁷¹. (ז) מי שיש ברשותו דבר
7 המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו
8 עד שייסיר הזקן. (ח) המוכר קרקע שלו לעובד-
9 כוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³.
10 שייבא מן העובד-כוכבים לישראל חברו בעל המצר.
11 (ט) המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-
12 כוכבים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין
13 ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. (י) טבח כהן,
14 שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין
15 אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום-טוב שני של
16 גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. (יב) העושה
17 מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. (יג) המזכיר
18 שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². (יד)
19 המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. (טו) המביא
20 את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. (טז)
21 המחשב שנים⁸⁵ וקובע חדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷.
22 (יז) המכשיל את העורר⁸⁸. (יח) המעכב הרבים
23 מלעשות מצוה⁸⁹. (יט) טבח שייצא טרפה⁹⁰ מתחת
24 ידו. (כ) טבח שלא בדין ספינו⁹¹ לפני חכם. (כא)
25 המקשה עצמו לדעת⁹². (כב) מי שגרש את אשתו,
26 ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין
27 להן להזקק⁹³ זה לזה - פשיבואו לבית-דין⁹⁴, מנדין
28 אותם⁹⁵. (כג) חכם ששמועו רעה⁹⁶. (כד) המנדה מי
29 שאינו חיב⁹⁷ נדוי.

66) (שם). 67) (קידושין ע:). 68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח., ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). 69) כתבינן פתיחא עילויה (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). 70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). 71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). 72) (כתובות מא:). 73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד.). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). 74) בבתי המשפט. 75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בידי ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על

אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטר כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצער של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתי צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

- ב. וְכִיצַד הוּא הַנִּדְּוִי? אֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!
וְאֵם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!
וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מְחָרֵם! וְאָרוּר - בּוֹ²²
אֵלֶּה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי!¹⁷

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם - נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארוור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמאל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. (22) כלומר: לשון "ארוור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארוור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כבמנודה: ואם השביע איש חבריו ואמר לו: ארוור אם... והלה קיבלה בענייתא אמן - הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארוור" - הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חבריו" (שבועות לו.).

- ג. וְכִיצַד מְתִירִין²³ הַנִּדְּוִי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:
שְׂרִי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאֵם הִתִּירוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו,
אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שְׂרִי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!²⁰

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידיו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

- ד. מִהוּ הַמְּנַהֵג שִׁנְיַהֲג הַמְּנַדָּה בְּעַצְמוֹ, וְשִׁנְיַהֲגִין עִמּוֹ? מְנַדָּה אָסוּר לְסַפֵּר²⁵ וּלְכַבֵּס כְּאֵבֶל, כָּל יָמֵי נִדְּוִיו; וְאֵין מְזַמְּנִין²⁶ עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּעֶשְׂרָה לְכָל דְּבַר שְׂעָרָיו עֶשְׂרָה²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת²⁸; אֲבָל שׁוֹנֶה²⁹ הוּא לְאַחֲרִים, וְשׁוֹנִין³⁰ לוֹ, וְנֹשְׁכִין³¹, וְשׁוֹכְרִים³². וְאֵם מֵת בְּנִדְּוִי - בֵּית־דִּין שׁוֹלְחִין וּמְנִיחִין אָבָן עַל אָרוֹנוֹ, כְּלוּמַר, שֶׁהֵן

סכיננו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז.). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביא לידי עבירות חמורות (נדה יג.). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כח.) על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזה. (96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז.). (97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כוללים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

- א. חָכָם זָקֵן² בְּחֻמָּה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אֲבִי-בֵית-דִּין³, שְׁפָרַח⁴ - אֵין מְנַדִּין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם;²
- אֶל־אִם-פֶּן עֲשֶׂה כִּירְכָעָם⁸ בֶּן-נֶבֶט וְחִבְרִיו. אֲבָל כְּשִׁחְטָא שְׂאֵרֵי חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה¹⁰, שְׁנֵאמַר: "וְכִשְׁלֹת הַיּוֹם וְכָשֶׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לֵילָה" - אֶף-עַל-פִּי שְׁכָשֶׁל, כִּפְסֵהוּ בְּלִילָה¹¹; וְאֹמְרִים לוֹ¹²:
- הַכִּבְדִּי¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן כָּל תַּלְמִיד-חָכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי, אָסוּר לְבֵית-דִּין לְקַפֵּץ¹⁴ וּלְנִדּוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵, אֶל־אִם בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֹסִידֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְשִׁתְּפָחִים, שְׁלֹא נִמְנו מַעֲוָלָם¹⁷ לְנִדּוֹת תַּלְמִיד-חָכָם, אֶף-עַל-פִּי שְׁנִמְנִין לְהִלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מִלְּקוֹת¹⁸; וְאִפְלוּ מִכַּת מְרִדּוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו לְהַפּוֹתוֹ.¹³

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"ג). (4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדי הנשיא - כדי להעלים קלוננו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה

וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאנים חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעונו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. מי שלא ידע מי נדהו, ילך לו אצל הנשיא⁴⁵
ויתיר לו נדויו.¹⁹

(45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

יא. נדוי על תנאי⁴⁶, אפלו על-פי עצמו⁴⁷, צריך²⁰
הפירה⁴⁸. תלמיד-חכם שגדה עצמו, ואפלו נדה
עצמו על דעת⁴⁹ פלוני, ואפלו על דבר שחיב⁵⁰ עליו
נדוי - הרי זה מפר לעצמו⁵¹.

(46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חיי. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא.). ורבינו-תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסא). (50) ולא רק בנידוי של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (גדרים ז:). (51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

יב. מי שגדוהו בחלום, אפלו ידע מי נדהו - צריך²⁴
עשרה⁵² בני-אדם ששונין הלכות⁵³ להתירו מנדויו.
ואם לא מצא, טורח אחריהם עד פרסא⁵⁴. לא מצא
- מתירין לו אפלו עשרה ששונין משנה. לא מצא
- מתירין לו עשרה שיודעין לקרות בתורה. לא מצא
- מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא
מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה⁵⁵.

(52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתגדה, לפיכך צריך

1 רוגמין³³ אותו, לפי שהוא מבדל מן הצבור. ואין
2 צריך לומר, שאין מספידין אותו ואין מליין את
3 מטתו.

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפוחו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומגלן דמגזרין ליה מן ציבורא - דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

4 ה. יותר עליו מהחרם³⁴, שאינו שונה לאחרים ואין
5 שונין לו; אבל שונה הוא לעצמו, שלא ישפח
6 תלמודו. ואינו נשפר, ואין נשפרין לו, ואין נושאין
7 ונותנין עמו; ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק
8 כדי פרנסתו³⁵.

(34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

9 ו. מי שישב בנדוי שלשים יום ולא בקש להתירו,
10 מנדין אותו שנה. ישב שלשים יום אחרים ולא
11 בקש להתירו, מחרימין אותו³⁶.

(36) (שם, טז.).

12 ז. בכמה מתירין הנדוי או החרם? בשלשה³⁷, אפלו
13 הדיוטות³⁸. ויחיד ממחה³⁹ מתיר הנדוי או החרם
14 לבדו⁴⁰. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם, ואפלו
15 במקום הרב⁴¹.

(37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (גדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קח, הערה ה). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

16 ט. שלשה שגדו והלכו להן, וחזר זה⁴³ מדבר
17 שגדה בגללו - באין שלשה אחרים⁴⁴ ומתירין לו.

(42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג,

להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.).
(53) שבקיאם בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג.). "וטורה עד פרסה". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלתות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאלתות" הנ"ל.

1 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו.
2 גדוהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושללא בפניו.
3 ואין בין נדוי להפדה כלום, אלא מנדין ומתירין
4 ברגע אחד.⁵⁸ פשיחזר המגדה למוטב. ואם ראו
5 בית-דין להנחית זה בנדוי כמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי
6 רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לזה
7 לבתחילה⁶⁰, ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו,
8 או מי שיעמוד עמו בארבע אמות - מחרימין כדי
9 ליסרו וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא יפרצו⁶²
10 החוטאים. אף-על-פי שיש רשות להכם לגדות
11 לכבודו - אינו שוכח לתלמיד-הכם להנהיג עצמו
12 בדבר זה, אלא מעלים⁶³ אָנְיוּ מדברי עם-הארץ ולא
13 ינחית לבו להן, כענין שאמר שלמה בחרמיתו: "גם
14 לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לפך". וכן היה
15 דרך חסידים הראשונים, שומעים חרפתם ואינן
16 משיבין; ולא עוד, אלא שמוחלים למחרף
17 וסולחים⁶⁴ לו. וחקמים גדולים⁶⁵ היו משתבחים
18 במעשיהם הנאים ואומרים, שמעולם לא נדו אדם
19 ולא החרמוהו לכבודו; וזו היא דרך של תלמידי
20 חכמים שראוי לילך בה. כמה דברים אומרים⁶⁶?
21 כשגדוהו או חרפוהו בפתח; אבל תלמיד-הכם,
22 שגדוהו או חרפו אדם בפרהסיא⁶⁷, אסור לו למחל
23 על כבודו; ואם מחל, נענש, שזה בזיון תורה⁶⁸;
24 אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש⁶⁹, עד שיבקש ממנו
25 מחילה ויסלח לו.

(56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנוחה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנוחה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התיירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפניי - כך התיירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקד וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאים לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידיה", והחזיקו את המנוחה על ידה שלש שנים בנידוי. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים

יוס, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז.). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמו זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שזיערוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג.) השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטויתי מלמעלה? (חנוכה התורה, אות קעט).

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב

הלכות עבודת פוכבים

חקות עובדיה

26 יש בכללן חמשים ואחת מצוות. שתי מצוות עשה,
27 וארבעים ותשע מצוות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א)
28 שלא לפנות אחר עבודת פוכבים. (ב) שלא לתור
29 אחר הרהור הלב וראית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד)
30 שלא יעבד אותה פדרך עבודתה. (ה) שלא ישתחוה
31 לה. (ו) שלא לעשות פסל לעצמו. (ז) שלא לעשות
32 פסל אפלו לאחרים. (ח) שלא לעשות צורות אפלו
33 לנוי. (ט) שלא להדיח אחרים אחריה. (י) לשרף עיר
34 הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל
35 ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת פוכבים
36 לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב
37 שנאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו
38 זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט)
39 שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא
40 בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם
41 השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של ה' ולעשותם אליהם" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'". (4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים. (6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי. (10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה - לפי שהיו משתחוים לה - והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

תאור סדר ההשתלשלות וטענות של בני האדם.

צריך להבין: ספר היד הוא ספר "הלכות הלכות" ומה נוגע להלכה כל אריכות התיאור על השתלשלות הטעות והירידה של עובדי ע"ז מימות אנוש ואילך ועד לזמן אשר "בחר ה' ישראל לנחלה והכתירן במצות כו".

והביאור בזה: הפרק הראשון הוא הקדמה כללית להלכות ע"ז ובא להשמענו מהות חטא עבודה זרה שאף שבכללות נוגע באיסורי מעשה בפועל, תוכנו ועיקרו נוגע למחשבת האדם והרהור הלב שיכול להעלות בלבו ובמחשבתו שנברא, מלאך, או גלגל, הם אלוהים או סרסור או על כל פנים מציאות בפני עצמה, שגם זה הוא איסור מפורש כמו שכותב בריש פרק ב': ". ובענין זה צוה ואמר כו' כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור בינכם ובין הבורא", ובהלכות שלאח"ז ממשיך ש"צונו הקב"ה שלא לקרות באותן הספרים כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה . . . וכל הלאווין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודה זרה כו"

ומזה מובן שבכדי לקיים כדבעי מצות ל"ת ועשה שבאיסור ע"ז לא מספיק לידע פרטי המעשים האסורים בע"ז, אלא שצריך להשמר שהמחשבה תהיה כדבעי היינו שעל האדם לקבוע במחשבתו שכל הברואים שבעולם אינם מציאות לעצמם וממילא אין מקום לעבוד או לכבד איזה נברא שיהיה.

ובא להשמיענו, שעיקר ע"ז אינה מופרכת רק בגלל ציווי ה' וגזירתו אלא שזהו היפך האמת והמציאות והיפך השכל ולכן הביא הסיפור אודות אברהם ש"השיג בשכלו" כי אדרבא, השכל וההתבוננות הישרה בבריאה גופא, מכרחת ומגלה "דרך האמת" "שיש שם אלקה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל כו".

1 שלא לשבע בשם עבודת כוכבים. (כד) שלא
2 לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא
3 להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא
4 להשתחות על אבן משפית. (כט) שלא לטע אשורה.
5 לאבד עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה.
6 לא) שלא להנות בעבודת כוכבים ובכל משמשיה.
7 לב) שלא להנות בצפוי נעבד. (לג) שלא לזרות
8 ברית לעובדי כוכבים. (לד) שלא לחן עליהם. (לה)
9 שלא ישבו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם
10 ובמלבושם. (לז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסם.
11 לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא
12 לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל באוב. (מג)
13 שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא
14 להקירף פאת הראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן.
15 מז) שלא יעדה איש צדי אשה. (מח) שלא תעדה
16 אשה כלי זין ועדי איש. (מט) שלא לכתב קעקע.
17 נ) שלא להתגודד. (נא) שלא לעשות קרחה על מת.
18 ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחדיו בעולם.

20 א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה,
21 ונבערה⁴ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁵ מן
22 הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל
23 והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את
24 העולם⁷, ונהגם במרום, וחלק להם כבוד⁸, והם
25 שמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם
26 ולפארה ולחלק להם כבוד; וזהו רצון האל, ברוך
27 הוא, לגדל ולכבד מי⁹ שגדלו וכבדו, כמו שהמלך
28 רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך.
29 בנין שעה דבר זה על לפם, התחילו לבנות
30 לכוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם
31 ולפארה בדברים¹⁰ ולהשתחות למולם, כדי להשיג¹¹
32 רצון הבורא בדתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת
33 כוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היוזעים
34 עקרה; לא שהן אומרים, שאין שם אלוה אלא כוכב
35 זה. הוא שיקמיהו אומר: "מי לא יראך מלך הגוים
36 כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם
37 מאין כמוך. ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עין
38 הוא". כלומר: הפל יודעים שאמה הוא לבדך, אבל
39 טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך
40 הוא¹⁴.

2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו

בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אבל צור²⁶ העולמים, לא היה²⁷
שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים²⁸
בעולם, כגון חנוך ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל²⁹
דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד³⁰
עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.³¹

(15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים.
(17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה.
(19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה
(סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב,
כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
(23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי
דמות תבניתם. (26) הקדוש-ברוך-הוא. (27) חמישה אלה
מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה;
ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו
תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו'
(ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר)
ובמסכת (סנהדרין קח:) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור
המבול, והם ימי אבול של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו
להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול
שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק
תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיבי
תורה בבתי-מדרשים: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה,
כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה,
פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו:): בבית-דינו של שם
ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף
(בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק
ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים
שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח,
מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים"
וכו'. (28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. (29) שהעולם
הרחני עומד עליו.

ג. פיון שנגמל³⁰ איתן³¹ זה, התחיל לשוטט³²
בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשב פיוס ובלילה³³
והיה תמה: היאף אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג
תמיד ולא יהיה לו מנהיג³³? ומי יסבב אותו, כי אי
אפשר שיסבב את עצמו? ולא היה לו מלמד ולא
מודיע דבר, אלא משקע³⁴ באור-פשידים בין עובדי
כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי
כוכבים, והוא עובד עמהם³⁵. ולבו משוטט ומבין³⁶,
עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו
הנכונה³⁷, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג
הגלגל, והוא ברא הפל, ואין בכל הנמצא³⁸ אלוה
חוץ ממנו. וידע שכל העולם טועים. ודבר³⁹ שגרים
להם לטעות זה, שעובדים את הכוכבים ואת
הצורות עד שאבד האמת מדעתם. וכן ארבעים שנה
הפיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל
להשיב תשובות⁴⁰ על בני אור-פשידים⁴¹ ולערך דין⁴²
עמהם ולומר, שאין זו דרך האמת שאתם הולכים

אלא שעפ"ז צ"ל המושך דבריו שלאחרי שנעשו בני יעקב
"אומה שהיא יודעת את ה'" "וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד
ע"ז כמותן כו'" "וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם
נעקר" שהוא היפך הנ"ל כי אף שהיו בני יעקב אומה שהיא
יודעת ה' בכל זאת "חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז
כמותן".

והביאור הוא: אע"פ ששילת ע"ז הוא ענין המושג בשכל
ומוכרח מצד טבע הבריאה כנ"ל, חייב אדם לידע שאין
לסמוך וליסד הבנין על השגה זו בלבד כמו שראינו שגם
ישראל אף שכבר היו במצב של "אומה שהיא יודעת את
ה'" בכל זאת "כשארכו הימים לישראל במצרים . . חוזרין
בני יעקב לטעות העולם ותעיתיו" וכדי לשלול חטא ע"ז
נזקקו לכך ש"מאהבת ה' אותנו . . הכתירן במצות והודיעם
דרך עבודתו כו'" היינו שהקיום היה מצד ציווי ה' ולא רק
מצד השגת שכלם.

וי"ל שענין זה נוגע גם להלכה שאפילו מי ששילת
מציאותה של ע"ז מושגת ומוכרחת מצד שכלו צריך לקיים
המצוה מצד ציווי ה'.

לקוטי שיחות חז"ח עמוד 184. ח"כ ע' 15 טה"ש תשנ"א ח"א עמוד 294.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי¹
שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם: עבדו כוכב²
פלוגי או כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף³
וכף, ובנו לו היכל ועשו צורתו, כדי להשתחוות לו⁴
כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!⁵
ומודיע¹⁵ להם צורה שבדה מלבו, ואומר: זו היא
צורת הפוכב פלוגי, שהודיעוהו¹⁶ בנבואתו.
והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת
האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים¹⁸
ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה
מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה.
וכהנייהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו,
ועשו כף וכף ואל תעשו כף וכף! והתחילו
פוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או
הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני
בכף וכף! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כף ואל
תעשו כף! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את
הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם
ולהשתחוות. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם¹⁹
הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא
הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים,
אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל
של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה
ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והחכמים שהיו בהם,
כגון כהנייהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה
אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד).
 (33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג? ! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט).
 (34) שקוע ונתון בתוכם. (35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורת, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד).
 (36) ומתבונן. (37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא).
 (38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. (39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. (40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה".
 (41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציצין (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. (42) להתווכח. (43) (שם). (44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). (45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא כפי כל עובר וש"ב" (סוטה י). (46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט).
 (47) שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים. (48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד:). - קבלה בידנינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. (49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". (50) (שמות-רבה, פרשה א). (51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. (52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם..." התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימיהם; היו במדבר - ישיבה עימיהם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך יצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבטו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שזוכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

1 בַּהּ! וְשֹׁפֵר הַעֲלָמִים⁴³, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שְׁאֵין
 2 רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלֹא רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת
 3 וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדִי שֶׁיִּפְרֹחוּ כָּל הַבְּרֹאִים
 4 הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאֵבֵד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצְּרוּרֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא
 5 יִטְעוּ בְּחֵן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֱלֹהִים שֶׁהֵם מְדַמִּים שְׁאֵין שָׁם
 6 אֱלֹהִים אֲלֵא אֱלֹהִים. כִּיֵּן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בְּרָאיוֹתָיו, בִּקְשׁ
 7 הַמֶּלֶךְ⁴⁴ לְהִרְגוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ גֵּס וְיֵצֵא לְחָרֶץ. וְהִתְחִיל
 8 לַעֲמֹד וּלְקַרֵּא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעַם,
 9 שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלֹא רְאוּי לַעֲבֹד.
 10 וְהָיָה מִהֲלָךְ וּקְוָא וּמִקְבִּץ הָעָם מַעִיר לַעִיר
 11 וּמִמְמַלְכָּה לְמִמְמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנָעַן וְהָיָה
 12 קוֹרָא, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם".
 13 וְכִיֵּן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל
 14 דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד
 15 שֶׁיִּחְזַרְוּהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים
 16 וּרְבֻבּוֹת, וְהֵם אֲנָשֵׁי בֵית אֲבִרְהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בָּלֶבָם
 17 הָעֵקֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחָפַר בּוֹ סְפָיִם⁴⁸, וְהוֹדִיעֵנו
 18 לְיִצְחָק בְּנֵי. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלֻמֵּד וּמְזִהִיר⁴⁹. וַיִּצְחָק
 19 הַיּוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנַהֵג לְלֵמֵד, וַיֵּשֶׁב מְלֻמֵּד וּמְחַזֵּק
 20 כָּל הַנְּלוּיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ לְמַד בְּנָיו כָּלֵם,
 21 וְהַבְּדִיל לָוִי וּמְנַהֵג⁵² רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בְּיִשְׁכָּה⁵³,
 22 לְלֵמֵד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹת אֲבִרְהָם. וְצִוָּה אֶת
 23 בְּנָיו, שֶׁלֹּא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לָוִי מְנַהֵג אַחֵר מְנַהֵג, כְּדִי
 24 שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנֵי
 25 יַעֲקֹב וּבְנָלוּיִם אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית⁵⁴ בְּעוֹלָם אֲמָה שֶׁהָיָה
 26 יוֹדֵעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם,
 27 וְחִזְרוּ לְלֵמֵד מַעֲשֵׂיהֶן וּלְעֲבֹד פּוֹכְכִים⁵⁵ כְּמוֹתָן, חוּץ
 28 מִשְׁבֵּט לָוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אֲבוֹת. וּמַעוֹלָם לֹא עָבַד
 29 שְׁבֵט לָוִי⁵⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים. וְכַמֵּעַט-קֵט⁵⁷ הָיָה
 30 הָעֵקֶר⁵⁸ שֶׁשָּׁתַל אֲבִרְהָם וְנֶעֱקַר, וְחִזְוִירֵן בְּנֵי יַעֲקֹב
 31 לְטָעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וְהַעֲוִיתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנִי,
 32 וּמִשְׁמָרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֲבִינוּ, עֲשֵׂה⁶¹
 33 מִשֶּׁה רַבְּנֵי רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כִּיֵּן
 34 שֶׁנִּתְנַבֵּא מִשֶּׁה רַבְּנֵי, וּבְחָר ה' יִשְׂרָאֵל לְנִחְלָה,
 35 הִתְקַיֵּן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעַם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וְהָיָה
 36 מִשְׁפָּט עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

(30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
 (31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזורי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזורי - זה אברהם (בבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מכילתא, ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימי אינם פוסקים. (32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס

פָּרָק שֵׁנִי

(1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּעִבּוֹדָתָהּ, 17
הֵיטָף עֵקֶר עֲבֹדָתָהּ וּמָה מַעֲשֵׂיהָ וּמַשְׁפָּטֶיהָ - צִוּנוּ 18
הַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁלֹּא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים 19
כָּלֵל, וְלֹא נִהְרֶה בָּהּ וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וְאִפְלוּ 20
לְהִסְתַּכֵּל בְּדַמּוֹת הַצּוּרָה¹⁶ אֲסוּר, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֵל תִּפְנוּ 21
אֶל הָאֱלִילִים". וּבַעֲנֵן הָיָה נֶאֱמָר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ 22
לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שֶׁלֹּא תִשָּׁאֵל עַל 23
דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ הֵיטָף, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין אֶתָּה 24
עוֹבְדָהּ, שֶׁדָּבָר זֶה גֹרֵם לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת 25
כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁷, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאָעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי". 26

(16) שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות. "והשווה" "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וְכָל הַלְאִוִּין הָאֵלֹהִי¹⁸ בַּעֲנֵן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שֶׁלֹּא 27
יִפְתָּה¹⁹ אַחֵר עֲבֹדָת כּוֹכָבִים. וְכָל הַנִּפְנָה אַחֲרֶיהָ 28
בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה²⁰ - הֵרִי זֶה לֹוְקָה. וְלֹא 29
עֲבֹדָת כּוֹכָבִים בְּלִבָּד הוּא שְׁאֲסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ 30
בְּמַחֲשָׁבָה, אֲלָא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גֹרֵם²¹ לוֹ לְאָדָם 31
לְעַקֵּר עֵקֶר²² מַעֲקָרֵי הַתּוֹרָה, מִזְהִרִין אֹנּוּ שֶׁלֹּא 32
לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבָּנוּ, וְלֹא נִסִּית דַּעְתָּנוּ²³ לְכָף וּנְחָשׁב 33
וּנְמַשֵּׁף אַחֵר הַרְהוּרִי²⁴ הַלֵּב, מִפְּנֵי שִׁדְעָתוֹ שֶׁל אָדָם 34
קִצְרָה²⁵, וְלֹא כָּל הַדַּעוֹת וְכוּלִין לְהַשִּׁיג הָאֱמֶת עַל 35
בְּרִי²⁶. וְאִם יִמַּשֵּׁף כָּל אָדָם אַחֵר מַחֲשָׁבוֹת לִבּוֹ, 36
נִמְצָא מִתְּרִיב אֶת הָעוֹלָם²⁷, לְפִי קִצְרֵ דַעְתּוֹ. בִּיצֵד²⁸ ? 37
פְּעָמִים יָתוּר אַחֵר עֲבֹדָת כּוֹכָבִים²⁹, וּפְעָמִים יִחָשׁב 38
בִּיחּוּד³⁰ הַבְּרָא, שְׁמָא הוּא³¹ שְׁמָא אֵינוּ; מָה 39
לְמַעֲלָה³² וּמָה לְמַטָּה³³; מָה לְפָנִים³⁴ וּמָה לְאַחֲרוֹ³⁵; 40
וּפְעָמִים בְּנִבּוּאָה, שְׁמָא הִיא אֱמֶת³⁶ שְׁמָא הִיא 41
אֵינָה³⁷; וּפְעָמִים בְּתוֹרָה, שְׁמָא הִיא מִן הַשְּׁמַיִם שְׁמָא 42
אֵינָה. וְאֵינוּ יוֹדֵעַ הַמַּדּוּת³⁸ שִׁדְיִין בָּהֵן עַד שִׁידַע 43
הָאֱמֶת עַל בְּרִי, וּנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינּוּת³⁹. וְעַל עֲנִין 44
זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְנֶאֱמָר בָּהּ: "וְלֹא תִתּוּרֵי אַחֲרֵי 45
לְכַבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֲנִיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זֵנִים"; כְּלוּמָר: לֹא 46
יִמַּשֵּׁף כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחֵר דַּעְתּוֹ הַקִּצְרָה, וְיִדְמָה 47
שִׁמְחָשְׁבָתוֹ מִשְׁגַּת הָאֱמֶת. כֵּךְ אִמְרוּ חֻקִּים⁴⁰: 48
"אַחֲרֵי לְכַבְּכֶם" - זֶה מִינּוּת, "וְאַחֲרֵי עֲנִיכֶם" - זֶה 49
זִנּוּת. וְלֹא זֶה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא גֹרֵם לְאָדָם לְטָרְדוֹ 50
מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת⁴¹. 51

(18) שנוכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת"

א. עֵקֶר הַצּוּרִי בְּעִבּוֹדָת כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא לְעַבֵּד אֶחָד 1
מִכָּל הַבְּרֹאִים - לֹא מִלְאָךְ² וְלֹא גִלְגַּל³ וְלֹא כּוֹכַב, 2
וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְּסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל 3
הַנְּבִרָאִים מִהֵן⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא 4
הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבִרָא הָיָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד 5
אָנוּשׁ וְאָנָּשִׁי דוּרוֹ תַחֲלָה⁶ - הֵרִי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. 6
וְעֲנִין זֶה⁷ הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאִמְרָה: "וּפֶן 7
תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וְרָאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', אֲשֶׁר 8
חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אִתְּם לְכָל הָעַמִּים"; כְּלוּמָר: שְׁמָא 9
תִּשְׁוֹט⁸ בַּעֲנֵן לְכָף⁹, תִּרְאֶה שְׁאֵלוֹ הֵן הַמִּנְהִיגִים¹⁰ אֶת 10
הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אִתְּם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת 11
חַיִּים וְהוּיִם¹¹ וְאֵינֶם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהִיגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³, 12
וְתִאֲמַר, שְׁרָאוִי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעַבְדָן¹⁴. וּבַעֲנִין 13
הָיָה צִוָּה וְאִמְרָה: "הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְכַבְּכֶם"; 14
כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא תִטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לְעַבֵּד אֱלֹו, לְהִיּוֹת 15
סְרִסְרוֹ¹⁵ בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבְּרָא. 16

(2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיי' הלכות יסודי התורה, פרק ב.). (3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג.). (4) אש, רוח, מים, עפר. (5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד.). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד.): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד.). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". (6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א.). (7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. (8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז, ט.). בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. (10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (11) הויה מתמדת. (12) כלים ועובדים. (13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד.). (14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. (15) המתווך, וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:) ביחס למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרונוקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָן פִּיִּשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵין
16 מִקְבָּלִים אוֹתָם בְּתִשְׁבּוּבָה לְעוֹלָם⁵¹, שְׁנֹאמַר: "כָּל
17 בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיגוּ אַרְחֹת חַיִּים"⁵².
18 וְהַמִּינִים - הֵם הַתֵּרִים אַחֵר מִחֻשְׁבוֹת לָפָם בְּסִכְלוֹת
19 דְּבָרִים שְׁאֻמְרָנוּ⁵³, עַד שְׁנֹמְצָאוּ עוֹבְרִים עַל גּוֹפִי⁵⁴
20 תוֹרָה לְהַכְעִיס⁵⁵, בְּשֹׂאט בּוֹנֶשׁ⁵⁶, בְּיָד רִמָּה⁵⁷,
21 וְאוֹמְרִים שְׂאֵין בָּזָה עוֹן. וְאִסּוּר לְסַפֵּר⁵⁸ עֲמָהֶן
22 וּלְהִשָּׁיב עֲלֵיהֶן תִּשְׁבּוּבָה⁵⁹ כָּלל, שְׁנֹאמַר: "וְאֵל תִּקְרַב
23 אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ"; וּמִחֻשְׁבָּה⁶⁰ שֶׁל אֶפִיקוֹרוֹס -
24 לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים.

46 אפילו רק פעם אחת. (47 שחיטתו פסולה, יינו -
יין־נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב.
48 שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49 כלומר:
ישראל שעבד עבודה־זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם
גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה־זרה בקביעות,
ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים
נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50 לדעת ה"ערוך": בני
כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים",
וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם
מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל,
מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים
ובעלי דעות כוזבות. (51 כלומר: מקבלים אותם בתשובה
ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג,
ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו
בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים
(ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא
אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין
מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו
בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר
עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם
מ"ה אלף תי"ח). (52 אמרו (עבודה־זרה יז): "וכי מאחר
שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו
- לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות
- מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית
יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז).

53 למעלה (הלכה ג). (54 מצוות עיקריות. (55 את
השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה
לה. (56 מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב:
(יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד)
תרגומו: וְשֵׁט עָשָׂו יָת בְּכוֹרָתָא. (57 בעזות מצח ובזדון.
58 להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו
אחריהם (ע"ז כז:). (59 ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב,
ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי,
אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי
הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). (60 (חולין
יג:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט
בהמה - אסורה היא כתקרובת לעבודה־זרה ואסורה בהנאה;
ואם כתב ספר תורה - תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר
תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר
(הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

(עירובין צו:). (19 לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש
דרך עבודתה. (20 כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי
לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו
(מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21 שסופה להיות
גורמת. (22 לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה,
כאלישע בן־אבויה (חגיגה יד:). (23 ולא נרכז כל כח
מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על
זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו
כתמיד. (24 ספיקות ופסוקים המנקרים בלב. (25
מוגבלת. (26 הבהירה, את האמת לאמתה. (27 על
ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו
הכוזבות והנפסדות. (28 כלומר: מה הן המחשבות
המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות?
(29 שמא יש בה ממש. (30 באחדותו. (31 אחד ואין
שני לו, או רבים הם האלוהות. (32 משמי השמים.
(33 מתחת לארץ. (34 קודם שנברא העולם.
(35 באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים -
מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל
המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא
לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36 ומן השמים מודיעים
לנביא הכל. (37 אלא חזון לבו ידבר. (38 הנכונות,
מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. (39 אפיקורסות:
דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית
והוראתה: כזב, שקר. (40 (ספרי, שלח; ברכות יב:).
(41 לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

1 ד. מִצְוַת עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים בְּגִיד הַמִּצְוֹת כֵּלָן הִיא,
2 שְׁנֹאמַר: "וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת"
3 וְגו'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁴², שְׁפַעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים
4 הַתְּנוּב מְדַבֵּר. הָא לְמִדָּת, שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּעִבּוּדַת
5 כּוֹכְבִּים, כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל
6 מֶה שְׁנֹצְטוּ הַנְּבִיאִים, מֵאֲדָם⁴³ וְעַד סוֹף הָעוֹלָם⁴⁴,
7 שְׁנֹאמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדִרְתֵּיהֶם".
8 וְכָל הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים, מּוֹדָה⁴⁵ בְּכָל הַתּוֹרָה
9 כְּלָהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מֶה שְׁנֹצְטוּ הַנְּבִיאִים,
10 מֵאֲדָם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא עֶקֶר כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלָן.

(42 (ספרי, שלח; הוריות ח:). איזוהי מצוה השקולה כנגד
כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה־זרה. (43 שכתוב בו:
ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44 וכך לשון
(ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת
הדיברות ובמה שנצטוו משה והנביאים, ובמה שנצטוו
האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם"
וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים
שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו
וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובד
עבודה־זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45 (חולין ה:).

11 ה. יִשְׂרָאֵל שְׁעֵבַד עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים⁴⁶, הָרִי הוּא
12 כְּעִבְד־כּוֹכְבִּים לְכָל דְּבָרֵי⁴⁷, וְאֵינוּ כִּישְׂרָאֵל שְׁעוֹבֵר
13 עֲבֵרָה שְׁיֵשׁ בָּהּ סְקִילָה⁴⁸. מוֹמֵר לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים,
14 הָרִי הוּא מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָהּ⁴⁹. וְכֵן הַמִּינִים⁵⁰

מֵאַחֶיךָ. וְהָעֵד הַשְּׁנִי אוֹמֵר: אִם אֲנִי כָמוֹת⁸⁵ 24
שְׁמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֲדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד 25
וְאֶחָד⁸⁶ מֵהֶן לֵאמֹר: כִּזֶּה שְׁמַעְתִּי! 26

(78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים
אנו קודש מחול (סנהדרין סו.). (79) כדי שלא להזכיר שם
שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמה יצא הנידון זכאי,
ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים
בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים
שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום
לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני
שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי
את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות
המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה,
והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים".
(80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה
השעה לחרוץ את המשפט. (81) כדי שלא להשמיע את
ברכת השם ברבים. (82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל
כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות
בכינויים. (83) (סנהדרין סו.). (84) כחזקה מלך יהודה,
שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו
את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף.
(85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו.
(86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד
מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין
לפסוק אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מִגְדָּף שֶׁחֲזַר בּוֹ בְּתוֹף-כְּפִי-דְבוּר⁸⁷, אֵינּוּ כְּלוּם⁸⁸; 27
אֵלָּא כִּיּוֹן שֶׁגִּדָּף בְּעֵדִים⁸⁹, נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדָּף אֶת הַשֵּׁם 28
בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - קָנָאִים⁹⁰ פּוֹגְעִים⁹¹ בּוֹ 29
וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קָנָאִים, וְכָא לְבֵית- 30
דִּין - אֵינּוּ נִסְקָל עַד שֶׁיִּכָּרֵךְ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת 31
הַמְיֻחָדִים⁹². 32

(87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! (88) אף על פי שבכל
מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור
הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה
שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת
ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן,
נדרים פז.). (89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף-
משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים".
אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין
מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונה רבינו היתה רק
לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת
אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא
הוא נסקל. (90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה'
בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה,
כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני
כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם
(במדבר כה, יא); וכאלהיה הנביא שהרג את נביאי הבעל,
ונאמר בו: קנאו קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א

ו. כָּל הַמּוֹדָה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא אֲמַת, אֶף-עַל- 1
פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מִחֶרֶף וּמִגִּדָּף אֶת הַשֵּׁם 2
הַנִּקְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד⁶¹ הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֶחָד 3
הַמִּגְדָּף אֶת ה', שְׁנֹאמֵר: "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד 4
רְמָה מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מִגְדָּף"⁶². 5
לְפִיכָךְ⁶³ תוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴, כְּמוֹ שְׁתוֹלִין 6
אֶת הַמִּגְדָּף⁶⁵, וְשִׁנְיָהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלֵלִיתִי⁶⁶ דִּין 7
הַמִּגְדָּף⁶⁷ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁשִּׁנְיָהֶם כּוֹפְרִים 8
בְּעֶקֶר הֵם. 9

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם.
(62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד
למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה
עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים
(סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי
קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה'
תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה.
(67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על
פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם,
בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמִּגְדָּף: אֵין הַמִּגְדָּף חֵיב סְקִילָה, 10
עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ⁶⁸ אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אֲרֻבַּע אוֹתוֹת, 11
שֶׁהוּא אֶלֶף דָּלֶ"ת נו"ן וי"ד⁶⁹, ויִכָּרֵךְ⁷⁰ אוֹתוֹ בְּשֵׁם 12
מִן הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינֶם נִמְחָקִים⁷¹, שְׁנֹאמֵר: "וְנִקְבַּ שֵׁם 13
הַי"ד⁷² - עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חֵיב סְקִילָה, וְעַל שְׁאָר 14
הַכְּנוּיִים⁷³ בְּאֶזְהָרָה⁷⁴. וְיֵשׁ מִשְׁמֵר⁷⁵ שֶׁמִּפְּרֹשׁ, שֶׁאֵינּוּ חֵיב 15
אֵלָּא עַל שֵׁם יו"ד ה"א וָא"ו ה"א⁷⁶. וְאֵנִי אוֹמֵר, 16
שֶׁעַל שִׁנְיָהֶם⁷⁷ הוּא נִסְקָל. 17

(68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם
קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. (69) "אדני",
ומכל-שכן שם הויה. (70) כלומר: ויקלל, לשון נקיה
כלפי מעלה. (71) ושבעה שמות הם: הויה ואדני, אל,
אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים
הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (72) אמרו (סנהדרין
נו:). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת
(ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם,
כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. (73) שאינם נמחקים.
(74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. (75) דעה זו הובאה
ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. (76) אבל לא על שם
אדנות. (77) מפני שאמרו (סנהדרין סו:). "אינו חייב עד
שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" -
ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

ח. אֶזְהָרָה שֶׁל מִגְדָּף מִנֵּין? שְׁנֹאמֵר: "אֲלֵהִים⁷⁸ לֹא 18
תִּקְלָל". כָּכָל יוֹם וְיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֲדִים כְּכַנּוּיִם⁷⁹: 19
יִכָּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין⁸⁰ - מוֹצִיאִין אֶת כָּל 20
אֲדָם לַחוּץ⁸¹, וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבְּעֵדִים וְאוֹמְרִים 21
לוֹ: אֲמֹר מָה שֶׁשְּׁמַעְתָּ בְּפִרְשׁוֹ⁸²! וְהוּא אוֹמֵר, 22
וְהַדְּיָנִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם⁸³ וְקוֹרְעִין⁸⁴, וְלֹא 23

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 שְׂעִיבְדוּ אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "אִיכָּה יַעֲבֹדוּ
22 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאָעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי"¹⁷.
23 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנֵנִי, צָרִיכִין בֵּית-דִּין לִידַע דְּרָכֵי
24 הָעֲבֹדוֹת¹⁸, שְׁאִין סוֹקְלִין עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, עַד שְׂעִיבְדוּ
25 שְׂזוּ הִיא דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ.

(8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. (9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציוור מעשי ידי צייר. (10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופוער פיה (ישעיה ה, יד). (11) ומתריז רעי לפניו. (12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן וכידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועובדי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספא "בערוך" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלוהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופיגולים, כמו: דשן - לפנות את הדשן: שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניו) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"צריכין בית דין לידע דרכי העבודות".

על ידי שמגיעים לדרגא נעלית בלימוד התורה ונפעל באדם ביטול ושלילת ע"ז וכך גם בב"ד הנמצאים בדרגא נעלית של לימוד התורה נעשה על ידם ביטול לע"ז גם מפני זה שכל מטרת קריאתם בספרים אלו (ש"צריכים... לידע דרכי העבודות") היא לבער מהעולם עובדי הע"ז.

יתרה מכך מצינו ביתרו ש"הי מכיר כל ע"ז שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה" ולכן אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" ועל ידי זה פעל לא רק ביטול הע"ז אלא גם ש"אסתלק קוב"ה ביקרי" עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ויש לומר שזהו הטעם לקביעת מעשה העגל בפרשת כי תשא שבאה לרמז על דרגא נישאת ונעלית בלימוד התורה "תשא את ראש" המשגת שורש ה"עגל" דקדושה, ק"ג פנים לתורה שעי"ז נעשה הביטול והשלילה של ע"ז - גם מצד דרגת הראש (שכל).

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמוד 363.

26 ג. וְאֶזְהָרָה שֶׁל עֲבֹדוֹת אֱלֹהִים¹⁹ וְכִיּוֹצֵא כֶּהֱן, הוּא מַה
27 שֶׁתּוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹?

יט, י). (91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים א ב, מו). (92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

1 י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרֶפֶת הַשֵּׁם, חַיִּב לְקַרְעַ. וְאִפְלוּ עַל
2 בְּרֶפֶת הַכְּנוּיִין⁹³ חַיִּב לְקַרְעַ. וְהוּא, שְׂשִׁמְעָנָה
3 מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ,
4 חַיִּב לְקַרְעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, אֵינוֹ
5 חַיִּב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֱלֻזִּים⁹⁴ וְשִׁבְנָא⁹⁵, אֲלָא מִפְּנֵי
6 שְׂרַבְשָׁקָה⁹⁶ הָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹמָר⁹⁷. כָּל הַעֲדִים וְהַדְּיָנִים
7 סוֹמְכִים⁹⁸ אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמִּגְדָּה,
8 וְאוֹמֵר לוֹ: דְּמָךְ בְּרֹאשְׁךָ, שְׂאֵמָה גְּרַמְתָּ לָּךְ! וְאֵין
9 בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית-דִּין מִי שְׁסוּמְכִים עָלָיו, אֲלָא מִגְדָּה
10 בְּלִבָּהּ, שְׁנֹאֲמַר: "וְסִמְכוּ כָּל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"⁹⁹.

(93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חבירו בשם. (94) (ישעיה לו, כב). (95) המגדף. (96) (סנהדרין ס). (97) (ספרא, אמור). (98) על ראש המקלל, המגדף שבאש הפסוק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

11 א. כָּל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּצוּזוֹת² בְּזוּזוֹן³, חַיִּב כְּרֹת⁴.
12 וְאֵם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאֲהָ⁵ - נִסְקָל. וְאֵם עֹבֵד
13 בְּשִׁנְגָּה⁶ - מִכֵּיא קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

(2) פרט לאנוס. (3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"ט). (4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). (5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונש "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). (7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב: סנה' נג).

14 ב. עֲבֹדוֹת הַרְפָּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְכָל צֵלָם⁸
15 וְצֵלָם וְלְכָל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֲבֹדָת זֶה אֵינָה כְּעֲבֹדָת
16 זֶה. כְּגוֹן פְּעוֹר¹⁰, שְׂעֵבְדוֹתוֹ, שְׁפוּעָר¹¹ אָדָם עֲצָמוֹ
17 לוֹ; וּמִרְקוּלִים¹², שְׂעֵבְדוֹתוֹ, שְׂיִזְרֹק לוֹ אֲכָנִים אוֹ
18 יִסְקָל¹³ מִלִּפְנֵי אֲכָנִים¹⁴; וְהִרְבֵּה עֲבֹדוֹת כְּגוֹן אֵלֹ
19 תְּקֵנוֹ לִשְׂאֵר צִלְמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ
20 לְמִרְקוּלִים, אוֹ שְׂיִזְרֹק אֶבֶן לַפְּעוֹר, פְּטוּר¹⁵, עַד

במקל³⁷ - שָׁבַר מִקַּל בְּפָנֶיהָ, חֵיב³⁸, וְנֹאסֶרֶת³⁹; זֶרֶק
מִקַּל בְּפָנֶיהָ, חֵיב⁴⁰, וְאִינֶה נֹאסֶרֶת⁴¹, שְׁאִין זְרִיקֶת
הַמִּקַּל כְּעֵין זְרִיקֶת הַדָּם, שְׁהָרִי הַמִּקַּל כְּמוֹ שְׁהוּא⁴²,
וְהַדָּם מִתְפָּזֵר. הַמִּקַּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדֹת
כּוֹכָבִים⁴³ בְּאֵלֹהִים, חֵיב סְקִילָה⁴⁴. וְאֶפְלוּ הַגִּבִּיּוֹת
לְבִנְהָ⁴⁵ וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אַתָּה! וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדַבּוּר
זֶה, חֵיב. וְאֶפְלוּ חֲזֹר בּוֹ בְּתוֹף-פְּדִי-דַבּוּר וְאָמַר: אֵין
זֶה אֵלֵי! - אֵין חֲזֹרָתוֹ כְּלוּם⁴⁶, אֶלָּא נִסְקָל.

(32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא:). (37) שמקשקים לפניה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ה הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י'). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבנה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

ה. הַעֹבֵד עֲבוּדֹת כּוֹכָבִים בְּדִרְכָּהּ, וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה דֶרֶךְ
בְּזִיוֹן⁴⁷ - חֵיב⁴⁸. פִּיעֵד? הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְפַעוּר פְּדִי
לְבִזּוּתוֹ, או זֶרֶק אֶכֶן לְמַרְקוּלִיס פְּדִי לְבִזּוּתוֹ⁴⁹ -

בְּשֹׂאֵר עֲבוּדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחְוִה וְזוֹבֵחַ וּמִקְטִיר
וּמִנְסֹף²²; אֶכֶל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֵלוֹ
לְאַחַד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדֹת כּוֹכָבִים, חֵיב, וְאַף-עַל-פִּי
שְׁאִין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף. פִּיעֵד? הֲרִי שְׁנֹסֵף לְפַעוּר
או שְׁזֹבֵחַ לְמַרְקוּלִיס, חֵיב, שְׁנֹאמַר: "זֹבֵחַ לְאֱלֹהִים²³
יִחְרַם²⁴, בְּלֹתִי לֵה' לְבָדוֹ" - זְבִיחָה בְּכָלֵל עֲבוּדָה²⁵
הִיטָה, וְלִמָּה יֵצֵאת? לֹמַר לָךְ: מָה זְבִיחָה מִיִּחְדָּת, שְׁעוֹבְדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחֵיב הַזֹּבֵחַ לֹאל אַחַר סְקִילָה
עָלֶיהָ, בֵּין הִיטָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּזְבִיחָה או אִינֶה
בְּזְבִיחָה - אֵף כָּל עֲבוּדָה שֶׁהִיא מִיִּחְדָּת לְשֵׁם²⁷, אִם
עֵבֵד בָּהּ לֹאל אַחַר, בֵּין שֶׁהִיטָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף
בֵּין שְׁאִינֶה בְּכָף, חֵיב עָלֶיהָ. לְכָף נֹאמַר: "לֹא
תִשְׁתַּחְוֶה לֹאל אַחֶר²⁸", לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחְוִיָּה²⁹ אֶפְלוּ
אֵין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף; וְהוּא הִדִּין³⁰ לְמַקְטֵר וּמִנְסֹף.
זֶוֹרֵק וּמִנְסֹף³¹ אֶחָד הוּא.

(19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאונו כדרך עבודתו. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מניין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? (20) כל עבודות אליהם למיניהן. (21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת. (25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית המקדש, עבודת פנים. (27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). (28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאונו לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר"? (29) אף שהיא אינה עבודת פנים. (30) חזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): כל אסוף נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סִפְתָּ³² לָהּ צוּאָה או שְׁנֹסֵף לָהּ עֵבִיט³³ שָׁל
מִי־רִגְלִים - חֵיב³⁴. שָׁחַט לָהּ חֲגֵב - פְּטוּר³⁵,
אֶל־אִם-פֶּן הִיטָה עֲבוּדָתָה בְּכָף. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ
בְּהֶמָּה מִתְּפִיר אַחֶר, פְּטוּר³⁶, אֶל־אִם-פֶּן הִיטָה דֶּרֶךְ
עֲבוּדָתָה בְּכָף. עֲבוּדֹת כּוֹכָבִים שְׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שכר רכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

1 הוֹאִיל וְעֹבְדֵתוֹ בְּכָף, חֵיב, וּמִבִּיא קֶרֶן עַל שְׁגָגָתוֹ.⁵⁰

ז. יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרִגְלוֹ לִפְנֵי עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, לֹא יִשְׁוֶה⁶⁶ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ⁶⁷. נִתְפָּזְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפִנְיָהּ, לֹא יִשְׁוֶה וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֲלֹא יֵשֵׁב, וְאַחֲרֵי-כֵן יִטֹּל.⁶⁸
(65) נִתְחַב לוֹ קוֹץ בְּרִגְלוֹ. (66) יִתְכַּוֵּף. (67) (ע"ז יב).
וְאֵם אֵינוֹ נִרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, כְּגוֹן שֶׁמִּפְנֵה אַחֲרֵיוֹ אוֹ צִדּוֹ לַעֲבֹדֶה-זֹרָה - מוֹתֵר.

ח. פְּרֻצוֹת הַמִּקְלָחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפִנְיָהּ עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - לֹא יֵצֵחַ פִּיּוֹ עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתָּהּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִנְשֵׁק לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים⁷⁰.
23

(68) פְּרֻצוֹת אָדָם חֲלוּלִין וְנִכְנָס סִילוֹן מִיָּם מֵאַחֲרֵיהֶן לְתוֹכָן וְיוֹצֵאִים דֶּרֶךְ פִּיהֶן (רש"י, שם). (69) כְּלוֹמֵר: שֶׁהֵן עֲצָמָן אֵינוֹן עֲבֹדֶה-זֹרָה אֲלֵא מִקְלָחִין מִיָּם לִפְנֵי עֲבֹדֶה-זֹרָה. (70) וּבְנוֹסַחַת הַש"ס שֶׁלֵּנוּ יֵשׁ גַּם: "מַעֲיֵן הַמוֹשֵׁךְ מִיָּם לִפְנֵי עֲבֹדֶה-זֹרָה לֹא יִשְׁחָה וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבֹדֶה-זֹרָה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לְעֶצְמוֹ⁷¹ - אָף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה בְּיָדוֹ וְלֹא עָבְדָהּ, לֹאֲקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָּהּ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְאַחֲרִים, אֲפִלּוּ עָשָׂה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹאֲקָה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³. לְפִיכָךְ הַעוֹשֶׂה עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְעֶצְמוֹ, לֹאֲקָה שְׁתֵּים.
30

(71) שֶׁהוֹמִין אֲצֵל אוֹמֵן לַעֲשׂוֹתָהּ בִּשְׁבִילּוֹ. (72) אֲזַהֲרָה כְּפֹלָה הִיא: שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל לְעֶצְמוֹ בִּידֵיו, וְגַם אַחֲרֵים לֹא יַעֲשׂוּ לְמַעַנּוֹ. הַמְקוֹר לִזֶּה נִמְצָא בְּמִכְלִילַת דְּרָשׁ"י (הוֹצֵאת ד"ר הוֹפְמָן): "לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ" - מִלֵּמַד שֶׁכָּל הַעוֹשֶׂה עֲבֹדֶה-זֹרָה לְעֶצְמוֹ עוֹבֵד מִשׁוֹם שְׁתֵּים: מִשׁוֹם - "לֹא תַעֲשֶׂה", וּמִשׁוֹם - "לָךְ", כְּמוֹ שֶׁמִּסְיִים רַבִּינוּ הִלְכָה זֶה שֶׁלִּפְנֵינוּ. (73) שֶׁאֵין לִפְרֹשׁ הַמְקָרָא כְּפִשּׁוּטוֹ: לֹא תַעֲשׂוּ לְעֶצְמָכֶם, שֶׁהֵרִי כְּתוּב כְּבֵר: "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרִים". בֵּין שֶׁאֵתָה עֲשִׂיתָ, בֵּין שֶׁאַחֲרֵים עָשִׂיתָ לָךְ לֹא יִהְיֶה - אֲלֵא לְלַמֵּד שֶׁאֵל תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרֵים (שְׁפָתֵי חֲכָמִים). וְכֵן אָמַר (סְפָרָא, קְדוּשִׁים): "יִכּוֹל הֵם יַעֲשׂוּ לְאַחֲרֵים? - תִּלְמֹד לֹמַר: לֹא תַעֲשׂוּ, לֹא לָכֶם, כְּלוֹמֵר: אֲפִילוֹ לֹא לָכֶם אֲלֵא לְאַחֲרֵים אֵל תַּעֲשׂוּ".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צִירוֹת⁷⁴ לְנוֹי, וְאָף-עַל-פִּי שְׁאִינָה עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אֹתִי"; כְּלוֹמֵר: צִירוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שְׁאִינִם אֲלֵא לְנוֹי⁷⁵ - כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בְּהֵן הַטְּוִעִים וְיִדְּמוּ שֶׁהֵם לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים. וְאֵין אָסוּר לְצוּר לְנוֹי, אֲלֵא צוּרַת הָאָדָם בְּלִבָּד⁷⁶. לְפִיכָךְ אֵין מְצִירִים, לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה הַצּוּרָה בּוֹלְטָה, כְּגוֹן הַצִּירוֹ וְהַפִּירוֹ⁷⁷ שֶׁבְּטָרְקִלִין וְכִיּוֹצָא בְּהֵן. וְאֵם

(47) שְׁכוּנָתוֹ לְבִזּוּתָהּ. (48) וְהוּא הוֹלֵךְ וּמִפְרֹשׁ מֵהוּא חֵיב. (49) אָף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ בְּכָךְ וְעוֹבְדֵיהָ מֵאֲמִינִים" שֶׁהַעֲבֹדָה-זֹרָה חוֹשֶׁקֶת לְבִזּוּיָהּ, אֲבָל הוּא "טוֹעָה" וְכוּונָתוֹ לְבִזּוּתָהּ ("כֶּסֶף-מִשְׁנָה", בִּשְׁם הַרְמ"ך). (50) אֲבָל לֹא מִיתָה וְלֹא כִרַת כְּשַׁעֲשָׁה בְּמוֹזֵד - הוֹאִיל וְהוּא מוֹטָעָה, כְּמִבּוֹאֵר (הַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה פ"ה, ה"ד). וְיֵשׁ חוֹלְקִים: שֶׁאֵם עָשָׂה בְּמוֹזֵד וְהִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה זֹאת אֲפִילוֹ בְּדֶרֶךְ בִּזּוּין - הֵרִי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֲסוּר, וְאֵין נִקְרָא "מוֹטָעָה"? וְהֵם מִפְּרֹשִׁים דְּבָרֵי רַבִּינוּ כֵךְ: חֵיב מִיתָה כְּעוֹבֵד עֲבֹדֶת-כּוֹכָבִים: וְכֵן הוּא מִבִּיא קֶרֶן עַל שְׁגָגָתוֹ, וְלֹא נִאֲמַר: מִכִּיּוֹן שֶׁשָּׁגָג לֹא יִתְחַיֵּב אָף קֶרֶן, מִשׁוֹם שֶׁחֲשַׁב שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִצְוָה ("תּוֹרַת חֵיִים").

ו. הַעוֹבֵד עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצִנְיָה זֶה מִפְּנֵי מִלֵּאכְתָּהּ שֶׁהִיתָה נֹאֶה בְּיֹתֵר, אוֹ שֶׁעָבְדָהּ מִיִּרְאָתָהּ לֹא שֶׁמָּא תַרְעֶה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מִדְּמִים עוֹבְדֵיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה⁵¹ וּמִרְעָה⁵² - אֵם קִבְּלָהּ עָלֶיהָ בְּאִלּוּהָ⁵³, חֵיב סְקִילָה; וְאֵם עָבְדָהּ דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבֹדוֹת⁵⁴, מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה⁵⁵ - פְּטוּר⁵⁶. הַמְגִּיפָה⁵⁷ עֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַבֵּץ⁵⁹ לִפְנֵיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰ וְהַמְלִיבִישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל פִּיּוֹצָא בְּדְּבָרֵי כְבוֹד הָאֱלֹהִים⁶¹ - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשָׂה, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֶם", וְדְּבָרִים אֲלוֹי בְּכָל עֲבֹדָה⁶² הֵן. וְאָף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוֹ לֹאֲקָה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאִינֵן בְּפִירוּשָׁם⁶³. וְאֵם הִיתָה דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ בְּאַחַד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֲלוֹי, וְעָשָׂהוּ לַעֲבָדָה - חֵיב⁶⁴.

(51) לַעֲבֹדֵיהָ. (52) לְכוֹפְרִים בָּהּ. (53) וְעַבְדָהּ לְשֵׁם אֱלֹהוֹת. (54) שֶׁהִיוּ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ: הַשְׁתַּחֲוִיָּה, זְבִיחָה, זְרִיקָה וְנִסּוּךְ אֲפִילוֹ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבֹדָתָהּ כְּנוֹזֵכַר לְעִיל. (55) וְלֹא בְּתוֹר אֱלֹהוֹת. (56) כְּרַבָּא (סְנֵהֲדִין, סֵא): הָאוֹמֵר: שֶׁהַעוֹבֵד מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה וְלֹא קִבְּלוּ עָלָיו בְּאִלּוּה - פְּטוּר. כְּפִי שֶׁרֵאִינוּ, מִפְּרֹשׁ רַבִּינוּ "מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה": מֵאַהֲבָה לַעֲבֹדֶה-זֹרָה אוֹ מִתּוֹךְ יִרְאָה מִפְּנֵיהָ, שֶׁמָּא תַרְעֶה לוֹ. וְרַבִּים מְקַשִּׁים עָלָיו: הֲלֹא כָל עוֹבְדֵי עֲבֹדֶה-זֹרָה אֵינֵם עוֹבְדִים לְאִלּוּלֵיהֶם אֲלֵא מִתּוֹךְ אַהֲבָה, וּבִיחּוֹד מִתּוֹךְ יִרְאָה פֵן יַרְעוּ לָהֶם? וּלְפִיכָךְ מִפְּרֹשִׁים כּוֹלֵם וְהַרְאֵב"ד בְּרֹאשׁם: מֵאַהֲבָה לְאָדָם שְׂרוּצִים לְמִצּוֹא חֵן בְּעֵינָיו. אוֹ מִתּוֹךְ יִרְאָתָה אָדָם (כֶּסֶף-מִשְׁנָה). וְרַבִּינוּ שְׁפִירִשׁ: "מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָתָה עֲבֹדֶה-זֹרָה" - הֵלֵךְ בְּעַקְבוֹת רַבִּינוּ חֲנַנְאֵל שֶׁגַם הוּא פִירֵשׁ כֵךְ (שְׁבַת ע"ב:). (57) הַמְחַבֵּק. וְיַחֲבֵק לוֹ (בְּרֹאשִׁית כ"ט, י"ג), תְּרַגְמוּ: וְגַפְּךָ לִיָּה. (58) בְּמִטָּטָא. (59) מְזוֹלֵף מִיָּם לְהַשְׁכִּיב אֶת הָאֵבֶן. (60) בְּשִׁמּוֹן וּבְמִינֵי בְשָׁמִים. (61) אֲפִילוֹ כְּשֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ בְּכָךְ. (62) עֲבֹדוֹת כְּבוֹד הֵן מַעֲיֵן הַשְׁתַּחֲוִיָּה וּמוֹזָהֲרִים עֲלֵיהֶן. (63) שֶׁלֹּא אִמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַגְפֹּף, לֹא תַנְשֵׁק, אֲלֵא כְלוּלוֹת הֵן בְּלֹא: "לֹא תַעֲבֹדֶם", וְהִלְכָה הִיא: אֵין לֹקִין עַל לֹא שֶׁכָּלְלוֹת (סְנֵהֲדִין ס:). (64) שֶׁכָּל

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

- א. מדיחיו עיר מישראל, הרי אלו נסקלין,¹⁶
- אף-על-פי שלא עבדו עבודת פוככים,¹⁷ אלא הדיחו
- את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר
- המדיחין נהרגין פסיה.¹⁸ והוא, שעבדו עבודת
- פוככים, או שקבלוה¹⁹ עליהם באלות. ואזהרה
- למדיח מניין? שנאמר: "לא ישמע על פיך".²⁰

(2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-יט). (3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "ידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לולה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). (8) (סנהדרין ג:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מדיחי עיר מישראל - הרי אלו נסקלין."

וכן יחיד שעבד ע"ז במזיד, בעדים ובהתראה, דינו בסקילה. אבל יושבי עיר הנידחת דינם בחרב שנאמר: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" ואם הודחו רוב בני העיר כולם בחרב, לפי שפקעה מציאותם כיחידים (החייבים סקילה) והפכה למציאות ציבור שעבד ע"ז שדינו בסיף. ומה שדין מדיחי עיר הנידחת בסקילה, לפי שאין נכללים בעונש הציבור של עיר הנידחת ועונשם עונש פרטי על כל אחד ואחד - סקילה.

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 109 הערה 21 ובשו"ג

- ב. אין העיר נעשית עיר הנידחת, עד שיהיו
- מדיחיה מתוכה²² ומאותו השבט²³, שנאמר:
- "מקרבך²⁴ וידיחו את יושבי עירם"; ועד שיהיו
- מדיחיה שנים²⁵ או יותר על שנים, שנאמר: "יצאו

- 1 צר - לוקה⁷⁸. אבל אם היתה הצורה משקעת או
- 2 צורה של סמנין⁷⁹, כגון הצורות שעל-גבי הלוחות
- 3 והטבילות⁸⁰, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו
- 4 מתרות⁸¹.

(74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. ובי"ספר המצוות (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג:). תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג:).

- 5 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם
- 6 היתה הצורה בולטת, אסור להניחה⁸², ומת' לחתם
- 7 בה⁸³; ואם היתה הצורה שוקעת - מת' להניחה,
- 8 ואסור לחתם בה, מפני שהחתם תעשה בו הצורה
- 9 בולטת⁸⁴. וכן אסור לצור דמות חמה ולכנה,
- 10 פוככים מזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון
- 11 אתי" - לא תעשו בדמות שמשי המשמשין לפני
- 12 במרום⁸⁵ ואפילו על הלוח⁸⁶; צורות הבהמות ושאר
- 13 נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות האילנות ודשאים
- 14 וכיוצא בהן - מת' לצור אותם⁸⁷, ואפילו היתה
- 15 הצורה בולטת⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג:). (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה). (87) (ב"ב נד). "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרנו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אַנְשִׁים¹³ בְּנֵי בְלִיעַל, וַיִּדְּיָחוּ אֶת יִשְׁבִּי עִירָם¹⁴; וַעַד
2 שִׁדְיָחוּ רַבָּה¹⁵, וַיְהִי הַמִּדְחִין מִמָּאָה וַעַד¹⁶ רַבּוֹ שֶׁל
3 שֹׁבֵט. אָכַל אִם הִדַּח רַבּוֹ שֶׁל שֹׁבֵט¹⁷, דָּגִין אוֹתָם
4 פִּיחִידִים¹⁸, שְׁנָאָמַר: "יִשְׁבִּי הָעִיר" - לֹא כִפֵּר קֶטֶן
5 וְלֹא כִרְךְ גְּדוֹל¹⁹; וְכָל פָּחוֹת מִמָּאָה - כִּפֵּר קֶטֶן²⁰,
6 וְרַבּוֹ שֶׁל שֹׁבֵט - כִּרְךְ גְּדוֹל. וְכֵן אִם הִדְיָחוּ נָשִׁים²¹
7 אוֹ קֶטְנִים, אוֹ שֶׁהִדְיָחָה יָחִיד, אוֹ שֶׁהִדַּח מְעוּטָה²²,
8 אוֹ שֶׁהִדְיָחוּ מְאֻלָּהִין, אוֹ שֶׁהָיוּ מִדִּיחָהּ מְחוּצָה לָהּ²³
9 - אֵין דָּגִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדְחָת; אֲלֵא הָרִי הֵן
10 פִּיחִידִים שֶׁעֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי
11 שֶׁעֲבָר, וּמְמוֹנֵן לְיוֹרְשֵׁיהֶן, כְּשֶׁאֵר הָרוּגִי בֵּית־דִּין²⁴.
- (9) מאותה העיר. (10) ושמא תאמר: איך אפשר שיהיו
מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו
לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה
בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד
ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך
ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים
פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם).
(15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה
(רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך.
(17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו
עבודה־זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה
ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם
פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:).
(20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל:
"מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה
(עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא
נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד
(סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר
ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין
מח:).
- 12 ג. אֵין דָּגִין עִיר הַנִּדְחָת אֲלֵא בְּבֵית־דִּין שֶׁל אֶחָד
13 וְשִׁבְעִים²⁵, שְׁנָאָמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ
14 אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל
15 שְׁעָרֶיךָ" - יַחֲדִים נִהְרָגִים בְּבֵית־דִּין שֶׁל כָּל שְׁעָרֶיךָ²⁶
16 וְשֶׁעָרֶיךָ, וְאֵין הַמְּרַבִּים נִהְרָגִין אֲלֵא בְּבֵית־דִּין הַגְּדוֹל²⁷.
- (25) הוא בית־הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית
שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב.). (26) הוא
בית־דין של עשרים ושלשה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם).
(27) (שם טז:).
- 17 ד. אֵין אַחַת מִעָרֵי מְקָלֵט נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת,
18 שְׁנָאָמַר: "[בְּאַחַת עָרֶיךָ]²⁸ [בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ]" - וְלֹא
19 יְרוּשָׁלַּיִם נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָה
20 לְשִׁבְטִים²⁹. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת בְּסִפְרָם³⁰, כְּדִי
21 שֶׁלֹּא יִכְנסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וַיַּחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ־
22 יִשְׂרָאֵל³¹. וְאֵין בֵּית־דִּין אֶחָד³² עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עֲרִוֹת
- 23 הַנִּדְחָתוֹת זֹז בְּצֹד זֹי³³; אָכַל אִם הָיוּ מְרַחְקוֹת,
24 עוֹשֶׂה³⁴.
- (28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן
מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד
משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר
בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי
הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"לקוט",
מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה -
בהוויתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנידחת" ולא
תחברנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת
עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים
בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על
גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה
לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים,
כלומר: כשמת הראשון ובית־דין אחר נתמנה ומשמש
תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה;
שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב
ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף
משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין
עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית־דין אחד ולא
בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה
וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו
של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).
- 25 ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת, עַד שִׁנְדִּיחוּהָ מִדִּיחָהּ
26 בְּלִשׁוֹן רַבִּים³⁵, וַיֹּאמְרוּ לָהּ: גִּלְךָ וְנַעֲבֹד³⁶! אוֹ גִלְךָ
27 וְנִזְבַּח³⁷! אוֹ גִלְךָ וְנִקְטִיר! אוֹ גִלְךָ וְנִנְסֹף. אוֹ גִלְךָ
28 וְנִשְׁתַּחֲוֶה! אוֹ גִלְךָ וְנִקְבֵּל בְּאֵלֹהֶי! וְהֵם שׁוֹמְעִים,
29 וְעֹבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מְאֻרְבָּע
30 עֲבוֹדוֹת, אוֹ שֶׁקְּבָלוּהָ³⁸ בְּאֵלֹהֶי. עִיר הַנִּדְחָת שֶׁלֹּא
31 נִתְקַנְמוּ בָּהּ וּבְמִדִּיחָהּ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלֶּם³⁹, הֵיאֵךְ
32 עוֹשִׂים לָהֶם? מִתְרִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן
33 שֶׁעֲבָד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם פִּיחִידִים
34 שֶׁעֲבָדוּ, וּמְמוֹנֵן לְיוֹרְשֵׁיהֶם⁴⁰.
- (35) (סנהדרין יז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה
למד שאינה נעשית עיר הנידחת עד שידיוחה מדיחיה
בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן).
(36) עבודה־זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא
עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה.
ואלה ארבעה מיני העבודה הנמניים מכאן עד "נלך
ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה,
וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה
(פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל
עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים
נסקלים, מפני שנאמר: "ידיחו את יושבי עירם", שמשמעו
- שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי
ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה
להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא
עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך").
(39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן

אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטולטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב?" וחכמי לונגל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: 'פוקד עוון אבות על בנים' - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: 'החרם אותה ואת כל אשר בה'". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושללא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בביאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכושא. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממנום פלט; והמרובים בסייף (מיתה קלה) - ולפיכך ממנום אבד".

1 ו. והיאף דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראוייה
2 להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין
3 ודורשין וחוקרין, עד שיגיעו בראיה ברורה⁴¹
4 שהדחה כל העיר או רפה וחזרו לעבודת
5 פוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי
6 חכמים להזהירם ולהחזירם⁴². אם חזרו ועשו
7 תשובה - מוטב⁴³; ואם יעמדו באולתן - בית-דין
8 מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צרין
9 עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר.
10 כשתבקע, מיד מרביץ⁴⁴ להם בתי-דינים ודנים
11 אותם. כל מי שבאזן עליו שני עדים שעבד
12 עבודת פוכבים אחר שהתרו אותו, מפרישין⁴⁵
13 אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין
14 אותם⁴⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רפה - מעלין
15 אותן לבית-דין הגדול⁴⁷ וגומרין שם דינם,
16 והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל
17 נפש אדם אשר פה לפי חרב, טף ונשים⁴⁸, אם
18 הדחה פלה. ואם נמצאו העובדים רפה - מפין
19 את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין
20 שהדחה כלה, בין שהדחה רפה, סוקלין את
21 מדיחיה⁴⁹, ומקבצין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה.
22 אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה
23 חוצה לה - בונין חומה חוץ ממנו עד שיפגס
24 לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁵² רחבה". והורגין כל
25 נפש חיה אשר פה⁵³, ושורפין את כל שללה עם
26 המדינה באש. ושרפתה⁵⁴ - מצות עשה, שנאמר:
27 "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:)
בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר
(יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר
הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד
שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב
(סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו
שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת
רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת -
אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת
המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר
דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה
שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד
שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא
שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם).
(45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם:
אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו
עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאיין דנים עיר הנידחת

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אם חזרו ועשו תשובה, מוטב."

הקשה בראב"ד ". לא מצאתי תשובה מועלת לאחר
התראה ומעשה" ובנוסף, מועלת רק בחייבי מיתה בידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא יהיה עם רב - נשפין בכלל שללה הואיל
וְיִשְׁבּוּ שָׁם⁵⁵, מְמוֹנֵן אֶבֶד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל-
שְׁהוּא⁵⁶, לֹקֵה אַחֶת⁵⁷, שְׁנָאֹמֶר: "וְלֹא יִדְבֹק בִּידָד
מְאוּמָּה⁵⁸ מִן הַחֶרֶם".

(55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז.). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקורבתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד.) בדפוס קושטא, שנוצנה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד.) (58) משמעו: כל שהוא.

ח. וְעִיר הַנִּידָחַת שְׁהוּמָה⁵⁹ עֲדִיָּה - כָּל הַמְחֻזָּק
בְּנִכְסֵיהָ זָכָה⁶⁰, וּמִתָּר לְהֵנֹת בּוֹ, שְׁהִירֵי הַזִּמְמוֹ⁶¹.
וְלִמָּה זָכָה כֵּה? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כָּבֵר הַפְּקִיר מְמוֹנֵו
מִשְׁעָה שְׁנִגְמָר דִּינוֹ⁶². וְאִינָה נִבְנִית לְעוֹלָם. וְכָל
הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לֹקֵה, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד".
וּמִתָּר לְעֲשׂוֹתָהּ גִּנוֹת וּפְרִדָּסִים, שְׁנָאֹמֶר: "לֹא תִבְנֶה
עוֹד" - לֹא תִבְנֶה מְדִינָה⁶³ כְּמוֹ שְׁהִתְהַ⁶⁴.

(59) שנתברו. שנתברו. לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוננת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנדונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבנין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא.).

ט. שִׁירָא⁶⁵ הַעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם עָבְרָה בְּעִיר
הַנִּידָחַת וְהִדְחָה עִמָּה - אִם שְׁהִתָּה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם,
נִהְרָגִין בְּסִיף וּמְמוֹנָם אֶבֶד⁶⁶; וְאִם לֹאוּ - הֵן
בְּסָקִילָה, וּמְמוֹנָם לְיִרְשִׁיחָן⁶⁷.

(65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא.), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.

י. נִכְסֵי אֲנָשִׁי מְדִינָה⁶⁸ אַחֶרֶת שְׁהִיוּ מִפְּקָדִין בְּתוֹכָהּ⁶⁹
- אֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּבְלוּ עָלֶיהָ אַחֲרֵיתָהּ⁷⁰, אֵין נִשְׁרָפִין⁷¹,

שמים ולא בחייבי מיתת בית דין שהרי "אין לו לדין אלא מה שענינו רואות".

ומסביר הכס"מ שטעמו של הרמב"ם הוא לפי שאין התראתם התראה גמורה כיון שלא הותרו כל אחד בנפרד כ"א כל אנשי העיר יחד. ותירוצו קשה, כיון שטעם הכלל ש"חייבי מיתות ב"ד . . . אם עשו תשובה אין בית דין מוחלין להן" אינו משום שאין תשובה אחר התראה אלא כיון שאין ב"ד של מטה יכול להתחשב עם דברים שבלב, והלא מרגע שהתברר ש"הודחה כולה" או "רובה" קודם שעשו תשובה, כבר התחייבו בעונשי עיר הנידחת (שהרי בעיר הנדחת א"צ התראה גמורה) וא"כ אין יכולה תשובה לבטל את עונשם היפך הכלל ש"אין ב"ד של מטה מוחלין להן".

ותירץ הרגצובי שמה שכתב "אם עשו תשובה מוטב" אין כוונתו שנפטרו מעונש מיתה, אלא שאינם בדין יושבי עיר הנידחת שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדין חייבים סקילה בתור יחידים העובדים ע"ז. וצריך להבין בדבריו, הרי גם ענין זה - להוציאם מגדר עיר הנדחת בגלל התשובה שעשו, לא נמסר לבית דין שהרי אין לו לדין אלא מה שענינו רואות ותשובה היא ענין המסור ללב.

עוד צריך להבין מה שכתב שמקורו של הרמב"ם לדין "אם חזרו ועשו תשובה" הוא מהפסוק "ארדה נא ואראה הכעקעתה כו" האמור בסדום שהיתה עיר הנדחת היינו אם עשו תשובה, ואיך אפשר ללמוד הלכה שלאחר מ"ת מקודם מ"ת נגד הכלל ש"אין למדין מקודם מתן תורה". ויובן כל הנ"ל בהקדים השאלה היאך אפשר לחייב אנשי עיר הנידחת מיתה בחרב והלא קודם שהיו רוב העיר עבדו ע"ז כיחידים והתחייבו סקילה והרי דין הוא שבמקום שחייב אדם שתי מיתות "נידון בחמורה" ומדוע אמרה תורה שיומתו בסייף שהיא מיתה קלה יותר מסקילה.

והביאור בזה: משעה שרוב יושבי עיר הנידחת עבדו עבודה זרה הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד שלו והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת" ולכן חייבים כולם מיתה בחרב, ומה שמועלת תשובה הוא רק להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת ואז נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד וחייב סקילה.

לכן, אפשר גם ללמוד דין זה מסדום שלפני מתן תורה כי הלימוד הוא לא חידוש דין אלא לימוד על כך שבעיר הנידחת נפקעת מציאות היחיד והופכת למציאות חדשה של ציבור ומה שאין למדין מקודם מ"ת היינו דין אבל ענין שבמציאות למדין.

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 109.

ז. נִכְסֵי הַצְּדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאֵר יוֹשְׁבֵי הָעִיר

ימותו⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק הבית
יפדו⁹¹, ואחר-כך שורפין אותם⁹², שנאמר:
22 "שללה", ולא שלל שמם⁹³.

(85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו
בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה
(כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג). (88) שבעיר אחרת,
או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני
הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח -
בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח
והקדשוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית
לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר,
בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו
בהמה טמאה, שהקדושם לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית
וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים
להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף
פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה
של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר,
כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר,
שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא
כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם
וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם
מתים (שם, קיב). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם
שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים
שאינן בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת,
כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא
ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל
עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש
תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח
ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או
להיהרג יחד עם שלל העיר.

יד. הכבור⁹⁴ והמעשר⁹⁵ שבתוכה - תמימים, הרי הן
קדשי מזבח, וימותו⁹⁶; ובעלי מומים, הרי הן בכלל
בהמתה, ונהרגין⁹⁷. התרומות שבתוכה - אם הגיעו
ליד כהן, ירקבו, מפני שהם נכסיו⁹⁸; ואם עדין הן
ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת⁹⁹, מפני
שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף¹⁰⁰.

(94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר
למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה,
הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל
פדיון (סנהדרין קיב). (98) ולא "ממון שמים". והואיל
וקודש הן אין לכוזות ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו
מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם
פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל
שמים הן ואיסור עיר הנדחת אינו חל עליהן.

טו. מעשר שני¹⁰¹ וכסף מעשר שני¹⁰² וכתבי-הקדש
שבתוכה, הרי אלו יגנוזו¹⁰³.

(101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי,
להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש.

1 אלא יחזרו לבעליהן⁷², שנאמר: "שללה", ולא
2 שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין
3 במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁷³, נשרפין בכללה;
4 ואם לאו - אין מאבדים אותם⁷⁴, אלא ינתנו
5 ליורשיהם.

(68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או
ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל
העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות
(סנהדרין קיב). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר
לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר:
"ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה
נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל
אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין
זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

6 יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר
7 אחרת⁷⁵, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה⁷⁶. ועפה
8 שהיא כן⁷⁷, מתרת, לפי שאפשר לחלקה⁷⁸.

(75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר
אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה;
וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר
הנדחת אינה עומדת לשחיטה, וכשנשחטה - שחיטתה
מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי
רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים.
(78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין
החלק האסור מעורב עם החלק השני.

9 יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה⁷⁹, אסורה
10 בהנאה, פשור הנסקל שנשחט⁸⁰. שעיר הראש⁸¹ -
11 בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה⁸²;
12 אבל של פאה נברית⁸³, הרי הוא מפלל שללה
13 ואסור⁸⁴.

(79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו
לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו -
שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב);
כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי
חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט.
(81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין.
(82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו
חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה
ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים
שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה
ושריפה (שם).

14 יג. פרות המחברין⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר:
15 "תקבוץ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוץ
16 ושרפה; יצאו פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה
17 וקבוץ ושרפה. והוא הדין לשעיר הראש⁸⁶. ואין
18 צריך לומר לאילנות עצמן, שהן מתרים⁸⁷, ובהרי הן
19 של יורשיהם⁸⁸. ההקדשות שבתוכה⁸⁹: קדשי מזבח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אח"כ - זה איש; בתך - זו אשה. (4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). (5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). (6) איש פשוט שאינו נביא. (7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה. (8) (שם, סא): רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". (9) מוסב אל המסית. (10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:). - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית - בסקילה (סנהדרין פט:).

- ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו נקרא מסית¹¹. הנה זה שהדיח רב העיר נביא - מיתתו בסקילה; והנדיחים - הרי הן כיחידים¹², ואינם כאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: "אמר לי עבדך פוכבים: עבדתי!" או שאמר: "אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: עבדתי עבדך פוכבים!" - הרי זה נביא שהדיח. ואם הדחו אחריו רב העיר - נסקל¹³. המסית שהסית - בין בלשון רבים, בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. פיצד? האומר לחברו: אעבד¹⁴ פוכבים! אלף¹⁵ ואעבד! גלף ונעבד¹⁶ בעבודה פלונית, שדרף אותה עבדות פוכבים להעבד בה; אובח! אלף ואובח! גלף ונובח! אקטר. אלף ואקטר. גלף ונקטר! אנסף! אלף ואנסף! גלף וינסף. אשתתוה. אלף ואשתתוה. גלף ונשתתוה¹⁷! - הרי זה מסית. הסית¹⁸ לשנים¹⁹ - הרי הן עדיו²⁰, והן מביאין אותו לבית-דין ומעידין עליו שפך אדם להן, וסוקלין אותו.

(11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז:). ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח - צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסות לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח - אין מכמינים לו. (12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנדחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). (13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). (14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה (כס"מ). (15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה,

(102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גזונים אותם. ומדוע גזונים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות ביד כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנדחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכורת שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כן - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

- טז. כל העושה¹⁰⁴ דין בעיר הנדחת, הרי זה כמקריב עולה כליל¹⁰⁵, שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא עוד, אלא שמסלק חרון-אף¹⁰⁶ מישׂראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפו"; ומביא עליהם ברכה ורחמים¹⁰⁷, שנאמר: "ונתן לה' רחמים ורחמך והרבה"¹⁰⁸.

(104) כל המסייע בחורבנה. (105) הנקטרת כולה על המזבח. (106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). (107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנדחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שגאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). (108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים").

פרק חמישי

(1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

- א. המסית² אחד מישׂראל, בין איש³ בין אשה - הרי זה נסקל⁴; אף-על-פי שלא עבד המסית ולא המוסות עבדות פוכבים, אלא מפני שהורה⁵ לעבד. בין שהיה המסית הדיוט⁶, בין שהיה נביא⁷; בין שהיה המוסות יחיד, איש או אשה או יחידים⁸ - מיתתו⁹ בסקילה¹⁰.

(2) או: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. (3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז).

18 שְׁנָאֵמַר בְּשׁוֹנָא: "עֲזֹב תַעֲזֹב עִמּוֹ" - יָכוֹל אֲתָה
19 עֲזֹב³¹ לָזֶה? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו".
20 וְלִפִּי שְׁנָאֵמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲךָ" - יָכוֹל אִי
21 אֲתָה עֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְלֹא
22 תַּחֲוֹס עֵינְךָ עָלָיו". וְאִסּוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת,
23 שְׁנָאֵמַר: "וְלֹא תַחְמַל". וְאִם יָדַע לוֹ חֻזְקָה, אֵינוֹ
24 רָשָׁאי לְשַׁתֵּק מִמֶּנָּה, שְׁנָאֵמַר: "וְלֹא תִכְסֶּה³² עָלָיו".
25 וְאִזְהָרָה לְהַדְיוּט הַמְּסִית מִנֵּין? שְׁנָאֵמַר: "וְכָל
26 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ"³³.

30 לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה).
31 עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם
לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב
עמו". (32 מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33 סנהדרין
ג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

27 ה. המסית אחרים לעבד³⁴ ואמר להם: עבדוני! -
28 אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי
29 שקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אבל אם
30 הסית לעבדות איש אחר או לשאר מיני עבדות
31 פוכבים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד!
32 אף-על-פי שעדין לא עבד - שניהן נסקלין, המסית
33 והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו",
34 הן אם שמע ואבה, חיבב³⁶.

34 אותו עצמו, את המסית. (35 שהם רק משטים בו
ומגלגלים עליו באמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא
כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36 אף על פי שלא עבד.

35 ו. נביא המתנבא בשם עבדות פוכבים, פיצד? זה
36 האומר: אמרה לי עבדות פוכבים פלונית או כוכב
37 פלוני, שמצוה לעשות כך וכך, או שלא לעשות -
38 אפלו כון את ההלכה, לטמא את הטמא ולטהר את
39 הטהור³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק,
40 שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸
41 הנביא ההוא". ואזהרה שלו מכלל, שנאמר: "ושם
42 אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

37 (סנהדרין פט:). (38 וסתם מיתה האמורה בתורה -
היא חנק (סנהדרין נב:). (39 (מכילתא דרבי שמעון
ב"יחזקאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו
אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

43 ז. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם
44 עבדות פוכבים, ואין שואלין ממנו אות ומופת⁴¹.
45 ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין
46 מזהירין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמה
47 אמת הן, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תשמע
48 אל דברי הנביא⁴³ ההוא". וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו
49 בחנק, אף-על-פי שמתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵
50 ולא גרע⁴⁶, שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר

ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. (16) אם הסית באחת
מלשונות הללו המנויות כאן. (17) על ארבע עבודות אלה
המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-
זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. (18) כאן תחילת
ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה
ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים.
(19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסותם
עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין
המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

1 ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד²¹ - הוא
2 אומר²²: יש לי חברים רוצים ככה! ומערים²³ עליו,
3 עד שפסית בפני שנים, כדי להרגו²⁴. אם לא רצה
4 המסית להסית לשנים²⁵ - מצוה להכמין²⁶ לו. כל
5 חיבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן, חוץ מזה.
6 פיצד מכמינין לו? המוסת מביא שנים²⁷ ומעמידן
7 במקום אפל, כדי שיראו המסית וישמעו דבריו,
8 ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: אמר מה
9 שאמרתי לי ביחוד²⁸! והוא אומר לו. והמוסת
10 משיבו: היאך נניח את אלהינו שבשמים, ונלך
11 ונעבד את העצים ואת האבנים? אם תזר בו או
12 שתק - פטור. ואם אמר לו: כך היא חובתנו וכך
13 יפה לנו! - העומדים שם ברחוק מביאין אותו
14 לבית-דין וסוקלים אותו²⁹.

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים
כהקדמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו.
מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו
שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו
מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו
דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה.
ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד
56): "בסתור לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך?
(כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או
בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) -
מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה
שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר
הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם
אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון
זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים
רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים.
ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום
אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו
רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים
מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות,
בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה
שאמרתי לי" (רש"י, סנהדרין סז:). (29) (סנהדרין סז:).

15 ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה
16 בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסת לאהב
17 את המסית, שנאמר: "לא תאבה³⁰ לו". ולפי

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:).
(56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באלילו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור-המתחיל: "אסר לאדם"): "שם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמה יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

יא. לא יאמר אדם לחברו: שְׁמִיר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים פְּלוֹנִית! וְכִיּוֹצֵא כֵּה. וְכָל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים הַפְּתוּכָה בְּכִתְבֵי הַקֶּדֶשׁ מִתֵּר לְהַזְכִּיר שְׁמֵהּ⁶¹, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכָל וְנָכו' וְגַד⁶² וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן⁶³. וְאִסּוּר לְגֵרִם לְאַחֲרֵיהֶם⁶⁴ שִׁידְרוּ וְשִׁיקְמוּ⁶⁵ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. וְאֵינוּ לוֹקֶה, אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמָה וְהַמְקִים בְּשֵׁמָה⁶⁶, וְהוּא הַנִּשְׁפָּע בְּשֵׁמָה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".
(61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה.
(62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמה יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג:).
(65) שיישבעו (סנהדרין פז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קָם לי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג:). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג:): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה-זרה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה² אוֹב³ אוֹ יָדְעוֹנִי⁴ בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּזִדּוֹן⁶, חֵיב כִּרְתָּ⁷. וְאִם הָיוּ שְׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה - נִסְקָל⁸. הִנֵּה שׁוֹגֵג⁹ - מִבֵּיא חֲטָאת¹⁰ קְבוּעָה¹¹, בִּיצֵד הוּא מַעֲשֶׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמִקְטִיר קִטְרֵת יָדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרִבִּיט שֶׁל הָדָם בִּידוֹ וּמְנִיפֵהוּ¹², וְהוּא מְדַבֵּר בְּלֹאט בְּדָבָרִים יָדוּעִים אֲצֵלָם¹³, עַד שִׁישְׁמַע הַשּׁוֹאֵל¹⁴ בָּאֵלוֹ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ¹⁵, וּמְשִׁיבֵו עַל מָה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדָבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ¹⁶ בְּקוֹל נְמוּף עַד מָאֵד, וּבָאֵלוֹ אֵינוּ נִכָּר לְאֵזֶן, אֶלָּא בִּמְחַשְׁבָּה מְרִגִּישׁ¹⁷ בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ גְּלֻגֶּלֶת הַמֵּת וּמִקְטִיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ¹⁸ בָּהּ, עַד שִׁישְׁמַע בָּאֵלוֹ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת

1 דָּבָר בְּשֵׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמֵת⁴⁷ הַנִּבְיָא 2 הָהוּא".

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א).
(42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמר: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ:), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים.
(43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"יא, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

3 ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מֵה שֵׁלָא שְׁמַע בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה⁴⁸, 4 אוּ מִי שִׁשְׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֲבֵרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לֹא 5 נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - הָרִי זֶה נְבִיא שְׁקָר⁵⁰, וּמִיתָתוֹ 6 בְּחֻקֵּי.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ).
(49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבריו צוית. (50) (סנהדרין פט:).

7 ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהֲרִיגַת נְבִיא הַשְּׁקָר מִפְּנֵי 8 מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה⁵¹ - הָרִי זֶה 9 עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תִגּוֹר⁵² מִמֶּנּוּ". וְכֵן 10 הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוּ הַפּוֹחֵד וְיִירָא 11 מִדְּבָרָיו, הָרִי הוּא בְּכָלֵל "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ"⁵³. וְאֵין 12 דִּין נְבִיא הַשְּׁקָר, אֶלָּא בִּבְתִּי-דִין שֶׁל שְׂבָעִים 13 וְאֶחָד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב:). ולמדה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז:).

14 י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁵⁵ וְהַנִּשְׁפָּע⁵⁶ בָּהּ - 15 לוֹקֶה, שְׁנֶאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ" - 16 אֶחָד הַנִּשְׁפָּע בָּהּ לְעֲצָמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁפָּע בָּהּ לְעֲבוֹדַת 17 פּוֹכְבִּים⁵⁷. וְאִסּוּר לְהַשְׁפִּיעַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁵⁸ בִּירְאָתוֹ. 18 אִפְּלוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֵׁלָא דְרַף שְׁבֻעָה, 19 אִסּוּר⁵⁹, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ".

1 שְׁחִיָּה¹⁹ שָׁפַל עַד מָאֵד, וּמָשִׁיבוֹ - כָּל אֱלֹהֵי מַעֲשֵׂה
2 אוֹב הֵן²⁰, וְהַעֲשֵׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

(2) מעשה אוֹב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוֹב של שואל (שמואל-א כח, ז). (4) מכשף המתיימר ליודע תעלומות ומגיד עתידות. (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). (8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). (9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). (10) כמבואר (סנהדרין סה): שמביא קרבן על שניהם: על אוֹב ועל ידעוני. (11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). (12) מניע אותו הנה והנה. (13) מיני לחש. (14) זה שבא לשאול באוב. (15) עם בעל האוב. (16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). (17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" - היא שמועה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. (18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. (19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל-א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". (20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

3 ב. פִּיצֵד מַעֲשֵׂה הַיָּדְעוֹנִי? מִיָּנִיחַ עֲצֵם עוֹף²¹, שְׁשֻׁמוֹ
4 יָדוּעַ, בְּפִיו, וּמִקְטִירוֹ²², וְעוֹשֵׂה מַעֲשִׂים אֲחֵרִים²³, עַד
5 שֵׁיפֵל כְּנֶכְפָּה²⁴ וַיִּדְבֹּר בְּפִיו דְּבָרִים שְׁעֲתִידִים לְהִיטֵל
6 וְכָל אֱלֹהֵי, מִיָּנִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן. וְאַזְהִרָה שְׁלֵהֶן
7 מִיָּנִי? שְׁנֹאֲמַר: "אֵל תִּפְנוּ²⁵ אֶל הָאֱבֹתָ וְאֶל
8 הַיָּדְעוֹנִים".

(21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו

לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". (22) (שם, סה): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. (23) מזורים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. (24) החולה במחלת הנופלים. (25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוֹב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

9 ג. הַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לַמֶּלֶךְ²⁶ בְּרָצוֹנוֹ וּבְזִדּוֹן, חֵיב פָּרַת;
10 בְּשׁוּגָג - מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים
11 וְהִתְרָאָה, נִסְקָל, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרָעוֹ לַמֶּלֶךְ
12 מוֹת יוֹמָת" וְגו'. וְאַזְהִרָה שְׁלֹו מִיָּנִי? שְׁנֹאֲמַר:
13 "וּמִזְרָעָךְ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ", וְלִהְלֵךְ²⁷ הוּא
14 אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ". מִיָּצֵד
15 הֵיוּ עוֹשִׂים? מְדַלֵּק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵחַ מִקְצֵת²⁸
16 זֵרָעוֹ וּמוֹסְרוֹ לְכַהֲנִיָּהם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכֹּהֲנִים
17 נוֹתְנִין²⁹ הֵבֶן לְאָבִיו אַחֵר שְׁנֹמְסֵר בִּידָן לְהַעֲבִירוֹ
18 בְּאֵשׁ בְּרִשְׁוֹת³⁰; וְאָבִי הֵבֶן הוּא³¹ שְׁמַעֲבִיר בְּנוֹ עַל
19 הָאֵשׁ בְּרִשְׁוֹת הַכֹּהֲנִים, וּמַעֲבִירוֹ בְּרִגְלָיו³² מִצֵּד זֶה
20 לְצֵד אַחֵר בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵהָבֶת³³. לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ לַמֶּלֶךְ
21 כְּדֶרֶךְ שְׁשׁוֹרְפִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְעֹבֹדַת כּוֹכָבִים
22 אַחֲרֵת³⁴, אֲלֵא בְּהַעֲבִירָה בְּלִבָּד³⁵ הֵיטָה עֲבוֹדָה זוֹ
23 שְׁשֻׁמָּה מְלֶךְ. לְפִיכָךְ³⁶ הַעֲוָשָׁה עֲבוֹדָה זוֹ לְעֹבֹדַת
24 כּוֹכָבִים אַחֲרֵת חוּץ מִמֶּלֶךְ, פְּטוּר³⁷.

(26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקרן עמונים (שם, ה). (27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). (28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. (29) בחזרה. (30) כנוסח אוקספורד. (31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". (32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחד בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). (33) בקפיצה, שלא יישרף. (34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). (35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה.
45) (שם).

ו. מצבה שאסרה תורה היא בגין שהכל מתקבצין
אצלה, ואפילו לעבד את ה' 46, שכן היה 47 דרך עובדי
כוכבים, שנאמר: "ולא תקים לה מצבה". וכל
המקום מצבה, לוקה. וכן אבן משפית 48 האמורה
בתורה, אף-על-פי שהוא משתחוה עליה 49, לה'
לוקה, שנאמר: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם
להשתחוה עליה"; מפני שהיה דרך עובדי כוכבים
להניח אבן לפניה 50 להשתחוה עליה, לפיכך אין
עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו
על האבן ונמצא כלו מוטל עליה, שזו היא
השתחויה האמורה בתורה 51.

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים):
"אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא
לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-
משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם
עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אלילים, נאסרה אצלנו
ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח,
ג). 48) אבן שחוקות עליה צורות המושכות את העין
להסתכל בהן. משכית - משורש שכה, שפירושו: הבט
והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:).
50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא
נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לו, י'),
מכאן שהשתחויה - זו פשוט ידיים ורגלים (מגילה כב:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שכן היה הדרך עובדי עבודה זרה כו".

ההבדל בין אבנים ללבנים, שאבנים נעשו בידי שמים וללא
התערבות ידי אדם ואילו לבנים נעשו ביד אדם. לכן נבנה
בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים על דרגא
נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה השתחויה
בפישוט ידיים ורגלים על רצפת אבנים דווקא ולא ברצפת
לבנים שאין בהם תוכן של קדושה.

ויש לומר שמה שהיא דרך עובדי עבודה זרה, הוא מפני
שכן היה במקדש והסיבה שעבדו ע"ז באבן היא משום
שזו עבודה בקודש ועל דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין
אבן משכית ברמב"ם) ש"אהובה על האבות" שיש לומר
שמפני זה דווקא עשאוה חק לעבודה זרה.

זוהי גם כוונת הרמב"ם כאן "שכן היה דרך עובדי עבודה
זרה כו" שעשו כך בדוגמת האבנים שבמקדש.

2 לקוטי שיחות חלק ו עמוד 16 הערה 31.

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות (נ"א
המקומות) 52; אבל במקדש מתיר להשתחוה על
האבנים, שנאמר: "בארצכם" - בארצכם 53 אי אתם
משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על

אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו
הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו
הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך.
36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו
באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת
המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב
מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז
היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא
אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה
בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא)
מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש,
אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה
נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו
ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש
וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים,
כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוהטו ולובנו. עיין (שם).
והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא
אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים
ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה
האמונה".

ד. אינו חייב כרת 38 או סקילה 39, עד שימסר בגו
למלך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה 40. מסר 41
ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר
שלא בדרך 42 העברה - פטור. ואינו חייב עד שימסר
מקצת זרעו ויניח מקצת, שנאמר: "פי מזרעו נתן
למלך" - מקצתו ולא כלו 43.

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה.
40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא
בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ -
שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן
הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל
רגליו למעלה או לצדין (כסף-משנה). 43) (סנהדרין
סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו:
"היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא
אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה
שהעביר כל זרעו, עונו כל כך גדול שאין לו כפרה -
ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין,
כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל:
"העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר
כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו
הראשון? ותרצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו:
או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אחד זרע פשר ואחד זרע פסול 44; אחד בגני
ובנותיו, בגניהם ובגני בגניהם - על כל יוצאי ירכו הוא
חייב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או
אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו, פטור.
11 העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא 45 -
פטור. 12

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סבכות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

- א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים ומשמשיה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות"³, ונאמר: "כי אם כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו". ובארץ-ישראל מצוה לרדף אחריה, עד שנאבד אותה מפל ארצנו. אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואי אתה מצוה לרדף אחריה בחוץ לארץ.

2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. 3) "אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תהו עניין לכלים שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:). 4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדף אחריה ולאבדה אפילו במקום שלא כבשנוה, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום שכבשנוה.

- ב. עבודת פוכבים ומשמשיה, ותקרבת⁵ שלה, וכל הנעשה בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנאה באחד מפל אלו, לוקה שמים: אחת משום "ולא תביא", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה. 6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן בגדים ששוטחים לכבודה. 7) (ספרי, ראה; מכות כב). אף על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה, דרשוהו חז"ל לעניין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה, נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ם ב"ספר המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים בנהנה ממשמי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב). שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי

האבנים המפצלות⁵⁴ במקדש⁵⁵. ומפני זה⁵⁶ נהגו כל ישראל להציע⁵⁷ מחצלאות⁵⁸ בבתי-כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים⁵⁹. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן, הולך למקום אחר⁶⁰ ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה⁶¹, כדי שלא ידבק פניו באבן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגורות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים ב ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. 59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אב"י ורבא (מגילה כג.).

ח. כל המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים, אינו לוקה⁶², אלא מפני אותו מכת מרדות⁶³. אבל לעבודת פוכבים, אחד השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שייכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד). כי לענין השתחויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ, אצל⁶⁸ מזבח ה' אלהיך"; מפני שהיה זה הדרך עובדי פוכבים, נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש פדרך שעושין בחצרות, אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ". אלא כל האכסדראות והסבכות⁷⁰ היוצאות מן הקתלים שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העגל והלא היה במעלה עליונה. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אלי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל ומכיון ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה, כי אף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דעתם "דניחא להו בע"ז" מכל מקום גילוי דעת של ישראל ללא מעשה, אינו גילוי דעת. לקוטי שיחות ח"א עמוד 146.

- ה. העושה עבודת פוכבים לאחרים - אף-על-פי שהוא לוקה¹⁵, שָׁכְרוּ מִתֵּר; וְאִפְּלוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, שְׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד, מִפְּנֵי שְׁאִינָה נֶאֱסָרֶת עַד שֶׁתִּגְמַר, וּמִכּוּשׁ¹⁶ אַחֲרוֹן שֶׁגּוֹמְרָה אֵין בּוֹ שְׁוָה פְּרוּטָה¹⁷. הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת¹⁸ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמֵצֵא בֵּהֶן עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים¹⁹ - אִם נִתֵּן מְעוֹת וְלֹא מִשְׁךְ, וְחִזְיָרָם לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים²⁰. וְכֵן אִם מִשְׁךְ וְלֹא נִתֵּן מְעוֹת - אף-על-פי שְׁמִשְׁכָּה בְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קוֹנָה²¹, בְּמִקְחַ טְעוֹת הִיא²². נִתֵּן מְעוֹת וּמִשְׁךְ - יוֹלִיכֶם לָיִם הַמֶּלֶח²³. וְכֵן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְגַר, שְׁרִישׁוֹ אֶת אֲבִיָּהֶן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - יָכוֹל הֵגֵר לִומר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים: טַל אֶתָּה עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים, וְאֵנִי מְעוֹת²⁴! טַל אֶתָּה יֵין-נֶסֶךְ, וְאֵנִי פְרוֹת! וְאִם מִשְׁכָּאוֹ לְרִשּׁוֹת הֵגֵר - אֲסוּר²⁵.

(15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימי עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו), עבודה זרה פרק ג, משנה ט. אף על פי שמצד הדין לא קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשידרוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר

(עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", לא-תעשה כה).

- ג. בְּהִמָּה שֶׁהִקְרִיבוּהָ כֻּלָּה לְעֹבֵדֶת פּוֹכְבִּים⁸, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; אִפְּלוּ פִּרְשָׁה⁹ וְעֲצָמוֹתֶיהָ וְקַרְנֶיהָ וְיִטְלָפֶיהָ וְעוֹרָה, הַכֹּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה. לְפִיכָךְ אִם הָיָה בְּעוֹר סִימָן, שִׁיּוּדֵעַ בּוֹ שְׁוָה הָעוֹר תִּקְרַבֶּת עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים, שְׁקוּרָעִים קֶרַע עֲגֹל¹⁰ כְּנֶגֶד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הֲרִי כָּל אוֹתָן הָעוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּףֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בִּזְה.

(8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת כוכבים". (9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה (עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם קריעתם כנגד הלב.

- ד. מֵה בֵּין עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְעֹבֵדֶת פּוֹכְבִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה מִיָּד¹¹, שְׁנֹאֲמַר: "פְּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפֹן בְּאֵשׁ" - מִשְׁפָּסְלוֹ, נַעֲשֶׂה לוֹ אֱלוֹהִים. וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתִּעֲבֹד¹², שְׁנֹאֲמַר: "וְשָׂם בִּסְתֵר" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָּהּ דְּבָרִים שְׁפִסְתֵּר¹³, שֶׁהֵן עֲבֹדָתָהּ. וּמִשְׁמָשִׁי עֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים, בֵּין שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינֶן אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּשְׁתַּמְשׁוּ בֵּהֶן לְעֹבֵדֶת פּוֹכְבִּים¹⁴.

(11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין. (12) (עבודה-זרה נב:). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה, עובד אותה בסתר שלא יראהו, שמא ישמעו בית-דין ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם (עבודה זרה נא:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתִּעֲבֹד".

יש לומר שמקורו בסוגית הגמרא בע"ז ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואין יתכן שהגויים הגרים בארץ יאסרו דבר שאינו שלהם. ומתרצת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם ומשמע מכאן שגילוי דעת בעלמא אינו מספיק וצריך מעשה - "מדפלחו ישראל לעגל" - ולכן גם כאן ע"ז של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד.

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה היאך עשה אהרן את

ח. המוצא כלים וְעֲלִיָּהֶן צוֹרֶת חֲמָה³³ וּלְבָנָה¹⁷
וּדְרָקוֹן³⁴ - אִם הָיוּ כָּלִי כֶסֶף וְזָהָב אוֹ בָּגְדֵי שָׁנִי³⁵,
אוֹ שִׁהִי חֲקוּקִים עַל הַנְּזָמִים³⁶ וְעַל הַטְּבָעוֹת, הָרִי
אֵלוֹ אֲסוּרִין³⁷; וְעַל שְׁאֵר הַכֵּלִים³⁸, מִתְרִין, מִפְּנֵי
שְׁחֻזָּתָן לְנוֹי³⁹. וְכֵן שְׁאֵר הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת עַל כָּל
הַכֵּלִים⁴⁰, חֻזְקָתָן לְנוֹי וּמִתְרִין.

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבתאי" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה (שם, מב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבוזים - מותרים". (40) אפילו מכובדים.

ט. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמִשְׁמָשִׁיָּה וְכָל הַתְּקַרְבֹּת שֶׁלָּהּ, אוֹסְרִים בְּכָל־שָׁהֵן⁴¹. פִּיעֵד? עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹי, אֲפִלּוּ אַחַת בְּכֶמָה אֲלָפִים - יוֹלִיף הַכָּל לָיִם הַמְּלַח. וְכֵן אִם נִתְעַרַב כּוֹס⁴² שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים בְּכֶמָה כּוֹסוֹת, אוֹ חֲתִיכָה מִן הַבֶּשֶׂר⁴³ שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּכֶמָה חֲתִיכוֹת - יוֹלִיף הַכָּל לָיִם הַמְּלַח. וְכֵן עוֹר לְבוֹב⁴⁴ שֶׁנִּתְעַרַב בְּכֶמָה עוֹרוֹת - הַכָּל אֲסוּר בִּהְנֵאָה⁴⁵. עֶבֶר וּמִכָּר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אוֹ אֶחָד מִמִּשְׁמָשִׁיָּה אוֹ תְּקַרְבֹּת שֶׁלָּהּ - הָרִי הַדָּמִים אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה, וְאוֹסְרִין בְּכָל־שָׁהֵן, פְּעֻלַּת פּוֹכְבִּים, שְׁנֵאָמֵר: "וְהִיִּיתָ חָרֵם בְּמֹהוֹ" - כָּל מָה שֶׁאַתָּה מְבִיא מִעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמִכָּל מִשְׁמָשִׁיָּה וְתְּקַרְבָּתָהּ, הָרִי הִיא כְּמוֹהָ⁴⁶.

(41) (עבודה-זרה עד). (42) היא אסורה משום: "משמשי עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בברייתא (זבחים עד). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. (43) שהקריבוה לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45) (עבודה-זרה עד). (46) (שם, נד): "כל מה שאתה מְהִיָּה (מְהוּנָה) ממנו - הריהו כמֹהוֹ".

י. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אוֹ אֲשֶׁרָה שֶׁנִּשְׂרָפָה, אֶפְרָה אֲסוּר בִּהְנֵאָה⁴⁷. וְגִחְלַת שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים אֲסוּרָה,

יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה י').

1. צוֹרוֹת שֶׁעָשְׂאוּם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְנוֹי, מִתְרִין בִּהְנֵאָה, וְצוּרוֹת שֶׁעָשְׂאוּם לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲסוּרִין. פִּיעֵד? כָּל הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת בַּכְּפָרִים, אֲסוּרִים בִּהְנֵאָה, מִפְּנֵי שְׁחֻזָּתָן שֶׁלְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן עֲשׂוּיִין²⁶; וְהַנִּמְצָאוֹת בַּמִּדְיָנָה²⁷ - אִם הָיוּ עוֹמְדִין עַל פֶּתַח הַמִּדְיָנָה, וְהָיָה בְּיַד הַצּוּרָה צוֹרֶת מִקָּל אוֹ צִפּוֹר אוֹ כְּדוֹר אוֹ סִיף²⁸ אוֹ עֶטְרָה וְטְבָעַת, חֻזְקָתָהּ שֶׁהוּא לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֲסוּר בִּהְנֵאָה; וְאִם לֹא - הָרִי הוּא בְּחֻזְקָתָהּ לְנוֹי וּמִתְרִי.

(26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר. (28) (עבודה זרה מא). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידיו, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים וענייה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

ז. צִלְמֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים הַנִּמְצָאוֹת מִשְׁלָכִים בְּשׂוּקִים אוֹ בְּתוֹף הַגְּרוּטָאוֹת, הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין²⁹; וְאִין צִרִיף לֹאמֵר שֶׁבְּרִי צִלְמֵיהֶן³⁰. אֲבָל הַמוֹצָא יָד³¹ מִצּוּרַת פּוֹכֵב אוֹ מִזֶּל אוֹ רִגְלָהּ אוֹ אֶבֶר מֵאִיכָרֶיהָ מִשְׁלָף - הָרִי יָהּ אֲסוּר בִּהְנֵאָה, הוֹאִיל וְיָדָע בּוֹדָאי שֶׁיָּהּ הָאֶבֶר מִן צוּרַת עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים הַנִּעֲבָדָת, הָרִי הִיא בְּאֲסוּרָה, עַד שֶׁיָּדָע לֹא שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עוֹבְדֶיהָ בְּטוֹהָ³².

(29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מוודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלו עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטלה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלו ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב). (32) (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמוותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

יא. האשרה⁵⁵ - בין שהיתה נעבדת⁵⁶, בין שהיתה עבדת כוכבים מנחת תחתייה⁵⁷ - אסור לישב בצל קומתה⁵⁸, ומתיר לישב בצל השריגים⁵⁹ והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת⁶⁰, אסור לו לעבר תחתייה. ואם אין שם דרך אחרת - עובר תחתייה כשהוא רץ⁶¹.

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח). (58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה, אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי: ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) (שם, מח): ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

יב. אפרוחים שקננו בה⁶² ואין צריכין לאמן⁶³ - מתירין; והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן⁶⁴, אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן⁶⁵. והקן עצמה⁶⁶ שפראשה מתיר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר⁶⁷.

והשלהבת⁴⁸ מתיר, מפני שאין בה ממש. ספק עבדת כוכבים אסור; ספק ספקה מתיר. ביצד? כוס של עבדת כוכבים שנפל באוצר מלא כוסות, קלן אסורין, מפני שעבדת כוכבים וכל משמשיה אוסרין בכל-שהן. פרש כוס אחד מן התערבת ונפל לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתירין⁵⁰. טבעת של עבדת כוכבים⁵¹ שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שתים מהן לים הגדול - התירו כלן, שאני אומר: אותה הטבעת היתה בכלל השתים⁵². נתערבה במאה, ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים קלן לטבעות אחרות - קלן מתירות, שאני אומר: אותה הטבעת האסורה ברוב היא⁵³. נפלו הששים לטבעות אחרות - קלן אסורות⁵⁴.

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים עד). מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של עבודה-זרה השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבוא, ומרבוא לרבוא - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשטה בה עבודה-זרה. (52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (זבחים עד); משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-

(71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

יד. נטל ממנה פרכר⁷² וארג בו את הפגד - אסור
 בהנאה. נתערב בפגדים אחרים, יוליך דמי אותו
 הפגד לים המלח, ושאר כל הפגדים⁷³ מתרין. ומתר
 לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה, שהן צריכין
 לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴, מפני שצל האשירה,
 שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמין
 לירקות אלו לצמח; וכל שדכר אסור ודכר מתר
 גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה
 שזבלה בזבל עבודת פוכבים, מתר לזרע אותה,
 ופרה שפטמה בכרשיני⁷⁶ עבודת פוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸,
 וכן כל פיוצא כזה.

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י, שם, מט:). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

טו. בשר או זין או פרות, שהכינום להקריבם
 לעבודת פוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי
 שהכינוסם לבית עבודת פוכבים, עד שיקריבו
 לפניה. הקריבו לפניה - נעשו תקרבת; ואף-על-פי
 שחזרו והוציאום⁸⁰, הרי אלו אסורין לעולם⁸¹. וכל
 הנמצא בבית עבודת פוכבים⁸², אפילו מים⁸³ ומלח,
 אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל-שהוא⁸⁴,
 לוקה⁸⁵.

(79) (עבודה-זרה כט:); כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאום. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקריבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפנים מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשירה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנה מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

יג. נטל ממנה⁶⁸ עצים - אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור, יצן⁶⁹, ואחר-כך יסיק בעצים אחרים של החר ויאפה בו. אפה בו את הפת ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערבה באחרות, יוליך דמי אותה הפת לים המלח⁷⁰, פדי שלא יהנה בה, ושאר הקפרות מתרין⁷¹.

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכתב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח:), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מ"ר בטי"א" (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר איפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא יכשלו בה בני-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותירצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורה, כי חוששים שמהמרקולים נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

יז. עבודת פוככים שְהִיָּה לָהּ מִרְחֵץ⁹⁷ או גִּנְהָ -
נְהִיָּה פָּהֶם שְׁלֹא בְטוּכָה⁹⁸, וְאִין נְהִיָּה פָּהֶם בְטוּכָה.
הִיָּה לָהּ וְלֹא־חֲרִיט⁹⁹ - נְהִיָּה בְּהֵן אֶפְלוּ בְטוּכָה
כְּהִיָּה, וּבְלִבֵּד שְׁלֹא יִתֵּן שְׁכָר¹⁰⁰.

(97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

יח. מִרְחֵץ שֵׁישׁ בֶּה עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים¹⁰¹, מִתֵּר לְרִחֹץ
בֶּה, מִפְּנֵי שְׁהִיא נַעֲשִׂית שֵׁם לְנוֹי וְלֹא לְעִבְדָּה¹⁰²,
שְׁנֶאֱמַר: "אֱלֹהֵיהֶם" - בְּזֶמֶן שְׁנוֹהֲגִים בֶּה מְנַהֵג
אֱלֹהִית, וְלֹא בְּזֶמֶן שְׁמִבְזִין אוֹתָן; כְּגֹזֵן זֶה שְׁהִיא
עוֹמֶדֶת עַל הַפִּיבָה¹⁰³ וְהַכֹּל מִשְׁתַּיִּינִין בְּכַנְיָה¹⁰⁴. וְאִם
הִיָּתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ¹⁰⁵, אֲסוּר לִפְנֵס בּוֹ.

(101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחרץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה. וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות רי"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, ובה היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (105) (שם).

יט. סִפִּין שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים¹⁰⁶ שֶׁשָּׁחַט בֶּה, הִרִי זֶה
מִתֵּר¹⁰⁷, מִפְּנֵי שְׁהִיא מְקַלְקֵל¹⁰⁸. וְאִם הִיָּתָה בְּהִמָּה
מִסְפָּנָה¹⁰⁹, הִרִי זֶה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שְׁהִיא מְתַקֵּן¹¹⁰;

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה, אֶפְלוּ מִיָּם וּמִלָּח - אֲסוּר
בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כָּל שְׁהוּא, לֹא־קָה".

ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.

על פי נגלה מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו ולכן הדין בעבודה זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך מאומה".

ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממשהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד, כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.

לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק כ"ט עמוד 154 ועמוד 363.

1 טז. הַמוֹצֵא כֶּסֶת וְכָלִים וּמַעוֹת בְּרֹאשׁ עֲבוֹדַת
2 פּוֹכְכִים - אִם מִצָּאֵן דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, הִרִי אֵלּוּ מִתֵּרִין;
3 וְאִם מִצָּאֵן דֶּרֶךְ כְּבוֹד, הִרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין⁸⁶. בִּיצֵד?
4 מִצָּא כִּיס תְּלוּי בְּצֹנְאוֹ⁸⁷, כֶּסֶת מְקַפֶּלֶת⁸⁸ וּמַנְחַת עַל
5 רֹאשׁוֹ, כָּלִי כְּפוּי עַל רֹאשׁוֹ - הִרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי
6 שְׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ. מִצָּא בְּרֹאשׁוֹ
7 דְּבַר שְׁפִיּוּצָא בּוֹ קָרֵב לְגַבִּי הַמְּזַבֵּחַ⁸⁹ - הִרִי זֶה
8 אֲסוּר⁹⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹¹? בְּזֶמֶן שְׁמִצָּאֵן חוּץ
9 לְמָקוֹם עֲבוֹדָתוֹ; אֲבָל אִם מִצָּאוּ בְּפָנִים⁹² - בֵּין דֶּרֶךְ
10 כְּבוֹד בֵּין דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן, בֵּין דְּבַר הָרָאוּי לְמַזְבֵּחַ בֵּין דְּבַר
11 שְׁאִינּוֹ רָאוּי - כָּל הַנִּמְצָא בְּפָנִים אֲסוּר, אֶפְלוּ מִיָּם⁹³
12 וּמִלָּח. וּפְעוּר וּמִרְקוּלִיס⁹⁴, כָּל הַנִּמְצָא עִמָּהּ, בֵּין
13 בְּפָנִים בֵּין בְּחוּץ, אֲסוּר⁹⁵ בְּהִנָּאָה. וְכֵן אֲבָנֵי מִרְקוּלִיס
14 - אֲבָן הַנִּרְאִית שְׁהִיא עִמּוֹ, אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁹⁶.

(86) (עבודה-זרה נא:) משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקציהם... כסף וזהב אשר עימם (דברים כט, טז) - כל שעימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעות עצמן בלי כיס המונחות על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזוים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט:) - כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה -

שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה). שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמות להדיט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, יג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסרו מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים אין לחוש שרבים חפרום לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור י"ד קמה; ראה ט"ז, י"ד שם, ס"ק ג.). (8) (תמורה כח:): "דבר שיש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה (תמורה כט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.). (14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד:). (15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביארו בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שמסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, יט): "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הכנו והקדשנו". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזנו, כי נאסרו אף להדיט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד:). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב

1 והרי זה התקון מהנאת משמשי¹¹¹ עבודת פוכבים.
2 וכן אסור לחתך בה בשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם
3 חתך דרך הפסד¹¹³ והשחתה - מותר.

(106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניה כתקרובת. (107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. (108) שבשחיטתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. (109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. (112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו.). (113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ח.). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פרק שמיני

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

4 א. כל שאין בו תפיסת יד אדם² ולא עשהו³ אדם,
5 אף-על-פי שנעבד, הרי זה מותר⁴ בהנאה. לפיכך
6 עובדי פוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות
7 ואת האילנות הנטועין⁵ מתחלתן לפרות⁶, ואת
8 המעיינות הנובעין לרבים⁷ ואת הבהמה⁸ - הרי אלו
9 מתרין בהנאה, ומותר לאכל אותן הפרות שנעבדו
10 במקום גדילתן⁹ ואותה הבהמה. ואין צריך לומר
11 הבהמה שהקצת¹⁰ לעבודת פוכבים, שהיא מתרת
12 באכילה בין שהקצתה לעבדה, בין שהקצתה
13 להקריבה¹¹, הרי זו מתרת¹². במה דברים אמורים
14 שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם
15 עבודת פוכבים, אבל עשה בה מעשה פל-שהוא,
16 אסרה. פיצד? כגון ששחט בה סימן¹³ לעבודת
17 פוכבים. עשאה חליפין¹⁴ לעבודת פוכבים, אסרה;
18 וכן חליפי חליפין¹⁵, מפני שנעשים דמי עבודת
19 פוכבים¹⁶. במה דברים אמורים¹⁷ בבהמת עצמו;
20 אבל אם שחט בהמת חברו לעבודת פוכבים או
21 החליפה, לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו
22 שלו¹⁸. המשתתף לקרקע עולם¹⁹, לא אסרה. חפר
23 בה בורות, שיחין ומערות, לשם עבודת פוכבים -
24 אסרה²⁰.

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי

שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין כח.): "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"ד"ד נזנית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפק בזה ולא פשטוהו, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדין כל "תיקו" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרענים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לד, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכופף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הכרֶכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הֶרְכָּבָה, ושתייה נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה, ולא השתחוה, ובא גוי והשתחוה לה - אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

וטעם הדבר הוא משום ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" ואין הגוי יכול לאסור הלבנה של ישראל אלא אם גילה הישראל דעתו "דניחא לי" בע"ז".

וצריך להבין: מקורו של הרמב"ם הוא בגמרא ע"ז ולמסקנת הגמרא שם הזקיפה היא רק גילוי דעת דניחא לי וכמפורש בלשון רש"י שם "ולא משום מעשה" ומניין לרמב"ם לפסוק להלכה שגילוי דעת לע"ז בלא מעשה אינו מספיק והוסיף "שזקיפתה הוי מעשה" והלא הוא היפך מסקנת הגמרא שם דסגי בגילוי דעת (אף ללא מעשה).

ויש לומר שמקורו מהסוגיה בהמשך הגמרא שם ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואין יכולים הגויים שבא"י לאסור דבר שאינו שלהם. ומתרת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם. ומשמע מהגמרא שגילוי דעת

"המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:). הואיל ועשה בה מעשה.

1 ב. מים שזקף הגל והשתחוה לה, לא אסרן.
2 נטלן בידו והשתחוה לה - אסרן.
3 שגדל לו²³ ועבדן במקומם²⁴ - מתרות, שהרי אין
4 בהן תפיסת יד אדם²⁵.

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדין כל מים של יחיד, כפירוש התוספות רי"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהן אדם. (25) (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ג א).

5 ג. ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ולא השתחוה
6 לה, ובא עובד פוכבים והשתחוה לה, אסרה²⁶
7 בהנאה, שזקיפתה - מעשה²⁷. וכן אם זקף ביצה²⁸,
8 ובא עובד פוכבים והשתחוה לה - אסרה²⁹. חתך
9 דלעת וכיוצא בה והשתחוה לה - אסרה³⁰. השתחוה
10 לחצי דלעת, וחצי האחר מערה³¹ בו - הרי זה
11 אסור³² מספק, שמה זה החצי כמו יד³³ לחצי
12 הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהיה נעבד, אסור
13 בהנאה³⁴; וזו היא אסרה האמורה בתורה. היה
14 אילן נטוע, וגדעו³⁵ ופסלו³⁶ לשם עבודת פוכבים³⁷,
15 אפלו הכריף³⁸ והרפיכ³⁹ בגופו של אילן והוציא
16 שריגים⁴⁰ - פורת את השריגים, והם אסורים
17 בהנאה, ושאר האילן מתר⁴¹. וכן המשתחוה לאילן,
18 אף-על-פי שלא נאסר גופו⁴² - כל השריגים והעלים
19 והלולבין⁴³ והפרות שיוצא כל-זמן שהוא נעבד,
20 הרי אלו אסורין בהנאה⁴⁴. אילן שהיו העובדי
21 פוכבים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים
22 לעשות שָׂכָר לַבַּיִת עבודת פוכבים פלוני, ועושין
23 מהן שָׂכָר ושותים אותו ביום חגם - הרי זה האילן
24 אסור בהנאה, מפני שסתמו שהוא אסרה, ולפיכך
25 עושין בפרותיו כף, שזו היא חקה של אסרה⁴⁵.

(26) אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה". (27) ובה גילה דעתו שנוח לו לעבוד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ג' סיון - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אֲבֵן שֶׁהֶעֱמִיד עָלֶיהָ⁶¹ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, הָרִי זֶה אֲסוּרָה כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ. סִלְקָה - הָאֲבֵן מִתְּרֵת⁶². מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְעֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶³ וְנָפַל - אֲסוּר לְבָנוֹתוֹ⁶⁴. פִּיֶּצֶד יַעֲשֶׂה? פּוֹנֵס לְתוֹף שָׁלוֹם⁶⁵ וּבִוְנָה, וְאוֹתוֹ הָרֹחַ מְמַלְאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, פְּדִי שָׁלֹא יִרְחִיב לְבֵית עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁶. הָיָה הַכֹּתֵל שָׁלוֹם וְשָׁל עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁷ - יְדוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה שָׁלוֹם⁶⁸ מִתֵּר בִּהְנָאָה, וְשָׁל עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, הַפֵּל אֲסוּר בִּהְנָאָה. אֲבָנֵי, עֲצִי וְעֶפְרוֹ, הַפֵּל אֲסוּר בִּהְנָאָה⁶⁹.

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט). (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה. (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה; וכן הרמב"ם כתב"ד אברבנאל. (66) (ע"ז מז). (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל. (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכירן - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם). (69) כנוסח אוקספורד.

ו. פִּיֶּצֶד מֵאֲבֵד⁷⁰ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים וְשָׂאָר דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּגִלְלָה, כְּגוֹן מְשַׁמְשֵׁה וְתִקְרַכְתָּ שְׁלֹה? שׁוֹחֵק וְזוֹרֵה לְרוּחַ⁷¹, אוֹ שׁוֹנֵף וּמַטִּיל לַיָּם הַמָּלַח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): כ"שזה וזה גורם - מותר". (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.), וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרקו לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצדדים: "או שורף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

ז. דְּבַר שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָד אָדָם שֶׁנֶּעֱבַד, כְּגוֹן הָרִים וּבִהְמָה וְאֵילָן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּעֱבַד עֲצָמוֹ מִתֵּר

סתם אינו מספיק אלה רק כאשר ישראל עשו מעשה - "מדפלחו ישראל לעגל" - גילו דעתם שנח להם בע"ז וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו עביד וכו".

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה היאך עשה אהרן את העגל והלא היה במעלה עליונה. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אליי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל, ומכיון ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה. כי אף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דתם "דניחא להו בע"ז" מכל מקום גילוי דעת ללא מעשה אינו גילוי דעת.

אבל מרגע שעשו מעשה ועבדו לעגל, הרי זה גילוי דעת ממש כי יש בו מעשה ומדוייק בלשון הגמרא: "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בע"ז".

לקוטי שיחות חלק י"א עמוד 147.

ד. אֵילָן שֶׁמֶעֱמִידִין תַּחְתּוֹ⁷³ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים - כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא תַּחְתּוֹ, אֲסוּר בִּהְנָאָה. נָטְלָה מִתַּחְתּוֹ, הָרִי זֶה מִתֵּר⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבַד. בֵּית שְׁבָנָאוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתַּחְלָה שֶׁהָיָה הַבֵּית עֲצָמוֹ נֶעֱבַד, וְכֵן הַמְשַׁתְּחָה לְבֵית כְּנוֹי - הָרִי זֶה אֲסוּר בִּהְנָאָה⁷⁵. הָיָה כְּנוֹי, וְסִידוֹ⁷⁶ וְכִדְרוֹ⁷⁷ לְשֵׁם עֲבֹדַת כּוֹכָבִים עַד שֶׁנִּתְחַדַּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחִדַּשׁ, וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בִּהְנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאָהוּ לְעֵבֶדוֹ, וְשָׂאָר הַבֵּית מִתֵּר⁷⁸. הַכְּנִיס עֲבֹדַת כּוֹכָבִים לְתוֹף הַבֵּית⁷⁹ - כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בִּהְנָאָה; הוֹצִיאָהּ - הִתֵּר הַבֵּית⁸⁰. וְכֵן אֲבֵן שֶׁחֲצָבָה⁸¹ מִתַּחְלָה לְעֵבֶדָהּ, אֲסוּרָה בִּהְנָאָה⁸². הִיתָה חֲצוּבָה, וְצִירָהּ וְכִירָהּ⁸³ שֶׁתַּעֲבֵד - אֶפְלוֹ צִיר וְכִיר כְּגוֹף⁸⁴ הָאֲבֵן, וְאֵין צִירָהּ לֹמֵר אִם כִּיר עָלֶיהָ⁸⁵ - נוֹטֵל⁸⁶ מֶה שֶׁחִדַּשׁ, וְהוּא אֲסוּר בִּהְנָאָה, הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲבֵד, וְשָׂאָר הָאֲבֵן מִתֵּר⁸⁷.

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדיבור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עציו ואבניו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג). (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז:). שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין המשתחוה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליה - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם, נג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:). (84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. (85) "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטל! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג.). (86) (שם, נב:). (87) שנאמר: ויצמדו לבצל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נג.).

י. פיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אָזנה, ראש אָצבעה; פָּחֶסֶה⁸⁸ בִּפְנֵיהָ, אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא חִסְרָה; או שִׁמְכָרָה לְצוּרָה יִשְׂרָאֵל - הָרִי יִזְנֶה⁸⁹ בְּטִלָּה. אֲבָל אִם מְשַׁפְּנָה או מְכָרָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁹⁰ או לְיִשְׂרָאֵל שְׁאִינוֹ צוּרָה, או שִׁנְפָּלָה עָלֶיהָ מַפְלָת וְלֹא פָנָה; גְּנוּבָה לְסֻטִּים וְלֹא תִבְעוּהָ; רָזַק בִּפְנֵיהָ, הַשְׁתִּין בִּפְנֵיהָ, גָּרְרָה⁹¹, זָרַק בָּהָּ אֶת הַצּוּאָה - הָרִי זֶה⁹² אֵינָה בְּטִלָּה.

(88) היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. (89) כי יודע הוא מראש שהצורף ישרונה ויתכנה לעשות ממנה כלים שונים (שם, נג.); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה, כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדה ולא ישרונה. (90) ואפילו צורף. (91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י). (92) כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה, כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עברו כעסו ישוב ויעבדה, והכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו ואלהיו, חזרו ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו (שם).

יא. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁהִנִּיחוּ עוֹבְדֵיהָ - בְּשַׁעַת שְׁלוֹם⁹³, מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שֶׁהָרִי בְּטִלָּה⁹⁴; בְּשַׁעַת מִלְחָמָה, אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא הִנִּיחוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁנִּשְׁבְּרָה מֵאֲלִיָּה - שִׁבְרֵיהָ אֲסוּרִים⁹⁵ בִּהְנֵאָה, עַד שִׁיבְטִלָּהָ. לְפִיכָךְ, הַמוֹצֵא שִׁבְרֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה, שֶׁמָּא לֹא בְּטִלָּה הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים⁹⁶. וְאִם הִיתָה שֶׁל פְּרָקִים⁹⁷, וְהִדְיוּט⁹⁸ יְכוֹל לְהַחֲזִירָם - צָרִיךְ

1 בִּהְנֵאָה, צִפּוּי⁷³ אֲסוּר בִּהְנֵאָה. וְהִנֵּהנָה בְּכָל-שָׁהוּא
2 מֵהֵן, לּוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַחֲמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב
3 עֲלֵיהֶם"⁷⁴. וְכָל צִפּוּי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁷⁵ הָרִי הֵן בְּכָלֵל
4 מִשְׁמָשִׁיָּה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל ש"עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה.). ואף על פי ששאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שמים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שמים ("נר מצוה", בפירושו ל'ספר המצוות' לרבינו ל"ת, כב.). (75) של אלילים תלושים. (76) ולוקים עליהם שמים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

5 ח. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרִים שֶׁבְּטִלָּה נְכָרִים קִדְּם⁷⁷
6 שֶׁתָּבֵא לְיַד יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שְׁנֵאָמַר:
7 "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ" - כִּשְׁבָּאוֹ לְיָדֵינוּ
8 וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוּת; אֲבָל אִם בְּטִלָּה, הָרִי אֵלּוֹ
9 מִתְּרִין⁷⁸.

(77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול, כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב.) דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטלו) - ולקחת לך.

10 ט. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם⁷⁹.
11 אֲפִלּוּ הִיָּה לְנִכְרֵי בָּהּ שִׁתְּפוּת⁸⁰, אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל
12 כְּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם וְטַעוּנָה גְּנִיזָה⁸¹.
13 וְכֵן עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרִי שֶׁבָּאת לְיַד יִשְׂרָאֵל,
14 וְאַחֲרָכָּךְ בְּטִלָּה הַנְּכָרִי - אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם,
15 אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם⁸². וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל
16 עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, וְאֲפִלּוּ בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁸³.
17 עוֹבֵד פּוֹכְבִּים קָטָן אוֹ שׁוֹטֵה אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוֹדַת
18 פּוֹכְבִּים⁸⁴. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁבְּטִל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, בֵּין
19 שְׁלֹו, בֵּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אַחֲרִים, בְּעַל פְּרָחוֹ,
20 אָף-עַל-פִּי שְׁאֵנְסוֹ יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ - הָרִי זֶה בְּטִלָּה;
21 וּבִלְבָד שִׁיָּהָ הַנְּכָרִי הַמְבַטֵּל עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים;
22 אֲבָל מִי שְׁאִינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, אֵין בְּטוּלוֹ
23 בְּטוּל⁸⁵. הַמְבַטֵּל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים - בְּטֵל מִשְׁמָשִׁיָּה⁸⁶.
24 בְּטֵל מִשְׁמָשִׁיָּה - מִשְׁמָשִׁיָּה מִתְּרִים, וְהִיא אֲסוּרָה
25 בִּהְנֵאָה כְּמוֹ שֶׁהִיתָה, עַד שִׁיבְטִלָּנָה. וְתִקְרַת עֲבוֹדַת
26 פּוֹכְבִּים אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם⁸⁷.

(79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה

א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לַפְּנֵי חֲגֹם שֶׁל עֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּר
לְקַח מֵהֶם וְלִמְכֹּר לָהֶם דְּבַר הַמִּתְקַנֵּם³; לָלוֹת מֵהֶן⁴
וְלִהְיוֹתָם⁵, לַפְּרַע⁶ מֵהֶן וְלַפְרַע לָהֶם מְלִוָּה בַּשָּׁטָר⁷
אוּ עַל הַמִּשְׁכּוֹן⁸. אָבָל מְלִוָּה עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל⁹ מִיָּדָם. וּמִתֵּר לְמִכֹּר לָהֶן דְּבַר
שְׂאִינוּ מִתְקַנֵּם, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתִבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חֲגֹם.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹¹ בְּאַרְרֵץ-יִשְׂרָאֵל¹², אָבָל בְּשָׂאָר
אֶרְצוֹת¹³, אֵינוּ אֲסוּר אֲלָא יוֹם חֲגֹם בְּלִבָּד. עֶבֶר וְנִשְׂא
וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים - הָרִי זֶה מִתֵּר
בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיוֹם חֲגֹם עִמָּהֶן, הָרִי זֶה
אֲסוּר בְּהִנָּאָה¹⁴.

(2) (ע"ז ב.) כי על ידי זה שהנכרי ירויה במכירת סחורתו,
או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג,
ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר.
(3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום
חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר
שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים
ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:).
(4) שיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו.
(5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום
חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף
על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר
זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף
בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם,
ו:). (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז ו:).
(10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל
ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). (11) שכל אלה
אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים
מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא:).
(14) (שם, ו:). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע י"ד קמח, סעיף
יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן
הזה שאינם בקיאים בטיב האלילים - מותר לשאת ולתת
עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א
והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות
לכניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי
לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

ב. וְאֲסוּר לְשַׁלַּח דִּירוֹן¹⁵ לְנִכְרֵי בְּיוֹם אִידוֹ¹⁶, אֲלָא-
אִם-כֵּן נִוְדַע לּוֹ שְׂאִינוּ מוֹדֶה בְּעֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וְאֵינוּ
עוֹבְדֵיהֶם¹⁷. וְכֵן נִכְרֵי שְׁשַׁלַּח דִּירוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם חֲגוֹ,
לֹא יִקְבְּלֻהוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיבָה¹⁸ - נוֹטְלוֹ
בְּפָנָיו, וְאֵינוּ נִהְנֶה בּוֹ עַד שְׂיִידַע לּוֹ שֶׁזֶה הַנִּכְרִי אֵינוּ
עוֹבֵד עֲבֹדוֹת כּוֹכָבִים וְאֵינוּ מוֹדֶה בָּהֶם¹⁹.

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון
הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז
סה.). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון.
(19) (שם, ו:).

ג. הִיָּה אֵידֵן שֶׁל אוֹתָן עֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת יָמִים
הַרְבֵּה, שְׁלֹשָׁה אוּ אַרְבָּעָה אוּ עֶשְׂרֶה - כָּל אוֹתָן

לְבַטֵּל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק מִפְּרָקֵיהֶם⁹⁹. וְאִם אֵינוּ יָכוֹל
לְהַחְזִיר - בֵּינוֹן שְׁבֻטָּל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטָלוּ כָּל
הַשְּׁבָרִים¹⁰⁰.

(93) ואין דעתם לחזור. (94) ולפיכך לא לקחיה עמהם
(שם, נג:). (95) (שם, מא:). כי עובדים הם אפילו לשברים.
(96) אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין
אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק
ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:).
(97) של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98) מי שאינו
אומן לכך. (99) ואין האחד נותר בביטול חברו. (100) כי
הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור,
ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

יב. מְזַבַּח עֲבֹדַת כּוֹכָבִים שְׁנִפְגַּם¹⁰¹ - עֲדִין הוּא
אֲסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שְׂיִנָּתֵן רְבוּ¹⁰² בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
וּבִימוֹס¹⁰³ שְׁנִפְגַּם - מִתֵּר¹⁰⁴. אִי-יָהוּ בִימוֹס וְאִי-יָהוּ
הוּא מְזַבַּח? בִּימוֹס - אֶכָּן אַחַת, מְזַבַּח - אֶכָּנִים
הַרְבֵּה¹⁰⁵. וְכִיצַד מְבַטְלִין אֶבְרֵי מְרְקוּלִיס? בֵּינוֹן שְׁבֻטָּה
מֵהֶם בְּנֵן אוּ חֶפֶה בִּהֶן¹⁰⁶ אֶת הַדְּרָכִים וְכִיּוֹצֵא כְּאֵלוֹ
- הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁷. בִּיצַד מְבַטְלִים אֶת
הָאֲשֵׁרָה? קֶרֶם¹⁰⁸ מִמֶּנָּה עָלָה אוּ זֶרֶק מִמֶּנָּה
יִוִּקֵּץ¹⁰⁹; נֹטֵל מִמֶּנָּה מִקָּל אוּ שְׂרִבִּיט, אוּ שְׂשֻׁפָּאָה¹¹⁰
שְׂלֹא לְצַרְפָּה¹¹¹ - הָרִי זֶה בְּטָלָה¹¹². שְׂפָאָה לְצַרְפָּה¹¹³
- הִיא אֲסוּרָה, וּשְׂפָאָיָה¹¹⁴ מִתְרִים. וְאִם הִיתָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצַרְפָּה בֵּין שְׂלֹא לְצַרְפָּה, בֵּין הִיא וּבֵין
שְׂפָאָיָה - אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹¹⁵, שְׁעֹבְדוֹת כּוֹכָבִים שֶׁל
יִשְׂרָאֵל אֵין לָהּ בְּטוּל לְעוֹלָם.

(101) שניתן מקצתו. (102) (שם, נג:). כי כל זמן שלא ניתן
רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק:
בשמו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים
וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו
אשרים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם,
נד.). (103) אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא
משמשת בסיס לה. (104) כי הואיל ונפגמה משליכים
אותה ונותנים אחרת במקומה. (105) (שם, נג:).
(106) כיסה, ריצף. (107) (שם, נ). בלי כל חשש. ואפילו
רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני
שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של
עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך
ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי
ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או
לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט:). מפני שבמעשים
אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן
משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך.
(113) ליפותה. (114) השבבים הדקים הנופלים מתחת
המקצועה. (115) (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִיו

(1) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיהם ולפני
חגיהם.

שְׂבָאוֹתוֹ מָקוֹם, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדַת
פּוֹכְבִּים³³ שְׂבָאוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְעוֹלָם³⁴; וְדָבָרִים שְׂאִינָן
מִיִּחְדָּין לָהּ, מוֹכְרִין אוֹתָם סֶתֶם³⁵. וְאִם פָּרַשׁ הָעוֹבֵד
פּוֹכְבִּים שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים - אֲסוּר
לְמַכּוֹר לּוֹ³⁶, אֶל־אִם־כֵּן פָּסְלוּ מִלְּהִקְרִיבוֹ³⁷ לְעֲבוֹדַת
פּוֹכְבִּים, לְפִי שְׂאִין מִקְרִיבִין חֹסֵר לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים.³⁸

(32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג.):
(33) (שם) לפי שיקריבו לַעֲבוֹדַת־זֶרָה, ועובר ישראל משום:
"ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על
עבודה־זֶרָה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו
מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה־זֶרָה הוא קונה.
(36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה־זֶרָה. (37) כגון
שקטע בטרם שמכר אצבע מתרגנול לבן שנהגם להקריבו
לעבודה־זֶרָה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו
(שם).

ז. הֵיוּ מְעַרְבִין דְּבָרִים מִיִּחְדָּין עִם דְּבָרִים שְׂאִין
מִיִּחְדָּין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זָפָה³⁸ בְּכֻלָּל לְבוֹנָה שְׁחָרָה³⁹ -
מוֹכֵר הַכֹּל סֶתֶם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִלְקֹט הַזָּפָה
לְבָדָה לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(38) המיוחדת לעבודה־זֶרָה. (39) שאינה מיוחדת.
(40) (שם). "מותר למכור לו תרגנול בין התרגנולים",
כלומר: אף על פי שתרגנול לבן מיוחד לעבודה־זֶרָה ואסור
למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרגנולים מצבע
אחר וביניהם נמצא תרגנול לבן - מותר למכרו עם השאר,
כי מכיון שקונה גם תרגנולים אחרים, מוכח הדבר שלא
לשם עבודה־זֶרָה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים.
וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר
להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר:
שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים
לעבודה־זֶרָה", ואין אנו חוששים שיקריבו לַעֲבוֹדַת־זֶרָה,
כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושם אמרו: עדיין יש
חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה־זֶרָה" לשם
עבודה־זֶרָה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים
שהם יקריבו? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור"
חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין
הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

ח. כָּשֶׁם שְׂאִין מוֹכְרִין לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים דְּבָרִים
שְׂמַחֲזִיקִין⁴¹ בְּהֵן יִדְּיָהֶן לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, כֶּף אֵין
מוֹכְרִין לָהֶם דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ נֶזֶק לְרַבִּים⁴², כְּגוֹן דְּבָרִים
וְאֲרִיּוֹת וְכִלִּי־זֶיֶן וְכָבֵלִים וְשִׁלְשָׁאוֹת⁴³; וְאִין
מִשְׁחִיזִין⁴⁴ לָהֶם אֶת הַזֶּיֶן⁴⁵. וְכֹל שְׂאִסוּר לְמַכּוֹר
לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוֹד לְמַכּוֹר
לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְכֵן אֲסוּר לְמַכּוֹר כֶּלִי נֶזֶק לְיִשְׂרָאֵל
לְסֻטִּים⁴⁶.

(41) שמסייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל
(ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם
ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: התחב והרומח.

הַיָּמִים כְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֵלָן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים
לְפָנֶיהֶן²⁰.

(20) (ע"ז ח.) ובמשנה מנו חכמים את חגיגה, וביניהם חגים
הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים
אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרנורא" הנמשך
שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה
למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסרו חכמינו גם שלשה
ימים לפניהם.

ד. כְּנֻעֲנִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הֵם, וְיוֹם רִאשׁוֹן
הוּא יוֹם אֵידָם. לְפִיכָךְ אֲסוּר לָתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם
בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שֵׁשִׁי שֶׁכָּכֵל שִׁבְתָּ
וְשִׁבְתָּ, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר יוֹם רִאשׁוֹן עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא
אֲסוּר בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אֲדִיָּהֶם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג).

ה. יוֹם שְׂמַתְכַנְסִין בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַעֲמִיד לָהֶם
מִלֵּךְ, וּמִקְרִיבִין וּמַקְלִסִּים לְאַלְהֵיהֶם - יוֹם חֲגֹם הוּא,
וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר חֲגִיגָהֶם²². אֲבָל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים
שֶׁעוֹשֶׂה הוּא חָג לְעַצְמוֹ, וּמוֹדָה לְפּוֹכֵב שֵׁלֵּו וּמַקְלִסוֹ
כְּיוֹם שְׁנוּלָד בּוֹ, וְיוֹם תְּגַלְחַת זָקְנוֹ אוֹ בְּלוּרִיתוֹ²³,
וְיוֹם שֶׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם וְשִׁינָּא מִבֵּית־הָאֲסוּרִים, וְיוֹם
שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה²⁴ לְבָנוֹ, וְכִיּוּצָא בְּאֵלֹ - אֵינוֹ אֲסוּר
אֶל־אִם אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלָכָד. וְכֵן יוֹם
שִׁמּוֹת לָהֶן בּוֹ מֵת וְנִעְשָׂהוּ חֲגִיגָה - אוֹתָם הָעוֹשִׂים
אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֹל מִיתָה שְׁשׁוּרְפִין בָּהּ פְּלִים²⁷
וּמַקְטָרִים קִטְרֶת²⁸, בִּידוּעַ שֵׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים²⁹.
אֵין יוֹם הֶחָג אֲסוּר, אֶל־אִם לְעוֹבְדֵיהָ בְּלָכָד, אֲבָל אוֹתָם
שֶׁשְׂמַחֲמִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמִשְׁמָרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי
מִנְהַג³⁰ אוֹ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ
- הָרִי אֵלֹו מִתְרִין לְשֹׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן³¹.

(22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. (23) מניחים השער
באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי
שנשאר נקרא: בלוּרִית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי
פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). (24) סעודת
נישואין. (25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים
למשמעתו אינם בכלל אסור זה ומותר לישא וליתן עמהם,
ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה־זֶרָה ביום חג אדוניהם
(ע"ז ח.). (26) משנה לשנה. (27) כגון: מיטתו וכלי
תשימי המט, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם,
ככתוב (ירמיה לז, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך
המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה
זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי
להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא, ובר"ן שם).
(28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). (29) מרוב חשיבות המת
קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח.). (30) משום שלום המדינה
שהם חוסים בצלה. (31) (שם, ח:).

ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיִּחְדָּין לְמִין מִמֵּינֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים³²

עבודת כוכבים נחשבות⁶¹; ושאין מַעֲשֵׂוֹת, מַתְרוֹת¹⁹
בהנאה⁶². חֲנִיּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶³, אֲסוּר לִשְׁכֹּרְןָ,
מִפְּנֵי שְׁמִהָנָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴.²¹

59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. 60) אפילו
שלא מן הקישוט עצמו. 61) ולכן כל מה שבתוכן
כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים
מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס
לכאני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן
אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש, י
ור"ן). 62) (שם). 63) שהם קנין לעבודה-זרה.
64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

יג. המוכר בית לעבודת כוכבים, דָּמִיּוֹ אֲסוּרִים²²
בהנאה⁶⁵, ויוליכם לים המלח⁶⁶. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²³
שֶׁאֵנָסוּ יִשְׂרָאֵל וְגָזְלוּ בֵּיתוֹ וְהִעֲמִידוּ בּוֹ עֲבוֹדַת²⁴
כּוֹכָבִים, דָּמִיּוֹ מִתְרִין⁶⁷, וְכֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְפָּאוֹת²⁵
שֶׁלָּהֶם⁶⁹.²⁶

65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר ביתו
לעבודה-זרה. 66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו
ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שוחק"): "וכי בכל
שעה ילך לים המלח? ותיצו: שאפשר לשחוק ולזרות
במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "יום המלח" אלא
להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. 67) שהרי אנוס הוא
ואין לקנסו. 68) שטר מכירה. 69) בבתי דינים לחתום
עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתים על שטרו
- מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

יד. וְחִלְלִין⁷⁰ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּר לִסְפֹּד²⁷
בָּהֶן⁷¹. הוֹלְכִין לִירֵידָה⁷² שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלוֹקְחִין²⁸
מֵהֶן בְּהֵמָה, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, בְּגִיּוֹתָן⁷³, וּבָתִּים²⁹
וְשִׁדּוֹת וְכִרְמִים, וְכֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁלָּהֶן⁷⁴,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם⁷⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?³⁰
בְּלוֹקַח מִבְּעַל-הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָכֶס, אֲבָל הַלוֹקַח³¹
שֶׁם מִן הַתִּגְרָר⁷⁶, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מָכֶס,³²
וְהַמָּכֶס לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְנִמְצָא זֶה מִהֵנָּה עֲבוֹדַת³³
כּוֹכָבִים. עֵבֶר וְלִקַּח מִן הַתִּגְרָר - אִם בְּהֵמָה לְקַח,³⁴
מִנְּשֹׂר⁷⁷ פְּרִסוּתִיהָ מִן הָאֶרֶבָּבָה וּלְמַטָּה; וְאִם פְּסוּת³⁵
וְכִלִּים לְקַח - יִרְקָבוּ. לְקַח מְעוֹת וְכִלִּי מִתְּכֹתֶם⁷⁸,³⁶
וְיִלְיָכֶם לִיָּם הַמֶּלֶח. לְקַח עֵבֶר - לֹא מַעֲלִים⁷⁹ וְלֹא³⁷
מוֹרִידִין⁸⁰.³⁸³⁹

70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנזכר במשנה
(ב"מ פ"ו, מ"א). 71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). 72) שוק
גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם
ידובר. 73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים"
שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים
- שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג.).
74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שידור
לאיללים על זה. 75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים
להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). 76) סוחר.

46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על פשיכות
דמים, אבל מתוך שהוא גוזל השומט ממון מידי בעליו
ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו,
ובינתיים יאבד זה ממנו (מלשון רש"י, שם).

ט. הִיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְכִתְרוֹ
לָהֶם בְּרִית - מִתֵּר לְמַכֵּר פְּלִיזִין לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ
וְגִיסוֹתֵי⁴⁷, מִפְּנֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם מְלָחָמָה עִם צָרֵי
הַמְּדִינָה לְהַצִּילָהּ, וְנִמְצָאוּ מִגִּנָּים עָלֵינוּ, שֶׁהָרִי אָנוּ
שְׂרוּיִין בְּתוֹכָם⁴⁸. עִיר⁴⁹ שִׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,
מִתֵּר לְהִלָּךְ חוּצָה⁵⁰ לָהּ, וְאֲסוּר לְהַפְסֵם בְּתוֹכָהּ⁵¹. הִיָּה
חוּצָה לָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - מִתֵּר לְהִלָּךְ בְּתוֹכָהּ.⁷

47) חיילות שלו. 48) (שם, טז.). 49) בדפוסים
האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט', שלפניה, אבל מתוך
מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן
נראה מתוך הדפוסים הישנים. 50) שאין הם נמשכים
אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. 51) (ע"ז יא:).
וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס
בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן
לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם,
מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד
ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל
הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא
ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

י. הַהוֹלָךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲסוּר לוֹ לְעַבְרָה⁵² בְּעִיר⁸
שִׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?⁹
בְּזֶמֶן שֶׁהִדְרָךְ מִיְּחַדָּתָה⁵³ לְאוֹתוֹ מָקוֹם; אֲבָל אִם יֵשׁ¹⁰
שֶׁם דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, וְנִקְרָה⁵⁴ וְהָלַךְ בּוֹ - מִתֵּר⁵⁵.¹¹

52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר
אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. 53) שאין
דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא
נקרא: "נהנה". 54) וקרה מקרה. 55) כי אין הנאתו
ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

יא. אֲסוּר לְבָנוֹת עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כִּפְּהֶם⁵⁶
שְׁמַעְמִידִים בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאִם עֵבֶר וּבְנָה,¹²
שֶׁכָּרוּ מִתֵּר⁵⁷. אֲבָל בּוֹנָה הוּא לְכַתְחִילָה הַטְּרָקְלִין אוֹ¹³
הַחֲצָר שִׁישׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַכִּפְּהֶם⁵⁸.¹⁴¹⁵

56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים
את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. 57) (ע"ז יט:)
כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור
לבנותה לכתחילה. 58) (שם טז). "הגיע לכיפה מותר
לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק
ו). והעיר ה"ט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם,
כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו
יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

יב. עִיר שִׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָיוּ בָּהּ חֲנִיּוֹת¹⁶
מַעֲשֵׂוֹת⁵⁹ וְשֶׁאֵינָן מַעֲשֵׂוֹת - הַמַּעֲשֵׂוֹת אֲסוּר לְהִנּוֹת¹⁷
בָּהֶן, בְּכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁבְּגִלָּל¹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"ב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתא של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו.). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיכות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

18 יז. ההולכין לתרפות⁹¹ עכו"ם, אסור לשאת ולתת
19 עמהן⁹², והבאים מתרין⁹³. והוא, שלא יהיו
20 קשורין⁹⁴ זה בזה, שאם היו קשורין - שפא דעתן
21 לחזור. ישראל ההולך לתרפות עכו"ם - בהליכה
22 מתר לשאת ולתת עמו, שפא יחזור בו⁹⁵, ובחזירה
23 אסור⁹⁶. ישראל מוקר - בין בהליכה בין בחזירה,
24 אסור⁹⁷.

(91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערון" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מז, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירושו: מלשון "תרפים" הנוכרים בתורה (בראשית לא, יט). (92) (ע"ז כט:): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמא יקנו אצלנו דברים ויקריבו לעבודה-זרה. (93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב:). (94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג:). (95) ולא ילך שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג:).

25 יח. ישראל שהלך ליריד⁹⁸ של עכו"ם - בחזירה
26 אסור לשאת ולתת עמו, שפא עכו"ם מכר⁹⁹ להן
27 שם; ודמי עכו"ם ביד ישראל אסורין בהנאה, ובכר
28 עכו"ם מתרין בהנאה¹⁰⁰. ומפני זה¹⁰¹ נושאין ונותנין
29 עם עכו"ם הבא¹⁰² מן התרפות של עכו"ם¹⁰³, ואין
30 נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות¹⁰⁴
31 ההוא; ולא עם ישראל מוקר, לא בהליכתו¹⁰⁵ ולא
32 בחזירתו¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכרו כאן לנו (שם). (100) (שם, סד:). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד:). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בנח, כמזהר.

(77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"ישור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקר". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג:). ודוקא "עבד בגוייתו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישראל ומצוה להעלותו (שם).

1 טו. עובד פוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה⁸¹,
2 אסור להנות מסעודתו. ואפלו לאכל ולשתות
3 הישראל משלו שם, אסור⁸², הואיל ובמסכת עובדי
4 פוכבים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו?
5 משיתחיל לעסק ולהכין צרכי סעודה, וכל ימי
6 המשתה, ולאחר ימי המשתה שלשים יום. ואם
7 עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין⁸³ - אפלו לאחר
8 שלשים יום אסור, עד שנים-עשר חדש. וכל
9 ההרחקה הזאת, מפני עבודה של פוכבים⁸⁴ הוא,
10 שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחך"⁸⁵, ולקחת מבנותי
11 לבניך וזנוי וגו'.

(81) לשמחת נישואין. (82) (ע"ז ח:). (83) שאמר לו בפירוש: שמזמינו למסיבתו מחמת הנישואין. (84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. (85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטרהה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפנייהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחך" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתך כאילו היא מזבחך.

12 טז. פת ישראל לא תיניק את בנה של עובדת
13 פוכבים⁸⁶, מפני שמגדלת בן לעבודת פוכבים; ולא
14 תילד את הנכרית עכו"ם. אבל מילדת היא בשכר,
15 משום איבה⁸⁷. והנכרית עכו"ם מילדת את פת
16 ישראל ומניקה את בנה⁸⁸ ברשותה⁸⁹, פדי שלא
17 תהרגנה⁹⁰.

(86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו.). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להיניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונותי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה ליילד אפילו בשכר, כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ד' סיון - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כופר בהישארות נהפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י') פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשבי" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורדין ולא מעלין (עבודה-זרה כו:). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטונינוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסה אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפסקה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אין פורתין ברית לעובדי עבודה זרה, פרי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: לא תכרת להם ברית". על הפסוק "ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני האמורי והחתי והפריזי החוי והיבוסים" כתב רש"י: "ששה אומות הן והגרשי עמד ופנה מפניהם מאליו". ולפ"ז יש לומר בדעת רש"י שיתכן והגרשי שלא הי' מ"ישיבי הארץ" בשעת הכניסה לא"י אינו נכלל באזהרות ובציוויים "לא תכרות להם ברית". אבל מהחינוך ומדברי הרמב"ם כאן משמע שהחיוב: לא תכרות להם ברית, החרם תחרימם, לא תח"ל כל נשמה - הוא בנוגע לכל הז' אומות, ולא רק בעת מלחמה כ"א בכל זמן ו"בכל מקום שנמצאים".

לקוטי שיחות חלק כ"א עמוד 227 והנ"ל 30.

- 15 ב. מפאין¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עכו"ם
- 16 אפלו בשכר. ואם ה"ה מתירא¹⁵ מהן או שהיה
- 17 חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשכר, אבל בחנם
- 18 אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹,
- 19 מרפאים אותו בחנם.

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חייב בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו:). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה:). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

- 20 ג. אין מוכרין להם פתים ושוות²⁰ בארץ-ישראל;
- 21 ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²².
- 22 ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובכלבד שלא

ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיודה לעבודה-זרה שבידי, כגירסת הר"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קרום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמא ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבוד זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"ז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמא ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) מכירת בתים ושוות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחו"ל; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

- 1 א. אין פורתין ברית לשבעה עממין² פרי שנעשה
- 2 עמהן שלום ונניח אותם לעבד עכו"ם, שנאמר:
- 3 "לא תכרת להם ברית". אלא יחזרו מעבודתם או
- 4 יהרגו. ואסור לרחם עליהם³, שנאמר: "ולא
- 5 תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם אובר או טובע בנהר,
- 6 לא יעלנו; וראהו נטוי למות⁵, לא יעילנו. אבל
- 7 לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה, אסור⁶,
- 8 מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. בפה דברים
- 9 אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷
- 10 והאפיקורסים⁸ מישראל, היה דין לאבדן ביד
- 11 ולהורידן עד באר שחת⁹, מפני שהיו מצרים¹⁰
- 12 לישראל ומסירין את העם מאחרי ה', כצדוק
- 13 ובייתוס¹¹ ותלמידיהם - "שם רשעים, ירקב"¹²
- 14 (משלי י, ז).

(2) והם הכנעני והחתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו:). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפחב"ש) שהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג.) (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטף - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן. (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש קנה, שלא יהיו חנונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושככה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

ה. מפרנסים³⁸ עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום³⁹. ואין ממחין⁴⁰ ביד עניי עובדי כוכבים בלקט, שכתה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפילו ביום חגם⁴¹, מפני דרכי שלום. ואין כופלין⁴² להן שלום לעולם⁴³. ולא יגנס לביתו של עובד כוכבים ביום חגו⁴⁴ לתת לו שלום. מצאו בשוק, נתן לו שלום בשפה רפה ובכבד ראש⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מלקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאילול ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאילול ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

ו. אין כל הדברים האלו⁴⁶ אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים, או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל; אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם, אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו. ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה⁴⁷, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר: "לא ישוב בארץ" - אפילו לפי שעה⁴⁸. ואם קבל עליו שבע מצות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג⁴⁹, אבל שלא בזמן היובל, אין מקבלין אלא גר⁵⁰ צדק בלבד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישוב בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי

יגעו שכונה²³. ואין שכונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שתים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חניה בקרקע²⁷. ומתר למכר להם בתים ושדות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חרץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבכית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות: כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

ד. אף במקום שהתירו²⁸ להשפיר, לא לבית דינה התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת כוכבים, ונאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". אבל משפיר להן בתים לעשותן אוצר²⁹. ואין מוכרין להן פרות ותבואה וכיוצא בהן במחבר לקרקע³⁰, אבל מוכר הוא משפיקין³¹, או מוכר לו על-מנת³² לקץ, וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להן? שנאמר: "ולא תחנם"³³ - לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו³⁴! קל-וחמר שספר בשבח מעשיו, או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם"³⁵ - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממצעיו הרעים. ואסור לתן להם מתנת חנם³⁶, אבל נותן הוא לגר תושב³⁷, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי" - במכירה ולא בנתינה.

(28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו

וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג). (11) כמבואר (ע"ז כט.). (12) קווצת שער ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. (13) והוא הנקרא בפי חז"ל: מספר קומי (ב"ק פג.). ופירש שם רש"י: "שמספרין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם". ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי: המספר קומי, והעושה בלורית". (14) כדמותם וכתבניהם. וכתבו (הגהות מיימוניות): "שצין להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות הגויים". (15) וכן אמרו (דברים רבה, ס"ב): "המספר קומי והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

ב. עפ"י שְׁהִיָּה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - פִּינֵן שְׁהִיָּע לְבִלּוּרִיתוֹ¹⁶ קְרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט¹⁷ אֶת יָדוֹ.¹⁸

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). (17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה זרה (ע"ז כט.).

ג. יִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה קְרוֹב לְמַלְכוּת וְצִדִּיק לִישָׁב לְפָנָיו מְלִכֵיהֶם, וְהִיָּה לוֹ גָּנָא, לְפִי שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן - הָרִי זֶה מֵתָר לְלִבָּשׁ בְּמַלְבוּשֵׁיהֶן וְלַגְלַח כְּנָגֵד פָּנָיו, כְּדִרְךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁸.

(18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט.): שאבטולוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

ד. אֵין מְנַחֲשִׁין¹⁹ כְּעַפּוֹ"ם, שְׁנֹאֲמָר: "לֹא תִנְחָשׁוּ". פִּיצֵד הוּא תִנְחָשׁ? כְּגוֹן אֱלוֹ שְׁאוּמְרִים: הוֹאִיל וְנִפְלָה פִּתְיָ²⁰ מִפִּי אוֹ נָפַל מִקְלֵי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הַיּוֹם, שְׁאֵם אֵלָּה, אֵין חֲפָצִי נַעֲשִׂים! הוֹאִיל וְעָבַר שׁוֹעֵל מִיִּמִּינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי הַיּוֹם, שְׁאֵם אֵצָא, יִפְגְּעֵנִי אָדָם רַמָּא! וְכֵן אֱלוֹ שְׁשׁוּמְעִים צִפְצוֹף הָעוֹף²¹ וְאוּמְרִים: יְהִיָּה כֶּף וְלֹא יְהִיָּה כֶּף! טוֹב לַעֲשׂוֹת דְּבָר פְּלוֹנִי, וְרַע לַעֲשׂוֹת דְּבָר פְּלוֹנִי! וְכֵן אֱלוֹ שְׁאוּמְרִים: שְׁחַט תְּרַנְגוּל זֶה, שְׁקָרָא עֲרִבִית²²! שְׁחַט תְּרַנְגֵּלֶת זֶה, שְׁקָרָה כְּמוֹ תְּרַנְגוּל! וְכֵן הַמְּשִׁים סִמְנִים לַעֲצָמוֹ: אִם יֵאָרַע לִי כֶּף וְכֶף, אֵעֲשֶׂה דְבָר פְּלוֹנִי, וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי, לֹא אֵעֲשֶׂה! כְּאֵלֵעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם²³; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדִבְרִים הָאֵלּוּ, הִפֵּל אֶסוּר. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דְבָר מְדַבְּרִים אֵלּוּ, לוֹקָה.

(19) מלשון: נִיחַשְׁתִּי וִיבְרַכְנִי ה' בְּגַלְלֵךְ (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על

הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישובו בארצך" - זו אזהרה שלא ישיבו גוי עובד עבודה זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטאו אותך ל". (49) (ערכין כט.). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב בויובל: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב.). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח.).

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא מְדַמִּין לָהֶן, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשַׁעַר² וְכִיּוּצָא בְּהֵן, שְׁנֹאֲמָר: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם", וְנֹאֲמָר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ"³, וְנֹאֲמָר: "הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם" - הִפֵּל כְּעֵנָן אֶחָד הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן; אֲלֹא יְהִיָּה הַיִּשְׂרָאֵל מְבַדֵּל מֵהֵן וְיִדְוֶע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבְשָׂאָר מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבַדֵּל מֵהֵן בְּמַדְעוֹ⁵ וּבִדְעוּתֵי⁶. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֲבַדְלִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא יִלְבֹּשׁ⁷ בְּמַלְבוּשׁ הַמִּיּוֹדֵד⁸ לָהֶן, וְלֹא יַגְדֵּל צִיצִית⁹ רָאשׁוֹ כְּמוֹ צִיצִית רָאשׁ, וְלֹא יַגְלַח מִן הַצִּדִּדִּין וְיִנְיֵחַ הַשֶּׁעַר בְּאֲמָצֵעַ כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנִּקְרָא בְּלוּרִית¹¹. וְלֹא יַגְלַח הַשֶּׁעַר מִכְּנָגֵד פָּנָיו מֵאֵין לֵאמֹר וְיִנְיֵחַ הַפֶּרֶעַ¹² מִלְּאַחֲרָיו, כְּדִרְךְ שְׁעוֹשִׂין הֵן¹³. וְלֹא יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבִנְיֵן הַיִּכְלֹת שֶׁל עַפּוֹ"ם¹⁴ כְּדִי שִׁיכְנְסוּ בְּהֵן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אֶחָת מֵאֵלּוּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - לוֹקָה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, י): 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש' וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: 'ובחוקותיהם לא תלכו'? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'. ורבינו (ב"ספרי המצוות, "ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לחינוך: פסוק לי פסוקיך (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אִיזָהוּ קוֹסֶם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מְשָׁאָר
הַמַּעֲשִׂוִּי, כְּדִי שֵׁשֶׁם²⁸ וְתַפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ מִפֶּל
הַדְּבָרִים²⁹, עַד שֵׁיאֲמַר דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת,
וְיֹאמַר: דְּבַר פְּלוֹנִי עֲתִיד לְהִיּוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ
שֵׁיאֲמַר שְׂרָאוִי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכֶּן! יֵשׁ מִן
הַקּוֹסְמִין שֶׁמְשַׁמְשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֶבְנִים; וְיֵשׁ מִי
שֶׁגִּזְרִי³⁰ לְאַרְץ וְיִנְוֶעַ וְצוֹעֵק; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְסַתְּפֵל
בְּמִרְאֵה שֶׁל בְּרָזֶל אוֹ בְּעֶשְׂשִׁית וּמִדְמִין³¹ וְאוֹמְרִים³².
וְיֵשׁ מִי שֶׁנּוֹשֵׂא מִקָּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו וּמַכֶּה בוֹ, עַד
שֶׁתַּפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ וּמִדְבָּר. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמַר: "עַמִּי
בְּעַצְוִי יִשְׁאָל וּמִקָּלוֹ³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם.
(29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא): "שיזעק וזקוק משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ, כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'.
(30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב) ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ.
(31) הווים בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אֲסוּר לְקוֹסֶם³⁴, וְלִשְׁאֹל לְקוֹסֶם. אֵלֶּא שֶׁהַשּׁוֹאֵל
לְקוֹסֶם, מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסֶם
עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִפֶּל אֱלוֹ³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
לֹאִקְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וגו', קוֹסֶם
קְסָמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן, מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא) משמע, שהשואל לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים בהלכה הקודמת.

ח. אִיזָהוּ מַעֲוֹנָן? אֵלֶּוּ נּוֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׁאוֹמְרִים
בְּאֶצְטִגְנוֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם
פְּלוֹנִי רָעִי לַעֲשׂוֹת בוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית! שָׁנָה פְּלוֹנִית
אוֹ חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד

פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו:). (22) כמו עורב (רש"י, שבת זז:). (23) שסמך על ניחושיו ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו, שתיכף אחרי השקוה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן בן-שואל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו האות (שמואל יד, י) - שהם ניחשו ועברו על "לא תנחשו?"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שואל אינו נחש" - לא לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש אחר שלא התנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו" וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו - וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרצה היא וטובת לב וראויה היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו: "דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשיו בני אדם ותחבולותיהם בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שֶׁאֲמַר: דִּיּוֹרָה זֹו שְׁבִנִיתִי, סִימָן טוֹב הִיָּתָה
עָלַי²⁴! אִשָּׁה זֹו שֶׁנִּשְׁאָתִי וּבִהְמָה זֹו שֶׁקִּנִּיתִי מִבְּרַכָּת
הִיָּתָה; מַעַת שֶׁקִּנִּיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הַשּׁוֹאֵל
לְתִינוּק: אִי-זֶה פֶסוּק אֲתָה לוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פֶסוּק
מִן הַבְּרָכוֹת, שֶׁמֶח וְיֹאמַר: זֶה סִימָן טוֹב! - קָל
אֵלֶּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִתָּר, הוֹאִיל וְלֹא כֹון מַעֲשִׂוִּי וְלֹא
נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֵלֶּא עָשָׂה זֶה סִימָן לַעֲצֻמוֹ לְדָבָר
שֶׁכָּבֵר הִיָּה - הִרִי זֶה מִתָּר²⁷.

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכון מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה - אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור

אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

עמידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:) איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

י. איזהו חובר? ⁴⁷ זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ⁴⁸ ואין להם ענין ⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו, שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר כן וכך על הנחש או על העקרב, אינו מזיק, והאומר כן וכך על האיש, אינו נזוק. ומהן - אוהו בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו, הפל אסור. והחבר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף וגו', וחבר חבר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו מפת מדינות ⁵⁰, מפני שגשתתו בסכלות החבר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים, המכערים, לא ירעו, וגם היטב אין אותם ⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא כף... וחבר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב.): רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחבר חבר" - תרגומו: ורטין רטן. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החבר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיק וכדומה. (49) תוכן ומוכן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מי שגשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיקה, ואפלו בשבת ⁵², כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו ⁵³.

(52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הלוחש על המכה ⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה או תפלין על הקטן בשביל שישן ⁵⁵ - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל הפופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הפריא שקרא פסוקין ומזמור

ט. אסור לעונן, אף-על-פי שלא עשה מעשה, אלא הודיע אותן הפזבים שהפסילים מדמין ³⁹ שהן דברי אמת ודברי חכמים. וכל העושה מפני האצטגנינות ⁴⁰, וכן מלאכתו או הליכתו באתו העת שקבעו הוברים ⁴¹ שמים - הרי זה לוקה ⁴², שנאמר: "לא תעוננו". וכן האוחז ⁴³ את העינים, ומדמה ⁴⁴ בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן ⁴⁵, ולוקה ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ו), שחכמת הוברי שמים (אסטרוולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור יו"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה: שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיצטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). קבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרוולוגים הגזורים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלא שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיז העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה

1 מִתְּהִלִּים, כְּדִי שֶׁתִּגָּן עָלָיו זְכוֹת קְרִיאָתוֹ וְיִנָּצַל מִצָּרוֹת
2 וּמִנִּזְקִים - הֲרִי זֶה מִתְּרָם.⁵⁶

(54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: ש"אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: ש"אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שיישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

3 יג. אֵיזֶהוּ יוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים⁵⁷? זֶה הַמַּרְעִיב אֶת
4 עֲצָמוֹ, וְהוֹלֵךְ וְלֹן בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת⁵⁸, כְּדִי שֶׁיָּבֹא מֵת
5 בַּחֲלוֹם וְיִודְעוּ מֶה שֶׁשָּׂאֵל עָלָיו. וְיֵשׁ אַחֲרֵים, שֶׁהֵם
6 לֹבָשִׁים מְלֻבוּשִׁים יְדוּעִים, וְאוֹמְרִים דְּבָרִים,
7 וּמְקַטְרִין קְטָרֹת יְדוּעָה, וְיִשְׁנִים לְבָדָן, כְּדִי שֶׁיָּבֹא
8 מֵת פְּלוֹנִי וְיִסְפֹּר עִמּוֹ בַּחֲלוֹם. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל
9 הַעוֹשֶׂה כְּדִי שֶׁיָּבֹא הַמֵּת וְיִודְעוּ, לֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
10 "לֹא יִמָּצֵא בָּךְ מַעֲבִיר וְגו', וְיִרְשׁ אֶל הַמֵּתִים".

(57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).

11 יד. אָסוּר לְשָׂאֵל בַּעַל אוֹב אוֹ בַּעַל יְדוּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר:
12 "לֹא יִמָּצֵא בָּךְ מַעֲבִיר וְגו', וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעוֹנִי".
13 נִמְצְאוּת לְמֹד, שֶׁבַּעֲל אוֹב וְיִדְעוֹנִי עֲצָמָן בְּסִקְלָה⁵⁹,
14 וְהַנִּשְׂאֵל בָּהֶן - בְּאַזְהָרָה, וּמִפִּי אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת⁶⁰.
15 וְאֵם כִּנּוּן מַעֲשֵׂיו וְעֲשֵׂה כְּפִי מֵאֲמָרָן - לֹקָה⁶¹.

(59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ח לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

16 טו. הַמִּכְשָׁף - חֵיב סִקְלָה⁶². וְהוּא, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה
17 כְּשֶׁפִּים⁶³. אָבֵל הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינִים⁶⁴, וְהוּא, שֶׁיִּרְאֶה
18 שֶׁעָשָׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה - לֹקָה מִכַּת מִרְדּוֹת⁶⁵; מִפְּנֵי
19 שֶׁלֹּא זֶה⁶⁶ שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּכְשָׁף בְּכָלֵל "לֹא יִמָּצֵא בָּךְ"⁶⁷
20 הוּא, וְלֹא שֶׁנֶּתַן לְאַזְהָרַת מֵיתָת בֵּית-דִּין הוּא⁶⁸, וְאֵין
21 לֹקֵין עָלָיו⁶⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכְשָׁפָה לֹא תִחְיֶה".

(62) (סנהדרין נג.). (63) כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא בך...

קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י). (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיזת עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטרו שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיזת עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוחז את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

22 טז. וּדְבָרִים⁷⁰ הָאֵלֹו כָּלָן דְּבָרֵי שֶׁקָּר וְכֹזֵב הֵן, וְהֵם
23 שֶׁהִטְעוּ בָּהֶן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הַקְּדֻמוֹנִים לְגוֹיֵי
24 הָאֲרָצוֹת כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה⁷¹ אַחֲרֵיהֶן. וְאֵין רָאוּי לִישְׂרָאֵל,
25 שֶׁהֵם חֻקִּים מִחֻקִּים, לְהַמְשִׁיךְ בַּהֲבָלִים אֵלָיו, וְלֹא
26 לְהַעֲלוֹת עַל לֵב שֶׁיֵּשׁ תּוֹעֵלֶת בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא
27 נִחַשׁ בַּיַּעֲקֹב וְלֹא חָסַם בְּיִשְׂרָאֵל", וְנֶאֱמַר: "כִּי הַגּוֹיִם
28 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מַעֲנִינִים וְאֵל
29 קִסְמִים יִשְׁמְעוּ, וְאָתָּה לֹא כֵן" וְגו'. כָּל הַמֵּאֲמִין
30 בְּדְבָרִים הָאֵלֹו וְכִיִּצֵּא בָּהֶן, וּמִחֻשָּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֱמֶת
31 וְדָבָר חֻקִּי, אָבֵל הַתּוֹרָה אֶסְרֶתָּן - אֵינָן אֵלֶּא מִן
32 הַסִּפְּלִים וּמִחֻסְרֵי הַדַּעַת, וּבְכָלֵל הַנִּשְׂכִּים וְהַקְּטָנִים
33 שֶׁאֵין דַּעַתָּן שְׁלֵמָה⁷². אָבֵל בַּעֲלֵי הַחֻקִּיָּה וְהַמִּימִי
34 הַדַּעַת יִדְעוּ בְּרָאיוֹת בְּרִירוֹת, שֶׁכָּל אֵלֹו הַדְּבָרִים
35 שֶׁאֶסְרָה תּוֹרָה אֵינָם דְּבָרֵי חֻקִּיָּה, אֵלֶּא תְּהִי וְהִבֵּל,
36 שֶׁנִּמְשָׁכּוּ בָּהֶן חֻסְרֵי הַדַּעַת וְנִטְשׁוּ כָּל דְּרָכֵי הָאֱמֶת
37 בְּגִלְגָּל. וּמִפְּנֵי זֶה אֶמְרָה תּוֹרָה כְּשֶׁהִזְהִירָה עַל כָּל
38 אֵלֹו הַהֲבָלִים: "תָּמִים⁷³ תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנוהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנהוים אחרינו". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ז). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים קיג:); מניין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המולך" ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך".

בפירוש הפסוק נחלקו הרמב"ם והרמב"ן ומכאן מחלוקתם אם נמנה במנין המצוות. הרמב"ם לא הביאו בסהמ"צ שלו אבל הרמב"ן בהשגותיו מנאו: "שנצטוונו להיות לבבנו תמים עמו ית' וכו'" ומסביר שם שאולי סבר הרמב"ם שהוא ציווי כללי ללכת בדרכי התורה ולכן לא הביאו במנין המצוות.

ויש לומר שאולי לשיטתם בפירוש הפסוק "תמים תהיה

סמיכות הכתובים שלפניהם ושל אחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תעוננו", "וכתובת קעקע לא תתנו", שבדאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מור"נ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העיניים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

- ב. האשה שגללה פאת ראש האיש או שנתגללה - 10
פטורה¹⁴, שגאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא 11
תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵ 12
ישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית', 13
לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך 14
העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה. 15

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מוזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד:). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

- ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד 16
נשים חייבים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל 17
ישמא כחן'²⁰ למתים'. וכל מצות עשה שהיא מזמן 18
לזמן²¹ ואינה תדירה²², נשים פטורות²³, חוץ מקדוש 19

גו" הרמב"ם כתב כאן "ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן. ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו. בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלה הדברים כו' תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו תמים תהיה עם ה' אלקיך". נמצא, שמפרש הפסוק על תמימות ושלמות הדעת, ומובן שהוא ציווי כולל שהרי עניינו להיות תמים ושלם בדעת עם ה' וכולל קיום כל ציווי הקב"ה. ולכן, אף שקבעה תורה ציווי זה בפרשה המדברת במעוננים, קוסמים ודורשים אל המתים בכל זאת שייך תוכן הציווי לכל התורה כולה ולכן לא מנאו הרמב"ם במנין המצוות שלו.

אבל הרמב"ן פירש הפסוק "תמים תהי' כו'" "שנייחד לבבנו אליו לבדו ית' ושנאמין שהוא לבדו עושה כל כו' וממנו לבדו נדרוש הבאות כו' כי הוא משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו כו'" היינו שהציווי "תמים תהי' עם ה' אלקיך" שייך לפרטים מסויימים באמונתו ית' שביכולתו לשנות מערכות הכוכבים כו' ולכן אין לחקור אצלם דברי העתידות ומכיון שאינו ענין כללי מנאו במנין המצוות שלו.

לקוטי שיחות חלק י"ד עמוד 69.

פרק שנים עשר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

- א. אין מגלחין פאתי² הראש כמו שהיו עושין 1
עובדי כוכבים³, שגאמר: "לא תקיפו פאת 2
ראשכם". ותיב על כל פאה ופאה⁴. לפיכך המגלח 3
שני צדעיו⁵, אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה 4
שנים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל 5
הראש, ואחד המגלח כל הראש פאחד⁶, לוקה⁷, 6
הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים⁸? באיש 7
המגלח, אבל איש המתגלח⁹ אינו לוקה¹⁰, אלא- 8
אם-כן סיע¹¹ למגלח. והמגלח את הקטן¹² לוקה¹³. 9

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העיניים והאזניים. (3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כותב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 היום²⁴, ואכילת מצה²⁵ פלילי הפסח²⁶, ואכילת
2 הפסח ושחיטתו²⁷, והקלה²⁸, ושמה²⁹, שהנשים
3 חזבות.

(קידושין לה.). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מניין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד:). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח): ובדיבורות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:): כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

4 ד. טמטום³⁰ ואנדרוגינוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין
5 עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום,
6 וחיבים בכל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

(30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין.

(31) שיש לו זכרות ונקבות. ביונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג). (35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

7 ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה,
8 הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפלו
9 קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

(37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

10 ו. ופאה זו שמוניחים בפדעים, לא נתנו בו חכמים
11 שעור. ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות
12 מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות
13 במספרים; לא נאסר אלא השחתה פתער⁴¹.

(39) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזור. (41) המקור לדברי רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב עד שיקפנו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) - מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

14 ז. דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴².
15 לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש
16 בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מזמין, וכן
17 משמאל, ושבילת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה
18 ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאת - לוקה חמש. ואינו
19 חייב עד שיעלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את
20 פאת זקנך" - גלות שיש בו השחתה. לפיכך אם
21 גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה
22 עד שיסיע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש
23 לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

(42) השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלח. (50) אבל אסורה.

קפב, ס"ק ח). ובכתב יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה.
(63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ח שבתורה: לא ילבש
גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב,
ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם).
(67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-
משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח
ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים,
פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר
כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב יד תימן
הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום
צניעות כאשה.

יא. כתבת קעקע האמורה בתורה⁷⁰ הוא, שישרט על
בשרו, וימלא מקום השריטה כחול⁷¹ או דיו או
שאר צבעונים⁷² הרושמים⁷³. וזה היה מנהג העפונים⁷⁴
שרושמין⁷⁴ עצמן לעבודת כוכבים, כלומר, שהוא
עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם
באחד מדברים הרושמים אחר שישרט באיזה מקום
מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב⁷⁵ ולא
רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה -
פטור, עד שיכתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת
קעקע"⁷⁶. במה דברים אמורים?⁷⁷ בכותב⁷⁸, אבל זה
שכתבו בשרו וקעקעו בו, אינו חיב, אלא אם-כן
סייע, כדי שיעשה מעשה⁷⁹; אבל אם לא עשה
כלום, אינו לוקה.

(70) וכתובת קעקע לא תתנו בכם (ויקרא יט, כח).
(71) צבע שנשים כוחלות בו את עניהן. (72) (מכות כא).
(73) שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות חותם
ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכ"ם הם מוקדשים.
(75) שרט. (76) משמע שצריכים שתייה: כתובת וקעקע.
(77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו.
(79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה).
יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שנאמר:
"ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" - אחד כהן ואחד
ישראל⁸¹. שרט שריטה אחת על חמש מתים או
חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש⁸²; והוא,
שהתירו בו על כל אחת ואחת⁸³.

(80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל
כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרשם (ויקרא כא, ה), וגם
בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" -
לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם):
"ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה.
(83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל
כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש,
אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל
קרחא (ה"טו).

יג. גדידה ושריטה, אחת⁸⁴ היא. וכשם שהיו
העפונים שורטים בבשרם על מתייהם מפני הצער,⁸⁵

ח. השפה, מתר לגלחו בתערו⁵¹; והוא השער שעל
גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה
התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתר⁵², לא נהגו
ישראל להשחיתו, אלא יגלחו⁵³ קצתו, עד שלא
יעכב אכילה ושתיה⁵⁴.

(51) ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל
השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן
(ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵
ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי
סופרים⁵⁶. והמעבירו, מכין אותו מפת מרדות. במה
דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא
נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל
במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם
העביר, אין מכין אותו⁵⁷. ומתר להעביר שער שאר
איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

(55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר
(נט). מפני שזה מיקשוטי נשים ואסור לאיש להתקטש ולתקן
עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו.
(57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב).
ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים
ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים
להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא
ב"הגהות מיימוניות" ("שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד
רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה -
שאין זה יפוי, אלא ניוול הוא לו").

י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדי⁶⁰ האיש, כגון שתשים
בראשה מזנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא
בו, או שתגלח ראשה כאיש⁶². ולא יעדה איש עדי
אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב⁶³
במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים
אותו החלי אלא נשים - הכל כמנהג המדינה. איש
שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש -
לוקין⁶⁴. המלקט שערות לבנות מתוך השחורות,
מראשו או מזננו⁶⁵ - משילקט שערה אחת, לוקה⁶⁶,
מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שער שחור -
משילקט שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום
ואנדרוגינוס אינו עוטף⁶⁸ פאשה, ולא מגלח ראשו
כאיש⁶⁹; ואם עשה כן, אינו לוקה.

(59) לא תתקטש. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך
מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר נז:).
מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא
יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם
אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא.
(62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס:
"ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת
אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד

תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה יתחייבו הכהנים שתים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה אלא אחת". (93) משחה חריפה המשרה את השער. (94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קרחה - קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:). (96) כחצי הפול, ושיעורו: כשליש ושש שערות, כמבואר במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

טז. הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שגפול ועל ספינתו שנטבעה בים - פטור, ואינו לוקה אלא על המת⁹⁷ בלבד, או השורט לעבודת פוכבים⁹⁸. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בבשר חברו, והפוחת פתכת קצקע בבשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין⁹⁹; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהם לוקה והשוגג פטור.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג), שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתנה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' כו".

תשובה כידוע, כלולה משני ענינים: חרטה על העבר וקבלה לעתיד, אבל תכלית התשובה היא חזרה למעמדו הקודם "שיה' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כמו קודם החטא". ענין זה מתבטא בשני דברים האחד שהתשובה "חודרת" באדם באופן שאינו משאיר שום רושם מהתנהגותו הקודמת, לא במעשה, וגם לא בדיבור ובמחשבה.

והשני - והוא עיקר החידוש בתשובה - שהיא גם מסירה הפגמים והכתמים מהעבר. ואף שזמן העבר כבר יצא משליטתו, הכניס הקב"ה (שהוא למעלה מהזמן ונמצא בכל עת בעבר בהווה ובעתיד כאחד) כח מיוחד בתשובה שעל ידה יכול האדם לשלוט גם על עברו ולא רק לתקנו אלא גם להפכו לטובה כמאמר חז"ל "זדונות נעשו לו כזכויות".

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 428.

ובאור מצוה זו ועקרם הנגדרים עמה בגללה - בפ"ק אלו:

1 פך היו חובלין⁸⁵ בעצמן לעבודת פוכבים⁸⁶, שנאמר: 2 "ויתגדרו כמשפטם" - גם זה אסרה⁸⁷ תורה, 3 שנאמר: "לא תתגדרו". אלא שעל מת, בין שרט 4 בידו בין שרט בכלי, לוקה; לעבודת פוכבים: בכלי 5 - חייב מלקות, בידו - פטור⁸⁸.

(84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד. ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב (כסף-משנה). (85) בכלי משחית. (86) לא שהיו עובדים אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-משנה). (87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכ"ם כתוב, בכל זאת אם גדר בכלי על מת - גם כן חייב. (88) (מכות כא.).

יד. ובכלל אזהרה⁸⁹ זה, שלא יהיו שגיי⁹⁰ בתי-דינין בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר: 9 "לא תתגדרו" - לא תעשו אגדות אגדות⁹¹.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא תתגודדו" - כגון: שני בתי-דינין בעיר אחת, הללו מורים כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות: "שלא יהיו כשני בתי-דינין", וכרבה האומר (שם): כגון: בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודדו - אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות אגודות, כתות שונות (שם).

טו. הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן ששרט על המת, אינו לוקה אלא אחת⁹². הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה 14 כמנן הקרחות; והוא, שהתרו בו על כל קרחה 15 וקרחה. אחד הקורח בידו או כסם⁹³, או הטביל אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו 16 בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות, אף-על-פי 17 שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין 18 באחת⁹⁴. וחייב על כל הראש⁹⁵ כבין העינים, 19 שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שיעור 20 הקרחה? פדי שיראה מראשו כגריס⁹⁶ פנוי בלי 22 שער.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא

פרק ראשון

(1) מעלת התשובה, וידידי דברים; עבירות שמתכפרות בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות לאחר זמן.

א. כל מצות שבתורה - בין עשה, בין לא-תעשה - אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון, בין בשגגה - פשיעוּתו תשובה² וישוב מחטאו³, חייב להתנדות⁴ לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי יעשו וגו' והתנדו את חטאתם אשר עשו" - זה ודאי דברים⁵. ודאי זה מצות עשה. כיצד מתנדין? אומר: אגא השם, חטאתי⁶, עויתי⁷, פשעתי⁸ לפניך ונעשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובשתי⁹ במעשי, ולעולם איני חוזר¹⁰ לדבר זה; וזהו עקרו של ודאי. וכל המרבה להתנדות ומאריך בענין זה - הרי זה משבח. וכן בעלי חטאות ואשמות¹¹, בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על דוֹגְנָן¹² - אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה¹³ ויתנדו ודאי דברים, שנאמר: "והתנדו אשר חטא עליה". וכן כל מחייבי מיתות בית-דין ומחייבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או בלקטתן, עד שיעשו תשובה ויתנדו¹⁴. וכן החובל בחברו והמזיק ממנו - אף-על-פי ששולם לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר: "מכל-חטאת האדם"¹⁵.

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהמתווה צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים-ב ג, ז). וסדר הידידי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו:), שכן מצינו לשון הכתוב: בדיאל שאמר בוידידי: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ה, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הודון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז). (13) (שבועות יג). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכשן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכשן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב.). (15) ממה שבינו לבין חבריו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי

זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.
ב. שעיר המשתלח¹⁶ - לפי שהוא כפרה על כל ישראל, כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל¹⁷, שנאמר: "והתודה עליו את-כל-עונות בני ישראל". שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות - בין שעבר בזדון, בין שעבר בשגגה; בין שהודיע¹⁸ לו, בין שלא הודיע לו - הכל מתכפר¹⁹ בשעיר המשתלח; והוא, שעשה²⁰ תשובה. אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן הקלות ומה הן החמורות? החמורות הן, שחייבין עליהם מיתת בית-דין או כרת²¹. ושבעה²² שוא²³ ופקד²⁴ אף-על-פי שאין בהן כרת, הרי הן מן החמורות²⁵. ושאר מצות לא-תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת - הם הקלות.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידידי עליו: חטאו, עור, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו.). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלוייה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה); משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). (21) כמבואר לקמן (פרק ה, הלכה א). (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט.). (23) מי שממון חברו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הידינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). (24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

ג. בזמן הזה, שאין בית-המקדש קיים ואין לנו מזבח-כפרה²⁶ - אין שם²⁷ אלא תשובה²⁸. התשובה מכפרת על כל העבירות²⁹. אפלו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שום דבר מרשעו³⁰, שנאמר: "רשעת הרשע לא תשל-בה ביום שובו מרשעו". ועצמו³¹ של יום-הכפורים מכפר לשבים³², שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י'). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתייתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שפא לידו דכר
שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה
מפני התשובה;² לא מיראה³ ולא מפשולון פח.⁴
ביצד? הרי שפא על אשה בעברה, ולאחר זמן
נתיחד עמה,⁵ והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו
ובמדינה שעבר בה,⁶ ופרש ולא עבר - זהו בעל
תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר: "וזכר את
בוראך בימי בחורותיך".⁷ ואם לא שב אלא בימי
זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה
עושה - אף-על-פי שאינה תשובה מעלה,⁸ מועלת
היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר כל ימיו,
ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל
עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא-תחשף
השמש והאור והיחור והכוכבים, ושבו העבים אחר
הגשם" - שהוא יום המיתה. מקלל, שאם זכר
בוראו ושב קדם שימות - נסלח לו.⁹

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום
שהוא מתיירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נודמנו
יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו
המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה.
(7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי
לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים
שאינן כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"י ט): אשרי איש ירא
את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה! - אלא
אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן
אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון
ואנחה בלבם (שמחתרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם
בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך
תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק:
כנחלים נטיו).

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו
ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשהו עוד,
שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן תנחם על
שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰
עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא
לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר
על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על
עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון
ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
(27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת
החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה
ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום
הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה
אינה מועילה (יומא פו.), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד).
(31) אבל לא לשאינם שבים.

ד. אף-על-פי שהתשובה מכפרת³² על הכל ועצמו
של יום-הכפורים מכפר - יש עבירות שהן
מתכפרים³³ לשעתן³⁴, ויש עבירות שאין מתכפרים
אלא לאחר זמן. ביצד? עבר אדם על מצות עשה
שאין בה פרת³⁵ ועשה תשובה - אינו זו משם עד
שמוחלין³⁶ לו. ובאלו נאמר: "שובו בנים שובבים,
ארפה³⁷ משובתים וגו'". עבר על מצות לא-תעשה
שאין בה פרת³⁸ ולא מיתת בית-דין ועשה תשובה -
תשובה תולה³⁹ יום-הכפורים מכפר. ובאלו נאמר:
"כי ביום הזה⁴⁰ יכפר עליכם". עבר על פרות
ומיתות בית-דין ועשה תשובה - תשובה ויום-
הכפורים תולין, ויסורין הבאין עליו⁴¹ גומרין לו
הכפרה. ולעולם⁴² אין מתכפר לו כפרה גמורה עד
שיבואו עליו יסורין. ובאלו נאמר: "ופקדתי בשבט
פשעם ובנגעים⁴³ עונם". במקרה דברים אמורים⁴⁴?
בשלא חלל את השם⁴⁵ בשעה שעבר; אבל המחלל
את השם, אף-על-פי שעשה תשובה, והגיע יום-
הכפורים והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו יסורין -
אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות. אלא
תשובה, יום-הכפורים ויסורין, שלשתן תולין,
ומיתה מכפרת, שנאמר: "ונגלה באזני ה' צבאות,
אם יכפר העון הזה⁴⁶ לכם עד תמתינן".⁴⁷

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה
בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט.
(33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה
לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית התשובה.
(35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים
וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד
כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטנז".
(39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת.
(40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה
לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עונותיו. (42) אפילו
כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת:
שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עון
קל, וחמור על עון חמור. (44) שישורים ממרים עונותיו
של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא
ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו

יְדִינֵנוּ וְגו'... וְצִרִיף לַהֲתוֹדוֹת בְּשִׁפְתָּיו וְלִזְמַר עֲנִינֹת
אֵלֹהֵי שְׁגָמָר בְּלִבּוֹ.

לעולם". ובפרט שלא מצינו שבית דין מחויבים לעשות
"בחינות" לוודא שהתשובה היא כדבעי או "שלא ישוב...
לעולם" ואין לומר כאן ענין של רוב שהרי "אין הולכין
בממון אחר הרוב".

ד. "שלא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות שהרי רואים
בפועל שיכול יהודי לעשות תשובה ולהיות כשר לעדות
ולאחר זמן "עבר ושנה" ומכל מקום הוא מוחזק כשר על
אותו הזמן שהוציאו ממון על פיו והלא איתגלי מילתא
למפרע שלא היה במצב ש"לא ישוב לזה החטא לעולם".
יש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שבשעה שעושה
תשובה מקבל עליו בכל לב שלא ישוב לזה החטא לעולם
ואין פרושו שלא ישוב לזה החטא בעתיד אלא שלפי
מעמדו ומצבו בעת הזאת שאינו שייך לעבור על עבירה זו.
אבל תירוץ זה קשה ביותר שהרי מדובר בעדותו של
הקב"ה ופשוט שכאשר הקב"ה מעיד "שלא ישוב לזה
החטא לעולם" הכוונה היא לעולם ממש.

יש לומר שהרמב"ם מדבר בכמה דרגות בתשובה: הדרגא
הנמוכה היא תשובה מיראה שהוא מצד עצמו אינו רוצה
בתשובה אלא רק בגלל ענין צדדי כיראת העונש וכד'
עושה תשובה ופורש מהחטא. למעלה מזה היא תשובה
מאהבה שהיא שלימות התשובה ש"זדונות נעשות לו
כזכויות" ובזה גופא דרגא נעלית יותר זה שבאה לידו
עבירה שעבר בה ואפשר בידו לעשותו ואינו עושה מפני
התשובה ולא מיראה ולא מכשלון כח וכו'" אבל הדרגא
הכי נעלית היא כשהתשובה כל כך עמוקה בנפשו עד
ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם"
והיא הדרגא היותר נעלית בתשובה.

ואף שמלשון הרמב"ם משמע שהיא תחילת התשובה
שהרי כתב בפשטות "ומה היא התשובה" מכל מקום מצד
הקושיות דלעיל יש לומר שדיבר בדרגא הכי נעלית
שבתשובה.

יין מלכות ספר מדע סימן ל"ד.

ג. כָּל הַמִּתְוֹדֶה בְּדִבְרֵים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב, הֲרִי
זֶה דֹמָה לְטוֹבֵל¹³ וְשָׂרִיף¹⁴ בִּידוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה
מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שֶׁיִּשְׁלִיף הַשָּׂרִיף¹⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
"וּמִדָּה וְעִזָּב¹⁶ יִרְחֹם". וְצִרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷,
שְׁנֵאֵמָר: "אֲנִי חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ
לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שמטמא. (15) תענית
(סז): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה
ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה?
לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות
שבעולם - לא עלתה לו טבילה; זרקו מידו, כיון שטבל
בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה:
"ומודה" על מנת "ועזוב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש

(10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. (11) את
ה', שאין דבר נעלם ממנו. (12) פסוק זה מחובר אל
שלפניו: "ושבו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא
נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה:
שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה).
ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל
עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה:
רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו?
אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי
אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים
לשקר ובעושי שקר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני
נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ומה היא התשובה? . . בו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא
ישוב לזה החטא לעולם".

מפשטות לשונו משמע שזהו תנאי לתשובה ומביא ראיה
על זה מהפסוק ". . ולא נאמר עוד אלו קינו למעשה ידינו
כו'". וכמבואר במפרשים "היינו שלוקח עליו את הקב"ה
לעד".

וצריך להבין:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו'
שלא יחטא לעולם הרי לפי זה אם עבר ושנה אין תשובתו
תשובה, שהרי איתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה
ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם
ואדרבה, מצינו שאין ב"ד עושים בחינה אם התשובה היא
באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן).

ב. איתא בגמרא "המקדש את האשה על מנת שאני צדיק
גמור, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה
בדעתו" ואף שמה שמקודשת מספק הוא מפני שספק
אצלנו אם הרהר תשובה, אבל אילו היה ידוע שבוודאי הרהר
תשובה הרי זה בוודאי קידושין כי על ידי הרהור תשובה
נעשה צדיק גמור ועובר ממצב של רשע גמור למעמד של
צדיק גמור ופשיטא שבזמן קצר כל כך אי אפשר להתבונן
כלל אם תשובתו היא באופן שיעיד עליו יודע תעלומות,
ואין יתכן תנאי זה ש"יעיד עליו יודע תעלומות כו'".

ג. "הרשעים פסולין לעדות" "ואין מוציאין ממון בעדותן
ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה" ולדוגמא: "מאימתי
חזרת המשחקים בקוביא (שנעשים כשרים לעדות)
משישברו פסיפסיהם כו' וכיון ש"עיקר תשובה בלב" איך
יפסקו בית דין ויוציאו ממון מחזקתו של פלוני על סמך
עדותו של זה שאין ידוע מה בלבו והרי מדובר בממון
המונח בחזקתו ולא בספק ואילו כשרותו של העד אינה
וודאית ואין נדע שעשה תשובה באופן ש"לא ישוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מִדְרָכִי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשֵּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי
הַשֵּׁם בְּכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כַחֲכוּ¹⁸,
וּמִתְרַחֵק הַרְּבֵה מִן הַדְּבָר שֶׁחָטָא¹⁹ בוֹ, וּמִשְׁנֵה
שְׁמוֹ²⁰, פְּלוֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאֲנִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה
אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו פֶּלֶן לְטוֹבָה וּלְדָרָךְ
יִשְׁרָה, וְגוֹלָה²¹ מִמְּקוֹמוֹ; שְׁגוֹלוֹת מִכְּפַרְתָּ²² עֶזְרֹן, מִפְּנֵי
שְׁגוֹרְמַת לוֹ לְהַפְנֵעַ וּלְהִיּוֹת עָנוּ וּשְׁפַל-רוּחַ.

(18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו כבדיון הרבה וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז:); אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים קד, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב: "וריא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). (22) (סנהדרין לו:).

ה. וְשִׁבַּח גְּדוֹל לִשְׁב, שְׁתִּתְּנָה בְּרִיבִים וְיִזְדִּיעַ פְּשָׁעֵיו
לָהֶם, וּמַגְלֶה עֲבֻרוֹת שְׁפִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרֵיהֶם²³
וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנֶם חָטָאתִי לִפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֶּף
וֶכֶף, וְהִרְיֵנִי הַיּוֹם שֶׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְנַגֵּה וְאִינוּ
מוֹדִיעַ, אֲלֵא מִכְסֵה פְשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּלָה,
שְׁנֵאמֹר: "מִכְסֵה פְשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים²⁴? בְּעֲבֻרוֹת שְׁפִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל
בְּעֲבֻרוֹת שְׁפִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוּ צָרִיךְ לְפָרֶסם
עֲצָמוֹ²⁵, וְעֻזּוֹת-פָּנִים הֵיא לֹא²⁶ אִם גָּלָם²⁷. אֲלֵא שֶׁב
לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לִפְנָיו, וּמִתְנַדֵּה
עֲלֵיהֶם לִפְנֵי רַבִּים סִתָּם²⁸. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא
תִּתְּנָה עֲוֹנוֹ, שְׁנֵאמֹר: "אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי
חָטָאָה".

(23) (יומא פו:), כדי שייבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. (25) (יומא פו:); כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה

ש'אדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנהוג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני ובינך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתני בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו. (27) (ברכות לד:); מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפרסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). (28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יָפֶה לְעוֹלָם²⁹ -
בְּעִשְׂרָה הַיָּמִים שְׁפִין רֹאש־הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפוּרִים
הֵיא יָפֶה בְּיוֹתֵר³⁰ וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִיד, שְׁנֵאמֹר:
"דִּרְשׁוּ ה' בְּהַמָּצְאוֹ"³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּיָחִיד; אֲבָל צָבוּר - פֶּל זְמַן³² שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה
וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם, הֵם נִעְנִין, שְׁנֵאמֹר: "כֹּה"
אֲלֵקִינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֱלֹהֵינוּ³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביו"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

ז. יוֹם-הַכְּפוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל³⁴, לְיָחִיד
וְלְרַבִּים, וְהוּא קֵץ³⁵ מַחֲלָה וְסִלִּיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכֶךָ
חֲיִיבִים הֵפֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוֹדוֹת בְּיוֹם-
הַכְּפוּרִים. וּמִצְוֹת וְדוֹי יוֹם-הַכְּפוּרִים, שִׁיתְּחִיל מְעַרְב
הַיּוֹם קֶדֶם שְׁיֵאכֵל³⁶, שְׁמָא יִתְקַן³⁷ בְּסַעֲדָה קֶדֶם
שְׁתִּתְּנָה. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּנִידָה קֶדֶם שְׁיֵאכֵל, חוֹזֵר
וּמִתְנַדֵּה בְּלִילֵי-יוֹם-הַכְּפוּרִים עֲרֵבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְנַדֵּה
בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבִנְעִילָה. וְהֵיכָן מִתְנַדֵּה?
יָחִיד - אַחֵר תְּפִלָּתוֹ³⁸, וְשְׁלִיחַ-צָבוּר - בְּאִמְצָע
תְּפִלָּתוֹ, בְּבִרְכָּה רְבִיעִית³⁹.

(48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה" מחולל להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפלו הציר לו וחתא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אכל העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן פן, אלא: "ועברתן שמרה נצח"⁵³. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו⁵⁴ ולא נתפייסו⁵⁵: "והגבעונים לא מבני ישראל המה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב). כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה, כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידיבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידיבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל ב, כא, ב).

יא. החוטא לחבירו, ומת חבירו קדם שייבקש מחילה⁵⁷ - מביא עשרה בגי-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵⁸ ולפלוגי זה שקף וכף עשיתי לו. ואם היה חייב לו ממון - יתזירו ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-דין⁵⁹ ויתודה.

(57) (יומא פז). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל: "אכל אנחנו חטאנו (כלנו)"⁴⁰, והוא עקר הודוי⁴¹. עברות שהתודה עליהם ביום-הכפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום-הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז): והוא גם ממשך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הודוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עון וחטא. (43) (יומא פז): "איני סבור שכפרתי לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אכל עברות שבין אדם לחבירו, כגון החובל את חבירו⁴⁴ או המקלל חבירו או גזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שיימחל לו⁴⁶. אפלו לא הקניט את חבירו אלא בדברים - צריך לפייסו⁴⁷ ולפגע בו עד שיימחל לו. לא רצה חבירו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בגי-אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן - מביא לו שניה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו - הולך וביא אפלו אלף פעמים, עד שיימחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגזולו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חבירו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיו... לך והתרפס ורהב רעך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתת ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:). "שביטל פרסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

מחילת חבריו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבריו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי-הָאָדָם יִשְׁלֹו זְכוֹת וְעוֹנוֹת. 1
מִי שֶׁזְכוּתוֹ יִתְרוֹת עַל עוֹנוֹתָיו - צָדִיק, וּמִי 2
שֶׁעוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוּתוֹ - רָשָׁע. מִחֲצָה לְמִחֲצָה 3
- בִּינוּנִי. וְכֵן הַמְדִּינָה - אִם הָיוּ זְכוֹת כָּל יוֹשְׁבֵיָהּ 4
מְרֻבּוֹת עַל עוֹנוֹתֶיהֶן, הָרִי זֶה צְדָקָה; וְאִם הָיוּ 5
עוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין, הָרִי זֶה רָשָׁע. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם 6
כִּלְאוֹ. 7

(2) (קידושין מ:): רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אָדָם שֶׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכוּתוֹ, מֵיָד הוּא מֵת 8
בְּרָשָׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "עַל רֹב עוֹנָיו". 9
שֶׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין - מֵיָד הוּא אוֹבֶדֶת, שֶׁנֶּאֱמָר: 10
"וַעֲקַת סֹדֶם וְעַמּוֹרָה כִּי רַבָּה וגו'". 11
כָּל - אִם הָיוּ עוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין מִזְכוּתֵיהֶן, מֵיָד הֵן 12
נִשְׁחָתִין, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם". 13
וְשִׁקוֹל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְּן הַזְכוּת וְהָעוֹנוֹת, אֲלֵא לְפִי 14
גְּדֻלָּתָם: יֵשׁ זְכוֹת שֶׁהֵיא כְּנֶגֶד כְּמֶה עוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: 15
"עַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב". 16
כְּמֶה זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְחוּטָא אַחֶרֶ" יֵאָבֵד טוֹבָה 17
הַרְבֵּה". 18
וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַיֹּאֵף עוֹרְכִין הַזְכוּת כְּנֶגֶד הָעוֹנוֹת. 19

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו

ג. כָּל מִי שֶׁנָּחַם עַל הַמַּצּוֹת שֶׁעָשָׂה וְתָהִי עַל 20
הַזְכוּת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: וְכֵּה הוֹעֵלְתִי בַעֲשִׂיתִי, הֲלוֹאִי 21
לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן - הָרִי זֶה אָבֵד אֶת כָּלָן, וְאִין 22
מִזְכִּירִים לוֹ שׁוֹם זְכוֹת בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְצָדִיק 23
הַצָּדִיק לֹא תִצְלָנוּ בְּיוֹם רָשָׁעוֹ" - אִין זֶה אֲלֵא 24
בְּתוֹהָה עַל הָרָאשׁוֹנוֹת. 25
וְעוֹנוֹתָיו בַּשָּׁעַת מִיתָתוֹ, כִּךְ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוֹקְלִין 26
עוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם עִם זְכוּתוֹ 27
בְּיוֹם-טוֹב שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה. מִי שֶׁנִּמְצָא צָדִיק - 28
נִחָתָם לְחַיִּים, וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע - נִחָתָם לְמִיתָה. 29
וְהַבִּינוּנִי - תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה 30
תְּשׁוּבָה - נִחָתָם לְחַיִּים, וְאִם לֹא - נִחָתָם לְמִיתָה. 31

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערך). (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ם ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיק את הצדיק והרשע את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ם (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני

למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ה. בַּשָּׁעָה שֶׁשׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּתוֹ, אֵין מְחַשְּׁבִין עָלָיו עֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תַּחֲלָה וְלֹא שְׁנִי²¹, אֲלֵא מְשַׁלְשִׁי וְאֵילָף. אִם נִמְצָאוּ עֲוֹנוֹתָיו מְשַׁלְשִׁי וְאֵילָף מְרַבֵּין עַל זְכוּתוֹ - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מִצְטָרְפִים, וְדִנֵּן אוֹתוֹ עַל הַכֹּל; וְאִם נִמְצָאוּ זְכוּתוֹ²² כִּנְגַד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעוֹן שְׁלִישִׁי וְאֵילָף - מַעֲבִירִים כֹּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נִחָשֵׁב רֵאשׁוֹן, שֶׁכֹּכֶר נִמְחַלוּ הַשְּׁנָיִם; וְכֵן הִרְבִּיעִי הָרִי הוּא רֵאשׁוֹן, שֶׁכֹּכֶר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפֵן²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בִּיחִיד, שְׁנֵאמַר: "הֵן-כֹּל אֵלֶּה יַפְעֵל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גִּבּוֹר"²⁶. אָבֵל הַצָּבֹר, תּוֹלִין לָהֶן עֹן רֵאשׁוֹן, שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, שְׁנֵאמַר: "עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וְכִשְׁמַחְשְׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מְחַשְּׁבִין לָהֶן מְרַבֵּיעִי²⁷ וְאֵילָף. הַבִּינּוֹנִים - אִם הִיָּה בְּכָלל מִחֲצָה עֲוֹנוֹת שְׁלֹחַן, שְׁלֹא הֵנִיחַ תַּפְלִין מְעוֹלָם, דִּנֵּן אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָאוֹ²⁸, וְיִשְׁ-לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כֹּל הַרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרַבִּים - דִּנֵּן אוֹתָן כְּפִי חֲטָאֵיהֶם²⁹, וְיִשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכֹּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁחָטָאוּ, שְׁנֵאמַר: "וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" - אֶרֶץ זֹו מְשֻׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³³.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפֵר בְּרֹאש־הַשָּׁנָה גְּזֹרַת הַתְּכֵנִי¹² - רָמַז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמַר: עוֹרוּ יִשְׁנֵים מִשְׁנָתְכֶם, וְנִרְדָּמִים הִקְיָצוּ מִתְרַדְמַתְכֶם וְחִפְשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בְּתִשְׁבָּה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֱלוֹהֵי הַשּׁוֹכְחִים אֵת הָאֲמֶת בְּהַבְלִי הַזֶּמֶן וְשׁוֹגִים¹⁵ כֹּל שְׁנָתָם בְּהַבֵּל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם, וְיַעֲזֹב כֹּל אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמִחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיקָה¹⁶ צָרִיךְ כֹּל אָדָם שֶׁיִּרְאֶה עֲצָמוֹ כֹּל הַשָּׁנָה כְּלָה כְּאֵלּוֹ חֲצִי וְזָכָא וְחֲצִי חֵיב; וְכֵן כֹּל הָעוֹלָם, חֲצִי וְזָכָא וְחֲצִי חֵיב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כֹּלּוֹ לְכַף-חֹזֶה וְגֵרָם לוֹ הַשְׁחָתָה; עֲשֵׂה מִצְוָה אֶחָת - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כֹּלּוֹ לְכַף-זְכוּת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם תְּשׁוּעָה וְהַצִּלָּה, שְׁנֵאמַר: "צְדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצָּדִיק, הַכְרִיעַ אֵת כֹּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּילוֹ¹⁷. וּמִפְּנֵי עֲנִיָּן¹⁸ זֶה נִהְגוּ כֹּל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת בְּצִדְקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מְרֹאש־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכְּפוּרִים¹⁹ יִתֵּר מִכֹּל הַשָּׁנָה. וְנִהְגוּ כָּלֵם לְקוֹם בְּלִילָה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֱלוֹ וְלִהְתַּפַּלֵּל בְּבִתּוּ-כְּנִסִּיּוֹת בְּדְבָרֵי תַּחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשִׁין²⁰ עַד שִׁיאֹר הַיּוֹם.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתו לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חזור אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחרי רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז). (24) ושנא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין

10 ז. חֲמֹשֶׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִיָּנִים: הָאוֹמֵר שְׁאִין שָׁם
11 אֱלֹהִים וְאִין לְעוֹלָם מִנְהִיג;⁴² וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם
12 מִנְהִיג, אֲבָל הֵן שְׁנֵים⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם
13 רְבוֹן אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוֹף וְיַעַל תְּמוֹנָה⁴⁴. וְכֵן
14 הָאוֹמֵר, שְׁאִינִי לְבִדּוֹ הִרְאִשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
15 הָעוֹבֵד כּוֹכֵב או מִזֵּל וְזוּלָתוֹ, כְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בֵּינוֹ
16 וּבֵין רְבוֹן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; כָּל אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה אֵלֵי הוּא
17 מִיָּן.

נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירמיה (לב, יט) אשר ענין פקחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט.) כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). (52) (סנהדרין צט.). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורו... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שנים הם המומרים מישראל: המומר לעברה אחת, והמומר לכל התורה כלה. מומר לעברה אחת זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בידון והרגל ונתפרסם בה, אפלו היתה מן הקלות⁵⁶, כגון שהחזיק תמיד ללבש שעטני⁵⁷ או להקיף פאה, ונמצא פאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה מומר לאותו דבר; והוא, שיעשה להקעים⁵⁸. מומר לכל התורה כלה - כגון החוזרים לדתי העובדי-כוכבים בשעה שגוזרין גזרה⁵⁹, וידבק בהם ויאמר: מה בצע לי להדבק בישראל, שהם שפלים ונרדפים; טוב לי שאדבק פאלו שידם תקיפה⁶⁰ - הרי זה מומר לכל התורה כלה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא.). (58) מומר להקעים - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתאיבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?"

איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזמננים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחון ומכפנים... (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

ח. שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין שם⁴⁷ נבואה כלל, ואין שם מדע⁴⁸ שמגיע מהבורא ללב בני-האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבינו⁴⁹; והאומר שאין הבורא יודע מעשה⁵⁰ בני-האדם; כל אחד משלשה אלו הן אפיקורסים. שלשה הן הפופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה'. אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת - אם אמר: משה אמרו מפי עצמו, הרי זה פופר בתורה⁵¹. וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל-פה⁵², והמכחיש מגידתה⁵³, כגון צדוק וביתוס⁵⁴. והאומר, שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף-על-פי שהיא היתה מעם ה'⁵⁵; כגון ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקין או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמַנִּינוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קָלוֹת מֵאֵלּוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-
כֵן אָמְרוּ חֻכְמִים, שֶׁהָרָגִיל בָּהֶן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא, וְכֵדֵי הֵן לְהַתְרַחֵק מֵהֶן וּלְהַזְהֵר בָּהֶן. וְאֵלּוּ הֵן:
הַמִּכְבָּה שֶׁם לְחֻבְרָה⁷⁴, וְהַקֹּרָא לְחֻבְרָה בְּכַנּוּיָהּ⁷⁵,
וְהַמִּלְכִּין פְּנֵי חֻבְרָה בְּרַבִּים⁷⁶, וְהַמִּתְכַּבֵּד בְּקָלוֹן
חֻבְרָה⁷⁷, וְהַמִּכְבָּה תַּלְמִידֵי-חֻכְמִים⁷⁸, וְהַמִּכְבָּה רְבוּתִיו,
וְהַמִּכְבָּה אֶת הַמוֹעֵדוֹת⁷⁹, וְהַמִּחְלָל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשֶׁמֶת פֶּלֶא תְּשׁוּבָה; אֲבָל אִם שָׁב
מִרְשָׁעוֹ וּמֵת, וְהוּא בַּעַל-תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מִבְּנֵי
הָעוֹלָם הַבָּא; שְׁאִין לֹךְ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בְּפָנֵי
הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפֹלוּ כִּפּוּר בְּעֶקֶר כָּל יָמָיו, וּבְאֲחֻרָיוֹהָ
שָׁב - יֵשׁ-לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר: "שְׁלוֹם
שְׁלוֹם לְרַחוּק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאִיתִיו". כָּל
הַרְשָׁעִים וְהַמוֹמְרִים וְכִיּוּצָא בָּהֶן, שֶׁחֲזָרוּ בַתְּשׁוּבָה -
בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בְּמִטְמוּנִיּוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן,
שְׁנֵאֲמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְכִים" - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲדִין
שׁוֹבֵב הוּא, שֶׁהֲרֵי בִּסְתֵר שָׁב וְלֹא בְּגָלוּי, מְקַבְּלִין
אוֹתָו בַּתְּשׁוּבָה⁸⁴.

(73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינתו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (בגדת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכיני לו אחרים לא קראתי. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לדי פגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:). והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישראל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלין אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת

כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחזיר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור וולתי אלהינו.

1 י. מחטיאי הרבים פיצד? אחד שהחטיא בדבר
2 גדול, כגון ירבועם⁶¹ וצדוק ובייתוס⁶²; ואחד
3 שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה⁶³;
4 ואחד האונס אחרים עד שיחטאו כמנשה, שהיה
5 הורג את ישראל עד שיעבדו עבודת-כוכבים⁶⁴, או
6 שהטעה אחרים והדיחם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בבאורנו (ה"ח). (63) מבואר בבביתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:). כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

7 יא. הפורש מדרכי צבור, אף-על-פי שלא עבר
8 עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות
9 בכללן, ולא נכנס בצרמון, ולא מתענה במעניתו,
10 אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו
11 מהן - אין לו חלק לעולם הבא⁶⁶. העושה עבירות
12 ביד רמה פיהוקים - בין שעשה קלות⁶⁷, בין שעשה
13 חמורות⁶⁸ - אין לו חלק לעולם הבא, וזהו הנקרא
14 מגלה פנים בתורה⁶⁹, מפני שהעז מצחו וגלה פניו
15 ולא בוש מדבריו-תורה.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז).
(67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה.
(69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

16 יב. שנים הם המוסרין: המוסר חבירו ביד עכו"ם
17 להרגו או להפוטו, והמוסר ממון חבירו ביד
18 עכו"ם⁷⁰, או ביד אנס⁷¹ שהוא כעכו"ם; ושניהם אין
19 להם חלק לעולם הבא.

(70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

20 יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם-שמים - זה
21 הורדה צבור בחזקה, והם יראים ומפחדים ממנו,
22 וכונתו לכבוד עצמו, וכל חפציו שלא לכבוד שמים,
23 כגון מלכי העכו"ם⁷².

(72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

24 יד. כל אחד ואחד מעשרים-וארבעה⁷³ אנשים אלו

חומר ראשון קדום וממנו ברא העולם, הרי זה מין כעובד ע"ז אף שבלשון בנ"א אינו נקרא משומד.

וקל ממנו אף שקוראין אותו משומד מי שרשם עצמו כאינו יהודי ח"ו לתיאבון ואח"כ חי חיי הפקרות לתיאבון כי אין לו מי שיוכיחו לתקן עותתו. דוגמא נוספת מי ששבק היתרא ואכל איסורא שמותר להלוותו בריבית. מי שנשבה כשהוא תינוק לבין העכו"ם ואינו יודע מתורת ישראל כלל אסור להלוותו בריבית.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 368.

פרימין). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"המשמדים".

בגדר המשומד, אבן הבוחן העיקרית היא טעם ואופן עשית העבירה אם לתאבון ובדרך ארעי, או להכעיס ובקביעות, ולא מהות העבירה עצמה.

ולדוגמא: האומר אמת שיש אלוהי יחיד (וממילא מקיים כל התורה ומצות) אבל אומר שאינו לבדו ראשון כי שם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ח אייר-ה' סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

הלכות כלים

פרק רביעי

(1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

אָבֵל כְּסוּי קִמְטָרָא²² וְכְסוּי תִּבְהָ²³ וְכְסוּי טַנִּי²⁴,
וְהַמְכַבֵּשׁ שֶׁל חֶרֶשׁ²⁵, וְהַכֶּסֶא שֶׁתַּחַת הַתִּבְהָ²⁴
וְהַקְמָתִין²⁶ שֶׁלָּהּ, וְהַקֶּלֶב²⁷ שֶׁבִּזְנוּן עָלָיו תֵּיק הַסֶּפֶר,
וּבֵית הַנֶּגֶר²⁸ וְהַמְנַעוּל²⁹ וְהַמְזוּזָה³⁰, וְתֵיק נְבָלִים²⁶
וְהַכְּנֻרוֹת, וְהַקֶּלֶב שֶׁל גּוֹדְלֵי מַצָּנֶת, וְדָפוֹס שֶׁל
תְּפִלִּין, וְסוֹס שֶׁל עֵץ שֶׁל זִמְרָן³¹ שֶׁמְשַׁחְקִין בּוֹ,
וְרִבְעִית הַמְּקוֹנֶנֶת³², וּגְנוֹנֶת הָעֵנִי³³, וְסִמּוֹכוֹת
הַמִּטָּה³⁴, וְנִקְלִיטֵי הַמִּטָּה³⁵, וְחִמּוֹר שֶׁתַּחַת הַמִּטָּה³⁶
- כָּל אֵלֶּי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁמְשִׁי
הַכֵּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבְד³⁷.

(2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. (3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. (4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן... שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם... ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאני]. (5) שמשמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. (6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. (7) שולחן קטן. (8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשי של האדם. (9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. (10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. (11) כגון דפוס שמשמשים בו עושי בתים

א. שֶׁלֹּש מִדּוֹת² בְּכָלֵי עֵץ שְׁאִינָן עֲשׂוּיִין לְקַבְּלָהּ:
כָּל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ אָדָם בְּלִבְד, כְּגוֹן הַסֶּלֶם
טְהוֹר, וְאִינוּ מְקַבְּלִים טֻמְאָה כָּלֵל, וְלֹא רִבּוּהוּ
חֻכְמִים⁴ לְטֻמְאָה. וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ
הַכֵּלִים וְהָאָדָם⁵, כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן⁶ וְהַטֶּבֶל⁷ וְהַמִּטָּה
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּמִזֵּינן שֶׁהֵן לְתַשְׁמִישׁ
אָדָם וְתַשְׁמִישׁ מְשֻׁמְשִׁיו⁸? שֶׁהֲרִי מִנִּיחַ הַקְּעֻרוֹת עַל
הַשֻּׁלְחָן, וְהַכּוֹסוֹת עַל הַטֶּבֶל, וְהַמִּצְעוֹת עַל הַמִּטָּה.
וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים בְּלִבְד, שֶׁהֲרִי
הוּא מְשֻׁמֵּשׁ מְשֻׁמְשֵׁי אָדָם⁹: אִם לֹא הִיָּה מְשֻׁמֵּשׁ אֶת
הַכֵּלִים אֲלֹא בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבְד - הֲרִי זֶה טְהוֹר
מִכֵּלִים. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְשַׁמֶּשֶׁת הַנֵּר בְּשַׁעַת
הַדְּלָקָה¹⁰, וְכוּ, וְהוּא כְּלֵי שֶׁמִּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים
בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפוּסִין כָּלֵל¹¹. וְאִם הִיָּה מְשֻׁמֵּשׁ
אֶת הַכֵּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא בְּשַׁעַת מְלָאכָה -
הֲרִי זֶה מְקַבְּלֵי טֻמְאָה. כְּגוֹן כְּסוּי הַקֶּפֶצָּה¹² וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ, וְתֵיק הַסִּיף¹³ וְהַסֶּכִּין וְהַרְמָח וְהַמְּסַפְּרִים וְהַתַּעַר
וְהַמְּכַחֲוֵל¹⁴ וְהַמְּכַתֵּב¹⁵, וּבֵית הַכֹּחֶל¹⁶, וְתֵיק טֶבֶל¹⁷
וְסִקּוֹרֵטָא¹⁷, וּבֵית הַחֲצִיצִית¹⁸ וּבֵית הַפְּגוּזוֹת¹⁹, וְתֵיק
חִלְיָלִים²⁰. כָּל אֵלֶּי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אִף עַל פִּי שְׁאִינָן
אֲלֹא מְשֻׁמְשֵׁי כֵלִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרִי כְּלֵי
צִירָה לָהֶן בְּשַׁעַת מְלָאכָה²¹ וְשֶׁלֹּא בְּשַׁעַת מְלָאכָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא גבוה על המטה⁴⁷, אף על פי שמסרג בַּחֲבָלִים, 5
הואיל וְאֵין לוֹ רִגְלִים⁴⁸ - טהור⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא 6
מִשְׁמָשׁ הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבָּד⁵⁰. מִמְּלִבְנֵי 7
בְּנֵי לֵוִי⁵¹, שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם בְּנוֹרוֹתֵיהֶן וְכָל הַשִּׁיר, שֶׁהֵן 8
טְהוֹרִין. 9

(38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. (39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונות של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונות. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונות. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונות וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונות הנמצא למעלה מן הארוכה. (40) כעין טבעות, שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). (41) למלבן. (42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף-משנה). (43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. (44) בחזית המיטה. (45) משנה כלים פ"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. (46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. (47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. (48) מורכבות במיטה. (49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. (50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. (51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פ"ח מ"ג וד'].

ג. מִכְבֶּשׁ⁵² שֶׁל שֶׁפֶף⁵³ שְׁמוֹתָם עָלָיו אֶת הָעוֹר - טְהוֹר, 10
מִפְּנֵי שֶׁמִּנִּיחַ עָלָיו אֶת הָאָבֶן בְּמָקוֹם הַחֲקוּק שִׁישׁ בּוֹ 11
וּמִשְׁמָשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עָשׂוּי לְשֵׁמֶשׁ אֶת הַפְּלִים בְּשַׁעַת 12
מְלָאכָה⁵⁴. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשֵּׁם קְבוּל⁵⁵, שֶׁהָרִי הַחֲקָק 13
שָׁבוּ עָשׂוּי לְהַתְמַלְאוֹת בְּאָבֶן⁵⁶. 14

(52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. (53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. (54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. (55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. (56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש

לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשזורי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על-פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). (12) כיסוי של קופסה. (13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". (14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. (15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). (16) הכלי שבו מונח הכוחל. (17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). (18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. (19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגומו: "ומחת פגשוהו". (20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. (21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. (22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. (23) תיבה קטנה מקמטרא. (24) סל, מלשון "טנא". (25) נגר. (26) במשנתנו כתוב "והקמרי", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. (27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. (28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. (29) תיק המנעול. (30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף-משנה שם]. (31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. (32) במשנה: "ורביעית של סולית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "ורביעית", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקונו בו המתים אצלם". (33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחרץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנות" מפני שנועד להגנה. (34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. (35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משענים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזובובים. (36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. (37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף-משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

ב. מִלְבָּן³⁸ הַמֵּטָה³⁹, אִם הָיָה מְלָבֵשׁ בְּפָקוֹת⁴⁰ וְיֵשׁ 1
לֵוִי⁴¹ רִגְלִים שֶׁמַּחְבְּרִין עִם הַמֵּטָה⁴² - הָרִי זֶה מִתְטַמֵּא 2
עִם הַמֵּטָה⁴³, שֶׁהָרִי נֹתֵנִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַמֵּטָה⁴⁴ וְהָרִי 3
הוּא פֶּאֶחָד מֵאֲבָרֶיהָ. נִתְּנוּ⁴⁵ עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁴⁶ וְהָרִי 4

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ח אייר - ספר טהרה - הלכות כלים קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].
 ד. חפוי המטה⁵⁷ - טהורין⁵⁸. וכן כל החפויין, בין שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת - טהורין; שנאמר: אשר יעשה מלאכה בהם - פרט לחפויי הכלים⁵⁹. וכן כלי עץ או עצם שיש בהן בית קבול שצפם במתכת - טהורים⁶⁰. ואין מקבלין טמאה; מאחר שצפם בטלן⁶¹. והצפוי עצמו טהור כמו שבארנו⁶².

לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

1 ד. חפוי המטה⁵⁷ - טהורין⁵⁸. וכן כל החפויין, בין
 2 שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת
 3 - טהורין; שנאמר: אשר יעשה מלאכה בהם - פרט
 4 לחפויי הכלים⁵⁹. וכן כלי עץ או עצם שיש בהן בית
 5 קבול שצפם במתכת - טהורים⁶⁰. ואין מקבלין
 6 טמאה; מאחר שצפם בטלן⁶¹. והצפוי עצמו טהור
 7 כמו שבארנו⁶².

14 ו. טבעת⁶⁶ של מתכת וחותרמה של אלמג⁶⁷ -
 15 טמאה⁶⁸. היתה של אלמג וחותרמה של מתכת - הרי
 16 זו אינה מקבלת טמאה⁶⁹.

(66 שם. 67 קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. (68 מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). (69 ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. [תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שביט קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

(57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. (58) משנה שם פט"ז ז. (59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרוב אהרן על התוספתא, מפרש חפויי כלים - כיסויי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמנעו מן ההיקש לשק]. (60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. (61) ביטל את כלי העץ, מפני שהציפוי הוא יותר חשוב מהעץ. (62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כו, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוצי השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרו מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוצי הזה דוחה אפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על-פי הכסף-משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

17 ז. השן⁷⁰ של מתכת⁷¹ או החותרם⁷² מקביל טמאה
 18 בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן⁷³ המעבר⁷⁴
 19 והמזורה והמגוב⁷⁵ והמסרק של ראש⁷⁶ שנשלה אחת
 20 משניהן ועשאה של מתכת - הרי אלו מקבלין
 21 טמאה⁷⁷.

8 ה. העושה⁶³ כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן
 9 המתכת: אם היה העץ משמש המתכת - מקביל
 10 טמאה⁶⁴, ואם היתה המתכת משמשת את העץ -
 11 הפל טהור⁶⁵. כיצד? מפתח של עץ ושניו ממתכת,
 12 אפילו שן אחת - הרי זה מקביל טמאה; היתה היא
 13 ממתכת ושניו שלו מעץ - הפל טהור.

(70) משנה שם. (71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. (72) של מתכת. (73) שם. (74) במשנה: "המעבר". (75) שלוש כלים אלה משמשים לניקוי גריגי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). (76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. (77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו

(63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהור". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. (64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. (65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היוצאים על גבי הסל. היו הסלים של תמרה, אף
 על פי שלא פרת ההוציא⁸ מבפנים - מקבלין טמאה,
 שקב מקימין אותה⁹. הפלפלה¹⁰ - משיחם פיה
 ויכרת ההוציא ויגמר את התלויות¹¹. בית הפוסות¹²
 והלגנין¹³, אף על פי שלא פרת מבפנים - מקבלין
 טמאה, שקב מקימין אותם¹⁴. הקננים¹⁵ הקטנים
 והקלתות¹⁶ - משיחם שפתותיהן ויכרת ההוציא
 היוצאים. הקננים הגדולים¹⁷ והסיוגים¹⁸ הגדולים -
 משיעשה שני דורים¹⁹ לרחב שלהן²⁰. הנפה²¹
 והכברה וכף מאזנים - משיעשה דור אחד לרחב
 שלהן²². הקפה²³ - משיעשה שתי צפירות²⁴ לרחב
 שלהן; והערק²⁵ - משיעשה בו צפירה אחת. אף על
 פי שלא גמר גביהן²⁶ - מקבלין טמאה, שהרי נראה²⁷
 למה שיעשו וצורת הפלי עליהן. הא למה זה דומה?
 לבגד שנארג מקצתו²⁸. המחצלת - משיכרת ההוציא,
 וזהו גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים²⁹ אינן מקבלין
 טמאה עד שיתחפסמו שפתותיהן. גלמי כלי עץ³⁰
 מקבלין טמאה משיעשה הפלי בצורתו. אף על פי
 שעתיד לתארו בשרד³¹ או להשוותו במחוגה או
 ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו ועדין הוא
 גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים
 חפירתו - הרי זה מקבל טמאה³². וכל גלמי כלי עץ
 מקבלין טמאה, חוץ משל אשפרוע³³, שאין הפלי
 ממנו חשוב כלי עד שיתנפה. וקרוב בעיני, שקלי
 עצם ככלי אשפרוע³⁴, ואין גלמיהן מקבלין טמאה.
 כלי עץ שאין עליו צורת כלי³⁵, אף על פי
 שמשמשין בו - אינו מקבל טמאה. ארובות³⁶ של
 נחתומין³⁷ שסודרים עליהן החלות כשהן בצק -
 מתטמאות, שהרי צורת הפלי עליהן³⁸; ושל בעלי
 בתים - אינן מקבלין טמאה³⁹. ואם צבען סקנרא או
 בכרפום וכיוצא בהן - מתטמאות, שהרי נעשית להן
 צורת כלי. סרוד⁴⁰ של נחתומין שנותנין בו המים
 שמקטפין בו⁴¹ - טמא; ושל בעלי בתים - טהור⁴².
 ואם גפפו⁴³ מארבע רוחותיו - מתטמא⁴⁴; נפרץ
 מרוח אחת - טהור⁴⁵. והלוח שעורכין עליו⁴⁶ -
 מתטמא. כלי עץ שהסלתים⁴⁷ מרדיון⁴⁸ עליו את
 הסלת - מתטמא; ושל בעלי בתים⁴⁹ - טהור⁵⁰. רחת⁵¹
 הגרוסות⁵² - מתטמאה, של אוצרות⁵³ - טהור; של
 גת⁵⁴ - מתטמאה⁵⁵, ושל גרנות⁵⁶ - טהור. זה
 הפל: העשוי לקבלה - מקבל טמאה, והעשוי לכבס
 בו - טהור.

סופרים, ואין לי מה להשיב. פירוש, דין זה נראה לי תמוה
 מאד, אבל הסופרים אמרו ואיני יכול לדחותו (רבינו
 בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל
 הכלי ששינוי מרובות.

ח. מקל⁷⁸ שעשה בראשו מסמר⁷⁹ כמין רמון⁸⁰ כדי
 שיהיה אויז בו⁸¹ - אינו מקבל טמאה⁸². עשאהו
 שלא תהיה הארץ אוכלת⁸³ את העץ - מקבל
 טמאה⁸⁴.

(78) תוספתא בבא מציצא פ"ד ה"ב. (79) של מתכת.
 (80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון.
 (81) בידו, וישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה.
 (82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת
 המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה).
 (83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי.
 בבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל.
 (84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר
 מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר
 סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים
 ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

ט. וכן מקל⁸⁵ שקבע בו מסמרים כדי להכות בו -
 מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת⁸⁶.
 עשאן לנוי⁸⁷ - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת
 משמשת את העץ.

(85) משנה שם פ"ד, ב. (86) המקל משמש לחזק את כוח
 הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל.
 (87) קבע במקל מסמרים דקים מצוירים, כדי לייפותו (רבינו
 במשנה).

י. וכן מנקיות⁸⁸ של מתכת שקבען במקל⁸⁹ או בדת
 לנוי - טהורות⁹⁰. וכן כל פיוצא בזה משאר הכלים.

(88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה,
 כט): "ומנקיותיו". (89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט
 את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. (90) מפני שהן
 משמשות את העץ.

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר
 מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה
 או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או
 בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו
 או בהיפך.

א. כל הכלים² אין מקבלין טמאה עד שתגמר
 מלאכתן. וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה
 והעריסה - משישופם בעור הדג³. גמר⁴ שלא לשוף
 - מקבלין טמאה⁵. הסלים של עץ⁶ - משיחם
 שפתותיהן⁷ ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים

(2) כלים פט"ו מ"א. (3) רגילים היו לשפשף את המיטות
 והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולחצצחן.
 (4) בדעתו. (5) שהרי נגמרה מלאכתו. (6) סלים קלועים
 מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה
 - נקראים כלי עץ. (7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק

הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". (8) ראשי העלים. (9) משאירים אותם כמו שהם. (10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. (11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. (12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. (13) פירוש, בית הלגנין. (14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. (15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. (16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. (17) קופות גדולות. (18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר-כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הרפנות. (19) שני היקפים. (20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. (21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. (22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתו. (23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. (24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על-ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. (25) קופה ארוכה וצרה. (26) ובדעתו להוסיף עליהם. (27) נעשו ראויים. (28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. (29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. (30) פירוש, כלים שנחלקו כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לחיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). (31) מלשון המקרא (ישעיה מר, יג): "יתארה בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהגג משתמש בהם. (32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירים נמוך. (33) כלים פ"ב מ"ח. אשכרוע - מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא-מציא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליכה. (34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). (35) שאין לו בית קיבול. (36) שם פט"ו מ"ב. (37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. (38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם

וכלים. (39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. (40) שם. (41) טחים פני הלחם באותם מים. (42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף-משנה). (43) עשה לך זה מסגרת. (44) שהרי יש לו בית קיבול. (45) אף-על-פי שיכול לקבל קצת מים כשיצמידוהו בשיפוע. (46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות ריקים (ר"ש שם). ואף-על-פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). (47) עושי סולת למכירה. (48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארה, מפני שגרגריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא-מציא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמא, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה-שאין-כן בכלי של בעלי בתים]. (49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. (50) כפשוטי כלי עץ. (51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. (52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. (53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. (54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. (55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. (56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

- ב. כל⁵⁷ התלוין⁵⁸ טהורין⁵⁹, חוץ מתלוין נפה של סלתין, ותלוין פכרה של גרנות⁶⁰, ותלוין מגל יד, ותלוין מקל הפלשין⁶¹, מפני שהן מסייעין בשעת מלאכה⁶². זה הפלל: העשוי לסיעו בשעת מלאכה - מתטמא⁶³; לתלות בו הפלי בלבד - טהור.

(57) שם מ"ד. (58) בתי יד של הכלים נקראים תלוין או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. (59) מפני שמשמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. (60) כברה גדולה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 יִתְיַרְנוּ, או שְׁחַשְׁבֵּם⁸⁵ לֵאכֹל מִה שֶׁפָּתוּכוֹ וְלִזְרֹקוֹ -
17 טְהוּרִים.⁸⁶ וְכֵן הִקְרִין⁸⁷ שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהּ⁸⁸ וּמְשַׁלִּיכָהּ⁸⁹
18 - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טְמָאָה⁹⁰; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ⁹¹ - מְקַבֶּלֶת
19 טְמָאָה.

(81 שם. (82 כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. (83 פירות
רטובים. (84 אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי
פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה.
(85 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ו ה"א. (86 שהרי אינו
כלי קבע. (87 שם. (88 כגון שהוצא זכרותה.
(89 משתמש בה באקראי פעם אחת. (90 אין דרכם של
בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. (91 להשתמש
בה בקביעות.

20 ח. הַשּׁוֹפֵר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. חֲתָכוֹ לִהְיוֹת קָרֵן
21 תְּשִׁמִּישׁ - מְקַבֵּל טְמָאָה.

22 ט. קָצְרָה⁹² וְשָׁקְבָעָה בְּשִׂדָּה תִּכְה וּמִגְדָּל⁹⁴: אִם הִיא
23 בְּדֶרֶךְ קְבֻלָּתָהּ⁹⁵ - מְקַבֶּלֶת טְמָאָה; וְאִם קְבָעָה בְּדֶפֶן,
24 שֶׁהִיא אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַד שֶׁמִּטִּים שִׂדָּה עַל צִדָּה - הִיא
25 זֶה מְקַבֵּל הַשִּׂדָּה⁹⁶ וְטְהוּרָה⁹⁷.

(92 שם. (93 משנה, שם פ"כ, ה. (94 ראה למעלה פ"ג
ה"ב. (95 כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת
לתוכה אוכלין. (96 חלק מן השידה, ואינה כלי בפני
עצמו. (97 מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים
סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה
בדופן, ופיה למעלה - מקבלת טומאה, שהרי אפשר
להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

26 י. הָאֶקוּן⁹⁸ וְהַרְטוּב⁹⁹ וְהַפְּלוּב שֶׁל עֵץ - טְהוּרִין.

(98 סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). (99 מלכות
לעופות עשויה מעץ.

27 יא. הַמִּדְּפָה¹⁰⁰ וְהַפְּלָצוּר¹⁰¹ וּמִצּוֹדֹת סִבְרִים¹⁰² -
28 מְתַטְמְאִין, שֶׁהִיא צוּרַת כָּלִי עָלֶיהָ.

(100 דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז ביד
הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט
מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. (101 מין רשת
לצוד עופות. (102 כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את
זרימת המים לשטח מסוים ושואבים את המים שבאותו
שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

29 יב. הַסִּפְסָלִין¹⁰³ שֶׁבִּפְנֵי דִקְאוֹת¹⁰⁴ וְשֶׁל מִלְמָדִי
30 תִּינוּקוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקֻבִּין וּמְכַנְּסִין בֵּהֶן אֶת
31 הַרְגָּלִים - טְהוּרִים¹⁰⁵. קָבָעוּ בֵּהֶן רְגָלִים בְּמִסְמָר -
32 מְקַבְּלִין טְמָאָה. זֶה הַכָּל: כָּל שֶׁנִּטַּל וְאֵין רְגָלָיו
33 נִשְׁלָוֹת עִמּוֹ - טְהוּר; וְכָל שֶׁנִּטַּל וְרְגָלָיו נִשְׁלָוֹת עִמּוֹ
34 - טְמָא. וְאִם הָיוּ בָּלֵן¹⁰⁶ שֶׁל עֵץ אוֹ עֵצִים¹⁰⁷ - מְקַבֵּל
35 טְמָאָה; הִיתָה אַחַת מִרְגָּלָיו שֶׁל אָבֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל
36 טְמָאָה¹⁰⁸.

(103 תוספתא, שם בבא-בבא פ"א ה"ג. (104 בעלי

שמשמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן
המעורב בו. (61 בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו
לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי
פירות יקרים כדי להבריה המכס. (62 האנשים מכניסים
יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את
העבודה שאינה קלה כל-כך. (63 שהרי הוא משמש
בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי).
ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים
טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן
למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה
הנבדקת].

1 ג. נְבִלֵי הַמְּשֻׁרְרִים⁶⁴ - מְתַטְמְאִין⁶⁵; נְבִלֵי בְּנֵי לֵוִי
2 שֶׁמִּזְמִּין בֵּהֶן בְּמִקְדָּשׁ - טְהוּרִין⁶⁶. הַבְּטָנוּן⁶⁷
3 וְהַנְּטָמוֹן⁶⁸ וְהָאִירוֹס⁶⁹ - מְתַטְמְאִין.

(64 כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). (65 מפני חשיבותם
גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף-על-פי שאין להם בית
קיבול עשוי לקבלה. (66 בבית-המקדש לא גזרו טומאה
(ר"ש ורא"ש במשנתנו). (67 כלי ניגון גדול, שהמנגן
משעינו על בטנו. (68 כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם
קטוע רגל. (69 כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה,
אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

4 ד. מִצּוֹדֹת⁷⁰ הַחִלְדָּה⁷¹ - מְתַטְמְאִין; וְשֶׁל עֲכָבְרִים⁷²
5 - טְהוּרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קְבוּל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת
6 כָּלִי.

(70 שם. (71 המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות
בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך
מקבלות טומאה. (72 העשויה בתבנית אחרת.

7 ה. קוֹצִין⁷³ שֶׁאֻרְגִּין בֵּהֶן כְּמוֹ כְּפִיפָה⁷⁴ שֶׁמִּנְיַחִין בָּהּ
8 הַתְּאֵנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מְתַטְמְאִין; וְשֶׁאֻרְגִּין בֵּהֶן
9 בְּתַבְנִית מְגוּרָה גְּדוֹלָה⁷⁵ שֶׁאֻרְגִּין בֵּהֶן הַחֲטִין -
10 טְהוּרָה, שֶׁאֵין תּוֹרַת כָּלִי עָלֶיהָ⁷⁶.

(73 שם פט"ז מ"ה. (74 קופה גדולה קלועה מערבה
(קוצים - ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש
רבינו - קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים
מיובשות על-מנת להחזיקן שם זמן רב. (75 במשנה:
"חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. (76 שהיא
דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא
מליאה.

11 ו. עֲלִין⁷⁷ שֶׁמִּסְרְגִין⁷⁸ אוֹתָן בְּמִין סִג סָבִיב לַפְּרוֹת -
12 טְהוּרִים⁷⁹. וְאִם עָשׂוּ סִג שֶׁל נְסָרִין⁸⁰ - מְתַטְמְאִין.

(77 שם. (78 שקולעים אותם מעשה סריגה. (79 מפני
סריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר.
(80 במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

13 ז. חוֹתָל⁸¹ שֶׁל הוֹצִין⁸² שֶׁמִּנְיַחִין בּוֹ הַרְטָב⁸³ וְכִיּוֹצֵא
14 בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ⁸⁴ - מְתַטְמְאִין;
15 וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְטַל מִה שֶׁפָּתוּכוֹ עַד שֶׁיִּקְרַעְנוּ אוֹ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי א' סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונפשטה לקולא. (10) שהוא קטן מרימון. (11) על יד הסתימה. (12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. (13) ואפילו כולו סתום. (14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כלים שעשעאן מתחלה נקובין במוציא רמון, כגון ¹⁴ הסל והפחלץ ¹⁵ של גמלים והאפיפירות ¹⁶ - מקבלין טמאה עד שיקרע רבן. ¹⁶

(15) כעין שבכה עשויה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. (16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אפיפירות ¹⁷ שעשה להן קנים ¹⁸ למעלה ולמטה לחזק - טהורות ¹⁹. עשה להן גפים ²⁰ כל שהן, אף על פי שפלה נקובה במוציא רמון - מקבלת טמאה. ¹⁹

(17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. (18) חיבר להם קנים. (19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חזקם בקנים. (20) כעין מסגרת.

ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמונים ²¹, כגון הרבע ²² וחצי רבע והקנונים ²³ הקטנים - שעורן במוציא זית. נגממו ²⁴ שפותיהן, אם נשאר בהן פדי לקבל כל שהוא ²⁵ - טמאין. ²³

(21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. (22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. (23) מין סל. (24) נקרעו, ניטלו. (25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הסלין של פת - שעורן כפכפות של פת ²⁶. ²⁴

(26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רמון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו זו.

ז. קפת הגננים ²⁷ - משותצא אגדות של ירק ²⁸ טהורה; ושל בעלי בתים ²⁹ - במוציא תבן ³⁰; של פלנין - בגבכא ³¹. ²⁷

(27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. (28) שיעור זה גדול ממוציא רמון. (29) החסים על כליהם. (30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. (31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בית קערות ³² שאינו מקבל קערות ³³, הואיל ומקבל התמחויין ³⁴ - הרי זה מקבל טמאה ³⁵. וכן בית הרעי ³⁶ שאינו מקבל משקין, הואיל ומקבל את הרעי - הרי זה מקבל טמאה. ³¹

הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו - פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. (105) שאין זה חיבור של קבע, והדרך בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. (106) כל רגלי הספסל. (107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. (108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן - דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשוי

(1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רמון. ודין כלים שעשעאן מתחלה נקובים כמוציא רמון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כל כלי ²¹ שנטמא ונשבר אחר שנטמא ונפסדה צורתו ותשמישו ²³ - טהור בשבירתו. וכן כלים שנטמא פשהן טהורין - שבריהן אינן מקבלין טמאה. ²⁴

(2) כלים פרק ב משנה א. (3) אינו ראוי לשימוש שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם ⁴ ויהיה טהור? כל כלי בעלי בתים - שעורן ברמונים. ⁶ כיצד? משניקב הכלי במוציא רמון ⁵ - טהור ⁶. והרמון שאמר - בינוני, לא גדול ולא קטן, לפי דעת הראוה ⁷, ויהיו בכלי שלשה רמונים אחרונים זה בזה ⁸. נקב הכלי ⁹ במוציא זית ¹⁰ וסתמו, וחזר ונקב ¹¹ במוציא זית וסתמו, [עד שהשלימו ¹² למוציא] רמון, אף על פי שהוא סתום ¹³ - טהור, שהרי נעשו לו פנים חדשות ¹⁴. ¹³

(4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. (5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. (6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רמון. (7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. (8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. (9) בעיא בשבת שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. (33) ניכב כמוציא קערה. (34) קערות גדולות. (35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. (36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.
- ט. **כָּל כְּלִי עֵץ שֶׁנַּחֲלַק לְשָׁנִים - טְהוֹר, וְאֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְבְּלִין עַל דְּפִנּוֹתֵיהֶן בְּאַלְפִּסִּין³⁷**, חוץ מִכְּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁחָצֵן אוֹ מִקְצָתָן כְּלִי בְּפָנָיו עֲצָמוֹ מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָן. כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן הַכָּפוֹל, שֶׁמִּתְחַלֵּה נַעֲשֶׂה שְׁנֵי חֲלָקִים וְהָרִי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט³⁸, וְכָגוֹן הַתְּמַחֲוִי הַמְּזוֹנָן³⁹, שֶׁהוּא קְעֻרֹת קְעֻרֹת וְהָרִי בְּכָל חֲלָק מִחֲלָקָיו קְעֻרֹת שְׁלֵמוֹת, וְכָגוֹן הַפֶּסֶא הַכָּפוֹל, וְכָל פִּיּוּצָא בָּאֵלוֹ. וְכֵן בֵּית לִגְיִינָן⁴⁰ וּבֵית הַפּוֹסוֹת⁴¹ שֶׁל עֵץ שֶׁנִּפְתַּח אֶחָד מֵהֶן⁴² - זֶה שֶׁנִּפְתַּח טְהוֹר וְאִינוֹ חֲבוּר לְשָׂאֵר הַבָּתִּים⁴³. נִפְתַּח הַשְּׁנִי - טְהוֹר וְאִינוֹ חֲבוּר לוֹ⁴⁴. נִפְתַּח שְׁלֹשָׁתָן - כָּלָן טְהוֹרִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּכָלִים בָּאֵלוֹ.
- 37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. אפשר לכפלו כשאנו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. (39) קערה גדולה עשויה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזונה" ומה "מזונן" כלי קיבור למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה. (40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבור לכל כד וכד. (41) שיש בו בית קיבור לכל כוס וכוס. (42) אחד מבתי הקיבור. (43) אין אנו אומרים שהנפתח הוא חלק משאר בתי הקיבור שלא נפתחו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. (44) לכלי.
- י. **מִשְׁפָּלָת⁴⁵ שֶׁאֲמַצְעִיתָהּ גְבוּהָה⁴⁶ וְזוּיּוֹתֶיהָ יוֹדוֹת⁴⁷** וְנִפְתַּחְתָּהּ מִצַּד אֶחָד - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִקְבֵּלַת מִצַּד הַשְּׁנִי⁴⁸. נִפְתַּחְתָּהּ מִצַּד הַשְּׁנִי - טְהוֹרָה. הַשֻּׁלְחָן וְהַדְּלָפְקִי⁴⁹ שֶׁנִּפְתַּחוּ - מִקְבְּלִין טָמֵא עַד שֶׁיִּחַלְקוּ וְיִבְדֵּל כָּל חֲלָק מִחֲבֵרוֹ. נִטְלָה⁵⁰ אַחַת מִרְגְּלֵיהֶן - טְהוֹרָה⁵¹. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשְּׁנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית⁵²: אִם חֲשֹׁב⁵³ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּאָכֵל עַל שֻׁלְחָן זֶה אוֹ עַל דְּלָפְקִי זֶה כְּמוֹ אוֹכֵל בְּטָבָלָא - מִקְבְּלִין טָמֵא, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין.
- 45) קופה גדולה, שמוכילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. (46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. (47) דפנותיה נמוכות. (48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפתחו. (49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. (50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. (51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. (52) ונשארה טבאל ויש אנשים שאוכלים על גבי טבאל. (53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.
- יא. **כְּלִי נִסְרִים⁵⁴ שֶׁנִּפְּלוּ שְׁפִתּוֹתֵיהֶן - טְהוֹרִין⁵⁵. וְאִם נִשְׂאָר מִחֲסוֹם שְׁפִתּוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מִקְבְּלִין טָמֵא⁵⁶.**
- 54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. (55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. (56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבחיתלתן".
- יב. **טָבָלָא שֶׁמִּלֵּאָה עֲצִים⁵⁷ וְתִקְעָה⁵⁸ - טְהוֹרָה⁵⁹. חֲפָה בְּנִסְרִים⁶⁰ - מִקְבֵּלַת טָמֵא⁶¹.**
- 57) הניח עצים על פני כולה. (58) נראה לפרש, שנעץ בה יתירות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברכתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. (59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. (60) קרשים מהוקצעים. (61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.
- יג. **סִפְסָל שֶׁנִּתְּפַרֵּק⁶² - טְהוֹר. סְרָגְלוֹ⁶³ בְּמִשְׁיחוֹת אוֹ בְּחִבָּלִים - מִקְבֵּל טָמֵא.**
- 62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשטמו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשו טהור". (63) קשרו.
- יד. **הַסֵּלִים שֶׁל גְּמָלִים⁶⁴, הַתִּירָן - טְהוֹרִין, הָזֵר וְיִקְשָׁרָן - מִקְבְּלִין טָמֵא. נִמְצָאוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַהֲרִין אֲפֹלוּ עֶשֶׂר פַּעַמִּים בַּיּוֹם.**
- 64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.
- טו. **הַשֻּׁלְחָן⁶⁵ אוֹ הַדְּלָפְקִי שֶׁחָפֵן בְּשִׁישׁ וְשִׁיר בָּהֶם מְקוֹם הַנִּחַת הַפּוֹסוֹת - מִקְבְּלִין טָמֵא; וְאִם חֲפָה הַכָּל - טְהוֹר⁶⁶. בֵּין בְּצִפּוֹי עוֹמֵד⁶⁷ בֵּין בְּצִפּוֹי שֹׁאֲנִינו עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחֲפָה אֶת לְבוֹצָיו⁶⁸ בֵּין שֶׁלֹּא חֲפָן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֲצִים חֲשׂוּבִים, כְּגוֹן אֲשַׁפְּרוּעַ וְכִיּוּצָא בּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שָׂאֵר עֲצִים, הוּאִיל וְחָפֵן כָּלָן - טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.**
- 65) משנה שם פרק כב, א. (66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ם מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. (67) מחובר במסמרים. (68) המסגרות.

שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

- ג. כל בית²² האצבעות²³ של עור - טהורות; חוץ²¹
משל קניצין²⁴, מפני שהיא מקבלת את האוג²⁵ -
טמאה. נקדעה, אם אינה מקבלת את רב האוג -
טהורה.

- (22) שם פכ"ו מ"ג. (23) כסיות להכניס בהן את האצבעות.
(24) קוטפי פירות. (25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

- ד. האבנט²⁶ של עורות ועורות שתופרין הקטעים²⁷
על ארכבותיהן כדי שיתגלגלו²⁸ בהן על הקרקע -
מקבלין טמאה, שהרי צורת כלי עליהן. וכן העורות
העשויות פצין טבעות שמכניסין אותן האמנין
בזרועותיהן כדי להגביה בגדיהן מעליהם בשעת
מלאכה²⁹ - מתטמאין³⁰ בשאר כלי עור הפשוטים³¹.

- (26) שם. (27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,
ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים
על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים.
(28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על
הקרקע. במשנה: "הבורכיים". (29) שלא יפלו על הידיים
ויפריעו. במשנה: "השווילין". (30) כל אלה שנימנו למעלה
- יש עליהם תורת מלבוש. (31) שמקבלים טמאה מדברי
סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור
הפשוטים גזרו טמאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום
פירוש רבינו למשנתנו).

- ה. עור³² שתופרין ממנו פסוי ליד ולזרוע: של
זורעי גנות³³ ושל הולכי דרכים ושל עושי פשתן³⁴
- מקבלין טמאה; ואם היה של צבעים ושל
נפחים³⁵ - אינו מקבל טמאה. זה הכלל: כל העשוי
לקבלה כדי שלא יבהו קוץ וכדי שיאחזו יפה יפה³⁶
- מקבל טמאה; והעשוי מפני הצעה כדי שלא יפסד
הדבר שמתעסק בו בצעת ידו - אינו מקבל טמאה.

- (32) שם פט"ז מ"ו. (33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו
גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות,
ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו
אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה
שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה
ג]. (34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור
על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירוורי עץ
מן המקלות. (35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל
את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוזח בו.
(36) כגון מקל של עוברי דרכים.

- ו. פמה³⁷ שעור הנקב שניקב כלי העור ויטהר?
החמת³⁸ - משתנקב כמוציא פקעיות³⁹ של שתי⁴⁰.
ואם אינה יכולה לקבל של שתי⁴¹, הואיל ומקבלת
של ערב⁴² - מקבלת טמאה עד שתנקב רפה⁴³.

(1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טמאה. וכמה שיעור
הנקב שיינקב כלי העור ויטהר. ודין תפילה של ראש
שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה
שנטמאה מאימתי טהרה.

- א. כלי עור² מאימתי מקבלין טמאה? התורמל³
וכיוצא בו - משיחם שפתותיו⁴ ויכרת הקופין⁵
הקטנים היוצאין על גבי העור ויעשה קיחותיו⁶.
סקורטיה⁷ - משיחם ויכרת ויעשה ציצתה⁸.
קטבוליה⁹ - משיחם ויכרת. הכר והקסת של עור
- משיחם שפתותיהן ויכרת הקופין היוצאין. וכן
כל פיוצא בהן. התפלין - משיגמר הקציצה¹⁰, אף
על פי שהוא עתיד לתת בה את הרצועה, מקבלת
טמאה¹¹. עור העריסה¹² שהוא עתיד לעשות לו
טבור¹³ - עד שיעשנו לו. הסנדל - משיקמיע¹⁴.
המנעל - משיגוב [על] האמנים¹⁵. ואם עתיד
לכרם¹⁶ ולשרטט¹⁷ - עד שיכרם וישרטט¹⁸.

(2) כלים פט"ז מ"ד. (3) ילקוט שהרועים נותנים בו את
המזון, ותולים אותו בצוארם. (4) שיכפול את השפה
ויתפור. (5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה.
(6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. (7) טבלא של
עור שאוכלים עליה. (8) טס של מתכת שתופרים באמצעה
לנוי. (9) עור שמכסים בו את המיטה. (10) הבית של עור
שמכניסים בו את הפרשיות. (11) מפני שנגמרה מלאכת
הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה.
(12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. (13) רגילים
לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את
רגל העריסה (מנחת ביכורים). (14) שם. הגר"א גורס
בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים.
(15) משעה שנתנו על האימנים (אימנים = דפוס של עץ
שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים).
(16) לצבוע בכרום. (17) לעשות ציורים לנוי על-ידי
שריטות. (18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרם וישרטט.

- ב. עור שאין עליו צורת כלי - אינו מקבל טמאה.
לפיכך, פה של עור¹⁹ שקושפין לוקטי קוצים על
פפותיהן כדי שלא יבם קוץ - אינו מקבל טמאה,
מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי. וכן
העור שמלקטין בו גללי הבקר²⁰, ועור שחוסמין בו
פי הבהמה, ועור שמשיבין²¹ בו הדבורים בשעה
שלוקחים הדבש, ועור שמגיפין בו את הרוח מפני
החם - טהורין ואין מקבלין טמאה.

(19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם
כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה
האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה.
(20) שם משנה ז. (21) צ"ל שמישיבים (כן הוא בדפוס רומא
ובכתי" תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 טהור. טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְלָה מִלְמַטָּה - מִקְבֵּלָה
16 טְמֵאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּשׁוּט, שֶׁהָרִי יֵשׁ עָלָיו
17 צוּרַת כָּלִי.

18 יא. עוֹר שֶׁכָּרַךְ בּוֹ אֶת הַקָּמִיעַ⁵⁹ - מִקְבֵּל טְמֵאָה⁶⁰;
19 פְּשׁוּט - טְהוֹר⁶¹; חֲזֹר וְכָרַךְ בּוֹ - מִקְבֵּל טְמֵאָה.
20 מִתְטַמֵּא וּמִתְטַהֵר אֶפְסוֹ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר
21 שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמִיעַ - טְהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ⁶²
22 וְעָשָׂה חֲלִיָּא⁶³ לְתַכְשִׁיט - מִקְבֵּל טְמֵאָה⁶⁴.

59 קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים.
60 מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א).
61 שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. (62) מן הקמיע.
63 חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד)
64 בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

23 יב. הַתְּפִלָּה⁶⁵ שֶׁל רֹאשׁ⁶⁶ אֲרָפְעָה כָּלִים הִיא⁶⁷. הָרִי
24 שֶׁנִּטְמָא בְּמַת⁶⁸ וְהָתִיר קְצִיעָה⁶⁹ הִרְאִשׁוּהָ וְתִקְנָהּ⁷⁰
25 - הָרִי הִיא⁷¹ אֵב טְמֵאָה כְּשֶׁהִתְהַדָּה⁷². וְכֵן אִם הָתִיר
26 הַשְּׂנִיָּה וְתִקְנָהּ. וְאִם הָתִיר אֶף הַשְּׂלִישִׁית וְתִקְנָהּ,
27 וְהָתִיר אֶף הָרְבִיעִית וְתִקְנָהּ - נִעְשִׂית כָּלָה רֹאשׁוֹן
28 לְטְמֵאָה⁷³; שֶׁהָרִי הָתִיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחֲזֹר וְתִקְנָם
29 כָּלִם, וְכֵאלּוּ זֶה תְּפִלִּין אַחֲרֵינוּת שֶׁנִּגְעוּ בְּרֹאשׁוֹנוֹת.
30 חֲזֹר וְהָתִיר אֶת הִרְאִשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הָרִי
31 הִיא רֹאשׁוֹן כְּשֶׁהִתְהַדָּה⁷⁴. וְכֵן אִם הָתִיר אֶת הַשְּׂנִיָּה
32 וְאֶת הַשְּׂלִישִׁית. חֲזֹר וְהָתִיר אֶף הָרְבִיעִית וְתִקְנָהּ -
33 הָרִי כָּלָה טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הִרְאִשׁוֹן מִטְמֵא כָּלִים⁷⁵,
34 מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁷⁶. וְכֵן סִנְדֵּל⁷⁷
35 שֶׁהוּא טְמֵא מִדֶּרֶס⁷⁸ וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאֲזוּנָיו וְתִקְנָהּ
36 - טְמֵא מִדֶּרֶס⁷⁹. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְנָהּ - הָרִי הוּא
37 טְהוֹר מִן הַמִּדֶּרֶס⁸⁰, שֶׁהָרִי נִעְשִׂי לֹד אֲזִינוֹם
38 חֲדָשׁוֹת⁸¹, אֲבָל טְמֵא מִגַּע מִדֶּרֶס⁸². לֹא הִסְפִּיק
39 לְתַקֵּן אֶת הִרְאִשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה⁸³ אוֹ
40 שֶׁנִּפְסְקָה עֲקָבוֹ אוֹ נָטַל חֲטָמוֹ אוֹ נִחַלַק לְשָׁנָיִם -
41 טְהוֹר.

65 שם פי"ח מ"ח. (66) המחבורת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. (67) אף-על-פי שארבעתן מחוברות למטה. (68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. (69) רבינו קורא לכל בית "קציעה". (70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציעה אחרת. (71) כל התפילה. (72) גם הקציעה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. (73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני

37 שם פרק יז משנה ב. (38) נוד. (39) כדור. (40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. (41) שהם נופלים דרך הנקב. (42) כדורי חוטי הרוחב. (43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

1 ז. הַתּוֹרְמִיל⁴⁴ שֶׁנִּפְתַּח הַפִּס שֶׁכָּתוּבוֹ - עֲדִין
2 הַתּוֹרְמִיל מִקְבֵּל טְמֵאָה⁴⁵, וְאִינוּ חֲבוּר לֹד⁴⁶.

44 שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. (45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. (46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

3 ח. הַחֲמַת⁴⁷ שֶׁהִבִּיצִים שָׁלָה⁴⁸ מִקְבֵּלוֹת עֲמָה⁴⁹
4 וְנִפְתַּח - טְהוֹרוֹת⁵⁰, שֶׁאֵין מִקְבֵּלוֹת כְּדִרְכָּן⁵¹.

47 שם. (48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. (49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. (50) הכיסים. (51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם ככלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

5 ט. כָּלִי עוֹר⁵² שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִלְאֻת⁵³ וּשְׁנִצּוֹת, כְּגוֹן סִנְדֵּל
6 עֲמָקִי⁵⁴ וְכִס שֶׁל שְׁנִצּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּשֶׁהוּ מִתְרִין⁵⁵
7 אֵין עָלֵיהֶן צוּרַת כָּלִי - הָרִי אֵלּוּ מִקְבֵּלִין טְמֵאָה
8 כְּשֶׁהֵן מִתְרִין, הוּאִיל וְהִדְיוּט⁵⁶ יָכוֹל בְּמִהְרָה
9 לְהַכְנִיס הַשְּׁנִצּוֹת בְּלוֹלָאוֹת וְיַחֲזֹר כָּלִי קִבּוּל כְּשֶׁהִיָּה.
10 וְכֵן⁵⁷ אִם נִטְמָא וְהִסִּיר הַשְּׁנִצּוֹת מִהֶן וְנִפְסְדָה צוּרַתָּן
11 - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁵⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחֲזִירָן
12 שֶׁלֹּא בְּאֶמָן.

52 שם פכ"ו מ"א. (53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שניצות". (54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. (55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השניצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשניצות תפורות לעור הכיסים. (56) מי שאינו אומן. (57) לא נתבאר פירוש מלה זו. (58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיט ויכניס את השניצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

13 י. כִּס שֶׁל שְׁנִצּוֹת שֶׁנִּטְלוּ שְׁנִצּוֹ - עֲדִין הוּא מִקְבֵּל
14 טְמֵאָה, שֶׁהָרִי הוּא מִקְבֵּל. נִפְשָׁט וְחֲזֹר עוֹר פְּשׁוּט -

המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות וזעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. (92) נתבאר בהלכה יא. (93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). (94) אוכף שרוכבים עליו. (95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

1 יג. מְנַעַל⁸⁴ שְׁנִפְּחַת, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל רֵב הֶרְגָּל -
2 טהור⁸⁵.

3 יֵד. תְּפִלָּה⁸⁶ שְׁנֵטְמָאת מַאימְתִי טְהַרְתָּהּ? שָׁל יָד -
4 מְשִׁיתִיר אוֹתָהּ⁸⁷ מְשֻׁלֵּשׁ רוּחוֹת; וְשָׁל רֹאשׁ⁸⁸ -
5 מְשִׁיתִיר מְשֻׁלֵּשׁ רוּחוֹת⁸⁹ וּבִין קִצְצִיָּה לַחֲבֵרְתָּהּ.

טו. הַבְּדוּרִים⁹⁰ וְהָאָמוּם⁹¹ וְהַקְּמִיעַ⁹² וְהַתְּפִלִּין שֶׁנֶּקְרְעוּ
אֲחֵר שֶׁנֶּשְׁטָמְאוּ, הַנוֹגֵעַ בָּהֶן - טָמֵא, וּבִמְהָ שֶׁבְּתוֹכָן -
טְהוֹר⁹³. הָאֲפוּרָה⁹⁴ שֶׁנֶּקְרְעָה, הַנוֹגֵעַ בָּמָה שֶׁבְּתוֹכָהּ -
טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִתְפָּר מִחֻבְרָתָהּ⁹⁵ וְנִנְעָשָׂה כְּלוּ כְּגוּף
אֶחָד.

(90) משנה כלים כג, א. (91) דפוס שנותנים עליו את

פרק שמיני¹

(2) ברייתא, חולין כה, א.

(3) שם. (4) לשפוש בשופין כדי להחליקו. (5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פ"א מ"ג). (6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות וזעירות ומגדרים אותן בכלי מיוחד לכך. (7) ללטוש כדי שיבריק. (8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. (9) שפה. (10) כלים פ"ד מ"ה. (11) ימרח אותה בשמן אחר הלטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשוף). (12) כלים פ"א מ"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה - הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה כלי השיפורים], ומשנתו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורים" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. (22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. (23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמורות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. (24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמים]. (25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגורדת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כלי מתכות שאינם מחסר אלא פסוי - מקבל טמאה, שאין הפסוי חשוב מגוף הכלי.

ד. מחט²⁶ שלא נקבה אלא שפה²⁷ ותקנה²⁸ לכה²⁹ מתחלתה - מקבלת טמאה, מפני שמוציאין בה את הקוץ²⁹. אבל אם עתיד לנקבה - הרי היא פשאר גלמי כלי מתכות ואינה מקבלת טמאה³⁰.

(26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. (27) החליקה. (28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. (29) שנתחב בבשר האדם. (30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מאחר שבארנו, שגלמי כלי מתכות טהורים וגלמי כלי עץ טמאים³¹, ופשוטי כלי מתכות טמאים³² ופשוטי כלי עץ טהורים³³ דין תורה, נמצא³⁴: הטמא³⁵ בכלי עץ - טהור בכלי מתכות, טמא בכלי מתכות - טהור בכלי עץ.

(31) נתבאר למעלה פי"ה ה"א. (32) נתבאר למעלה פי"א ה"ט. (33) שם ה"י. (34) יוצא מזה. (35) חולין כה, א.

ו. כל כלי המלחמה³⁶, כגון הסיף והרמח והפוכע³⁷ והשריון והמגפים וכו' - מקבלין טמאה. וכל תכשיטי האדם, כגון הקטלה³⁸ והנזמים³⁹ והטבעות⁴⁰, בין שיש עליהן חותם⁴¹ בין שאין עליהם חותם, וכו' - מקבלין טמאה. אפלו דינר⁴² שנפסל⁴³ והתקינו לתלותו בצנאר קטנה -

(13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. (14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. (15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוב של מתכת לחזקו. (16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלי]. (17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. (18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. (19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". (20) צ"ל הגרודות (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתנו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. (21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו - טהרו. חזר ועשה מהם כלים - חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמורות שידוע שנעשו מכלים - טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם - הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם - הרי אלו טמאים, שמה היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק - הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה - חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים? ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה

שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. (61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוג⁶² העשוי לאדם: אם נעשה לקטן - אינו מקבל טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה⁶³; נעשה לגדול⁶⁴ - הרי זה תכשיט ומקבל טמאה אף על פי שאין לו ענבול.

(62) שבת, שם. (63) ולא נגמרה מלאכתו. (64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי ענבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כל⁶⁵ הפרצופות⁶⁶ מקבלות⁶⁷ טמאה, וכל החותמות שהורין, חוץ מחותם של מתכת שבו חותמין בלבד⁶⁸. וכל הטבעות שהורות, חוץ מטבעת אצבע; אבל טבעת שחוגר בו את מתניו, שקושרה בין פתפיו - שהורה. טבעת השיר⁶⁹ של בהמה, הואיל והאדם מושך בה את הבהמה - מקבלת טמאה⁷⁰. וכן מקל⁷¹ של בהמה של מתכת, הואיל ואדם רודה אותה בו - מקבלת טמאה.

(65) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (66) מסכות שנותנים על הפנים. (67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. (68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. (69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. (70) שבת נב, ב. (71) שם.

י. כל הפלים⁷² יורדים לטמאה⁷³ במחשבה⁷⁴, ואין עולין מידי טמאה⁷⁵ אלא בשנוי מעשה. והמעשה מבטל מיד המעשה⁷⁶ ומיד המחשבה⁷⁷, והמחשבה אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה. פיצד? טבעת בהמה או כלים שחשב עליה להחזירה טבעת אדם - הרי זו מקבלת טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה⁷⁸. חזר וחשב עליה להניחה טבעת בהמה פשהיתה, אף על פי שלא נתקשט בה האדם⁷⁹ - הרי זו מקבלת טמאה; שאין המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד שיעשה מעשה, כגון שישוף אותה או יתקעה⁸⁰ במעשה של בהמה. היתה הטבעת לאדם וחשב עליה לבהמה - עדין היא מקבלת טמאה פשהיתה; שאין הפלים עולין מידי טמאתן במחשבה. עשה בה מעשה ושנה לבהמה - אינה מקבלת טמאה; שהמעשה מבטל מיד המעשה.

(72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. (73) נעשים ראויים לקבל

1 מקבל טמאה⁴⁴. וכן קמיע של מתכת⁴⁵ - מתטמא
2 ככל תכשיט אדם⁴⁶.

(36) כלים פ"א מ"ח. (37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. (38) רביד של זהב שתולים על הצואר. (39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. (40) שמשמים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). (41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. (42) מטבע רומית עתיקה. (43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. (44) שם פ"ב מ"ז. (45) תוספתא פ"א ה"ד. (46) ביספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כל תכשיטי הבהמה והפלים⁴⁷, כגון הטבעות שעושין לצואר הבהמה ולאזני הפלים - שהורין ואינן מקבלין טמאה⁴⁸ בפני עצמן⁴⁹; חוץ מזוג⁵⁰ של בהמה וכלים המשמיע קול לאדם⁵¹. פיצד? העושה⁵² זוגין⁵³ למכתשת⁵⁴ ולעריסה⁵⁵, למטפחות ספרים⁵⁶ ותינוקות⁵⁷ - שהורים⁵⁸. עשה להן ענבולין - מקבלים טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן תכשיטי אדם. ואפלו נטלו ענבוליהן⁵⁹ - מקבלין טמאה⁶⁰, שהרי הוא ראוי להקישו על החרס⁶¹.

(47) כלים פ"ב מ"א. (48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). (49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. (50) פעמון קטן. (51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה" [מידה מקובלת בדרשות חז"ל]. (52) תוספתא, כלים שם. (53) ולא תלה בהם את העינבל ואינם מקשקשים כשמונענים אותם. (54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה לבשמים" (כריתות ו, ב). (55) שיעלצלו בשעת נענועה. (56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). (57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). (58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם עינבל. (59) אחר שתלאום בתוך הזוג. (60) מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מ"ג). (99) במשנה, אמרו: לילולן - טמא טומאת מת. (100) ואז הראוי לקבל טומאה - יקבל, ושאינו ראוי - לא יקבל.

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמישמות הבנות ברגליהן.

- א. כל כלי מתכות שיש להן שם בפני עצמן - 21
- מקבלין טמאה, חוץ מן הדלת והנגר³ והמנעול⁴ והפותרה⁵ שתחת הציר והציר והקורה והצנור⁶; מפני שאילו עשוין לקרקע⁷ או לשמש את העץ⁸ אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו⁹. וכל כלי מתכות שיש לו שם לוי - אינו מתטמא בפני עצמו, מפני שהוא מקצת כלי. כיצד? עקרב של פרמביא¹⁰ - טמא¹¹, ולחיים שלה שעל לחי הבהמה מבאן ומבאן - טהורין, ואין מקבלין טמאה בפני עצמן, מפני שאין להם שם בפני עצמן. ובשעת חבורו¹² - הכל מקבל טמאה¹³.

(2) כלים פרק י"א משנה ב. (3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. (4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים א' ז, ט: "והפותות לדלתות הבית"). (5) העשוי להניח בקרקע. (6) כלל הוא בדינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. (7) נגר ומנעול. (8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. (9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה וכו' חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. (10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. (11) כשהם מחוברים לרסן. (12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

- ב. טסין של ברזל שמניחין על לחי האדם¹⁴ בשעת מלחמה - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן¹⁵. ואם יש בהן בית קבול מים¹⁶ - מתטמאין ככל כלי קבול¹⁷.

(13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. (14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. (15) לשותות במלחמה. (16) למדנו מזה, שכלי שיש לו בית קבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

- ג. נגזם העשוי בקדרה¹⁸ מלמטה וכעדשה מלמעלה ונפסק - הקדרה שלו¹⁹ מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי יש לה בית קבול, והעדשה²⁰ מקבלת טמאה בפני עצמה, מפני שיש לה שם בפני עצמה, והצנורה²¹ שלה שהיא נכנסת באין או באף אינה

טומאה. (74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. (75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרו לכך. (76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. (77) וגם חישוב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף-על-פי-כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. (78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". (79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. (80) נראה שצ"ל יתקנה.

- יא. חרש שוטה וקטן - יש להן מעשה⁸¹ ואין להן מחשבה, כמו שבארנו למעלה בענין הכשר אכלין⁸².

(81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. (82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

- יב. זוג⁸³ של דלת⁸⁴ שחשב עליו לבהמה - מקבל טמאה⁸⁵; ושל בהמה שעשאוהו לדלת, אפלו חברו בקרקע ואפלו קבעו במסמר - מקבל טמאה כשהיה, עד שישנה בו מעשה בגופו⁸⁶.

(83) שבת נח, ב. (84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. (85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. (86) בזוג.

- יג. אמן⁸⁷ שעושה ומניח⁸⁸ זוגין לבהמה ולדלתות⁸⁹; אם רב העשוי לדבר שמקבל טמאה⁹⁰ - הרי הכל מקבל טמאה, עד שיפריש מקצתו לדבר שאינו מקבל טמאה⁹¹; ואם רב העשוי לדבר שאין מקבל טמאה - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתו לדבר המקבל טמאה.

(87) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (88) מכין מלאי של זוגים על-מנת למכרם. (89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. (90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. (91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

- יד. זוגין⁹² הנמצאין בכל מקום - מקבלין טמאה⁹³; חוץ מהנמצאים בפרקים, מפני שרפן לדלתות⁹⁴.

(92) שם. (93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. (94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

- טו. אמר לאמן⁹⁵: עשה לי שני זוגים, אחד לדלת ואחד לבהמה; עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה⁹⁶ ואחת לאהלים⁹⁷; עשה לי שני סדינים, אחד לצורות⁹⁸ ואחד לאהלים⁹⁹ - שניהן מקבלין טמאה, עד שיפריש ויאמר: זה לכף וזה לכף¹⁰⁰.

(95) שם. (96) שהיא מקבלת טומאה. (97) שאינה מקבלת טומאה. (98) מצוירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה

- 1 מְקַבֵּלֶת טֻמְאָה בְּפָנֶי עֲצָמָה²¹. הִיא הַנֶּזֶם עֲשׂוּי בָּמִין
2 אֲשֶׁכּוֹל²² וְנִפְרָק²³ - טְהוֹר, מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ בֵּית קִבּוּל,
3 וְאִין לְכָל גְּרִיר מִמֶּנּוּ שֶׁם בְּפָנֶי עֲצָמוֹ, וְהָרִי אִינוֹ
4 רְאוּי לְתַכְשִׁיט²⁴ מִשְׁנִפְרָק.
- 17 מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה
ובו הצינור הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון
תבניתו כקדירה חלולה. (18) שאין לה שם בפני עצמה.
(19) שאין לה בית קיבול. (20) שאין לה בית קיבול ולא
שם בפני עצמו. (21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא
כחלק מכלי שלם. (22) גרייר מתכת דבוקים יחד בתבנית
אשכול ענבים. (23) נפרדו הגריירים זה מזה.
(24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל
טומאה.
- 5 ד. טִבְעַת אַחַת שְׁמִיחִין הַבְּנוֹת בְּרָגֶל אַחַת - הִיא
6 הַנִּקְרָאֵת בִּירִית, וְאֵינָה מְקַבֵּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאִין
7 עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַכְשִׁיט, אֲלָא כִּמּוֹ טִבְעַת הַכְּלִים
8 אוֹ טִבְעַת שְׁקוּשָׁר בֶּה בֵּין כְּתִפּוֹ. אֲבָל שְׁתֵּי טִבְעוֹת
9 שְׁמִשְׁמוֹת הַבְּנוֹת בְּרָגְלֵיהֶן וְשִׁלְשֵׁלַת מְטִלַת בִּינִינָה
10 מִזֹּו לְזֹו²⁵ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטִי
11 הַבְּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין כְּכִלִּים.
- (25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע
פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.
- 12 ה. קִטְלָא שֶׁל חֲלִיּוֹת²⁶ שֶׁל מִתְּכַת, וְהֵם בְּחוּט שֶׁל
13 צִמְרָא אוֹ שֶׁל פֶּשֶׁתָן, וְנִפְסֵק הַחוּט - הַחֲלִיּוֹת מְקַבְּלוֹת
14 טֻמְאָה, שֶׁכֵּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בְּפָנֶי עֲצָמוֹ²⁷. הִיא
15 הַחוּט שֶׁלָּה שֶׁל מִתְּכַת וְהַחֲלִיּוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת
16 וְשֶׁל מְרָגְלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲלִיּוֹת
17 וְהַחוּט קָיָם - הָרִי זֹו מִתְּטַמֵּא בְּפָנֶי עֲצָמוֹ²⁸. שְׂרִיר
18 קִטְלָא²⁹ - כִּמְלָא צוּאָר קִטְנָה³⁰.
- (26) גרייר זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים
בצוואריהן. (27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר,
ישנן נשים התולות על צווארן חוליית אחת של זהב או
כסף. (28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר
לקישוט. (29) קטלא שנקרעה. (30) אם נשאר כדי לקשור
סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט.
המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.
- 19 ו. כָּל הַכְּסוּיִין שֶׁל מִתְּכַת טְהוֹרִין וְאִין מְקַבְּלִין
20 טֻמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶם שֶׁם בְּפָנֶי עֲצָמוֹ³¹, חוּץ
21 מִכְּסוּי הַמַּחֵם³² וּמִכְּסוּי טְנִי³³ שֶׁל רוֹפְאִין³⁴; מִפְּנֵי
22 שְׁמִיחִין בּוֹ אֵת הָאֶסְפָּלִיט³⁵, נַעֲשֶׂה כְּלִי קִבּוּל.
- (31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם
כמשמשי כלים. (32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים
להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. (33) טנא = סל.
(34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת.
(35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.
- 37 ז. כְּסוּי שֶׁל מִתְּכַת שֶׁשָּׂפוּ וְלִטְשׁוּ וְעָשְׂהוּ מִרְאָה -
38 הָרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה³⁶.
- (36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק
כחכמים שם.
- 39 ח. כָּל הַמְּשַׁקְלוֹת³⁷ שֶׁל מִתְּכַת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.
40 וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוֹנְקִיּוֹת. קִנָּה מֵאֲזָנִים שֶׁל עֵץ שֶׁהִיוּ
41 אוֹנְקִיּוֹת שֶׁל בְּרוֹזַל תְּלוּיּוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה³⁸,
42 מִפְּנֵי הָאוֹנְקִיּוֹת הַתְּלוּיּוֹת בּוֹ³⁹. בְּמָה דְּבָרִים
43 אֲמוּרִים? בְּמֵאֲזָנִים שֶׁל מוֹכְרֵי פֶשֶׁתָן וּמוֹכְרֵי
44 צִמְרָא⁴⁰; אֲבָל שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים אִינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד
45 שֶׁיִּהְיוּ הָאוֹנְקִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ⁴¹.
- (37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו
תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם
הדברים הנשקלים, ו"משקלות" שנאמר כאן - הכוונה
לאותם הווים. (38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט.
(39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. (40) מאזניים שלהם
גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול
ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר
רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן
הכלי. (41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם
מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי
האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן
העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני
עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא
בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים
כדי למכור מקפידים על משקל מדויק ומשתמשים תמיד
באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל
ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ם מפרש שאונקיות
היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים.
פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].
- 46 ט. מְשַׁקְלוֹת⁴² שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִירָן⁴³
47 וְשׁוּקֵל בָּהֶן - אִינֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה⁴⁴. יֶחֶד מִהֶן⁴⁵
48 חֲצָאֵי לִיטְרִין, שְׁלִישֵׁי לִיטְרִין, רְבִיעֵי לִיטְרִין - הָרִי
49 אֵלּוֹ מְקַבְּלִין טֻמְאָה⁴⁶.
- (42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את
המשאות. (43) צירף יחד את שבריהם. (44) שאינם
ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. (45) קבע חתיכה
שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן
שליש או רביע הליטרא. (46) לפי שהם משקלות חדשים
בלתי שבורים.
- 50 י. סֵלַע⁴⁷ שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקַיְּנָה⁴⁸ לְהִיּוֹת שׁוּקֵל בֶּה -
51 מְקַבֵּל טֻמְאָה.
- (47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים.
(48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי
מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון
את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה
לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. (60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. (61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. (62) במשנה כתוב סתם: "המחומר לטמא - טמא, והמחומר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחומר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. (63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. (64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. (65) כחלק מכלי. (66) שאינה חלק מכלי. (67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחומר לקרקע אינו מקבל טומאה.

יב. שלשלת שיש בה בית נעילה⁶⁸ - מתטמאה⁶⁹,
והעשויה לכפיתה⁷⁰ - טהורה⁷¹.

(68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגבוהו. (69) שהוא כלי לצורך האדם. (70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. (71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

יג. שלשלת של סיטונות⁷² - מתטמאה, מפני שהן
נועלין בה את החניות; ושל בעלי בתים - טהורה,
שאנינה עשויה אלא לנוי⁷³.

(72) לסגור בהם את דלתות החנויות. (73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחומר לקרקע.

יד. שלשלת של מושחי קרקע⁷⁴ ויתדותיהן
שתוקעין בקרקע בפשה שמושחין - מקבלות
טמאה⁷⁵; ושל מקוששי עצים⁷⁶ - טהורה, לפי
שהיא משמשת את העץ⁷⁷.

(74) מודדי קרקע, מהנדסים. (75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. (76) לקשור בה חבילת עצים. (77) והעץ עיקר.

טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים⁷⁸ ממנה
סמוך לדלי מתטמאה עם הדלי, מפני שהיא צרף
הדלי; והשאר טהור, לפי שאין לו שם בפני עצמו.
ושלשלת דלי קטן - עשרה טפחים⁷⁹.

(78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. (79) שלשלת של דלי גדול אוזנים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

טז. הפדור של מתכת, והסדן, והקנטר⁸⁰ של
פנאי, והדקר⁸¹ של חרש⁸², והמור של נפח⁸³,
והמטלטלת⁸⁴ והמשקולות של פנאים, והפירים

ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

יא. אונקלי של בתים⁴⁹ - טהורה⁵⁰, ושל רוקלים⁵¹
- מתטמאה⁵². אונקלי של נקליטי המטה⁵³ -
טהורה⁵⁴, ושל דרגש⁵⁵ - מתטמאה⁵⁶. אונקלי של
פורת הצידים שצדין בה הדגים⁵⁷ - טהורה⁵⁸, ושל
שדה⁵⁹ - מתטמאה. אונקלי של מנורות העץ -
טהורה⁶⁰, ושל שלחן - מתטמא⁶¹. זה הפלל: כל כלי
שמקבל טמאה בפני עצמו מן התורה⁶² - הרי
האונקלי של מתכת שלו ושלשלת שלו מקבלת
טמאה; וכלי שאינו מקבל טמאה, כגון פשוטי כלי
עץ וכלי עץ הבאים במדה וכיוצא בהן - אונקלי
של מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלות טמאה.
וכל אחת ואחת⁶³ בפני עצמה⁶⁴ טהורה, שאין
האונקלי או השלשלת כלי בפני עצמו, אלא הרי
הן פמקצת כלי⁶⁵. ואפלו אונקלי שבתלים⁶⁶
שתולין בה הפלים והבגדים וכיוצא בהן -
טהורה⁶⁷.

(49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. (50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. (51) מוכרי בושם. (52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. (53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשות המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. (54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. (55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. (56) מפני שמצד העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. (57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשויה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. (58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. (59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ה' סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. (8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. (9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי-מגרדות. (10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף-על-פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתקועם במקום אחר (תפארת ישראל).

ג. **מסמר¹¹ הגרע¹², והוא הפלי שמקניזין - מקבל טמאה. ומסמר של אבן השעות¹³ - טהור¹⁴.**

(11) שם מ"ד. (12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. (13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעותה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. (14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

ד. **מסמר¹⁵ הגרדי¹⁶, והוא המסמר הארוך בעין שפוד שמכניס בו האורג¹⁷ שפופרת הקנה או העץ ולופף¹⁸ עליה חוטים - מקבל טמאה¹⁹.**

(15) שם. (16) של האורג. (17) הסגנון אינו ברור. והכוונה היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. (18) כורך. (19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

ה. **אל²⁰ פלי מתכות המתטמאות בעגלה: העל²¹ של מתכת, והקטרב²², והכנפים²³ המקבלות את הרצועות, וברזל שתחת צוארי בהמה²⁴, והסומף²⁵, והמהגר²⁶, והתמחוליות²⁷, והענבול²⁸, והצנירה²⁹, ומסמר המקבר את פלם³⁰. ואלו טהורים בעגלה³¹: העל של עץ המצפה³², וכנפים העשויין לנוי, והשפופרות המשמיעות את הקול, והאבר³³ שפצד צוארי בהמה³⁴, והסובב של גלגל³⁵, והטטין³⁶ והצפויין³⁷. ושאר כל המסמרות שבה - טהורין.**

(20) שם פי"ד מ"ד. (21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. (22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. (23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור נקבים וקושרים אותן בעגלה. (24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. (25) יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. (26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). (27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. (28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא

1 של ברזל שחובטין בהם הזיתים, והאפרסם⁸⁵ של מתכת, והאולר שכוורתין בו הסופרים ראש הקלמוס של קנה, והקלמוס של מתכת, והפן⁸⁶ והכנף שמשרטטין בו הסופרים - כל אלו מקבלין טמאה, שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו.

(80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. (81) יתד חדה. (82) נגר. (83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. (84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשויה בצורה אחרת קצת. (85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעה קימעה על האבנים הטוחנות. (86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשירי

1 יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

7 א. **מסמרות² שמחזיקין בהן התקרה, העשויין לתקע אותן בעצים - אינן מקבלין טמאה. וכן המסמרות שתוקעין אותן בפתלים לתלות בהן. ואם התקינו להיות פלי בפני עצמו³ - מקבל טמאה.**
11 **כיצד? מסמר שהתקינו להיות פותח ונועל בו⁴ או להוציא את הפתילה, או שנתנו ברחים של יד או של חמור - הרי זה מקבל טמאה. התקינו לפתח בו את החבית - טהור, עד שיצרפנו⁵.**

(2) כלים פי"ב מ"ה. (3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. (4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. (5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

15 ב. **מסמר⁶ העשוי בסימן לשמירת הפתח⁷ - אינו מקבל טמאה. וכן מסמר של שלחני שתולה בו המאזנים והפס - טהור⁸. וכן תלויי המגרדות⁹ - טהורות¹⁰. אף על פי שמסמרין אלו משני בצורתן משאר מסמרות התקיעה.**

(6) שם. (7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ט. טסין⁵⁵ של מתכת⁵⁶ שְׁמַנְעִין בָּהֶן אֶת הַקְדָּרָה⁵⁷ 11
 - מְקַבְּלִין טְמֵאָה⁵⁸, וְהַקְבֻעִין בְּפִירָה⁵⁹ - טְהוּרִין⁶⁰. 12
- (55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה.
 (56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים"
 ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים
 - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). (57) רבינו השמיט כאן
 את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה
 תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא
 על-ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא
 מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה
 שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת
 מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). (58) שהרי הם כלים.
 (59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי
 רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף-משנה).
 והמדובר בכיריים קבועים בבנין. (60) מפני שהם קבועים
 במחבר לקרקע.
- י. הַמְּלַקְחִים⁶¹ שְׁמַנְעִין בָּהֶן אֶת הַפְּתִילָה⁶² - מְקַבְּלִין 13
 טְמֵאָה; וְהַצְנוּרוֹת⁶³ שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרִחִים מְלַמְעָלָה 14
 - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שְׁאֵינָן עֲשׂוּיֹת אֶלָּא 15
 לְחִזְקָה⁶⁴. 16
- (61) צבת. (62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת,
 דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת
 למחוט את הפתילה. (63) ברזלים. (64) תוספתא שם
 ה"ו.
- יא. קְלוֹסְטְרָא⁶⁵ שְׁנוּעֲלִין בָּהּ הַדְּלָתוֹת: אִם הָיְתָה 17
 שֶׁל מִתְּכָה - מִתְּמֵאָה; הָיְתָה שֶׁל עֵץ וּמִצָּפָה מִתְּכָה 18
 - טְהוּרָה⁶⁶. 19
- (65) בריח שראשו אחד עבה. כפתח שיש לו שתי דלתות
 קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסגורן מכניסים
 את הקלוסטרט בטבעות (שם פ"א מ"ד). (66) נתבאר
 למעלה הלכה ה', ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים
 אינם מקבלים טומאה.
- יב. הַפִּיץ⁶⁷ וְהַפּוֹרְנָא⁶⁸ - טְמֵאִים. 20
- (67) שם. (68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים
 הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.
- יג. פִּקְהָה⁶⁹ שֶׁל מִתְּכָה - טְהוּרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשֻׁמָּשֶׁת 21
 אֶת הָעֵץ⁷⁰. 22
- (69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת
 טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו
 למשנתנו). (70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי,
 והפיקה היא תוספת להקל את הטוויה.
- יד. הַכּוֹשׁ⁷¹ וְהַפִּימָא⁷² וְהַמְּקַל וְהַסְּמֹפּוֹנִיא וְהַחִילִיל⁷³ 23
 שֶׁל מִתְּכָה⁷⁴ - מְקַבְּלִין טְמֵאָה. הֵיוּ שֶׁל עֵץ וּמִצָּפִין 24
 מִתְּכָה - טְהוּרִין⁷⁵; חוּץ מִן הַסְּמֹפּוֹנִיא, שְׁאֵם הָיָה 25
 בָּהּ בֵּית קָבוֹל כְּנָפִים⁷⁶, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מִצָּפָה - 26
 טְמֵאָה⁷⁷. 27
- (71) כליים פ"ב מ"ג. (51) ארון גדול. (52) מפני שאינה
 כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי
 סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה.
 [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת
 (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה
 לגבי המגדל]. (53) תחבושת. (54) ולפיכך היא כלי בפני
 עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).
- (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג
 שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך.
 (29) האונקלי (ו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי
 שלא יפול (שם). (30) את כל חלקי העגלה. (31) שם
 מ"ה. (32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני
 פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים
 טומאה. (33) עופרת. (34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח
 ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה.
 (35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את
 הגלגל. (36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי.
 (37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.
- ו. עֶקְרֵב³⁸ בֵּית הַבַּד³⁹ - מְקַבֵּל טְמֵאָה. אֲרוֹן⁴⁰ שֶׁל 1
 גְּרוֹסוֹת⁴¹, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוּר⁴², אִם הָיְתָה 2
 תַּחְתּוֹ עֲגֻלָּה שֶׁל מִתְּכָה - הָיָה זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה⁴³. 3
- (38) שם פ"ב מ"ג. (39) ברזל שבקורה שכותשים בה
 הזיתים. (40) שם מ"ד. (41) ארון של מוכרי גריסים.
 (42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא
 כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת
 טומאה. (43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון
 ומשמשת אותו.
- ז. רִיחִים⁴⁴ שֶׁל פִּלְפְּלִין⁴⁵ מְקַבְּלִין טְמֵאָה מִשּׁוּם 4
 שְׁלִשָּׁה בָּלִים⁴⁶: מִשּׁוּם פְּלִי מִתְּכָה⁴⁷, וּמִשּׁוּם פְּלִי 5
 קָבוֹל⁴⁸, וּמִשּׁוּם כְּבֵרָה⁴⁹. 6
- (44) משנה ביצה כג, ב. (45) הריחיים ששוחקים בהם
 פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים
 את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי
 העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו;
 והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק.
 (46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה
 בפני עצמו. (47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא
 כלי מתכת, ואף-על-פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל
 הפלפל נופל למטה. (48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה
 ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. (49) החלק האמצעי. גזור
 טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר
 כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת
 מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא,
 תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה,
 עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונן].
- ח. הַדְּלָת⁵⁰ שֶׁל מִתְּכָה שְׁמַנְעִין⁵¹ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - 7
 אֵינָה מְקַבְּלֶת טְמֵאָה⁵²; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבְּלֶת 8
 טְמֵאָה, מִפְּנֵי שְׁמֹנִיחִים בָּהּ אֶת הָאֶסְפִּלְגִּית⁵³ וְתוֹלָה 9
 בָּהּ אֶת הַמְּסַפְּרִים⁵⁴. 10
- (50) כלים פ"ב מ"ג. (51) ארון גדול. (52) מפני שאינה
 כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי
 סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה.
 [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת
 (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה
 לגבי המגדל]. (53) תחבושת. (54) ולפיכך היא כלי בפני
 עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

(71) פלך (שם מ"ו). (72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. (73) כלי נגינה. (74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. (75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפור, כי הציפור גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. (76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. (77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'). ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפור משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

(78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. (79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. (80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. (81) מפני שהוא כלי שלם. (82) שהיא קרן פשוטה. (83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף משנה).

יז. קורת החצצים⁹⁵, שהיא המטרה⁹⁶, שיש בה לשונות של מתכת - מקבלת טמאה; ושמיניהם אותה ברגלי האסורים⁹⁷ - טהורה⁹⁸. והקולר⁹⁹ - מקבל טמאה. מגירה¹⁰⁰ שעשה שניה לחור הדלת¹⁰¹, אף על פי ששפתמש בה¹⁰² - אינה מקבלת טמאה¹⁰³. ואם משנשטמאת עשאה לחור הדלת - הרי זו בטמאתה עד שיקבענה במסמרי¹⁰⁴. הפכה¹⁰⁵, בין מלמעלה בין מלמטה¹⁰⁶ בין מן הצדדים - טהורה¹⁰⁷.

טו. החצוצרת⁷⁸ שמפצלת חליות חליות⁷⁹: אם אין יודע להחזירה אלא אמן⁸⁰ - הרי זו מקבלת טמאה בפשהיא מחפרת⁸¹; ואם יכולין⁸² הפל לפרקה ולהחזירה - אינה מקבלת טמאה⁸³.

(78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. (79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. (80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. (81) מפני שהוא כלי שלם. (82) שהיא קרן פשוטה. (83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף משנה).

(95) שם פ"ב מ"א. (96) לוח שקולעים אליו את החיצים. (97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). (98) מפני שאינה כלי כלל. (99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. (100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. (101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל ב יב, לא) וישם במגירה]. (102) כשהיא מחוברת. (103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פ"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. (104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. (105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. (106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. (107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

טז. הקצה⁸⁴ שמיניחין הפה עליו בשעת תקיעה⁸⁵ - מקבל טמאה בפני עצמו⁸⁶; והקצה האחר הרחב⁸⁷ - אינו מקבל טמאה בפני עצמו⁸⁸; ובשעת חבור - הפל טמא⁸⁹. פיוצא בו⁹⁰: קני מנורה⁹¹ בפני עצמן - אינן מקבלין טמאה, מפני שיש להן שם לו⁹²; והפרח שלה⁹³ והבסיס - מתטמאין בפני עצמן⁹⁴; ובשעת חבור - הפל טמא.

(84) שם. (85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. (86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח אייר-ה' סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

מצות עשה יא.

1 המצוה הי"א — היא הצווי שנוצטוינו ללמד
2 (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה
3 (בעצמו) — וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו
4 "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק
5 שם): "ושננתם לבניך — אלו תלמידיך. וכן אתה מוצא
6 בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שגאמר: ויצאו
7 בני הנביאים" (מלכים-ב ב, ג). ושם (בספרי) אמרו:
8 "ושננתם — שיהיו מחזקים (מסודרים) בתורה פיה,
9 בשאדם שואלך דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא
10 אומר לו מיד". וכבר נקפל צווי זה כמה פעמים:
11 "ולמדתם ועשיתם" (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען
12 ילמדו" (שם לא, יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולזרז
13 עליה בהרבה מקומות בתלמוד. ואין הנשים חייבות בה,
14 שהרי נאמר "ולמדתם אתם את-בניכם", אמרו: "בניכם
15 — ולא בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו.).

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

מצות עשה רט.

16 המצוה ה'ר"ט — הצווי שנוצטוינו לכבד את-החכמים
17 ולעמוד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יתעלה: "מפני
18 שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא יט, לב) — וזקן הוא זה
19 שקנה הרבה חכמה. ולשון ספרי: "תקום והדרת — קימה
20 שיש בה הדור" (אבל במקום שאין בו הדור כגון בבית המדרש
21 אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק א'
22 מקדושין (לב.). ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על
23 כל-אדם באופן כללי — כלומר: לכבד את-החכמים
24 ואפלו לחכם השנה לו, כמו שבארנו באמרו (בבא מציעא
25 לג.): "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" — יש
26 בה עוד יחוד ותוספת על התלמיד, והוא: שכבוד התלמיד
27 לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל-
28 חכם, ועם הכבוד חייב במורא, לפי שפירא באר שחובתו
29 כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב
30 בבבא ד' ובמורא. ובפרוש אמרו (בבא מציעא שם): אביו
31 ורבו — רבו קודם (כגון אביו ורבו שביים בשביה פודה את
32 רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארנו (סנהדרין ה):
33 שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — פונתי במחלקת: שיעצ
34 נגד פסק דינו ויפיר בסבתו וילמד או יורה בלי שירשהו.
35 ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכף
36 חובה, כלומר: שיעביר איוז פעלה מפעלותיו או איוז
37 דבור בסוג מסוגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)

— לפי שאפשר שלא נתפנו לך. ובפרק חלק (סנהדרין
ק). אמרו: "כל-החולק על רבו כחולק על השכינה,
שגאמר: 'בהצתם על-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),
כל-העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שגאמר:
'המה מי מריבה אשר-רבו בני ישראל את-ה' וגו' (אף על
פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם ב, יג),
וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שגאמר:
'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן —
פי על-ה' (שמות טז, ח). וכל-המהרהר אחר רבו כמהרהר
אחר השכינה, שגאמר: וידבר העם באלהים ובמשה" (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב
ישאל ותקעמם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם
משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב
כל-דבר מהם כלפי ה' ("בהצותם על ה'") ובפרוש אמרו
(אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמוך שמים". וכל-זה
(גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד כמה שמצאנו
שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר
בשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני
עצמה. והבן זאת.

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד.
טו.
מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.
המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל
עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעין וללמוד אותן
ההזיות וההבלים שאומרים מוסדיה, שרונתית פלוגית
(כוח עליון מסוים) מורידים אותה באופן כך וכך, והיא
עושה כך וכך; והכוכב הפלוגי מקשרים לו ועומדים לפניו
כך וכך, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו.
שהמתקשה בדברים אלו והעין באותם הדמיונות הוא
ממה שמעורר את-הפתי לרש בהם ולעבדם. והפסוק
שבזו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
האלילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרי (תחילת קדושים, י):
"אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם
אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשיתו
אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק
"שואל אדם מחברו" (שבת קמט.). "כתב המהלך (הכתוב)
תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר
עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה)
עצמה אף בחול אסור להסתכל בה, משום שגאמר: 'אל-

46 אֲזַהֲרָה לֹא שְׂמַעְנֻהוּ — תִּלְמִיד לִמּוֹד: 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'".
 47 וּבִסְפָּרָא (פרשת אמור שם): "עַל הַשֵּׁם הַמִּיָּחֵד (שם המפורש
 48 בן ד' אותיות: אלהי-דלת-נון-יוד, יוד-הא-וואי-הא) (הלכות עבדים
 49 פרק ב הלכה ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שָׂאָר הַכְּנוּיִין (שאר שמות
 50 שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) —
 51 בְּאֲזַהֲרָה (לאו (בלבד)). וְעוֹד בְּמִקְלָתָא (דברי שמעון בן
 52 יוחאי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" לְתַן לֹא-תַעֲשֶׂה עַל בִּרְכַּת
 53 הַשֵּׁם". וּבְכָר נִתְבָּאָרֵי דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִסְנֵהֶרֶין.
 54 וְדַע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה
 55 איסורים שונים, הרי) שְׂסוּג זֶה מִן-הָאֲזַהֲרוֹת הַכּוֹלֵל שְׁנַיִם
 56 שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים — אֵינֻ מְסוּג לֹאוֹ שְׁבִכְלָלוֹת (לאו אחד
 57 הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל
 58 (השורש) התשיעי (—) לְפִי שְׁבָאָר הַכְּתוּב אֶת-הָעֵנֶשׁ
 59 בְּכַל-עֲנִין וְעֲנִין מֵהֶם וְהוֹדִיעֵנֻ בְּהִכְרַח, שְׁכַל-עֲנִין וְעֲנִין
 60 מְזַהֲרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שְׁבָאָרֵנֻ
 61 בְּהַקְדָּמוֹת שְׁעֲשִׂינוּ לְמֵאמָר זֶה (בהקדמת הספר שאחר י"ד
 62 הכללים (השורשים)). וְכִינֵן שְׁהַכְלָל הוּא: לֹא עֲנֵשׁ אֶלֶּא-
 63 אִם-כֵּן הִזְהִיר — חוֹקֵרִים אֲנִי עַל הָאֲזַהֲרָה בְּהִכְרַח. וְיֵשׁ
 64 שֶׁהִיא נִלְמָדָת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בְּכַלל עֲנִין אַחֵר,
 65 כְּמוֹ שְׁבָאָרֵנֻ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יֵהָא לֹאוֹ שְׁבִכְלָלוֹת אֶלֶּא אִם
 66 לֹא קִדְמָה לָנוּ יְדִיעָה כָּלֵל, שְׁעֲנִין מֵאוֹתָם הָעֲנִינִים מְזַהֲרִים
 67 עָלָיו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אֶלֶּא מִחֲמַת אוֹתוֹ
 68 הֵלֵאוּ, כְּמוֹ שְׁבָאָרֵנֻ בְּכַלל הַתְּשִׁיעִי; אֲכַל אִם קִדְמָה יְדִיעָה
 69 שְׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מְזַהֲרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאֵמְרוֹ שְׁהַעֲוִשָׁה כֶּף
 70 וְכֶף יַעֲשֶׂה בּוֹ כֶּף — אֵין לַחֵשׁ (להבדיל) אִם הָאֲזַהֲרָה הִיא
 71 בְּפִירוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפָרָט אוֹ בְּכַלֵּל. וְדַע זֹאת, וְיִבְאוּ לָךְ
 72 מַעֲנִין זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

73 הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹד עֲבוֹדָה
 74 זָרָה אֶפְלוּ בְּזוֹלַת אֲרַבַּע הָעֲבוֹדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (במצות לא
 75 תַעֲשֶׂה ה) — אֵף בְּתַנְאֵי שִׁיחָא זֶה כְּדִרְכָּה, כְּלוֹמַר:
 76 שְׁיַעֲבֹדָהּ בְּמָה שְׁזַרְךָ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שְׁיַפְעוֹר
 77 (יגלה) עֲצָמוֹ לַפְעוֹר אוֹ יִזְרוֹק אֶבֶן לְמִרְקוּלִים (שם אליל).
 78 וְהוּא אֵמְרוֹ יַתְעַלָּה בְּאֲזַהֲרָה עַל כֶּף: "וְלֹא תַעֲבֹדֻם" (שמות
 79 כ, ג). וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא
 80 תַעֲבֹדֻם" — לְחִיב עַל הָעֲבוֹדָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְעַל
 81 הַתְּשַׁחֲוִיָּה בְּפִנֵּי עֲצָמָה. לְפִיכֶף מִי שְׁזוֹרֵק אֶבֶן לַפְעוֹר אוֹ
 82 פּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמִרְקוּלִים — אֵינֻ חֵיב לְפִי שְׂאִין זֶה עֲבוֹדָתוֹ,
 83 שֶׁהִרִי אֵמַר יַתְעַלָּה: "אֵיכָה (באותו אופן ש)יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם
 84 הָאֵלֶּה אֶת-אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-כֵּן גַּם-אֲנִי" (דברים יב, ל).
 85 הַעוֹבֵד עַל לֹאוֹ זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה וְכִרְת, וּבִשְׁוִג
 86 קָרְפֵּן. וּבְכָר נִתְבָּאָרֵי גַם דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִסְנֵהֶרֶין.
 87 וְשֵׁם (סד): אֵמְרוֹ: "שְׁלֹשׁ כְּרִתוֹת בְּעֲבוֹדָה זָרָה לָמָּה? אַחַת
 88 לְכִדְרָכָה, וְאַחַת לְשֵׁלֵא כְּדִרְכָּה, וְאַחַת לְמִלְךָ". כְּלוֹמַר:
 89 שְׁהַעֲבֹד לְאִיָּה דְכָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאִיָּה מִין
 90 שִׁיחָה מִמִּינֵי הָעֲבוֹדָה — הִרִי זֶה חֵיב כְּרִת, בְּתַנְאֵי שְׁיַעֲבֹד

1 תִּפְנֻ אֶל-הָאֱלִילִים'. מֵאִי תִלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה)
 2 אֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'אֶל-תִּפְנֻ אֶל' — מִדְּעַתְכֶּם" (הבליים אשר
 3 אתם בודים) וּבְכָר נִכְפַּל הֵלֵאוֹ בְּעֲנִין זֶה עֲצָמוֹ, כְּלוֹמַר
 4 בְּאִסוּר הַמַּחֲשָׁבָה עַל עֲבוֹדָה זָרָה וְהוּא אֵמְרוֹ: "הַשְׁמִירוֹ
 5 לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶּם וְסִרְתֶּם וְעִבַּדְתֶּם" (דברים יא, טו),
 6 כְּלוֹמַר: אִם תוֹעִה לָכֶךְ לַחֲשֹׁב בָּהּ, זֶה יִגְרַם לָךְ לִסּוּר מִן
 7 הַדָּרָךְ הַיְשָׁרָה וְלַהֲעַצֵּס בְּעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵמַר עוֹד בְּעֲנִין זֶה
 8 עֲצָמוֹ: "וּפֶן-תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׂמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
 9 הַיָּרֵחַ וְגו'" (שם ד, יט), כִּי לֹא הִזְהִיר לְכָל יָרִים אֲדָם
 10 אֶת-רֵאשׁוֹ לְרֵאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֶלֶּא הִזְהִיר מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּעֵין
 11 הַלֵּב בְּמַה-שְּׁמִיחָסִים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אֵמְרוֹ: "וּפֶן-
 12 תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת
 13 אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-כֵּן גַּם-אֲנִי" (שם יב, ל) — שֶׁהִזְהִיר
 14 מִלְּשָׂאוֹל עַל אֵיכוֹת עֲבוֹדָתָהּ אֶף-עַל-פִּי שֵׁלֵא יַעֲבֹדָהּ, לְפִי
 15 שְׁכַל-זֶה גּוֹרֵם לְטַעוֹת אַחֲרֶיהָ. וְדַע שְׁהַעוֹבֵד עַל עֲנִין זֶה —
 16 חֵיב מִלְּקוֹת. וּבְכָר נִתְבָּאָר זֶה כְּסוּף פָּרָק א' מִצְרוּבִין (זי),
 17 כְּשֶׁאֵמְרוֹ: "לֹקִין עַל עֲרוּבֵי תַחוּמֵין דְּכַר תוֹרָה" וְהִבִּיאוּ
 18 רֵאזָה מֵאֵמְרוֹ: "אֶל-יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טו, כט);
 19 וְהִקְשׁוּ וְאֵמְרוֹ: הֵיאֵף יִלְקָה עַל לֹאוֹ שְׁבָא בְּלִשׁוֹן "אֵל" וְלֹא
 20 בָּא בְּלִשׁוֹן לֹא? וְהִשְׁבִּיבוּ בְּדָרָךְ קִשְׁיָא וְאֵמְרוֹ: אִם כְּלִמָּה
 21 שְׁבָא בְּלִשׁוֹן 'אֵל' אֵין לֹקִין עָלָיו, אֶלֶּא מַעֲתָה "אֵל תִּפְנֻ
 22 אֶל-הָאֱלִילִים" הִכִּי נִמִּי (האמנם כן) דְּלֹא לֵאקִי? ! הִרִי
 23 מְשַׁמֵּעַ מִכָּאן שְׁעֲנִין זֶה לֹקִין עָלָיו.

24 הַמִּצְוָה הַמ"ז — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִיּוֹת חִפְשִׁיִּים
 25 בְּמַחֲשַׁבּוֹתֵינוּ, עַד שְׁנֵאמְרֵי דַעוֹת הַמִּנְגְּדוֹת לְדַעוֹת שֶׁהִבִּיֵּאָה
 26 הַתּוֹרָה, אֶלֶּא נִגְבִּיל אֶת-מַחֲשַׁבְתָּנוּ וְנַעֲשֶׂה לָהּ סִיג
 27 שֶׁתַּעֲמֹד אֲצֵלּוֹ — וְהֵן מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאֲזַהֲרוּתֶיהָ. וְהוּא
 28 אֵמְרוֹ יַתְעַלָּה: "וְלֹא-תַחֲוִירוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"
 29 (במדבר טו, לט). וְלִשׁוֹן סְפָרִי: "וְלֹא תַחֲוִירוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם"
 30 — זֶה מִינּוֹת כְּעִנֵּין שְׁנֵאמְרֵי: "וּמִוָּצֵא אֲנִי מִרַ מִקְרָת" וְגו'
 31 (קהלת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זֶה זְנוּת, שְׁנֵאמְרֵי:
 32 "וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן אֶל-אֲבִיו" וְגו' (שופטים יד, ג). הַכְּנִיָּה
 33 בְּאֵמְרָם זֶה זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת וְהַתַּאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת
 34 וְהַעֲסָקַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּהֵן תְּמִיד.

35 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלִּימָה שְׁשִׁים — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ
 36 מִלְּקוֹב (לְקַלֵּל) אֶת-הַשֵּׁם הַגָּדוֹל — יַתְעַלָּה עַל מָה
 37 שְׁאוּמִרִים הַכּוֹפְרִים לְעִילָא לְעִילָא — וְזֵהוּ הָעֲנִין שְׁמַכְנִים
 38 אוֹתוֹ (בִּלְשׁוֹן סְגִינְהוּר) "כִּרְכַּת הַשֵּׁם". וְעֵנֶשׁ הַעוֹבֵד עַל לֹאוֹ
 39 זֶה הוּא מְפָרֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקֵל, הוּא אֵמְרוֹ
 40 יַתְעַלָּה: "וְנִקְבַּ שְׁמֵה' מוֹת יוֹמָת רִגּוּם וְיִגְמוּ-כּוֹ כָּל-
 41 הָעֲדָה" (ויקרא כד, טז). אֲכַל הָאֲזַהֲרָה, לֹא בָּאָה בְּכַתּוּב
 42 אֲזַהֲרָה מִיָּחֵדָת עַל חֲטָא זֶה לְבִדּוֹ, אֶלֶּא בָּאָה אֲזַהֲרָה
 43 הַכּוֹלֵלֶת עֲנִין זֶה וְזוֹלָתוֹ, וְהוּא אֵמְרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל"
 44 (שמות כב, כז). וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא (פרשת משפטים שם): "לְפִי
 45 שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְנִקְבַּ שְׁמֵה' מוֹת יוֹמָת' עֲנֵשׁ שְׂמַעְנֻ,

מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
 יקריב קרבן. ולשון הכתוב: "זוכם לאלהים יחרם". וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ט).

המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 פסילים אשר יעבדו. ואין הבדל בין שיעשם בידו או
 יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-
 תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו
 זה — חייב מלקות, כלומר: על עשיית עבודה זרה או
 בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא
 עבדה.

המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה
 המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה:
 "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון
 ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא
 תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה
 לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר
 על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר
 במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה
 והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו
 שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר
 נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שלקניה במסכת עבודה
 זרה (מג).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 צרות האדם מן-המפכות, האבנים, העצים ודומיהם,
 אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק
 מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-
 שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים
 שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון
 אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו
 כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות
 כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על
 דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" —
 שלא תאמרו: הריני עושה לנוי בדרך שאחרים עושים
 במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו
 זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו
 צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואין יהא אפן הפתוח, וזולת
 זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז) שלא
 זה, כלומר, זה שנקאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל
 גם ענגנים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשטיה
 דקרא מדבר במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
 זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לקה,
 כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובר, ולא עשה

1 בדרך, כלומר: בדרך שדרכה להעבד בו, כגון פוער
 2 לפוער וזורק אבן למרקולים, ומעביר שער לכוּש. וכן מי
 3 שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה — הרי
 4 זה חייב כרת, אף-על-פי שאין דרך עבודתו בכה, כגון אם
 5 הקריב לפוער או השתתחו למרקולים — וזהו 'שלא
 6 בדרך'. והכרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך' כמו
 7 שאבאר (במצוות לא-תעשה ז — סוף שיעור יד).

המצוה החמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשתתחות
 9 לעבודה זרה. וברור, שמה-שאנו אומרים, עבודה זרה, —
 10 הפונה בו: כל-מה שנתבאר זולת ה', והוא אמרו יתעלה:
 11 "לא-תשתתחו להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
 12 אסור ההשתתחה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
 13 אלא הזכיר (כדוגמה) דרך מדרכי העבודה, כלומר
 14 ההשתתחה, וכן מזכירים מלהקריב לה ומלקשר; והעובר
 15 על אחת מאלו והשתתחו או הקריב או נסף או הקטיר —
 16 חייב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, יט): "זוכם
 17 לאלהים יחרם (שם) — ענש שמענו, אזהרה לא שמענו,
 18 תלמוד לומר: "לא-תשתתחו להם ולא תעבדם". וזכיה
 19 בכלל היתה ויצאת ללמד: מה וזכיה מיוחדת שפיוצא בה
 20 עובדין לשמים וזכיהין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
 21 דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף
 22 כל-שפיוצא בו עובדין לשם — חייב עליו, בין שהוא
 23 עובדו בין שאינו עובדו". וענין הדברים האלה, שארבעת
 24 מיני עבודה אלו, והם: ההשתתחה, והזכיה, והקטור,
 25 והנסוף שבהם נתחייבו לעבד את ה' יתעלה — כלמי
 26 שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה, אפלו
 27 אותו הנעבד אין דרכו לעבד באחת מאלו. וזהו שקוראים
 28 לה: "שלא בדרך", כלומר: אף-על-פי שעבד אותה שלא
 29 בדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם
 30 הוא מזיד, והוא בכרת אם לא נודע (לביט דין) עליו, או לא
 31 נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף
 32 אם הוא שוגג, יקריב קרבן מטאת קבועה. וכן אם קבל
 33 עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר שקבלו עליו
 34 — הרי זה חייב (סקילה). וכבר נכפל הלאו בענין זה,
 35 כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו
 36 שלא בדרך, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו עוד את
 37 וזכיהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין
 38 שעירים אלא שדים". ובגמרא וזכחים (קו). נתבאר, שלא
 39 זה הוא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרכה
 40 בשחיטה. אמרו: מניין לזוכם בהמה למרקולים שהוא
 41 חייב? שנאמר: "ולא יזבחו עוד את-זכיהם לשעירים". אם
 42 אינו ענין (אין המקרא משמש) לכך, דכתיב (כי כבר ישנו
 43 על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
 44 (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תגהו ענין
 45 (השתמש בו) לשלא בדרך. אם כן, העובר על זה אם הוא

43 (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בְּיַד הַמוֹסֵת
44 לְהַגִּיגוֹ. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִין
45 (סו).

46 **הַמִּצְוָה הִי"ז** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּאָהֵב
47 אֶת־הַמָּסִית, וְשֶׁלֹּא יֵאָכֵל לְדַבְּרֵי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
48 "לֹא תֹאכֵל לוֹ" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
49 "מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "וְאֶהְבֶּתָ לְרַעְךָ כְּמוֹדִי" (ויקרא יט, יח)
50 יָכוֹל אֶתָּה אוֹהֵב לָזֶה? תִּלְמֹד לומר: "לֹא־תֹאכֵל לוֹ".

51 **הַמִּצְוָה הִי"ח** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת שֶׁלֹּא יִקַּל
52 בְּנִטְיָה (בשנאה) לַמָּסִית, אֲלֵא חֵיב לְנוֹטֵר לוֹ בְּהֶכְרֵחַ;
53 וּכְשֶׁאִינוּ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא
54 אָמְרוּ: "וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹי" (דברים יג, ט), וְכֹא הַפְּרוֹשׁ
55 (המשך דברי הספרי שם): מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "עוֹבֵר תַּעֲזֹב עִמּוֹ"
56 (שמות כג, ה) יָכוֹל אֶתָּה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לָזֶה? תִּלְמֹד
57 לומר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹי".

58 **הַמִּצְוָה הִי"ט** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּהַצִּיל
59 אֶת־הַמָּסִית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצֵּב שֶׁל אֲבוֹד וּכְלִיָּה, וְהוּא
60 אָמְרוּ: "וְלֹא־תַחֲסֹס עֵינֶיךָ עָלָיו" (דברים יג, ט). וְכֹא הַפְּרוֹשׁ
61 (המשך הספרי שם): מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל־דָּם
62 רָעַף" (ויקרא יט, טז) יָכוֹל אִי אֶתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה
63 (המסית)? תִּלְמֹד לומר: "וְלֹא־תַחֲסֹס עֵינֶיךָ".

64 **הַמִּצְוָה הַעֲשִׂיָּיִם** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּלַמֵּד
65 זְכוֹת עַל הַמָּסִית: וְאִפְלוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוֹת — אֲסוּר לוֹ
66 לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא לִלְמַד עָלָיו זְכוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־
67 תַחֲמַל" (דברים שם). וְכֹא הַפְּרוֹשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחֲמַל,
68 לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

69 **הַמִּצְוָה הַכ"א** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּשַׁתֵּק
70 מְלומֵר חוֹבָה הַיְדוּעָה לוֹ עַל הַמָּסִית מִמָּה שֶׁמִּבְּיֵא (לפסוק
71 דִּין לְחוֹבָתוֹ עַד) לִידֵי קִיּוֹם הַעֲנֵשׁ עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ
72 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַחֲמוֹל עָלָיו" (שם). וְכֹא הַפְּרוֹשׁ (ספרי,
73 שם): וְלֹא תַחֲמוֹל — לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

74 **הַמִּצְוָה הַכ"ו** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר אָדָם מִלְּהַתְּנֵב
75 בְּשִׁמָּה (של עבודה זרה), וְהוּא, שִׁיאֵמַר שֶׁה' צִוָּהוּ לְעִבְדָּהּ
76 אוֹ שֶׁהִיא עֲצָמָה צִוָּתָה עַל עֲבוֹדָתָהּ וְהַבְּטִיחָה גְּמוּלָה וְעֲנֵשׁ,
77 כְּמוֹ שֶׁמְדַמִּים נְבִיאֵי הַבַּעַל וְנִבְיֵאֵי הָאִשְׁרָה. וְלֹא כֹּא
78 בְּתוֹב לֹאֹ מִפְּרֵשׁ מִיָּחַד בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוּמַר: אֲזַהְרַת
79 מִתְּנַבֵּא בְּשִׁמָּה; אֲכַל נִתְבָּאֲרָ בְּתוֹב הַעֲנֵשׁ, שֶׁכֵּן נִדּוֹן
80 הַמִּתְּנַבֵּא בְּשִׁמָּה בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶשֶׁר יִדְבֹּר בְּשֵׁם
81 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא" (שם יח, כ). וּמִיתָה זוּ
82 בְּחִנּוּק, כִּפִּי הַכָּלֵל שֶׁאֲצַלְנוּ שְׁמִיתָה הַאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה סֶתֶם
83 — חִנּוּק. וּכְכֹר יוֹדֵעַ לָךְ הִסּוֹד שֶׁבִּאֲרַתִּי לָךְ בְּכָלֵל י"ד מִן
84 הַכָּלִילִים שֶׁקָּדְמוֹ לְמֵאֲמָר זֶה, וְהוּא אָמַרְם: לֹא עֲנֵשׁ הַתּוֹב
85 אֲלֵא־אִם־כֵּן הִזְהִיר; וְהִנֵּה אֲזַהְרָתוֹ מִמָּה־שְׁנֵאָמַר: "וְיִשֵּׁם

1 שוֹם מַעֲשֶׂה מִן־הַמַּעֲשִׂים זוֹלַת הַקְּרִיאָה אֱלִיָּה. וְזֶה אִם
2 קָרָא רַבִּים (רוב העיר), נִקְרָא: מַדִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
3 "יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיעַל מִקֶּרְבְּךָ וַיִּדְּחוּ אֶת־יִשְׁבֵּי עִירָם
4 לְאִמֵּר" (דברים יג, יד); וְאִם קָרָא לְאֶחָד (ליחידים) מִבְּנֵי אָדָם
5 — הָרִי זֶה נִקְרָא: מַסִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי יִסִּיתְךָ
6 אֶחָדֶךָ בֶּן־אִמְךָ וְגו'" (שם, ז), וְדַבְּרָנוּ בְּמִצְוָה זוּ הוּא בְּמַדִּית
7 בְּלִבְךָ, וְהַאֲזַהְרָה שֶׁבָּאָה עַל זֶה הִיא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא
8 יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" (שמות כג, יג). וּבִגְמָרָא סְנֵה־דְרִין (סג):
9 אָמְרוּ: "וְלֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" — אֲזַהְרָה לַמָּסִית, מַסִּית
10 בְּהִרְיָא כְּתִיב בָּהּ (כתוב בו, במסית, במפורש): "וְכָל־יִשְׂרָאֵל
11 יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא־יִוָּסְפוּ לַעֲשׂוֹת" (דברים יג, יב)? ! אֲלֵא
12 אֲזַהְרָה לַמַּדִּית. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִכְלָתָא דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: "לֹא
13 יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" — אֲזַהְרָה לַמַּדִּית. הַעוֹבֵר עַל לֹאֹ זֶה —
14 חֵיב סְקִילָה. וְלִשּׁוֹן סְנֵה־דְרִין (סו): מַדִּיתִי עִיר הַנְּדִחַת —
15 בְּסִקִּילָה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק י' מִסְנֵה־דְרִין
16 (קיא).

17 **הַמִּצְוָה הַקפ"ו** — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּנוּ לְהַרְג אֲנָשֵׁי עִיר
18 הַנְּדִחַת כָּלֵם וְלִשְׁרוֹף אֶת־הָעִיר עַל כָּל־מַה־שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְהוּא
19 דִּין עִיר הַנְּדִחַת. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׂרְפָתָ בָּאֵשׁ
20 אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ" (שם יז). וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
21 מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת סְנֵה־דְרִין (קיא).

22 **הַמִּצְוָה הַכ"ג** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּבַנּוֹת עִיר
23 הַנְּדִחַת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה
24 עוֹד" (שם) וְכָל־הַבּוֹנֶה מִמֶּנָּה אֵיזָה דָּבָר חֵיב מְלָקוּת,
25 כְּלוּמַר: שִׁיִּישֵׁב אוֹתָהּ עִיר כְּמוֹ שֶׁהִיתָה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
26 מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק י' מִסְנֵה־דְרִין.

27 **הַמִּצְוָה הַכ"ד** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ
28 וּמִלְּהַנּוֹת בְּאֵיזָה דָּבָר מִנְּכִסֵּי עִיר הַנְּדִחַת, וְהוּא אָמְרוּ
29 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִדְבֹּק בִּידֶךָ מֵאוֹמָה מִן־הַחֲרָם" (שם יח),
30 וְהַלּוּמָה מִמֶּנָּה כָּל־שְׁהוּא — חֵיב מְלָקוּת. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ
31 דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק י' מִסְנֵה־דְרִין (קיא).

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

32 **מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.**
33 **כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.**

34 **הַמִּצְוָה הַט"ז** — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּהַסִּית, הִינּוּ
35 שִׁיִּקְרָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְעִבּוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא:
36 מַסִּית, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ לְעִיל (מצות לא תעשה טו). וְלִשּׁוֹן
37 אֲזַהְרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּמַסִּית: "וְלֹא־יִוָּסְפוּ
38 לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקֶרְבְּךָ" (דברים יג, יב); הַעוֹבֵר
39 עַל זֶה, וְהוּא הַמְּפַתֵּחַ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חֵיב סְקִילָה, כְּמוֹ
40 שֶׁאֵמַר הַתּוֹב: "כִּי הָרַג תִּהְרַגְנוּ" (שם י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר
41 הַמָּסִית רָצָה שִׁיּוֹסֵת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאוּי שִׁיִּהְרַגְנוּ, כְּמוֹ
42 שֶׁבִּאֵר יִתְעַלֶּה וְאָמַר: "נִדְּךָ תִּהְיֶה־בוֹ בְּרָאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ"

בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו — שלא
יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית".
והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר
מפלגה הנכבדים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלחמך
עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
הכבוד וההאכה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
בשמה והמקנים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
מסימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו
(מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו:
"אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא
(פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא
נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת
קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיבקח עצם
עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר
דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב
המתעלף והבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין
סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר
מאליו". ובא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו
אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה
לאו שבכללות — לפי שכבר חלקם כשהזכיר את הענש
ואמר: אוב או ידעוני, וחיוב בכל-אחד מהם סקילה וקרת
למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כיהיה בהם
אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים
שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה כיהיה בהם אוב
או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד
לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידענים" (שם יט, לא);
וגם העובר על לאו זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלקטור
מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומנעך
לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד),
שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומוסרו
בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות

אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן-
הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין
לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
ומזה יבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
אלא כשנשמעהו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענתו —
נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,
והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמר ה',
או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
(ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
זו לאו זה חייב חנק; וכשמונו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין
פט): "והנביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
שלא שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
ובכללן נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא
מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא
בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון שנתבאר לנו
שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב).
ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך
מללמד עליו חוכה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר
היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישיבעם בה, כמו
שנבאר לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשיבע
לגוי ביראתו. והוא אמרו יתעלה: "ושם אלהים אחרים
לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשיבע לגוי ביראתו,
ושם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור

42 "אָבד תִּאבְדּוּן אֶת-כָּל-הַמִּקְמוֹת" (שם יב, ב). וְעוֹד אָמַר: 43 "כִּי אִם-כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבַּחַתֵּיהֶם תִּתְּצוּ וְגו'" (שם ז, ה), 44 וְאָמַר עוֹד: "וְנִתְּצֹתָם אֶת-מִזְבַּחַתָּם" (שם יב, ג). וּבִדְרָךְ 45 אֲנִי שֶׁנִּזְכָּרָה בְּמִקְרָא סְנִיחָהּ (צ). מִצְוֹת עֲשֵׂה דִעְבֹּדָה 46 וְזֶה, אָמְרוּ בְּתִמְיָהָ: "בַּעֲבֹדָה וְזֶה מֵאֵי (איזו) מִצְוֹת 47 עֲשֵׂה אָכֵּא (ישנה)?! תִּרְגְּמָה (פירשה) רַב חֲסִידָא: 48 'וְנִתְּצֹתָם'". וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "מִנֵּינְ אִתָּהּ 49 אוֹמֵר שְׂאֵם קֶצֶץ אֲשֶׁרָה וְהַחֲלִיפָה אֶפְלוּ עֲשֵׂר פְּעָמִים 50 שְׂחִיב לְקַצֵּצָה? תִּלְמִיד לֹמַר: 'אָבד תִּאבְדּוּן'". וְשֵׁם 51 אָמְרוּ: "וְאִבְדֹתָם אֶת-שְׂמֵם מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא (שם) 52 בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל אִתָּהּ מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְאִין אִתָּהּ 53 מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לְאַרְץ".

54 הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שְׁלֹא לְהוֹסִיף 55 כְּלוּם מִשָּׁל עֲבֹדָה וְזֶה עַל מִמּוֹנֵנוּ אֲלֹא נִתְרַחַק מִמֶּנָּה 56 וּמִבְּתִיָּהּ וּמִכָּל-הַמִּתְנַחֵס אֲלֶיהָ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא 57 תָּבִיא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ" (שם ז, כו). וְהַתְּהַנָּה מֵאִיזָה דְּכָר 58 מִמֶּנָּה — לֹחֶק. וּבִסְוֹף מִכּוֹת (כד). בְּאֵרֵי, שֶׁהַמִּשָּׁל 59 בַּעֲצֵי אֲשֶׁרָה — לֹחֶק שְׂתִיבָה: אַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא-תָבִיא 60 תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדְךָ 61 מְאוּמָּה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד – שיעור 62 יג); וְהֵבֵן זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' 63 מִעֲבֹדָה וְזֶה.

64 הַמִּצְוָה הַכ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִנּוֹת 65 בְּתַכְשִׁיטִים שֶׁקִּשְׁטוּ בָּהֶם עֲבֹדָה וְזֶה, וְהוּא אָמַר 66 יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֶיְהֶם" (שם ז, כה). 67 וּבִסְפָּרָא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בְּאֵרֵי, שֶׁצִּפְּנֵי נֶעְבְּדוּ 68 אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת-זֶה לְאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַד 69 כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב מִלְּקוּת. 70 וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִעֲבֹדָה וְזֶה (מה).

71 הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכֹרֶת בְּרִית 72 עִם הַכּוֹפְרִים וְלִהְיוֹתָם שְׂקִיטִים בְּכַפִּירָתָם, כְּלוֹמַר שֶׁבָּעָה 73 עֲמִמִּין. וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית" (שם 74 ז, ב). וּכְבָר בְּאֵרֵנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, בְּמִצְוָה קִפּוּ, שֶׁמִּלְחָמָה 75 שֶׁבָּעָה עֲמִמִּין וְכָל מַה-שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, רְאוּי לְמִנּוּתוֹ, וְאִין 76 דִּינוּ בְּמִצְוֹת שֶׁאֵינָן נִזְכָּרוֹת לְדוֹרוֹת.

77 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה חֲמִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ 78 מִלְּחָמוֹל (לרחם) עַל עוֹבְדֵי עֲבֹדָה וְזֶה וּמִלְּשַׁבַּח שׁוֹם 79 דְּכָר מִכָּל מַה שֶּׁמִּיחָד לָהֶם, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא 80 תִּחְנֹם" (שם ז, ב), וְכֹא בְּקִבְלָהּ (וקיבלו חז"ל בעבודה זרה 81 כ.). "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וְאֶפְלוּ אֲדָם מִעוֹבְדֵי עֲבֹדָה וְזֶה 82 שֶׁצּוֹרְתוֹ נָאָה — אֲסוּר לָנוּ לֹמַר: זֶה נָאָה בְּצוֹרְתוֹ אוֹ זֶה 83 יָפָה פָּנִים, כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקְרָא דִּילָן (שלנו). וּבִמִּקְרָא 84 עֲבֹדָה וְזֶה יְרוּשָׁלַיִם (פרק א הלכה ט) אָמְרוּ: לֹא תִתֵּן 85 לָהֶם חֵן — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה.

1 עבודה זרה), וּמַעֲבִירוֹ (האב) עַל אוֹתָהּ הָאֵשׁ (על גבה) מִצָּד 2 לְצָד (ולא בתוכה ממש), וּכְבָר נִכְפַּל הֲלֹא עַל מַעֲשֵׂה זֶה 3 וְאָמַר: "לֹא-יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ" (דברים יח, 4 י). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חִיב סְקִילָה, וְכִרְתָּ אִם 5 לֹא נִסְקַל; וּבִשְׁוֹגָג — חִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר 6 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְּנִיחָהּ.

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

7 מצות לא תעשה יא. יב. יג.

8 מצות עשה קפה.

9 מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

10 נא. ל. לג. לא. לב.

11 הַמִּצְוָה הִי"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֲשׂוֹת מִצְבָּה 12 (מבנה) שִׁיתְקַבְּצוּ אֲלֶיהָ וּכְבֹדָהּ, אֶפְלוּ נַעֲשִׂית לְעִבּוֹד 13 עֲלֶיהָ אֶת ה', כְּלִי-כֶּדִי שְׁלֹא נִתְּנָהּ בַּעֲבֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה 14 לְעוֹבְדֵי עֲבֹדָה וְזֶה, לְפִי שֶׁכָּף הָיוּ עוֹשִׂים: בּוֹנִים מִצְבּוֹת 15 וְשִׂמִּים אֶת הַנֶּעֱבָדִים עֲלֶיהָ, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה בְּאֲזַהְרָה 16 עַל כֵּן: "וְלֹא-תִקֵּים לָךְ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ" 17 (דברים טז, כב); וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב מִלְּקוּת.

18 הַמִּצְוָה הִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֲשׂוֹת אֲבָנִים 19 מוֹכְנוֹת לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ, אֶפְלוּ אוֹתָהּ הִשְׁתַּחֲוִיָּה הִיא 20 לָהּ יִתְעַלֶּה. וְגַם זֹאת כְּדִי שְׁלֹא לְהִתְדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי 21 פְּסִילִים, לְפִי שֶׁכָּף הָיוּ עוֹשִׂים אֲבָנִים מִצִּירֹת מַעֲשֵׂה אֶמֶן 22 לְפָנֵי הַפְּסִילִים, וְעֲלִיָּהּ הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים לְאוֹתוֹ הַפְּסִל. אָמַר 23 יִתְעַלֶּה: "וְאָבֵן מִשְׁכִּית (מציירת) לֹא תִתֵּן בְּאַרְצְכֶם 24 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ" (ויקרא כו, א), וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — 25 חִיב מִלְּקוּת. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בהר): "לֹא תִתֵּן 26 בְּאַרְצְכֶם — בְּאַרְצְכֶם אִין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, 27 אָבֵל מִשְׁתַּחֲוִים אַתֶּם עַל הָאֲבָנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ". וּכְבָר 28 נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִקְרָא מְגִלָּה (כב).

29 הַמִּצְוָה הִי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּנִטּוֹעַ אֵילָנוֹת 30 בְּמִקְדָּשׁ אוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ לְנוֹי לוֹ וְלִיוֹפִי, אֶפְלוּ נִתְּנָן בְּכָף 31 לְעִבּוֹדָתָהּ, כִּינֵן שֶׁכָּף הָיוּ מְכַבְּדִים גַּם לְעִבּוֹדָה וְזֶה שֶׁהָיוּ 32 נוֹטְעִים לָהּ עֲצִים נְאִים, יָפִים לְמִרְאֶה, בְּבִתִּי עֲבֹדָתָם. אָמַר 33 יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִשַּׁע לָךְ אֲשֶׁרָה כְּלִעַץ אֶצֶל מִזְבַּח ה' 34 אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, כא), הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב 35 מִלְּקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִקְרָא תְּמִיד (כח); 36 וְשֵׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהִנְטִיעָה בְּכָל-הַמִּקְדָּשׁ אֲסוּרָה.

37 הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הַצּוּרִי שֶׁנֶּשְׁטִינּוּ לְהִשְׁמִיד כָּל- 38 עֲבֹדָה וְזֶה וּבְתִיָּה בְּכָל-מִינֵי הַשְׁמָדָה וְהַשְׁתַּחֲוָה: לְשַׁבַּר, 39 לְשִׁרּוֹף, לְהָרוֹס וּלְכַרֹּת — כָּל-מִין בְּמַה-שֶּׁרְאוּי לוֹ, 40 כְּלוֹמַר: בְּמַה שִׁיָּהִי יוֹתֵר גָּמוּר וּמַהִיר בְּהַשְׁמָדָתוֹ. לְפִי 41 שֶׁהַכֹּהֵנָה הִיא שְׁלֹא נִשְׁאִיר לָהּ זָכָר, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה:

אֲצִלִּים בְּמַעֲשֵׂי; או: הַדָּבָר הָרָאוּשׁוֹן שֶׁרְאִיתִי הַיּוֹם הוּא
דָּבָר פְּלוֹנִי, וְדֹאֵי אֲרֻיִם הַיּוֹם דָּבָר. וְאַפֵּן זֶה נִפְוֶץ מֵאֵד
אֲצִל הַמוֹנֵי הַעֲמִים הַסְּכָלִים. וְכָל-הָעוֹשָׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי
הַנַּחֲשׁ — לוֹקָה, לְפִי שֶׁאִמְרֵי יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'"
מֵעוֹנֵן וּמִנַּחֲשׁ" (דברים יח, י). וְכִבֵּר כִּפְל צוּוֹי זֶה וְאָמַר:
"לֹא תִנַּחֲשׁוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (דברים יח):
"מִנַּחֲשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נִפְלָה פִּתִּי מִפִּי, נִפְלָה מִקְלִי
מִיָּדִי, עֶבֶר נָחַשׁ מִמִּינִי וְשׁוֹעֵל מִשְׁמֵאלִי". וּבִסְפָּרָא
(ויקרא יט, כו): "לֹא תִנַּחֲשׁוּ — כְּגוֹן אֱלֹהֵי הַמִּנַּחֲשִׁים
בַּחֲלָדָה וּבַעוֹפּוֹת וּבַכּוֹכָבִים וְכָל כִּיּוֹצֵא בָהֶם". וְכִבֵּר
נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִשְׁבֶּת (סו:). וּבְתוֹסֶפֶת
שְׁבֶת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַטוֹם,
כְּלוֹמֵר: לַעֲזוֹר אֶת-כַּחַת הַהֲשָׁעָה (לעתיד) בְּאֶחָד מִמִּינֵי
הָעוֹרֻרוֹת. לְפִי שֶׁכָּל-בְּעָלֵי הַכַּחֲוֹת הַמַּגִּידִים מֵהַשִּׁיָּהָה
קִדְּם הָיוּתוּ — לֹא יִתְּנֵן לָהֶם דָּבָר זֶה אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁכַּחַת
הַהֲשָׁעָה שֶׁלָּהֶם חֹזֵק וְיֹאֲרַע עַל-פִּירֵיב כְּפִי הָאֱמֶת
וְהַנִּכּוֹן; לְפִיכֵךְ מַרְגִּישִׁים מֵהַשִּׁיָּהָה, וְיֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה
עַל זֶה כְּמוֹ שֵׁשׁ לְכָל-בְּנֵי-אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל-כַּחַת
מַכַּחֲוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְהַכִּרְחִי הוּא לְבַעֲלֵי הַכַּחֲוֹת הַהֲשָׁעָרִיתִים
הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מַעֲשֶׂה כְּדִי לַעֲזוֹר בּוֹ אֶת-כַּחֲוֹת וּלְעוֹדֵד
אֶת-פְּעֻלָּתוֹ (של כח ההשערה). יֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמִּכָּה בְּמִטָּה
עַל הָאָרֶץ הַכֹּאֲוֹת תְּכּוּפּוֹת וְצוֹעֵק צַעֲקוֹת מִשְׁנֹת וּמִפִּנָּה
מִחֲשָׁבָתוֹ וְעוֹשָׂה כֶּךָ זְמַן מִמֶּשֶׁךְ עַד שֶׁיִּאָּרַע לוֹ מַעֲיֵן מִצַּב
הַתְּעַלְפוֹת וְיִגִּיד מֵהַשִּׁיָּהָה — וְכִבֵּר רְאִיתִי זֹאת פַּעַם
בְּמַעֲרַב הַפְּנִימִי. וְיֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁזִּירֵק אֲבָנִים קִטְנוֹת
בִּירִיעֵת עוֹר וּמַאֲרִיף לְהַכִּיט בָּהֶן וְאַחֲרֵי-כֵךְ יִגִּיד, וְזֶה
מִפְּרָסֶם בְּכָל-מְקוֹם שֶׁעֲבָרְתִּי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁזִּירֵק חֲגוּרוֹת
עוֹר אֲרָכָה עַל הָאָרֶץ וּמִסְתַּכֵּל בָּהֶּם וּמַגִּיד. הַכְּנֶה בְּכָל-אֱלֹהִים
לַעֲזוֹר אֶת-הַכַּחַת שֵׁשׁ בּוֹ, לֹא שְׂאוֹתוֹ דָּבָר בְּעֶצְמוֹ פּוֹעֵל
מִשְׁהוֹ אוֹ מוֹרָה עַל מִשְׁהוֹ. וְזוֹהִי טְעוֹת הַהִמּוֹן: כִּי בְּאֶשֶׁר
מִתְאַמְתּוֹת מִקְצֵת אוֹתָן הַהֲגֻדוֹת, חוֹשְׁבִים שֶׁפְּעֻלוֹת אֱלֹהִים
מִזּוֹרוֹת עַל מֵהַשִּׁיָּהָה. וְנִמְשָׁךְ (נִשְׁתַּרֵּשׁ מִתּוֹךְ הָרַגֵּל) הַדָּבָר
אֲצִלֶּם בְּטָעוֹת זוּ עַד שֶׁחֲשָׁבוּ שֶׁמִּקְצֵת אוֹתָן הַפְּעֻלוֹת הֵן
הַגּוֹרֵם שִׁיָּהָה מֵהַשִּׁיָּהָה, כְּמוֹ שֶׁמִּדְּמִים בְּעָלֵי מִשְׁפָּטִי
הַכּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁמִּשְׁפָּטִי הַכּוֹכָבִים אֵינֶם אֲלֵא מִן-הַסּוּג
הַזֶּה, כְּלוֹמֵר: שֶׁהֵם מִיִּן מִמִּינֵי (חוֹשׁ מַחוֹשִׁי) עוֹרֻרוֹת-הַכַּחַת
(בַּנֶּפֶשׁ); לְכֵן אֵין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁוִים בְּאֱמַתַּת הַגָּדֵת
הַעֲתִידוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם שְׁוִים בִּידִיעֵת הַמִּשְׁפָּטִים
(חֻכְמַת הַכּוֹכָבִים). וְהָעוֹשָׂה אֵיזָה מַעֲשֶׂה שִׁיָּהָה מִהַמַּעֲשִׂים
הָאֵלֶּה וְזוֹלָתָם, מִכְּלֶמְהָ שְׁנוּהָג בְּדָרָךְ זוּ — נִקְרָא:
קוֹסֶם, אָמַר ה' יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כֶּךָ [וְגו']" לְקֶסֶם
קֶסָמִים" (דברים יח, י). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (שם): אֵיזָהוּ קוֹסֶם?
זֶה הָאוֹחֹז בְּמִקְלֹ וְאֹמֵר: אִם אֵלֶּךָ, אוֹ לֹא אֵלֶּךָ. וְעַל סוּג
זֶה שֶׁל עוֹרֻרוֹת הַמִּפְרָסֶם בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן אָמַר הַנְּבִיא: "עַמִּי

הַמַּצְוָה הַנ"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יְדוּרוּ
עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֶרְצוֹנוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירְתָּם, וְהוּא
אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא יִשְׁבוּ בְּאֶרְצָךְ פְּנִי-יִחְסִיאוּ אוֹתָךְ לִי"
(שְׁמוֹת כג, לג). וְאַפְלוּ רָצָה הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אֵין
זֶה מִתֵּר לָנוּ, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלֵינוּ שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה,
וְאֵז הָאֵל מִתֵּר לוֹ לְדוֹר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תוֹשֵׁב. הַכְּנֶה
בְּזֶה שֶׁהוּא "גֵּר" לַעֲנֵן שֶׁמִּתֵּר לוֹ לְדוֹר בְּאָרֶץ בְּלִבְדוּ. וְכִבֵּר
אָמַר: (עבודה ורה סד:): "אֵיזָהוּ גֵּר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקָּבַל עָלָיו
שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה"; *; אֲכָל עוֹבֵד
עֲבוֹדָה זָרָה אֵל יְדוֹר וְאֵין מוֹכְרִין לוֹ קְרָקְעוֹת וְלֹא
מִשְׁפִּירִין. וּבִמְפָּרֵשׁ בָּא לָנוּ הַבְּאוּר (שם כ:). לֹא תִתֵּן לָהֶם
חֲנִיָּה בְּקָרְקַע. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּסִנְהֶדְרִין
וּבַעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמַּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שְׁלִשִּׁים — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
מִלְּלֶכֶת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהַתְנַהֵּג בְּמִנְהַגָּם, וְאַפְלוּ
בְּמִלְּבוּשָׁם וּכְנוֹסִיָּהֶם בְּאוֹלְמִיָּהֶם, וְהוּא אָמַר: "וְלֹא תִלְכוּ
בְּחֻקֵּי הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנִיכֶם" (ויקרא כ, כג).
וְכִבֵּר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּאָמְרוֹ: "וּבִחְקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם)
יח, ג). וְכֵאֵל הַפְּרוֹשׁ (ספרא פרשת אחרי-מוות): לֹא אֲמַרְתִּי
אֲלֵא בְּחֻקִּים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלְאֲבוֹתֵיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא
21 (שם): "וּבִחְקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ — שֶׁלֹּא תִתְּלַכוּ בְּנִמּוּסוֹת
שֶׁלָּהֶם, בְּדְבָרִים הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרִשְׁיֹת (מְקוֹם
מִשְׁחָק לֹאדָם) וְקְרָקְסִיֹת (מְקוֹם מִשְׁחָק לַחַיּוֹת) וְהָאֲסִפְטִרִיֹת
(אוֹלְמוֹת לִשְׁחִיחוֹת וְהַטּוֹת בַּעֲנִינֵי דָת) אֵלֶּה הֵן מִינֵי מִסְּבוֹת
שֶׁהֵיוּ מִתְּפִנְסִים בָּהֶן לַעֲבֹדֵת הָאֱלִילִים; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:
אֵלֶּה דְּרָבִי הָאֲמוּרִי שֶׁמִּנּוּ חֲכָמִים; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן-בְּתִירָא
אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִתְּחַר (יִגְלַח שְׁעוֹרֵתוֹ כַּחֲרָה — עוֹגָה) וְלֹא
תִּגְדֵּל צִיצִית (בְּלוּרִית בְּרָאשׁוֹ) וְשֶׁלֹּא תִסְפֹּר קוֹמִי" (גִּילּוּחַ
הַשַּׁעַר שֶׁכַּנְגַּר פְּנִי). וְהָעוֹשָׂה דָּבָר מִכָּל-אֱלֹהִים — חֵיב
מִלְּקוּת. וְנִכְפַּל הָלֹא בְּעֵנֵן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמַר:
31 "הַשְּׁמֵר לָךְ פְּנִי-תִנְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב, ל). וְלִשׁוֹן
סִפְרִי (שם): "הַשְּׁמֵר" — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פְּנִי"
33 — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "תִּנְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמֶא
34 תִּדְמֶה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שֶׁלֹּא
35 תֵּאֱמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִין בְּאֶרְצָנוֹ (עַבֵּד אֲדוֹם) אֲנִי אֲצֵא
36 בְּאֶרְצָנוֹ; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִין בְּתוֹלוֹסִין, אֲנִי אֲצֵא
37 בְּתוֹלוֹסִין — וְזֶה ("תלוסין") מִיִּן מִמִּינֵי תִכְשִׁיטֵי הַצִּבְא.
38 וְיִדְעֵע לָךְ לִשׁוֹן סִפְרִי הַנְּבִיאָה: "וְנִהְיָ בְּיוֹם הַהוּא
39 וּפְקַדְתִּי (אֲעַנִּישׁ) עַל-הַשָּׂרִים וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ... וְעַל כָּל-
40 הַלְּבָשִׁים מִלְּבוּשׁ נְכָרִי" (עַפְנִיָּה א, ח). כָּל-זֶה לְשֵׁם הַרְחָקָה
41 מֵהֶם וְגַנּוּי לְכָל-מִנְהַגֵּיהֶם — אֲפְלוּ בְּמִלְּבוּשׁ. וְכִבֵּר
42 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפָרָק ו' מִשְׁבֶּת (סו:). וְגַם בְּתוֹסֶפֶת
שְׁבֶת (פרק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּנַחֲשׁ (לַחֲמַר),
כְּגוֹן זֶה שְׂאוֹמְרִים הַהִמּוֹן: כִּיִּן שֶׁחֲזַרְתִּי מִן-הַדָּרָךְ לֹא

ומדִּיקִים לְכָךְ וְכָךְ, וּלְשׁוֹן סִפְרִי: "וְחֹבֶר חֶבֶר — אֶחָד
חֹבֶר (אוֹסֶף) אֶת־הַנֶּחֱשׁ וְאֶחָד חֹבֶר אֶת־הָעֶקְרֵב",
כְּלוּמֹר: הָאוֹמֵר צִלְיָהֶם דְּבָרִים (לחשים) כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּחוּ
לְפִי דְמִיוֹנוֹ. אוֹ שְׂאוֹמְרָם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדִי לְהִשְׁקִיט
הַפָּאֵב; וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה. וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ גַם
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְׁבֶּת (סו.).

הַמִּצְוָה ה'ל"ח — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְדְּרוֹשׁ יְדִיעָה
מִן־הַמֵּתִים — כְּפִי מֵה שְׂמִדְמִים (בדמיונם הכפרני) אוֹתָם
(הרשעים) שֶׁהֵם מֵתִים בְּאֶמֶת (שלהם ראוי באמת התואר
"מתים"), אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמְרַגִּישִׁים (שהרי
"רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שְׁמִי
שְׁעוֹשָׂה כֶּךָ וְלֹכֵשׁ כֶּךָ יְבוֹאֶהוּ הַמֵּת בְּשִׁנְתּוֹ וַיִּגִּיד לוֹ
מֵה־שִּׁישָׁאֵל עָלָיו. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ
וְגו' וְדָרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין (סו.):
"דָּרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים — זֶה הַמְרַעִב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית
הַקְּבֻרֹת, כְּדִי שֶׁתִּשְׁרָה עָלָיו רוּחַ טָמְאָה"; וְהַעֹבֵר עַל
לֹא זֶה — חֵיֵב מִלְּקוּת.

הַמִּצְוָה ה'ל"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְשָׂאוֹל
(להתייעץ) בַּעַל אוֹב וּמִלְבָּקֵשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו' וְשָׂאֵל אוֹב" (שם). וְהַעֹבֵר
עַל לֹא זֶה, כְּלוּמֹר: הַשּׂוֹאֵל בַּעַל אוֹב — אֵינוֹ חֵיֵב
מִיתָה, אֲכָל דְּכָר זֶה אֶסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
— שיעור יד).

הַמִּצְוָה ה'ל"ז — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְשָׂאוֹל
(להתייעץ) בַּעַל יְדִיעוֹנִי וּלְבָקֵשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה (ראה לעיל לא
תעשה ט — שיעור יד), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ
וְגו' וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעֵנִי" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
קדושים): "'אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱבֹת וְאֶל־הַיְדִיעָנִים" (ויקרא יט,
לא), אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שם מכשף שתרוממו: מגלה
נעלמות) הַמְדַּבֵּר מִשְׁחִיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
של הזרוע אל הכתף); וְיִדְעוֹנִי — הַמְדַּבֵּר בְּפִיו — הָרִי
אֵלוֹ (הם עצמם) בִּסְקִילָה; וְהַנְּשָׂאֵל (המתייעץ) בָּהֶם
בְּאֲזַהְרָה".

הַמִּצְוָה ה'ל"ד — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִכָּל־מַעֲשֵׂה
הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'
וּמִכְשָׁף" (דברים יח, י) וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיֵב סְקִילָה
אִם הוּא מְזִיד, וְחִשָּׁאת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו
של המקריב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מִכְשָׁפָה לֹא
תִחְיֶה" (שמות כב, יז). וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
ד' מִסְנֵהֲדִירִין (סו.).

הַמִּצְוָה ה'מ"ג — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְגָּלֶת
הַצִּדְעִים, (חלק המצח שליד האוזן) וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הִלָּא הִנֵּה
הוּא כְּדִי שֶׁלֹּא לְהִתְדַמּוּת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁכֶּךָ

בַּעֲצוֹ יִשָּׁאֵל וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ" (הושע ה, יב). וְהַעֹבֵר
בְּמַעֲשֵׂה זֶה — חֵיֵב מִלְּקוּת, כְּלוּמֹר: הַקּוֹסֵם וּמַגִּיד
עֲתִידוֹת עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, לֹא הַשּׂוֹאֵל אֶת־
הַקּוֹסֵם; אֲכָל שְׂאֵלַת הַקּוֹסֵם (בלבד) מְגַנָּה מְאֹד (אף שאין
חֵיֵבִים עֲלֶיהָ מִלְּקוּת). וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכִמְה
מִקְוֹמוֹת בְּגִמְרָא סְנֵהֲדִירִין (סו.) וּבִתְוִסְפָּתָא שְׁבֶת (פרק ז,
ח) וּבִסְפָּרִי.

הַמִּצְוָה ה'ל"ב — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְכָּנוּ מַעֲשֵׂינוּ
בְּבַחֲרִית הַזְּמָנִים עַל פִּי מַעֲרֻכּוֹת הַכּוֹכָבִים (איצטגנינות),
וְהוּא שְׂנֵאמַר: יוֹם זֶה רָאוּי לְפַעֲלָה פְּלוֹנִית וְנִתְכַּנֵּן
לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ יוֹם זֶה לֹא רָצוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּעֻלָּה פְּלוֹנִית
וְנִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ. וְזֶה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'
מַעֲוֹנָן" (דברים שם). וְכָכָר נִכְפַּל לֹא זֶה וְאָמְרוּ: "וְלֹא
תַעֲוֹנֶנּוּ" (ויקרא יט, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם פרק ו הלכה ב):
לֹא תַעֲוֹנֶנּוּ — אֵלּוֹ נִוְתְּנֵי הַעֲתִים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזֹר מִן
הַ"עוֹנָה", כְּלוּמֹר: לֹא יִהְיֶה בְּכֶם קוֹבֵעַ עֲתִים הָאוֹמֵר: עַת
פְּלוֹנִית טוֹבָה וְעַת פְּלוֹנִית רָעָה. וְגַם הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה
— חֵיֵב מִלְּקוּת, כְּלוּמֹר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הַעוֹנוֹת, לֹא זֶה
הַשּׂוֹאֵל עָלֶיהֶן; אֲכָל גַּם הַשְּׂאֵלָה עַל דְּבָר זֶה — אֶסוּרָה
נּוֹסֶף עַל הַיּוֹתָה דְּכָר בְּלִתי אֲמָתִי. וְהַמְכָּנוּ מַעֲשֵׂיו לְזִמֵּן
מִסִּים מִתּוֹךְ חֹשֶׁב שִׁיאָשֹׁר אוֹ יַצְלִיחַ בְּאוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה —
הָרִי גַם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זֶה לוֹקָה, לְפִי שֶׁעֲשֵׂה
מַעֲשֵׂה. וְעוֹד בְּכָל־ל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה אֶסוּר מַעֲשֵׂה אַחֲרִית
הָעִינִים. וּלְשׁוֹן חֻכְמִים (סנהדרין סו.): "מַעֲוֹנָן — זֶה
הָאוֹחֵז אֶת־הָעִינִים", וְהוּא סוֹג גְּדוֹל מִסּוֹגֵי הַתַּחֲבּוּלוֹת
וְנוֹסֶף לְכָךְ קְלוּת (וריוות) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנִּדְמִים לְאֶדָם
דְּכָרִים בְּלִתי אֲמָתִים. כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ רֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים
תְּמִיד, שֶׁמִּישֶׁהוּ לוֹקָח חֶבֶל בְּיָדוֹ וְנִוְתְּנוּ בְּכַנֵּף בְּגָדוֹ לְעִינֵי
כְּנִי אֶדָם וְאֶחָר־כֶּךָ מוֹצִיא וְנָחֵשׁ; אוֹ זוֹרֵק טַבַּעַת לְאוֹרִי
וּמוֹצִיאָהּ מִפִּי אֶדָם שֶׁלִּפְנֵינוּ וְכִיּוֹצֵא בָּנָה מַמַּעֲשֵׂי אַחֲרִית
הָעִינִים הַמְפָּרְסָמִים אֲצֵל הַהֶמוֹן — כָּל־מַעֲשֵׂה מֵאֵלוֹ
אֶסוּר, וְהַעֲשֵׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעִינִים וְהוּא מִן
מַמְיָנֵי הַכְּשָׁפִים וּלְפִיכֶךָ לוֹקָה. וְעַם זֶה הוּא גּוֹבֵה דַעַת
הַבְּרִיּוֹת. וְהַהֶפְסֵד הַנִּגָּרֵם עַל־יְדֵי כֶּךָ עֲצוֹם מְאֹד, לְפִי
שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לְחִלּוּטִין נַעֲשִׂים אֶפְשָׁרִים בְּעִינֵי
הַסְּקִלִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּעָרִים, וּמִחֲשַׁבְתָּם מִתְרַגֵּלֶת לְקַבֵּל
אֶת־הַנִּמְנָעוֹת וּלְחַשׁוֹב שֶׁהֵם אֶפְשָׁרִים לְהִיּוֹת. וְהֵבֵן זֹאת.

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. מט. מא. מה. מעא.

הַמִּצְוָה ה'ל"ה — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְחָבוֹר (לאסוף
קבוצות של שרצים ו"לחברים" יחד, ולקבל מהן עצות שונות),
וְהוּא שִׂיאֵמַר דְּבָרִים (הברות וצירופי מילים משונות של
"שמות" ו"לחשים") שְׂמִדְמָה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכָךְ וְכָךְ,

כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורך
את הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת
הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם
המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט
בזהב וימרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
הזה.

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
בדרכי הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא יהיה
כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט
מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה
מיוחד לגברים — לוקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגווני ירוק אדום) וזולתם, כדרך
שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד
היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "ויכתבת קצקע
לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חייב
מלקות, וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
את עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא
אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל
לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "וישרט לנפש לא תתנו
בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
(יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבטי
ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
(התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל).
ובגמרא מכות (כא) אמרו: "שריטה וגידדה אחת היא".
ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חייב; ועל
עבודה זרה, בפלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בתרבות וברמחים"
(מלכים"א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
היא רק בבלי). וכבר אמרו (יבמות יג): שבכלל לאו זה, גם
האזהרה מפלוג העם ומחלוקת הרבים ואמרו: "לא
תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
וזה מציין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל המתחזיק
במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרר ובעדתו"
(במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
שליה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'

היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדיהם בלכד.
ולפיכך הצרכו לכאור במסכת יבמות (ה) ואמרו: "הקפת
פל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית
האסור הוא גלוח הצדעים והנחת שאר השער כדרך
שעושים פמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הפל הרי אין
בכך התדמות להם — לפיכך הודיעונו, שאסור לגלח
הצדעים כלל בין לבדם בין עם פל-הראש; וחייב מלקות
על פל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-
ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי
שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו
אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים כי אז
היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון
אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
(שקילבנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים
מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב
שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בסוף
מכות (כ); ולאו זה אין הנשים חייבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-
הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין,
והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין,
והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא
הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
תשחית אף פאה אחת מקלל הזקן. ובא הפרוש שהן
חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם
גלח הכל, ואפלו גלקן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות
29 ב): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שמים מכאן
ושמים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
כלן כאחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם)
32 (כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא
34 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך
35 היא ההלכה. וגם זה היה דרך פמרי עבודה זרה, כמו
36 שמפרסם היום בקשט גזירי האירופים שהם מגלחים
37 את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי
38 שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו
39 שבאנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיגי מצוה זו
40 בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרו
גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
יתעלה: "ולא-ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום
שצורה זו מיוחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,

בפרוש פסוק זה: "לפי שנאמר: 'ויהיה כִּי־יֵאָשֶׁם לְאַחַת
מֵאלֶּהָ [וְהַתְּנִידָה אֲשֶׁר חָטָא (ויקרא ה, ה) — וְהַתְּנִידָה עַל
חָטָא אֲשֶׁר חָטָא; עֲלֶיהָ' — עַל הַחֲטָאת כִּשְׁהִיא קִיָּמָה,
לֹא מִשְׁנֹשְׁחָתָה. אֵין בְּמִשְׁמַע שִׁיתְּנִידָה הִיחִיד אֶלָּא עַל
בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה
אֲשֶׁר חָטָא עֲלֶיהָ" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא
מקדש וקדשיו והנזפרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים
עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפבר בארנו (מצוה
עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו
למדים מפסוק זה אלא חייב הודוי למטמא מקדש
(קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר
כל־המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני
ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וקרתות? אמר:
חטאתם, כל־חטאתם — לרבות מצות לא־תעשה; כי
יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל־
חטאת האדם" — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות
ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע
בשם לשקר והמקלל; ואשמה הנפש' — לרבות כל־
חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הגהרגין על־פי זוממין?
לא אמרתי אלא ואשמה הנפש היא' כלומר שאינו חיב
להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי
שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל־סוגי החטאים החמורים
והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי
שנאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חייב
הקרנן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו
מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגדרים אחר הקרנן,
לפיכך הצרכו לבאר את־זה במכלתא בלשון זה: "יכול
בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין
מביאין? אמר: דבר אל־בני ישראל והתודו (בכל מצב).
אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר:
והתודו את־עונם ואת־עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל
אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשון הפנים" (דניאל ט, ז).
הנה נתבאר לך מכל־מה־שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני
עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין
בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא
הביא קרבן, חיב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו
את־חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טו, כא,
פרשת אחרי מות) גם־כן: "והתודה — זה ודוי דברים".
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון מפפורים (פז).

מודיע שהחולק על הפהנים וטוען לעצמו את הפהנה
בדורות הבאים לא יאָרע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
עָנְשׁוֹ, הַבְּלִיעָה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אֶלָּא יְהֵא עָנְשׁוֹ
"באשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
באמרו יתעלה למשה: "הבא־נא ירך בתיקך וגו'" (שמות
ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים ב כו) — (שנענש
בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אַחֲזֹר לַעֲנֵן
הַמִּצְוָה וְאָמַר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
(כ). וְהַעֲבֹר עַל לֹא זֶה — לוקה.
הַמִּצְוָה הַקַּע"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְתַּשׁ שְׁעַר
הָרֹאשׁ עַל הַמֵּתִים כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים הַסִּפָּלִים, וְהוּא אָמַר:
"וְלֹא־תִשְׁמְעוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א).
וְכַפֵּל לֹא זֶה בַּפְּהִינִים וְאָמַר: "לֹא־קִרְחָה קִרְחָה
בְּרֹאשֶׁם" (ויקרא כא, ה), כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לִפִּי שְׁמִמָּה־
שָׁאֵמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הֵייוֹ אֲוִמְרִים שֶׁרַק מִפְּאֵת פָּנִים
בְּלִבְד אִסּוּר — לִפְיָכָּךְ בָּאָר וְאָמַר: "לֹא קִרְחָה קִרְחָה
בְּרֹאשֶׁם" לְחִיב עַל כָּל־הָרֹאשׁ כִּבְיֵן הָעֵינִים. וְגַם אִלּוּ
אָמַר: "לֹא קִרְחָה קִרְחָה בְּרֹאשֶׁם" בְּלִבְד, הֵייוֹ אֲוִמְרִים:
בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שְׁלֹא עַל הַמֵּת — לִפְיָכָּךְ בָּאָר שֶׁם
"לְמֵת". וְכָל־הַמְּגִלָּה (הקורח) בְּגָרִים מִשְׁעַר רֹאשׁוֹ
בְּתַלְשִׁישָׁה עַל הַמֵּת דִּוְקָא — לוקה, בֵּין שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל
אוֹ יִשְׂרָאֵל לוקה עַל כָּל־קִרְחָה וְקִרְחָה מְלִקוּת אֶחָת. וְכֵן
מֵה־שֶׁכַּפֵּל בַּפְּהִינִים: "וּפְאֵת וְקָנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבִכְשָׁרָם לֹא
יִשְׁרְטוּ שְׁרָטָה" (שם) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה,
כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת (כא).

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הַע"ג — הוּא הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְהוֹדוֹת
בְּחַטָּאִים שֶׁחָטָאנוּ לִפְנֵי יתֵעֲלָה (להתודות עליהם) בְּדַבּוּר,
כְּשֶׁנִּשְׁכַּח מֵהֶם — וְזֶהוּ הַדּוּוִי וְעִנְיָנוּ, שִׁיאָמַר: "אֲנִי
הֵשֵׁם! חָטָאתִי, עֲוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי וְעָשִׂיתִי כֹךְ וְכָךְ". וְיִרְחִיב
אֶת־הַדּוּבּוּר וּבִקְשׁ כְּפָרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צָחוּת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
שֶׁאִפְלוּ הַחַטָּאִים שֶׁחִיבִים עֲלֵיהֶם מִיֵּי הַקִּרְבָּנוֹת הָאֵלָּה
שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֶּדֶם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יתֵעֲלָה, שְׁמִי שֶׁמִּקְרִיבָם
נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל־כָּל־פָּנִים גַּם לְהַתְּוֹדוֹת בְּשִׁעַת
הַקִּרְבָּנִים. וְהוּא אָמַר יתֵעֲלָה: "דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאת הָאֵדָם וגו' וְהַתְּוֹדוּ אֶת־
חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, יז), וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כָּל אֵלוֹ וְאֵלוֹ שֶׁהֻחָכְרוּ לַעֲלֹל הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרֵי כְּהֵן מַעֲרָבִי
מִלְחָמָה - אֶת דְּבָרֵי מַעֲרָבִי הַמִּלְחָמָה שֶׁאִמְרָה הַכְּהֵן, וְחֻזְרִין
מִלְחֵיכֶם, וְכַסְפִּיקִין מִיָּם וּמִזֶּהן וּמִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים לַחֲלוֹל הַלְוָה.
וְאֵלוֹ שְׂאִינִי חֻזְרִין אֶף עַל פִּי שֶׁבִּנּוּ וְנִשְׂאוּ וְנִטְעוּ. הַבִּנּוּנָה בֵּית שַׁעַר
- חֹדֶר שֶׁלִּפְנֵי הַבֵּית, אֲבִכְדָּרָה - גִּג בְּלִי מַחֲצוֹת, וּמִרְפֶּסֶת, שְׂאִינִים
רְאוּיִים לְדִירָה. כִּמוּ כֵן הַנּוֹמֵץ אֶרְבַּע אֵילָנִי מֵאֶכֶל, אוֹ חֲמִשָּׁה
אֵילָנִי כֶּרֶךְ שְׂאִינִים חֲשׂוּבִים כֶּרֶם. וְכֵן הַמַּחְזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ שְׂאִינָה
אֲשֶׁה חֲדָשָׁה עֲבֹרָה. אוֹ מְקֻדָּשׁ אֲשֶׁה הָאֶסְרָה לוֹ, כִּגוֹן אֲלֻמָּה לְכַהֵן
גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן הָדוּת, מְמוֹרֶת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת
יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וְלִנְתִּין, בְּכָל אֵלוֹ לֹא הָיָה חֹזֶר.
רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, שֶׁמִּלְכָּד כָּל אֵלוֹ שֶׁהֻחָכְרוּ לַעֲלֹל, אֶף הַבִּנּוּנָה בֵּית
חֹדֶשׁ עַל מְכוּנָה - שֶׁהָרָשׁ אֶת בֵּיתוֹ וּבָנָהּ בִּשְׁנֵית בִּמְתוּכָתוֹ הַקְּדוּמָת
לֹא הָיָה חֹזֶר, הוֹאֵל וְלֹא חִידֵשׁ דָּבָר בְּבִנְיָתוֹ כֶּתֶל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר, אֶף הַבִּנּוּנָה בֵּית לְבִינִים בִּישְׁרוֹן שְׂאִינָה בֵּר קִימָא כִּיוֹן שְׂרִיךְ
לְחֻדְשׁוֹ מִיָּדִי זִמְנָא לֹא הָיָה חֹזֶר עַל בֵּית כּוֹהֵן. וְזֶה דִּין הַהוֹלָכִים
לְמִלְחָמָה וְשׁוֹבִים עַל פִּי דְּבָרֵי הַכְּהֵן.
וְאֵלוֹ שְׂאִינִי וְזֵין מִמְּקוֹמָן וְאִינִים יוֹצֵאִים אֶת בִּתְיָהֶם כֻּלָּל, וְאֶף לֹא עַד
הַסֶּפֶר. וְהֵם מִי שֶׁבָּנָה בֵּית וְחָכְנוּ וְעִידִין לֹא דָר בּוֹ שָׁנָה, וְכֵן אִם נָטַע
כֶּרֶם וְחָלְלוּ וְעִידִין לֹא תִמָּה הַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת
אֶרְסוֹתָיו אוֹ הַבִּנּוּנָה אֶת יְכֻמָּתוֹ וְעוֹד לֹא עֲבָרָה שָׁנָה. שְׁנָאֵמִיר בְּנוֹשֵׂא
אֲשֶׁה חֲדָשָׁה 'נָקִי וְהָיָה לְבִיתוֹ שָׁנָה אַחֶת' וְדוֹרֵשִׁים 'לְבִיתוֹ' וְהָ בֵּיתוֹ
- לְלַמֵּד שֶׁמִּמִּתֵּן שָׁנָה בְּבִיתוֹ וְאִינִי יוֹצֵא. וּמִתֵּיבַת 'הָיָה' וְהָ כֶּרֶם -
אֵנוּ לְמַדִּים כֵּן לְגַבִּי נֻטַע כֶּרֶם. וְמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׂמָה אֶת אֲשֶׁתוֹ' וְזֵין
אֲשֶׁתוֹ - שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֲשֶׁה מִמִּתֵּן שָׁנָה, וְאֲשֶׁר לְקַח' לְהַבִּיא אֶת
יְכֻמָּתוֹ - מְרַבָּה לְדִין זֶה אֵין כּוֹסֵם יְכֻמָּתוֹ. וְכָל אֵלוֹ אֵין מְסַפִּיקִין
(לְהֵם) מִיָּם וּמִזֶּהן וְאֵין מִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים, שְׂאִינִים מְחֻיָּבִים כֻּלָּל
בְּצִרְכֵי הַמִּלְחָמָה.
גִּמְרָא. תְּנִי רִבְנָן נֶאֱמַר בַּפְּסוּק 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית וְגו', מִבְּרֵית הַבְּרִייתָא, יָכוֹל שֶׁמִּדְּבָרִים
הַשּׁוֹטְרִים דְּבָרִים שֶׁל עֲצָמָן שֶׁלָּא עַל פִּי כְּהֵן, אִי אֲפֻשֶׁר לֹמַר כֵּן,
שֶׁהֵרֵךְ בְּשֵׁהוּא אוֹמֵר לְאַחֵר מִכֵּן אֶת הַלְשׁוֹן 'וְיִסְפּוּ הַשּׁוֹטְרִים וְדִבְרוּ
אֶל הָעָם מִי הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב וְגו', הֵרִי מִכֵּן מִשְׁמַע שֶׁרֶךְ דְּבָרִים
אֵלוֹ מִשְׁלַל עֲצָמָן אֲמֹדֵר שֶׁלָּא עַל פִּי כְּהֵן. הָא מִי אֵין מִקְנִים 'וְדִבְרוּ
הַשּׁוֹטְרִים' שֶׁנֶּאֱמַר קוֹדֶם לָכֵן, בַּהֲכֹרֶת שֶׁדְּבָרֵי מִשְׁנֵי מִלְחָמָה
הַכְּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא דְּבָרֵי הַשּׁוֹטְרִים, הָא בִּיצֵד, כְּהֵן מְדַבֵּר תַּחֲלִילָה
וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵי לַעֲמֵם.
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא כִּמְהָ בְּרִייתוֹ בּוֹדָה, תְּנִי תְּרָא, כְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר
מִשְׁמִיעַ. וְתִנְיָא אִידָּהּ, כְּהֵן מְדַבֵּר וְכֵהֵן מִשְׁמִיעַ. וְתִנְיָא אִידָּהּ,
שׁוֹמֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ. וְדִבְרֵי הַבְּרִייתוֹת סוֹתֵרִים לְכַאוּרָה.
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא, אֲמַר אֲבִי, הָא בִּיצֵד מִחֻלָּה דְּבָרֵי הַכְּהֵן וְהַשּׁוֹטְרִים,
מִ'וִּנְגִיש' - מִהֵיכֵן שֶׁנֶּאֱמַר הַלְשׁוֹן 'וְיִגִּש' וְעַד תֵּיבַת 'וְדִבְרוּ', דְּבָרִים
אֵלוֹ הֵיחָא הַכְּהֵן מְדַבֵּר וְכֵהֵן מִשְׁמִיעַ אֶת הַדְּבָרִים לַעֲמֵם. מִ'וִּנְגִיש' עַד
תֵּיבַת 'וְיִסְפּוּ' הֵיחָא הַכְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵיו. וּמִ'וִּסְפּוּ'
וְאִילָךְ עַד סוֹף פֶּרֶשָׁה זֶה, הֵיחָא הַשּׁוֹמֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ.
שֵׁנִינִי בְּמִשְׁנָה מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ כו', אֶחָד הַבִּנּוּנָה בֵּית
הַתְּבֵן כו', וְאֶחָד הַבִּנּוּנָה וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כו'. מִבְּרֵית הַגִּמְרָא אֶת מְקוֹר
הַדְּבָרִים. תְּנִי רִבְנָן נֶאֱמַר בְּדָבְרֵי הַכְּהֵן, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית',
דְּנָה הַבְּרִייתָא אֵין לִי לְרִבּוֹת מִפְּסוּק זֶה אֱלֹא 'אֲשֶׁר בָּנָה' מִמֶּשֶׁל, לְקַח
וְיִרְשׁ וְנִתְּנָה לוֹ כְּמִתְּנָה מִנֵּן שֶׁאֵף הוּא חֹזֶר, תִּלְמִיד לְאִמְרָה 'מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה', תֵּיבַת 'אִישׁ' מִיִּתְרָתָה, שִׁיכַל לְכַתּוֹב 'מִי אֲשֶׁר בָּנָה',
אֵלָא בֹא לְרִבּוֹת קוֹנָה וְיִוֶּרֶשׁ.
עוֹד דְּנָה הַבְּרִייתָא, עַל מָה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'בֵּית', אֵין לִי לְלַמּוֹד
מִפְּסוּק זֶה אֱלֹא בֵּית שְׂרָרִים בּוֹ, מִנֵּן לְרִבּוֹת בֵּית הַתְּבֵן וְבֵית
הַכְּבֵר וְבֵית הָעֲצִים וְבֵית הָאֲצִרֹת שֶׁגַם עֲלֵיהֶם חֹזֶר, תִּלְמִיד
לְאִמְרָה 'אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית' וְלֹא כְּתוּב 'אֲשֶׁר בֵּית בָּנָה', לְדִרְשׁ 'בָּנָה'
מִכֵּל מְקוֹם, לְרִבּוֹת בֵּית הַתְּבֵן וְבֵית הַכְּבֵר כו'. אִם כֵּן, יָכוֹל שְׂאִינִי

מוֹנְחִין בְּאֶרְזוֹ שֶׁהִיָּה יוֹצֵא עִימָהֶם לְמִלְחָמָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּמִלְחָמָה מִדִּין 'וְיִשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה אֶלֶף לַמָּטָה לְצִבְאָה, אוֹתָם וְאֵת
פִּינְחָם בֵּן אֲלֵעָזָר הַכְּהֵן לְצִבְאָה וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצוֹת הַתְּרוּעָה
בִּידוֹ', וּמִבְּרֵית הַגִּמְרָא אֶת הַפְּסוּק, 'אוֹתָם' אֵלוֹ הַסִּנְהֶדְרִין שִׁיצֵאוּ
גַם הֵם לְמִלְחָמָה עִימָהֶם. 'פִּינְחָם בֵּן אֲלֵעָזָר' זֶה מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה כְּהֵן
מִשְׁנֵי מִלְחָמָה. 'וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ' זֶה הָאֶרְזוֹן וְלִחוֹת שָׁבוּ. וְחֻצְצוֹת
הַתְּרוּעָה' אֵלוֹ הַשּׁוֹפָרוֹת שֶׁבָּהֶם הָיוּ תוֹקְעִים בַּעַת הַמִּלְחָמָה.
הַחֹכֶר לַעֲלֹל, שֶׁפָּנַס יֵצֵא לְמִלְחָמָה זֶה כִּיוֹן שֶׁהִיָּה מִשְׁוֹחַ מִלְחָמָה,
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא טַעַם אַחֵר לָכֵךְ. תְּנֵא, לֹא לְהֵסֵם הֶלֶךְ דּוּקָא פִּינְחָם
וְלֹא הֶלֶךְ אֲלֵעָזָר לְמִלְחָמָה בְּמִדִּין. אֱלֹא בִּשְׁבִיל לִפְרַע מִמִּדִּין אֶת דִּין
- הָעוֹלָל שֶׁעָשָׂה לְאִבִּי אֲמֹי יוֹסֵף, שֶׁמִּכְרָהוּ לְעַבֵּד לְמַצְרִים, וְכִמוּ
שְׁנָאֵמִיר 'וְהַמְדִּינִים - הַמְדִּינִים מְכָרוּ אוֹתוֹ אֶל מְצָרִים וְגו' וְלִפְיָךְ
יֵצֵא דּוּקָא פָּנַס, כִּדִּי לְנֶקֶם אֶת נֶקֶם אֲבִי אֲמֹי.
שְׂוֹאל הַגִּמְרָא. לְמִימָרָא דְּפִינְחָם מִיּוֹסֵף אֲתִי, שֶׁאִמְרָה הִיתָה מִשְׁבֵּט
יוֹסֵף. וְהָא כְּתִיב 'וְאֱלֵעָזָר בֵּן אֶחָד לְקַח לוֹ מְכָנוֹת פּוּטִיאל לוֹ
לְאֲשָׁה וְתִלְדָּה לוֹ אֶת פִּינַח', מִי לֹא שְׂכוֹנָה 'פּוּטִיאל' מִשְׁוֹם דְּאֲתִי
מִיתָרוֹ - שֶׁאִמְרָה הִיתָה בֵּת יִתְרוֹ, שְׂכוֹנָה 'פּוּטִיאל' עַל שֵׁם שְׂפִיטָם
עֲנָלִים כִּדִּי לְהַקְרִיבם לְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה כּוֹמֵר לְעַבְדָּה
זֹרָה. הֵרִי שְׁפִינַח הִיָּה מִיתָרוֹ וְלֹא מִיּוֹסֵף. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, לֹא
מוֹצֵא הִיָּה מִיּוֹסֵף שֶׁגַם הוּא כּוֹנֵה בִּשְׁם 'פּוּטִיאל' עַל שֵׁם שְׂפִיטָם
בִּיצֵד - זִלּוֹל וְכִבֵּשׁ אֶת יִצְרוֹ בְּמַעֲשֵׂה אֲשֶׁת פּוּטִיפֵר. וְלִפְיָךְ נִיתָן
לְאִמְרָה שֶׁאִם אֲמֹי שֶׁל פָּנַס, הִיתָה מִשְׁבֵּט יוֹסֵף.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְהָלֹא שְׂכִימִים מְכוּנִין אוֹתוֹ - אֶת פָּנַס, בִּאֲמָרם
רִאֲתִים בֵּן פּוּטִי - זֶה אֲשֶׁר מוֹצֵא מִפּוּטִיאל, שְׁהוּא בֵּן לְאִדָּם נְבוֹדָה
שֶׁהִיָּה מִצֵּינֵי שְׂפִיטָם אֲבִי אֲמֹי יִתְרוֹ עֲנָלִים לְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, וְכִיצֵד
יָקוֹם זֶה וְיִתְרָגֵל אֶת זִמְרֵי, שֶׁהִיָּה נִשְׂאִי מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי יִחוּסוּ פָּנַס וְאֵין
הוּא רִאִי לָכֵךְ, אִם כֵּן רּוֹאִים שֶׁמוֹצֵאוֹ הִיָּה מִיתָרוֹ. אֱלֹא מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא, שֶׁאִכֵּן מוֹצֵאוֹ הִיָּה מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ יָחִיד. וְכִיצֵד, אִי אֲבִי
דְּאִימִיָּה מוֹצֵאוֹ מִיּוֹסֵף, בַּהֲכֹרֶת שְׂאִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיתָרוֹ,
וְאִי אִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף, בַּהֲכֹרֶת שֶׁאֲבִיָּה דְּאִימִיָּה הִיָּה
מוֹצֵא מִיתָרוֹ. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא, דִּיקָא נָמִי שֶׁהִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ
יָחִיד. דְּכִתְיָב 'מְכָנוֹת פּוּטִיאל' תִּרְיָ מִשְׁמַע, שֶׁהִיָּה נֶאֱמַר פּוּטִיאל וְלֹא
פּוּטִאל, שְׁמֵעַ מִנָּה.
מִשְׁנָה. קוֹדֶם יֵצֵאֲתֶם לְמִלְחָמָה 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶת דְּבָרֵי הַכְּהֵן
אֶל הָעָם לֵאמֹר, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְלֹא חָזַר - וְעִידִין
לֹא דָר בּוֹ כֻּלָּל, וְלָךְ וְיִשׁוּב לְבִיתוֹ לְחֹזֶר אֶת בֵּיתוֹ וְגו'. מִבְּרֵית
הַגִּמְרָא אֶת דִּינֵי הַחֹזֶרָה בְּבִנּוּנָה בֵּית, אֶחָד הַבִּנּוּנָה בֵּית הַתְּבֵן -
הַמִּיּוֹעֵד לְשִׁמְרֵת תְּבֵן, אוֹ בֵּית הַכְּבֵר, אוֹ בֵּית הָעֲצִים, אוֹ בֵּית
הָאֲצִרֹת לְשִׁמְרֵת שֶׁמֶן וְתַבּוּאָה. כָּל אֵלוֹ דִּינֵם כְּבִית, שֶׁחֹזֶר עֲלֵיהֶם
אִם לֹא חֲנֹכֶם. כִּמוּ כֵן, אֶחָד הַבִּנּוּנָה בֵּית חֲדָשׁ, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ מֵאֲחָהּ,
וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׁנֵתָן לוֹ מִתְּנָה, עַל כָּל אֵלוֹ חֹזֶר.
מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדָבָר, 'וְמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ
וְגו' - שֶׁלֹּא פָּדָה אֶת הַפִּירִית עַל מַעוֹת בִּשְׁנָה הַרְבִּיעִית לְנִטְעֵיתוֹ.
מִבְּרֵית הַמִּשְׁנָה אֶת דִּין הַחֹזֶר בְּנוֹטָע כֶּרֶם. אֶחָד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה
אֵילָנוֹת בְּכֶרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה אֵילָנִי מִשְׂאֵר מִינֵי מֵאֶכֶל,
וְאֶפִּילוֹ הִיָּה חֲמִשָּׁה עֲצִים מִחֲמִשָּׁתַּת הַמִּינִין - מִחֲמִשָּׁה מִינִים שׁוֹנִים,
הִיָּה אֵלוֹ מִשְׁטַרְפִּין. כִּמוּ כֵן, אֶחָד הַנּוֹמֵץ מִמֶּשֶׁל, וְאֶחָד הַמְּכָרִיד -
הַמְּכּוּפֶה עֲנָם מִהַמִּדִּין. מִתְּנָת לְאִדָּמָה הוּא צוּמָח כְּאִילָן חֲדָשׁ, וְאֶחָד
הַמְּכָרִיד אֵילָן בְּאִילָן. וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׁנֵתָן
לוֹ מִתְּנָה, בְּכָל אֵלוֹ, חֹזֶר.
מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדָבָר, 'וְמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲרִשׁ אֲשָׁה וְגו'
וּמִבְּרֵית הַמִּשְׁנָה שֶׁאֶחָד הַמְּאָרֵם אֶת הַתְּבִילָה, וְאֶחָד הַמְּאָרֵם אֶת
הָאֲלֻמָּה, אֶפִּילוֹ שׁוֹמְרֵת יָבֵם - שְׁמַת אֲחִיו בְּלֹא בָנִים וְעִידִין לֹא
יֵיבֵם אֶת אֲשֶׁתוֹ, בְּכָל אֵלוֹ חֹזֶר מִהַמִּלְחָמָה, וְיִתְרִידָה מוֹז וְאֶפִּילוֹ שְׁמֵעַ
שְׁמַת אֲחִיו בְּמִלְחָמָה וְכַעַת עֲלִיו לֵיבֵם אֶת אֲשֶׁתוֹ, חֹזֶר מִהַמִּלְחָמָה
וְכָא לֹא לֵיבִיבָהּ.

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מג עמוד א

רש"י

שפוטם. זלזל וכבש אותו ולא חשבו; והלא שבטים מבזים אותו. כדאמרין באלוהי ה' פנ. למיכר הוצר ליכסו שם, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן; תרי פוטי. מרדא כתיב פוטאלי. פוטי. בית האוצרות. לאוצר יין שמן ותבואה; ואחד הלוי. בית בני. שהרי אצלו הוא חדש. ובגמרא מרבינן ליה מקרא: חמשה אילני מאכל. דבקי הוי כרם, שמים כנגד שמים ואחת יוצאה וזב:

קזה

* *

* *

* *

ואפילו מה' מינין. מצטרפין חללו. בשנת הרביעית לנטיעתו, שחלל את הפרות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן בדכתיב ויחלל (ט) קדש חלולים, וגמר קדש קדש ממעשר. ה"ל כל אלו שומעין דבר כהן מערכי מלחמה וחזוין. כמו שומעין דבר מערכי מלחמה של כהן, כלומר שהכהן אומר להן: קרי. כגון ארזים ושקמים שאין עץ פרי; והפחיתו גרושתו. וארסה אינו חוזר שאינה חרשה לו, וקרא אשה חרשה קפיד בדכתיב כי יקח איש אשה חרשה וקיים בה: אלמנה. וארסה יקח גדול אינו חוזר בשבילה, דאימעות מולא לקחה מולא כתיב ולא לקח: על מכונו. סתרו ובקאו במדה ראשונה אינו חוזר, דלאו חרשה הוא דואיל ולא חרש להוסיף עליה, ואפילו אצלו אינו חרש וגרע מהלוקח והיורש: אף הבונה בית לבנים בשרון. מקום הוא ששמו שרון, ואין

מונחין בארון. וכן הוא אומר וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס, "אתם" אלו סנהדרין, "פינחס" זה משוח מלחמה, "וכלי הקדש" זה ארון ולוחות שבו, ו"הוצאות התרועה" אלו השופרות. תנא: לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא ליפרע דין אבי אמו, שנאמר: "והמדרנים מכרו אתו אל מצרים" וגו' למימרא דפינחס מיוסף אחיו; והא כתיב: "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה". מאי לאו, דאחי מיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה. לא, מיוסף שפיטם ביוצרו. והלא שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, יתרוג נשאי מישראל? אלא אי אבוא דאימיה מיוסף, אימיה דאימיה מיתרו. ואי אימיה דאימיה מיוסף, אבוא דאימיה מיתרו. דיקא נמי, דכתיב "מבנות פוטאל", תרי משמע, שמע מינה מתני' "ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו לך וישב לביתו" וגו' אחד הבונה בית התבן, בית הקקר, בית העצים, בית האוצרות. אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו" וגו' אחד הנוטע כרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין.

הקרקע יפה ללבנים, ולא הוי דבר קמא, שפעמים צריך לחדשה בשבע שנים; ואילו שאין זין מספקין. דהנה דלעיל חולקין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחזוין מן המערכה לארץ ישראל, ואינם חזוין לבתיים אלא עוסקין בספוק מים ומזון להולכי מלחמה. ואילו אין זין ממקומן אפילו ללכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: הבונה בית ותבן, ולא דר בו עדן שנה; וכן הנוטע כרם וחללו. ועדין לא עברה שנת רביעית עליו שלמה: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו: יהיה. רבויא הוא, הוסיף לך יהיה אחרת להיות כזה: גמ'. יכול דברים של עצמן. יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן אלא השוטרים: ת"ל ויכפו השוטרים. לדבר אל העם ואמר מי האיש וגו', ויכפו משמע שדבר זה הם מוסיפים משלהם: תרי דברים של עצמן אמרו. שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן. מדעד השתא גבי נטע וגבי ארס אשה לא כתיב ויכפו והקא כתיב ויכפו. ש"מ עד הנה דברי כהן ואת זו הן מוסיפין: הא מה אני מקום ודברו השוטרים. בבנה נטע וארס: דבדרי משה מלחמה הכתוב דבר. שהכהן אומר והשוטרים משמיעין אותו: מנגש עד ודברו. דהינו שמע ישראל אתם קרבים וגו' עד לחושיע אתכם: מי האיש. רבויא הוא, דמצוי למיכתב מי אשר בנה ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מימ. ותאי דכתיב בית, למעוטי בית שער אבסדרה ומרפסת שהם עשויים לדריסת רגל ולא ראויים לדור בהם: בית שער. בית כניסת שער החצר להסתופף שם שומר הפתח: ולא חנכו. מדלא כתיב וילאו חנך הוי מעוטא, חנכו לזה ולא לאחד פרט לגזול בית: כדרי יוסי הגלילי. דמתני': מעבירות

אחד הנוטע, ואחד המכריז, ואחד המרביב, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש אשר ארש אשה" אחד המאמר את הבתולה, ואחד המאמר את האלמנה. אפילו שומרת גיבם ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר וקא לו. כל אלו ואילו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה, וחזוין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. ואילו שאין חזוין: הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת. הנוטע ארבע אילני מאכל, חמשה אילני סרק, הפחיתו את גרושתו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממוזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממוזר ולנתין לא היה חוזר. ר' יהודה אומר: אף הבונה בית על מכונו, לא היה חוזר. ר' אליעזר אומר: אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר. אלו שאין זין ממקומן: בנה בית וחנכו, נטע כרם וחללו, הנושא את ארוסתו, הבונים את יבמותו. שנאמר: נקי יהיה לביתו שנה אחת, "לביתו" זה ביתו, "יהיה" זה פרמו, "ושמח את אשתו" זו אשתו, "אשר לקח" להביא את יבמותו. אין מספקין מים ומזון, ואין מתקנין את הדרכים: גמ' תנו רבנן: "ודברו השטרים..." יכול דברים של עצמן? כשהוא אומר "ויכפו השטרים" תרי דברים של עצמן אמרו, הא מה אני מקיים "ודברו השטרים"? דבדרי משוח מלחמה הכתוב מדבר, הא כיצד? כהן מדבר ושומר משמיע. תני חדא כהן: מדבר ושומר משמיע, ותניא אידך: כהן מדבר וכהן משמיע, ותניא אידך: שומר מדבר ושומר משמיע. אמר אביי: הא כיצד? מ"נגש" ועד "ודברו", כהן מדבר וכהן משמיע. מ"ודברו" עד "ויכפו", כהן מדבר ושומר משמיע. מ"ויכפו" ואילך, שומר מדבר ושומר משמיע: "מי האיש אשר בנה בית חדש" כו'. תנו רבנן: "אשר בנה", אין לי אלא אשר בנה. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מנזן. תלמוד לומר: "מי האיש אשר בנה בית", אין לי אלא בית, מנזן לרבות בית התבן, ובית הקקר, ובית העצים, ובית האוצרות? תלמוד לומר: "אשר בנה" מכל מקום. יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת? תלמוד לומר: "בית", מה בית הראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה. ר' אליעזר בן עקיבא אומר: "בית" כמשמעו, "לא חנך" ולא חנכו, פרט לגזול. לימא דלא פר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי, הא אמר: "ורד הלכב" זה המתירא מעבירות

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מג עמוד ב

רש"י

מעבירות שבידו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורך הלבב תלמוד לומר אשר נטע. מדיאל כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה נמי נטע מקל מקום ואפי' אינו כרם, שררי לא הוזכר כרם עדר: תלמוד לומר כרם. דמי לכרם ופירות שבכרמים המשה גנים הם: כרם במשקעו. ולא שאר אילנות: חללו. משמע מעוטא, לזה ולא לאחר: כאן בהרצבת אסור. ביריתא בהרצבת אסור מין בשאינו מינו.

ומעטיה קרא כדמעט ולא חנכו גבי בית פרט לגולן. כפרדי. שבופה והזמורה וא היתירו בארץ: מריכ. שנוקב האילן ונטל מן הדר שבנעמי האילן ותוחב לחוכו ועושה ענה בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנטל ממנו. וישראל וזה להרביץ משני אילנות שזה פרוחיו גסין מזה פרוחיו דקין. ודכו ממין אחד זה בזה: האי הרצבת היתר. דאומתא מותי' בה דכי דמי דחור מפני חלול ההרצבת: אי נישא ילדה בילדה. שאף זו שבקרקע שחריב את הענף בה נטיעה היא ועדין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה. הא לאו משום הרצבת הדר, דכלאו הרצבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה ראשונה בוקנה. שכבר נחללה. שפכה. לשון נאחו בספק (פלוסוף נכ). שעשאה ענה בוקנה: בטלה לנפי. וקנה. ואינה תיבת בערלה ואין בה דין רבעי, וכי תנן במסכת ערלה דמריכ תיב בערלה וקנה בילדה תנן, שאף אותו ענה תיב בערלה ואע"ג שקצצו מוקנה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתה: לעולם ילדה בילדה. ודקשיא לך בלא הרצבה נמי בעי למיהדר ממערכי הפולחמה אקמיתא: כגון דנפעה לקמיתא לבני. כגון שהיתה פרה בגדר שדרה ונטעה בפרה לטחום. לשון סוגה בשונים (מס' טה"ס כ) דורה בשונים: ולקורות. לקיץ מוקנה קורות לכשתגדל. ופאי שני ילדה בילדה. כי הך ילדה קמיתא דבוקנה היא לענן ערלה (וה) בטלה הרצבה בה להפטר מן הערלה כמותה: חתם. גבי וקנה לאו בת אימולכי. היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסיג אי ממליך עלה בתוך שני ערלה לקמה לפרות תיבת בערלה. חלקר ילדה דא מריכ בגוה לאבילה תיבת בערלה. ואע"ג דא ממליך אקמיתא הא מיתא לאבילה הוא ומוהנא מחשבה. דערך דידה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטיעה: מיד דהוה אעלו מאליו. דבשעת נטיעה ליכא כוונה ולוקמה בכרם של שני שתפין. לקח לי לאהררי אשנאי דחיקא בנטע לסיג ולקורות. לוקמה בנטע לאבילה. ודקשיא לך תיפוק לי

מעבירות שבידו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, כגון דעבר תשובה ויהב דמי. אי הכי הוה ליה לוקח, ולמהדר? כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לדייה, לא: "ומי האיש אשר נטע כרם" כו': תנו רבנן: "אשר נטע" אין לי אלא אשר נטע. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מיני? תלמוד לומר: "ומי האיש אשר נטע כרם" אין לי אלא כרם, מיני לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מיני? תלמוד לומר "אשר נטע". יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל, וחמשה אילני סרק תלמוד לומר: "כרם". ר' אליעזר בן יעקב אומר: כרם במשמעו, "לא חילול" ו"לא חללו", פרט למכריד ולמריכ. והא אנו תנן: אחד הנוטע ואחד המכריד ואחד המריכ? אמר ר' יודא אמר רב חסדא: לא קשיא. כאן בהרצבת אסור, כאן בהרצבת היתר. האי הרצבת היתר, הכי דמי? אלימא ילדה בילדה, תיפוק ליה, דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה? אלא ילדה בוקנה, והאמר ר' אבהו: ילדה ששיבכה בוקנה, בטלה ילדה בוקנה ואין בה דין ערלה? אמר ר' ירמיה: לעולם ילדה בילדה, וכגון דנטע לתוך קמיתא לסיג ולקורות, דתנן: הנוטע לסיג ולקורות, פטור מן הערלה. ומאי שני ילדה בוקנה דבטלה ומאי שני ילדה בילדה דלא בטלה? התם, אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא, הכא, אי מימליך עלה בת מיהדר היא, [דהא מעיקרא לפידי קמיתא], מיד דהוה אעלו מאליהו, דתנן: עלו מאליהו, תיבין בערלה. ולוקמה בכרם של שני שתפין, דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה? אמר רב פפא: זאת אומרת, כרם של שני שתפין אין חזרין עליו מערכי המלחמה. ומאי שני מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה, דפולן חזרין? התם, כל חד וחד קרינא ביה "אשתו". הכא, כל חד וחד לא קרינא ביה "כרמו". רב נחמן בר יצחק אמר, במכריד אילן בירק, והאי תנא הוא, דתניא המכריד אילן בירק, רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום ר' יהודה בן גמדיא איש כפר עכו, וחכמים אסרין. כי

רש"י

משום דבעי למיהדר משום ראשונה, לישני כגון שהנטיעה של ראובן וקא שמעון והרביב בה להיות פרות הרצבה שלו: ומאי שני מחמשה אחין. ביריתא היא לקמן בפרקין מה מה: כלן חזרין. מפני שהיא שומרת יכם לכלום: קרינא ביה אשתו. שמא לזה תתיב: כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו. המיהדר לו, שאין לה בה גפן שאין לשנים חלק בה רב נתןן אפי' הא דקנהי מתני' מריכ דחור במריכ אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא. ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעטא לה הרצבת אסור מולא חללו פרט למכריד ומריכ, האי תנא הוא דאמר מתר: כפר עכו. כן שמוה: הא פני. דקנהי פרט למכריד ומריכ, לא סתמא היא אלא סיפא דמלתא דרבי אליעזר מן יעקב היא ואפי' הרצבת דתר לא הדר עלה: פחותה מטפת. שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפת: כל שנותיה. מדרבנן כל הנימים ערלה נותנת בה דמתחזקא בבת שתא והרואה שאוכלין פרוחיה אומר שפרות ערלה מתקין: קלא אית ליה. הכל אומרים כרם יש לפלוני משנה מכל הכרמים וידעין שהיא וקנה. להכי נקט שתיים בו, דקבר כל כמאן דאמר במסכת ברכות (וה) כרם רבעי תנן. שאין ערלה נותנת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: לקריאת שפע. שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש, שזה קורא וזה אינו יכול לקרות: חזקתא. בת אשתו: שני ילדה אחיו. בני הכעל מאשה אחרת: דמתחזקא אהתייהו. מן שאינו מכיר בה רואה אותה שגדלה אצלו כסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו: לקם שבהה ופאה שעשאן. העני גר, שבנס הרבה כאתר ועשה מהן ברי: דקבע למעשר. מדרבנן, דמאן דחיו סבור שגדל בשרדה והם בשדה. שלא ידעו הכל שבנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם. אבל בעיר כל שכניו ראו שבנס על דף על יד וידעין שתן של לקט שבהה ופאה ופטור מן המעשר. כדתניא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמו. בדבר שאין בו חלק ונחלה עמו: הוא בא ונטל מעשר ראשון שלו, קצא לקט שבהה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמו, שאף לעניים ליום הם מפקדים בשאר עניי ישראל: אינה מקדשת את הורעים. משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הורע. ונראה לי דקסבר כדאמרין במנחות (וה) קבוס ולוף אכרה תורה, שאר ירעים מדרבנן ניתוה ובכי האי כרם לא גזור רבנן אשאר ירעים: אבל בליה כרם. וכרם גדול שהיא שפלת קומה הואיל ותשיבה גזור עליה:

מת

אתא רב דימי אמר ר' יוחנן: הא מני, ר' אליעזר בן יעקב היא. לא אמר ר' אליעזר בן יעקב התם "כרם" במשמעו? הכא נמי "נטע" במשמעו, נוטע אין מכריד ומריכ לא. כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה פחותה מטפת, תיבת בערלה כל שנותיה, דמתחזקא בבת שתא, והני מילי, שתיים כגון שתיים, ואחת יוצאה וזב, אבל פוליה כרם, קלא אית ליה. כי אתא רב דימי, אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע, דכתיב: "לעג לרש חרף עשהו". אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: חורבתא הגדילה בין האחים, אסורה לינשא לאחין, דמתחזקא פי אחתייהו. ולא היא, קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: לקט שבהה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשה. אמר עולא: לא אמרן אלא בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה הפחותה מטפת, אינה מקדשת את הורעים. והני מילי, שתיים כגון שתיים ואחת יוצאה וזב, אבל פוליה כרם מקדיש. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב:

מת

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

שעלו מאליה, דתנן, עלו מאליהן חזקין בערלה הרי שיכול
לייעדם לאכילה, אף שלא היו מיועדות לכך מתחילה.
שואלת הגמרא, מדוע העמיד רבי ירמיה את המשנה באופן דחוק,
ולוקמה במרכיב אילן כפרם של שני שותפין, דהיינו שהרכיב
האחד בעץ חבירו, דהא תרד ארדיה ותא תרד ארדיה - ולפיכך
חוזרים שניהם על ידי הרכבה זו. עונה הגמרא, אמר רב פפא, זאת
אומרת, מכך שלא תירצה כן מוכח שפרם של שני שותפין אין
חזרוניו עליו מערבי המלחמה ולפיכך אין להעמיד כך.

מקשה הגמרא, ומאי שנא כרם של שותפין במחשבה אחת ומה
אמר מהן במלחמה וצריכים לייבם את אשתו, דכולן חזרוני מפני
שהיא שומרת יבם לכולם, והרי הם כשותפים בה. מתרצת הגמרא,
התם בחמישה אחין בכל חד וחד קרינא ביה אשתו כיון שיתכן
שתתייבם לו, הקא בכרם של שותפין כל חד וחד לא קרינא ביה
כרמו שהרי שניהם שותפים בכל עץ ועץ.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה האומרת
שהמרכיב והמבריק חזר, על הברייתא האומרת שאינו חזר, רב
נחמן בר יצחק אמר, שמשתניו שנקטה שחזר במבריק ומרכיב,
מדברת במבריק - מרכיב, אילן שדינו לחזור עליו, בריק שאין
חוזרים עליו מצד עצמו, שהרי אין בו דיני ערלה ורבעי. ואם תקשה
הרי הרכבה זו היא הרכבת איסור, ולמדנו בברייתא שאין חוזרים
עליה, התירוץ והא תנא הוא, דתניא, המבריק אילן בירק רבן
שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן נמיה איש כפר
עכו, ומשתניו סברה כמותו. ולקמיא אסורין, ולדבריהם, הרכבה
זו היא הרכבת איסור.

תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה על הברייתא, כי אתא רב דימי
אמר רבי יוחנן, הא מני - הברייתא שנקטה שאינו חזר על הרכבה,
רבי אליעזר בן יעקב היא שאמר לפני כן בברייתא 'כרם כמשמעו',
שהרי האם לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם לעיל שפרם
במשמעו למעט כל נטיעה שאינה גפן, הקא נמי דורש רבי אליעזר
בן יעקב את חיבת נטע שהוא כמשמעו, ולפיכך נטע אין מכריז
ומכריז לא, ואינו חזר על אפילו על הרכבת היתר, אבל תנא קמא
של הברייתא סובר שחוזרים על הרכבה, וכדבריהם סוברת משנתנו.
מביאה הגמרא דין נוסף בשם רב אידי אמר רבי יוחנן, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, נטיעה ילדה
שהיא פחותה בגובהה ממשפח חייבת בערלה כל שנותיה מדרבנן,
משום דמתחזיא בבת שאמא, ונראה כאוכל פירות ערלה. ומוסיפה
הגמרא ויהי מילי שחיבת בערלה, בשתיים בנגד שתיים ואחת
יוצאה וזב - שיש כאן שיעור הקטן של כרם אבל כוליה כרם -
אם כל הכרם הוא מנטיעות כאלו, קלא אית ליה - ידוע הוא
כמשונה, ואין חשד לערלה.

מביאה הגמרא עוד מימרא שנאמרה משמע של אלו, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס
ארבע אמות לקריאת שמע, ואסור לקרותה בארבע אמותיו.
והטעם, משום דבתניב לוועי לרש חרף עושהו וכשמקיים מצווה
בקריאתו, הוא כלועג עליו.
כעין מה ששנינו, מצינו דין נוסף. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, חותנתא - בת אשתו הנדילה בין
האחין - שגדלה בין בניו מאשה אחרת, אסורה לינשא לאחין
מאשתו השניה, מפני דמתחזיא כי אחתייהו למי שאינו מכיר באמה
האמיתית. דוחה הגמרא ולא היא - אין איסור בדבר, מפני שקלא
אית ליה למילתא וידוע כולם שאינה אחותם.

מימרא נוספת נאמרה מפי אלו. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, לקט שכחה ופאה הפטורים ממעשר,
שעשאו העני שקיבלם בגזרן - שכינסם ועשה מהם כרי, הוהבקי
למעשר מדרבנן, מפני הוראים שאינם יודעים את מקורם, ויחשבו
שגדל בשדהו של העני. מוסיפה הגמרא, אמר עולא, לא אמרין

מעבירות שפירדו וחזר, ואם כן, התמעט הגזול מטעם זה. מתרצת
הגמרא, אפילו תימא רבי יוסי תגלילי, צריך מיעוט נוסף במקרה
כגון דעבד תשובה על גזילתו ויהב דמי - ושילם את דמי הגזילה,
ובאופן זה אינו חזר מפני עבירה זו. שואלת הגמרא, אי הכי ששילם
על גזילתו, הוה ליה לוקח על ידי כך וליהדר - ויחזור לביתו כדין
לוקח בית. עונה הגמרא, פין דמעיקרא קודם ששילם בתורת
גזילה אתא לדיה - הבית הגיע לידו בגזילה לא יחזור עבורו, וזה
המיעוט של גזול.

שנינו במשנה, 'ומי האיש אשר נטע כרם' אחד הנוטע כרם וכו',
אחד הנוטע ואחד המבריק וכו' ואחד הלוקח כו', מבארת הגמרא את
המקור לכך, תנן רבנן, נאמר בפרשה 'ומי האיש אשר נטע כרם',
אין לי לרבות מפסוק זה אלא דווקא אם נטע ממש, לקח וירש
וניתן לו כמתנת מנן שאף הוא חזר. תלמוד לומר 'ומי האיש
אשר נטע', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר נטע', אלא
בא לרבות קונה וירש. 'כרם' אין לי לרבות אלא כרם דווקא, מנן
לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינן שגם עליהם חזר,
כמבואר במשנה. תלמוד לומר 'אשר נטע כרם', ולא כתוב 'אשר
כרם נטע' לדרוש 'נטע' מכל מקום, שכל נטיעות בכלל. אם כן יכול
שנאי מרבה מפסוק זה אף הנוטע ארבעה אילני מאכל, או וחמשה
אילני סרק. תלמוד לומר 'כרם' שמשמעה שצריך שידמה לכרם.
רבי אליעזר בן יעקב חולק ואומר, ש'כרם' הנאמר כאן הוא
במשמעו, שדווקא על כרם חזר, ולא על שאר אילנות.

ממשיכה הברייתא לדרוש, שהיה יכול לכתוב 'לא חיל' וכתוב
'ולא חילל', משמע שבא למעט, 'חילול' לזה ולא לאחר, פרט
למכריז ולמכריז - שהמבריק אילן באדמה, או המרכיב באחר,
אינו חזר. מקשה הגמרא והא אנן תנן במשתניו אחד הנוטע
ואחד המכריז ואחד המכריז שבכל אלו חזר. מתרצת הגמרא,
אמר רבי יורא אמר רב חסדא, לא קשיא, כאן בברייתא שאומרת
שאינו חזר, מדברת בהרפכת איסור - שהרכיב מין במין אחר כאן
במשנתנו מדובר בהרפכת היתר ולפיכך חזר כדין נטיעה רגילה.

מבררת הגמרא, האי הרפכת היתר שעליה דיברה המשנה היכי
דמי שיחזור עליה. אילימא שהרכיב ילדה - נטיעה שלא הגיעה
לשנתה הרביעית בילדה - בנטיעה כמותה, אם כן, מדוע צריך
לרבותה לחזרה, ותיפוק ליה דעני מיהדר אף לולא ההרכבה
משום ילדה ראשונה שצדיק לא חיללה. אלא בהכרח מדובר
בהרכיב ילדה בזקניה - נטיעה שעברו עליה ארבע שנים, וצריך
לחזור משום הילדה שהרכיב. גם על זה מקשה הגמרא, והאמר רבי
אבהו שנטיעה ילדה שסיפקה - הרכיבה בזקניה, בטלה הנטיעה
הילדה בזקניה ואין בה דין ערלה ולפיכך אין בה דין חילול נטע
רבעי ומדוע חזר. מתרצת הגמרא, אמר רבי ירמיה, לעולם מדובר
שהרכיב ילדה בילדה, ומה שקשתה הגמרא הרי צריך לחזור משום
הנטיעה הילדה הראשונה, מדובר כאן וכגון דנטע לתך נטיעה
קפיייתא לפיג - שתהיה לגדר ולקורות - או שנטע את הראשונה
לקצוץ את קורותיה. ולפיכך אינו חזר מחמתה, דתנן, הנוטע
לספיג ולקורות ולא לאכילת פירותיו פטור מן הערלה, וכמו כן,
אין בה דין חילול רבעי, ולכן חזר רק על הנטיעה שהרכיב.

מקשה הגמרא, ומאי שנא שהרכיב ילדה בזקניה דבטלה ולפיכך
אינה חייבת בערלה, ומאי שנא ילדה שהרכיב בילדה שנטעה לסיג
וקורות דלא בטלה הנטיעה החדשה בחבירתה, וחיבת בערלה, הרי
הנטיעה שנטעה לסיג וקורות היא כזקניה. מתרצת הגמרא, התם
בנטיעה זקניה, אי מיפליד עלה ורוצה לנהוג בה כילדה, אינו יכול,
שהרי לאו בת מיהדר היא כיון שבמצאיות היא זקניה ואין מחשבתו
מועילה. ואילו הקא בנטיעה ילדה שנטעה לקורות, אי מיפליד
עלה לייעדה לאכילה בת מיהדר היא ותיחשב כנטיעה רגילה
החייבת בערלה, [דהא מעיקרא לפירי קניא] ולפיכך יכול לשנות
את יעודה. מירי דהוה אעלו מאליהן - וכמו שמצינו באילנות

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

57 בַּשָּׁדָה לֶךְ אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ" ומבאר הבריתא את הראיה
58 מהפסוק 'הֵכֵן בַּחוּץ - במקום הפני, מְלֹאכְתָּהּ' זה בית ותעשהו
59 למקום זה בית ופנים. 'וְעִתְדָה - והזמין בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה פָּרָם - שיזמין
60 לו שדה פנויה, לעשותה כרם, 'אַחֵר' שעשה כן 'וּבְנִית' את עיקר
61 בִּיתָהּ' זו אִשָּׁה שהיא עיקר של בית.
62 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ' זה לימוד מִקְרָא,
63 שהוא כהכנה ללימוד התורה. ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה
64 לימוד מִשְׁנָה, שהוא כהכנה ללימוד הגמרא. 'וְאַחֵר' כל זאת 'וּבְנִית'
65 בִּיתָהּ' זה גְּמָרָא, לתת סבא להבין את טעמי המשנה וכמי ההלכה.
66 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ', זה לימוד מִקְרָא
67 ומִשְׁנָה, 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה גְּמָרָא שהיא גם הכנה אל הנרמז
68 בהמשך, 'אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים שהם העיקר, ובכך
69 הלימוד מביא לידי מעשה שהם המעשים הטובים.
70 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מוֹסִיף וְאוֹמֵר, ש'הֵכֵן בַּחוּץ'
71 מְלֹאכְתָּהּ' זה כולל מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְגְמָרָא שכולם הכנה לקיום
72 המצוות, ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים קיום
73 המצוות, וְאַחֵר כל אלו 'וּבְנִית בִּיתָהּ' דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר - ילמד את
74 חכמת התורה בעיון.
75 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן חֲזוּרִין הַבּוֹנֶה בֵּית שָׁעָר כו' רבי יהודה
76 אומר אף הבונה בית על מכונו, ולא שינה בו כלום, אינו חוזר. תָּנָא
77 בברייתא, שֶׁאֵם הוֹסִיף בּוֹ בְּבִנְיָנוּ מִחדֵשׁ דְּיָמוֹם אַחֵד - שורת
78 אבנים אחת, חֲזוּר דְּכִין בּוֹנֶה בֵּית, שהרי הוסיף בו דבר.
79 שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבָנִים בַּשָּׂדֶה לֹא
80 הָיָה חֲזוּר. תָּנָא בברייתא את טעמו של רבי אליעזר, שהוא מַפְנִי
81 שְׂמֻחָדָשִׁין אוֹתוֹ - שצריכים לחדש את בניינו פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ -
82 פעמיים בשבע שנים, מפני שאינו מתקיים.
83 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן וְזִין מִמְּקוֹמָן בְּנֵה בֵּית חֵדֶשׁ וְחִנְבוּ וכו'.
84 נתבאר במשנה את דין אלו שאין יוצאים כלל ממקומן. ומבאר
85 הגמרא את מקור הדבר, תָּנּוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה שהנושא 'אִשָּׁה
86 חֵדָשָׁה' אינו יוצא בצבא למשך שנה. מבררת הבריתא, אִין לִי
87 לרבות ממשמעות הכתוב, אֵלּא דווקא נושא אִשָּׁה חֵדָשָׁה - בתולה.
88 אֲלִמְנָה, וְגִרּוּשָׁה מאיש אחר מִזֵּין שאם נושאם אינו יוצא בצבא,
89 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה' מִכָּל מָקוֹם, ותיבת 'אשה' כוללת גם אלמנה
90 וגרושה. שואלת הבריתא אֵם כֵּן, שמרבים גם אלמנה וגרושה, מַה
91 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה חֵדָשָׁה' - לשם מה הוסיפה התורה את תיבת
92 'חדשה'. ומבאר הבריתא, שתיבה זו באה ללמד שדווקא בְּמִי
93 שְׂחֵדָשָׁה לוֹ אֵף שאינה בתולה, ולפיכך יֵצֵא מְחֻזָּר גְּרוּשָׁתוּ מפני
94 שְׂאִין היא חֵדָשָׁה לוֹ.
95 תָּנּוּ רַבָּנָן נאמר על הנושא אשה חדשה שלא יֵצֵא בְּצָבָא למשך
96 שנה, יָכוֹל נדרוש מפסוק זה שְׂבָצָבָא למלחמה ממש הוא דִּלָּא
97 יֵצֵא, אֲכָל יצא מחוץ לביתו ויִסְפִּיק מִים וּמִזֵּין ויתקן הַדְּרָכִים כאלו
98 החוזרים מעורכי המלחמה. תִּלְמוּד לומר מה שנאמר בפרשה זו
99 'וְלֹא יַעֲבֹד עָלָיו לִבָּל דָּבָר' גם לא לספק מים ומזון שהוא צורך
100 הצבא, ולפיכך אינו זו ממקומו. אם כן, יָכוֹל שְׂאִין מְרַבֵּה כמו כן אֵף
101 הַבּוֹנֶה בֵּית וְלֹא תִנְבוּ, נָטַע פָּרָם וְלֹא חִלּוֹ, אֵרַם אִשָּׁה לֶךְ
102 לְקַחָהּ, שלא יזווג מקומם כלל. תִּלְמוּד לומר לא יַעֲבֹד 'עָלָיו' ויש
103 לדרוש מזה שְׂעָלָיו אִי אִתָּה מַעֲבִיר את דבר הצבא אֲכָל אִתָּה
104 מַעֲבִיר עַל אַחֲרִים והם הבונה בית והנושא אשה וכו', שואלת
105 הגמרא וְאַחֲרֵי דְבָתָּב בְּנוֹשָׁא אִשָּׁה 'לֹא יַעֲבֹד עָלָיו לִכְל דְּבָר' ללמד
106 שאינו יוצא כלל מביתו, אם כן 'לֹא יֵצֵא בְּצָבָא' לְמַה לִּי, עונה
107 הגמרא, שפסוק זה נאמר כדי לַעֲבֹד עָלָיו הוֹצֵא בִשְׁנֵי רֵאשׁוֹנָה
108 בְּשְׁנֵי לֵאיוֹן.
109 מִשְׁנָה. 'וְיִסְפּוּ הַשּׁוֹמְרִים על דברי הכון לְדָבָר אֵל הָעָם מִי האיש
110 הירא ורך הלבב' וכו'. ומבאר המשנה, ממה ירא אותו איש, רַבִּי
111 עֲקִיבָא אוֹמֵר, הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב הוא בְּמִשְׁמַעוֹ, שְׂאִינוּ יָכוֹל מרוב
112 פחדו לַעֲמוֹד עִם הַלּוֹחֲמִים בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, כשמתחברים

1 מִת תוֹפֶם אֲרַבַּע אַמּוֹת לְטוֹמָאָה - מת מטמא את העומדים בארבע
2 אמותיו מדרבנן. וְתָנָא תוֹנָא - ויש להביא ראיה לדין זה מהמשנה,
3 הַצֵּד הַקָּבֵר - החצר אשר לפני מערות הקברים הַעוֹמֵד בְּתוֹכָהּ כיון
4 שיש היכר בינו ובין המת טָהוֹר, ואינו נטמא כדון נמצא בקרבת המת.
5 וְהוּא - מה שאינו נטמא כשעומד בחצר, רק בְּשִׂיחָה בָּה - בחצר,
6 אֲרַבַּע אַמּוֹת דְּכָרִי בֵּית שְׂמָא, שלדעת בית שמאי, רק בגודל זה
7 החצר נחשבת לעצמה, אבל בפחות מארבע אמות, החצר בטילה
8 למערה, והרי הוא כעומד במערה. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, אֲרַבַּע
9 טַפְחִים הוא גודל החצר שהעומד בתוכה טהור.
10 ממשיכה הבריתא בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שלדעת בית הלל סגי
11 בארבעה טפחים, כְּשֶׁפְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מְלַמְעָלָה ויורדים
12 לה בקפיצה, אֲכָל אם פְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מִן הַצֵּד ויורדים
13 לה במדרגות, דְּכָרִי הֵבֵל - אף בית הלל מודים, ששיעורה הוא
14 אֲרַבַּע אַמּוֹת ופחות מכך מטמא.
15 קודם שתבואר הראיה מהמשנה, הגמרא מבאר תחילה את תוכן
16 דברי הבריתא. מִקְשָׁה הגמרא, בְּלִפְי לִיָּא - לכאורה, דברי
17 הבריתא הפוכים, שהרי אֲרַבַּע, כשהפתח מִן הַצֵּד צריך להיות
18 טהור אף בפחות מארבע אמות, שהרי מִדְּרִיד וְנִפְסִי - יוצא מהחצר
19 דרך הפתח, ואילו כאשר הפתח הוא מְלַמְעָלָה כיון שצריך לטפס
20 בעת יציאתו אִי אִפְשָׁר דִּלָּא מֵאֲחִיל בִּידּוֹ על חלל הפתח, ובהכרח
21 ששיעורה של החצר הוא ארבע אמות. לפיכך, מתקנת הגמרא,
22 אֵלּא, בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שמספיק שגודלה יהיה ארבעה טפחים,
23 כְּשֶׁפְּתַחָהּ מִן הַצֵּד ויכול לצאת מבלי להאחיל, אֲכָל פְּתַחָהּ
24 מְלַמְעָלָה כיון שבהכרח מאחיל ביציאתו, שיעורה הוא אֲרַבַּע אַמּוֹת
25 ורק בשיעור זה אינו מיטמא.
26 כעת מבאר הגמרא את הראיה מהמשנה, וְהִנֵּי מִיָּלִי - מבואר
27 מדברי המשנה, שהאופן שטהור הוא בְּהַצֵּד הַקָּבֵר והטעם,
28 דְּמִסְיָמָא מְחִיצָתָהּ - שהמחיצות מהוות היכר להבדילו מן המת,
29 אֲכָל - משמע, שִׁמְתָּ בְּעֵלְמָא שאין מחיצה המבדילה בינו לאדם.
30 תַּפְסִים ומטמא סביבותיו ארבע אמות.
31 שנינו במשנה, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׁ אִשָּׁה' אחד המאסר את
32 הבתולה כו', מבאר הגמרא את מקור הדינים. תָּנּוּ רַבָּנָן מה
33 שנאמר בפרשה 'אֲשֶׁר אֵרַשׁ', פירושו, אֶחָד הַמָּאֲרִם אֵת הַבְּתוּלָה,
34 וְאַחֵר הַמָּאֲרִים אֵת הָאֲלֻמְנָה, וְאַחֵר שְׂוִמְרֵת יָכֶם, וְאִפְּלִי מִשְׁנָה
35 אֲחִין וְיָמָת אַחֵר מִיָּהּ בְּמִלְחָמָה כיון שכל אחד יכול לייבמה כולן
36 חֲזוּרִין, וממה שלא נאמר הלשון 'לֹא לְקַח' אלא 'וְלֹא לְקַחָהּ', אנו
37 מִמַּעֲטִים פָּרַט לְאֲלֻמְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוֹט,
38 מִמִּדַּת וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹד וּלְנִתֵּן שכל אלו
39 נישואיהן בעבירה ואינן חוזרים.
40 שואלת הגמרא לִיָּמָא מה שנתבאר שצריך למעט את כל אלו דִּלָּא
41 בְּכָרִי יוֹסִי הַגָּלִילִי, דָּאִי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אין צריך מיעוט, שהרי הָא
42 אִמָּר שהאמור בפרשה 'הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב' אין הכוונה בפשוטו, אלא
43 וְהַתְּמִירָא מַעֲבִירוֹת שְׂבִידוֹ שעליו לחזור, ומדוע צריך למעט את
44 אלו, אחר שעשה איסור בקידושיהן. מתרצת הגמרא, אֲפִילוּ לִיָּמָא
45 רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אִי אִפְשָׁר למעט בגלל האיסור, בְּדָרְבָּה שולדבריו
46 אין עבירה בקידושין, דְּאִמָּר דָּרְבָּה על כון המקדש את האסורה
47 שְׁלֵעוֹלָם אִינוּ תָּיִב על קידושיה עד שְׂבִיעוּל, כיון שבקדושין גרידא
48 אין איסור, מַה פְּעֵם - והמקור לכך הוא 'לֹא יָקַח' מוֹשֵׁם 'לֹא יַחֲלֹל'
49 - שהתורה נתנה טעם לאיסור הקידושין, מוֹשֵׁם חִילּוֹל, מוֹשֵׁם הָכִי
50 אִינוּ לֹקַח עַד שְׂבִיעוּל, מפני שאם לא בעל, לא חילל, לכן לומדים
51 שאין חזר עליהן מלא לקחה.
52 הגמרא מביאה, שניתן ללמוד מסדר הפסוקים דברים נוספים. תָּנּוּ
53 רַבָּנָן, ממה שהתחילה התורה בְּאִשְׁרָה בְּנֵה ואחר כך אֲשֶׁר נָטַע ואחר
54 כך אֲשֶׁר אֵרַשׁ כאן לִימָדָה תוֹרָה דְּרָךְ אֲרָץ - הנהגה הראויה, והיא
55 שְׂבִיבָה תחילה אֲדָם בֵּית, ואחר כך וְיָטַע פָּרָם, וְאַחֵר כֵּן יִשָּׂא
56 אִשָּׁה. וְאֵף שְׁלֵמָה אִמָּר בְּחֻבְבָּתוֹ "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ וְעִתְדָה

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מד עמוד א

רש"י

1 **מת תופס ארבע אמות לטובא.** חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע
2 אמותיו כדי שלא יגדלו אוכלי טמרות לקרב לו ויהא סבור שלא האדיל ויש לחוש
3 שמא יפשוט ידו ויאחיל ולא אדעתיה ו**תנא** תנא. וכן תני תנא דידן במשנה ובשני
4 בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (מאכלות פט"ו מ"ח) **הצר** חקבר. שלפני המערה, כדאמר
5 סדר בנין הקברות בבבא בתרא (ק"ה ק"ק) שעושין
6 מערות גדולות של שש על שש, וחופר בכתליה
7 סביב כוכין ארבות כמדת המת ותוחבו לתוכן,
8 והמערה מקורה בתקרה ובסי, ועושה גומא
9 רתבה בצד המערה ופוחת פי המערה לתוך
10 הגומא וכתל המערה כמין פתח, ואתה גומא
11 היא **הצר** חקבר: העומר בתוכו טהור. כל מקום
12 שהוא עומד בה טהור, דכיון דמערה חלוקה
13 הימנה ומחציתה נפרת לא גזור רבנן במתים
14 שבתיה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד
15 המערה, כדי גזור רבנן ארבע אמות כמות המערה
16 באויר, ובענין למעלה אצל גג המערה כדי
17 להרחיק את האדם מלהאדיל על השמא, אבל
18 כאן יש חצר: והוא שיש בה ארבע אמות. הוא
19 דחשיבא מקום לעצמה, אבל פחות מכאן בטלה
20 אצל המערה ולא חשיבא למיחוי מקום
21 לעצמה: וכו' ואמרי ארבעה טפחים. הוי מקום
22 חשוב בכל דוכתא: במה דברים אמורים. ב"ה
23 אמרו ליה: בשפתה של חצר למעלה. שאין לה
24 בניסת מדרון במעלות מן הצד, אלא כשיורד
25 לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה.
26 ולקמן פריך אפכא מסתברא: כלפי לייא. כנגד
27 אפוא הפכת דבריה. לייא אפוא כדאמר בבבכות
28 (ק"ה ק"ה) כגני לייא, כדים שבורים לתיבין חולכים.
29 אפכא מסתברא. מן הצד כשעשוי לחצר מדרון
30 לצאת דרך צדדים איכא למימר כיון דלא גזור
31 רבנן ארבע אמות במחצות נפרות סגי להאי
32 חצר בארבעה טפחים והעומד בה חרי זה טהור.
33 שאין לנו במה לטמא, דאינו צריך לטפס
34 ולעלות שישפוט ורועותיו ויאחיל ונקביו על
35 חלל הפתח. דכי נפיק מדרדי ונפיק, נעמט
36 ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של
37 חצר ויזא לו: מלמעלה אי אפשר דלא מאחיל.
38 כיון דאינו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו
39 לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן

מת תופס ארבע אמות לטובא. ו**תנא** תנא: **הצר**
חקבר העומד בתוכה טהור, והוא שיהיו בה ארבע
אמות, דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: ארבעה
טפחים. במה דברים אמורים, שפתחה מלמעלה. אבל
פתחה מן הצד, דברי הכל ארבע אמות. כלפי לייא?
אדרבא, מן הצד מידרדי ונפיק. מלמעלה אי אפשר
לא מאחיל. אלא: במה דברים אמורים שפתחה מן
הצד, אבל פתחה מלמעלה, ארבע אמות. והני מילי,
הצר חקבר דמסיימא מחיצתא. אבל מת בעלמא,
תפיס: **מי האיש אשר ארש אשה**: תנו רבנן: **"אשר**
ארס" אחד המאמר את הבתולה, ואחד המאמר את
האלמנה, ואחד שומרת יבם, ואפילו חמשה אחין ומת
אחד מהם במלחמה, כולן חוזרין. **"לא לקח"** ולא
לקחה" פרט לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה
לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
לממזר ולנתיני, לימא דלא בר' יוסי הגלילי, דאי ר'
יוסי הגלילי, הא אמר **"הירא ורד הלכב"** זה המתירא
מעבירות שבידו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בדרבה.
דאמר רבה: לעולם אינו חייב עד שיבעול, מה טעם
"לא יקח" משום **"לא יחלל"**, משום הכי אינו לוקה
עד שיבעול. תנו רבנן: **"אשר בנה"**, **"אשר נטע"**,
"אשר ארש". לימדה תורה דרך ארץ, שיבנה אדם
בית ויטע כרם, ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה
אמר בביתו: **"הכן בחוץ מלאכתך"** ועתדה בשדה
לך, אחר ובנית ביתך" **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה בית,
"ועתדה בשדה לך" זה כרם, אחר ובנית ביתך" זו
אשה. דבר אחר, **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא,
"ועתדה בשדה לך" זה משנה, אחר ובנית ביתך"

רש"י

40 מאחיל על חלל הפתח והני מילי כו'. השתא מהדר לפרשי סיעתיה מחקא. מדאיצטרך
41 למיתני העומד לתוכו טהור, ש"מ תני מלי חצר חקבר דמסיימא מחצתא דמערה לחודיה
42 ודחצר לחודיה ויש חצר חקבר, אבל מת בעלמא מקמטל באויר מדרו בית הלל דתפיס
43 ארבע אמות, מדאיצטרך למיתני העומד לתוכו טהור, דאי בעלמא לא גזור לקמה לי
44 לאשמיעין חקא דטהור: ואפי' היא לו שומרת
45 יבם, שלא קדשה הוא אלא מוכח אחיו באה לו:
46 לקחה. מדלא כתיב לקח מעוטא הוא, למעוטי
47 לקחת חסור: בדרבה. דאמר אין עברה בקדושין
48 עד שיבעול, שביא זרעו או את האשה לידי
49 חלול, וממזרת ונתינה אין עברה בקדושין, דלא
50 כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תתחתן,
51 אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקיתה הני
52 קדושין. ואיצטרך דרבה, דלא תימא מקדושין
53 עבד ליה אסור ונתינה. מן הגבוענים דכתיב ביה
54 ויתנם יחושע לחוטבי עצים (ויקרא ט"ו, וכן
55 משבוע אמות: ועתדה בשדה לך. ונצבה בשדה
56 מלאכתך לך: גמרא. לתת סקרא להבין בטעמי
57 המשנה והלכה דבריה מ"א אם הוסיף בו ידום
58 אחר. שיהיה של אבנים או בגבה או כעבי ות לא
59 הוי על מכונו וקריא ביה חדש: שפחדשין אותו.
60 שאינו מתקבץ בשבועי. בשמטה: אין לי אלא
61 חדשה. בתולה: אלמנה וגרושה. מאחר וישא
62 זה: יכול אם בנה בית חדש ולא חנכו יהא כזה
63 שיהא נקי מן הכלל. מתני. ויפסו השומרים. על
64 דברי בנה. בקשרי. כשמתקשרים לעמוד צופים
65 שלא יפרידום אויבים: לפיכך. שהירא ורד והירא
66 מעברות. תלה התורה בנה ונטע וארס לחזור
67 בגללה. כדי שיתלה בכך החזרה ולא תבטל
68 לומר מעברות שבידו הוא זר וזר: ר' יוסי
69 אויב כו'. בגמרא מפרש במאי פליג ארבי יוסי
70 הגלילי: ובעקבו של עם. בסופו של עם
71 שעומדים שלא יחזרו אחוריים לאחריהם לנוס:
72 מעמידן וקפין מלפניהם. בראשה של צד
73 המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממניין לכהן
74 שאם יפול אחד מהם תלחמם יעמידו
75 ויקפיהו ויגבירו את אנשי העבא דבריהם:
76 ואנשים אחרים מאחריהם: וכשילין
77 של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינוסו. וכשילין
78 כעין חצין שקורין וררשי:

שחולת

29 זה גמרא. דבר אחר: **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא ומשנה, **"ועתדה בשדה לך"** זה גמרא, **"אחר ובנית ביתך"** אלו מעשים
30 טובים. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא ומשנה וגמרא, **"ועתדה בשדה לך"** אלו
31 מעשים טובים, אחר ובנית ביתך" דרש וקבל שכן: ואלו שאין חוזרין, תבונה בית שמאי שער כו': תנא, אם הוסיף בו ידיום
32 אחר, חוזר: ר' אליעזר אומר: אף תבונה בית הללנים בשרון לא היה חוזר: תנא, מפני שמתדשין אותו פעמים בשבוע: ואלו
33 שאין זיון ממקומן, בנה בית חדש ונכנס וכו': תנו רבנן **"אשה חדשה"** אין לי אלא אשה חדשה, אלמנה וגרושה, מניין? תלמוד
34 לומר: **"אשה"**, מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר **"אשה חדשה"**? מי שחדשה לו, יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו. תנו
35 רבנן: **"לא יצא בצבא"** יכול בצבא הוא דלא יצא, אבל יספיק מים ויחזון ויתחן הדרכים? תלמוד לומר: **"ולא יעבר עליו לכל**
36 **דבר"**. יכול שאני מרבה אף תבונה בית הלל ונכנס, נטע כרם ולא חללו, ארס אשה ולא לקחה? תלמוד לומר: **"עליו"**, עליו
37 אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים. ומאחר דפתח **"לא יעבור"**, **"לא יצא בצבא"** לקמה ליי? לעבור עליו בשני לאוין:
38 **מתני'** **"ויספו השטרים לדבר אל העם"** ר' עקיבא אומר: **"הירא ורד הלכב"** כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
39 ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר: **"הירא ורד הלכב"** זהו המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את
40 כל אלו שיחזור בגללה. ר' יוסי אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
41 לממזר ולנתיני חרי הוא הירא ורד הלכב. והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקבו של
42 עם, מעמידין וקפין לפניהם, ואחרים מאחוריהם, וכשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו.

שחולת

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מצוה היא לעוסק במצוה שפסוק מן המצוה - לענין ההלכה
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שלדברי רבי יהודה שמלחמה זו
נקראת 'מצוה' העוסק בה פטור ממצוה אחרת, ולתנא קמא
שמלחמה זו נקראת 'רשות' העוסק בה חייב במצוה אחרת.

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה פרק תשיעי

פרק זה עוסק בפרשת עגלה ערופה. פרשה זו נאמרה, שכשימצא
חלל בארץ ישראל, ולא נודע מי הרגו, צוותה התורה שילכו לשם
זקנים מבית דין הגדול, וימדדו ממנו לכל סביבותיו איזו עיר קרובה
לו, וזקני אותה העיר מבאים עגלה, ומורידים אותה בנחל איתן,
ועורפים אותה שם, וכל זקני העיר ההיא רוחצים את ידיהם במקום
ערופתה, והזקנים אומרים בלשון הקודש 'דינו לא שפכו את הדם
הזה ועינינו לא ראו', והכתבים אומרים 'כפר לעמך ישראל אשר
פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל'.

משנה. עגלה ערופה - האמירות שבפרשת עגלה ערופה, ששנינו
לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, מניין, שנאמר 'כי ימצא חלל
בארץ' ולא נודע מי הכהו. 'ויצאו וקנינו ושופטיו' למדוד מה היא
העיר הקרובה אל החלל, וכמה דיינים הם, שלשה, ואלו השלשה
מבית דין הגדול שבידושלים היושב בלשכת הגזית היו יוצאין. רבי
יהודה אומר, חמשה דיינים הם, שנאמר 'וקנינו' שמשמעו שנים
שהוא מיעוט רבים, 'שופטיו' שמשמעו שנים, הרי יש כאן ארבעה,
ואין בית דין שמשפרו שקול, לכך מוסיפין עליהן עוד אחד והרי
כאן חמשה.

נמצא ההרג טמון בגל אבנים, או תלוי באילן, או צף על פני
המים, לא היו עורפין עגלה עליו, שנאמר 'כי ימצא חלל בארץ'
ולא טמון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על פני
המים.

נמצא ההרג טמון בלספר - עיר שהיא בגבול ישראל סמוך לנכרים,
או לעיר שרוקה עובדי בוכבים, או לעיר שאין בה בית דין, לא
היו עורפין ומודדין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין.

גמרא. שואלת הגמרא על החלק הראשון של המשנה, מאי קאמר
- כיצד למד התנא ממה שנאמר 'כי ימצא חלל באדמה' שעגלה
ערופה נאמרת בלשון הקודש. אמר רבי אבהו, לא ממקרא זה למד
זאת התנא, אלא ממקום אחר, ושני דברים נאמרו בחלק זה של

המשנה, והתנא קאמר, תחילה אמר, מנין שבלשון הקודש,
שנאמר כאן בעגלה ערופה 'וקנו ואמרו וגו'', ויש ללמוד גורא שזה,
וקלות הוא אומר 'וקנו תלויים ואמרו וגו'', ויש ללמוד גורא שזה,

מה ענינה האמירה תלון בברכות וקלות היא דווקא בלשון
הקודש, אף הענינה האמורה כאן היא דווקא בלשון הקודש. ואחר
כך אמר דין אחר, וסדר עגלה ערופה ביצד נעשית, נאמר 'כי
ימצא חלל בארץ ויצאו וקנינו ושופטיו', שלשה דיינים מבית

דין הגדול שבידושלים היו יוצאין למדוד.
שנינו במשנה, שלשה מבית דין הגדול, רבי יהודה אומר חמשה
וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת במשנה, תנו
רבנן, נאמר 'ויצאו וקנינו ושופטיו', 'וקנינו' הרי הם שנים,
'שופטיו' הרי הם עוד שנים, הרי כאן ארבעה, ואין בית דין

שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי רבי
יהודה. רבי שמעון אומר 'וקנינו' הרי הם שנים, ואין בית דין
שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה.

שואלת הגמרא, ורבי שמעון נמי מדוע אינו דורש כרבי יהודה הא
בתיב גם 'שופטיו', משיבה הגמרא, ההוא 'שופטיו' לא נכתב
לצורך מנין הדיינים, אלא מביע ליה ללמוד ממנו למיחותין
שבשופטיו - שאותם זקנים האמורים יהיו מבית דין הגדול
שבלשכת הגזית.

שואלת הגמרא, ורבי יהודה שדורש מ'שופטיו' להצריך עוד שני

יזה מפני שתחלת ניסה נפילה - שהנפילה נגרמת על ידי ניסת
הלוחמים, שנאמר בדברי המבשר במלחמת פלישתים וישראל 'נס
ישראל לפני פלישתים ונס מגפה גדולה היתה בעם', הרי
שהמגיפה והנפילה, נגרמו על ידי מנסתם תחילה. עוד אריה מביאה
המשנה ולתלון הוא אומר, 'וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלישתים
ויפלו חללים וגו'' הרי שמאחר שנסו מפניהם, נפלו בקרב לפניהם.
מסיימת המשנה, כמה דברים אמורים שיש החוזרים מהמלחמה ויש
שאינן יוצאים למלחמה כלל, במלחמות הרשות, אבל במלחמות
מצוה כמלחמת יהושע בכיבוש הארץ, הכל יוצאין להילחם, אפילו
התן מחרו - מחופתו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה, כמה
דברים אמורים שאין יוצאים כולם, במלחמות מצוה אבל
במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו התן מחרו וכלה מחופתה.
גמרא. שואלת הגמרא, מאי איתא בן רבי יוסי הגלילי,
הרי לדברי שניהם היראה היא מעבירות. מתרצת הגמרא, איתא
בפניהם אם עבר על עבירה דרבנן, לרבי יוסי הגלילי חורו, ולרבי
יוסי אינו חורו אלא על עבירה דאורייתא, כמו כהן גדול שנשא
אלמנה.

מוסיפה הגמרא, כמאן אולא הא דתניא בענין חזרת עורכי
המלחמה, שאם שח - סיפר בין תפילה - הנחת תפילין של יד
לתפילה - להנחת תפילין של ראש עבירה היא פירו אם לא בירך
שוב על של ראש, וחזרו עליה מעורכי המלחמה. אומרת הגמרא
כמאן בהכרח שברייאת זו היא כרבי יוסי הגלילי שחזרו אף על
עבירות דרבנן, כגון ברכות.

מבררת הגמרא, מאן תנא להא דתנו רבנן בחזרה מעורכי
המלחמה שאם שמע קול קרנות בעת המלחמה והרתיע ונפחד
מאד, וכן אם שמע הנפת תריסין והרתיע, או שמע צחצוח קרבות
ומים שותתין לו על כרפיו מחמת יראתו, חזרו מעורכי המלחמה.

ומבררת הגמרא כמאן סוברת ברייתא זו, לימא רבי עקיבא היא
שלבדבריו חוזרים מחמת יראה, ולא רבי יוסי הגלילי שלדבריו
יכולים לחזור רק מפני פחד עבירות, ולא מעצם המלחמה. דוחה
הגמרא, כמה - בפחד גדול כזה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה
שחזרו גם משום זה, משום דכתיב 'ולא ימס את לבב אחיו
בלקבו' וכשמפחד כך, מרתיע גם את האחרים הואיל ופחדו ניכר.

שנינו במשנה 'היה ככלות השוטים' בו' שתחילת ניסה נפילה.
שואלת הגמרא על לשון המשנה, הא מנין שתחילת ניסה נפילה
- וכי הגורם לניסה היא הנפילה, ומדוע נקטה המשנה לשון זו, הרי
מנין שתחילת ניסה נפילה, או שמה הנפילה ליה לתנא לכתוב, שהרי הגורם
לנפילה היא הניסה. מתרצת הגמרא, איתא בדברי המשנה מפני
שתחילת נפילה ניסה - הגורם לנפילה היא הניסה.

שנינו במשנה, כמה דברים אמורים במלחמות הרשות בו' אמר
רבי יהודה כמה דברים אמורים במלחמות מצוה וכו'. מבארת
הגמרא את דבריהם ומחלוקתם. אמר רבי יוחנן, 'מלחמת רשות'
דרבנן - מה שרבנן מכנים רשות, זו היא 'מלחמת מצוה' דרבי
יהודה - היא אותה המלחמה שכונתה אצל רבי יהודה 'מצוה' ואין
כולם יוצאים עליה. כמו כן, 'מלחמת מצוה' דרבנן מה שכונה
בדברי רבנן מלחמת מצוה, זו היא 'מלחמת חובה' דרבי יהודה -

היא מלחמת החובה שעליה דיבר רבי יהודה, והכל יוצאין עליה.
מבאר רבא את מחלוקתם, מלחמות יהושע שהיו כדי
לכבוש את ארץ ישראל על פי הדיבור דברי הכל חובה ויוצאים
כולם. ואילו מלחמות בית דוד שהיו לריוחה להרחיב את גבול
ישראל ולטול מס מהגויים, דברי הכל נידונית במלחמת רשות. כי
פליגי רבנן ורבי יהודה, במלחמה שמטרתה למעוטי עובדי בוכבים
- להחליש את כוחם של הגויים ולא לית' עליהו - כדי שלא יהיה
בהם כח להילחם ביהודים. ובוזה, מר - רבי יהודה, קרי לה מצוה,
ומר - תנא קמא, קרי למלחמה זו מלחמת רשות, ולכולי עלמא אין
כולם יוצאים למלחמה זו, והנפקא מינה אם היא נקראת רשות או

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

תניא מפורש בבביתא בנותיה דרב יוסף - כפי שפירש רב יוסף את
הבביתא דלעיל, והוכיח משם שרבי אליעזר בן יעקב חולק על
משנתנו, מצאן זקן ממרא לסנהדרין אפית פני והמרה עליה, בגון
שיצאו למדינת ענלה או להוסיף על העיר ועל העצרות, יכול
תהא המראתו המראת, תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום',
מלמד שהמקום גורם, הרי מצינו שתנא זה סובר שצריך את כל
הסנהדרין למדידה, והיינו רבי אליעזר בן יעקב.
שנינו במשנה, נמצא טמון בגל או תלוי באילן לא היו עורפין.
שואלת הגמרא, לימא מתניתין שממעט טמון מ'באדמה'
משמעו על פני האדמה מעליה, רבי יהודה היא ולא רבנן
שנחלקו בעין זה בענין שכחה, כשהיה העומר טמון, דתניא, נאמר
בפסוק 'ושכחת עומר בשדה', 'בשדה' משמע על פני השדה, פריט
למזון בתוכה שלא חל עליו דין שכחה, דברי רבי יהודה. והקמים
אומרים, 'בשדה' משמעו אף בתוך גופה של שדה, לרבות אף את
העומר הטמון בה. הרי שלרבנן, כשם ש'בשדה' משמע בגופה של
שדה, כך 'באדמה' משמע בגופה של אדמה, ואדרבא, היה לנו
לרבות את הטמון.
אמר רב, אפילו תימא שהמשנה שממעט טמון היא כשיטת רבנן,
אין בכך קושי, כי המשמעות של 'בשדה' או 'באדמה' משתנית לפי
ענין הפסוק, הלא בעגלה ערופה מענייניה דקרא - מתוך ענין
הפסוקים יש ללמוד שבה למעט טמון, ואילו התיב בשכחה מענייניה
דקרא יש ללמוד שבה לרבות את הטמון. ומבאר רב כיצד מבנייה
זאת מתוך הפסוקים. כאן בעגלה ערופה, דהתיב 'כי ימצא חלל'
משמעו התיב דמשתבח - בכל מקום שימצא, ואף הטמון בגל,
הרי אין צורך לפסוק נוסף לרבות את הטמון, ואם כך, כשכתבה
תורה אחר כך 'באדמה', ודאי הכוונה על פני האדמה פריט למזון.
והתם בשכחה למדים זאת מענייניה דקרא, דהתיב בו 'כי תקצור
קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה', ומתוך הסמיכות של 'ושכחת'
לקצירך' משמע, שענין שכחה הוא דומיא דקציר, מה קציר אינו
אלא בגלוי על פני השדה, אף שכחה אינה נוהגת אלא בגלוי, והרי
אין צורך בפסוק נוסף למעט את הטמון, וכשאחר כך כתב רחמנא
'בשדה', ודאי הכוונה לרבות את הטמון בגופה של שדה.
שואלת הגמרא, לרבי יהודה נמי שפטר עומר טמון מדין שכחה,
מדוע הוצרך למעט מ'בשדה' תיפוק ליה כדברי רב מ'שכחה'
דומיא דקציר' האמור בתחילת הפסוק. משיבה הגמרא, אין הכי
נמי - אכן רבי יהודה למד זאת מהיקש זה. שואלת הגמרא, ואלא
אם כך 'בשדה' שכתבה תורה, לדברי רבי יהודה שאינו מרבה את
הטמון, למה לי. משיבה הגמרא, מיפעי ליה לרבות ממנו שכחת
קמה - שאף אם היתה השכחה בתבואה מחוברת, ששכח פינה
בשדה והניח מלקצרה, חל עליו האיסור של 'לא תשוב לקחתו', שכן
משמע, 'ושכחת עומר' או 'ושכחת בשדה' לרבות שכחת קמה.
שואלת הגמרא, ורבנן המרבים את העומר הטמון מ'בשדה', שכחת
קמה מנא להו לחייב, משיבה הגמרא, נפקא להו מ'כי תקצור
קצירך בשדה ושכחת' ומסמיכות 'שדה' ל'ושכחת', משה שכח
מקצת משהו, לרבות שכחת קמה. שואלת הגמרא, ורבי יהודה
שלמד לרבות שכחת קמה מ'בשדה', מה ילמד מ'בשדה' ושכחת?
משיבה הגמרא, מיפעי ליה לבדריה אבהו אמר רבי אלעזר, דאמר
רבי אבהו אמר רבי אלעזר, שמיבשדה ושכחת' יש למעט פריט
לשצפוי עומרין באויר על ידי הרוח ונפלו לתוך שדה חבירו ומתוך
שהיה סבור שהם של חברו שכחם, שאין נוהג בהם דין שכחה, כיון
שאינם בשדה.

שואלת הגמרא, ורבנן שלמדו מ'בשדה' לרבות שכחת קמה, מנן
ילמדו למעט צפו עומרין לשדה חבירו שאינם שכחה. משיבה
הגמרא, חכמים למדים דין זה, מ'בשדה' 'בשדה' - ממה שהיתה
יכולה תורה לכתוב כי תקצור קצירך 'בשדה', וכתבה 'בשדה', מכי
זו למדים רבנן שאם היתה השכחה שלא בשדה, אינה שכחה, אבל

וי' לא משמע ליה לדרוש ממנה דרשה (מאי קאמר רחמנא במה
שהוסיפה 'ושפטי'ר' המיוחדין שבשפטי'ר ולא למנן הדיינים).
מקשה הגמרא, אלא מעתה שדורשים כל מלה יתירה למנן נוסף
של דיינים, כמו כן נדרוש ו'יצאו' שמשמע שנים, 'ומדר' שמשמע
שנים, הרי ארבעה נוספים, ואם כך, לרבי יהודה שדרש מ'זקניך
ושפטי'ר' חמשה דיינים, כשנוסף עליהם ארבעה, הרי כאן תשעה,
לרבי שמעון שדרש משם שלשה, כשנוסף עליהם ארבעה הרי כאן
שבעה. מתרצת הגמרא, מלים אלו ו'יצאו' 'ומדר' אינם מיותרים
למנן, אלא תהא מיפעי ליה לבדתיא, ו'יצאו', מלמד שרק הן -
הדיינים יעסקו במדידה ולא 'שלוחיה', 'ומדר' מלמד שאפילו
נמצא במקום שהוא כעליל לעיר - גלוי ופשוט שסמוך לעיר זו, היו
הזקנים מודרין, שמצוה לעסוק במדידה.
אומרת הגמרא, מתניתין שאמרה שדיינים מן הסנהדרין מודדים,
ולא הצריכה שאף המלך והכהן הגדול ימדדו, הלא דברי אלעזר
בן יעקב, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, 'ומנן' זו סנהדרין,
'ושפטי'ר' זה מלך וכהן גדול, וכיצד הם רמזים בשופטי'ר, מלך,
דתיב 'מלך במשפט עמדי ארץ', כהן גדול, דתיב 'ובאת אל
הכהנים הקיום ואל השופט אשר יהיה וגו'', שמשמעו השופט
הממונה על הכהנים שהוא כהן גדול.
מסתפקת הגמרא, איפעיא להו, רבי אליעזר בן יעקב שחולק על
משנתנו, האם במלך וכהן גדול בלבד הוא דפליג וסובר שצריך
מלך וכהן, אבל בסנהדרין אינו חולק על המשנה במנן הדיינים,
אלא אי דברי יהודה שאמר חמשה, אי דברי שמעון שאמר שלשה,
סבירא ליה, או דלמא, בסנהדרין נמי פליג על השיטות שבמשנה,
ומה שאמר 'זקניך אלו סנהדרין' היינו עד דאיכא כולה סנהדרין
גדולה במדידה.
אמר רב יוסף, תא שמע לפשוט בבביתא שנאמרה בענין זקן
ממרא, מצאן זקן ממרא לחכמי הסנהדרין אפי פני - מקום בתוך
חומת ירושלים והמרה עליהן - ששאל מהם שם את שאלתו, והלך
למקומו והורה אחרת ממה שהשיבו לו, יכול תהא המראתו
המראת להתחייב עליה מיתה, תלמוד לומר באותה פרשה, 'וקמת
ועלית אל המקום' שהוא לשכת הגזית הסמוכה לעזרה, מלמד
שהמקום גורם לחיוב זקן ממרא. ומדקדק רב יוסף, דנפיק במה -
כמה דיינים מן הסנהדרין יצאו ממקומם, אילימא דנפיק מקצתן
ומקצתן עדיין נשארו במקומם, מדוע יש בכך המראת, דלמא הך
דאיכא נואי בנותיה סבירא להו - שמא אותם שנותרו בפנים
סוברים כמותו, אלא פשיטא מדובר כאן דנפיק כולהו - שיצאו
כל הסנהדרין ממקומם, ולמאי - לאיזה צורך יצאו, אי יצאו לרבה
הישיבות, מי מצו נפקי - וכי מותר להם לצאת כולם והתיב
'שדרך אגן הסהר אל יחסר המזג' ונדרש פסוק זה לענין
הסנהדרין, שלא יחסר ממנה כדרך מזיגה שהיא שליש יין ושני שליש
מים, ומכאן למדנו שאם נצרך אחד מהם לצאת מלשכת הגזית,
יבדוק, אם יש שם עשרים ושלשה דיינים בגדר סנהדרין קטנה
שהם שלש ממנהדרין גדולה, ויצא, ואם לאו, אינו יוצא, הרי
שלא יתכן שיצאו כולם לדבר הרשות, אלא פשיטא שיצאו כולם
לרבה מצוה, למאי - לצורך איזו מצוה יש צורך שתצא כל
הסנהדרין, לא למדידת ענלה - האם לא לצורך מדידת העיר
הקרובה להבאת עגלה ערופה, ורבי אליעזר בן יעקב היא שאמר
'זקניך' זו סנהדרין, ונפשוט מכאן שכוונתו לכל הסנהדרין, וחולק על
התנאים שבמשנה, שאמרו שלשה או חמשה.
אמר ליה אביי לרב יוסף, לא, אין מכאן ראייה לכך, דלמא לא יצאו
הסנהדרין לצורך מדידת עגלה ערופה, אלא להוסיף על העיר
ירושלים ועל העצרות שבמקדש, שדבר זה נעשה רק על ידי
הסנהדרין כולה, בדתנן במשנה בסנהדרין, אין מוסיפין שטח על
העיר להתקדש בקדושת ירושלים, ועל העצרות להתקדש בקדושת
עזרה אלא בבית דין של שבעים וחד.

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד א

רש"י

1 ור' דרשופטיף דרש' ר' יהודה למנאן להביא עוד שנים: בעליל לעיר. במגלה. ופשוט
2 שאין עיר קרובה כזו: פתני'. דלא קתני מלך וכהו גדול דלא בר' אליעזר בן יעקב: אי כרבי
3 יהודה. חמשה, אי כרבי שמעון שלשה, ולא בעי בזה סנהדרין: מצאן וכן מפרא. לבד
4 הגדול. שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבטים ואחד כדליל בפרק קמא דסנהדרין:
5 **אבי פאני**. כל שהוא בתוך הקף היצוץ של
6 ירושלים קרי' בי פאני. ולי נראה שהוא לשון
7 חבישה כמו שקורין ציגלי' של עיר, כמו חמור
8 ובית פאני (נ"מ ע"ט). בשטרידור' בית ראש של
9 אפסר קורין כן. והקרה עליהן. כלומר על מה
10 ששאל מהם שם ואמר לו החלכה הלך לעירו
11 והורה לשלוח פדך שהיה מורה בתחלה, דהיה
12 ליה ממרא על פייהם: הפקום. המקור למשפט.
13 והוא לשכת הגזית: דפיס מנייהו כהן. לבי
14 פאני, דאיצטרך לאשמועינן דפטר משום
15 טעמא דחזין לב"ד: דלמא הנה דאיבא גזאי
16 בניה סבירא להו. ומחזיקא תימי לן חיובא
17 דאיצטרך קרא למפטרניה: שדרה. זה סנהדרין
18 שיושבת בטבורא של א"י: אגן חסרה. שעשוי
19 כחצי לבנה עגלה בשורת ושיבתו כדי שיהו בלן
20 רואין זה את זה: הנוטן כשיעור מנו. שני חלקים
21 מים ואחד יין. ואם כאן צריך שישתיר שלש: על
22 עיר. על ירושלים: תניא ברב יוסה. דאמר רבי
23 אליעזר בן יעקב בלחוד סנהדרין בעי פתני'. דלילין
24 פרט לטמון רבי יהודה היא: בשדה. ושכחת עמר
25 בשדה, לרבי יהודה משמע בשדה על פני
26 השדה, ולרבנן משמע בתוך השדה: התם
27 מעניניה דקרא. צריכין למיררשיה. והכא
28 מעניניה דקרא תדרוש ליה. גבי חלל כתיב כי
29 ימצא חלל, כל היכא דמשתבח ואפי' טמון.
30 חלקר על כרחה כי אקא באדמה למעטי טמון
31 בא תדרוש ביה על פני האדמה. דאי לרבי
32 לא איצטרך: אף שכחה בגלוי. והנה ממעט טמון
33 ממשיעוהא אי לאו דהדר רבייה.

34 לשכחת קמה. שאם שכח וזית אחת לקצור קאי עגלה בלא תשוב לקחתו. והכי משמע
35 ושכחת עמר או ושכחת בשדה: נפקא להו. מבשדך ושכחת, קרי ביה ששכח את קצת
36 שדה: שצפו עמרין לתוך שדה חבירו. ששכח חבירו ונרמקו את העמרין מן הארץ
37 והצופתו לתוך שדה חבירו ושכחו. כסבור שאינו שלו. נפקא מבשדך ולא בשדה חבירו
38 דלא הוה שכחה: ורבנן. משעוהא דשדה חבירו
39 נפקא להו מדתנה ליה למכתב כי תקצור קצריך
40 בשדה ושכחת וכתיב בשדך: צפו עמרין לתוך
41 שדהו. שהיו משלים על גבי אבן או עמוד או זו
42 על זו: פרט לשצפו. וקא סלקא דעתך צפו ממש
43 על גבי אבן או על גבי עמוד: ולשעפיד לתוך
44 שדה חבירו. צפו על גבי אבן הוא דמעטי אכל
45 מנחים לא מעט, והא בשדך כתיב, אלא הא
46 דקאמר צפו לאו דוקא צפו על שום דבר קאמר,
47 דאפי' מנחים על גבי קרקע נמי קאמר אינו
48 שכחה. והאי דקאמר צפו דלא משכחת עמרין
49 לתוך שדה חבירו אלא בצפו, שהיה מציפין
50 על הארץ ומביאין לשם: שהחזיק בו להוליכו
51 לעיר. ס"ד השתא דאורחא דמלאת נקט ולא
52 דוקא: וזה ביה. ותו לא הוה שכחה, דבעין
53 שכחו מעשרו בדאמר בב"מ בפרק קמא דף י"ג.
54 מפני שהוא כזה. שהוא פטור על שהחזיק בו
55 כאלו היה עורו עץ מעל הקרקע ומנח בידו
56 הריני כבן עזאי בשוקי סבירא. יום אחד היה
57 דעתו צלולה. אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן
58 להשיב דבר לשואל בעמק ובחריפות כבן עזאי
59 שהיה הריף ודורש בשוק סבירא: שני חלקים זה
60 על זה. והאחד משוך לחלן מחברו מעט, ואם
61 תמורד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמורד
62 מחברו יקרב לעיר אחרת: ולא מזה מורד ב'.
63 וזה דמביא ליה נמי או דלמא מין במינו לא
64 הוי טמון. מין במינו לא הוי עץ ומשניהם מורד
65 אלא שהוא בכלל אלו:

תנותר

24 למדידת עגלה, ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אביי: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העורות, פדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל
25 העורות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פותיה דרב יוסף מצאן אבית פני והמרה עליהן, בגון שצאו למדידת עגלה או להוסיף
26 על העיר ועל העורות, יכול תהא המראתו המראת? תלמוד לומר: "נקמת ועלית", מלמד שהמקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי
27 באילן: לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט לטמון, דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים: "בשדה"
28 לרבות את הטמון. אמר רב: אפילו תימא, רבנן. הכא מעניניה דקרא, התם מעניניה דקרא. דכתיב "כי ימצא חלל" היכא דמשפתת,
29 "באדמה" פרט לטמון. והתם מעניניה דקרא, דכתיב: "כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציר, מה קציר בגלוי אף
30 שכחה בגלוי, כתב רחמנא "בשדה" לרבות את הטמון. לר' יהודה נמי, תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר, אין הכי נמי, ואלא "בשדה",
31 למה לי? מיפעי ליה לרבות שכחת קמה. ורבנן, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"כי תקצר קצירך בשדך". ור' יהודה מיפעי ליה
32 לר' אבהו ר' אליעזר, דאמר ר' אבהו אמר ר' אליעזר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה חבירו. ורבנן, מ"בשדה" "בשדך". ור' יהודה
33 "בשדה" "בשדך" לא משמע ליה בעי ר' יומיה: צפו עמרין לתוך שדהו, מהו? אור שדה בשדה דמי, או לאו בשדה דמי? אמר ליה
34 רב כהנא לרב פפי, ואמרי לה רב כהנא לרב יבדי: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אליעזר, דאמר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה
35 חבירו. חבירו אין לחוד שדהו לא ולשמעמיד לתוך שדה חבירו, צפו אין, מונחין לא? והא בעינן "בשדך" ולפיא! אלא לתוך שדה
36 חבירו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו, דלא משכחת לה אלא בצפו. תא שמע: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו
37 ושכחו, התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא
38 טמון, והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון דברי הכל לא הוה שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה,
39 וזה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני "על גבי חבירו", משום תחתון, והא "מפני
40 שהוא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא בצף". אמר אביי: הריני כבן עזאי בשוקי סבירא. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי: שני חלקים
41 זה על גבי זה, מהיכן הוא מורד? מין במינו הוי טמון, ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מורד. או דלמא מין במינו הוי צף, ומין במינו
42 לא הוי טמון, ומתחתון מורד. או דלמא מין במינו הוי טמון, ומין במינו הוי צף, ולא מתחתון מורד ולא מעליון מורד? אמר ליה,
תנותר:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

רש"י

רבה ויזק 7, דאס"ד אי אפשר לצמצם אין כאן קרובה אלא אחת ואין הוא דלא ידעין די
מנייה, והנה ליה למימר יביאו עגלה בשתפות ותנו אם שלנו קרובה חלקכם והא קנינו לנו
ואם עירכם קרובה חלקנו יהא קנינו לכם: אילימא לענין מידה, קאמר יביאו הראש אצל
הגוף, דמקום שנמצא הגוף שם צריך למדוד ויביאו הראש לכאן, והא מדקתני בר: קנה
מקומו, לקברו שם, דזה אחד מי תנאים שהתנה
ידושע בפרק מרובה (וכ"ז דף פ"א): עקר חיותא בו,
חלקך עקר חלק מיקרי ומודדן מנייה בדכתיב אל
הערים אשר סביבות החלל: אתה גוי, אתה
מראשי יצרת ראשי תחלה, דגזו לישא דרישא
כמו גוי נורר שער ראשו, תלשי וגלי ראשו
אפילו תימא אבא שאול, בר עקיבא סבירא ליה
מ"ש דרבי אליעזר בן יעקב, דאמר מן הצואר
הוא קרוי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים.
והלכך מקנה מודדן בדכתיב אל החלל: סתני.
נפסרו זקני ירושלים בו, שאין עליהם אלא
למדות, בדכתיב וצאו זקניך ושפטו וימרו
ואע"פ שאינו איתן כשר, דלא כתיב ביה עובדא
ולא נאמר אלא למדוד: בקיפין, כמין סכין גדול
מאחרית, ממול ערפה: מקומה סכור, ועלום:
ומתר לפרוק שם פשתן, דוקא נקט עבודת
שאניה בגופה של קרקע דמפרש בגמרא: לא
בא לדינו ופסטרנוהו, בגמרא מפרש בלא מוונות,
והינו דיינו לא שפכה לא נהרג על דיינו
שפטרנוהו בלא מוונות והצריך ללססם את
הקביות ועל וידיו כך נהרג: לא ראינוהו והתנהו.
יחיד בלא עבודה, והינו ועיניו לא ראו
והכניס

תנייתיה, להרא' מנייה דפלוגותא היא בטמון, אבל צ"ל לא פשט לה מנה דהא אוקמנא
טעמא דעליון משום דאחיק ביה הוא וצ"ל לא ידעין מאי הוי עגלה: סבירא, רבנן דבי
מודרשא דביעו למיפשט מנה דפלוגותא בטמון דמין במינו הוא, דהני תנאי אפילו תנא קמא
דאמר תחתון שכתב בר' יהודה סבירא ליה דאמר בשדה פרט לטמון, וטעמא משום דמין
במינו לא הוי טמון: חלל, לא מקרי אלא בכלי
ברזל בעין חרב, ככלי, ואפילו מפרפר צץ וטמון
והלוי ויפסל באשפה, דלא הוי צץ ולא טמון ולא
תלוי ואפילו הכי אין עורפין חלקל קבעי, אלמא
קרא בדכתיב בעית: חלל יתרא כתיב, הקרובים
אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא
ולא חנוק: פרט למצוי, תדיר, כגון ספר לא עיר
שרבה עובדי כוכבים: קמ"ל כדתניא בו, והכי
קאמר, נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד, אין
מודדן לה אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדן, איזו
היא עיר שיש בה ב"ד קרובה לה, ואי לא הדר
תניא הנה אמנא אין מודדן בכלל: ת"ל ולקחו
זקני העיר מכל מקום, דהאי העיר קרא יתרא
דמיא למכתב והנה העיר הקרובה אל
החלל ולקחו זקניה עגלת בקר: סתני, כגון,
מצמצם, שאין זו קרובה לו מזו אפילו במלא חוט:
ואין ירושלים בו, מפרש טעמא בגמ': מוליכין
הראש אצל הגוף, בגמ' מפרש למאי הלבחא
מוליכין: גמ'. אפשר לצמצם, אפשר לכוון
המדה ואמת מדה שאין זו קרובה לו מזו כלל
והיו להו שתי קרובות: וקסבר, גמי קרובה
דכתיב בקרא אפילו במשעם כמו ובהמה

באשפה שאין עורפין? אלמא "חלל" ולא חנוק, הכא נמי "בארמה" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צץ
על גבי מים, ורבי אליעזר, "חלל" יתרא כתיב: נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה גוים בו: דכתיב: "פי ימצא" פרט למצוי: או
לעיר שאין בה בית דין: דכתיב: "זקני העיר וליפא: אין מודדן אלא לעיר בו: פשיטא? ביון דתנא לעיר שאין בה בית דין, אגא
ידענא דאין מודדן אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, דתניא: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בית דין,
שפניחין אותה ומודדן לעיר שיש בה בית דין? תלמוד לומר: "ולקחו זקני העיר ההוא" מכל מקום: מתני' נמצא מכון בין
שתי עירות, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי ר' אליעזר, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו
במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, מאין הוי מודדן? ר' אליעזר אומר:
מטיבור, ר' עקיבא אומר: מחוטמו, ר' אליעזר בן יעקב אומר: במקום שנעשה חלל, מצוארו: גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר? קסבר
אפשר לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא: "לרשתה" וקסבר ירושלים לא נתחלקה
לשכמים נמצא ראשו במקום במאי קמפלגי? אילימא לענין מידה קמפלגי, הא מדקתני סיפא: "מאין הוי מודדן", מפלל דרישא
לא במידה עסקינן! אמר ר' יצחק: ב"מות מצוה קנה מקומו" קמפלגי, והכי קאמר: לקברו קנה מקומו, והיכא דנמצא ראשו
במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, במאי קמפלגי? מר
סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי נפיל, ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרתיט אזיל: מאין הוי מודדן: במאי
קמפלגי? מר סבר עיקר חיותא באפיה, ומר סבר עיקר חיותא במיבוריה לימא פי הני תנאי מתיכן תולד גוצר מראשו, וכן הוא
אומר: "מפני אפי אתה גוזי" ואומר "גזי נורד והשליכי" וגו'. אבא שאול אומר: מטיבור, ומשלה שרשו אילך ואילך, אפילו תימא
אבא שאול, עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולד, מפיצתיה מיתצר, אבל לענין חיותא, דכולי עלמא
באפיה הוא, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" וגו': ר' אליעזר בן יעקב אומר: במקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא
דרבי אליעזר בן יעקב? בדכתיב: "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים": מתני' נפסרו זקני ירושלים והלכו להן, זקני אותה העיר
מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומודדין אותה לחלל איתן, "איתן" במשמעו, קשה, אף על פי
שאינו איתן, כשר, ועורפין אותה בקופין מאחוריה, ומקומה, אסור מלרוע ומלעבוד, ומותר לסרוק שם פשתן ולקשר שם אבנים.
זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום ערפה של עגלה, ואומרים "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" וכי
על דעתנו עגלה שזקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על דינו ופסטרנוהו בלא מוון, ולא ראינוהו והתנהו בלא לוייה.

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שנינו במשנה, או לעיר שאין בה בית דין. מבארת הגמרא, שהטעם
 שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום דבעינא - שיש
 צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה וְקָנִי הָעִיר, וְלִי בָּא.
 שנינו בסוף המשנה, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין כו'.
 מקשה הגמרא, פשיטא, כיון דתנא כבר שאין מודדין לעיר שאין
 בה בית דין, אנה דענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
 דין. מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שעיר שאין בה בית דין אף
 מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית
 דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה הא קא
 משמע לן, בדתנא - את הדין השני בברייתא, מנין שאם נמצא
 החלל סמוך לעיר שאין בה בית דין, ששניחין אותה ומודדין
 לעיר שיש בה בית דין, תלמוד לומר "ולקחו וקני העיר ההיא"
 ומלת "עיר" יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו וקניה, ומן היתור אנו
 למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, מכל מקום מביאה
 העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.
 משנה. נמצא ההרוג מכוון בין שתי עירות בדיוק באותה מידת
 קירבה, שתיחן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין
 ירושלים מביאה עגלה ערופה גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל.
 נמצא ראשו של ההרוג במקום אחד לחוד, וגופו במקום אחר,
 מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר,
 מוליכין הגוף אצל הראש.
 מאן - מאיזה מקום בגוף היו מודדין, רבי אליעזר אומר, מודדין
 מטיבורו. רבי עקיבא אומר, מודדין מחוטמו. רבי אליעזר בן
 עקיבא אומר, מודדין במקום שנעשה בו חלל, דהיינו מצוארו.
 גמרא. אומרת הגמרא, מאי מעמא דרבי אליעזר במה שאמר שאם
 נמצא מכוון בין שתי עירות, שתיחן מביאות, קסבר, אפשר לצמצם
 - יש אפשרות לצמצם לדיק, שהם שנמצאו שתי העירות מכוונות
 במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת
 קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם,
 והמדידה שלנו אינה מדויקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל
 שתיחן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר
 הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר
 רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין קפידא
 שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, ו'קרובה' ואפילו
 קרובות.
 שנינו במשנה, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. מבארת הגמרא
 את הטעם, דאמר קרא 'באדמה אשר ה' אלקיך נתון לך לרשתה'
 משמעה, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, וקסבר התנא של
 המשנה ירושלים לא נתחלקה לשבטים לפי הגורל, אלא היא נחלת
 הכלל.
 שנינו במשנה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין
 הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל
 הראש כו'. שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא במאי קמפלגי
 - לענין מה נחלק, אילימא לענין מדידה של העיר הקרובה
 קמפלגי, ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, הא
 מדידתה ספא בהמשך המשנה שנחלקו תנאים מאן היו מודדין
 האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, מכלל דרישא שעוסקת
 כשהראש והגוף היו בשני מקומות לא במדידה עסקינן, שהרי לענין
 מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מהיכן מודדים.
 אמר רבי יצחק, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים
 במדידת עגלה ערופה, אלא בדת מצוה קנה מקומו - בדין זה שמת
 מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקבורו שם קמפלגי, והבי
 קאמר התנא של המשנה, הרוג זה שנמצא, לענין לקבורו, קנה
 מקומו שנמצא בו וקוברים אותו שם, והביא דנמצא ראשו במקום
 אחר וגופו במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף וקוברים אותו
 במקום שנמצא הגוף, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר,
 מוליכין הגוף אצל הראש וקוברים אותו במקום שנמצא הראש.

הנתינה - יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל
 בסוגיא, ששנינו בה, עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על
 גבי עומר הקבר ושבחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי
 שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שנינו אינן שכחה,
 התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף, ומבארת
 הגמרא את הראיה מן הברייתא, סברו - סברו בני בית המדרש,
 דהני תנאי שבברייתא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי
 שמחייב בו בשכחה דברי יהודה סבירא להו, דאמר, בפשדה פרט
 למטון שאין נהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את
 העומר התחתון בדין שכחה. מאי לאו ביהא קא מיפלגי תנא קמא
 ורבי שמעון בן יהודה, דמר - רבי שמעון בן יהודה שפטר סבר,
 שגם כשההטמנה היא באופן של מין במינו כמו בענייננו שהעומר
 התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, הו' בכך מטון ואינו
 נהג בו דין שכחה. וזר - תנא קמא שמחייב סבר, שכשההטמנה
 היא באופן של מין במינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכן לא הוי
 מטון ונהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי,
 האם סברת מין במינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא,
 נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.
 דוחה הגמרא, לא, אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא
 ורבי שמעון, אלא אי דרבי יהודה היה סבירא להו שפטר בעומר
 טמון, דכילי עלמא היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של מין
 במינו הוי מטון ולא היה חל עליו דין שכחה. והכא בברייתא זו,
 חכמים ורבי שמעון בן יהודה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן
 קמפלגי, דרבנן שאמרו שיש לתחתון דין שכחה סוברים דרבנן
 שמחייבים את העומר הטמון. ורבי שמעון בן יהודה שאמר שאין
 לתחתון דין שכחה סבר דרבי יהודה שפטר את העומר הטמון.
 מקשה הגמרא, אי הכי שרבנן שבברייתא מחייבים בדין שכחה בכל
 עומר טמון, מאי איריא שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן
 שהניח את העומר על גבי עומר הקבר שבכך יש מקום לומר שאין
 לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדבריה אפילו
 אם טמנו ממש בעפר ובעצור נמי מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא,
 אין הכי נמי יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר
 או בצרור, ולהודיע בזה דרבי יהודה דאמר אפילו מין במינו הוי
 מטון ואין נהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשנטמן
 תחת עומר חברו.
 תנו רבנן, נאמר בפסוק שנמצא 'חלל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל,
 ולא כשנמצא חנוק, וכמו כן 'חלל' משמעו שכבר הרוג ולא
 כשנמצא מפרץ. נאמר 'באדמה' ולא כשנמצא מטון בגל. נאמר
 'נופל' ולא כשנמצא תלוי באילן. נאמר 'בשדה' ולא כשנמצא צף
 על פני המים. רבי אליעזר אומר, בגבולן - בכל מצב שנמצא, בין
 אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, אם היה חלל - הרוג במכת
 חרב עורפי.
 תנא, אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר,
 אי אתה מודה שאם היה חנוק ומושל באשפה, שאין עורפי
 עליו, שכוין שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרי חלל, אלא גם
 לדבריה דורשים 'חלל' ולא חנוק, הא נמי תדרוש 'באדמה' ולא
 מטון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על פני מים,
 ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. ואמרת הגמרא, ורבי אליעזר
 שדורש שר את 'חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי 'חלל'
 ו'תירא בתיב בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט
 חנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה
 לא משמע לו למעט.
 שנינו במשנה, נמצא סמוך לספר או לעיר שרופה עובדי כוכבים
 כו', מבארת הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפי, דבתיב
 'פי' נמצא חלל' שמשמע שנמצא דבר שאינו רגיל, פרט למצוי -
 לדבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי
 כוכבים, מצוי הדבר שיהיו חללים.

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל
 חומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר
 עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות
 בפרה. מותרת הגמרא. אָמְנו קְדָשִׁים מִי לִיקָא דְפָסְלָה בְּהוּ שָׁנִים
 - וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים
 שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו', בִּי
 אִיצְטְרִיךְ קָרָא שנאמר בעגלה 'בה', לְהִנָּךְ קְדָשִׁים דְּפָסְלָה בְּהוּ
 שָׁנִים שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה,
 הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה'
 זה ממעט רק קדשים ולא פרה.
 מקשה הגמרא, וְקְדָשִׁים, מַה דְּלָא פָסְלָה בְּהוּ עֲבוּדָה, וכי מִהֲכָא
 נִפְקָא מהמיעוט 'בה', הרי מִהֲכָם נִפְקָא, ממה שנאמר בפרשת
 מומין, "עֲבוּרָה אוֹ שְׂבוּרָה אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלָת אוֹ נִרְב אוֹ יִלְפֵת לא
 תִּקְרִיבוּ אֵלָה לָהּ", וְאֵת הַמִּלָּה מִקְרִיב קְדָשִׁים שָׁנְעִיכֶם בְּהוּ עֲבוּדָה,
 אִי אֵתָה מִקְרִיב, אֲכַל אֵתָה מִקְרִיב, וְשׁוּב יִקְשֶׁה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת
 הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תִּקְרִיבוּ אֵלָה', עדיין אִיצְטְרִיךְ למעט
 זאת מ'בה', שאילו נאמר רק 'לא תִּקְרִיבוּ אֵלָה', סָקָא דְעִתָּךְ
 אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הֲנִי מִלִּי הִיכָא דְעִבְד
 בְּהוּ עֲבוּדָה הֵיכָר, אֲכַל עֵבֶד בָּהֶם עֲבוּדָה אִיסוּר כגון שעבד בהם
 בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, אִימָא לִיתְסְרוּ להקריבה,
 לִכְךָ צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה'.
 מקשה הגמרא, וְהָא נָמִי כשעבד בהם עבודת איסור, הרי מִהֲכָא
 נִפְקָא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, "וְיָמִיד בֶּן נָכָר לא תִּקְרִיבוּ
 אֵת לָחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלָה", וגם כאן מדויק מהמילה 'אלה', שרק
 אֵלָה שהם מומין אִי אֵתָה מִקְרִיב, אֲכַל אֵתָה מִקְרִיב קְדָשִׁים
 שָׁנְעִיכֶם בְּהוּ עֲבוּדָה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש
 את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה'
 שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה,
 ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים
 בפרשת מומין, עדיין אִיצְטְרִיךְ למעט זאת מ'בה', שאילו לא נאמרו
 אלא פסוקים אלו, סָקָא דְעִתָּךְ אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת
 בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הֲנִי מִלִּי הִיכָא דְעִבְד
 בְּהוּ פְשָׁן חֲלוּן, אֲכַל אִם עֵבֶד בְּהוּ פְשָׁן קְדָשִׁים, אִימָא לִיתְסְרוּ
 בכך מהקריבה, לִכְךָ צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה
 נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם
 שאר עבודות בפרה.
 גּוֹפָא, אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, הֵנִיחַ עֲלֶיהָ - על פרה אדומה
 עֲוִיָּה - אגודה שֶׁל שְׁקִין, פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה
 לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן
 כתוב בה 'אשר לא עלה עליה, וּבְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא
 עַד שֶׁתִּמְשָׁוּךְ את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.
 מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה,
 מִיִּתְבִּי, נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה עֲוִיָּה', אִין לִי שפוסל בה
 אֵלָא עֲוִיָּה, שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת מִנֵּן שפוסלות בפרה, אֲמַרְתָּ, קַל וְחֹמֶר
 הוּא, וְכֵן עֲוִיָּה שקלה היא בכך שֶׁאִין מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, שֶׁאֵר
 עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', פָּרָה
 שתמורה היא בכך שֶׁמוֹם פּוֹסֵל בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר אין בה
 מוֹם', אִינוּ דִּין שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹן בָּהּ. וְאִם נִפְשָׁךְ לֹמַר שאין
 זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, וְאֲמַר בָּאן בפרה 'אשר
 לא עלה עליה עֲוִיָּה', וְנִפְשָׁךְ לְהִלָּךְ בעגלה 'אשר לא משכה בעֲוִיָּה'
 מֵה לְהִלָּךְ בעגלה שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אִם בָּאן בפרה שֶׁאֵר
 עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ.
 ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה
 את הקושיא. שואלת הגמרא, מֵאִי אִם נִפְשָׁךְ לֹמַר' שאמרה
 הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע

וְהִכְנִיחִים אוֹמְרִים, "כִּפּוּר לְעִמְךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ [ה'] וְאֵל תִּתֵּן
 דָּם נָקִי בְּקִרְבֶּךָ עִמְךָ יִשְׂרָאֵל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם',
 לא היו צריכין לומר "ונכפר להם הדם", שאין זה בכלל האמירה,
 אֵלָא דִּין הַקּוֹרֵשׁ מִבְּשִׁרְתָּהּ ואומרת בתורה, אִימָתִי שֶׁתַּעֲשֶׂוּ כָכָה
 הָיִים מִתְּכַפֵּר לָהֶם.
 גמרא. שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, וְהָא
 מוֹם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה מִקַּל וְחֹמֶר, וְכֵן פָּרָה אדומה שֶׁאִין הַשָּׁנִים
 פּוֹסְלוֹת בָּהּ שהרי אין שיעור לשנותיה. מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ שהרי נאמר
 בה 'אשר אין בה מום', עֲנִיָּה שְׁנִינִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ שהרי אין קרויה
 עגלה אלא עד בת שנה, אִינוּ דִּין שֶׁהָא מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ. מתרצת
 הגמרא, שֶׁאִין הָיִים לענין מום שחלוקה בו עגלה מפרה, וְאֲמַר קָרָא
 בפרה, 'אֲשֶׁר אִין בָּהּ מוֹם', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בָּהּ מוֹם
 פּוֹסֵל, וְאִין מוֹם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר.
 מקשה הגמרא, אֵלָא מַעֲתָה שִׁבָּה' משמע מיעוט, לא יְהוּ שֶׁאֵר
 עֲבוּדוֹת מלבד עלה עליה על פוסלות בָּהּ - בפרה, אֵלָמָה אֲמַר
 רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר רַב, הֵנִיחַ עֲלֶיהָ - על פרה אדומה עֲוִיָּה - אגודה
 שֶׁל שְׁקִין פְּסוּלָה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין
 פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן כתוב בה 'אשר לא
 עלה עליה, וּבְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא עַד שֶׁתִּמְשָׁוּךְ את
 המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שוה
 פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא
 עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלקמן
 בברייתא, ולדבריו שאמרת ש'בה' שבפרה מוציא מקל וחומר
 לעגלה, נאמר גם ש'בה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה',
 יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר
 עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה
 בה שאר עבודות.
 מתרצת הגמרא, שֶׁאִין פָּרָה שמה ששאר עבודות פוסלות בה, אינו
 משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דִּילְפִינָן בגזרה שוה 'עֲוִיָּה'
 'עֲוִיָּה' פרה מְעִנְיָה, שכשם שעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך
 פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שוה,
 הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של
 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך,
 עֲנִיָּה נָמִי מדוע אין המום פוסל בה, תִּיִּתִי גם היא בגזרה שוה 'עֲוִיָּה'
 'עֲוִיָּה' מִפְּרָה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך 'פסול בעגלה'.
 מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שוה זו לענין מום, כי הָא
 מַעֲתָה רְחֻמָּא בפרה 'בָּה', לומר שאף המום פוסל אלא בה ולא
 בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות פוסלות
 אמרת שלמדים מגזרה שוה לפסול שאר עבודות, הרי בְּעִנְיָה נָמִי
 בְּתִיב 'בָּה', ונאמר שאין ללמוד גזרה שוה לענין שאר עבודות, כיון
 שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא
 בפרה.
 מתרצת הגמרא, הָהוּא - המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה
 פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא
 מִיִּבְעִי לִיה לְמַעֲנֵי קְדָשִׁים דְּלֵא פָסְלָה בְּהוּ עֲבוּדָה, שלולא
 מיעוט זה, סָקָא דְעִתָּךְ אֲמִינָא לִיתִי קדשים בקל וְחֹמֶר מְעִנְיָה
 שתפסול בהם עבודה, וְכֵן עֲנִיָּה שקלה היא בכך שֶׁאִין מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ,
 עֲבוּדָה פּוֹסְלָת בָּהּ, קְדָשִׁים שחמורים הם שֶׁמוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, אִינוּ
 דִּין שָׁנְעִיכֶם פּוֹסְלָת בָּהּ, ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא
 נתמעטה מכאן, ולמדה מגזרה שוה מעגלה שאף שאר עבודות
 פוסלות בה.
 מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין
 עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה,
 הרי אִיכָא לְמִפְּרָךְ על הקל וחומר, מֵה לְעִנְיָה שלכך פוסלת בה
 עבודה, שחמורה היא בכך שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, שהרי אינה
 קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד א

רש"י

והכהנים אומרים: כדכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פרש על מה הם נגשים: ולא היו צריכים לומר ונכפר להם היום. כלומר ונכפר דכתיב בקרא לאו אינעו ואמרו קאי שיהא אף זה בכלל אומרים, אלא מלתא באנפי נפשיה היא. שרוח הקודש בשר את ישראל ע"י משה רבינו לכשישעשו בן ונכפר להם היום. גמ' עגלה. בת שנתה היא ואם עברה שנתה פסולה, דכל מקום שנאמר בתורה עגל סתם בן שנה הוא. דלית פסול מעגל וכשב בני שנה: פרה ארמה. אין שער לשנותיה: מום פוסל בה. דכתיב בפרה ארמה אין בה מום (מקדרי יט:). בה. מעוט: אלא מעתה. דכל היכא דכתב בה מעוטא הוא ולא גמרינן מניה בקל וחמר: לא יהו שאר עבודות פסולות. בפרה, דקא על בלבד כתיב בה אלא דגמר לה בקי' מעגלה דכתיב (דקדרי טז) אשר לא עבד בה כל עבודות במשמע, ואי בה מעוטא לא נגמר מניה: אלקה אשר רב יהודה הניח. על פרה עורה של שקין אנדה של שקין פסולה ואע"ג דלאו על הוא ובגליה לחודיה מיפסלא דכתיב בפרה במלאכת על האמורה בה אשר לא עבד בקי' בעליה לחודה ואפלו שלא משכבה ובגליה עד שתמשוך. שתלטלל המשא מעט, דבעגלה כתיב אשר לא משכבה, ולקמן פריך כיון דשאר עבודות בפרה לא כתיב ובגליה ילפינן אמאי מיפסל בעליה לחודה דשאר משאוי שאינו על ממש, מ"מ שמע מנה דגמר פרה מעגלה בקי' בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מעוטא: שאני פרה דילפינן על על. ובין דגורה שנה מפנה היא הוה ליה כמאן דכתיב בגופה, ומעוטא דבה דרש ליה לדרשא אחרינא דרלוקמן: עגלה נמי תיתי על על מפרה. למוס: למעושי קדשים דלא פסלה בהו עבודה. מהקדשה, אבל פרה לא

ממעטא דאתא מג"ש: מי ליכא דפסלי בהו שנים. ודרי פסח וחסאת דכתיב בהו בני שנתן וכי איצטרך בה למעטניהו מפסול עבודה להכי איצטרך, דאי לא מעטניהו הו גמרי בקל וחמר מעגלה: ששעבדה בהו עבודה. גרסי: עבודה אסור. כגון בשבת או כלאים בשור ודמור: עבודה אסור נמי פסאי קרא נפקא. דכיון דדרי קראי כתיבי, על כרחיה חד מנייהו לעבודת אסור: על. גבי פרה תניא: שאר עבודות פסולות בה. דכתיב אשר לא עבד בה: ואם נפשך לומר. ואם יש לך להשיב על קיו והו. צא ולמד בג"ש. נאמר כאן על כו: מאי אם נפשך לומר. מאי הוה לך למיפרך דשבעה תנא לאורחיה וליף בגורה שנה: נאמר כאן כו. והאי על יתרא הוא. דקא תנא בשאר עבודות הוא: ומסקום שבאת. לא תכל קתני לה אלא תיובתיה קא מפרש ואזיל נקרא דקא מותבי לרב יהודה דאמר לעיל שאר משאות פוסל בפרה בעליה בעלמא, והא כיון דשאר משאוי בפרה לא כתיב ומעגלה וליף לה בגורה שנה, וממקום שבאת משם יש לך ללמד נמי דמה עגלה על יתרא הוא. אף פרה בשאר משאות דילפינן מעגלה עד שתמשוך: ת"ל אשר לא עלה עליה על מ"מ. דריש ליה בלא על מדלא כתיב אשר לא עלה על עליה. והו דדר כתיב על לדרשא כדדרשנא ואזיל: א"כ כו' שלא בשעת עבודה. ואפלו הניחו עליה להקל משא מקדו ולא למשוח: אלא בשעת עבודה. כלומר שעבודה זו לצורך היא, אבל אקראי בעלמא שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקרי ואותיב לא פסלה: משיבת על. לפסול בעגלה שאינו עושה פירות. עגלה בת שנתה לא ילדה: במקום שאין עושה פירות. נחל איתן קשה: שלא תניחיהו. שחורגה: איתן

מהבא נפקא? מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים ששעבדה בהו עבודה: איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דעבד בהו עבודה היתר, אבל עבודה איסור אמיא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהבא נפקא "ומיד בן גבר לא תקריבו את להם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים ששעבדה בהו עבודה. איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דעבד בהו בשהו חולין, אבל עבד בהו בשהו קדשים אמיא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה, ובגליה עד שתמשוך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות מנזן? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר עבודות פסולות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פסולות בה? ואם נפשך לומר: נאמר כאן "על" ונאמר להלן "על" מה להלן שאר עבודות פסולות בה, אף כאן שאר עבודות פסולות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך, מה לעגלה שכן שנים פסולות בה, אי נמי קדשים יביחו, שמום פוסל בהו ואין עבודה פסולת בהו, נאמר כאן "על" ונאמר להלן "על", מה להלן שאר עבודות, אף כאן שאר עבודות. וממקום שבאתה, מה להלן עד שתמשוך, אף כאן עד שתמשוך. תנאי היא, דאיכא דמיימי לה מעגלה, איכא דמיימי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מנזן? תלמוד לומר: "אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, אין פסולות אלא בשעת עבודה. ואיכא "אשר לא עלה עליה" ככלל, "על" פרט, ככלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, עול אין, מידי אחרינא לא? "אשר" רבויא הוא. ותנאי נמי גבי עגלה כי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מנזן? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פסולות אלא בשעת עבודה. ואיכא "אשר לא עבד בה" ככלל, "על" פרט, ככלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט: עול אין, מידי אחרינא לא? "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה? אמר ליה: במלא עול. איבעיא להו, לארבו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמייה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן משיכת עול לרחבו טפח. ולימא טפח? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? למקח וממכר. אמר ר' יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויעורף במקום שאין עושה פירות, וכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא מעתה זקן וסרים, הכי נמי דלא ערפינן? אלא מצות: ומורידין אותה אל נחל איתן. "איתן" במשמעו, קשה: תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר: "איתן"

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד ב

רש"י

רש"י

1 איתן מושבך ושים בפסלע קנך. אלקא איתן הוא סלע. מוסר ארץ. הם הרים, וכל הר של
2 אבנים הוא: שהוא יסן, ולא שהובא קרקעיתו מחדש מקרקע אחרית: גוי מעולם הוא.
3 הניו יסן: מחפצת עוף. דכתיב בה ממוול עפרו ויחלם ס': בלי עלמא לא פליגי. דהא כתיב
4 ולא יקרב משמע להבא, מדלא כתיב ואשר לא יקרב דלרר משמע לשעבר: מי כתיב ולא
5 יעבר. אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבר בו
6 הוה משמע להבא, אבל השתא דכתיב ואשרו
7 לא יעבר משמע לשעבר, דאשר לאו לשון
8 צואה הוא: אשר לשעבר משמע. אנ"ג ולא
9 יעבר להבא משמע, הני מלי בלאו אשר, אבל
10 השתא דכתיב אשר על פרקו מוכח עגלה
11 דלשעבר הוא: רבויא הוא. לא בא אלא לרבות
12 כל עבודות ברקלמן דלא תורשיה בכלל ופרט:
13 בופין ללויה. בופין את מי שאינו רוצה ללוות
14 את חברו לדרך שלחנה: ויקרא שמה לו. סיפיה
15 דקרא. היא שמה עד היום הוה. ומניה לילך ולא
16 נתבלבלה ולא הרבה, כדאמרין כל מקום

"איתן מושבך ושים בפסלע קנך" ואומר: "שמעו הרים
את ריב ה' והאתנים מכרי ארץ". אחרים אומרים: מנין
ל"איתן" שהוא יסן? שנאמר: "גוי איתן הוא, גוי
מעולם הוא". ועורפין אותה בקופין מאחוריה: מאי
טעמא? גמר עריפה עריפה מחפצת העוף: ומקומה
אסור מלזרוע ומלעבר: תנו רבנן: "אשר לא יעבר בו
ולא יזרע" לשעבר, דברי ר' יאשיה. ר' יוחנן אומר:
להבא. רבא אמר: להבא, דכולי עלמא לא פליגי,
דכתיב: "ולא יזרע". כי פליגי, לשעבר. ר' יאשיה סבר:
10 מי כתיב "ולא יעובר"? ור' יוחנן: מי כתיב "אשר לא

11 יעבר"? ור' יאשיה: "אשר" לשעבר משמע, ור' יוחנן: "אשר" רבויא הוא: ומותר לפרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו רבנן:
12 "אשר לא יעבר בו ולא יזרע" אין לי אלא זריעה, שאר עבודות מנין? תלמוד לומר: "אשר לא יעבר בו" מפל מקום. אם כן, מה
13 תלמוד לומר "ולא יזרע"? לומר לך: מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהיא בגופה של קרקע. יצא סריקת פשתן
14 ונקור אבנים, שאינן בגופה של קרקע. ואימא "אשר לא יעבר בו" כלה, "ולא יזרע" פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט;
15 זריעה אין מידה אחרת לא! "אשר" רבויא הוא: וקני העיר רוחצין ידיו כו' בו'. תנו רבנן, "וכל זקני העיר הריא חקריים אל החלל
16 ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל" שאין תלמוד לומר "הערופה", ומה תלמוד לומר "הערופה"? על מקום עריפתה של
17 עגלה. "ואמרו ידיו לא שפכו את הדם הזה ועיניו לא ראו", וכי על לבנו עלתה שפית דין שופכין דמים? אלא, לא בא לדינו
18 ופטרנוהו בלא מוונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווה. תניא, היה ר' מאיר אומר: בופין ללויה, ששכר הלוייה אין לה שיעור, שנאמר:
19 "ויראו השמרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הריאנו נא את מבוא העיר ועשינו עמוך חסד". וכתיב: "ויראם את מבוא העיר". ומה
20 חסד עשו עמו? שפל אותה העיר הרנו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו. "וגלף האיש ארץ תחתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
21 הוא שמה עד היום הוה" תניא: היא לו שצובעין בה תכלת, היא לו שפא סנחריב ולא בלבלה, ובוכרנצר ולא החריבה, ואף מלאך
22 המות אין לו רשות לעבור בה. אלא זקנים שבה, בזמן שדעתן קצה עליה, יוצאין חוץ לחומה וזן מתים. והלא דברים קל וחומר:
23 ומה פנעני זה שלא דיבר בפיו ולא חלף ברגליו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. מי שעושה לווה ברגליו, על אחת כמה
24 וכמה. כמה הראה להם? חזקה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תניא פותיה דרבי יוחנן: בשביל שפנעני
25 זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לווה, יעסוק בתורה,
26 שנאמר: "כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיד". ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה לאברהם, שנאמר:
27 "ויצו עליו פרעה אנשים" וגו' נשתעבר בבניו ארבע מאות שנה שנאמר: "ונעבדום וענו אתם ארבע מאות שנה". אמר רב יהודה
28 אמר רב: כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו נזוק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לידה דיוקא
29 ואיתציל. תנו רבנן: הרב לתלמיד, עד עיבורה של עיר. חבר לחבר, עד תחום שבת. תלמיד לרב, אין לו שיעור. וכמה? אמר רב
30 שישת: עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מובקק, אבל רבו מובקק שלשה פרסאות. רב כהנא אלויה לרב שימי בר איש מפום
31 נהרא עד בי צינתא דרבב. כי מוטו התם, אמר ליה: ודאי דאמריתו, הני צינתא דרבב משני אדם הראשון איתנהו. אמר ליה: אדפרתן
32 מלתא דאמר ר' יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב? אלא,
33 ארץ שגור עליה אדם הראשון לשוב נתישבה, ארץ שלא גור עליה אדם הראשון לא נתישבה. רב מרדכי אלויה לרב איש מהגורניא
34 יעד בי כיפי, ואמר ליה עד בי דורא. אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה פאילו שופך דמים, שאילמלי לווהו
35 אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דויבים לתנוקות, שנאמר: "ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך וגערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו
36 בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח" אמרו לו: עלה, שהקרחת עלינו את המקום. מאי "וגערים קטנים"? אמר ר' אלעזר שמנוגעים
37 מן המצות, "קטנים" שהיו מקטני אמונה. תנא: גערים היו, ובזבוז עצמן פקטנים. מתקיף לה רב יוסף: ודלמא על שם מקומן? מי לא
38 כתיב "וארם יצאו גרודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה" וקשיא לן "נערה" ו"קטנה"? ואמר ר' פדת: קטנה מן געורן. התם, לא
39 מפרש מקומה. הכא, מפורש מקומן. "ויפן אחרי ויראם ויקללם בשם ה'" מה ראה? אמר רב: ראה מפוש, כדתניא רבן שמעון בן
40 גמליאל אומר: כל מקום שנתנו תכמים עניהם, או מיתה או עוני. ושמאל אמר: ראה שפולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים. ור'
41 יצחק נפחא אמר: בלורית ראה להן, בגוים. ור' יוחנן אמר: ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה. ודלמא בורעיהו ניהוה הוה,
42 אמר ר' אלעזר: לא כם ולא בורעם עד סוף כל הדורות: "ותצאנה שתיים דבים מן העיר ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים"

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

והנחנהו ללכת לדרכו יחידי בלא לוויה וזהו וענינו לא ראו.
 תנא, היה רבי מאיר אומר, בית דין בופין ללויה - את מי שאינו
 רוצה ללוות האורה, לפי ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר
 בענין כיבוש העיר לח על ידי בני יוסף, "ויראו השומרים איש יוצא
 מן העיר ויאמרו לו היראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד"
 ובתיב, "ויראם את מבוא העיר", ומה חסד עשו עמו, מה שנאמר
 שם שכל אותה העיר הירגו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו
 שלחו.
 עוד נאמר שם, "וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לזו
 היא שמה עד היום הזה", תנא, אותה עיר לח שבנה אותו איש,
 היא העיר לזו שציוקעין בה תבלת, וממה שנאמר 'היא שמה עד
 היום הזה למדנו, היא לזו שפא סתחריב ולא בלבלה, אף שבלבל
 את כל האומות, בא נבוכדנצר שהחריב את ארץ ישראל ולא
 החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא וקנים
 שבה, בזמן שדעתו קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה וכן מתים.
 ומעתה, והלא דברים קל וחומר, ומה פגעני זה שהראה לחם את
 מבוא העיר, שלא דיבר בפיו לשם כך, ולא חלה בגללו שהרי לא
 נאמר אלא ויראם, בשכר זאת גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל
 הדורות, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מי שעושה לוויה
 בגללו, על אחת כמה וכמה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא,
 כמה הראה להם אותו כנעני את מבוא העיר, חזקה אמר, בפיו
 עקם להם לצד אותו מקום. רבי יוחנן אמר, באצבעו הראה להם
 את המקום. תנא כוותיה דרבי יוחנן, בשכיל שבעני זה הראה
 באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות.
 אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוויה, נעסוק
 בתורה, שנאמר על התורה שהיא לוויה, "כי לווית תן הם לראשך
 ועניקים לגירונתך".
 ואמר רבי יהושע בן לוי, בשכיל ארבעה פסיעות שלוח פרעה
 לאברהם, שנאמר, "ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו ואת
 אשתו ואת כל אשר לו" וגו', שנאמר שם וישלחו אותו' שזו היא
 לוויה, נשתעבד בגניו של אברהם עד ארבע מאות שנה, שנאמר
 "ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה".
 אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוח את חבירו ארבע אמות
 בעיר, אותו חבר אינו נזווק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע,
 רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מוטא לדידה
 הדיקא, ואיתציל - הגיע בדרך הדיק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.
 תנו רבנן, חרב לתלמיד חייב ללוותו עד עיבורה של עיר - עד
 הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 לבית העיר, חרב לחבר חייב ללוותו עד סוף תחום שבת שהם
 אלפים אמה מחוץ לעיר, לתלמיד לרב אין לו שיעור.
 הגמרא, וכמה חייב התלמיד ללוות את רבו, אמר רב ששית, עד
 פרסה, ולא אמרן שדי בפרסה אחת אלא רבו שאינו מובחק, אבל
 רבו מובחק צריך ללוותו עד שלשה פרסאות.
 מספרת הגמרא, רב פתנא אלויה לרב שימי בר אשי רבו, מפום
 נרדא - עיר בבבל, עד כי ציננתא דרבכל - מקום שיש בו הרבה עצי
 דקל, כי ממו התם - כשהגיעו לשם, אמר ליה רב כהנא לרב שימי
 בר אשי, ודאי דאמרייתו - האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הני
 ציננתא דרבכל משני אדם הראשון איתנהו - אלו הדקלים שבבבל
 מצויים שם משנות אדם הראשון. אמר ליה רב שימי בר אשי,
 אדרבתן מלתא - הזכרת לי דבר זה דאמרן רבי יוסי ברי' חנינא,
 מא דבתיב שהקדוש ברוך הוא הוליד את בני ישראל "בארץ לא
 עבר בה איש ולא ישב אדם שם", לשם מה הוצרך לומר שלא ישב
 אדם שם, וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב (ומאחר שלא ישב
 היכן עבר), אלא כונת הפסוק לאדם הראשון, שכל ארץ שנוה
 עליה אדם הראשון לישוב, נתשבתה, ארץ שלא נזר עליה אדם
 הראשון לישוב לא נתשבתה ולא ישב אדם, פירושו, שלא גור

"איתן מושבך - מקום מושבך קשה, משום ושים בסלע קנה", הרי
 שיתן הוא סלע, ואומר, "שמעו הרים את ריב ה' והאנשים
 מוסרי ארץ" הרי שההרים קרויים איתנים, וזה הוא של אבנים.
 אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא מקום ישיב - דהיינו שמקום
 עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר
 לבאן, שנאמר בנבואת ירמיהו על בבל, "גוי איתן הוא גוי מעולם
 הוא", הרי ש'איתן' פירושו ישן.
 שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. אומרת הגמרא,
 מאי טעמא עורפים אותה במקום זה, משום שגמר בגזרה שזה
 'עריפה' 'עריפה' מהמאת העוף שנאמר בה 'ממול ערפו', שפירושו,
 המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.
 שנינו במשנה, ויקומה אסור מלזרוע ומלעבד. תנו רבנן, נאמר
 על מקום העריפה, שהוא נחל 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', לשון
 זה משמע לשיעור - שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע
 או נעבד בו בעבר נפסל מלערוך בו, דברי רבי יאשיהו. רבי יוחנן
 אומר, לשון זה משמע להקא - שאסור לעבוד ולזרוע במקום
 העריפה מכאן ולהבא.
 במאר רבא את מחלוקתם, רבא אמר, להקא - שאסור לעבוד
 ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, דבולי עלמא הן רבי יאשיה
 והן רבי יוחנן לא פליגי, דבתיב 'ולא יזרע' שמשמעותו להבא, כי
 פליגי - במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לשיעור, ובכך
 נחלקו, רבי יאשיה סבר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד
 ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו, ומי
 בתיב 'ולא יעבד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר
 לא יעבד' נאמר, וכשנוספת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא
 עובדה שכך היה, ורבי יוחנן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר,
 כי מי פתיב 'אשר לא יעבד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד'
 נאמר, ויעבד' הוא לשון עתיד. ורבי יאשיה משיב על כך, שאמנם
 ללא המלה 'אשר', 'לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על
 כך 'אשר', לשון זה לשיעור משמע, ורבי יוחנן סבר שהתוספת
 של 'אשר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רבויא הוא לרבות
 את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.
 שנינו במשנה, ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו
 רבנן, 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', כיון שנאמר 'ולא יזרע', אין
 לי לאסור בו אלא וזיעה, שאר עבודות מנין שאסורות, תלמוד
 לומר 'אשר לא יעבד בו', שמשמע כל העבודות מכל מקום, אם
 בן כיון שנאסרו כל העבודות, מה תלמוד לומר 'ולא יזרע', לומר
 לה, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזריעה, מה וזיעה
 מיוחדת בכך שהיא בגופה של קרקע, אף כל עבודה שהיא
 בגופה של קרקע אסורה, וצא מירכת פשתן וניקור אבנים שאינן
 בגופה של קרקע שמותרות, מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות
 אסורות, ואימא 'אשר לא יעבד בו' הרי הוא כלל, 'ולא יזרע' הרי
 הוא פרט, והמדה היא שבמקום שיש כלל ופרט, אין בכלל אלא
 מה שבפרט, ואם כך וזיעה אין - תדיה אסורה, מיד אחריתא לא
 יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אשר' שנאמר כאן רבויא הוא לרבות
 כל העבודות.
 שנינו במשנה, וקני העיר רוחצין ידיהן בו. תנו רבנן, נאמר בפסוק,
 "וכל קני העיר תהיו הקרובים אל החלל ורחצו את ידיהם על
 העגלה הערופה בנחל", שאין תלמוד לומר - שלא היה צריך
 לומר 'הערופה', ומה תלמוד לומר 'הערופה', שצריכים לרחוץ
 את ידיהם על מקום עריפתה של עגלה. הבריתא ממשיכה לבאר
 את המשך הפסוק, "ואמרו ידינו לא נשפכו את הדם הזה וענינו
 לא ראו", וכי על לבנו עלתה שביט דין שופכין דמים, אלא כך
 פירושו, לא בא הרוג זה לדינו ופסחנהו לדרכו בלא מונוה,
 שאם שלחו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן
 הבריות ומתוך כך נהרג, וזהו ידינו לא שפכו, ולא ראיתוהו

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "יִצְרֶעֶת נַעֲמָן תְּרַבֵּךְ בְּךָ וּבִזְרָעֶךָ לְעוֹלָם". נאמר בספר מלכים, 57
 58 "וְאַרְבַּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים" וישבו בפתח שער שומרון, אָמַר
 59 רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבַּעַה מְצוֹרְעִים אֵלּוּ זֶה גָּחִיז וְשִׁלְשֶׁת בְּנָיו שֶׁנֶּעֱשׂוּ
 60 בִּצְרֵעַת הוּא חוֹרֵעוּ.
 61 עוֹד מְבִיאַה הַגְמָרָא מִה שֶׁנֶּאֱמַר מִיד אַחֵר מַעֲשֵׂה גָחִיז 'וַיִּלֶּךְ אֱלִישֶׁעַ
 62 דְּמִשְׁקִי, שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא, לָמָּה הִלֵּךְ אֱלִישֶׁעַ לְדַמְשֶׁק. אָמַר רַבִּי
 63 יוֹחָנָן, שֶׁהִלֵּךְ לְהַחְזִירוֹ לְגָחִיז בְּתִשְׁבּוּכָה, וְלֹא חוֹר, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁעַ
 64 לְגָחִיז חוֹזֵר בָּךְ, אָמַר לוֹ גָּחִיז, בְּךָ מְקוֹבְלָנִי מִמֶּךָ, כָּל מִי שֶׁחָטָא
 65 וְהִחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפֵּקִין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וּמְבִאֵרֵת
 66 הַגְמָרָא, מֵאֵי עָבַד גָּחִיז לְהַחְטִיא אֶת הָרַבִּים, אִיכָא דְאָמְרִי, אֲבָן
 67 שׁוֹאֲבָת - שֶׁמִּגְבַּהֵת אֶת הַמִּתְכַּת מִן הָאֶרֶץ תִּלָּה לוֹ לְחַפְּצֵי יִרְבְּעָם
 68 - לְעַלְגֵי הוֹזֵב שֶׁהַעֲמִיד יִרְבַּעַם, וְהַעֲמִידוֹ בֵּין שְׁמַיִם לָאָרֶץ, וְהַטְעָה
 69 בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסָּבְרוּ שֶׁמֶאֱלֹהֵם עוֹמְדִים. וְאִיכָא דְאָמְרִי, שֶׁם
 70 חָקַק לָהּ אֶפְסוּפָה - עַל פִּיה שֶׁל חֲטָאת יִרְבַּעַם, וְהִיָּתָה אוֹמְרַת אֲנִי
 71 וְלֹא יִהְיֶה לָךְ, וְהַטְעָה בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסָּבְרוּ שֶׁמֶאֱלֹה מְדַבֵּרֵת.
 72 וְאִיכָא דְאָמְרִי שֶׁבְּכָךְ הִחְטִיא גָחִיז אֶת הָרַבִּים, שֶׁכֵּל עוֹד הִיָּה אֶצֶל
 73 אֱלִישֶׁעַ רַבֵּנָן דְּחָה מְסַמְיָה - הִיָּה דוּחָה אֶת הַתְּלִמִּידִים מִלְּבֹא
 74 לְלַמּוֹד לְפָנֵי אֱלִישֶׁעַ, דְּבִתְרִב מִיד אַחֵר שְׁגוֹרֵשׁ גָּחִיז 'וַיֵּאמְרוּ בְנֵי
 75 הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישֶׁעַ הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנִינּוּ וְיוֹשְׁבָיו שֶׁם
 76 לְפָנֶיךָ צַר מְנִינָו, מְכַלֵּל דְּעַד הָאִידִנָּא לֹא הוּא דְחִיק - מִשְׁמַע
 77 מִכֶּךָ, שֶׁעַד עַתָּה לֹא הִיָּה הַמָּקוֹם דְּחוּק, מִשּׁוּם שֶׁעַתָּה כִּשְׁהֵלךְ גָּחִיז,
 78 נוֹסְפוּ הַתְּלִמִּידִים.
 79 אוֹמֵרֵת הַגְמָרָא, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל שְׂדָחָה אֶת אַחֵר
 80 מִתְּלִמִּידֵי בְּיָדֵים יְדֵים מֵאִי הִיא, בְּרַחֲמֵהוּ קָא קָטִיל יְנָאי מִלְכָּא
 81 לְרַבֵּנָן - כְּשֶׁהֲרֹג יְנָאי הַמֶּלֶךְ אֶת חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּעוֹן בֶּן שְׁמַח
 82 אֲמַיְמִינְהוּ אֶחָתִיה - אַחֲתוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן בֶּן שֹׁטַח, שְׂדִיחָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל
 83 יְנָאי הַמֶּלֶךְ הִחְבִּיאָה אוֹתוֹ וּכְךָ נִיצֵל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה נִיצֵל גַּם
 84 הוּא, שְׂבֹאֲתָה שְׂעָה אֶזֶל עֵרֶק - בְּרַח לְאֶלְכַּסְנִידְרָא שֶׁל מְצָרִים, כִּי
 85 הָיָה שְׁלֵמָא - כְּשֶׁהַשְּׁלֵמִים יְנָאי הַמֶּלֶךְ עִם הַחֲכָמִים, שָׁלַח לִיָּה שְׁמַעוֹן
 86 בֶּן שְׁמַח אֲגֵרֶת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה רַבּוֹ, וּכְךָ כָּתַב לוֹ, מִנִּי - מִמֶּנִּי
 87 יְהוֹשֻׁעַ עִיר קְהוֹלָשׁ, שְׁלֹחָה אֲגֵרֶת לָךְ לְאֶלְכַּסְנִידְרָא שֶׁל מְצָרִים
 88 אַחֲתִי, בְּעָלִי - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה שְׂדִיחָה נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל שְׂרָרִי
 89 בְּתוֹכְךָ, וְאֵנִי יוֹשֵׁבֵת שׁוֹמְקָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה כִּשְׁקִיבֵל
 90 הָאֲגֵרֶת, שְׁמַע מִיָּנֶה דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה לִיָּה שְׁלֵמָא - כְּבָר שֶׁשְׁלֹם
 91 לְחֲכָמִים, וְעָלִי לְשׁוֹב. כִּי אֲתָא לָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶקְלַע לְהַחֲוֹת
 92 אוֹשְׁפִיָּא - נֹדֶמָן לְאֶבְסָנִיא אֲתוּת, קָאֵם קְמִיָּהוּ בִּיקְרָא שְׁפִיר - קָם
 93 בַּעַל אֶבְסָנִיא לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה וְתִלְמִידוֹ בְּכַבּוֹד רָאוּ, עָבַד
 94 לִיָּה יְקָרָא טוֹבָא - וְעָשׂוּ לוֹ כְּבוֹד הַרְבֵּה, יְתִיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה
 95 וְקָא מִשְׁתַּבַּח בְּאֶבְסָנִיא זֶה, בְּמָה נָאֵה אֶבְסָנִיא זֶה שֶׁמִּכְבַּדֵת אֶת
 96 הַחֲכָמִים, אָמַר לִיָּה אֶחָד מִתְּלִמִּידָיו, רַבִּי, עֲנִינָה שֶׁל בַּעֲלָה
 97 הָאֶבְסָנִיא מְרוֹשָׁת - עֲגוּלוֹת וְאֵינִן נֹאוֹת, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 98 פְּרָחִיָּה, רְשָׁעִי, בְּכָךְ אֲתָה עוֹסֵק, אֲפִיק אֲרַבְּעָה מָאָה שְׁפוּרֵי וְשִׁמְתִּיה
 99 - הוֹצִיא אַרְבַּע מֵאוֹת שׁוֹפְרוֹת וְנִידְדוּהוּ, כָּל יוֹמָא אֲתָה לְקַמִּיָּה אוֹתוֹ
 100 תִּלְמִיד לְהַתִּיר לוֹ נִידְדוּי, וְלֹא קָבָלִית רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹמָא חַד הָיָה רַבִּי
 101 יְהוֹשֻׁעַ קָרִי קְרִית שְׁמַע, וּבִתּוֹךְ כָּךְ אֲתָה לְקַמִּיָּה אוֹתוֹ תִּלְמִיד,
 102 וּבֹאוֹתוֹ הָיָה הוּא בְּרַעְיָתָה שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה לְקַבּוּלִיָּה, וְכִיּוֹן
 103 שֶׁלֹּא הִיָּה יָכוֹל לְהַפְסִיק אֲחֵי לִיָּה בִּידְרֵיהּ - הִיאָה לוֹ סִימֵן בִּידוֹ
 104 שִׁימְתִּין, אֶךְ הַתְּלִמִּיד קָבַד שֶׁבְּסִימֵן זֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְדַחָא דְחִי לִיָּה
 105 לְגַמְרִי, אֶזֶל זָקָה לְבִינְתָא פְּלָחָא - הֵלֵךְ זָקָה לְבִנָּה לְעַבּוּדָה זֹרָה
 106 וְעַבְדָּה, אָמַר לִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה, חוֹזֵר בָּךְ, אָמַר לִיָּה, בְּךָ
 107 מְקוֹבְלָנִי מִמֶּךָ, כָּל הַחוֹטֵא וּמַחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפֵּקִין בִּידוֹ
 108 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְכִיצַד הִחְטִיא אֶת הָרַבִּים, דְּאָמַר מִר, אוֹתוֹ תִּלְמִיד
 109 בִּישְׁפָּה וְחִסִּית וְהִידִּית וְהִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל.
 110 תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר, יָצַד שֶׁל תְּשַׁמִּישׁ, תִּינּוֹק,
 111 וְאִשָּׁה, לֹא יִדְחָה אָדָם אוֹתָם בְּשֵׁתִי יְדֵים, אֵלּא תְּהָא שְׁמָאֵל דְּזָחָה
 112 וְיִמִּין מְקַרְבָּת.

1 רַב וְשְׁמָאֵל נִחְלָקוּ בַּמַּעֲשֵׂה זֶה כִּיצַד נַעֲשָׂה, חַד אָמַר, שֶׁנַּעֲשָׂה בּו
 2 רַק גַּם אַחֵד, וְחַד אָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה בּו גַּם בְּתוֹךְ גַּם. וּמְבִאֵרֵת הַגְמָרָא,
 3 מֵאֵין דְּאָמַר גַּם אַחֵד סָבַר, יָצַד הָיָה שֶׁם מְבַבֵּר, דְּוִבִים לֹא הָיוּ בּו,
 4 וְנַעֲשָׂה נִסּוּ וּבֹאוּ דְּוִבִים. מֵאֵין דְּאָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה גַם בְּתוֹךְ גַּם סָבַר, לֹא
 5 יָצַד הָיָה שֶׁם וְלֹא דְּוִבִים הָיוּ, וְנַעֲשָׂה נִסּוּ וְנִהְיָה שֶׁם יַעַר, וְעוֹד נִסּוּ,
 6 שְׂהִיוּ בּו דְּוִבִים. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא, אִם לֹא הִיָּה שֶׁם יַעַר, לִשְׁם מַה הִיָּה
 7 צָרִיךְ לִנְסוּ זֶה, וְלִיָּתוֹ רַק דְּוִבִים וְלֹא לִיָּתוֹ יָעַר. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא,
 8 מִשּׁוּם דְּבִעְיָתִי - יִרְאִים הַדְּוִבִים וְאֵינִם מְזִיקִים כְּשֶׁאֵין לָהֶם יַעַר
 9 לְהַסְתֵּר בּו, וְלִכְךָ הוֹצִרְכּוּ שְׁנֵי נִסִּים.
 10 אָמַר רַבִּי תִּנְיָא, בְּשִׁבְלֵי אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים קְרַבְנוֹת שֶׁחֲקָרִים בְּלָק
 11 מִלֵּךְ מוֹאֵב כְּשֶׁבֶא בַּלְעַם לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עֲלָתָה בִּידוֹ לְקַלֵּלָם,
 12 עֲלָה בִּידוֹ זֹאת שֶׁתְּחַחֵל עֲלֵיהֶם קִלְלָה אֱלִישֶׁעַ, וְעַל יְדֵי כֶךָ הוֹבְקָעוּ
 13 מִיִּשְׂרָאֵל אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים יְלָדִים כְּמִסְפֵּר קְרַבְנוֹתוֹ. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא,
 14 אֵינִי - וְכִי זֶה הִיָּה שְׂכָרוֹ, וְהָאָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק
 15 אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְאֵה עַל פִּי שְׁלֹא לְשִׁמָּה, שְׁמִתוֹךְ שְׁלֹא
 16 לְשִׁמָּה בֹא לְשִׁמָּה, שֶׁבְּשִׁכָר אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים קְרַבְנוֹת שֶׁחֲקָרִים
 17 בְּלָק מִלֵּךְ מוֹאֵב לְמֹרֹת שְׁלֹא הִיָּתָה כּוֹונָתוֹ לְמִצְוָה, אֵלּא לְקַבֵּל
 18 רְשׁוֹת לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֹה יוֹצֵאתָ מִמֶּנּוּ רוֹת הַמּוֹאבִיָּה, שִׁיָּצָא
 19 מִמֶּנּוּ שְׁלֹמָה, שְׁכָתוֹב בִּיה 'אֶהָ עוֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמָה', וְאָמַר רַבִּי
 20 יוֹסִי בֶן חוּנִי, שֶׁאֵין כֶּךָ הוּא, כִּי רוֹת בְּתוֹ שֶׁל עֲגוּלוֹן בְּנֵי שֶׁל בְּלָק
 21 הָיָתָה, הָרִי שְׂכָר אַחֵר הִיָּה לוֹ עַל קְרַבְנוֹתָיו. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא,
 22 לְמֹרֹת שְׂכָרוֹ הִיָּה שִׁיָּצָא מִמֶּנּוּ רוֹת, בְּכָךְ לֹא הִיָּה לְשִׁכָרוֹ, שְׂהִי
 23 תְּאֻמָּתוֹ מִיָּהָ עַל יְדֵי קְרַבְנוֹת אֵלּוּ לְקַלֵּלָה הָיָה - שִׁיּוּכָל לְקַלֵּל אֶת
 24 יִשְׂרָאֵל, וְעֲלָתָה זֹאת בִּידוֹ בְּתִינּוֹקוֹת אֵלּוּ.
 25 הַגְמָרָא חוֹרֵת לְעַנֵּן אֱלִישֶׁעַ, שְׂבֹא לִירִיחוֹ כִּדִּי לְרַפָּא אֶת הַמִּים שְׂבֹה.
 26 נֶאֱמַר שֶׁם, 'וַיֵּאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישֶׁעַ הִנֵּה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר
 27 טוֹב כְּאִשֶּׁר אֲדִנִּי רוֹאֶה וְהַמִּים רַעִים וְהָאֶרֶץ מְשֻׁכֶּלֶת' וְגו', וְתַמְזָה
 28 הַגְמָרָא, וְכִי מֵאַחֵר דְּמִים רַעִים וְאֶרֶץ מְשֻׁכֶּלֶת, אֵלּא מַה מוֹבְכָתָה.
 29 אָמַר רַבִּי חֲנִי, אֲפִילוֹ מִקּוֹם רַע, בְּעֵינֵי יוֹשְׁבֵי הַמָּקוֹם טוֹב הוּא, כִּי הָיָה
 30 מִקּוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.
 31 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה מִינֵי חֲסִידוֹת הָיוּ שֶׁבָּהֶם גַּם דְּבַר גְּרוּעַ נִרְאָה
 32 לוֹ טוֹב, הָיוּ מִקּוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, הָיוּ אִשָּׁה עַל בְּעָלָהָ, הָיוּ מִקָּח עַל
 33 מְקַחָהּ וְלֹקְחוֹ.
 34 תִּנּוּ רַבֵּנָן, שְׁלֹשָׁה חֲלָאִין חֲלָה אֱלִישֶׁעַ, אַחֵד בַּעוֹן שֶׁנִּיָּרָה דְּוִבִים
 35 בְּתִינּוֹקוֹת, וְאַחֵד בַּעוֹר שֶׁדְּחָפוּ לְגָחִיז וּגְרוּשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּשֵׁתִי יְדֵים,
 36 כִּי שִׁיתְּבָאֵר בְּהַמְשָׁךְ, וְאַחֵד שְׁמֵת בּו, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְאֱלִישֶׁעַ חֲלָה אֶת
 37 חֲלִיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּו', הָרִי שְׁלֹשָׁה חֲלָאִים אֲמוּרִים, 'חֲלָה', 'אֶת חֲלִיו',
 38 וְאִשֶּׁר יָמוּת בּו'.
 39 תִּנּוּ רַבֵּנָן, לְעוֹלָם תְּהָא שְׁמָאֵל שֶׁל אָדָם דוֹחָה אֶת הַחוֹטֵא וְיִמִּין
 40 מְקַרְבָּת אוֹתוֹ, לֹא בְּאֱלִישֶׁעַ שֶׁדְּחָפוּ לְגָחִיז בְּשֵׁתִי יְדֵיו, וְלֹא
 41 בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחִיָּה שֶׁדְּחָפוּ לְאַחֵר מִתְּלִמִּידָיו בְּשֵׁתִי יְדֵיו.
 42 מְבִאֵרֵת הַגְמָרָא, אֱלִישֶׁעַ מֵאִי הִיא, דְּבִתְרִב שֶׁנַּעֲשָׂה שְׂרִיפָא אֱלִישֶׁעַ
 43 אֶת נַעֲמָן שֶׁר צָבֵא אֲרַם מִצְרַעְתּוֹ, וְסִירַב לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כָל מִתּוֹן, הֵלֵךְ
 44 אַחֲרָיו גָּחִיז מִשְׁרָתוֹ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ כִּסֵּף וּשְׂתִי חֲלִיפּוֹת, 'וַיֵּאמְרָה
 45 נַעֲמָן הוֹאֵל קַח בְּכָרִים' וְנָתַן לְגָחִיז שְׂתִי כְּכֹרֹת כִּסֵּף, וּשְׂתִי חֲלִיפּוֹת
 46 גְּדִים, וְכִתְבִּי כְּשֶׁבֶשׁ אֵל אֱלִישֶׁעַ, הוֹכִיחֵהוּ אֱלִישֶׁעַ 'וַיֵּאמְרָה אֲחֵי לֹא
 47 לָבִי חֵלֶךְ בְּאִשֶּׁר הָפַךְ אִישׁ מַעַל מִכְּרַבְכֶּם לְקִרְאָתְךָ הָעַת לְקַחֵת
 48 אֶת הַכֶּסֶף וְלְקַחֵת בְּגָדִים וְיִתִּיתֶם וּבְכָרִים וְצִאָה וּבְכָרִים וְעֲבָדִים
 49 וְשִׁפְחוֹת' הָרִי שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים הוֹכִיחוּ כָאֵן, וְתַמְזָה הַגְמָרָא, וְכִי שְׁקִיל
 50 בּוֹלִי הָאֵ - וְכִי כָל כֶּךָ הוּא לָקַח, הֵלֵא כֶּסֶף וּבְגָדִים בְּלִבָּד הוּא
 51 דְּשִׁקִּיל כְּכַתּוּב שֶׁם. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, בְּאוֹתָהָ שְׁעָה שְׂבֹא נַעֲמָן לְפָנֵי
 52 אֱלִישֶׁעַ הָיָה אֱלִישֶׁעַ עוֹסֵק עִם תְּלִמִּידוֹ וְעַם גָּחִיז בְּשִׁמְנֵה שְׂרָצִים
 53 שֶׁהֵם אֵב דְּטוֹמָאָה, וְכִשְׁלַקָּה גָחִיז כִּסֵּף וּבְגָדִים, שִׁישׁ בְּהֵם כִּדִּי לְקַנּוֹת
 54 כָּל דְּבָרִים חֲלָל, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁעַ, רְשָׁעִי, הִנֵּי עַת לִיְשׁוּל שְׂכָר
 55 תּוֹרַתְךָ שֶׁעַסְקָה בְּסוּגִיָּת שְׁמִנָּה שְׂרָצִים וּכְגוֹד זֶה קִבְּלָת כְּשִׁיעוֹר
 56 שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים בַּעוֹלָם הוּא, וְתִידְחָה לְעוֹלָם הַבָּא, וְנוֹסַף עַל כֶּךָ,

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד א

רש"י

רש"י

27 אכסניא זו יפה. במעשית: טרוטות. עגלות: כבד אתה עוסק. מסתכל באשת איש: אחי
28 ליה בידיה. שיקבלנה יצר. של תשמיש תקרבונו נמין שלא יקרוץ בפריה ורביה, וכן תינוק
29 פן יברח ויאבד את עצמו, ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה.
30 סתני. תצא ותרעה בעדר. כשאר חליו, והאי תנא לית לה דאמרקין בבמה דובתי
31 עגלה. ערופה נאסרה מתים וירידתה נעלה
32 איתן אוסרתה, ובמסכת ברייתות מוקמינן לה
33 למלתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (ף כה).
34 כפרה ספקיה. היא עשוקה את שלה, ואם לא
35 נמצא החורג נחבפר הספק ולכשנמצא נעשה
36 ודאי ויחרג, ומידה היא באסור הנאה וידה
37 קומא דכפרה כתיב בה כקדשים: שנים אוסרים
38 ראינו לא היו עורפין. דתא נודע מי הכהו ואע"פ
39 שאינו עכשיו בפנינו לדנוה: כמלה עגלה ערופה.
40 שהרי מכירין (וא) כהן מי הרגיל בהו להרוג לא
41 אפקוד. על גיאותו נשיתכס לדקדק, ומפני מה על
42 בנותיכם כי תנוניה, ועוד כי הם עם הזונות
43 יפרדו, הם עצמן נזאפין כפרדים הללה
44 האשכולית מפרש בגמרא שהכל בהו, עד ימיהן
45 לא היה מחלוקת בחבמי ישראל, כלן היו
46 אומרים דברים בנתינתן למשה מסיני, וכן
47 הראשונים שנקלו בסמיכת קרבנות ביום טוב
48 בדאמרין בחגיגה (ף טו), והוא היה מחלוקת
49 ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר
50 חזרות הפעשה. שלא היו מתורני בערתי הקדש
51 בו, ובגמרא מפרש טעמא: עוררין וניקפין.
52 בגמרא מפרש טעמא:

1 ליהו דבים ולא ליהו יצר. מאי עבד ליה יצר דקריה ליה גם: דבעיתי. הדבים להתגרות
2 בהם בשאין מקום קרוב להם לנט וללהתבטאות, וכשהן קרובים ליצר יוצאין בהבטחה:
3 ובה וצתה סטנו רות. שציצא ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות, אלמא זה היה
4 שבה לקללה הוה. למעט את ישראל, ואותה כונה כאן נתקיימה: ואלא מאי מבינותיה.
5 דמקום הואיל והמים רעים והארץ משכבת: חן
6 מקום על יושביו. ואפלו הוא רע נראה להם טוב:
7 חן האשה. תמיד על בעלה, ואפי' היא מכשרת
8 נושאת חן בעיניה: אחר שגרה דבים. בעון שגרה
9 דבים בתנוקות. חלה, חר, את חליו תרי, וחד
10 אשר ימות בו: מי שקיל בלי הא. בהאי קרא
11 כתיב שמונה דברים, כסף ובגדים וצאן ובקר
12 ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ובגדים
13 הוא דשקל. דכתיב ויצר כברים כסף בשני
14 חריטים ושתי חליפות בגדים: בשמונה שריצים.
15 בפרק שמונה שריצים (פג טו) הגיע עת ליפול
16 שגר. תורתך בעולם הזה: אכן שואבת.
17 שמוגבת את המתכת מן הארץ ועממדתו
18 בארץ ויעי' אותו אכן העמיד העגלים של
19 ירבעם בארץ: רבנן דחיה. דוחה היה את
20 התלמידים מפני אלשיע כשהיה משמש לפניה.
21 דכתיב לאחר שפרש ממנו המקום אשר אנהו
22 יושביר בית המדרש של רבנן צר ממנו, שנתוסף
23 התלמידים שהיה נהני דוחה: יצא מלכא קטילה
24 לרבנן. בדאמרין בקדושין בהאומר לשלוחו וף
25 טו: בעלי שריי כתיבה. נשיא היה בדאמרין
26 בחגיגה (ף טו): קם כפיהו שפיר. כבדת:

18 על בעלה, חן מקח על מקחו. תנו רבנן: שלשה חלאין חלה אלישע: אחד שגירה דובים, ואחד שדחפו לגחיו בשתי
19 ידים, ואחד שמת בו, שנאמר "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו". תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא
20 כאלישע שדחפו לגחיו בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו. אלישע מאי היא? דכתיב: "ויאמר
21 נעמן הואל קח כפרים" וכתביב: "ויאמר אליו לא לבי הלך באשר הפך איש מעל מרפכתי לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת
22 בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" ופי שקיל פוליה הא? כסף ובגדים הוא דשקיל! אמר ר' יצחק: באותה שעה
23 היה אלישע עוסק בשמונה שריצים. אמר לו: רשע, הגיע עת ליפול שגר שמונה שריצים "וצרעת נעמן תרפך בך ובורעך לעולם".
24 "וארבעה אנשים היו מצרעים" אמר ר' יוחנן: זה גחיו ושלשת בניו. "ויבא אלישע דמשק" למה הלך? אמר ר' יוחנן: שחלף להתחזיר
25 לגחיו בתשובה, ולא חזר. אמר לו: חזור בך. אמר לו: בך מקובלני ממך, כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו
26 לעשות תשובה. מאי עבד? איבא דאמר: אכן שואבת מלה לו לחמאת ירבעם, והעמידו בין שמים לארץ. ואיבא דאמר: שם
27 חקק לה אפומיה, והיתה אומרת "אנכי" ולא יהיה לה. ואיבא דאמר: רבנן דתה מקפיה דכתיב "ויאמרו בני הנביאים אל אלישע
28 הנה נא המקום אשר אנהו יושבים שם לפניה צר ממנו" מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק. יהושע בן פרחיה מאי היא? דברהו
29 קא קטיל יצאי מלכא לרבנן, שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים: אחותי! בעלי שריי בתוכך ואני יושבת
30 שלמא, שלח ליה שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים: אחותי! בעלי שריי בתוכך ואני יושבת
31 שוממה. אמר: שמע מניה, הוה ליה שלמא. פי אתא, אקלע לההוא אושפיזא. קם כפיהו ביקרא שפיר, עבדי ליה יקרא טובא.
32 יתיב וקא משתבת, כמה נאה אכסניא זו! אמר ליה ישו הנוצרי: רבי, ענייה טרוטות. אמר ליה: רשע, כבד אתה עוסק? אפיק
33 ארבע מאה שפורי ושמתיה. כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה. יומא חד הוה קרי קרית שמע, אתא לקמיה, הוה ברעמיה לקבוליה
34 אחיו ליה בידיה, סבר מרחא דחי ליה, אול זקף לביתא, פלחא, אמר ליה: חזור בך! אמר ליה: בך מקובלני ממך, כל החוטא
35 ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. דאמר מר: ישו הנוצרי כישע והסית והדיח והחטיא את ישראל. תניא ר'
36 שמעון בן אלעזר אומר: יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: מרתני' נמצא החורג עד שלא נערפה העגלה, תצא
37 ותרעה בעדר. משנערפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה. כיפרה ספקיה, והלכה לה. נערפה העגלה ואחר
38 בך נמצא החורג, הרי זה יחרג. עד אחד אומר "ראיתי את החורג" ועד אחד אומר "לא ראיתי", אשה אומרת "ראיתי" ואשה
39 אומרת "לא ראיתי", היו עורפין. עד אחד אומר "ראיתי" ושנים אומרים "לא ראיתי", היו עורפין. שנים אומרים "ראינו" ואחד אומר
40 להן "לא ראיתם", לא היו עורפין. משרבו הרוצחניו, כמלה עגלה ערופה. משבא אלעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה היה נקרא,
41 חזרו לקרותו "בן הרצחן". משרבו המנאפים פסקו המים המרים, ור' יוחנן בן זכאי הפסיקו, שנאמר: "לא אפקוד על בנותיכם כי
42 תנוניה ועל פלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'". משפחת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים, כמלו האשכולית,
43 שנאמר: "אין אשכול לאכול בכפרה אותה נפשי". יוחנן כהן גדול העביר חזרית המעשה, אף הוא כמל את המעוררין ואת הנוקפין.

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד ב

רש"י

עד ימיו היה פטוש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחלו של מועד לעשות מלאכת דבר
האבר שמותרת בוועד, ועמד הוא וגור על הנפחים אפילו בדבר האבר, מפני שקולן
נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבר, והכי אמרין לה במועד קטן וילא:
כל ימיו לא הערד אדם לשאל לחברו על הדמאי. אם מעשר אם לא, שהוא התקן
שהיה כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: גמ'
אפילו אחר בסוף העולם. הכיר בו: והא אמר
עולא בו: סוגיא זו בלה פרשתיה בפרק מי
שקבא (שיל לא) ואניה חלוקה כאן כלום: אלא
על הספק. ועקשיו יודעים את התורגמים מי הם:
נגמק מוען. נאמן באשה האסורה לו, בין מוז
שנתקרה בין מאתרה: עון דכניה ודבנתיה. שהם
נואפין: לא אינו מונע את אשתו מלדק: תא
שמע לא אפקוד. לדקדק את הנשים, ומה טעם
על גנותיכם כי תונניה נהניו הדיני. דמתוך
שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לענן בדיו
ובאסור וזהר להורות לצבור, ומתוך כך
לסתלקלוק מעשיהם, וכיון שכן אלו להקדיח נח
רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישה. תא
עורכי הדין, ומתלששים עם הדין לפתוח
להם פתח בכותו של זה ובחובו של זה: דה רב
חרון את. שעל חסתי המשפט חרון אף בא.
שנאמר (סוטה כז) אם ענה תענה אותו וגו' וזהר

עד ימיו היה פטוש מכה בירושלים, ובימיו אין צריך
לשאל על הדמאי: גמ' תנו רבנן: מנין שאם נערפה
העגלה ואחר כך נמצא ההורג, שאין פוסלת אותו?
תלמוד לומר: "ולא רץ לא יכפר לדם אִשֶּׁר שָׁפַךְ בָּהּ
כי אם בדם שפכו": עד אחד אומר "ראיתי את
ההורג" וכו': מעמא דמכחיש ליה, הא לא מכחיש
ליה, עד אחד מהימן, מנהני מילי? דתנו רבנן: "לא
נודע מי ההורג" הא נודע מי ההורג, אפילו אחד
בסוף העולם לא היו עורפין. ר' עקיבא אומר: מנין
לסתדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מפירין
אותו, שלא היו עורפין? תלמוד לומר: "ועינינו לא
ראו" והלא ראו. השתא דאמרת עד אחד מהימן,
איך חד הכי מצי מכחיש ליה? והאמר עולא: כל
מקום שהאימנה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין

דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא: תני: לא היו עורפין. וכן אמר ר' יצחק: תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר: תני:
היו עורפין. ור' חייא קשיא דעולא! לא קשיא, כאן בבית אחת, כאן בזה אחר זה. תנן: עד אחד אומר "ראיתי את ההורג"
ושנים אומרים "לא ראית" היו עורפין. הא חד וחד, לא היו עורפין. תויבא דרבי חייא. ולפעמיה, אימא סיפא: שנים אומרים
"ראינו" ועד אחד אומר "לא ראיתם" לא היו עורפין, הא חד וחד, היו עורפין. אלא מתניתין בפסולי עדות, ובר' נחמיה, דאמר:
כל מקום שהאימנה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים איש אחד בשני אנשים באיש אחד. ואיבא דאמרי,
כל היכא דאתא עד אחד בשר מעיקרא, אפילו מאה נשים כי אחד דמיין. והכא בבאי עסקינן? בנן דאתאי אשה מעיקרא.
ותרצה לדרבי נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום שהאימנה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה
אחת בשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד, כי פלגא ופלגא דמי. ותרת פסולי עדות למה לוי? מהו דתימא: כי
אולינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא, קא משמע לן: משרבו הרוצחין בו: תנו רבנן: משרבו הרוצחין במלה עגלה
ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק. משרבו הרוצחין בגלוי, במלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין בו: תנו רבנן, "נגמק
האיש מעון" בזמן שהאיש מנוקה מעון, היום בודקין את אשתו. אין האיש מנוקה מעון, אין היום בודקין את אשתו. ואומר:
"לא אפקוד על גנותיכם כי תונניה" כו'. מאי ואומר? וכי תימא: עון דידיה אין, דכניה ודבנתיה לא, תא שמע "לא אפקוד על
גנותיכם כי תונניה ועל פלותיכם כי תנאפה". וכי תימא: עון אשת איש אין, עון דפניה לא, תא שמע "כי הם עם הזנות
יפרדו ועם הקדושות יזבחו" וגו'. מאי "ועם לא יבין ילבט"? אמר ר' אלעזר: אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפדין על
עצמכם, מים בודקין גשותיכם. ואם לאו, אין המים בודקין גשותיכם. משרבו בעלי הנאה, נהניו הדין ונתקלקלו הפעשים ואין
נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין, בטל "לא תגורו" ופסק "לא תבירו" ופרקו עול שמים, ונתנו עליהם עול בשר ודם. משרבו
לוחשי לחישה בדין, רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: "בקרב אלהים יפוט". משרבו "אחרי בצעם לבם
הלך", רבו "האמרים לרע טוב ולטוב רע". משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, רבו "הוי הוי", בעולם. משרבו מושכי הרוק,
רבו היהירים ונתמעטו התלמידים, ותתורה חוזרת על למדיה. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו
רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמנהר, אפילו איניש ביתיה לא מקבל. שנאמר: "גבר דהיר ולא יגוה" לא יגוה
אפילו בגוה שלו, מעיקרא קפצה עליה, לסוף מיתול עליהו. משרבו ממילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והפניית משפט,
ופסקה טובה. משרבו "מקבלני טובתך" ו"מחוקני טובותיך", רבו "איש הישר בעיניו יעשה" שפלים הונבהו והגבוהים הושפלו,
ומלכותא אולא ונולא. משרבו צרי עין וטורף טרף, רבו מאמצי הלב וקוצפי דים מלחלות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר
לך פן וגו'. משרבו "נטיית גרון ומשקרות עינים", רבו מים המרים אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים ונתקצרו
השנים, דכתיב: "ושונא מתנת יחיה". משרבו וזוחי הלב, רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל
צורך, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן הגוים. היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל
לפנים והם לאחור: משמות יוסי בן יעזר כו'. מאי "אשכולות"? אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול
העביר הורדית המעשר כו'. מאי מעמא? אמר ר' יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו פתיקונו, דרחמנא אמר דיהבי ללויים,
ואין

רש"י

אפי' נצב בעדת אל. בזמן שבקרב אלהים ויפוט: חוליב אחר בצעם. להנאתם: האומרים
לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו היו. דכתיב הוי הוי בהויא פרשתא טובא:
מושכי הרוק. מאריכין הרוק. ומדת גאון הוא: ונתמעטו התלמידים. בדקיל (ומסין זה
מש: סימן לגלות הרוח גניית של תורה: חוזרת על למדיה. מתורת אולי תמצא למדיה:
ולכפוף ממילי עליהו. נמאס בעיניהם: ספלי
מלאי. הדינים מטילין מלאי פרקטיא שלום
על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה
שישתכרו הדינן על דהו רבו איש הישר בעיניו
יעשה. שהרואה שהדין מסבירים לו פנים מפני
טובה שעשה לו ואינו מתנאם מהם: שפלים
הנבהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים, ואין
נכר בין גבוה לשפל: ופולחא. מלכותם של
ישראל אולא ונולא. הולכת ומתגדלת: צרי עין.
מלחנות אחרים במקומם: טורף טרף. גולנים
ומאמצי הלב מן הקטנים לרבים: רבו מים
המרים. רבו המקראים לנשותיהם והיה למים
המרים להרבות: אלא שפסקו מלחשקותם.
כדאמרין שאין המים בודקין משרבו המנאפים:
וזוחי הלב. שאין מניין את אונם לשמוע: פה
מפי רבם וסומכים על ביתם לדקדק שמועתם:
ישראל לפנים. כנוי הוא: שהכל בו. תורה
באמתה ואין דפי ושכחה ומחלוקת:
ואין

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם כאן תוכל לדקדק, שרק משום
שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, **הא** אם היו
חד וחד, **היו עורפין** משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך,
הרי יש סתירה בכך מן הרישא לסיפא. **אלא** בהכרח **מתניתין** **בזוה**
הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השניה בה, **בפסולי עדות**
המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד
שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, **וכדרכי נחמיה, דאמר**,
כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים
להכחישו, **הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
היא המכרעת, **ועשו משום כך עדות שתי נשים באיש אחד** -
המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו **בשני אנשים באיש**
אחד ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה,
שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו,
וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים
אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד
כשר אומר לא ראיתו, לא היו עורפין.
ואיבא דאמר, כל היכא דאתא עד אחד בשר מעיקרא, אפילו
מאה נשים שמעידות כנגדו כי אחד דמין - הרי הן כאחד
המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול
להכחישו, וכאומר לעיל, **והקא** במשנתנו, שהעמדנו אותה
שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כיון שנים, **במאי עסקינן**,
כשהעד האחד האמור במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, **כגון**
דאתאי אשה מעיקרא - שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את
ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית,
ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות
אותה, וכך הוא פירוש המשנה, **ויתיצה לדרכי נחמיה הכי** - ולפי
זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, **רבי נחמיה אומר**
כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים
להכחישו, **הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
היא המכרעת, ועל כך תוסף פירוש, **ועשו שתי נשים באשה אחת**
שמכרעת אותה **בשני אנשים באיש אחד** שמכריעים אותו, ודווקא
שתי נשים המעידות כנגד אשה, **אבל שתי נשים באיש אחד, כי**
פלגא ופלגא דמי הרי הם כמחצה על מחצה, ולכן, כשבאו בבת
אחת, הרי הן מכחישות אותו והעגלה נערכת, אבל כשבאו אחר
שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות
להכחיש את עדותו.
שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחיידושה
הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, **ויתרתי בבית על פסולי עדות**
למה לי הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים
אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים
ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק
הרישא, **מהו דתימא** - היית אומר, **כי אזלינן בתר רוב דעות**, רק
בכיון הרישא שהוא **לחומרא** שעל ידי כך נערוף את העגלה, **אבל**
כשהוא **לקולא** שעל ידי כך לא נערוף את העגלה כגון ששני פסולים
אומרים ראינו ואחד אומר לא ראיתם **לא** נלך אחר רוב דעות, ויכול
האחד להכחישם, ונערוף את העגלה, **קא משמע לן** הסיפא, שגם
אז הולכים אחר רוב דעות, ואין האחד יכול להכחישם, ואין עורפין
את העגלה.
שנינו במשנה, **משרבו הרוצחין בו, תנו רבנן, משרבו הרוצחין**
במלה עגלה ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק שאין
יודעים מי ההורג, ולכן **משרבו הרוצחין בגלוי** והרי ההורגים
מוכרים לנו, **במלה עגלה ערופה**.
שנינו במשנה, **משרבו הרוצחין בו, תנו רבנן**, נאמר בפרשת סוטה
'ונקה האיש מעון', מכאן אנו למדים, **בזמן שהאיש מנוקה מעון**,
המים בודקין את אשתו אם חטאה או לא, אבל אם אין האיש
מנוקה מעון, אין המים בודקין את אשתו, וכיון שרבו הנואפים,

עד ימיו של יוחנן כהן גדול היה פטויש מכה בירושלים בבית
הנפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המותרת בחול
המועד, והוא גור על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
ובימיו של יוחנן כהן גדול אין אדם הנזהר במעשרות צריך לשאול
על הקמאי - על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו
החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות
מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.
נמא. תנו רבנן, מנין שאם נערפה העגלה ואחר כך נמצא
ההורג, שאין עריפת העגלה פומרת אותו ממיתה, תלמוד לומר,
"ולא יאין לא יכופר לרם אשר שפך דם בי אם דם שפכה".
שנינו במשנה, עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר
לא ראיתי בו' היו עורפין. מדייקת הגמרא, **משמא דמכחיש ליה** -
דווקא כשעד אחד מכחישו, **הא** אם לא מכחיש ליה אחר, עד אחד
מחמין להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה,
מבאר הגמרא, **מנהני מילי** שעד אחד נאמן בכך, **דתנו רבנן**,
נאמר בפסוק **לא נודע מי הכהו, הא** - משמע מכאן, שאם נודע
למישהו מי הכהו, אפילו אחד בסוף העולם הכירו, לא היו
עורפין ומכאן שעד אחד נאמן. **רבי עקיבא אומר, מנין למנהדרין**
שראו אחד שחרה את הנפש, ואין מכירין אותו, שלא היו
עורפין, תלמוד לומר מה שנאמר בפסוק שעל הזקנים לומר ועינינו
לא ראו, והלא ראו, ומכאן שבסנהדרין גם ראייה לבדה פוטרת
מעריפה, אבל ראית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.
מקשה הגמרא, **השתא דאמרת** שבעריפת עגלה עד אחד מחמין,
איך חד היכי מצי מכחיש ליה - כיצד יכול העד האחר להכחישו,
ולגרום בכך שנתבטל עדותו ושתערף העגלה, **והאמר עולא, כל**
מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן עדות גמורה כאילו הוא
שנים, **ואין דבריו של אחד** הבא להכחישו עומדים במקום שנים.
מתרצת הגמרא, **אמר לך עולא** אין לשון המשנה שאמרה 'היו
עורפין' מתוקן, אלא **תני במשנה**, 'עד אחד אומר ראיתי את ההורג
ועד אחד אומר לא ראית, לא היו עורפין' כי אין עד אחד יכול
לבטל את העדות הראשונה. **וכן אמר רבי יצחק, תני במשנה לא**
היו עורפין, ורבי חייא אמר, תני במשנה 'היו עורפין' כפי הלשון
שלפנינו, שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה.
מקשה הגמרא, **ולרבי חייא** שאינו מתקן את לשון המשנה, **קשיא**
דעולא שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד
הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, לא קשיא, **כאן** במשנתנו
שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני
העדים **בבת אחת** והעיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון
שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישו
ולגרום שלא לתקבל, אבל **כאן** בדברי עולא שאמר שאין השני יכול
להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים **בזה אחר זה**, שכיון
שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול
להכחישו.
מקשה הגמרא, **תנן בהמשך המשנה, עד אחד אומר ראיתי את**
ההורג, ושנים אומרים לא ראית, היו עורפין, ולכאורה אין בכך
שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה
דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון,
בטלה העדות הראשונה, **הא** אם היו חד וחד, לא היו עורפין משום
שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישו, וכדברי עולא
שני לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן **תיבכתא**
דרבי חייא ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.
מתרצת הגמרא, **למיטעמיה** - שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין
לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, **איבא סיפא**
בהמשך המשנה, **שנים אומרים ראינו את ההורג ועד אחד אומר**
לא ראיתם, לא היו עורפין, והרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שנינו במשנה, כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי. 57
אומרת הגמרא, בדיאמן לעיל בסוגיא, שיוחנן כהן גדול גזר על 58
הדמאי, שהקונה פירות מעם הארץ עליו להפריש מהם מעשרות, 59
ולכך לא היו שואלים חבר שלקח פירות מעם הארץ אם מעושרים 60
הם, שודאי עישרם, בתקנת יוחנן כהן גדול. 61
משנה. המשנה ממשיכה למנות את המעלות הטובות שהיו הולכות 62
ופוסקות מישראל בהדרגה, משבטלה סנהדרין, בטל השיר מבית 63
המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו'. משמנתו נביאים 64
הראשונים, בטלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, בטל 65
השמי, ונפת צופים, ופסקו אנשי אמה מישראל, שנאמר, 66
הושעיה ה' כי נמר חסיד וגו' ומסים הפסוק כי פסו אמונים מבני 67
אדם. 68
רבי שמעון בן גמליאל אומר, העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית 69
המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לכרבת, וניפל 70
טעם הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניפל טעמן הפירות. רבי 71
שמעון בן אלעזר אומר, הסתירה שלא נשמרה נמלה את (הטעם 72
ואת) תרית, המעשרות שלא ניתנו נמלו ונמלו טעמן הדגן. והכמים 73
אומרים, הנינו והכשפים כילו את הכל. 74
גמרא. שנינו במשנה, שמשבטלה סנהדרין בטל השיר מבית 75
המשתאות, ולמדו זאת מבישיר לא ישתו יין. שואלת הגמרא, 76
וממאי דמשבטלה סנהדרין בתיב מקרא זה. אומר רב הונא בריה 77
דרב יהושע, דאמר קרא אחר, באיכה, וקנים משער שבתו 78
בחורים מננינתם, הרי שהשביטה מהנגינה תליה בהשבתת 79
הסנהדרין. 80
אמר רב, אודנא דשמעא וקרא - אוון ששומעת זמר תעקר. אומר 81
רבא, וקרא שנשמעת בביתא, חורבא מזומנת בסיפא - במפתן 82
הבית, שנאמר, קול ישור פחלון חרב בפה כי איוה ערה" 83
ומדרש, שבעון קול המשוור בחלון, יהיה חורב במפתן הבית. 84
אומרת הגמרא, מאי כי איוה ערה, אומר רבי יצחק, וכי בית 85
המסובב בארזי עיר הוא - האם הוא כעיר שקשה להחריבה, 86
אלא אפילו בית המסובב בארזים גם הוא מתרועע ונשבר. אומר 87
רב אחי, שמע מינה מפסוק זה, כי מתחיל חורבא בבית. בסיפא 88
- במפתן הבית הוא מתחיל, שנאמר 'חרב בפה'. ואיבעית אימא 89
יש ללמוד דבר זה מוקרא, ושאיה יובת שער - בית השמש מאין 90
ישוב, השדים מכתתים את שערי. אומר רב בר רב אחי, לדידי חיי 91
ליה - אני ראיתי לאותו שד ומננה כי תורא - ומנגה את שערי 92
הבית כשור. 93
אמר רב הונא, וקרא דנגדי - הזמר שמזמרים מושכי הספינות, 94
שמטרתו לזרז במלאכתם, ודבברי - ושל החורשים בשוורים, 95
שמטרתו לכוון את השוורים לתלמיהם, שרי - מותרים, ואין בכך 96
משום איסור זמר. אבל דנגדא - של אורגים אסיר לפי שמטרתו 97
היא לשחוק. מספרת הגמרא, רב הונא בטיל וקרא - אסר על בני 98
דורו לומר בביתם ובבית המשתה, עקב כך בא שפע לעולם, קם 99
מאה אוויו ביווא ומאה סאה חיימי ביווא - עמדו מאה אווים 100
במחיר זה, ומאה סאה חיימים בזה, ולא איבעי - ולא רצו לקנותם 101
אפילו בכך, אתא רב חסדא, ולילי ביה - זלזל בגזרתו של רב הונא, 102
ולא הקפיד למחות במזמרים, עקב כך הופסק השפע, איבעא אוווא 103
ביווא ולא משתבח - התבקש אוו אחד בזה ולא נמצא. 104
אמר רב יוסף, ומרי גברי ועני נשי - מזמרים אנשים ועונות להם 105
נשים, הרי זה בגדר פריצותא, לפי שקול באשה, ערה, ואילו ומרי 106
נשי ועני גברי - מזמרות נשים ועונים להן אנשים, הרי זה מבטלי 107
את היצר באש שנאחות בנעורת, שואלת הגמרא, מאחר ששני 108
הדברים אסורים, למאי נפקא מינה עליו לדעת איזה יותר חמור, 109
עונה הגמרא, לבטולי הא מקמי הא - להעדיף לבטל את החמור 110
מפני הקל, שאם אין בכוחו לבטל את שניהם, עליו לבטל את זמר 111
הנשים ועניית האנשים, שהוא כאש בנעורה. 112

ואנן קא יהינן לכהנים - ואנו נותנים אותו לכהנים, לפי שקנס 1
עזרא הסופר את הלויים, על שלא עלו עמו מבבל, ולכך אינו יכול 2
לומר 'ככל מצותיך אשר צויתני', שואלת הגמרא, ולדי - יתודה 3
אשאר מעשרות שאותם נתן כדן. אומר ריש לקיש, כל בית שאין 4
מתודה על מעשר ראשון, שוב אין מתודה על שאר מעשרות. 5
אומרת הגמרא, מאי טעמא, אמר אבי, הואיל ופתח בו התשוב 6
בפרשת וידוי מעשרות תחילה שנאמר 'ונתן ללוי, לגר ליתום 7
ולאלמנה, וללוי' הוא מעשר ראשון הניתן ללויים, וכיון שהוא נכתב 8
תחילה, הוא העיקר, ואם אינו מתודה עליו, אינו מתודה אף על יתר 9
המעשרות. 10
מקשה הגמרא, מכלל - מתוך טעמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא היו 11
נותנים מעשר ראשון כדינו, משמע דאפרשי הווי מפרשי את 12
המעשר כדינו, אלא שהנתינה לא היתה כדינה, והא תניא, אף הוא 13
- יוחנן כהן גדול ביטל את הדין, ונדר על הדמאי - על פירות עם 14
הארץ, לפי ששלה לבדוק בכל גבול ישראל האם מפרישים תרומות 15
ומעשרות כראוי, ורואה שאין העם מפרשים אלא תרומה גדולה 16
בלבד לפי שיש על האוכלה עון מיתה בידי שמים, ומעשר ראשון 17
ומעשר שני, מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין, אמר להם, 18
בני, בואו ואומר לכם, בשם שתירומה גדולה יש בה עון מיתה, 19
בה תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה, עמד והתקין להם 20
שאין עם הארץ נאמן על המעשרות אלא על תרומה גדולה בלבד, 21
לפיכך, הלוקח פירות מעם הארץ, מפרש מהן מעשר ראשון 22
ומעשר שני, מעשר ראשון, מפרש מהן מעשר עשירית לשם תרומת 23
מעשר, ונותנה לבתו, ומעשר שני, עולה ואוכלו בירושלים, 24
מעשר ראשון ומעשר עני כיון שפירות אלו הם ספק מעושרים, 25
המוציא מחבירו עליו הראיה ואינו חייב ליתנם מספק ללויים או 26
לעניים, אלא קורא להם שם להוציאם מידי טבל, הרי שבימי יוחנן 27
כהן גדול, לא היו כל העם מפרישים מעשר ראשון. 28
מתרצת הגמרא, תרתי תקנות שונות תקן יוחנן כהן גדול, ביטל 29
וידוי המעשרות דבבירים הזהירים להפריש מעשר ראשון, ותיקן 30
שלא יתוודו משום שאין נותנים אותו ללויים. ונדר על דמאי של 31
פירות עמי הארץ, שהלוקח מהם יפריש מעשרות כמפורט לעיל, 32
משום שחשודים על המעשרות. 33
שנינו במשנה, ואף הוא ביטל את המעוררים. שואלת הגמרא, מאי 34
מעוררים. אומר רחבה, בכל יום ויום שהיו עומדים ליום על דוכן 35
ואומרים את המזמור 'עודה למה תישן ה', לכך נקרא מעוררים, 36
ואותם ביטל יוחנן כהן גדול, וכך אומר לתן יוחנן כהן גדול, וכי יש 37
שינה לפני המקום, והלא כבר נאמר, 'הנה לא ינום ולא יישן 38
שומר ישראל', אלא, בזמן שישראל שריין בצער, ועובדי 39
בזבבים ננחת ושלחה, הרי זה רומח כאילו שינה לפניו. לכהן 40
נאמר 'עודה למה תישן ה'. 41
שנינו במשנה ואת הנזקפים. שואלת הגמרא, מאי נזקפים. אומר 42
רב יהודה אומר שמואל, שהיו מקרעין לענל בין קרעיו, כדי 43
שיפול דם בעיניו ולא יראה כשהולכים לשחטו, אתא איהו בטיל, 44
משום דמיתו כי מומא - משום שנראה כמום. במתניתא תנא, 45
שהיו חובטין אותו במקלות להפילו לארץ בדרך שעושין אותו 46
לפני עבדות בזבבים ונזקפים' הוא מלשון מכה. אומר להם יוחנן 47
כהן גדול, עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח, ותמחה הגמרא, 48
וכי נבילות הן, הא שהיו להן, אלא כך אמר, עד מתי אתם 49
מאכילין מריפות למזבח, הרי זה רומח כאילו שינה לפניו. לכהן 50
קרום של מוח, עמד והתקין להם טבעות בקרקע להכניס בהם 51
את ראש הבהמה. 52
שנינו במשנה, עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. אומרת הגמרא, 53
שוהו בחולו של מועד שהיו עושים מלאכה בבית הנפה לצורך 54
המועד, ובא יוחנן כהן גדול ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק, 55
ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד. 56

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מח עמוד א

רש"י

רש"י

- ואנן יהבי ליה לכהנים. קסיתו עורא כדאמר' ביבמות דף פ"א: ובין דאין נותנין כחוקן
אין יכולין לומר וגם נתתיו ללוי ככל מצותך. תחלה. ונתת ללוי זה מעשר ראשון, לגר
זה מעשר עני, בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב: א)
הוא. ויתן כהן גדול, טבל ותרומת מעשר עון מיתה. באלו הן השערין (פסוקין פ"ג) וליפי
לה, ובשאתם ולקחין מעם הארץ והם לא
הפרישו אלא תרומה עודנו טבל למעשרות
ואתם נעשים מיתה: ספריש תרומת מעשר
ונתנה לבחן. מפרשי כל המעשרות ממה
לדציא מידי טבל, ואחר כך מפרש מתוך
מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי
להפריש ונתנו לבחן. משום דאית ביה עון
מיתה אחמור עלהו שלא לעכב אצלו ולמכור
לכחן כשם שהוא מעכב אצלו מעשר ראשון
ומעשר עני ואומר המוציא מחברו עליו הראיה.
גורא דלמא כי משה ליה גביה אביל ליה. אבל
מעשר ראשון ומעשר עני מתרים לזרים ואין
באלו אלא גזל כהן, הלכך המוציא מחברו עליו
הראיה, אלא אפרשי נמי לא הוה מפרש ואת
אמרת לפי שאין נותנין אותו כחוקן הא אפרשי
מפרשי ליה: תרתי תקון. לעולם העברת
הדואות מעשר משום שאינם נותנין אותו ללזים
הוא. וקא דהניא לפי ששלח בו לא אבשל את
הדודי קאי אלא אגור על הדמאי קאי, ותרתי
תקנות תקון. בטל דודי של חברים אע"פ
שפירשין אותו לפי שאין נותנין אותו בתקנו.
וגור על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי
ששלח בו: ספריש. כשהיו רוצין להפילו לארץ
לשחטו: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו
מתחזק כל כך על גרוליו. ונתקפן לשון ונקה
סבכי היער (שם) ויחביו. להפילו לארץ.
ונתקפן לשון חבטה ונקה, כדאמר' אין אדם
בצער ואומות העולם בנחת ושלחה, לכך נאמר "עורה למה תישן ה'", ואת הנוקפים: מאי "נוקפים"? אמר רב יהודה אמר
שמואל: שהיו מסרסין לעגל בין קרניו, כדי שיפול דם בעיניו. אתא איהו, במיל משום דמחיו כי מואא. במתניתא תנא: שהיו
חובטין אותו במקלות בדרך שעושין אותו לפני עבודה זרה. אמר להם עד מתי אתם מאכילין גבילות למזבח! גבילות? הא
שהיו להו! אלא מריפות, שמוא ניבך קרום של מות, עמד והתקין להם טבעות בפרקע: עד ימיו היה פטוש מפה בירושלים:
בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתני' משבטלה סנהדרין, במל השיר מבית
המשתאות, שנאמר: "בשיר לא ישתו יין" וגו'. משמנתו נביאים הראשונים במלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, במל
השמיני ונזפת צופים, ופסקו אנשי אמה מישוראל, שנאמר: "הושעה ה' כי גמר חסיד". רבן שמעון בן גמליאל אומר: העיר
ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה. ולא ירד הפל לברכה, וניפל פעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף
ניפל שומן הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: המתירה נטלה את הפעם ואת הריח, המעשרות נטלו את שומן הדגן. ויחכמים
אומרים: הגנות והקשפים פילו את הכל: גמ' וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא
"וקנים משער שבתו בחורים מגנותם". אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא כסיפא, שנאמר:
"קול ישורר בחלון הרב בסף כי ארוה ערה" מאי "כי ארוה ערה"? אמר ר' יצחק: וכי בית המסובף בארזים, עיר הוא? אלא
אפילו בית המסובף בארזים, מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, כי מתחיל חורבא, כסיפא מתחיל, שנאמר: "חרב בסף".
ואיבעית אימא מרבא "וישאה יבת שער". אמר רב בר רב אשי: לדידי הוי ליה, ומננה כי תורא. אמר רב הונא: זמרא דנגדי
ודבקרי שרי, דגורא אסיר. רב הונא במיל זמרא, קם מאה אוווי זמרא ומאה סאה חיטי זמרא, ולא איבעי. אתא רב חסדא,
ולול ביה, איבעא אוווא זמרא ולא משתבח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי, פריצותא. זמרי נשי ועני גברי, כאש בענורת.
למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא. אמר ר' יוחנן: כל השוטה בארבעה מיני זמרי, מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר:
"הו' משפיו בבקר שבר ורדפו מאחרי בנשף יין דלילם ויהי כגור ונגל תף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו" מה
כתיב אחריו: "לכן גלה עמי מביל דעת" שגורמין גלות לעולם, "וכבודו מתי רעב" שפוכין רעב לעולם, "והמונו צחה צמא"
שגורמין לתורה שתשתבח מלומדיה, "וישח אדם וישפל איש" שגורמין שפלות לשונא של הקדוש ברוך הוא, ואין "איש" אלא
הקדוש ברוך הוא שנאמר: "ה' איש מלחמה". "ועיני גבהים תשפלה" שגורמין שפלות של ישראל, ומה כתיב אחריו, "לכן
הרחיבה

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מח עמוד ב

רש"י

הרחיקה שאל נפשה. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נפולין בגיהנום: וימין סליק. פעמים עולים ועולה בקדם שבעים ופעמים שלא עלה בקדם. שהרי בשבועה דוד מפני אבשלום נצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ונעלה לו שהשיבוהו. ושאל אביהו ולא עלתה לו שצאמר ונעל אביהו שנסתלק מן הכהנה מפני שלא נענה באורים ותומים. והכי תניא בסדר עולם גבי ארון ובכרדו מפני אבשלום נצא עמו עד שעלה במעלה היותים ונשאל באורים ותומים ונסתלק אביהו מן הכהנה גדולה נכנס צדוק תחתיו בדרכים (שם) ל טו) ואמר המלך לצדוק השב את הארון וגו' בימי זכריהו. והוא בנו של יהודע שהיה בימי יואש: ערי מנרש. ערי לויים שהטעין הכתוב מנרש: עד עמוד כהן וגו'. אלמא הוה אורים בבית שני: אמר לו. לא שהיו אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחברו כו'. אלמא כל ימי המקדש ראשו הוה דתניא. חגי זכריה ומלאכי נקראו אחרונים: שמעון וישמעאל. רבן שמעון שהיה נשיא ורבי ישמעאל בן אלישע ושהיו כהן גדול שהרגתם כהנים וכן: לחרבא. שעתידין להרג בהרב: לקטלא. לשאר מיתות. כגון רבי עקיבא ששרפו בשרו במסקרות פסיות של ברזל כדאמר בבבכות דף סא: ור' יהודה בן תרדיון שגשרו. ורבי יהודה בן בבא בלוגיאות של ברזל כדאמר בסנהדרין דף כה. שאין מספידין על הרוגי מלכות. מאימתי המלך לפרק מוחו בקדם: דברים ככתבו. כמשמעו. אכן שלמה מסע כמה שהשיגה מן ההר. ולא סתתרה שוב בכלי ברזל: והלא כבר נאמר. מנגרות במגד וגו' שמיר למאי אתא. דאמר' במס' גטין (דף סח.) שהביאו שמיר ע"י

הרחיקה שאל נפשה ופערה פיה לכלי חק ויורד הדרה והמונה ושאוה ועלו בה: משמתי גביאים הראשונים: מאן "גביאים הראשונים"? אמר רב הונא: זה דוד ושמואל ושלמה, רב נחמן אמר: בימי דוד, וימין סליק וימין לא סליק. שהרי שאל צדוק ונעלה לו, שאל אביהו ולא עלתה לו, שנאמר: "ועל אביהו". מתיב רבה בר שמואל: "ויהי לדרש אלהים בימי זכריהו המבין בראת האלהים" מאי לאו, באורים ותומים. לא, בגביאים. תא שמע, משחרב בית המקדש ראשון, פטלו ערי מנרש, ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד. ואם לחשד אדם לומר "ויאמר התרשטא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ולחמים כאדם שאומר לחברו" עד שיהיו מתים ויבא משיח בן דוד. אלא אמר רב נחמן בר יצחק: מאן "גביאים הראשונים" לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי, דאחרונים נינהו. דתנו רבנן: משמתי חגי זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל. ואף על פי כן היו משתמשים בבית קול, שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו, נתנה עליהן פת קול מן השמים ואמרה: יש בכם אדם אחד שראוי

אשמדאי מלכא דשדא: אבנים הללו. שבאפור וחשן: פתוחי חותם. חקק משמע: במלואותם. שיהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום: ויפרא להם שמיר. על פני הדין כדריין אתא: איטני של אבר. גובתא משיא בלעז: שירא פרנדא. מין משי הוא: סלת נפח על גבי נפח. מרוב שמנה מרבקת בדפני נפח ודומים לעסה היה שגולשה בין כו'. נפת דבק נפתה. צופים שצפה: שתי ככרות הנדבקות כו'. שהיתה ברכה מציה בעסה, ובשמדקין ככרות בדפני התנור אחת בדפן זה ואחת בדפן זה שכנגדו וכן תפוחות אצללייר בלעז עד שמוצעת פני זו לזו, כצוף זה שגדל ומתפשט והולך ותולה באויר, כן אלו צפות ותפוחות באויר: מן הצופים. הקרי המבואר שמשם צופה למרחוק: מאי משמע? מזהבא וילפת שדבש בא מן ההרים: כדמתרגם רב יוסף. כאשר תעשינה הדבורים: כל הנצוק. המקרה מכלי טהור לכלי טמא אין תכלול מפרץ להיות חבר לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה ממנה חוץ מרדש ויפין. שהוא עב מאד ודרי הוא כמחקר, שבשקלות פוסק הוא והולך מלמשה למעלה, והכי אמרין במדות: הצפחת. ברשקא בלעז: שהן צבות ונכנסת ונכתות השערה עם הדבש ששופין בו. מתוך שהוא טוב ועב מערבין בו מים וזין ואין נברות בו: שפופין. שקרנים והולכי רכיל: שפאמינים בתקדוש ברוך הוא. לומר ממונם לני הדור מןו להצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים: שיהיו שלמים לעתיד לבא. שאין מקבלין שבר שלם. והכי משמע כי מי בו ליום הבא את הצדיקים: קטנות קטנות אמנה קטני רשע בני ישראל. שמו

רש"י

כשהו קטנים:

שמבוכין

שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך. נתנו עניניהם בהלל הוקן, וכשמת הספידוהו הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא. ושוב פעם אחרת, היו מסובין בעלייה ביבנה, נתנה להן פת קול מן השמים ואמרה להן: יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאי לכך. נתנו עניניהם בשמואל הקטן, וכשמת הספידוהו הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל. ואף הוא אמר בשעת מיתתו: שמעון וישמעאל. לחרבא. ובכרדו לקטלא, ושאר עמא לכיזא, ועקן סגיאן עתידין למית על עמא. ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר "הי חסיד הי עניו", אלא שנמרפה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות: משחרב בית המקדש בטל השמיר כו': תנו רבנן: שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר: "והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה" הדברים ככתבו, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר "כל אלה אבנים יקרת מנגרות במגרה". אם כן, מה תלמוד לומר "לא נשמע בבית בהבנתו"? שהיה מתקן מבחוי, ומכנים מופנים. אמר רבי: נראין דברי ר' יהודה באבני מקדש, ודברי ר' נחמיה באבני ביתו. ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? מיבעי ליה לכתביא: אבנים הללו אין פותבין אותן בדיו, משום שנאמר: "פתוחי חותם". ואין מסרמין עליהם באימל, משום שנאמר: "במלואותם". אלא כותב עליהם בדיו, ומפרא להן שמיר מבחוי, והן נבקעות מאליהן בתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום, ונבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום. תנו רבנן: שמיר זה, בריתו בשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה וכול לעמוד בפניו. כמה משמרין אותו? פורבין אותו בספוגין של צמר, ומניחין אותו באיטני של אבר, מליאה סובי שעורין. אמר ר' אמי: משחרב מקדש ראשון, בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל, ויש אומרים: אף יין קרוש הבא משניר הדומה פגיולי דבילה: ונפת צופים: מאי "נפת צופים"? אמר רב: סולת שצפה על גבי נפה, ודומה לעיסה שגולשה בדבש ושמן. ולוי אמר: שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שפוגעות זו לזו. ור' יהושע בן לוי אמר: זה דבש הבא מן הצפיא. מאי משמע? כדמתרגם רב ששת, כמא דנתון דבראיתא ושיטין פרומי עלמא ומתין דובשא מעישי טורא. תנו התם: כל הנצוק טהור, חוץ מדבש ויפים והצפחים. מאי "ויפים"? אמר ר' יוחנן: דבש שמויפין בו, וריש לקיש אמר: על שם מקומו, בדרכיב "יוף וטלם ובעלות". פיוצא בדבר אתה אומר "כבוא היופים ויאמרו לשאל הלא דוד וגו', מאי "ויפים"? אמר ר' יוחנן: בני אדם המזויפין דביריהם. ור' אלעזר אומר: על שם מקומו, בדרכיב "יוף וטלם ובעלות": ופסקו אנשי אמנה אמר ר' יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקדוש ברוך הוא. דתניא, ר' אלעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר "מה אוכל למחר", אינו אלא מקטני אמנה, ורינו דאמר ר' אלעזר: מאי דכתיב "פי מי בו ליום קטנות" מי גרם לצדיקים שיתבוננו שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא רבא אמר: אלו קטני בני רשעי ישראל שמבוכין

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" הדברים ככתבן, כמו
 שחצבו אותה מן ההר על ידי השמיר ולא סיתתה בכלי ברזל, דברי
 רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר
 נאמר בפסוק אחר, "כל אלה אבנים יקרות וגו' מנזרות במגדה"
 - בכלי ברזל מלאה פגיונות, הרי שהיו האבנים חתוכות ומסותות
 בכלי ברזל, אם כן, מה תלמוד לומר 'כל כלי ברזל לא נשמע'
 כפית בהבנותו, פירושו, שבבית לא נשמע כלי ברזל, אלא שהיה
 מתקין אותם מבחוץ, ומכנים אותם מוכנות מכפנים. אמר רבי,
 נראין דברי רבי יהודה שהיו האבנים שלמות כחציבתן באבני
 מקדש, ודברי רבי נחמיה שהיו האבנים מסותות באבני ביתו של
 שלמה המלך, שהרי הפסוק שהביא רבי נחמיה שהיו האבנים
 מגוררות במגדה, בענין בנין ביתו נאמר.
 שואלת הגמרא, ורבי נחמיה שאמר שהיו מתקנים את האבנים
 מבחוץ בכלי ברזל, לדבריו שמיר למאי אתא - לאיזה צורך
 הביאודו. משיבה הגמרא, השמיר מביע ליה, לכתבנא, אבנים
 הללו של האפוד והחושן, שצריך לכתוב עליהם שמות שבטי
 ישראל, אין כותבין אותן בדיו, משום שנאמר עליהם 'פתוחי
 חותם', שמשמעו חקוק בתוכם, ואין מסרמין עליהם את האותיות
 באיזמל, משום שנאמר עליהם 'במלואותם', שמשמעו שתהינה
 שלמות בלי חסרון, אלא כותב עליהם תחילה את השמות בדיו,
 ומפראה להן - לאבנים הרשומות בדיו את השמיר מבחוץ, והן
 נבקעות מאליהן בצורת האותיות, תראה זה שנבקעת מאליה
 בימות החמה ואינה חסרה כלום, ובבקעת זו שנבקעת אדמתה
 בימות הנשמים ואינה חסרה כלום.
 תנו רבנן, שמיר זה, בריתו כשעורה, ומששת ימי בראשית
 נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו. כמה משמרין
 אותו, ויורכין אותו כפסגון של צמר, ומניחין אותו באיזמל של
 אבן - בארזו על עופרת מלאה סופי שעורין.
 אמר רבי אמי, משהרב מקדש ראשון במלך שירא פרנא - מין
 משי חשוב, וזוכית לבנה. תניא נמי הכי, משהרב מקדש ראשון
 במלך שירא פרנא, וזוכית לבנה, ורכב ברזל. ויש אומרים,
 אף יין קרש - שנעשה מוצק תבא משני, הדומה פניונו לביצה
 בטל אז.
 שנינו במשנה, משהרב בית המקדש בטל השמיר ונזפת צופים.
 שואלת הגמרא, מאי נזפת צופים. אמר רב, סולת שצפה ונדבקת
 על גבי נפה מרוב שומנה בשעת הניפוי, ודומה לעיסה שגילשה
 כבר בדבש ושמן, ונזפת' הוא על שם דבק הנפה, וצופים' הוא על
 שם שצפה עליה. ולוי אמר, נופת צופים הם שתי בדרפון לחם
 הנדבקות בתנור על גבי שתי דופניו מן הצדדים, כבר בדפון זה,
 וכבר בדפון שכנגדה, ותופחות וקאות כל כך בתנור, עד שמגיעות
 זו לזו ונזפת' הוא מלשון נוף, שגדל הככר כמו ענף עץ, וצופים'
 הוא מלשון צף, שהככרות תופחים וצפים. ורבי יהושע בן לוי אמר,
 נופת צופים זה דבש תבא מן הצפיא - מן ההרים הגבוהים שמהם
 צופים למרחק. שואלת הגמרא, מאי משמע שהדבש בא מן
 המקומות הגבוהים, בדמיתרם רב ששט על הפסוק 'כאשר תעשינה
 הדבורים, כמא דנתנן דבראיתא ושירין ברומי עלמא ומתין
 דובשא מעישיב מורא - כמו שעפות הדבורים ושטות בגובה
 העולם, ומביאים דבש מעשבי ההרים, הרי שהדבש המשובח בא
 ממקומות הגבוהים.
 כיון שעסקנו בדבש משובח, מביאה הגמרא משנה במסכת מכשירין
 העוסקת בענין זה, תנן התם, כל משקה הנצזק מכלי טהור לכלי
 טמא, מהור - אינו חיבור להעבי את הטומאה מהכלי הטמא לכלי
 הטהור, חוץ מדבש ויפים והצפיתים שהם משקים עבים מאד, עד
 כדי שכשנפסק הקילוח, חוזר למעלה. שואלת הגמרא, מאי ויפים,
 אמר רבי יוחנן, זהו דבש שמויפין בו ומעריכים בו יין ומים, ומתוך
 שהוא עב אין הדבר ניכר. ורש"י לקיש אמר, הוא קרי ויפים על

הרחיבה שאל נפשה ופצרה פיה לכלי חק וירד הדרה והמנה
 ושאלה ויעלו בה" שבסופו של דבר, כל המון הרשעים הללו יפלו
 בגיהנום.
 שנינו במשנה, משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים.
 שואלת הגמרא, מאן נביאים הראשונים שבמותם בטלו אורים
 ותומים. אמר רב הונא, זה דוד ושמואל ושלמה. רב נחמן אמר,
 אף בימי דוד, וימני סליק וימני לא סליק - פעמים עלתה להם
 תשובה באורים ותומים, ופעמים שלא עלתה, שהרי שאל צדוק
 באורים ותומים, כשברח דוד מפני אבשלום ועלתה לו תשובה,
 שאל אכיתר באורים ותומים ולא עלתה לו תשובה, שנאמר באותו
 ענין 'ועל אכיתר', ופירושו, שנסתלק מן הכהונה כיון שלא נענה.
 מקשה הגמרא, מתיב רבה בר שמואל, כיצד אמרת שמשמתו דוד
 ושמואל ושלמה בטלו אורים ותומים, והרי נאמר 'ויחי לדוד'
 אלהים כל ימי זכרה וימי זכרהו המבין בראות האלהים, מאי
 לאו ראיא זו היא באורים ותומים, הרי שהיו גם בימי אורים
 ותומים. מתרצת הגמרא, לא באורים ותומים, אלא ראיא נביאים.
 עוד מקשה הגמרא מבריתא, תא שמע, משהרב בית המקדש
 ראשון, במלך ערי מנשה - ערי הלויים שנצטוו להניח סביבם מגרש,
 ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד, ואם להשיך אדם
 לומר כיצד אתה אומר שפסקו אז אורים ותומים, והלא נאמר
 בעליית זרובבל, בבנין בית שני, כשחלק מהכהנים לא מצאו את כתב
 יחוסם, 'ויאמר התשיבא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים'
 עד עמוד כהן לאורים ותומים, הרי שגם אז היו אורים ותומים,
 [אמור לו], אין הפירוש כך, אלא באדם שאומר להכיר עד שיחיו
 מתיב ויבא משיח בן דוד, כך גם אמר להם התרשאת, שלא יאכלו
 מן הקדשים עד שיבא המשיח ויהיו אורים ותומים, הרי מפורש
 בבריתא זו שאורים ותומים פסקו רק משהרב בית המקדש הראשון,
 ושם על רב הונא שאמר שנביאים הראשונים הם דוד שמואל
 ושלמה.
 אלא אמר רב נחמן בר יצחק, מאן נביאים הראשונים שבמותם
 פסקו אורים ותומים, כל הנביאים שבימי בית ראשון, לאפוקי מחני
 זכריה ומלאכי שהתנבאו בתחילת הבית השני, דאחרונים נינהו
 ובימייהם לא היו אורים ותומים, ומצינו כך בבריתא, שהם היו
 הנביאים האחרונים, דתנו רבנן, משמתו חגי וזכריה ומלאכי
 נסתלקה רוח הקודש של נביאיה מישראל, הרי שהם היו הנביאים
 האחרונים, ואף על פי כן היו משהמשיח בכת קול מן השמים,
 שפעם אחת היו חכמים מסובין בעליית בית גורא ביריחו, נתנה
 עליהן בת קול מן השמים ואמרה, יש ככם אדם אחד שראוי
 שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכה, נתנו עיניהם
 בחלל הקון, ובשמת הלל הזקן, הספידוהו, הי חסיד הי עניו
 תלמידו של עזרא. ושוב פעם אחת היו חכמים מסובין בעליית
 ביבנה, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן, יש ככם אדם
 אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו וקאין לכה,
 נתנו עיניהם בשמואל הקטן, ובשמתו, הספידוהו, הי עניו הי
 חסיד, תלמידו של הלל, ואף הוא - שמואל הקטן, אמר בשעת
 מיתתו ברוח הקודש ששרתה עליו אז, שמעון - רבן שמעון בן
 גמליאל נשיא ישראל, וישמעאל - רבי ישמעאל כהן גדול, ינתנו
 להרבא - להריגה בחרב בגורת המלכות, וזכריה אף הם יהיו
 לקמלא - להריגה במיתות משונות אחרות, ושאר עמא יהיו לביוא
 לבו, ועקן סגיאן עתידין למית' על עמא - ויצא רבות עתידות
 לבא על העם, ואף על רבי יהודה בן כמא בקשו לומר מיתות
 כשהרגו, הי חסיד הי עניו, אלא שנמרפה שעה מלהספידו, לפי
 שאין מספידין על הרגו מלכות מאימת המלכות.
 שנינו במשנה, משהרב בית המקדש במלך השמיר בו, תנו רבנן,
 שמיר זהו שבו ננה שלמה את בית המקדש, שנאמר בבנין הבית
 שבנה שלמה, "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

יָרַד מִלִּבְרָכָה וַיִּטֵּל טַעַם פִּירוֹת וְכוּ'. מביאה הגמרא ברייתא
 בענין זה, תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, מִתְּהַרָה בְּמִלְחָה טַעַם
 וְרִיחַ, מִעֲשֶׂר בִּיטָל שׁוּמָן דָּגָן. מספרת הגמרא, רב הונא אִשְׁכַּח
 תוֹמָרְתָא דְחִינּוּנִיתָא - מִיֵּן תַּמְרָה שִׁמְנָה שֶׁאֵף יֵשׁ בָּהּ רִיחַ טוֹב,
 שֶׁקֶלָה בְּרָכָה בְּסוּדֵרֶיהָ - נִטְלָה רַב הוֹנָא וַעֲטָפָה בְּסוּדֶרָה, אֵתָא רַבָּה
 בְּרִיָּה שֶׁל רַב הוֹנָא, אִמֵּר לִיה רַב הוֹנָא, מוֹרְחִינָא רִיחָא דְחִינּוּנִיתָא
 - מֵרִיחַ אֲנִי רִיחַ שֶׁל תַּמְרָה חִינּוּנִיתָא, אִמֵּר לִיה רַב הוֹנָא לִרְבָּה בְּנֵי,
 בְּנֵי, כִּינן שֶׁהִרְחִית אֶת רִיחָהּ, וְדַאי מִתְּהַרָה יֵשׁ בָּהּ שֶׁלֹּךְ לֹא נִיטֵל מִמֶּךָ
 רִיחַ הַפִּירוֹת, יִהְיֶה נִיחָלִיה - נִתְּנָה לוֹ רַב הוֹנָא לִרְבָּה, אֲדַהֲבִי אֵתָא
 אִבָּא בְרִיָּה - בֵּין כֵּן בָּא אֲבָא בְּנֵי שֶׁל רַבָּה בְּרַב הוֹנָא, שֶׁקֶלָה יִהְיֶה
 נִיחָלִיה - נִטְלָה רַבָּה בְּרַב הוֹנָא וְנִתְּנָה אֲבָא בְּנֵי, אִמֵּר לִיה רַב
 הוֹנָא לִרְבָּה בְּנֵי, בְּנֵי, שְׁמִיחָתָא לִבִּי בְּכָךְ שֶׁישׁ בְּךָ שְׂתֵּרָה, וְהִקְהִיתָ
 אֵת שִׁינִי בְּכָךְ שֶׁהִרְאִית לִי שֶׁאֵתָּה אוֹדֵב אֶת בְּנֵי יוֹתֵר מִמֶּנִּי, שֶׁלֹּקֶת
 אוֹתָה מִמֶּנִּי וְנִתְּנָה לוֹ, הִינֵנִי דְאִמְרִי אִינְשִׁי, רַחֲמֵי דְאִבָּא אִבָּנִי -
 רַחֲמֵי הָאב עַל בְּנֵי, רַחֲמֵי דְבְנֵי אִבָּנִי דְהוּוּ לִיה - וְרַחֲמֵי הֵבֵן אִינֵם
 עַל הָאב, אֵלָּא עַל הַבְּנִים שֶׁלֹּךְ.
 עוֹד מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא, רַב אֵתָא בְּרַב יַעֲקֹב אִימְפֵּל בִּיה בְּרַב יַעֲקֹב בְּרַב
 בְּרִיתִיה - טֵרַח בְּגִידוֹלוֹ שֶׁל רַב יַעֲקֹב בֵּן בֵּתָהּ, כִּי גִדְלָה, אִמֵּר לִיה רַב
 אֲחָא בְּרַב יַעֲקֹב לִנְכֹדָה, אֲשֶׁקֶינִי מָאָה - הִשְׁקֵנִי מֵימָם, אִמֵּר לוֹ רַב יַעֲקֹב,
 לֹא בְּרִידָא אֲנָא - אִינִי בְּנֵי, וְאִינִי חַיִּיב לִכְבֹּדָךְ כָּאב, וְהִינֵנִי דְאִמְרִי
 אִינְשִׁי, רַבִּי רַבִּי, בְּרַחֲמֵי אֲנָא - גִּדְלָה גִדְלָה אֶת נַכְדִּיךְ, וּלְבֹסוֹף
 יֵאמְרוּ לָךְ בֵּן בֵּתָךְ אֲנִי.
 מִשְׁנָה, בְּפֹלִמוֹם שֶׁל אֲסַפְסִינּוֹם - בְּבִיאת חִילוֹ שֶׁל אֲסַפְסִינּוֹם
 קִיסֵר רומי עַל יִירוּשָׁלַיִם בְּסוּף יָמֵי בֵּית שֵׁנִי, נִזְרָו חֲכָמִים עַל עֲשָׂרוֹת
 חֲתָנִים, וְעַל הָאִירוֹם. בְּפֹלִמוֹם - בְּבִיאת חִילוֹ שֶׁל מִיטָוִם,
 כִּשְׁהִבִּיאוֹ הוֹרְקֵנוֹס לְהִלְחֵם עִם אִרִיסְתוֹבִלוֹס אֲחִיו, נִזְרָו חֲכָמִים עַל
 עֲשָׂרוֹת בָּלוֹת, וְשָׁלָא לְמַד אֲדָם אֵת בְּנֵי וְיוֹנִית. בְּפֹלִמוֹם - בְּבִיאת
 הַחִיל הָאֲחִירוֹן עַל יִירוּשָׁלַיִם, שָׁבוּ בָּא טִיטוֹס וְהִרְחִיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
 נִזְרָו חֲכָמִים שֶׁלֹּא תִצָּא הַכֶּלֶה בְּאִפְרָיִן - בְּחוּפֶת כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלִים
 וְטִלְתוֹת מִזְחָבוֹת בְּתוֹךְ הָעִיר כִּשְׁמִלִיכִים אוֹתָה מִבֵּית אֲבִיה לְבֵית
 בַּעֲלָה, וְרַבְתִּינוֹ הַתִּירוֹ שֶׁתִּצָּא הַכֶּלֶה בְּאִפְרָיִן בְּתוֹךְ הָעִיר.
 מִשְׁמַת רַבִּי מֵאִיר, בְּמִלּוֹ מוֹשְׁלִי מְשָׁלִים - מַלְמִדִים אֶת הַחֲכָמָה
 דָּרָךְ מִשֶּׁל מוֹלִיצָה, כְּגוֹן מוֹשְׁלֵי שְׁעִלִים. מִשְׁמַת בֵּן עֲזָא, בְּמִלּוֹ
 הַשְׁקֵדְלָנִי - שְׁקוּדִים עַל דְּלֹתוֹת בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִילָה יוֹם. מִשְׁמַת בֵּן
 זֹמָא, בְּמִלּוֹ דְהִרְשִׁנִים - דוֹרְשִׁים אֶת טְסוּקֵי הַתּוֹרָה. מִשְׁמַת רַבִּי
 עֲקִיבָא, בְּמִלּוֹ כְּבוֹד הַתּוֹרָה - שְׁהִיָּה דוֹרֵשׁ כָּל קוֹץ וְקוֹץ שֶׁל אוֹתוֹת,
 וְכָל שָׁכֵן אוֹתוֹת, וְהוּוֹ כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּבָר לְבִטְלָה. מִשְׁמַת
 רַבִּי הִנְיָא בֵּן דּוֹסָא, בְּמִלּוֹ אִנְשִׁי מַעֲשֶׂה - בְּטוּחִים בְּצוּקָתָם
 וְעוֹשִׂים מַעֲשֵׂי פֶלֶא. מִשְׁמַת רַבִּי יוֹסִי קַמְנִתָא, פְּסָקוֹ חֲסִידִים, וְלָמָּה
 נִקְרָא שְׁמוֹ קַמְנִתָא, שְׁהִיָּה קַמְנִתָא וְסוּפֵם שֶׁל חֲסִידִים. מִשְׁמַת רַבִּי
 יוֹחָנָן בֵּן זְבָדָא, בְּמִלּוֹ זִיו הַחֲכָמָה. מִשְׁמַת רַבִּי גַמְלִיאֵל הַזֶּקֶן, בְּמִלּוֹ
 כְּבוֹד הַתּוֹרָה - שְׁהִיָּה עַד אַז עוֹסְקִים בָּהּ בַּעֲמִידָה, וּמִשְׁמַת יִרְדָּה
 חוֹלְשָׁה לְעוֹלָם וְעוֹסְקִים בָּהּ בִּישִׁיבָה, וְנִתְּנָה מִתְּהַרָה וּפְרִישׁוֹת.
 מִשְׁמַת רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל בֵּן פֶּאֶרִי, בְּמִלְחָה זִיו הַכְּהוֹנָה - שְׁהִיָּה חֲכָם
 וְעֹשֶׂר וְכֹתֵנִים רַבִּים אוֹכְלִים עַל שׁוֹלְחָנוֹ. מִשְׁמַת רַבִּי, בְּמִלְחָה עֲנֻתָה
 וְיִדְּאָת חֲטָא.
 [גְּמָרָא. תְּנֵנוּ רַבְּנָן], רַבִּי פִּנְחָס בֵּן יֵאִיר אוֹמֵר, מִשְׁחָרֵב בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בּוֹשׁוּ חֲבָרִים - תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְכֵנִי חוֹרְרִין - מִיּוֹחֲסִים,
 וְחָפְזוֹ רֵאשֵׁם לִפִּי שְׁהִיָּה מִמְּזוּרִים וְעוֹזֵי הַפְּנִים בְּגִדּוֹלָה וְעוֹשֶׂר,
 וְהַתַּלְמִידִים וְהַמִּיּוֹחֲסִים בַּעֲנִיּוֹת, וְנִגְדְּלִילוֹ אִנְשִׁי מַעֲשֶׂה, וְנִבְרָו פְּעִלִי
 זְרוֹעַ וּבְעִלִי לְשׁוֹן, וְאֵין דּוֹרֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְאֵין מְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.
 וְאֵין שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוֹם חֲבִירוֹ, וְאֵם כֵּךְ, עַל מִי לָנוּ לְהִשְׁעוֹ, עַל אֲבִינוֹ
 שֶׁשְׁשָׁמִים.
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַנָּדוֹל אוֹמֵר, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שָׂרוּ
 חֲבִיבִיָּא לְמַחֲוִי בְּסַפְרֵיָא - הַתְּחִיל עֵרֶךְ הַחֲכָמִים לִהְיוֹת כְּמַלְמִדֵי
 תִּינוּקוֹת, וְסַפְרֵיָא כְּחֻזְרֵיָא - וְעֵרֶךְ מַלְמִדֵי הַתִּינוּקוֹת הַתְּחִיל לִהְיוֹת
 כְּשִׁמְשֵׁי הַצְּבוֹר, וְהוֹנִיָא בְּעִמָּא דְאֶרְעָא - וְעֵרֶךְ שִׁמְשֵׁי הַצְּבוֹר הַתְּחִיל
 לִהְיוֹת כְּעַם הָאֶרֶץ, וְעִמָּא דְאֶרְעָא

שְׁמִבְזוּבִין - שְׁמִבְזוּבִין דִּין אֲבִיהֶם הַרְשָׁעִים לַעֲתִיד לְבֹא, וְכך
 אוֹמְרִים לְפָנָיו, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחֵר שֶׁאֵתָּה עֲתִיד לִפְרַע מִקֶּחַ,
 לָמָּה הִקְהִיתָה שִׁינֵיהֶם בָּם לַעֲנֹשׁם בְּמִיתָתוֹם בְּקִטְנוֹתוֹ.
 אִמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַב יִבְרָכְיָה, אֲלִמְלָא תִפְלָתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיָה כָּל
 יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת מוֹכֵרֵי רַבָּב - שׁוֹמְנִים וְדוֹבְרִים מֵאוֹסִים, מִתּוֹךְ עֲנִיּוֹתָם,
 שְׁנֵאמַר בְּתַהֲלִים, שֶׁבֶקֶשׁ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם כִּשְׁהִיּוֹ בְּגִלּוֹת,
 'שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם, שִׁפְרוּשׁוֹ, תִתֵּן לַעֲנִיִּים מִרוֹת וְעוֹשֶׂר, כְּדִי שֶׁלֹּא
 יִהְיוּ פְחוּתִים וְנִבְזִים כָּל כֵּךְ בַּעֲנֵי הָאוֹמוֹת.
 וְאִמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַב יִבְרָכְיָה, אֲלִמְלָא תִפְלָתוֹ שֶׁל חֲבִיקוֹן, הָיָה
 שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְּכַבְּסִים בְּמִלִּית אֶחָת מֵרֹב עֲנִיּוֹתָם וְעוֹסְקִין
 בְּתוֹרָה, שְׁנֵאמַר תִּתְּנָתוֹ שֶׁל חֲבִיקוֹן, "ח' שְׁמַעְתִּי יִרְאֵתִי ה'
 פְּעֻלָּה בְּכָרֵב שְׁנֵים תִּיַּהוּ", אֵל תִּקְרָא בְּכָרֵב שְׁנֵים, אֵלָּא בְּכָרֵב
 שְׁנֵים, וְכך הוּא נִדְרָשׁ, פְּעֻלָּה, שְׁהִיָּה הַתּוֹרָה, כְּשִׁשְׁנִים מִתְּקַרְבִּים
 לְלִמּוּד אוֹתָה בְּכִסּוֹת אֶחָת מִחֲמַת עֲנִיִּים, חִידָה אוֹתָם לְבָל יִהְיוּ עוֹסְקִים
 בָּהּ בַּעֲנִיּוֹת מֵרֹבָה.
 וְאִמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַב יִבְרָכְיָה, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הִמְחִילִין
 בְּדִרְדָּה וְאֵין בִּיעִינָן דְּבְרֵי תוֹרָה, רָאוּנִי לִישְׁרָה בְּאֵשׁ, שְׁנֵאמַר
 כִּשְׁלֹכּוֹ אֱלִיָּהוּ הַנְּבִיא וְאִלְשֵׁעַ תַּלְמִידוֹ, "וַיְהִי הַמָּה הוֹלְכִים הַלֹּךְ
 וְדָבָר וְהִנֵּה רַבָּב אֵשׁ וְגו'", וְהַפְרִיד בִּינֵיהֶם, וְלֹקֵחַ אֶת אֱלִיָּהוּ, מִעֲמָא
 שֶׁלֹּא נִשְׁרָפוּ אֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה, הוּא מִשּׁוֹם דְּאִיבָא דִּיבּוֹר תּוֹרָה בִּינֵיהֶם,
 הָא אֵם לִיבָא דִּיבּוֹר, הָיָה רָאוּנִי לִישְׁרָה.
 וְאִמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַב יִבְרָכְיָה, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הִדְרִין בְּעִיר
 אֶחָת וְאֵין נִזְחִין זֶה לָזֶה בְּחִלְקָה, אֲחֵר מֵהֶם מֵת עַל יַד חֲבִירוֹ, וְאֲחֵר
 - הַחֲרוֹג בְּשִׁגְגָה גּוֹלָה עַל יַדוֹ, שְׁנֵאמַר בְּפִרְשַׁת עֵרִי מִקְלָט, שְׁמַטְרָה
 עִיר מִקְלָט הִיא "לְנוֹם שְׁמָה רֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בְּכָלִי
 דַּעַת", וְאֵין 'דַּעַת' אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר עַל יִשְׂרָאֵל כִּשְׁעִבְרוֹ עַל
 מִצְוֹת הַתּוֹרָה 'נִרְמּוּ עַמִּי מִכָּלִי הַדַּעַת' שִׁפְרוּשׁוֹ, שִׁנְטִפְשׁוּ עַמִּי
 מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא עֲסָקוּ בְּתוֹרָה, וְנִדְרָשׁ הַפְּסוֹק שֶׁל עֵרִי מִקְלָט כֵךְ,
 שֶׁהִרְצִיחָה נִגְרָמָה מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא עֲסָקוּ יַחַד בְּדַעַת שְׁהִיָּה תּוֹרָה.
 אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה בְּרִיָּה דְרַבִּי חִיָּא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה
 מִתּוֹךְ הַדָּחֵק, תִּפְלָתוֹ נִשְׁמַעַת, שְׁנֵאמַר, "כִּי עַם בָּצִינוּ יֵשֶׁב
 בִּירוּשָׁלַיִם כִּכָּה לֹא תִכְבֶּה חֲנוּן יְהוָה לְקוֹל וְעֵקֶב נִשְׁמַעְתוֹ עֲנֵה",
 וְנִדְרָשׁ, שֶׁהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹנֵה לְקוֹל תּוֹרָה אֲלוֹ הַיּוֹשִׁבִים שִׁיבָה
 שֶׁל תּוֹרָה, וְכֹתִיב בְּתִירָה, שְׁבִאִיחָה עֲסַק הַדְּבָרִים אֲמֹרִים,
 "וְנִתֵּן ה' לָכֶם לֶחֶם צָר וְמִים לִחְיִין", וּמִכָּאֵן, שִׁשְׁיבָה זֶה הִיא עַל יַד
 הַדָּחֵק. רַבִּי אֲבָהוּ אוֹמֵר, אוֹתוֹ הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה מִתּוֹךְ הַדָּחֵק מִשְׁבִּיעִין
 אוֹתוֹ מִיּוֹ שְׁכִינָה, שְׁנֵאמַר בְּסוּף הַפְּסוֹק, "וְהָיָה עֵינֶיךָ רְאוּתָה אֶת
 מוֹרֵךְ". רַבִּי אֲחָא בְּרַב הִנְיָא אִמֵּר, אֵם אֵין הַפְּרִיזוֹד נִגְעַל בְּפָנָיו,
 שְׁנֵאמַר בְּאִתּוֹ הַפְּסוֹק "וְלֹא יִכְנֶה עוֹד מוֹרֵךְ", שִׁפְרוּשׁוֹ, שֶׁלֹּא יִסְתֵּר
 מִמֶּךָ מוֹרֵךְ, שְׁהוּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא תִנְעַל הַמַּחֲצִיפָה בֵּין לְבִינוֹ.
 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
 מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין יוֹם שֶׁאֵין קִלְלָה וְכוּ'. אִמֵּר רַבָּא, לֹא
 זֶה לְבַלְבַּד שֶׁאֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קִלְלָה, אֵלָּא בְּכָל יוֹם מְרֻבָּה קִלְלָתוֹ
 מִשֶּׁל חֲבִירוֹ, שְׁנֵאמַר בְּתוֹכָתָהּ גִּישׁוֹל, וְכָל יוֹם מְרֻבָּה קִלְלָתוֹ
 וְכָעֵרֵב תֵּאֲמַר מִי יֵתֵן בְּכֶךְ", וְעוֹלָה לְשֹׁאֵל, הִי בְּכֶךְ - עַל אִשָּׁה בְּכֶךְ
 הַכּוֹנֵה שֶׁבְּעֵרֵב תֵּאֲמַר עֲלֵי מִי יֵתֵן יוֹבָא, אִילִימָא תֵּאֲמַר כֵךְ עַל בְּכֶךְ
 דְּלִמְחָר, מִי יִדַּע מֵאִי הָיָה - וְכִי יוֹדַע הוּא שִׁיחִידָה טוֹב יוֹתֵר, אֵלָּא
 תֵּאֲמַר כֵךְ עַל הַבְּכֶר דְּחִלְיָה - שְׁעֵבֵר, מִי יֵתֵן יוֹבָא שׁוֹב יוֹם כּוֹזֵה, מִשּׁוֹם
 שְׁהִיָּה טוֹב יוֹתֵר מִן הָעֵרֵב שֶׁאֲחִירֵי. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וְאֵלָּא אֵם כָּל
 יוֹם מִתְּרַבָּה הַקִּלְלָה, עֲלִמָּא אֲמַאי קָא מְקַיִם - עַל מַה הָעוֹלָם
 עוֹמֵד. עוֹנָה הַגְּמָרָא, אֲקִדְשָׁה דְסִידְרָא - עַל סִדֵּר קְדוּשָׁה שֶׁאוֹמְרִים
 עַל הַסֵּדֶר בְּשַׁחֲרִית אַחֵר תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְאֵתָּה שְׁמִיתָ רַבָּא
 דְּאֶתְרָתָא - וְעַל 'אֲמֵן יֵהָא שְׁמִיה רַבָּא' שְׁעוֹנִים הֵעֵם אַחֵר הַדְּרָשָׁה
 בְּדַבְרֵי אֲגָדָה כָּל שֶׁבֶת, שְׁנֵאמַר "אֶרְצָה עֲפָתָה בְּכוֹ אוֹפֵל צִלְמוֹת
 וְלֹא סִדְרִים", מִשְׁמַעוֹ, שֶׁהָאֶרֶץ חֲשִׁכָה וְצִלְמוֹת שֶׁאֵין בָּהּ סִדְרִים,
 סוּף הַפְּסוֹק הוּא, וְשׁוּפָע כְּמוֹ אוֹפֵל, וְפִירוּשׁוֹ, הָא אֵם יֵשׁ סִדְרִים -
 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה, הָעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' וְלֹא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד א

רש"י

שְׁבוּבוּיָן דִּין אֲבִיהֶם. קורעים דין אביהם, ששבבאין לדונם אומרים לפניו וכו': הקמיתה
שניהם. למה האבלתם וצערתם עלינו במוותנו ונפרעת מהם בחייהם: מוכרי רכב. רכב הוא
דבר מאוס. כגון חלב ודבש בקדרים ואמסין, ואין לה אדם מתעסק בהם אלא עני
שיתא' ה' מורה להם. לעיל מורה כתיב כי לא ינצח אביון תקות עניים תאבד לעד
שיתא' ה' מורה להם, תן להם מרות לאותן עניים
עשר שיהו הגויים נוחזין בהם כבוד, וידעו הגויים
שהן אנשי ואינם אלהות, שאין כל הכבוד
הגדול שלהם: מתבטפין בפלית אחת. משום
עני בקרב שנים. אותה פעלה שלף הדנו דבר
התורה שהיא בקרוב שנים, שבנים צריכין
להתקרב יחד בכספי אחד: תחיה, רפאהו ותרוח
להם ותן להם חיותם: תהא חולכים הלוח ודבר.
בדברי תורה. כאלהו ובאלישע כתיב: ראויין
לישר. שעל מנת כן בא הרבב אש עליהם: אחד
מת ע"י חברו שהרגו בשוגג וזה גולה לעיר
מקלט, ואם אין כאן מיתה סימן למיתה ואיכא,
וגלות סימן לגלות שאחד מת ואחד גולה: בכל
דעת. על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה
את זה ולמדין זה מזה: נדמו עמי. וספיה דקרא
ותשבת תורת אלהיה: כי עם בציון ישב. אלו
יושבי ישיבת תורה, וסיפא דקרא תנו יחזק לכול
עמק: להם צר. במי החבוב מדבר, במי
שמונחין ששין עליו ואעפ"י יושב ועוסק
בתורה: והיו עיניו וגו'. וכן בתריה כתיב ולא
יבנה פתור. מחזקה לא יבנה. לא יתבסס ממך
בכנה בגדו ומחזקה דלמחר. מי יתן שיבא יום: מי
ידע. אם יטב מן הלילה: אלא דחליף. מי יתן
היה זה יום הדין שיהיה: אלא עולא אמאי
שנים: מאחר שהקלה ודלכת המיד ורבה:
אנשיה דפרדיא. סדר קדשה, שלא תהנה ורבה:
שיהו יל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר
מועט, שאומר קריאתו ותרנומה ותן בעוסקין
בתורה, ובין שנוהג בכל ישראל בתלמידים
ובעמי הארץ ויש כאלו שנים קדשת השם
ותלמוד התורה כתיב הוא, וכן יתא שמהי רבה
מכר שבעות אחר הגדה שהרשע דורש בריבם
בכל שבת והיו נוחזין בה, וישם היו נקצצין כל
העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאלו
התורה וקדוש השם: קריים. סדר פרשיות דתורה:
טהרה. שפסקה מישאל: בשלה מעם. הפרות
וריהם, שמתוך שהיו טהורים ונוהגין בקטרה רע
הקרה מטהר פרוחיה מריח רע ומעט רע
מעשה בשל שפן דין. כגון פסוק מעשרות פסק
שמן הדגן כשמו של מעשר דאקרי חלב
בדכתיב כל חלב יצאה וגו' ופסקיה יום דתעניתא.

שְׁבוּבוּיָן דִּין אֲבִיהֶם לעתיד לבוא. אומרים לפניו:
רבונו של עולם, מאחר שאמה עתיד ליפרע מהן, למה
הקמיתה שניהם בהם. אמר ר' אילעא בר יברכיה: אלמלא
תפלתו של דוד, היו כל ישראל מוכרי רכב, שנאמר:
"שיתא' ה' מורה להם". ואמר ר' אילעא בר יברכיה:
אלמלא תפלתו של חבקוק, היו שני תלמידי חכמים
מתבטפים במלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר: "ה'
שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים תיהיו" אל
תקרא "בקרב שנים" אלא "בקרוב שנים". ואמר ר'
אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך
ואין ביניהן דברי תורה, ראויין לישרף באש, שנאמר
"ויהי המה חולכים הלוח ודבר ואחד גולה, ואמר ר'
אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים הדרין בעיר
אחת ואין נוחזין זה לזה בהלכה, אחד מת ואחד גולה,
שנאמר: "לנש שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בכל
דעת" ואין דעת אלא תורה, שנאמר: "נדמו עמי מבלי
הדעת". אמר ר' יהודה בריה דר' חייא: כל תלמיד חכם
העוסק בתורה מתוך הדחק, תפלתו נשמעת, שנאמר:
"כי עם בציון ישב בירושלם כבו לא תבכה חנון יתן
לקול ועקד בשמעתו ענף" וכתביב בתריה: "ותן להם ה'
להם צר ומים לחץ". ר' אבהו אומר: משביעין אותו מין
שכינה, שנאמר "והיו עיניו ראות את מוריד". ר' אחא
בר חנינא אומר: אף אין הפרגוד ננגל בפניו, שנאמר:
"ולא יבנה עוד מוריד": רבן שמעון בן גמליאל אומר
משום ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין וכו':
אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו,
שנאמר "בפקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן
בקר" הי בקר? אילמא בקר למחר, מי ידע מאי יהיו?
אלא דחליף. ואלא, עולא אמאי קא מניין? אקדושה
דיסדרא וא"היא שמהי רבא? דאגדתא, שנאמר: "ארץ
עפתה כמו אפל צלמות ולא סדרים" הא יש סדרים,

שמעה ויש בה ריח טוב, ומין תמרים הוא לעצמן: טהרה יש בה. לפיכך מריחה לה ולא
בטל הריח מאליה: אמת בריה. דרכה בר דבר הוא: אל. רב הוא לבריה: שמתא את לבי.
השקדנה: והקמיתה את שני. שדאיתני שאוקתה על בנה מעלי, שנקלט מקוץ ותת
לו רחמי. אהבה: איטפל ביה. גדלו בביתו: רבי רבי. גדל גדל אותי ואע"פ כן אני בנה בר
ברתך אנה. ואין עלי לכבוד בך: טהרה
בפולמוס. חל שהביא אספקינוס על וירושלים:
עטרת חתנים ואירוס. מפרש בגמרא: בפולמוס
של מיטום. שהביא הורקנוס אריסטובולוס
אחיו, ובין זה לזה היו ממשים וישימים פנה
בדאמר בסדר עולם: דהו עטרת חתנים
בגמרא: בפולמוס האחרון. הוא של חרבן הבית
ושל טיטוס נמי תורה: כאפריון בתוך העיר. שהיו
מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון
של מעילים וטליתות מזהות מקפות לה: מושל
משלות. לתת אות אמתלא וטעם לחכמה לבנם
בה בשערי בינה. כגון משלות שיעלין דאמר
בסנהדרין וף לה: כי הוה דריש ר"מ בפירקא וזה
דריש תלתא שמעתא ותלתא אגדתא ותלתא
מתלי: שנקדים. שוקדין על דלתות בית המדרש
לילה ויום בדאמר ביבמות וף טמא אכל מה
אעשה שנשפי חשקה בתורה: תדרשנים. שהיה
בקי בטעמי המקראות בדאמר לא וכיתי
שתאמר יצאת מצרים בלילות עד שירדשה. בן
זומא (נקטו וף יבא: בשל כבוד תורה. שהיה נותן
לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אור, וכ"ש
תבות יתרות ואותיות יתרות כגון בת וכת אני
דורש וסאקדיון וף לה: וזהו כבוד תורה גדול שאין
בה דבר לבסלה אנשי מעשה. בטוח בחשיבותו
ויעשה מעשים ספלאים בדאמר בעשית וף לה:
נמשי בשורין: אמר לחמץ וירדוק ולעולם להביא
זאבים בקרניהם: קטנותם של חסידים. שהיו
החסידים חולכים וקלים והוא היה מקטנותיהם
וסוף: וזו החכמה. זה לא ידענא מאי היא: משפת
ר"ג תוקן בשל כבוד התורה. במסכת מגילה וף
לה: אמר שעד שמת הוא היה בריאתו עולם
ולא היה למדן תורה אלא משמת המעט. משמת הוא
יך חלי לעולם והוצרכו למדור תורה מלש
בשל וזו חכמה. שהיה חכם ועשיר וכתבים רבים
אוכלי על שלמה: ובני חורין. מחסין: חפ
ראשם. שגבר יד עני פנים ממוזרים שהם
עשירים ואלו עניים: נדלדלו אנשי מעשה. אין
חש להם: ואין דורש. לישרא ואין בכשם
עליהם רחמים: שר' חכמים: התחילו חכמים:
ספריא. מלמד תינוקות, שהם טענים מן
החכמים: כעסא דארעא. כעמי הארץ:
אולא

תופיע מאופל: לא יר טל לברכה וניטל טעם פירות וכו': תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר: מהרה בפולה טעם וריח, מעשר ביטל
שומן דגן, רב הוא אשכח תומרתא דחיוניתא, שקלה, פרקה בסודריה. אמת רבה בריה, אמר ליה: מורחנא וריחא דחיוניתא. אמר
ליה: בני, מהרה יש בה, יהבה גיהליה. אדהכי, אמת אבא בריה. שקלה, יהבה גיהליה. אמר ליה: בני, שמחת את לבי והקמיתה את
שיני. חיינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא, אבני. רחמי דבני, אבני דהו ליה. רב אחא בר יעקב, איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה. כי
גדל, אמר ליה: אשקין מין. אמר לו: לאו בריך אנה. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אנה: מתני' בפולמוס של אספקינוס
גזרו על עטרת חתנים, ועל האירוס. בפולמוס של מיטום גזרו על עטרת פלות, ושלא ילמד אדם את בנו ויוניא. בפולמוס האחרון
גזרו שלא תצא תפלה באפריון בתוך העיר, ורבותינו התירו שתצא תפלה באפריון בתוך העיר. משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים.
משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זומא בטלו תדרשנים. משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו
אנשי מעשה. משמת ר' יוס' קטנתא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו "קטנתא"? שהיה קטנתא של חסידים. משמת ר' יוחנן בן זבאי
בטל וזו החכמה. משמת רבן גמליאל תוקן בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטלה וזו הכהונה.
משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא: גמ' [תנו רבנן]: ר' פנחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחסו
ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, ונברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים.
ר' אלעזר הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש, שרו חכמיא למהו ספריא, וספריא בחזנא, וחזנא כעסא דארעא, ועסא דארעא
אולא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד ב

רש"י

רש"י

אֵלֶּיָּהּ וְנִלְאָה. הולכים ונולדים ומתנוללים: בעקבות הפשיה. בסוף הגלות לפני ביאת משיח: והיו ביקר. שהכל עוסקין במשפחות: ואין תובתה. אין לה אדם שיכול להוכיח. שכלם נבשלים בחטאות ובשמועיות אומר לו אתה כמותי: ובית העיר. של חכמים יהיו לבית זנות. שכל החכמים ואין לומר תורה. וראו חרב מאין איש, ובגלי יומה מתגוררים שם מפני שחיו לעיר היו בתי מדרשות שלהם: גמ'.

אֵלֶּיָּהּ וְנִלְאָה, ואין שואל ואין מבקש, על מי יש להישען על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא, הוצפא יסבא ויוקר ואמיר. הנפן תתן פריה ויהיו ומלכות תהפך למינוח ואין תוכחת. בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבול יושם, ואנשי הגבול יסבבו מעיר לעיר ולא יחוננו, והכמות סופרים תפסר, ויראי חטא וימאסו, והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים וליבנו, זקנים ועמרו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, פלה בחמתה, איבי איש אנשי ביתו, פני הדור בפני הפלך. הן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להישען על אבינו שבשמים: גמ' אמר רב: לא שנו אלא של מלך וגפרית, אבל של הדם ושל וורד מותר. ושמואל אומר: אף של הדם ושל וורד אסור, של קנים ושל חילת מותר. ולוי אומר: אף של קנים ושל חילת אסור. וכן תני לוי במתניתיה: אף של קנים ושל חילת אסור: ועל האירוס: מאי "אירוס"? אמר ר' אלעזר: מבלא דחד פוקא. רבה בר רב הונא, עבד ליה לגבריה מנבורא. אתא אבוי, תגריה. אמר ליה: מיתלף במבלא דחד פוקא, זיל עביד ליה אפוקיא דחצבא או אפוקיא דקפא: בפולמוס של טיטוס גזרו על עמרות פלות וכו': מאי "עמרות פלות"? אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: עיר, של זהב. תניא נמי הכי: איהו עמרות פלות? עיר של זהב, אבל עושה אותה כיפה של מילת. תנא: אף על חופת חתנים גזרו. מאי "חופת חתנים"? והורית המזוהבות. תניא נמי הכי: אלו הן חופת חתנים, והורית המזוהבות, אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה: שלא ילמד את בנו ויונית: תנו רבנן, בשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחזי ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשין דינרים בקופה, ומעלין להן תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מבזי בחכמת יונית, לעז להם בחכמת יונית, אמר להן: כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם. למחר, שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו, נודעוזה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה. אותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל חזירים, וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית. ועל אותה שנה שנינו: מעשה וכן עומר מגנות צריפים, ושתי הלחם מפקעת עין סוכר, איני? והאמר רבי: בארץ ישראל לשון סודים למה? אלא, אי לשון הקודש אי לשון יונית. ואמר רב יוסף בבבלי לשון ארמי למה? אלא, או לשון הקודש או לשון פרסי. לשון יונית לחוד, וחכמת יונית לחוד. וחכמת יונית מי אסירא? והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל: מאי דכתיב "עני עוללה לנפשי מפל גנות עירי"? אלף ילדים היו בבית אבא, חמש מאות למדו תורה, וחמש מאות למדו חכמה יונית, ולא גשתייר מהן אלא אני בןא, וכן אחי אבא בעסיא. שאני של בית רבן גמליאל, דקרובין למלכות הו, דתניא מספר קומי, הרי זה מדרבי האמורי. אבטולוס בן ראובן התירו לו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות. של בית רבן גמליאל התירו להן חכמה יונית מפני שקרובין למלכות: בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא פלה באפריון וכו': מאי מעמא? משום צניעותא: משמת רבן יוחנן במלה החכמה: תנו רבנן: משמת ר' אלעזר גגנו ספר תורה. משמת ר' יהושע במלה עצה ומחשבה. משמת ר' עקיבא במלו ורעי תורה ונסתתמו מעינות החכמה. משמת ר' אלעזר בן עזריה במלו עמרות חכמה, ש"עמרת חכמים עשרם". משמת ר' חנינא בן דוסא במלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטנתא במלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטנתא? שהיה מקטני חסידים. משמת בן עזאי במלו השקדנין. משמת בן זומא במלו הדרשנין. משמת רבן שמעון בן גמליאל עלה גובאי ורבו צרות. משמת רבי הויכפלי צרות: משמת רבי במלה ענוה ויראת חטא: אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא אנא. אמר ליה רב נחמן לתנא: לא תיתני יראת חטא, דאיכא אנא:

שבועה על חלול שמו: ועל אותה שנה שנינו כו'. שאותה שנה התירבו החילות את הורעים שסביבות מדינת ירושלים והוצרך להביא אותה שנה את העמר מגנות צריפים, ובשאר השנים מצות העמר להביא מן הקרוב לירושלים דכתיב (ויקרא כ) בקרמל תקריבו שהיא הנורע לח והקר מלא מקמו. וכשהוא בא מרחוק מתיבש ומתמעך ואין בר השכלת מלא מן הנרעין: לשון סודים. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי, ואמנות העולם קורין אותו לינ"א שוריי"א: או לשון יוני. שהיו קרובין לארץ זון, ולשון זון יפה מזה והיה לו לספר בו: מאי דכתיב. לא גרס אלא ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולל את עניו בבכי יותר מן הכל: עוללה. מנולת את עיני לנפשי. על נפשי מפני קורותי: מספר קומי. שערו שלפניו ומניח בלורית מאחוריה מדרבי האמורי. שהן מניחין בלורית לשם עבודת בוכבים: גגנו ספר תורה. שהיה בעל הלכות מפי שמועה דרבה, וסדורות בפיו כאלו כתוב בספר בדאמר בסנהדרין (דף סח) דרבה תורה למדתי מרבותי, ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות בנטיעות קשואין ושלש מאות בביתר עזה: עצה ומחשבה. שהיה וחד בדרשות ובקי בהלכות ובתשובת האפיסקופים ולהבין ברמזיהם בדאמר' בפ"ק דהגינה (דף סו) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תהוי עלן ממנינם, אמר להן אבדה עצה מבני ישראל נסדקה חכמה של עובדי בוכבים: ורעי תורה. עמק סבא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות המשתנים במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. שער תורה בדאמר' (פסוק נד) תריסר אלפי עגלי וזה מעשר מעדריה כל שתא: דאיכא אנא. שאני ענותו:

הדרן עלך עגלה ערופה
וסליקא לה מסכת סוטה

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בה, ואז נודענה ארץ ישראל ארבע מאות פסחה מחמת חילול
כבוד שמים, אותה שעה אפרו חכמים, ארור אדם שיגדל חוירים,
וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית, ועל אותה שנה שבאו
הרומאים והחריבו את סביבות ירושלים, שנינו, מעשה וכן עומר
מנגות צריפים ושתי הלחם מפקעת עין סוכר שהם מקומות
רחוקים, אף שמצוה להביא ממקום קרוב, כיון שלא נמצא בסביבות
ירושלים.
מקשה הגמרא, איני - וכי אכן חכמת יונית אסורה, והאמר רבי,
בארץ ישראל לשון סורסי למה לדבר בו, אלא אי לדבר לשון
הקודש, אי לשון יונית שהיא לשון צה ויפה ואילו לשון סורסי הוא
לשון עילג, ואמר רב יוסף, בבל לשון ארמי למה לדבר בו, אלא
או לשון הקודש או לשון פרסי שהוא יפה יותר מארמי, הרי
מבואר בדברי רבי, שלשון יונית מותרת. מתרצת הגמרא, לשון
יונית לחוד, וחכמת יונית לחוד שאמנם לשון יונית מותרת, אבל
חכמת יונית, שהיא שפת רמזים שהקרויים למלכות משתמשים בה,
אסורה.
שוב מקשה הגמרא, וחכמת יונית מי אסירא, והאמר רב יהודה
אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל, מאי דכתיב באיכה
"עני עוללה לנפשי מכל בנות עיר" ליש להצטער לבכות ולנוול
את עיני יותר מכל משפחות עיר, אלא לידים היו בבית אבא -
רבן גמליאל דיבנה, חמש מאות מהם למדו תורה, וחמש מאות
מהם למדו חכמת יונית, ולא נשתמיר מהן אחר החורבן אלא אני
באן, וכן אחי אבא בעסיא, הרי שמותר ללמד חכמת יונית.
מתרצת הגמרא, שאני של בית רבן גמליאל דקרובין למלכות הוו
והיה להם צורך להשתמש בחכמת יונית לצורך ישראל, דתנאי, מי
שהוא מספר קומי - מסתפר מלפניו ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה
מדידי האמורי שהיו נוהגים לעשות כך לשם הבהרה זוהי, אולם
אכזבולוס בן רובין התייר לו חכמים לספר קומי, לפי שהיה קרוב
למלכות, וכן של בית רבן גמליאל התייר להן ללמוד חכמת
יונית מפני שקרובין למלכות.
שנינו במשנה, בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא בלה באפריון
וכו' ושנינו שם שרבותינו התייר גזרה זו. אומרת הגמרא, מאי
מעמא התייר רבותינו שתצא הכלה באפריון, משום גניעותא -
שתהיה הכלה מכוסה בצאתה מבית אביה לבית בעלה.
שנינו במשנה, משמת רבן יוחנן בן זכאי בשלה זוי ההקמה. תנו
רבנן, משמת רבי אליעזר בן הורקנוס, נגזר ספר תורה - שהיו
הלכות שבתורה שבעל פה סדורות בפיו ככתובות בספר. משמת
רבי יהושע, בשלה עצה ומחשבה - שהיה הזיר בדרשות וביק
בהלכות, וידע להשיב על קושיות המינים. משמת רבי עקיבא,
בטלו זרועי תורה - עומק הסברא בתורה, ונסתתמו מעיינות
ההקמה - שהיה סומך את הלכות תורה שבעל פה על דרשות
הפסוקים ועל האותיות היתירות והלשונות המשתנים במקרא.
משמת רבי אליעזר בן עזריה, בטלו עטירות חכמה - שהיה
עשיר מופלג, ש"עטירות חכמים עשרים". משמת רבי חנינא בן
דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטניא,
בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטניא, שהיה
מקטני וסופם של חסידים. משמת בן עזאי, בטלו השקרנין.
משמת בן זומא, בטלו הדרשנין. משמת רבן שמעון בן
גמליאל, עלה גובאי רבני צרות. משמת רבי, הוכפלו צרות.
שנינו במשנה, משמת רבי, בטלו ענוה ויראת חטא. אמר ליה רב
יוסף לתנא השונה את המשנה, לא תיתני במשנתך ענוה, דאיכא
אנא - שהרי יש אותי, שאני עני. אמר ליה רב נחמן לתנא, לא
תיתני במשנתך ויראת חטא, דאיכא אנא - שהרי יש אותי, שאני
ירא חטא.

אולא ודלדלה - ועם הארץ הולך ומידלדל, ואין שואל לישראל
ואין מכקש, על מי יש להשען, על אבינו שבשמים.
בעקבות משיחא הוצפא סגא - לקראת ביאת המשיח תרבה
החוצפה בעולם, ויזקר ואמיר - היוקר יגדל, הנפן תתן פריה ויתין
למרות כן ביקר משום שישתמשו בו הכל למשתה, ומלכות תהפך
למינות, ואין תובחת - לא יהיה מי שראוי להוכיח, בית וועד של
החכמים יהיה שמם מן הלומדים ותחת זה יהיה לזנות - למקום
שמתאספים בו בעלי זמה, והגליל, שהיה שם תלמידי חכמים
וחסידים יחרב, והבבל יושם - יהיה שמם, ואנשי הבבל - אנשי
גבול ארץ ישראל יסוככו מעיר לעיר, ולא יחוננו - אין מי שיחון
אותם, וחכמות סופרים תפסר - יהיה לבו, וירא חטא וימאסו,
והאמת תהא נעדרת, נערים פני וקנים ופנינו, וקנים ועמדי מפני
קטנים, "בן מנוול אב, בת קמה באמה לחרפה ולביישה, בלה
בחמתה, אויבי איש אנשי ביתו", פני הדוד בפני הכלב - שתהיה
עוות ולא יתביישו זה מזה, תבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש
לנו להשען, על אבינו שבשמים.
(גמרא) אמר רב, מה שגזרו על עטרות חתנים, לא שנו, אלא
עטרה של מלח ונפרית - העשויה מאבן מלת, או מכסף וזהב,
ומציינים אותו בגפרית, אבל עטרה של הדם ושל וורד מותר.
ושמואל אומר, אף עטרה של הדם ושל וורד אסור, אבל של
קנים ושל חילת - צמח כמין גומא הגדל במים מותר. ולוי אמר,
אף עטרה של קנים ושל חילת אסור, וכן תני לוי במתניתיה -
וכן שנה לוי בברייתא שלו, אף של קנים ושל חילת אסור.
שנינו במשנה, בפולמוס של אספיינוס גזרו על וכו' ועל האירוס.
שואלת הגמרא, מאי אירוס. אמר רבי אליעזר, מבטא דחד פומא
- פעמוני שיש בעינבל אחד, שמקשקשים בו בבתי משתה. מספרת
הגמרא, רבה בר רב הונא עבד ליה לגריה מנבדא - עשה לבנו
מין תוף שקולו צלול, ואפשר להשמיע בו צליל של שיר, אהא אבבה
תקריה - בא רב הונא, אביו של רבה בר רב הונא, ושברו, וכך אמר
ליה רב הונא לרבה, גם דבר זה בכלל האיסור, כי מיהלף בטבילא
דחד פומא שהוא האירוס שנאסר, מפני שקולו דומה, אלא, ויל
עבד ליה תוף אפומא דתקבא - על פי חבית או אפומא דקפיא
- על פי כלי ששמו קפיא שמכיל שלשה לוגים, ובכך לא יתחלף
באירוס.
שנינו במשנה, בפולמוס של מיטום גזרו על עטרות בלות וכו'.
שואלת הגמרא, מאי עטרות בלות. אמר רבה בר רב הנה אמר
רבי יוחנן, עיר של זהב - עטרה עשויה מזהב, ועיר של זהב
מאויירת עליה. תנאי נמי הכי, איהו עטירות בלות עיר של זהב,
אכל עושה אותה כיפה של מילת - כמין כובע של צמר נקי.
אמר בברייתא, אף על חופת חתנים גזרו. מבארת הגמרא, מאי
חופת חתנים, והורית המוזהבות - בגד צמר צבוע שני, וקבועים
בו רצועות של זהב, שמעמידים אותו ככיפה. תנאי נמי הכי, אלו
הן חופת חתנים שאסורות, והורית המוזהבות, אכל עושה
פפירית - עיגולים מעץ כמין כיפה, ותולת בה כל מה שירצה כגון
רצועות של זהב.
שנינו במשנה, ושלאל ילמד את בנו יונית. תנו רבנן, בשצרו מלכי
בית השמונאי זה על זה, שנלחמו שני האחים על המלוכה, והביא
הורקנוס עמו את חיל רומי לעזרו, היה הורקנוס מבחין לחומה,
ואירסטובלום מבפנים, בכל יום ויום היו משלשלין אלו שבפנים
דינרים בקופה מתרומת הלשכה, ומעללי להן אלו שבחוץ טלאים
לצורך תמידים, היה שם וכן אחד שהיה מביר בחכמת יונית,
לעז להם לאותם שבחוץ בחכמת יונית באופן שאין הכל מבינים,
אמר להן, כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר
שלשלין להם אותם שבפנים דינרים בקופה, והעלו להם אותם
שבחוץ חויר במקום טלה, בין שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעומר עמוד א

7 מוסיפה הברייתא לדרוש את הפסוק, שהיה יכול לכתוב 'ולא חנף'
8 וכתוב 'ולא חנכו', משמע שבא למעט 'חנכו' לזה ולא לאחר, פירט
9 לנזילן שגול בית, שאינו חזר. שואלת הגמרא, למה מה שהוצרך
10 למעט גזלן דלא פריכי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי אפשר
11 למעט גזלן מסיבה אחרת שהרי הא אמר – דרש מהאמור בפרשה
12 'ורד הלכב' שכונת התורה לזה המתיירא

1 מרבה אף הכונה בית שער אכסדרה ומרפסת שעשויים לדריסת
2 רגל ולא להשתמש בהם, תלמוד לומר 'בית', מה בית הראוי
3 לרידה אף כל הראוי לרידה, למעט את אלו שאינם עומדים
4 לתשמש דירה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, שהבית שנאמר
5 בתורה הוא 'בית' במשמעו, וחזר מהמלחמה רק על בית רגיל,
6 ולא על אלו שהחזירו במשנה ובברייתא.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד א

48 היום פיון דאחזיק ביה בעל הבית לפני שהניחו על עומר אחר,
49 שהרי בכך עוסקת הברייתא, וזה ביה ואינו נעשה שוב הפקר מדין
50 שכחה.
51 מקשה הגמרא, אי הכי שטעם הפטור בעומר העליון הוא משום
52 שזכה בו, מאי איריא שנקטה הברייתא שהניחו על גבי חבירו,
53 אפילו אם נתינו פטור מטעם זה, ומדוע נקטה הברייתא
54 את הפטור דווקא באופן זה. מתרצת הגמרא, אי הכי נמי – אכן
55 היה לברייתא לנקוט את פטורו גם כשהניחו על גבי קרקע, שפטור
56 משום שכבר זכה בו, והאי דקתני בברייתא שהניחו על גבי חבירו,
57 משום שרצתה לפרש גם את דינו של עומר תחתון שנחלקו בו תנא
58 קמא ורבי יהודה. מקשה הגמרא, כיצד תאמר שטעם הפטור של
59 העומר העליון הוא משום שזכה בו, והא' מפני שהוא צף, קאמר
60 בברייתא. הרי מפורש שטעם הוא משום שצף באויר. מתרצת
61 הגמרא, אימא – אמור בברייתא, מפני שהוא צף בתוספת כ"ף
62 הדמיון, ופירושו, שכיון שזכה בו, אף שהניחו מידו, הרי הוא כאילו
63 הוא צף עדיין מן השדה ומונח בידו, ולא חל עליו דין שכחה.
64 הגמרא חוזרת לענין עגלה ערופה. אמר אביי, הריני כאן
65 בפומבדיתא מוכן להשיב לכל שואל בעומק ובחריפות כבן צנאי
66 שהיה חריף והיה יושב ודורש בשוקי מבריא. כיון שכך, אמר ליה
67 ההוא מדרבנן לאביי, שני חללים – שני הרוגים מוטלים זה על גבי
68 זה ואחד משוק מעט מחברו, ומתוך כך יש לכל אחד מהם עיר
69 קרובה אחרת, מתיבין הוא מוידד את העיר המביאה עגלה ערופה.
70 ויש בשאלה זו כמה צדדים, שהרי יתכן שההרוג התחתון קרוי 'טמון',
71 שהעליון מסתירו, ואין מביאים עליו עגלה ערופה. ויתכן שההרוג
72 העליון קרוי 'צף' מאחר שאינו נוגע בארץ, והרי אין מביאים עליו
73 עגלה ערופה, כפי שלמדנו במשנה שאין מביאין עגלה ערופה
74 בנמצא חלל צף. ומאידך יתכן שכיון שההטמנה או ההגבהה היא
75 דרך מין במינו, שהוא אדם כמותו, אינו נחשב הפסק, ואין זה 'טמון'
76 או 'צף'. ויתכן גם שסברת 'מין במינו' נכונה רק לגבי שלא יקרא
77 'טמון' ולא לגבי שלא יקרא 'צף'. או ההיפך, רק לגבי 'צף' ולא לגבי
78 'טמון'. וביאר השואל את הספק, האם נאמר שגם כשההטמנה היא
79 דרך מין במינו שהרי הוא אדם כמותו, גם בכגון זה הוי התחתון
80 טמון, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'טמון', אבל
81 לענין שלא יקרא 'צף' סברת מין במינו נכונה היא, ומין במינו –
82 וכשההגבהה היא דרך מין במינו לא הוי בכך צף, ומעליו מוידד –
83 והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לתחתון.
84 או דלמא, גם כשההגבהה היא דרך מין במינו, הוי ההרוג העליון
85 צף, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'צף', אבל לענין
86 שלא יקרא 'טמון' סברת מין במינו נכונה היא, ומין במינו –
87 וכשההטמנה היא דרך מין במינו לא הוי בכך טמון, ומתחתון מוידד
88 – והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לעליון.
89 או דלמא, גם כשההגבהה היא דרך מין במינו הוי בכך טמון, ומין
90 במינו הוי כמו כן צף שאין סברת מין במינו נכונה לא לענין שלא
91 יקרא טמון ולא לענין שלא יקרא צף, ולא מתחתון מוידד ולא
92 מעליו מוידד – והן העיר הקרובה לעליון, הן הקרובה לתחתון,
93 שתיהן אינן מביאות עגלה ערופה.
94 אמר ליה אביי,

1 מעיקר המלה 'בשדה' למדו לרבות שכחת קמה. ורבי יהודה שלא
2 למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו
3 עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ"ף,
4 כי 'בשדה' 'בשדה' לא משמע ליה שזהו יתור שניתן לדורשו, שגם
5 ללא דרשה ניתן לכתוב 'בשדה' עם כ"ף, אם כן מ'בשדה' הוא צריך
6 ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון.
7 בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו,
8 מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. בעי רבי ירמיה, צפו
9 עומרין לתוך שדה – היו העומרים באויר שדהו, ולא על שדהו
10 ממש, כגון על גבי אבן או עמוד, או על עומרים אחרים, ושכחם,
11 מהו, האם חל עליהם דין שכחה או לא, והספק הוא, האם אומר
12 שדה בשדה דמי או לא בשדה דמי.
13 אמר ליה רב כהנא לרב פפי, ואמר ליה, רב כהנא לרב זבדי,
14 תפשוט ליה את ספקו של רבי ירמיה, מדרבי אבהו אמר רבי
15 אלעזר, דאמר, פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו שאז לא
16 חל עליהם דין שכחה, והבין רב כהנא, ש'צפו' פירושו שהעומרים
17 עומדים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם על שדהו ממש,
18 ומבואר בכך, שגם אם העומרים צפים ואינם על גבי השדה ממש,
19 דחבירו אין – אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל לתוך שדהו, גם
20 אם אינם על השדה ממש לא מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה.
21 דחה רב פפי או רב זבדי את הראיה, ואמר לרב כהנא, ולמיעטתו
22 שבתת צפו' שהוזכר רבי אלעזר, פירושו שעמדו באויר שדה
23 חברו, אם כן משמע, שגם לתוך שדה חבירו, צפו אין – אז מיעטתו
24 תורה מדין שכחה, אבל אם הם מונחין בשדה חברו ממש לא מיעטה
25 תורה, וחל עליהם דין שכחה, וכיצד אפשר לומר כך, והא' סוף סוף,
26 הרי בעינין שהעומר ישכח 'בשדה' כדי שיחול עליו דין שכחה, שהרי
27 זהו לימודו של רבי אלעזר, ולכא – וגם כשהעומרים על הארץ,
28 עדיין אינו מתקיים תנאי זה. אלא ודאי, לתוך שדה חבירו שאמר
29 רבי אלעזר שאין נהוג בהם שכחה, כוונתו ואפילו הם מונחין על
30 שדה חברו ממש, והאי דקאמר רבי אלעזר צפו אין פירושו שהם
31 צפים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם מונחים, אלא פירושו
32 שהתרוממו ברוח ונפלו לתוך שדה חברו ממש, ונקט כך משום דלא
33 משכחת לה שישכחו עומרים שלו בשדה חברו, אלא בצפו ברוח
34 באויר שדהו, וכך נפלו לתוך שדה חברו, אבל כשמונחים באויר
35 ייתכן שאף בשדהו לא חל עליהם דין שכחה.
36 הגמרא מביאה ראיה לפשוט את ספקו של רבי ירמיה, בצפו עומרים
37 בתוך שדהו. תא שמע רביה מבריתא, עומר שחזיק בו בעליו
38 לחלוכלו מן השדה לעיר, והניחו על גבי עומר חבירו, ושכחו,
39 העומר התחתון הרי הוא שכחה, והעליון אינו שכחה. רבי שמעון
40 בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהם אינן שכחה, העומר
41 התחתון אינו שכחה מפני שהוא טמון תחת העומר העליון,
42 והעליון אינו שכחה מפני שהוא צף באויר שדהו, ואינו על שדהו
43 ממש. ומדקדקת הגמרא מכאן, עד כאן לא פליגי התנאים בברייתא
44 אלא בתחתון אם הוא שכחה או לא. אבל בעליון דברי הכל לא
45 הווי שכחה, הרי מפורש שכל שהעומר באויר שדהו ולא בשדהו
46 ממש, אינו שכחה. דוחה הגמרא, לעולם נהוג דין שכחה גם בעומר
47 העומד באויר שדהו, ומה שהעומר העליון כאן אינו שכחה, שאני

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד ב

29 קָאָמַר אַבָּא שְׁאוּל, אֵלָא לַעֲנִין יִצְרָה, דְּכִי מִיתְּצַר וְלֹד
30 מְצִיעֵתִיהּ מִיתְּצַר – שְׂכֵשְׁנוּצַר הוּלֹד מֵאֲמַצִּיעֵתוֹ נוצר, אֵכָל לַעֲנִין
31 חֵיוֹתָא, דְּכֹלֵי עֲלָמָא יוֹדוּ שְׁעִיקַר חַיִּית בְּאַפִּיהּ הוּא, דְּכִתְיִב, "כֹּל
32 אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפּוֹ וְגו'".
33 עוֹד שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שִׁטָּה שְׁלִישִׁית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר,
34 מִמָּקוֹם שֶׁנֶּעֱשֶׂה חֵלֶל, מְצִנְאוֹרָא. מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא, מֵאֵי טַעְמָא דְּרַבִּי
35 אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, בְּדִבְתֵּיב "לִתַּת אוֹתָהּ אֶל צִנְאוֹרָא חֵלֶל רְשָׁעִים",
36 הָרִי שֶׁהַחֲלָלוֹת קְרוּיָה עַל שֶׁם הַצִּנְאוֹר, וּבְעֵינֵינוּ הֵלָא נֹאמַר 'אֲשֶׁר
37 סָבִיבוֹת הַחֲלָל'.
38 מִשְׁנָה. אַחֲרֵי שֶׁמִּדְּרֹו זָקֵנִי הִסְתַּדְרִין אֶל הָעִיר הַקְּרוּבָה, נִפְטְרוּ זָקֵנִי
39 וְיוֹשְׁלִים וְחִלְכוּ לָהֶן, זָקֵנִי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁנִּמְצְאָת קְרוּבָה מְבִיאִין
40 עֲגֻלַּת בֶּקָר אֲשֶׁר לֹא מְשַׁכָּה בְּעוֹל – כָּלִי שֶׁמִּנְחִים אוֹתוֹ עַל הַבְּהֵמָה
41 כְּדִי לַכוּן הַחֲרִישָׁה שֶׁתְּהִיָּה כְּרָאוֹ, וְאִין הַמּוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹדִיִּין
42 אוֹתָהּ לְנַחֵל אֵיתָן, וּמִהוּ אֵיתָן, בְּמִשְׁמַעוֹ, קִשָּׁה – שֶׁהוּא בֹאֵרֵץ
43 סֵלַע, שֶׁהִיא קִשָּׁה, וּמוֹכֵל מִקּוֹם אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ אֵיתָן בְּשֶׁר, שֶׁלֹּא
44 נֹאמַר אֵיתָן אֵלָא לַמְצוּה. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִין – בִּסְכִין גְּדוֹל
45 מֵאַחֲזִיָּה מִמּוֹל עֶרְפָּה, וּמִקּוֹמָהּ שֶׁנֶּעֱרַפָּה בּוֹ אֶסּוּר מְלֻוּעַ
46 וּמִלְּעֹבֹד בּוֹ לַעֲלוֹם, וּמוֹתֵר לְסֻרוֹק שֶׁם פִּשְׁתָּן, וְלִנְקֵר – לְסַתֵּת שֶׁם
47 אֲכִנִּים אַחֲרֵי הָעֶרְפָּה, מִכִּין שְׂאִינִם עֲבוּדַת קֶרֶקַע. זָקֵנִי אוֹתָהּ הָעִיר
48 רֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בְּמִים בְּמִקּוֹם עֲרִיפָה שֶׁל עֲגֻלָּה, וְאוֹמְרִים, 'דִּינוּ
49 לֹא שִׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ, תִּמְהָ הִתְנַא, וְכִי עַל
50 דְּעֵתֵינוּ עֲלֵתָה שְׁוֹקֵנִי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵן שֶׁהוֹצֵרְכּוּ לֹמֵר
51 'דִּינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם, אֵלָא 'דִּינוּ לֹא שִׁפְכוּ הַכוּוֹנָה, שֶׁלֹּא גִרְמֵנוּ
52 שִׁישְׁפֵּךְ דָּמִי, וְהֵינוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַהֲרוֹג עַל דִּינוּ וּפְטִירָנוּהוּ (בְּלֹא
53 מוֹזִין) שֶׁאִם שִׁלְחוּ אוֹתוֹ לֹלָא מוֹזִין, יֵשׁ לַחוּשׁ שֶׁעַל יְדֵי כֵךְ הוֹצֵרֵךְ
54 לַגּוֹל מִן הַבְּרִיּוֹת וּמִתוֹךְ כֵךְ נִהְרָג, וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ הַכוּוֹנָה, וְלֹא
55 רָאִינוּהוּ וְהִתְנַחְנוּהוּ לִלְכַּת לְדֹרְכוֹ יַחֲדִי (בְּלֹא לוֹיָיָהּ),

1 ומבארת הגמרא את טעם המחלוקת, בְּמֵאִי קְמִיפְלִגִי, מֵר – רַבִּי
2 אֱלִיעֶזֶר סָבַר, גּוֹפִיָּה בְּדוֹכְתִּיהּ נְפִיל – גּוֹפוֹ שֶׁל הַהֲרוֹג בְּמִקּוֹם שֶׁמִּדְּ
3 בּוֹ בִשְׁעַת הַמָּכָה שֶׁם נָפַל, וְאִילוּ רִישָׁא דְּנִפְלִי וְנְפִיל – הָרָאשׁ דְּרַבּוֹ
4 לְנוֹד מִמְקוֹמוֹ וּלְפִיפֹל בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְלִכְרִי קוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם הַגּוֹף,
5 שֶׁשֶׁם הִיא נְפִילָתוֹ. וְמֵר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, רִישָׁא הֵיכָא דְּנְפִיל נְפִיל
6 – הָרָאשׁ דְּרַבּוֹ לְפִיפֹל בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא וְנִהְרָג, וְאִילוּ גּוֹפָא הוּא דְּהָרִישׁ
7 אֵוִיל – הַגּוֹף דְּרַבּוֹ לְרוּץ אַחֵר שֶׁהוּכָה וּלְפִיפֹל בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְלִכְרִי
8 קוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם הָרָאשׁ, שֶׁשֶׁם הִיא נְפִילָתוֹ.
9 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, מֵאִין הִיוּ מוֹדִיִּין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר מְטִיבוֹר, רַבִּי
10 עֲקִיבָא אָמַר מְחוּטָמוֹ. מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא, בְּמֵאִי קְמִיפְלִגִי הַתְּנָאִים
11 שֶׁבַּמִּשְׁנָה, מֵר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, עֵיקַר חֵיוֹתָא בְּאַפִּיהּ – עֵיקַר
12 חַיִּיתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא בֶּאֱפֹה, וּמִמְלֵא שֶׁם הִיא עֵיקַר הַהֲרִיגָה שֶׁבוֹ,
13 וְלִכְרִי מוֹדִיִּין מְחוּטָמוֹ. וְמֵר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, עֵיקַר חֵיוֹתָא
14 בְּמִיבּוֹרִיָּה – עֵיקַר חַיִּיתוֹ שֶׁל הָאָדָם הִיא בְּטִיבוֹר, וּמִמְלֵא שֶׁם הִיא
15 עֵיקַר הַרִיגָתוֹ, וְלִכְרִי מוֹדִיִּין מְטִיבוֹר.
16 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, לִימָא מַחְלוּקַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא, בִּי הֵנִי
17 תְּנָאִי – תִּלְוִיָּה בַּמַּחְלוּקַת תְּנָאִים אֵלּוּ, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, מִהֵיכָן
18 הוֹלֵךְ נוצר – מִתְּחִיל לַהּוֹצֵר בְּמַעֵי אִמּוֹ, מֵרָאשׁוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
19 "מִמָּעֵי אִמִּי אוֹתָהּ גּוֹזִין" שֶׁפִּירוּשׁוֹ, אֵתָה יִצְרָתִי בְּמַעֵי אִמִּי מֵרָאשִׁי,
20 וּמִנֵּן שִׁיגוּיָּהּ הוּא כִּינוּי לַרָאשׁ, וְאוֹמֵר, 'נִזִּי נִזְרָךְ וְהַשְׁלִיכִי וְגו'"
21 שֶׁפִּירוּשׁוֹ גִּזְזִית שֶׁעַר הָרָאשׁ. אַבָּא שְׁאוּל אוֹמֵר, הוּלֹד מִתְּחִיל
22 לַהּוֹצֵר מְטִיבוֹר, וּמִשְׁלַח שְׂרָשׁוֹ אֵיךְ וְאֵיךְ, וְאִם כֵךְ נֹאמַר,
23 שְׂרָבִי עֲקִיבָא שֶׁאִמְרָ שְׁעִיקַר חַיִּיתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא בֶּאֱפֹה, הוּא מְשׁוּם
24 שֶׁסָּבַר כִּתְנָא קָמָא שֶׁתְּחִילַת יִצְרָתוֹ הִיא מֵרָאשׁוֹ, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
25 שֶׁאִמְרָ שְׁעִיקַר חַיִּיתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא בְּטִיבוֹר, הוּא מְשׁוּם שֶׁסָּבַר
26 כִּבְאָבָא שְׁאוּל שֶׁתְּחִילַת יִצְרָתוֹ הִיא מְטִיבוֹר.
27 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא, אֲפִילוּ תִּימָא שְׂרָבִי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר שֶׁמוֹדִיִּין מְחוּטָמוֹ
28 סָבַר כְּשִׁיטַת אַבָּא שְׁאוּל שִׁיצִירַת הוֹלֵךְ הִיא מְטִבוֹר, שְׁעַר כָּאֵן לֹא

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד א

18 בֶּן דִּינָאִי שֶׁהִיא רֹצֵחַ יְדוּעָה, וְתַחֲנִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הִיָּה נִקְרָא תַחֲלִילָה,
19 וּמִשְׁנַעֲשֶׂה רֹצֵחַ חֹרֵץ לְקִרְוָתוֹ בֶּן הַרְצָחָן.
20 מְשַׁרְבֵּי הַמִּנְאָפִים פִּסְקוּ הַמִּים הַמָּרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי
21 הַפְּסִיקוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל
22 בְּלֹתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזִּנוּת יִפְרֹדוּ וְגו'" וּפִירַשׁ כֵךְ, לֹא
23 אֶפְקֹד לְבַדּוֹק אֶת נְשׁוֹתֵיכֶם, מְשׁוּם שֶׁבְּנוֹתֵיכֶם תִּזְנֶינָה, וְאִף הַבְּעֵלִים
24 עֲצָמָם עִם הַזִּנוּת מְצוּיִים כְּפִרְדִּים.
25 מְשַׁמַּת יוֹסִי בֶּן יַעֲזָרִי אִישׁ צְרִידָה יוֹסִי בֶּן יְהוֹדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם,
26 בְּמִלּוֹ הַאֲשִׁבּוּלוֹת – אֲנָשִׁים שֶׁחָלַ בָּהֶם וְאִין פָּגַם בְּתוֹרָתָם, שֶׁעַד סוֹף
27 יִמֵּיהֶם לֹא הָיוּ מַחְלוּקוֹת בֵּמָה שֶׁקָּבְלוּ מִרְבוּתֵיהֶם, וְרָאִיָּה שֶׁאִדָם
28 הַשֵּׁלֶם נִקְרָא 'אֲשִׁבּוּל', שֶׁנֶּאֱמַר "אִין אֲשִׁבּוּל לְאֲבֹל בְּבוֹרָה אוֹתָהּ
29 נִפְשִׁי" וְהַהֲמָשֵׁךְ הוּא 'אֲבָד חֲסִיד מִן הָאָרֶץ וְיִשֵּׁר בָּאָדָם אֵין'.
30 יוֹחָנָן בֶּהֶן גְּדוֹל הַעֲבִיר מִיִּשְׂרָאֵל הוֹדִיָּית הַמַּעֲשֵׂר – וְיוֹדִי
31 הַמַּעֲשֵׂרוֹת, שֶׁמְצוּוֹה לַהֲתוֹדוֹת בַּפֶּסַח שֶׁל שָׁנָה רְבִיעִית וּשְׁבִיעִית,
32 'בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבֵּית, וּבִשְׁלֹו יוֹחָנָן בֶּהֶן גְּדוֹל. אֵף הוּא בְּמִלָּא אֵת
33 הַמַּעֲזָרִין, וְאֵת הַנּוֹקִפִין, יִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא.

1 מִשְׁנָה. נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא נֶעְרְפָה הָעֲגֻלָּה, תְּנָא הַעֲגֻלָּה
2 וְתִרְעָה בְּעֶדֶר שְׁעִדִין חוֹלִין הִיא, נִמְצָא מְשַׁנְעֶרְפָה הָעֲגֻלָּה, תְּקַבֵּר
3 בְּמִקּוֹמָהּ וְאִסּוּרָה בְּהִנָּה, וְאִין אוֹמְרִים שֶׁנֶּעֱרַפָה בְּטַעוֹת, לְפִי שֶׁעַל
4 סִפְּקָא בְּאַתָּה מִתְּחִילָתָהּ שֶׁלֹּא נִדְּעָה מִי הַהוֹרֵג, וּבִשְׁעַת עֲרִיפָה בִּיפְרָה
5 סִפְּקָהּ וְחִלְכָה לָהּ – הִיא עֲשֵׂתָה אֶת שִׁלָּה, וּכְפִירָה עַל הַסִּפְּקָה,
6 וּכְשֶׁנִּמְצָא אַחֵר כֵךְ הַהוֹרֵג לֹא בִטְלָה כְּפִרָתָה בִּכְךָ. נֶעְרְפָה הָעֲגֻלָּה
7 וְאַחֲרֵי כֵךְ נִמְצָא תְּהוֹרֵג, אֵינוּ נִפְטֵר מִעֲוֹנוֹ שֶׁבְּעִרִּית הַעֲגֻלָּה, אֵלָא
8 הָרִי זֶה יִהְיֶה.
9 עַד אַחֲרֵי רִאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעַד אַחֲרֵי אוֹמֵר לֹא רִאִיתִי, וְכֵן
10 אֵשֶׁה אוֹמֵרֶת רִאִיתִי, וְאֵשֶׁה אַחֲרַת אוֹמֵרֶת לֹא רִאִיתִי, הִיוּ עוֹרְפִין,
11 שֶׁמִּתוֹךְ שִׁישׁ הַכַּחֲשָׁה, אֵין לִפְנֵינוּ שׁוּם עֵדוּת.
12 עַד אַחֲרֵי אוֹמֵר רִאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְשִׁנִּים אוֹמְרִים לֹא רִאִיתִי, הִיוּ
13 עוֹרְפִין, שֶׁאֵין דְּבָרֵינוּ שֶׁל אֶחָד עוֹמְדִים בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם. שְׁנַיִם אוֹמְרִים
14 רִאִינוּ, וְאַחֲרֵי אוֹמֵר לָהֶן לֹא רִאִיתֶם, לֹא הִיוּ עוֹרְפִין שֶׁאֵין עַד אֶחָד
15 יָכוֹל לְהַכְחִישׁ שְׁנַיִם, וְהָרִי נִדְּעָה מִי הַכְּהָה.
16 מְשַׁרְבֵּי הַרְצָחִין בְּמִלָּה עֲגֻלָּה עֲרִיפָה שֶׁהִי מְכִירִים הִיוּ מִי רִגִיל
17 לַהּרוֹג, וְהָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּדְּעָה מִי הַכְּהָה, וְדָבַר זֶה הַחֵל מְשַׁבָּא אֱלִיעֶזֶר

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד ב

40 **אֵינִישׁ בִּיתִיהָ לֹא מִיִּקְבֵּל, שְׁנֵאֲמַר, נֶבֶר יִהְיֶה וְלֹא יִנּוּחַ** ופירושו
 41 **לֹא יִנּוּחַ אֲפִילוּ בְּנוּחַ שְׁלוֹ.** מתרצת הגמרא. **מֵעִיקְרָא קִפְצָה עָלֶיהָ**
 42 **– מִתְחִילָה קֹפֶצֶת עָלֶיהָ, אִלּוּם לְסוֹף מִיתִּיל עָלֶיהָ – בְּסוֹף נִמָּאס**
 43 **בְּעִינָהּ.**
 44 **מִשְׁרְבוּ מִיִּלִּי מִלֵּא עַל פְּעָלֵי בָתִּים – דִּינִים הַנּוֹתֵנִים סְחֹרָה**
 45 **לְבַעֲלֵי בָתִּים לְהַתְּעֵסַק בָּהּ וּלְעִשּׂוֹת רִיחַ לְדִינִים, רַבָּה הַשּׁוֹחֵד**
 46 **וְהַפְּטִיט מִשְׁפָּט שְׁרָיִי הַדִּינִים מִשּׁוֹחֲדִים בְּכָךְ וְנוֹטָה לָבֶם לְמִי**
 47 **שֶׁהֲרִיחַ לָהֶם, וּפְסָקָה מִזָּבָה.**
 48 **מִשְׁרְבוּ הַדִּינִים הָאוֹמְרִים לְמִי שְׁעוּשָׁה לָהֶם טוֹבָה מִקְּבָלֵנִי מִזְבֵּיתָךְ**
 49 **מִחֲזוֹקֵנִי מִזְבֵּיתָךְ, אֵינֶם יֹרְאִים מִן הַדִּינִים, וְעַקֵּב כֵּךְ רָבּוּ אִישׁ**
 50 **הַיֹּשֵׁר פְּעִינֵי יַעֲשֶׂה, וְאִין אִימַת הַגְּדוֹלִים עַל הַקִּטְנִים, וְאִז שְׁפִלִּים**
 51 **הַיֹּנָבְהוּ וְהַנְּבֹחִים הוֹשְׁפִלוּ וְאִין נִיכָר בֵּין גְּבוּהָ לְשַׁפְּלָהּ, וּמִלְּבֹתָא**
 52 **אִזְלָא וְנִזְלָא – וּמִלְּכוּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֶכֶת וּמִתְנוּלָת.**
 53 **מִשְׁרְבוּ צִיר עֵין מִלְּהֻנָּה לְאַחֲרִים, וְטוֹרְפֵי טָרֶף – גּוֹלְנִים, רָבּוּ**
 54 **מֵאֲמָצִי חֶלֶב מִן הַעֲנִיִּים מִלְּתָת לָהֶם צִדְקָה וְקוֹפְצֵי יָדִים מִלְּחֻלּוֹת,**
 55 **וְעִבְרוּ עַל מָה שֶׁבָּתוּב בְּתוֹרָה הַשְּׁמֵר לָךְ מִן יְהִיה דָּבָר עִם לִבְכָּךְ**
 56 **בְּלִיעַל וְגו' וְרַעָה עֵינְךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיחַן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה'**
 57 **דְּהִיה כֵּךְ חֲסָא.**
 58 **מִשְׁרְבוּ נָשִׁים הַהוֹלְכוֹת מְטוֹיֹת רָזוֹן וּמִשְׁקָרוֹת עֵינִים וְבָאוֹת עַל**
 59 **יָדֵי כֵךְ לִידֵי נִיאוֹף, רָבּוּ הַבְּעֵלִים הַמְּקַנְאִים לְנִשְׁתוּתֵיהֶם, וְצָרִיכִים**
 60 **לְהַשְׁקוֹת מִיָּם הַמָּרִים, אֲלָא שְׁפָסְקוּ הַמִּים הַמָּרִים מִלְּבֹדוֹךְ, כְּאִמּוֹר**
 61 **לְעִיל.**
 62 **מִשְׁרְבוּ מִקְּבָלִי מִתְנוּת, נִתְמַעְטוּ הַמִּים שֶׁל חַיֵּי הָאָדָם וְנִתְמַקְצָרוּ**
 63 **הַשְּׁנִים, דְּכֵתִיב וְשׂוֹנֵא מִתְנוּת יִתְיָח.**
 64 **מִשְׁרְבוּ חֲזוֹחֵי חֶלֶב – הַסּוֹמְכִים עַל בֵּיתָם וְאֵינֶם מִתְמַצִּים לְשִׁמּוֹעַ**
 65 **הֵיטֵב מִפִּי רָבִם, לֹא הִבִּינוּ הַתְּלִמִּידִים אֶת רְבוּתֵיהֶם, וְעַקֵּב כֵּךְ רָבּוּ**
 66 **מִחֲלֻזֹּקוֹת בִּישְׂרָאֵל.**
 67 **מִשְׁרְבוּ תְּלִמִּידֵי שְׁמַאי וְהִלֵּל שְׁלֵא שִׁימְשׁוּ כָּל צוֹרְכָן, רָבּוּ**
 68 **מִחֲלֻזֹּקוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְנַעֲשִׂית תוֹרָה בְּשֵׁתִי תוֹרוֹת.**
 69 **מִשְׁרְבוּ מִקְּבָלִי צִדְקָה מִן הַעֹבְדֵי בּוֹקְבִים, הָיוּ כְּבִיכּוֹל יִשְׂרָאֵל**
 70 **לְמַעַלָּה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאַחֹר בְּלִשּׁוֹן נִקְיָה,**
 71 **וְהַכּוֹנֵה הִיא לְהִפָּךְ.**
 72 **שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה, מִשְׁפָּט יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר ב' כְּטִלּוֹ אֲשֶׁכּוּלּוֹת. שׁוֹאֵלֶת**
 73 **הַגְּמָרָא, מָאִי אֲשֶׁכּוּלּוֹת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁחָבֵל**
 74 **בּוֹ – שְׁתוּרְתוֹ אִמַּת וְאִין בָּהּ פֶּגַם, וְלֹא שִׁכְחָה.**
 75 **שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה, יוֹחֲנָן בֶּחֶן גְּדוֹל הַעֲבִיר הַדִּינִית הַמַּעֲשֵׂר ב', שׁוֹאֵלֶת**
 76 **הַגְּמָרָא, מָאִי טַעְמָא בִּטֵּל אֶת יוֹדֵי הַמַּעֲשֵׂרוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי**
 77 **חֲנִינָא, לְפִי שְׂאִין נִזְתַּנִּין אוֹתוֹ – אֶת מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן בְּתִיקוֹנוֹ,**
 78 **דְּרַחֲמָנָא אָמַר דִּיהָבִי לְלוּיִם – שִׁיתְנוּהוּ לְלוּיִם,**

1 **הָרִי אִין הָאֲנָשִׁים מְנוּקִים מַעוּן, וְלִכְךָ בְּטִלּוֹ מִי הַמָּרִים, וְאִמְרַם פְּסוֹק**
 2 **נוֹסֵף, "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה ב'". שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא עַל**
 3 **דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא, מָאִי וְאִמְרַם – מִה מִלְּמַדְנוּ פְּסוֹק זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא,**
 4 **וְכִי תִימָא, עֵזֶן דִּידִיהָ אִין – הוּא בְּלִבָּד מַעֲכָב אֶת הַבְּדִיקָה מִי הַמָּרִים,**
 5 **אֲבָל עוּזָן דְּבָנִיהָ וְדְבָנִיהָ לֹא מַעֲכָבִים אֶת הַבְּדִיקָה, לִכְךָ תָּא שְׁמַע**
 6 **פְּסוֹק נוסף "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל בְּלוֹתֵיכֶם כִּי**
 7 **תִּנְאֲפָנָה" שֶׁאִף עוּזָן בְּנוֹתֵי וְכִלְתוֹתֵי מַעֲכָבִים אֶת הַבְּדִיקָה. וּמִבֹּאֶרֶת**
 8 **הַגְּמָרָא שֶׁגַּם הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוֹק הוֹצִירָךְ לְלַמְדָנָה, וְכִי תִימָא, עֵזֶן הָאִישׁ**
 9 **הַבּוֹעֵל אִשֶּׁת אִישׁ אִין – הוּא בְּלִבָּד מַעֲכָב אֶת הַבְּדִיקָה, אֲבָל עֵזֶן**
 10 **דְּפָנִיהָ לֹא מַעֲכָב, לִכְךָ תָּא שְׁמַע אֶת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוֹק, "כִּי הֵם עִם**
 11 **הַזְּנוּנוֹת יִפְרְדוּ וְעִם הַקִּדְּשׁוֹת יִזְבְּחוּ וְגו'". רַחוּמֹת מִשְׁמַע פְּנוּיָה,**
 12 **לִמּוֹר שֶׁאִף בְּעוּזָן זֵנוֹת עִם פְּנוּיָה אִין הַמִּים בּוֹדְקִים אֶת אִשְׁתּוֹ. עוֹד**
 13 **מִבֹּאֶרֶת הַגְּמָרָא אֶת סוֹף אוֹתוֹ פְּסוֹק, מָאִי וְעִם לֹא יִבִּין יִלְבַּט,**
 14 **אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, אָמַר לָהֶם נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מִקְּבִירִין**
 15 **עַל עֲצָמְכֶם מִלְּהַכְשֵׁל בְּזוֹנוֹת, אִז מִיָּם בּוֹדְקִין נִשְׁתוּתֵיכֶם, וְאִם לֹא,**
 16 **הָרִי אֵינְכֶם מְנוּקִים מַעוּן, וְאִז אִין הַמִּים בּוֹדְקִין נִשְׁתוּתֵיכֶם.**
 17 **מִמְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא, מִשְׁרְבוּ פְּעָלֵי הַנֶּאֱמָה, וּמִתוֹךְ כֵּךְ אֵינֶם טוֹרְחִים**
 18 **לְעֵינְךָ בִּדִּין וְלִהְיוֹצֵא הַדָּבָר לְאַשּׁוּרוֹ, נִתְעוּתוֹ דִּינִין וְנִתְמַקְלָקְלוּ**
 19 **הַמַּעֲשִׂים מִתוֹךְ כֵּךְ, וְאִין נִזְחַל לְקִדּוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא בְּעוֹלָם.**
 20 **מִשְׁרְבוּ רוּאֵי פָּנִים בְּדִין – דִּינִים הַמְּכַבְּדִים בַּעַל דִּין אֶחָד עַל פְּנֵי**
 21 **חֲבֵרוֹ, בְּטִלּוֹ לֹא תִגְדּוּר מִפְּנֵי אִישׁ וּפְסָק לֹא תִכְרִידוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט,**
 22 **וּפְקִירוּ עוֹל שְׁמִים מַעֲלִיָּה, וְנִתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בְּשֵׁר וְדָם.**
 23 **מִשְׁרְבוּ לוֹחֲשֵׁי חֲלִישׁוֹת בְּדִין – עוֹרְכֵי הַדִּינִים הַמִּתְלַחֲשִׁים עִם**
 24 **הַדִּינִים בְּדָבָר וְכוּתוֹ שֶׁל זֶה וְחֻבּוֹתָ שֶׁל זֶה, נִגְרַמַת בְּכָךְ הַטִּיט**
 25 **הַמִּשְׁפָּט, וְאִז רַבָּה חֲרוֹן אַף בִּישְׂרָאֵל, וְנִתְמַלְקָה הַשְּׂכִינָה, מִשּׁוֹם**
 26 **שְׁנֵאֲמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט, מִכָּאן שֶׁשְׂכִינָה שְׂרוּיָה כְּשִׁישׁ**
 27 **מִשְׁפָּט, וּבִהַטִּיט הַמִּשְׁפָּט הִיא מִסְתַּלַּקַת.**
 28 **מִשְׁרְבוּ הָאֲנָשִׁים הַעוֹשִׂים מַעֲשִׂיהֶם לְהִנְאָתָם, שְׁעִלֵּיהֶם נִאֲמַר אַחֲרֵי**
 29 **בְּעָעִם לָבֶם הוֹלֵךְ, עַל יָדֵי כֵךְ רָבּוּ הַמִּשְׁבָּחִים אֶת הַרְשָׁעִים,**
 30 **שְׁעִלֵּיהֶם נִאֲמַר הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע.**
 31 **מִשְׁרְבוּ הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רָבּוּ צַעֲקוֹת הָיוּ הָיוּ**
 32 **בְּעוֹלָם, שִׁכָּךְ נִאֲמַר, הָיוּ הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע.**
 33 **מִשְׁרְבוּ גִסֵּי הָרוּחַ שֶׁדִּרְכָם לְהִיטֵי מוֹשְׁבֵי הָרוּךְ בְּפִיָּהֶם, רָבּוּ**
 34 **הַיְּהוּדִים, וְנִתְמַעְטוּ עַקֵּב כֵּךְ הַתְּלִמִּידִים, וְהַתְּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל**
 35 **לְמוֹדֶיהָ וּמִחַפְּשֵׁת אוֹתָם, כִּיֹּן שְׂאִינָה מִתְקַיֶּמֶת בְּגִסֵּי הָרוּחַ.**
 36 **מִשְׁרְבוּ הַיְּהוּדִים, הַתְּחִלּוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנְשֵׂא לְיִהוּדִים, לְפִי**
 37 **שְׂאִין דּוֹרֵינוּ רוּאֵה אֲלָא לְפָנִים וְעַל יָדֵי יִהְיוּתָם נִרְאִים לְחַן**
 38 **חֲשׁוּבִים. מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא, אִינִי – וְכִי אֲכַן כֵּךְ הוּא, שְׁהִיְהִירִים**
 39 **מְקוֹבְלִים עַל נִשְׁתוּתֵיהֶם, וְהָאֲמַר מָר, הָאִי מָאֵן דְּמִתְרָה, אֲפִילוּ**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד ב

9 **לְמַצּוֹת וְאֵינֶם דּוֹאגִים, דְּתִנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אוֹמַר, כָּל מִי**
 10 **שִׁישׁ לוֹ פֶּת בְּסִלּוֹ לְהִיּוֹם, וְאוֹמַר, מָה אוֹכֵל לְמַחֲרָ, אֵינִי אֲלָא**
 11 **מִקְטָנִי אֲמָנָה. וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא, שֶׁאִף רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר כֵּךְ, וְהִינֵנוּ**
 12 **דְּאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, מָאִי דְּכֵתִיב "כִּי מִי בּוֹ לְיוֹם קָמְנוֹת", מִי גָרַם**
 13 **לְצַדִּיקִים שִׁיתְכַּחוּ שׁוֹלְחָנָן וְלֹא יִהְיֶה שְׁלֵם לְעֵתִיד לָבָא, קָמְנוֹת**
 14 **שְׁהִיָּה בְּתוֹךְ, שְׁלֵא הָאֲמִינוּ בְּהַקְדָּוֶשׁ בְּרוּךְ הוּא. רַבָּא אָמַר, יוֹם**
 15 **קִטְנוֹת אֵלּוּ קָמְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמָתוֹ בְּעוֹרֶם קִטְנִים,**

1 **שֵׁם מְקוֹמוֹ, בְּרַבְתִּיב בִּיהוּשֻׁעַ שִׁישׁ מְקוֹם שִׁשְׁמוֹ כֵּךְ יוֹף וְמָלֵם**
 2 **וּבְעֻלּוֹת, בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֲתָה אוֹמַר בְּמָה שְׁנִאֲמַר בְּתִהִילִים, "כְּבֹאֵא**
 3 **הַיּוֹפִים וְיֹאמְרוּ לְשִׁאוֹל הֲלֹא דָּוִד וְגו'". וְאִף שֵׁם שְׁאִלּוֹ מָאִי יוֹפִים,**
 4 **אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, אִלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמְּזַיְפִין דְּבִרְהֵם וְאוֹמְרִים דְּבִרִי**
 5 **שֶׁקֶר וּרְכִילוֹת. וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמַר, קְרוּיִים כֵּךְ עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ,**
 6 **בְּרַבְתִּיב יוֹף וְמָלֵם וּבְעֻלּוֹת.**
 7 **שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה, וּפְסָקוּ אֲנָשֵׁי אֲמָנָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֲנָשִׁי אֲמָנָה**
 8 **אֵלּוּ בְּנֵי אֲרִם שֶׁהֵן מֵאֲמִינִין בְּהַקְדָּוֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמוֹצִיאִים מִמּוֹן**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושישה לעומר עמוד א

אומרת הגמרא, וְתִנְיָא נְמִי גְבִי עֲגֵלָה בִּי הָאִי גִּוּוֹנָא – כאותם
דרשות ששנינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה 'אשר לא משכה בעול',
אִין לִי שְׁפוּסַל בַּה אֱלָא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת מִנֵּן שְׁפוּסִלוֹת בַּה,
תְּלֻמוֹד לִזְמֵר לִפְנֵי זֶה בִּפְסוּק, 'אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּה', הרי שעבודה
מְכַל מְקוֹם פּוֹסֵלִת בַּה, אִם כֵּן, מַה תְּלֻמוֹד לִזְמֵר בַּהמִשְׁךְ הַפְּסוּק
'עוֹל', לומר, עוֹל פּוֹסֵל בַּה בֵּין בִּשְׁעַת עֲבֻדָּה בֵּין שְׁלֵא בִּשְׁעַת
עֲבֻדָּה – אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל
משאו מידו, ואילו שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת אִין פּוֹסֵלוֹת בַּה אֱלָא בִּשְׁעַת
עֲבֻדָּה – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה
באקראי.
מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, וְאִמָּא שְׁמַה
שנאמר בתחילת הפסוק 'אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּה' שמשמע כל עבודה,
הרי הוא כָּלֵל, ומה שנאמר אחר כך 'עוֹל', הרי הוא פְּרָט, נמצא
שהוא כָּלֵל וּפְרָט, והרי אִין כָּבֵלֵל אֱלָא מַה שֶׁבִּפְרָט, נמצא עוֹל
אִין – יפסול בה, אבל מִיִּדִּי אֲחֵרִינָא לֹא יפסול בה. מתרצת הגמרא,
'אֲשֶׁר' שנאמר כאן רְבוּנָא הוּא ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין
דורשים כאן כלל ופרט.
אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן בְּעֵי מִינֵיהּ מַרְבִּי יוֹחָנָן – שאלתי את רבי יוחנן,
מִשִּׁיבַת עוֹל שְׁפוּסִלִּת בַּעֲגֻלָּה, כְּכַמָּה הִיא פּוֹסֵלִת. אָמַר לִי
מִשְׁתַּמְשֹׁךְ בְּמֵלֵא עוֹל הִיא נִפְסֵלִת. אִיִּבְעִיָא לָהּ – הסתפקו בני בית
המדרש, 'כמלא עול' שאמר רבי יוחנן, האם לְאִרְבּוֹ שֶׁל עוֹל אָמַר,
או לְרַחְבּוֹ. אָמַר לָהּ הֵחָא מַרְבֵּן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִיָּה, לְדִידִי
מִפְרָשָׁא לִי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – לי פירש רבי יוחנן, מִשִּׁיבַת עוֹל
לְרַחְבּוֹ שְׁהוּא טַפַּח. שואלת הגמרא, וְלִמָּא אִם כֵּךְ שִׁיעוּר
הַמְשִׁיבָה הוּא טַפַּח ולשם מה הוזכר עול. משיבה הגמרא, הָא קָא
מִשְׁמַע לָן רַבִּי יוֹחָנָן בִּכְךָ, שִׁיעוּרָא דְּעוֹל לְרַחְבּוֹ טַפַּח הוּא, לְמַאי
נִפְקָא מִינָּה בִּכְךָ שִׁיעוּר עוֹל הוּא טַפַּח, לְמַקְּחַ וּמִמְכָּר – שהפוסק
עם חברו למכור לו עול סתם, צריך לתת לו עול ברוחב טפח.
אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מַה אָמְרָה תוֹרָה הִבֵּיא עֲגֵלָה
בְּנַחֲל, אִמֵּר תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָבֵא עֲגֻלָּה שְׁהִיא דְּבָר שְׁלֵא עוֹשָׂה
עֲדִין פִּירוֹת שְׁהִי בַת שְׁנֵתָה הִיא וְלֹא יִלְדָּה, וְיַעֲרַךְ בְּנַחֲל אִיתָן
שְׁהוּא בְּמִקוֹם קֶשֶׁה שְׁאִין עוֹשָׂה פִּירוֹת, וְיִכְפֹּר עַל מִי שְׁלֵא הִנִּיחוּ
לְחַלּל זֶה לְעֻשׂוֹת פִּירוֹת. מבררת הגמרא, מַאי כּוּוֹנֵת רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן
שָׁאוּל שְׁלֵא הִנִּיחוּ לוֹ לַעֲשׂוֹת פִּירוֹת, אִילִּימָא פִּירוֹת פְּרִיָּה וְרִבְיָה
שְׁלֵא הִנִּיחוּ לַהֲרוֹג לַעֲסוֹק בַּה, אֱלָא מַעֲתָה אֲזָקָן וְאִסְרִים שְׁנִמְצָאוּ
חֲלָלִים, הָבִי נְמִי דְּלֹא עָרְפִּינָן – וכי אין עורפים עליהם עגלה, מכיון
שאינם ראויים ללדת, אֱלָא פִּירוֹת אֵלוֹ הַכוּוֹנֵה שְׁלֵא הִנִּיחוּ לוֹ
לַעֲשׂוֹת עוֹד מִצּוֹת.
שֵׁנִי בִּמְשַׁנָּה, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֵל נַחֲל אִיתָן, אִיתָן בְּמִשְׁמַעוֹ קֶשֶׁה.
תֵּנוּ רַבֵּנָן, מִנֵּן לְאִיתָן שְׁהוּא קֶשֶׁה, שְׁנִימָמֵר בִּפְרֵשֶׁת בְּלַעַם,
כְּשִׂרָאָה אֶת הַקִּינִי,

תאמר כך. משיבה הגמרא, וְכִי תִימָא, אִימָא לְמִיפְרָךְ עַל קַל וְחוֹמֵר
זֶה, מַה לְעֲגֵלָה שְׁלֹכָךְ פּוֹסֵלִת בַּה עֲבֻדָּה, שְׁחִמּוּרָה הִיא בִּכְךָ שֶׁכֵּן
שְׁנֵי פּוֹסֵלוֹת בָּה שְׁהִי אֵינָה קְרוּיָה עֲגֻלָּה אֵלָא בַת שְׁנֵתָה, תאמר
בפרה שקלה היא בכך שאין השנים פוסלות בה, לכך לא יפסול בה
שאר עבודות. אִי נְמִי עוד ניתן לפרוך את הקל וחומר, קְדָשִׁים
יִזְכִּיחוּ, שְׁמוֹם פּוֹסֵל בָּהֶן, וְאִין עֲבֻדָּה פּוֹסֵלִת בָּהֶן, הרי שאין פסול
המום גורם שעבודות יפסלו בה, לכך אמרה הברייתא שיש ללמוד
זאת מגזרה שוה, נִימָר כָּאֵן 'עוֹל', וְנִימָר לְחֵלֵן 'עוֹל', מַה לְחֵלֵן
בַּעֲגֻלָּה, אִף שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת פּוֹסֵלוֹת, אִף כָּאֵן בִּפְרָה, אִף שֶׁאֵר
עֲבֻדוֹת פּוֹסֵלוֹת. ועתה, אחר שנתבארה הברייתא, מקשה ממנה
הגמרא על דברי רב, וּמִמְקוֹם שֶׁכָּאֲתָה – הרי המקור שיפסלו בפרה
שאר עבודות מלבד עול, אינו אלא מעגלה, ואם כך, מַה לְחֵלֵן
בַּעֲגֻלָּה, אִין עֲבֻדָּת מִשְׁא פּוֹסֵלִת בַּה עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ, אִף כָּאֵן בִּפְרָה,
לֹא תִפְסֹל בַּה עֲבֻדָּת מִשְׁא עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ, ומדוע חילק רב בכך בין
פרה לעגלה.
מתרצת הגמרא, תִּנְיָא הִיא – דבר זה, מהו המקור ששאר עבודות
מלבד עול פוסלות בפרה, שְׁנִי בִּמְחֻלוֹקַת תְּנַאִים, דְּאִימָא תֵּנָא
דְּמִיָּתִי לָהּ בְּגֻזְרָה שְׁוֵה מְעַגְלָה וְהִיא הִבְרִייתָה הָאֲמֹרָה, וְאִימָא
תֵּנָא דְּמִיָּתִי לָהּ שֶׁשְׁאֵר עֲבֻדוֹת פּוֹסֵלוֹת בִּפְרָה מְגוּפָה דְּפָרָה –
מפרשת פרה אדומה עצמה, דְּתִנְיָא, נאמר בפרה 'אשר לא עלה
עליה עול', אִין לִי שִׁיפְסוֹל בַּה אֱלָא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת מִנֵּן,
תְּלֻמוֹד לִזְמֵר, 'אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֶיהָ עוֹל', וְלֹא נִאֲמַר 'אשר לא עלה
עול עליה', לכן דורשים 'אשר לא עלה עליה' מְכַל מְקוֹם גַּם אִם
אינה עול, אִם כֵּן, כִּיִּן שְׁלֹא דוּקָא עוֹל פּוֹסֵל בַּה, מַה תְּלֻמוֹד לִזְמֵר
'עוֹל', לומר, עוֹל פּוֹסֵל בַּה בֵּין בִּשְׁעַת עֲבֻדָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהִנִּיחַ הָעוֹל
לְצוּרֵךְ שֶׁהִפְרָה תִּישָׂא אֶת הָעוֹל, בֵּין שְׁלֵא בִּשְׁעַת עֲבֻדָּה – שאינו
צריך שהפרה תישא עכשו את העול, אלא הִנִּיחַ הָעוֹל עַל הַפְּרָה כְּדִי
לְהַקֵּל מִשְׁאוּ מִידוֹ, ואילו שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת אִין פּוֹסֵלוֹת בַּה אֱלָא
בִּשְׁעַת עֲבֻדָּה – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח
עליה באקראי להקל משאו מידו. ומעתה, רב שחילק בין פרה
לעגלה, שפרה פוסלת משעת עליית המשא, ובעגלה עד שתמשוך,
לֹא לִמַּד פְּסוּל שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת בִּפְרָה מִעֲגֻלָּה, אֵלָא סִבֵּר כְּבִרְיִיתָא זֶה,
שִׁלְמַדָּה שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת בִּפְרָה מִפְּרֵשֶׁת פְּרָה אֲדוּמָה עֲצֻמָּה.
מקשה הגמרא, לְדַבְרֵי הִבְרִייתָא שִׁלְמַדָּה אֶת שֶׁאֵר הָעֲבֻדוֹת מְגוּפָה
שֶׁל פְּרָה, מִדּוּעַ אֲתָה מַרְבֵּה שֶׁאֵר עֲבֻדוֹת בִּפְרָה, וְאִימָא, 'אֲשֶׁר לֹא
עָלָה עֲלֶיהָ' שמשמע כל דבר מלאכה, הרי הוא כָּלֵל, ומה שנאמר
אֲחֵרֵי 'עוֹל', הרי הוא פְּרָט, נמצא שהוא כָּלֵל וּפְרָט, והמדה היא,
שְׁכַשִּׁישׁ כֻּלָּל וּפְרָט אִין כָּבֵלֵלֵל אֱלָא מַה שֶׁבִּפְרָט, שֶׁהִפְרַט פִּירוּשׁוֹ
שֶׁל כֻּלָּל, נמצא, עוֹל אִין – יפסול בה, אבל מִיִּדִּי אֲחֵרִינָא לֹא יפסול
בה. מתרצת הגמרא, 'אֲשֶׁר' שנאמר כאן רְבוּנָא הוּא, ומרבה את
שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד א

זו פורענות שלישית שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה,
שנמשלה תורה למים. וְיִישָׁא אֲדָם וְיִשְׁפֹּל אִישׁ, זו פורענות רביעית
שגורמין בכיכול שפלות לשונאן של תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בלשון סגי
נאור, וְאִין אִישׁ הָאֲמֹר כָּאֵן אֱלָא תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִימָמֵר 'ה'
אִישׁ מִלְחָמָה'. וְעֵינֵי גְבוּהִים תִּשְׁפֹּלְנָה, זו פורענות חמישית
שגורמין שפלות של יִשְׂרָאֵל. ומה בְּתִיב אֲחֵרֵי – אחר כל חמש
הפורעניות, לְכֵן

אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּל הַשּׁוֹתָה יִין בְּאַרְבַּעָה מִינֵי יָמָר, מִכֵּיא חֶמֶשׁ
פּוֹרְעָנִיּוֹת לְעוֹלָם, שְׁנִימָמֵר, "הוי מְשִׁבִּימִי בְּכַךְ שֶׁכֵּךְ יִרְדְּפוּ,
מִאֲחֵרֵי בְּנֵשֶׁף יִין יִדְלִיקֶם, וְהָיָה כְּלוֹר וְנִבֵּל תוֹף וְחֲלִיל יוֹנִן
מִשְׁתִּיחֶם, וְאֵת פֹּעֵל ה' לֹא יִבְיִיו", הרי ארבעה מיני זמר בֵּינָן,
כְּלוֹר וְנִבֵּל תוֹף וְחֲלִיל. מַה פּוֹרְעָנוֹת בְּתִיב אֲחֵרֵי, לְכֵן גָּלָה עֲמִי
מִכֵּלִּי דְעֵת, זו פורענות אחת שגורמין גלות לעולם. וְכַבֹּדוֹ מִתִּי
רַעֲב, זו פורענות שניה שגורמין רַעֲב לְעוֹלָם. וְהַמּוֹנֵז צָחָה צִמָּא,

יחזקאל פרק-כא יחייט

יח כִּי בָחוּן וְמָה אִם-גַּם-שָׁבַט מֵאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נָאִם אֲדֹנִי יְהוָה: (פ) יט וְאַתָּה בֶן-אָדָם הִנָּבֵא וְהָךְ כָּף אֶל-כָּף וְתַפְּפֹל חֶרֶב שְׁלִישִׁתָּהּ חֶרֶב חֲלָלִים הִיא חֶרֶב חֲלָל הַגְּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם:

רש"י

תאמר אלי שבט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי עבודת כוכבים הם כמו שמצינו באביה שאמר (דברי הימים ב יג) ועמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו כל עבודת כוכבים שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה: זעק והילל. ואל תשיש על זאת כי היא תהיה בעמי ולמה כי בוחן כבר בוחן הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולמאוס בעבודת כוכבים לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם ישוב לא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף. כדרך הסופדים ומה היא הנבואה: ותכפל חרב שלישתה. אני אמרתי חרב חרב חרבו של נבוכדנצר להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה כי שתיהן הללו חרב חללים תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללי רבים: החודרת להם. בכל אשר תצאו תרדוף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב:

(יח) כי בוחן. כי בוחן רב בצרות שאר פורעניות הרבה נבחנו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו תבא עליו עם שאר הבחן: לא יהיה. עוד בני בעולם וכן ת"י לא יתקיימון אבל שאר המקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי בספרי פתרונות ולא נתיישוב לי והפייט שיסד בחנוכה (בשבת ראשונה ביוצר) המואסת כל עץ הדקיר המזנה מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ ויונתן כן תרגם או נשיש וגו' על דחדיאו שבטיא דבית יהודה ובנימין לשבטי דישראל כד גלו על דפלתו לטעוותא ותבו אינון למטעי בתר צלמי אעיא אף הוא מפרש או נשיש לשון תמיהא: כי בוחן ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו כלומר כבר הדבר בחוץ שלא ישובו ומה יהא בסופיהון אם גם שבט מואסת לא יהיה אמר ואף שבטיא דבית יהודה ובנימין מגלא יגלון ובעובדיהון ביישא לא יתקיימון מלכות שבט שהיתה מואסת בחבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאה עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום, עוד אפרשנו לשון אחר או נשיש וגומר או שמא נשיש כי

מצודת ציון

(יח) בוחן. ענין חתק כמו אבן בוחן (ישעיה כח): ומה. עניינו כמו ולמה וכן מה יתאונן אדם חי (איכה ג): (יט) והך. מל' הכאה: ותכפל. מל' כפל: שלישתה. מל' שלשה: החודרת. מל' חדר:

השלישית תהיה כפולה ומרובה משתי החרבות שעברו ר"ל גלות צדקיהו תהיה קשה מגלות יהויקים ויהויכין: חרב חללים הוא. החרב ההיא תפיל חללים רבים וגם תפיל חלל הגדול ועל המלך צדקיהו יאמר כי גם הוא נלקח בשבי וישב במאסר אבל בשתי הגלויות הראשונות עם כי נשבו המלכים לא הרבו להכות בעם: החודרת להם. ר"ל החרב ההיא שמורה בחדר מיוחד לבוא עליהם:

מצודת דוד

(יח) כי בוחן. כי החרב ההיא נתחזקה בדבר החדוד והזוהר ולמה נתחזקה כ"כ אם גם תמאס לחרות שבט בני הם אוכלסי ישראל וכמו שמואסת כל עץ הם אוכלסי העובדי כוכבים א"כ לא יהיה צורך כלל אל החרב ולמה א"כ נתחזקה: (יט) והך כף אל כף. דרך צער ואבל: ותכפל. אמור בנבואה אשר חרב השלישית תהיה כפולה ומרובה משתי החרבות שעברו ר"ל גלות צדקיהו תהיה קשה מגלות יהויקים ויהויכין: חרב חללים הוא. החרב ההיא תפיל חללים רבים וגם תפיל חלל הגדול ועל המלך צדקיהו יאמר כי גם הוא נלקח בשבי וישב במאסר אבל בשתי הגלויות הראשונות עם כי נשבו המלכים לא הרבו להכות בעם: החודרת להם. ר"ל החרב ההיא שמורה בחדר מיוחד לבוא עליהם:

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעומר עמוד ב

8 כיון שאינה נראית נטיעה. ומוסיפה הגמרא, וְהָכִי מִיָּלִי שאינה
9 אוסרת בשְׁתֵּים כִּנְגַד שְׁתֵּים וְאַתָּה יוֹצֵאָה זָנֵב – בכרם בשיעורו
10 המועט ביותר, אֶכָּל כּוֹלֵי כֶּרֶם – אם כל הכרם עשוי כן מְקַדִּישׁ –
11 אוסר הזרעים.
12 מִמִּירָא נוספת נאמרה משמם, וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם
13 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,

1 שחייבים במעשר אֶלָּא שכניסם בְּשָׂדֶה שלא ראו כולם בשכניסם,
2 אֶכָּל אם כינסם בְּעֵד אינו חייב לעשרם, כיון שקָלָא אִית לֵיה
3 לְמִלְתָּא שהוא לקט שכחה ופאה, שכל שכנינו ראו שהביאם מעט
4 מעט.
5 מִמִּירָא נוספת נאמרה משמם, וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן
6 מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שנטיעה יְלֵדָה תְּפַחְתָּהּ מִמִּפָּח
7 שנטעה בין הזרעים, אִינָה מְקַדֶּשֶׁת לֵאסור אֶת הַזֵּרִים מִדִּין כִּלְאִים,

דברי הימים א פרק ד כג-לד

כג המה היוצרים וישבי נמעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישובו שם: (ס) כד בני שמעון נמואל וימין יריב זרח שאול: כה שלם בנו מבשם בנו משמע בנו: כו ובני משמע חמואל בנו זפור בנו שמעי בנו: כז ולשמעי בנים ששה עשר ובנות שש ולאחיו אין בנים רבים וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה: (ס) כח וישבו בבאר שבע ומולדה וחצר שועל: כט ובבלהה ובצצם ובתולד: ל ובבתואל ובחרמה ובציקלג: לא ובבית מרפבות ובחצר סוסיים ובבית בראי ובשערים אלה עריהם עד מלך דויד: לב וחצריהם עיטם ועין רמון ותכן ועשן ערים חמש: לד וכל חצריהם אשר סביבות הערים האלה עד כעל (ס) זאת מושבתם והתיחשם להם: לד ומשובב ובמלך וישה בן-אמציה:

רש"י

איזה שבט יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים א') ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בחלק שנתתי לך: (כח) וישבו בבאר שבע. בני שמעון ישבו באותן עיירות של יהודה: (לא) אלה עריהם עד מלך דוד. פתרון כשהרבו בני יהודה עשו תרעומות על בני שמעון מימי שאול ורצו לגרשם מארצם ולא היה יכול לגרשם ואף כי היה כל ימיו בטירדה ובמלחמות וכשמלך דוד באו שבטו לשאול מבני שמעון את ארצם שהשאלו להם והלך דוד וגר שם כי שאול לא חשש בכך מפני שנאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתב אלה עריהם עד מלך דוד וכשמלך גרשם מפי רבי אליעזר בר משולם ז"ל וכן פי' לי רבי שלמה בר לוי אחי רבי משה הדרשן: (לב) וחצריהם. הכפרים מי היו עיטם ועין רמון וגו': (לג) זאת מושבתם והתיחשם להם. פתרון אע"פ שייחסם כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהרי יש ספר יחוס אחר ושם היו יחוסין כל שבט ושבט כך היה לפרש יחוסו בפני עצמו: (לד) ומשובב. וכל הכתובין:

מצודת ציון

(לב) וחצריהם. הם המקומות הסמוכות לעיר וקטנות מהן ואין מוקפות חומה:

ישובים שם במקום הנטעים מפני הכנת מלאכתם אבל לא בזולת זה: (כד) בני שמעון. לפי שהי' שכן ליהודה בנחלתו לזה מיחסו אחרי וקודם ראובן: (כה) שלום בנו. של שאול הסמוך לו ומבשם בנו של שלום וכו': (כז) וכל משפחתם. של בני שמעון לא הרבו בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמם וכאומר אין המקום גורם מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ"ז לא נתרבו אלו כאלו: (כח) וישבו בבאר שבע וכו'. הערים האלה היו בנחלת בני יהודה ונתנה לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוקה השמות: (לא) אלה עריהם. אשר ישבו בהן: עד מלך דוד. אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשם מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם בני שמעון: (לב) וחצריהם. אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו' ואף שאמר בסוף המקרא ערים חמש מ"מ אל מול הערים שזכר בראשונה יחשבו כחצרים: (לג) הערים האלה. הם עיטם וכו': עד כעל. החצרות המגיעות עד כעל: זאת. המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה: והתיחשם להם. המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא, הנה הושאל על הגלות העיר לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים להיו"ד של מצרי ואדומי, יו"ד היחס):

מצודת דוד

(כג) המה היוצרים. המה היו יוצרי חרס והיו יושבים במקום הנוטעים לנטוע אותם והיו בעלי גדרה ר"ל בונים גדרות וכתלים: עם המלך. כשהיו עם המלך עוסקים במלאכתו היו

ישובים שם במקום הנטעים מפני הכנת מלאכתם אבל לא בזולת זה: (כד) בני שמעון. לפי שהי' שכן ליהודה בנחלתו לזה מיחסו אחרי וקודם ראובן: (כה) שלום בנו. של שאול הסמוך לו ומבשם בנו של שלום וכו': (כז) וכל משפחתם. של בני שמעון לא הרבו בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמם וכאומר אין המקום גורם מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ"ז לא נתרבו אלו כאלו: (כח) וישבו בבאר שבע וכו'. הערים האלה היו בנחלת בני יהודה ונתנה לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוקה השמות: (לא) אלה עריהם. אשר ישבו בהן: עד מלך דוד. אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשם מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם בני שמעון: (לב) וחצריהם. אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו' ואף שאמר בסוף המקרא ערים חמש מ"מ אל מול הערים שזכר בראשונה יחשבו כחצרים: (לג) הערים האלה. הם עיטם וכו': עד כעל. החצרות המגיעות עד כעל: זאת. המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה: והתיחשם להם. המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא, הנה הושאל על הגלות העיר לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים להיו"ד של מצרי ואדומי, יו"ד היחס):

ב ועוד פלל אחר אִמְרוּ: כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְקִים בְּאַרְץ – יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמִיו שְׁבִיעִית, אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיו בְּעוֹר. אִי זֶהוּ? עֵקֶר הַלּוּף הַשּׁוֹטֵה, וְעֵקֶר הַדִּנְדֵּנָה, וְהַעֲקָרָנִין, וְהַחֲלִיצִין, וְהַבּוֹכְרִיא; וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים? הַפּוֹאֶה וְהִרְכָּפָה; יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיהֶן בְּעוֹר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: דְּמִיהֶן מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִמְרוּ לוֹ: לָהֶן אֵין בְּעוֹר, קָל וַחֲמֹר לְדָמִיהֶן. ג קָלְפִי רְמוֹן וְהִנֵּן שָׁלוּ, קָלְפִי אֲגוּזִים וְהִגְלַעֲיִין – יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית. הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ; וְלֹא יִצְבֵּעַ בְּשָׂכָה, שְׂאִין עוֹשִׂים סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית; וְלֹא בְּתֵרוֹמוֹת, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּטָרְפוֹת, וְלֹא

פירוש ברטנורא

ב עיקר. שרש: ערקבלין. רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעליו שלו דומות לעקרב: והחלוצין. השרשים של נץ חלב האמור למעלה: הבכרייה. קורין לו בכריב כננר: הפואה. בכריב פו"א ובלע"ז זרז"א: הרכפה. שרשים שתחת הקרקע, ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימיתם: אין להם ביעור. לפי שמתקיימים בארץ ולא כלה לחיה מן השרה לפיכך א"צ לבערו מן הבית: דמיהם מתבערים עד ר"ה. ה"ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קודם ר"ה של שמינית. וה"ה דהוי מצי למתני מתבערים אחר ר"ה שאם ישגן לאותן דמים בעולם אחר ר"ה של שמינית חייב לבערם בקדושת שביעית: ק"ו לדמיהן. ור"מ סבר מחמיר אני בדמיהן יותר מבחן עצמן, דפרי עצמו מינכר ולא אתי למיעבד ביה סחורה אבל דמים לא מנכיר ואתי למיעבד ביה סחורה. ואין הלכה כר"מ:

ג והנץ שלו. פרח שעל הפטמא: וקלפיו אגוזים. כל הני צובעים בהן: והגלענינים. גרעיני פירות. כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהן שמן, וגרעיני תמרים שראוין למאכל בהמה: צובע לעצמו. דכתיב לכם לכל צרכיכם: שאין עושים סחורה בפירות שביעית. וצביעה בשכר היינו סחורה: לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי בהו לידי תקלה. ודוקא בבכור חי גזירי אבל שחוט שרי למכורו אפילו מדרבנן, ובלבד שלא ימכרוהו בטמא: לא כנבלות ולא בטריפות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם מה צריך לומר תו וטמאים היו לכם, אלא אחר לאיסור אכילה ואחר לאיסור הנאה. ואם

משניות מבוארות – קהתי

מאכל בהמה ולא ממין הצובעים, רבים הם וידועים, ולכן לא הביאה המשנה דוגמא להם ("תפארת ישראל"). ויש מפרשים, שלפי גירסה זו מביאה המשנה בתחילה דוגמאות לדברים שאינם מאכל אדם וכו' והן: עיקר הלוף השוטה ועיקר הדנדנה וכו' ואילו לדברים שהם מתקיימים בארץ מביאה המשנה דוגמאות ממין הצובעים: הפואה והרכפה ("כסף משנה", הל' שמיטה ויובל ג, יד).

יוס ראשו

באור משנה ב

ועוד פלל אחר אִמְרוּ – בשביעית: כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין – שאינו לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה ולא ממין הצובעים, וּמִתְקִים בְּאַרְץ – או שהוא מתקיים בארץ ואינו נרקב, אף על פי שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין הצובעים, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמִיו שְׁבִיעִית – קדושת שביעית נוחתת בו ובדמיו, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אבל אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיו בְּעוֹר – שאין חייבים לבערו מן הבית. ויש גורסים במשנתנו: "כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים וּמִתְקִים בְּאַרְץ" – ולפי גירסה זו לא באה המשנה אלא להשמיענו, שכל דבר המתקיים בארץ, הואיל ואינו כלה לחיה מן השרה, אין לו ביעור ("עיי"ן "מלאכת שלמה" ו"משנה ראשונה", שם מבואר, שהרמב"ם גורס כגירסה הראשונה, ואילו הר"ש והתוספות והראב"ד והרא"ש גורסים כגירסה השנייה). אִי זֶהוּ – דבר המתקיים בארץ? עֵקֶר הַלּוּף הַשּׁוֹטֵה – שרשו של לוף הבר, וְעֵקֶר הַדִּנְדֵּנָה – שורש הדנדנה, וְהַעֲקָרָנִין – מין צמח קוצני (סקולופנדרי"ם), וְהַחֲלִיצִין – שורש נץ החלב, וְהַבּוֹכְרִיא – מין עשב. וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים? הַפּוֹאֶה – מין צמח שעושים ממנו צבע אדום, וְהִרְכָּפָה – מין צמח בר שפרחיו בעלי צבעים שונים (ריזיד"א); כל אלו יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית – שיש לנהוג בהם ובדמיהם קדושת שביעית, שלא להפסידם ולא לעשות בהם סחורה, אבל אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיהֶן בְּעוֹר – שהואיל והם מתקיימים בארץ ואינם כלים מן השרה, לפיכך אין חייבים לבערם מן הבית. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: דְּמִיהֶן מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה – כלומר דמיהם חייבים לבער קודם ראש השנה של שמינית, וכל שכן אם נשארו לאחר ראש השנה שצריך לבערם. אִמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי מאיר: לָהֶן אֵין בְּעוֹר – לפירות עצמם אין דין ביעור, קָל וַחֲמֹר לְדָמִיהֶן – שאין להם ביעור. ברם, רבי מאיר מחמיר בדמיהם יותר מבפירות עצמם, לפי שהפירות עצמם ניכרים ולא יבואו לעשות בהם סחורה, אבל דמיהם אינם ניכרים ולכן יש לחשוש שמא יעשו בהם סחורה. ואין הלכה כרבי מאיר.

הבאנו ברישא שתי גירסאות, אבל אף לפי הגירסה הראשונה אין משנתנו מונה אלא דברים המתקיימים בארץ, שכן דברים שאינם מאכל אדם ולא

באור משנה ג

קָלְפִי רְמוֹן – קליפת הרימון, וְהִנֵּן שָׁלוּ – והפרח שבראשו, קָלְפִי אֲגוּזִים – שכל אלו משתמשים בהם לצבעים (ר"ש: ברטנורא, וְהִגְלַעֲיִין – הגרעינים של פירות, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית – בענין הגלענינים נאמרו טעמים שונים: יש אומרים, לפי שהם ראויים להסקה, ואף על פי שעצים אין להם קדושת שביעית, מכל מקום בגרעינים החמירו, שהואיל והפירות שהגרעינים נמצאים בתוכם ראויים למאכל אדם, חלה גם עליהם קדושת שביעית. ברם, אין להם ביעור מאחר שאינם מעיקר הפרי ("כסף משנה"). והרב מברטנורא מפרש: והגלענינים – כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהם שמן, וגרעיני תמרים הראויים למאכל בהמה, כלומר שהטעם הוא לפי שהם ראויים למאכל אדם או למאכל בהמה. ולפי זה נראה, שמה שהתנא נקט בהם דין קדושת שביעית לאו דווקא אלא הוא הדין לביעור ("תוספות יום טוב"). הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ – במיני הצובעים, שלצרכו מותר להשתמש בהם בשביעית, שכתבו (ויקרא כה, ו): "והייתה שבת הארץ לכם" – לכל צרכיכם, וְלֹא יִצְבֵּעַ בְּשָׂכָה – אבל אסור לו לצבוע לאחרים בשכר, שְׂאִין עוֹשִׂים סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית – כדי להשתכר בהם, והצובע בשכר הרי הוא כעושה סחורה בפירות שביעית; וְלֹא בְּנִבְלוֹת – אגב ענין פירות שביעית מונה המשנה עוד דברים שאסור לעשות בהם סחורה: ולא בבכורות – בכור בהמה טהורה קדוש הוא משעה שיוצא מרחם אמו, ונותנים אותו לכהן, בין שהבכור הוא תם בין שהוא בעל מום, אלא שבכור תם מצוותו להקריבו על גבי המזבח ובשרו נאכל לכהנים, כדין הבשר של קדשים קלים, ואילו בעל מום ממנו של כהן הוא, ונשחט בכל מקום כחולין ונאכל לכל אדם; ואף בכור בעל מום אסור בגיזה ובעבודה. – משנתנו באה ללמד, שאסור לעשות סחורה בבכורות חיים, שמא ישהה אותו אצלו ויבוא לידי תקלה של גיזה או עבודה בהם, וְלֹא בְּתֵרוֹמוֹת – אסור לעשות סחורה בפירות תרומה, שהתרומה קודש היא ואסורה לזרים, ואם יעשה בה סחורה יש חשש שמא יבוא לידי תקלה של אכילת תרומה לזרים, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּטָרְפוֹת, וְלֹא בְּשָׂקָצִים, וְלֹא

בְּשִׁשְׁצִים, וְלֹא בְּרִמְשִׁים. וְלֹא יִהְיֶה לֹקֵחַ יִרְקוֹת שְׂדֵה וּמוֹכֵר בְּשׁוּק, אֲבָל הוּא לֹקֵט וּבָנוּ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לֵקֵחַ לְעִצְמוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמִכְרָן.

ד לֵקֵחַ בְּכוֹר לְמִשְׁתֵּה בָנוּ אוֹ לְרִגְלָה, וְלֹא צֶרֶף לוֹ – מִתֵּר לְמִכְרָו. צִדִּי חִיָּה, עוֹפוֹת וְדָגִים, שְׁנוּדָמָנוּ לָהֶם מִיַּי טִמְאִין, מִתֵּרִים לְמִכְרָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף מִי שֶׁנִּתְמַנֶּה לוֹ לְפִי דְרָבּוּ, לֹקֵחַ וּמוֹכֵר, וּבִלְבָד שְׁלֹא תִהְיֶה אֲמֻנָתוֹ בְּכָף. וְחֻכְמִים אוֹסְרִין.

ה לולבי זרדים וחרובין – יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן בעור ולדמיהן בעור. לולבי האלה והבטנה והאמדין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם בעור ולא לדמיהן בעור; אבל לעלין יש בעור, מפני שנושרין מאביהן.

פירוש ברטנורה

תאמר הרי חמור הרי גמול וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאסרו מן התורה אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאסרו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה, אלא סתם יינן דאף על גב דאסרו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: ולא יחא לוקח. כלומר לוקח ומוכר בשוק דנראה כסחורה. אבל כשבנו מוכר על ידו, פירוש בשבילו, אע"פ שהוא לקמן למכור לא מיהוי כסחורה: לקח לעצמו. לקח לעצמו לאכול והותר, מותר למכור אפילו הוא עצמו:

ד לקח בכור. בעל מום דמותר לזרים: מותר למכרו. ובלבד שלא ימכרו אלא בדמים שקנה אותו, שלא ישתכר בו: מותרין למכרו. דהא כתיב גבי נבלה (דברים יד) או מוכר לנכרי הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנודמן מותר: ר"י אומר אף מי שנתמנה. אע"פ שאינו ציד אלא שמצא עופות טמאים כמו כי יקרא קן צפור (דברים כב). ופליג אתנא קמא דאמר צידי דווקא: נתמנה נודמן, לשון וימן המלך (דניאל א): וחכמים אוסריה. למי שאינו ציד ואפילו אין אומנתו בכך, וטעמיהו דרבנן לפי שהציידים שצריכים ליתן מס למלך מאומנותם התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם, אבל שאר כל אדם לא. והלכה כרבי יהודה:

ה לולבי זרדין. לולבי אילן ששמו זרדא: לולבי האלה. לשון כאלה וכאלון (שעיה ו) בערבי באלו"ט ובלע"ז גלגד: בטנה. מלשון בטנים ושקדים בלשון ערבי פאסת"ק: ואמדיים. מין ממוני הקוצים שצומחים בו גרעינים שחורים קשים והן נאכלים: אבל לעלים. של כל אלו יש בעור, דאע"ג דלולבים אין נושרים ואין אני קורא בהם ולכמתך ולחיה, כלה לחיה מן השרה כלה לכמתך מן הכית, מ"מ העלים נושרים הן ממקום חבורן. ולענפים שהם מחוברים בו קרי אביהן, וכיון שהם נושרים יש להם בעור:

משניות מבוארות – קהתי

סחורה במינים טמאים. רבי יהודה אומר: אף מי שנתמנה לו לפי דרכו – לא רק ציד אלא כל אדם שנודמן לו דרך אגב מין ממיני הטמאים, לוקח ומוכר – מותר לו לקנות ולמכור אותו, ובלבד שלא תהא אמונתו בכף – אלא יש לו אומנות אחרת לפרנסתו. וחכמים אוסרין – למי שאינו ציד, שיקח וימכור מיני טמאים שנודמנו לו לפי דרכו, אף על פי שאינו אומנתו בכך; וטעמם מבואר בירושלמי, שלגבי הציידים הקילו חכמים, הואיל והם חייבים לשלם מס למלך מאומנותם, והתירו להם למכור מיני טמאים המזדמנים להם, כדי להקל עליהם את תשלום המס, אבל לאנשים אחרים לא התירו. יש מפרשים, שההבדל בין תנא קמא לחכמים, שלדעת חכמים רשאי הצייד אפילו לכוון לצוד טמאים, כדי לפרוע את המס המוטל עליו, ואילו לדעת תנא קמא אף על פי שהוא ציד לא התירו לו למכור טמאים אלא אם כן נזדמנו לידו דרך מקרה (תוספות יוס טוב). הרמב"ם בפירושו למשנתו כותב, שהלכה כרבי יהודה, ואילו במשנה תורה (הל מאכלות אסורות ת, יז) פוסק הרמב"ם: "הצייד שנודמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שניצודו לו טמאים וטהורים, מותר למכור, אבל לא יכוון מלאכתו לטמאים" (עיין "תוספות אנשי שט").

באור משנה ה

משנתנו חזורה לפרט דיני צמחים שונים לענין קדושת פירות שביעית ולענין ביעור. **לולבי זרדים** – ענפי אילן הירוקים והרכים נקראים "זולביט": "זרדיט" – מין שיח, שלולביו נאכלים, ונהחרובין – ולולבי החרובים, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית – שהואיל והם ראויים לאכילה נוגהת בהם קדושת פירות שביעית, יש להן בעור ולדמיהן בעור – כשמוגייע זמן הביעור חייבים לבערם מן הכית. לולבי האלה – הענפים הרכים של האלה (מין עץ יער, הנזכר במקומות רבים בתנ"ך: בראשית לה, ד; שופטים ו, יא; ישעיה א, ל; יחזקאל ו, יג), וּלְבִטְנָה – ולולבי הבטנה, שהיא נקראת גם "האלה האמיתית", ופירושה "בטנים" טעמים כשקדים (עיין בראשית מג, יא). וּלְבִטְנָה – ולולבי האטד (מין שיח בר קוצני; דודד – תרגם אונקלוס: אטדין), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית – שהלולבים של האילנות

ברמשים – כל אלו, הואיל והם אסורים באכילה מן התורה, אסור לעשות בהם סחורה. ואמנם בבהמות וחיות טמאות מותר לעשות סחורה, הואיל והן גדלות למלאכתן, ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. **ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק** – משנתנו מוסיפה ללמד בענין אסור סחורה בפירות שביעית, שלא יחא קונה ירקות שדה הגדלים מאליהם ומוכר אותם בשוק; והוא הדין שלא יחא לוקח ומוכר בשוק, שנראה כעושה סחורה (תורש), **אבל הוא לוקח וּבָנוּ מוֹכֵר עַל יָדוֹ** – בשבילו, כלומר שמותר לתת לבנו למכור ממה שהוא לוקח לצורך הבית, ואין זה נראה שלקט לשם סחורה, שכן עשיית סחורה היינו שלוקח ומוכר לשם רווחים, או שהוא לוקט לשם מכירה, אבל כאן שלקט לבית ובנו מוכר, אין בזה משום מסחר. **לקח לעצמו** – פירות לאכילה, ולא למכירה, וְהוֹתִיר – מהם, מִתֵּר לְמִכְרָן – אפילו הוא עצמו, שכל זמן שלא לקח או לקט מתחילה כדי לעשות סחורה, מותר לו אחר כך למכור. ומכל מקום כשהוא מוכר, הדמים נתפסים בקדושת שביעית, כמו שלמדנו לעיל במשנה א.

י ו ט ש נ י

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שאין עושים סחורה בכבורות ולא בנבילות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים, מוסיפה משנתנו ללמד שאיסור זה אינו אלא בדרך מסחרית, אבל שלא בדרך מסחרית. כגון שקנה בכור בעל מום לאכילתו, או שבמקרה נודמן לידו אחד ממיני הטמאים האסורים באכילה, מותר לו למכור. **לקח בכור** – אם ישראל קנה מאת כהן בכור בעל מום, שמותר באכילה לזרים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **למשתה בנו** – לסעודת החתונה של בנו, או לְרִגְלָה – לסעודת יום טוב, **ולא צֶרֶף לוֹ** – לא היה זקוק לבער הכבור, כי היה לו די בשר בלעדיו, מִתֵּר לְמִכְרָו – ובתוספתא אמרו, שלא ימכרונו אלא במחיר שקנהו, שאם ירויח בו, הריהו כעושה סחורה. צִדִּי – צייד – חִיָּה, עוֹפוֹת וְדָגִים, שְׁנוּדָמָנוּ לָהֶם מִיַּי טִמְאִין – שצדו במקרה חיה או עופות או דגים טמאים, מִתֵּרִים לְמִכְרָן – שהואיל ולא באו לידם אלא במקרה, אינם כעושים

ו הוֹרֵד וְהַכְפִּיר וְהִקְטִף וְהִלָּטָם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלַדְמִיָּה שְׁבִיעִית. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵין לִקְטָף שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ פְּרִי.

ז וְרַד חֲדָשׁ שֶׁכִּבְשׁוּ בְּשֶׁמֶן יֵשׁוּ, וְלִקְטָם אֶת הַוֶּרֶד; וְיֵשׁוּ בְּחֶדֶשׁ, חֵיב בְּבִיעוֹר. חֲרוּבִים חֲדָשִׁים שֶׁכִּבְשׁוּ בִּיּוֹן יֵשׁוּ, וְיֵשׁוּגִים בְּחֶדֶשׁ – חֵיבִין בְּבִיעוֹר. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁהוּא בְּנוֹתָן טַעַם, חֵיב לִבְעוֹר מִן בְּשִׁאֵינוּ מִינוֹ; וּמִן בְּמִינוֹ – כָּל שֶׁהוּא. שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שֶׁהוּא בְּמִינָה, וְשֵׁלָא בְּמִינָה – בְּנוֹתָן טַעַם.

פ ר ק ש מ י נ י

א כָּלֵל גְּדוֹל אָמְרוּ בְּשְׁבִיעִית: כָּל הַמִּיחָד לְמֵאכֹל אֲדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוגָמָא לְאָדָם, וְאֵין צָרִיד לֹאמֹר לְבַהֲמָה; פִּירוּשׁ בִּרְטִנוּרָא

ו ורר. שושן: והבופר. הוא שקורים לו בערבי אלחנא. ויא שהוא בושם שקורין גרופול: והקטף. אילן אפרסמון: לוטם. תרנום לוט ולטום. יא שהוא צינור בערבי פניול"ש בלע"ו: יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. וה"ה ריש להן ביעור ולדמיהן ביעור ואע"פ שלא נזכר במשנה: מפני שאינו פרי. ודינן כעצים דאין להם קדושת שביעית משום דהנאתן אחר ביעור, והתורה אמרה לאכלה דומיא דאכלה שהנאתן וביעורן שוה יצאו עצים דהנאתן אחר ביעורן. ות"ק סבר דקטפו והו פרי. והלכה כר"ש:

ז ורר חדש שכבשו בשמן ישן. ורר של שביעית שכבשו בשמן של ששית, ויקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר. אבל ורר של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הורד, חייב לבער את הכל, כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם: וחרובין חדשים וכו'. הכא מיירי בבא לשותות היין אחר זמן הביעור דבכל ענין חייב לבער. ואם לא נשתרו החרובים ביין עד זמן הביעור ויקט החרובין והיין מותר כמו בורד, והכי תניא בהדיא בתוספתא: זה הכלל וכו'. בכל אסורים שבתורה מיירי, דבכולן במינו במשוחו ומין בשאינו מינו בנ"ט. ואינה הלכה: השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאחר הביעור. אבל קודם הביעור אין בהם קדושת שביעית שיחא אסור להפסידה ולעשות בהם סחורה עד שיחא בהם בנ"ט, בין במינה בין שלא במינה: ושלא במינה: אפילו לאחר הביעור בנותן טעם:

ח א כלל גדול. מלוגמא. תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו: אין עושים

משניות מבוארות – קהתי

אם כן מונח בו זמן רב; וישן בחדש – אבל ורר ישן, כלומר ורר של שביעית, שכבשו בשמן חדש של השנה השמינית, חייב בביעור – אף השמן, ולא מועיל כאן להוציא את הוורד מתוך השמן, לפי שוורד ישן טעמו חזק, והוא נקלט מהר בשמן חדש ונותן בו טעם. חרובים חדשים – של שביעית, שכתבן ביון ישן – של ששית, וישנים בחדש – וכן חרובים של שביעית שכבשו ביין של שמינית, חייבין בביעור – בשני האופנים חייב הכל בביעור, שהחרובים נותנים תמיד טעם ביין, בין חרובים ישנים ביין חדש בין חרובים חדשים ביין ישן. זה הפלל: כל שהוא בנותן טעם – שיש באיסור של שביעית כדי ליתן טעם בהיתר, חייב לבער – כל התערובת, אם נתערב מין בשאינו מינו – כגון ורר בשמן או חרובין ביין, כמו ששינו לעיל, ומין במינו – אבל אם התערובת היא מין במינו, כגון שמן של שביעית בשמן שאינו של שביעית, כל שהוא – אפילו אם טיפה אחת נתערבה בכלי גדול, חייב לבער הכל. – כך פירש הרמב"ם את משנתנו. ברם, מפרשים אחרים פירשוה בדרכים אחרות (עיין ברטנורא: "תפארת ישראל"). שביעית אוסרת כל שהוא במינה – משנתנו חוזרת על אותו הדין ששינו לעיל ב"זה הכלל", כדי לציין שכלל זה הנוהג בכל האיסורים נהוג גם בשביעית (רמב"ם). ויש מפרשים, שמשנתנו באה כאן להשמיענו שלא רק לענין חיוב ביעור אלא גם לענין קדושת שביעית קודם זמן הביעור, נהוג אותו כלל, שאם נתערב משהו של שביעית בהיתר, מין במינו, חייב לאכול את כל התערובת בקדושת שביעית, וישלא במינה בנותן טעם – אבל אם נתערב מין בשאינו מינו, אין קדושת שביעית חלה על כל התערובת אלא אם כן יש במין של שביעית כדי ליתן טעם במין שאינו של שביעית ("משנה ראשונה"). ועוד פירושים שונים נאמרו בסיפא (עיין ברטנורא: "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל").

יום רביעי

באור משנה א

כבר הזכרנו שמחמת קדושת פירות שביעית יש להשתמש בכל דבר כדרכו, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות וכיוצא בזה; והשתמש בדבר שלא כדרכו, היהו כמפסיד פירות שביעית, ועובר על מצוות התורה "לאכלה ולא להפסד. – פרק זה עוסק בפרטי הדינים של איסור הפסד פירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שמה שמיוחד למאכל, אסור להשתמש בו לצורך רפיו וכדומה. פלל גדול אמרו בשביעית – בגידולי שביעית: כל המיחד

הללו ראויים לאכילה, ולכן נוהגת בהם קדושת שביעית, אבל אין להם בעור ולא לדמיהן בעור – לפי שהם מתקיימים בארץ, שאין הענפים נושרים בחורף, ואינם כלים לחיה מן השדה. אכל לעלין – של האלה והבטנה והאטדין, יש בעור – חייבים לבערם בהגיע זמן הביעור, מפני שנושרין מאביהן – מן הענף שמחוברים בו, שאף על פי שהולכים אינם נושרים, מכל מקום העלים נושרים בחורף, ונמצא שאינם מתקיימים, והם כלים לחיה מן השדה, הלכך יש להם ביעור.

יום שלישי

באור משנה ו

משנתנו מונה מיני צמחי בושם שיש בהם קדושת שביעית.

הורד – צמח בושם בעל פרחים נאים וריחניים מאד, שרגילים לקראם "שושנים" (ר"ו א), והכפר – הנקרא ברומית: ציפרוס, ובערבית: חננא, והקטף – יש מפרשים: אילן אפרסמון (רמב"ם), ויש מפרשים: שרף של עץ בושם, הנקרא גם "צרי" ("הצרי אינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף"), וכן תרגם אונקלוס "צרי" – קטפא (בראשית לו, כה; מנ, יא), והלטים – היינו ה"לוט" שבמקרא ("נכאת צרי ולוט" – בראשית לו, כה); ויש מזהים אותו עם שיח בר בעל פרחים גדולים ונאים שצבעם לבן-צהבהב או ורוד, והוא גדל בעיקר באזורי ההרים בארץ ישראל (ציסטוס); כל אלו יש להם שביעית ולדמיהן שביעית – שהואיל והם עשויים לריח, דינם כמיני הצובעים, שנוהגת בהם קדושת שביעית (משנה ראשונה). והוא הדין שיש להם ביעור ולדמיהם ביעור (ברטנורא) רבי שמעון אומר: אין לקטף שביעית – אין קדושת שביעית נוהגת בו, מפני שאינו פרי – אלא עץ שנוסף ממנו שרף, ולכן דינו כעצים שאין קדושת שביעית חלה עליהם, לפי שהתורה אמרה: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ומכאן שאין קדושת שביעית חלה אלא על דברים הדומים למאכלים שהנאתם וביעורם כאחד הם, יצאו עצים שהנאתם באה אחר ביעורם. ברם תנא קמא סובר שהשרף הוא פריו ולכן חלה עליו קדושת שביעית. ההלכה כרבי שמעון.

באור משנה ז

ורר חדש – של שביעית, שכתבן בשמן ישן – של השנה השישית, ולקט את הורד – מתוך השמן קודם שיגיע זמן הביעור, ואין השמן חייב בביעור, שאין ורר חדש נותן טעם בשמן ישן אלא

וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לְמֵאכֹל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבִהמָה; וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לֹא לְמֵאכֹל אָדָם וְלֹא לְמֵאכֹל בִּהמָה – חֶשֶׁב עָלָיו לְמֵאכֹל אָדָם וְלְמֵאכֹל בִּהמָה, נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמֵרִי אָדָם וְחֲמֵרִי בִּהמָה; חֶשֶׁב עָלָיו לְעֵצִים – הָרִי הוּא פְּעֻצִים, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֻזֹּב וְהַקְרִינִית.

ב שְׂבִיעִית נִתְּנָה לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וְלִסְכִּיכָה, לְאָכֹל דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְאָכֹל, וְלִסְדֹּף דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְסֹדֶף. לֹא יִסְדֹּף יָיִן וְחִמְצִין, אֲבָל סֹדֶף הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵן בְּתֵרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שָׁנִי. קֵל מֵהֶם שְׂבִיעִית, שְׁנִיתָהּ לְהַדְלִיקָה הַנֶּהֱרָה.

ג אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן; וְלֹא תֶּאֱנִים בְּמִנְיָן, וְלֹא יָרֵק בְּמִשְׁקָל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵף לֹא אֲגָדוֹת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹגוֹד בְּפִית, אוֹגְדִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹק, כְּגוֹן הַפְּרִישִׁין וְגִזְן הַחֶלֶב.

פירוש ברטנורא

ממנו מְלֻגְמָא. דכתיב (ויקרא כח) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מה שהוא מיוחד לכם והיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא מְלֻגְמָא, אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין מְלֻגְמָא, הלכך כל שאינו מאכל אדם עושים ממנו מְלֻגְמָא לאדם: עושים ממנו מְלֻגְמָא לאדם אבל לא לבהמה. דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מְלֻגְמָא: חומרי אדם שאין עושים מהם מְלֻגְמָא: וחומרי בהמה, שאסור לשלוק: הסיאה. עשב שקורין לו בערבי צידר^ג: ואזוב. צעת^ד בערבי ובלע^ה איספ^ו: וקרנית. בערבי חש"א ובלע^ז שדריא^ע:

ב לאכילה ושתיה וסיכה. בענבים ויתים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: לאכול דבר שדרכו לאכול. אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכול כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חיישין אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בנ"א לאכול אלא ע"י תיקון ובה הוא לאכול כמות שהוא בלא תיקון, כגון לאכול תרין חזין או לכוס חמין חיות אין שומעין לו: וכן בתרומה וכן במעש. לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה: שנתנה להדלקת הנר. משא"כ בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמעש כתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטמור מותר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטמור מותר:

ג לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בול. א"נ מתוך שאין מוכרין אותו כדרך שמוכרים בשאר שנים ינהנו בהם קדושת שביעית ולא אהו ללולוי בהו: אף לא אגודות. שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים: וזן חלב. מפורש בפרקין דלעיל:

משניות מבוארות – קהתי

ודרכם להשתמש בהם לשתיה אסור לסוך בהם בשביעית, אֲבָל סֹדֶף הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן – לפי שדרכו של השמן לסוך בו, אף שמשמשים בו גם לאכילה. וכן בתרומה ובמעש שני – שפירות תרומה ופירות מעש שני ניתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולסוך דבר שדרכו לסוך (מעשר שני ב. א.). קֵל מֵהֶם שְׂבִיעִית – יש קולה בפירות שביעית מה שאינה בתרומה ובמעש שני, שְׁנִיתָהּ לְהַדְלִיקָה הַנֶּהֱרָה – שמותר להשתמש בשמן שביעית גם להדלקת הנר, שכתוב: "תהיה כל תבואתה לאכול" ודרשו בספרא: "תהיה" – אף להדלקת הנר; אבל תרומה טהורה ומעש שני, בין טמא בין טהור, אסור להשתמש בהם להדלקת הנר. ברם, תרומה טמאה מדליקים בה את הנר.

הר"ש והרב מברטנורא כותבים, שבמעש שני טהור מותר להדליק הנר, שכתוב במעש (דברים כו, יד): "ולא בערתי ממנו בטמא", ומכאן למדים שבתהור מותר לבער. אבל רבים תמהים על דבריהם, ומוכיחים שמעש שני בין טמא בין טהור אינו ניתן להדלקת הנר (תוספות רבי עקיבא איגר: "משנה ראשונה" הגר"א).

יוס חמישי באור משנה ג

למדנו לעיל (ז, א), שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל מי שלקט פירות לאכילתו והותיר, מותר לו למכור את המותר. משנתנו באה ללמד, שאפילו מה שמותר למכור בשביעית אסור למכור כדרך שמוכרים בשאר השנים, כדי שיהא היכר, שעוסקים בפירות שביעית.

אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית – אף בכגון שמותר למכור, כמו שבארנו לעיל, לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן – אלא באומד, כדי שיימכרו בזול, ושיהא היכר לדבר, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית (הוא"ש); וְלֹא תֶּאֱנִים בְּמִנְיָן – כלומר, אפילו אם הוא משנה מדרך המכירה, כגון בתאנים שדרכן להימכר במשקל, אסור שימכרן בשביעית אפילו במנין, וְלֹא יָרֵק בְּמִשְׁקָל – אף שהיך נמכר כרגיל במנין, כך וכך אגודות באיסר (עיי' דמאי ג, ב; ו, יב), לא ימכרנו בשביעית אפילו במשקל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵף לֹא אֲגָדוֹת – כלומר שאפילו בלא מנין אסור למכור את היק אגודות כדרך שהוא עושה בשאר כל השנים, אלא ימכור את היק כשהוא אינו אגוד. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְאֹגוֹד בְּפִית –

לְמֵאכֹל אָדָם – כגון חטים, תאנים וענבים וכיוצא בהן, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם – מְלֻגְמָא היינו תחבושת ורטייה שעושים מקמח וסממנים לרכך את המכה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְבִהמָה – ומכל שכן שאסור לעשות ממנו מְלֻגְמָא לבהמה, שכתוב (ויקרא כח, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו: לכם לאכלה – כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה (רמב"ם). וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לְמֵאכֹל אָדָם – כגון החוחים והדרדרים הרכים (רמב"ם), עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבִהמָה – הואיל והוא ראוי למאכל בהמה, שכתוב (שם שם, ו) "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" – דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה "לאכול" לחיה ולבהמה, ולא לעשות לה ממנה מְלֻגְמָא. וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לֹא לְמֵאכֹל אָדָם וְלֹא לְמֵאכֹל בִּהמָה – כדוגמאות המפורטות להלן, הרי זה תלוי במחשבת האדם: חֶשֶׁב עָלָיו – בשעת לקיטה, לְמֵאכֹל אָדָם וְלְמֵאכֹל בִּהמָה – כלומר למאכל שניהם, נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמֵרִי אָדָם – חומרי מאכל אדם, שאסור לעשות ממנו מְלֻגְמָא לאדם, כדין מאכל המיוחד לאדם, וְחֲמֵרִי בִּהמָה – חומרי מאכל בהמה, שאסור לבלשו (ירושלמי), שכן דבר שדרכו של בהמה לאכול חי, אסור לבלשו. חֶשֶׁב עָלָיו לְעֵצִים – אם דעתו היתה בשעת הלקיטה להשתמש בו לעצים, הָרִי הוּא פְּעֻצִים – שסתמם להסקה, ולא חלה עליהם קדושת שביעית, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֻזֹּב וְהַקְרִינִית – אלו הם שלושה סוגי אוזב הגדלים בר, והיו משתמשים בהם לפעמים לצרכי מאכל או תבלין ולפעמים לצרכי הסקה, וכיון שאינם מיוחדים למאכל, הולכים בהם אחר המחשבה.

באור משנה ב

שְׂבִיעִית נִתְּנָה לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וְלִסְכִּיכָה – כלומר שמותר להשתמש בפירות שביעית לאכילה או לשתיה או לסיכה, כל דבר כדרך תשמישו, לְאָכֹל דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְאָכֹל – אם דרכו לאכול חי יאכלנו חי, ואם מבושל יאכלנו מבושל. ואם אין דרך בני אדם לאכול, כגון תבשיל שנתקלקל, אינו חייב לאכול; וכן דבר שאין דרך בני אדם לאכול אלא על ידי תיקון, לא יאכלנו בלי תיקון; וְלִסְדֹּף דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְסֹדֶף – שכרגיל משתמשים בו לסיכה. לֹא יִסְדֹּף יָיִן וְחִמְצִין – אף על פי שלפעמים אדם סך גופו ביין או בחומץ, הואיל

ד האומר לפועל: הא לך אפר זה ולקט לי ירק היום – שָׁכְרוּ מִתָּר; לְקַטְ לִי בּו יֶרֶק הַיּוֹם – שָׁכְרוּ אֶסוֹר. לֶקַח מִן הַנְּחֻתוֹם בְּכָר בְּפִנְדִּיּוֹן: בְּשֹׂאֲלֶקֶט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיא לָךְ – מִתָּר; לֶקַח מִמֶּנּוּ סֶתֶם – לֹא יִשְׁלֹם לוֹ מְדָמִי שְׁבִיעִית, שָׁאִין פּוֹרְעִין חוֹב מְדָמִי שְׁבִיעִית.
ה אֵין נוֹתֵינָן לֹא לְבִיָּה, וְלֹא לְבָלָן, וְלֹא לְסֹפֶר, וְלֹא לְסֹפֶן; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְבִיָּה לְשִׁתּוֹת. וּלְבָלָן הוּא נוֹתֵן מִתַּנְתַּן חֲנָם.

ו תֹּאנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמִקְצָה, אֲבָל קוֹצֵה אוֹתָם בְּחֶרֶב. אֵין דוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגֵת, אֲבָל דוֹרְךָ הוּא

פירוש ברטנורה

ד שָׁכְרוּ מִתָּר. ואין בו קדושת שביעית. ואע"ג דשביעית תופסת דמיה, האי לאו דמי שביעית הוא: לקוט לי בו ירק. לשון מכר הוא, דמשמע לקוט לי שווי ירק, אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר: **בכר בפנדיין.** לא שאמר לו אתן לך פנדיין, רק כבר שוה פנדיין: **בשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר.** משום דמתנת חנם ויחי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין: **לקח ממנו בפתו.** בהקפה כדרך מוכרים בחנות: **לא ישלם לו מדמי שביעית.** דהוי כסחורה:

ה בייר. חופר בורות ומספיק מים לבני העיר, לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: **ולא לבלן.** מחמת מרחצאות: **ולא לספר.** שכן תספורת: **ולא לספן.** שכן הספניה: **ולבולן.** לכל הני דנתינן במתנות יכול ליתן מתנת חנם שלא לשם שכר, ואע"פ שיועד שבשביל שתן מתנה לא יתבע ממנו שכר:

ו במוקצה. כלי המיוחד לקיץ בו תאנים קרוי מוקצה: **בחרבה.** סכין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבצורים:

משניות מבוארות – קהתי

לצרכי הנאת גופו, שאין להוציא דמי שביעית אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה כדין פירות שביעית.

אין נוֹתֵינָן – דמי שביעית בשכר מלאכה, **לֹא לְבִיָּה** – לחופר בורות מים, המספק לו מים לצרכים שונים, חוץ מלצורך שתיה, כמפורש להלן, **וְלֹא לְבָלָן** – לבעל המרחץ, **וְלֹא לְסֹפֶר** – שכן תספורת, **וְלֹא לְסֹפֶן** – למנהיג ספינות; והוא הדין לאומנים אחרים, אלא שנקטה המשנה אלו לרבותא, אף ששירותיהם להנאת גופו של אדם הם (י'תוספות יוס' טובי'): **אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְבִיָּה לְשִׁתּוֹת** – נותן הוא דמי שביעית לבייר, שיספק לו מים לשתות, לפי שמוציאים דמי שביעית לשתיה. **וּלְבָלָן** – לכל אותם האומנים המנויים לעיל, **הוּא נוֹתֵן מִתַּנְתַּן חֲנָם** – מותר לתת להם דמי שביעית בתורת מתנה, שלא לשם שכר, אף על פי שידוע לו שעל ידי כך לא יתבעו ממנו שכר בעד מלאכתם שיעשו לו כשיזדקק להם (ברטנורה).

באור משנה ו

משנה זו באה ללמדנו, שכל העבודות הנעשות בפירות שביעית, אף לאחר שנתלשו, צריכות להיעשות בשינוי. שכתוב (ויקרא כה, ה): "ואת ענבי נזירך לא תבצור", ופירושו: לא תבצור כדרך הבצורים. וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "יודע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הבצירה כלל, שהרי התיר אכילתו במאמר (שם, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אבל רוצה לומר כמו שפירש בספרא: "לא תבצור כדרך הבצורים". והכוונה בכל זה (הנדון במשנתנו) כדי לשנות, ושללא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים". וכבר הזכרנו, שיש חילוק דעות בענין זה. יש סוברים שהצורך בשינוי אינו אלא במשומר, היינו בפירות שלא הפקירם אלא שומר אותם לעצמו, אבל במופקר מותר להתעסק אף בלי שינוי (ה"ר"ם). ויש סוברים, שאם אדם אינו מפקיר פירותיו בשביעית, הפירות נאסרים באכילה, ואף שינוי אינו מועיל להתירם, אלא שמשנתנו עוסקת – לדעתם – בפירות שהופקרו כמצוות התורה, שאף באלו אין לעשות עבודות בשביעית אלא בשינוי (ר'בנו תם).

תֹּאנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמִקְצָה – המקום שמייבשים שם את התאנים נקרא "מוקצה", ובאה המשנה ללמדנו, שאין שוטחים תאנים של שביעית ב"מוקצה", היינו במקום המיוחד לכך, כדי לייבשן, **אֲבָל קוֹצֵה אוֹתָם בְּחֶרֶב** – במקום חרב, כלומר במקום אחר פנוי שאין הדרך לייבש שם, כדי שיהא שינוי בעבודת ייבוש התאנים (רמב"ם). ויש מבארים, ש"קצה" עניינו עשיית קציצות, כלומר עשיית חיתוכים בתאנים וקפולן כדי לייבשן או כדי לדרסן ולעשות מהן דבלות (ר"ח אלבק; ועיין "מלאכת שלמה"), ואף לפי באור זה כוונת המשנה היא, שאין עושים קציצות במקום הנקרא "מוקצה", שקוצעים שם בכל השנים, אלא במקום אחר שאין הדרך לקצות שם. אמנם רוב מפרשי המשנה מבארים (על פי ה"עודר): אין קוצין אותן במוקצה – אין קוצצים את התאנים בכלי המיוחד לכך, הנקרא "מוקצה"

ירק שאדם נוהג לאגורו אף כשהוא מביאו לביתו לאכילה, **אוֹגְדִין אוֹתוֹ בְּשׂוֹק** – מותר לאגורו גם כשהוא מוכרו בשוק, שאין באיגור זה דרך סחורה. ויש מפרשים שאגודות שאדם עושה לביתו שונות הן מאגודות שעושים למכירה בשוק, וסוברים בית הלל, שאמנם אסור לאגוד את הירק שהוא מוכר כדרך שאוגדים למכירה, אבל מותר לאגוד כדרך שאוגדים בשביל הבית, **כְּגוֹן הַפְּרִישִׁין וְגַן הַחֶלֶב** – כמבואר לעיל (ז, א).

באור משנה ד

כבר הזכרנו שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ואסור להוציאם אלא על דברי אכילה ושתיה וסיכה, כדן השימוש בפירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שאם אדם משלם לפועל שכר עבודה בעד לקיטת ירק, אין שכרו כדמי שביעית. כן באה המשנה ללמד, שאסור לפרוע חוב בדמי שביעית. **הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל: הָא לָךְ אֶסֶר זֶה** – (האיסור הוא אחד מעשרים וארבעה בדיני) **וְלֶקֶט לִי יֶרֶק הַיּוֹם** – כגון ירק שאכילתו מותרת בשביעית, **שָׁכְרוּ מִתָּר** – כלומר שאין דין האיסור כדין דמי שביעית, לפי שהאיסור אינו אלא שכר טרחה ולא דמי שוויו של הירק, ומותר לפועל להוציאו בכל מה שירצה. אבל אם אמר לו: **לְקַט לִי בּו** – באיסור זה **יֶרֶק הַיּוֹם** – הרי זה לשון מכר, וכאילו אמר לו: מכור לי ירק בשווי של האיסור, ולכן **שָׁכְרוּ אֶסוֹר** – שדינו כדמי שביעית, ואינו מוציא את האיסור אלא לאכילה ולשתיה כפירות שביעית עצמם. **לֶקַח מִן הַנְּחֻתוֹם בְּכָר בְּפִנְדִּיּוֹן** (הפנדיין הוא אחד משנים עשר בדיני 2 איסורים), ואמר לנחתום: **בְּשֹׂאֲלֶקֶט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיא לָךְ** – הואיל וירקות שדה מצויים, **מִתָּר** – לעשות כן, שאין בירקות משום תשלום, אלא כאילו נותנים זה לזה מתנת חנם (ר"ם; ברטנורה). ומדברי הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ג, יז) נראה, שמפרש הטעם, שהואיל ואמר לו שיתן לו ירקות שדה, הרי זה כמחליף ירקות בכיכר, ואינו כלוקח בהקפה, לפיכך מותר לעשות כן בשביעית, אלא שאם הכיכר הוא מתבואת השנה הששית, הריהו נתפס בקדושת שביעית (עיין 'משנה ראשונה'); **לֶקַח מִמֶּנּוּ סֶתֶם** – לקח מן הנחתום כיכר בהקפה, ונוקף עליו כחוב כדרך המוכרים בחנות, **לֹא יִשְׁלֹם לוֹ מְדָמִי שְׁבִיעִית** – בעד הכיכר, **שָׁאִין פּוֹרְעִין חוֹב מְדָמִי שְׁבִיעִית** – לפי שנראה כעושה סחורה; ומכל שכן שאסור לתת ירקות או פירות שביעית עצמם תמורת הכיכר שלקח בהקפה ('משנה ראשונה').

י ו ש ש י

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שאסור לשלם מדמי שביעית בעד שירותים שונים, ואפילו

בַּעֲרָבָה. וְאִין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבֵד וּבִקְטָב, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמִכְנִים לְבֹדִידָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף טוֹחַן הוּא בְּבֵית הַבֵּד וּמִכְנִים לְבֹדִידָה.

ז אִין מִבְּשָׁלִין יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאנוּ לִידֵי פְסוּל. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר. וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפֵּשׁ בְּשִׁבְעִית, וְהִפְרִי עֲצָמוֹ אֶסוּר.

ח אִין לֹקְחִים עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבִהֲמָה מִמָּאָה, מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם לֶקַח, יֹאכֵל כְּגִנְדָן. אִין מִבְּיָאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם הִבִּיא, יֹאכֵל כְּגִנְדָן. אִין סְכִין בָּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית; וְאִם סֶךְ, יֹאכֵל כְּגִנְדָן.

פירוש ברטנורה

עריבה. שלשים בה את העיסה: ובקטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הויתים בבית הבד, נקרא קוטב: בודידה. בית הבד קטן כעין עריבה: רבי שמעון אומר כו'. והלכה כרבי שמעון:

ז שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו: ורבי שמעון מתיר. להביא קרשים לבית הפסול. ואין הלכה כר' שמעון: והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד, לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית, לקח בבשר הגנים יצא בשר ונתפס הגנים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן, וחיוב לבקר הפירות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדרכתי (שם) כי יוכל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, ת"ל (שם) תהיה בהויתיה תהא:

ח יאכל כגנדרן. כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים שהם לצורך אכילה ויאכל בקדושת שביעית: קני זבים וקני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחיביין להביא הזבים והיולדות:

משניות מבוארות – קהתי

האחרון נתפס בקדושת שביעית, והפרי עצמו אסור – הפירות עצמם של שביעית אינם יוצאים לעולם מקדושת שביעית, וכשמגיע זמן הביעור חייבים לבער את הפירות עם מה שנתפס באחרונה בקדושתם, כגון הלוקח בפירות שביעית או בדמיהם בשר, ואחר כך לקח בבשר דגים, ובדגים לקח שמן, והגיע זמן הביעור, חייבים לבער את הפירות של שביעית וגם את השמן שנתפס האחרון. דין זה למדים בספרא מן הכתוב (ויקרא כה, יב): "כי יוכל היא קודש תהיה לכם" – מה קודש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת דמיה. אי מה קודש יוצא לחולין ודמיו נתפסים, יכול אף שביעית כן? תלמוד לומר: "תהיה" – בהויתיה תהא, הרי היא בקדושתה, נמצאת אומר: אחרון אחרון נתפס בשביעית, והפרי עצמו אסור.

באור משנה ח

אִין לֹקְחִים עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבִהֲמָה טְמֵאָה – שהיא אסורה באכילה, **מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – שאין להוציא דמי שביעית אלא על דבר הראוי לאכילה או לשתייה, **וְאִם לֶקַח** – אחד הדברים הללו מדמי שביעית, **יֹאכֵל כְּגִנְדָן** – כנגד הדמים שהוציא יקנה מממונו דברים שהם לצורך אכילה ויאכלם בקדושת שביעית. **אִין מִבְּיָאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא... וכי יטהר חוב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשור במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם כהנו אחד חטאת ואחד עולה". שתי תורים אלו או שני בני יונה נקראים "קן הוב". וכן נאמר גם בזבח (שם שם, כה-ל). וכן גם ביולדת: "במלאת ימי טהרה לבן או לבת" נאמר: "זאם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת". – קרבנות אלו אין מביאים מדמי שביעית; והוא הדין לשאר קרבנות, שאין מביאים מדמי שביעית (ענין "תפארת ישראל", שמבואר שם, שהמשנה נקטה אלו לרבותא, אף שהם באים לתקן את הגוף לאכילת קדשים). **וְאִם הִבִּיא** – קרבנות אלו מדמי שביעית, **יֹאכֵל כְּגִנְדָן** – יקנה מממונו דברי אכילה כנגד מה שהוציא על הקרבנות ויאכלם בקדושת שביעית. **אִין סְכִין בָּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית** – שלא ניתן השמן של שביעית אלא לסוכת גוף האדם אבל לא לסוכת כלים, **וְאִם סֶךְ** – כלים בשמן של שביעית, **יֹאכֵל כְּגִנְדָן** – כנגד שוויו של השמן שסך בו את הכלים יקנה מממונו מאכלים ויאכלם בקדושת שביעית.

או "מקצוע", אבל קוצה אותו בתרובה (ח"ת בפתח) – מלשון חרב, כלומר בסכין הדומה לחרב (הר"ש; ברטנורה: "תפארת ישראל"). ברם, בעל "מלאכת שלמה" מקשה על פירוש זה ונוטה לפירושו של הרמב"ם (עין שם). **אִין דוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגָּת** – כדרכם בשאר כל השנים, **אֲבָל דוֹרְךָ הוּא בַּעֲרָבָה** – כלי עץ שלשים בו את העיסה. **וְאִין עוֹשִׂין זֵיתִים** – כלומר אין סוחטים אותם להוציא שמנם, **בְּבֵד** – בבית הבד, שהוא מיוחד לדריכת זיתים, **וּבִקְטָב** – היינו בית בד קטן (רמב"ם; וב"ערוך" מבואר: נותנים עץ גדול וכבד על הזיתים בבית הבד והוא נקרא "קוטב", ובראשו אבן גדולה (וכן פירשו הר"ש; הרב מברטנורה ו"תפארת ישראל", **אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא** – כותת הוא את הזיתים של שביעית, **וּמִכְנִים לְבֹדִידָה** – בית בד קטן מאד. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף טוֹחַן הוּא בְּבֵית הַבֵּד** – מותר לו לטחון את הזיתים בבית הבד, **וּמִכְנִים לְבֹדִידָה** – לסחיית השמן, כלומר שלדעת רבי שמעון די בשינוי זה שאינו עוצר את השמן בבית הבד אלא בבודידה. והלכה כרבי שמעון.

שבת קדוש

באור משנה ז

אִין מִבְּשָׁלִין יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאנוּ לִידֵי פְסוּל – שלא יביא את השמן של תרומה לידי פסול, שיצטרך לבערו בזמן הביעור (רש"י ותוספות בזבחים עה, ב; הר"ש); ואף על פי שיש סובר (להלן ט, ח): "אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור", מכל מקום הואיל ובזמן הביעור מוציאו ומפקירו אף למאכל בהמה וחיה, נמצא ממעט אכילתו ("משנה ראשונה" – עין שם שמביא טעם אחר, שעל ידי הבישול בשמן תרומה אוסר את הירק לזרים). ויש מפרשים: שלא יביאנו לידי פסול – שלא יביא את הירק של שביעית לידי פסול, שאם ייטמא השמן, הרי דינו שצריך לשרפו ונמצא מפסדי הירק של שביעית (רמב"ם). **רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר** – לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלדעת רבי שמעון מותר להביא אפילו קרשים לידי פסול. ואין הלכה כרבי שמעון. **וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפֵּשׁ בְּשִׁבְעִית** – כאן באה המשנה ללמד את ההלכה שכבר הזכרנו אותה, שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית כדון הפירות, ואם לקח בשר בדמים אלו, יצאו הדמים לחולין, והבשר נתפס בקדושת שביעית, לקח אחר כך בבשר דגים, יצא הבשר לחולין והדגים נתפסים בקדושת שביעית, וכן לעולם

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

ואם הוצרך לשניהן – כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דצקלג. גזירת נביא חוזרת – כגון של יונה בן אמיתי. שנאמר במשפט – כדון, שאינו חוזר. שמאירין את דבריהם – מפרשים את דבריהן. משלימין את דבריהן – כדאמרן: אין גזירתן חוזרת. לא השלימו – שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו. הם שלא ביחנו – אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח. באחרונה – פירשו להם "כי מחר אתננו בידך". בולטות – האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה, לומר: עלה. וכל אחת אינה זוה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן. והא לא כתב צד"י – בכל השבטים, ואם צריך לה, כגון "והצל תציל", מהיכן באה? שהרי שאל צדוק – כשהיה דוד בורח מפני אבשלום. שנאמר ויעל אביתר עד תום כל העם לעבור – ותניא בסדר עולם: ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה, שנאמר ויעל אביתר. מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו, דאם

דף עא ע"ב: הגמרא ממשיכה את דברי הבריייתא: ואם הוצרך הדבר לשנים – לשאול שני דברים כאחד, שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין, מחזירין לו אפילו על שנים ביחד, שנאמר בעת שפשטו עמלק על צקלג ושבנו את הנשים והילדים של דוד ואנשיו (שם ל ח) 'וישאל דוד ב' לאמר, הארדוף אחרי הגדוד הזה, האשיגנו, ויאמר (ה') לו רדף כי תשיג תשיג ותצל תציל'.

ואף על פי שגזירת נביא חוזרת – יכולה להתבטל, כגון נבואת יונה על נינוה, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, שנאמר (במדבר כז כא) 'במשפט האורים' – האורים ותומים הם כמשפט [דין], שלאחר שנפסק שוב אינו מתבטל.

למה נקרא שמן 'אורים ותמים', 'אורים' על שם שמאירין את דבריהן – מבארים ומפרשים את דבריהם, 'תמים' על שם שמשלימין את דבריהן – דבריהם מתקיימים. ואם תאמר, פגבצת בנימין שיצאו השבטים להילחם בשבט בנימין על פי האורים ותומים, ושבט בנימין ניצח אותם ונפלו מהם הרבה חיילים, מפני מה לא השלימו האורים ותומים דבריהם. לפי שהם – האורים ותומים שלא ביחנו – לא פירשו להם בשני ימים הראשונים 'עלו והצליחו', אלא רק 'עלו' שמשמעו אם לנצח אם להנצח. ואמנם באחרונה – ביום השלישי שנלחמו בבנימין, שאז ביחנו – פירשו להם שינצחו, הספיקו וקיימו את דבריהם, שנאמר (שופטים כ ח) 'ופינחם בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר, האוֹסֵף עוֹד לַצָּאת לַמִּלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן אָחִי אִם אֶחָדָל, ויאמר ה' עליו כי מחר אתננו בידך'.

מבררת הגמרא: כיצד נעשית קבלת התשובה באורים ותומים, רבי יוחנן אומר, אותיות השבטים שהיו חקוקות על החושן היו בולטות במקומן, וכגון אם היתה התשובה 'עלה' היו בולטות האותיות ע' משמעון ל' מלוי וה' מיהודה, והכהן היה מצרף מהם את התשובה. וריש לקיש אומר, האותיות היו זזות ממקומן ומצטרפות מעצמן להשלים את התשובה.

מקשה הגמרא: והא לא פתיב בהו – בשמות השבטים צד"י, וכיצד התקבלה תשובה המצריכה אות זו. משיבה הגמרא: אמר רב שמואל בר יצחק, גם 'אברהם' 'יצחק' 'יעקב' פתיב שם. שוב מקשה הגמרא: והא עדיין לא פתיב טי"ת. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, גם התיבות 'שכטי' 'ישורון' פתיב שם.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו לעיל באופן התשובה: מיתיבי, כל פהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו באורים ותומים, שתרי כשברח דוד מפני אבשלום שאל צדוק הכהן באורים ותומים ועלתה לו – השיבו לו, ואביתר הכהן שאל ולא עלתה לו, שנאמר (שמואל ב' טו כד) 'ויעל אביתר עד תם כל העם וגו', ושנינו (סדר עולם פ"ד) שאביתר שאל באותה שעה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

כן למא לי רוח הקודש? **סיועי** הוה **מסייע** – כהן בהדי אורים ותומים. הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו, ואם לא לא בולטות ולא מצטרפות. **הוא זה מלך** – דהא ביהושע משתעי קרא. וכל בני ישראל אתו – מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

יהושע שהיה מלך, **וְכָל [בְּנֵי] יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ** **זֶה מְשִׁיחַ מִלְחָמָה** שהציבור צריך בו וכל בני ישראל יוצאים אחריו למלחמה, **וְכָל הָעֵדָה** **זו סִנְהֶדְרִין** שנקראת 'עדה'.

הדרן עלך בא לו כהן גדול פרק שמיני – יום הכפורים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושישה לעומר עמוד ב

קרויים כך על שם מקומן שבאו מעיר ששמה 'נעור', וקטנים היו, **מִי לֹא כְּתִיב** – וכי לא נאמר כעין זה, **"וְאַרְבָּעִים יָצְאוּ גִדּוּדִים וַיֵּשְׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נְעֵרָה קְטָנָה"**, **וְקָטָן לָן** כמו כן, כיצד היא נערה וקטנה? הלא נערה בת שנים עשרה היא ואינה קטנה, **וְאָמַר רַבִּי פְּדָת, קְטָנָה הִיְתָה דְּמֵן נְעוּרָן** – מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בענין נערה קטנה **לֹא מִפְּרֵשׁ הַכְּתוּב מְקוּמָהּ** מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא על שם מקומה, ואילו **הָכָא** בענין הנערים הקטנים **מִפְּרֵשׁ מְקוּמָן** שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.

עוד נאמר שם, **"וַיּוֹפֵן אֶתְרֵיּוֹ וַיֵּרְאֻם וַיִּקְלָלם בְּשֵׁם ה'",** מפרשת הגמרא, **מָה רָאָה, אָמַר רַבִּי, רָאָה מָשֵׁשׁ** – שהענישם בראייתו, **כִּדְתֵּינָא, רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן נַמְלִיאֵל אָמַר, כָּל מְקוֹם שֶׁנִּתְּנוּ חֻקִּים עֲיִינֵיהֶם לְרַעָה, הַתּוֹרָעָה הִיְתָה אִי מִיתָה אִי עוֹנִי.** ושמאל אמר, **רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁכּוֹלֵן נִתְעַבְּרָה בְּהֵן אִמֵּן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים** שהוא יום שאסור בתשמיש המטה. **וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר, בְּלוּרִית** – שער שמגדלים אחורי העורף **רָאָה שִׁישׁ לָהֵן בְּאִמּוּרִים** ולכך קללם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא הִיְתָה בְּהֵן לְחִלּוּחִית שֶׁל מִצּוֹחַ וּלְכךָ קָלַלם.** שואלת הגמרא, **וְדִלְמָא בְּזוּעֵיהּ נִיהוּ הָיוּ** – תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. **אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר** ראה שאין לחלולית לא כִּסּ וְלֹא בְּזוּעֵים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת וּלְכךָ קללם.

אחרי שאלישע קללם נאמר שם, **"וַתִּצְאָנָה שְׁתֵּים דְּוִבִים מִן הַיַּעַר וַתִּבְקְעָנָה מֵהֶם אֲרֻבִּעִים וּשְׁנֵי יִלְדִים"**,

עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו, במקום זה יש דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם הראשון. מספרת הגמרא, **רַב מְרִדְכִי אֱלֹוִיָּה לְרַב אֲשִׁי רְבוּ מִהֲנוּנָא וְעַד בֵּי בִיפִי, וְאָמַרִי לָהּ, עַד בֵּי דִירָא.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשִׁיחַ רַבִּי מֵאִיר, כָּל שְׂאִינוּ מְלֹחָה וּמִתְלָחָה – כל שאינו מלוח את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווחו, הרי הוא כְּאִילוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים, שְׂאִילְמִי לִיוּחָהּ אֲנָשִׁי וְיִחוּ לְאִלִּישֵׁעַ כְּשֶׁהֵלַךְ מֵעִירָם, לֹא הָיוּ הַתִּינוּקוֹת מִתְקַלְסִים בּוֹ, וְכך לֹא נִירָה דְּוִבִים לְתִינוּקוֹת. ומביאה הגמרא את המעשה, **שֶׁנֶּאֱמַר עַל אִלִּישֵׁעַ הַנְּבִיא אַחֵר שְׂרִיפָא אֶת הַמִּים בִּירִיחוֹ, "וַיַּעַל מִשֶּׁשׁ בֵּית אֵל וְהוּא עָלָה בְּדֶרֶךְ וַנְּעָרִים קָטָנִים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בּוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עָלָה קִרְיָה עָלָה קִרְיָה"**, ומפרשת הגמרא, **אָמַר לוֹ, עָלָה שֶׁתִּקְרַחַת – שְׂרוּקָתָ עָלֵינוּ אֶת הַמְּקוֹם** שכל עוד שהיו המים רעים, היינו מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו שרפאת את המים, קפחת את פרנסתנו.

וַיִּנְעָרִים קְטָנִים **מֵאִי** **"וַיִּנְעָרִים קְטָנִים"** הרי נערים גדולים הם ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, **אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, נְעָרִים נִקְרְאוּ עַל שֵׁם שֶׁמְנוּעָרִים מִן הַמִּצּוֹת, קְטָנִים נִקְרְאוּ עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְקַטְנֵי אִמָּנָה** בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. **תָּנָא בְּבֵרֵיתָא פִּירוּשׁ אַחֵר עַל כֶּךָ, נְעָרִים הָיוּ, וּבְזוּזוֹ עֲצָמָן** – הנהיגו את עצמם בבזיון בקטנים. **מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, מָה הַקּוֹשִׁי בְּכךָ שְׂקָרִים גַּם נְעָרִים וְגַם קְטָנִים, וְדִלְמָא נְעָרִים אֵינוּ כִּינּוּי לְגִילָם** אלא

מְשַׁלְשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. משום שקליטת הנטיעה ההכרבה
וההרכבה עד שנאחזים השרשים בקרקע או באילן, נמשכת
שלושים יום, ואם יטע פחות משלושים יום קודם שביעית, תהיה
הקליטה בשיעית, ויבטל מצות עשה של שביעת הארץ. ואם נטע
הַקִּרְיָה וְהַרְבִּיב בתוך שלושים יום לראש השנה, יִקְרָא את
הנטיעה, ההכרבה או ההרכבה כדי שלא יבא לידי ביטול מצות
עשה. רבי יהודה חולק ואומר, כֹּל הַרְבֵּב שֶׁאֵינָה קוֹלֶטת בְּשָׁלֶשֶׁה
יָמִים, שׁוֹב אֵינָה קוֹלֶטת, לדעתו, הקליטה נמשכת רק שלשה ימים.
רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שהקליטה נמשכת שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת,
כלומר שבועיים. ורב פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את המשנה: וְאָמַר רַב נְחֶמְךָן אֲמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהֵי,
לְרַבִּי הָאֹמֵר – לַחֲנָא קָמָא שֶׁאִמְרָא שֶׁהַקְלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁלֹשִׁים יוֹם,
צִירָהּ לַהֲקִידִים לְנִטּוֹעַ לַהֲרִיב וְלַהֲרִיב קוֹדֵם שְׁבִיעִית, שְׁלֹשִׁים יוֹם
לַקְלִיטָה יָעוֹד שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, שֶׁהֵם בִּיחָד שִׁשִּׁים
יוֹם, לִפִּי שֶׁהַקְלִיטָה אֶסּוּרָה גַם בְּזֶמַן תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית. לְרַבִּי הָאֹמֵר
– לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁאִמְרָא שֶׁהַקְלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁלֹשֶׁה יָמִים, צִירָהּ
לַהֲקִידִים שְׁלֹשֶׁה יָמִים לַקְלִיטָה וְשְׁלֹשִׁים לְתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית. לְרַבִּי
הָאֹמֵר – לְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאִמְרָא שֶׁהַקְלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁתֵּי
שָׁבָתוֹת, צִירָהּ לַהֲקִידִים שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת לַקְלִיטָה וְשְׁלֹשִׁים לְתוֹסֶפֶת
שְׁבִיעִית.
הגמרא מבארת עתה את ההלכות שבהם פסק שמואל כרבי יוסי:
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בְּקוֹשִׁי וְקִידוּשׁ. מבארת הגמרא:
קוֹשִׁי, הַכוּוּנָה לְמַה שֶׁשִּׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה (מִדָּה לוֹ) בַּעֲנֵן יוֹלֶדֶת בּוֹזֵב. דִּתְנֵן,
כִּמָּה יָהָא קְשׁוּיָה, כלומר, כמה זמן קודם הלידה ניתן לתלות את
ראיית הדם בחבלי הלידה ולא תהיה זבה. רבי מאיר אומר, אפילו
אם התחילו חבלי לידה או אֲרָפִיעִים יום קודם הלידה לאשה
בריא, או חֲמִשִּׁים יוֹם לאשה חולה, וראתה בהם דם, תולים
שראייתה באה מחמת צער הלידה. רבי יהודה חולק ואומר, דִּתְנֵן
חֲדָשָׁה, כלומר, רק מה שראתה בחודש התשיעי בלבד יש לתלותו
בחבלי הלידה, ולא הראייה שמקודם לכן. ואם ראתה דם מתוך
חבלי לידה שלשה ימים בחודש השמיני, הרי היא זבה ודינה
כיוולדת בזוב. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, אֵין לַתּוֹלַת רֵאִיִּית דָּם
בְּקִישׁוֹ – בחבלי לידה, יוֹתֵר מִשְׁתֵּי שָׁבָתוֹת –] שבועות[קודם
הלידה. ושמואל פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את דברי שמואל שפסק כרבי יוסי בקידוש: עֵנִין
הַקִּידוּשׁ קְשׁוֹר לְדִינֵי כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, דִּתְנֵן (כלאים פ"ז מ"ד), הַמִּשְׁכֵּךְ גִּפְנֵי
עַל גְּבִי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵר, הָרִי זֶה קִדְשׁ – אֶסֶר אֶת הַכֵּל מִשּׁוּם
כִּלְאִים, וְחֵיִב הַמִּסְכָּךְ (שהוא בעל הגפן) בְּאַחֲרֵיתוֹ שֶׁל בַּעַל
הַתְּבוּאָה, כלומר צריך לשלם לו את דמי התבואה שנאסרה, דְּבָרֵי
רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלְקִים וְאֹמְרִים,

לִיתָא לְמַתְּנִיתִין מִקָּמִי בְּרִייתָא – משנתנו שאמרה שלרבי יוסי
אנדרונינוס כהן מאכיל את אשתו תרומה מפני שהוא זכר, אינה
עיקר, כלומר, אין לסמוך על הנאמר בה, מפני שיש ברייתא
שאומרת שרבי יוסי אינו סובר כן, דִּתְנֵינָא בְּתוֹסֶפֶת (ביכורים פ"ב ה"ז)
רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֲנִדְרוּגִינוֹס בְּרָהּ בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה הוּא, וְלֹא הִקְרִיעוּ בּוֹ
חֲקָמִים אִם וְכִּי אִם נִקְבָּה. הרי שלדעת רבי יוסי, אנדרונינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה, ולא ודאי זכר כמו שנאמר במשנה.
מקשה הגמרא: אֲדִרְבָּה – נאמר להיפך, לִיתָא לְבְּרִייתָא מִקָּמִי
מַתְּנִיתִין – שהברייתא אינה עיקר ואין לסמוך עליה מפני שהמשנה
אינה אומרת כן. מתרצת הגמרא: מִדְּשִׁבְקָהּ רַבִּי יוֹסִי לְבָר זֻגִיָּה –
מתוך כך שהמשנה כתבה הלכה זו, שאנדרונינוס דינו כזכר ודאי,
בשם רבי יוסי ורבי שמעון, והברייתא שאמרה שאנדרונינוס הוא
ספק הזכירה רק את רבי יוסי ולא את רבי שמעון בן זוגו, שְׁמַע מִיָּנָה
– מוכח שאין זו מחלוקת תנאים בין המשנה לברייתא בשיטת רבי
יוסי, אלא הִרָּבָה – חזר בו רבי יוסי בברייתא, ממה ששנה
במשנה שהוא זכר ודאי, ומעתה הוא סובר שהוא ספק.
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, לִיתָא לְבְּרִייתָא מִקָּמִי מַתְּנִיתִין – הברייתא אינה עיקר
ואין לסמוך עליה לעומת המשנה, ושיטת רבי יוסי היא
שאנדרונינוס הוא זכר ודאי. מקשה הגמרא: אֲדִרְבָּה – נאמר
להיפך לִיתָא לְמַתְּנִיתִין מִקָּמִי בְּרִייתָא – שהמשנה אינה עיקר
לעומת הברייתא, דִּתָּא שְׁמַעוֹן לִיה לְשִׁמּוּאֵל בַּמּוֹקֵם אַחֵר דִּתְנִישׁ
לִיהֲדִירָהּ – שחושש גם לדעת יחיד, ואם כן היה לשמואל לחוש
לדעת התנא בברייתא שאמר בשם רבי יוסי שאנדרונינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה.
מתרצת הגמרא: הֵנִי מוֹלִי – דברים אלו ששמואל חושש לדעת
יחיד, אינם אלא כִּי לֹא מִתְּעַקְרָא מַתְּנִיתִין – כאשר דברי היחיד
אינם סותרים ועוקרים משנה, אֲכַל כִּי מִתְּעַקְרָא מַתְּנִיתִין – כאשר
דברי היחיד סותרים ועוקרים משנה, לֹא חִישׁ שְׁמוּאֵל לְדַעַת
הַיְחִיד.
הגמרא מבררת את ההלכה בענין אנדרונינוס: אֲמַרִּי בִּי רַב מִשְׁמִיָּה
דִּבְּ – אמרו בבית מדרשו של רב משמו של רב, והכוונה לרב
הזנא שאמר בשם רב, חֲלָקָה בְּרַבִּי יוֹסִי בִּשְׁתֵּי הַלְכוֹת, בְּאַנְדְרוּגִינוֹס
– כדברי רבי יוסי במשנתנו שהוא זכר גמור, וּבְהַרְבֵּבָה – ובענין
ההכבה כמבואר להלן. וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בִּשְׁתֵּי
הַלְכוֹת אַחֲרוֹת, בְּקוֹשִׁי – בדין אשה המקשה לילד כמבואר להלן,
וּבְקִידוּשׁ – בדין איסור כלאי הכרם כמבואר להלן.
מבארת הגמרא: בענין אֲנִדְרוּגִינוֹס שרב פסק כרבי יוסי, הַכוּוּנָה
לְרֵאָה דְּוָמְרָן – למה שלמדנו בשיטת רבי יוסי שאנדרונינוס מאכיל
את אשתו תרומה, מפני שהוא זכר ודאי. בענין הַרְבֵּבָה שרב פסק
הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, הַכוּוּנָה לְמַה דִּתְנֵן בַּמִּסְכָּךְ שְׁבִיעִית (פ"ב מ"ז), אֵין
נִמְשָׁעִין אֵילָן, וְאֵין מְרִיבִין, וְאֵין מְרִיבִין, בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית פָּחוֹת

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד א

הָרִי הוּא הִנְרָא וְרַב חֲלָבָה, שֶׁמִּפְּחוֹד שִׁיעֵשׁ עַל עֵבִירָה זֶה.
ממשיכה המשנה לתאר את מהלך המלחמה, "וְהָיָה כְּבָלּוֹת
הַשּׁוֹמְרִים לְדָבָר אֵל הָעָם וּפְקִדוֹ שְׂרִי צְבָאוֹת – גִּבּוֹרִים הַמְּמוּנִים
לִכְר בְּרֹאשׁ הָעָם", וְעֵצָה יוֹשֵׁל עָם – וכן מעמידים מאחורי העם.
ומבארת המשנה, מַעֲמִידִין וְקִיפִין – גִּבּוֹרִים, לְפָנֵיהֶם, שֶׁאִם יִפּוֹל
אחד מהלוחמים יזקפוהו, וְאֲחֵרִים מֵאַחֲרֵיהֶם, וְכִשְׁלִין – וְחִיצִים
שֶׁל בְּרוֹל בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּבְקֵשׁ לְחֹזֵר וּלְבָרוּחַ מִהַמְּלַחְמָה, הָרִשּׁוֹת
בִּידוֹ שֶׁל הַזִּקְיָה לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקֵיו – לְקַטֵּעַ רַגְלֵיו,

בצפיפות שלא יפרידו האויבים, וְלִרְאוֹת חֲרֵב שְׁלוֹמָה.
רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אֹמֵר, "וְהָיָה וְרַב חֲלָבָה" אינו מפחד המלחמה,
אלא זהו הַמַּתְּיָרָא מִן הַעֲבִירוֹת שֶׁאֵין יַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם
מַלְחָמָה. וְלִפְיָךְ תִּלְתֵּת לֹו הַתּוֹרָה אֵת כָּל אֱלֹו בְּנֵה בֵּית וְנִטַּע
כֶּרֶם וְנִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁיִּחְזוֹר בְּנִלְלָן, אֵף שֶׁאֵינֶם הִסִּיבָה לְחֹזֶרָה, וְזֶה מִפְּנֵי
שֶׁרָצָתָה הַתּוֹרָה שֶׁלָּא יִתְבַּיֵּשׁ בַּעַת חֹזֶרָתוֹ.
רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר שֶׁהִירָא וְרַב חֲלָבָה הוּא אֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גָּדוֹל – כהן
גדול שנשא אלמנה, או גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הָרִיזוֹת או מַמְזֵרָה
וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל או בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וְלִנְתִּין שֶׁנִּשְׁאַה בְּעֵבִירָה,

ליתא למתניתין – דקתני לרבי יוסי אנדרוניגוס מאכלא את אשתו בתרומה. מקמי ברייתא – דקתני לרבי יוסי ספיקא הוא. מדשביק רבי יוסי לרבי שמעון בן זוגיה – דאירי בהדיה במתניתין, ואירי בברייתא לחודיה – שמע מינה הדר ביה. ולא תנאי היא, דתימא סמי תנא דברייתא מקמי תנא דמתניתין, דאי תנאי היא – תרייהו דהוה תני ליה נמי בברייתא, ומפך לדריב שמעון כדאפא

ליתא למתניתין מקמי ברייתא. דתניא, רבי יוסי אומר: אנדרוניגוס בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. אדרבה, ליתא לברייתא מקמי מתניתין! מדשביק רבי יוסי לרבי זוגיה, שמע מינה הדר ביה. ושמואל אומר: ליתא לברייתא מקמי מתניתין. אדרבה, ליתא למתניתין מקמי ברייתא, דהא שמעין ליה לשמואל דחייש ליחידא! הני מילי כי לא מתקרא מתניתין, אבל כי מתקרא מתניתין – לא חייש. אמרי כי רב משמיה דרב: הלכה כרבי יוסי באנדרוניגוס ובהרפכה. ושמואל אומר: בקושי ובקידוש. אנדרוניגוס – הא דאמרן, הרפכה – דתנן: אין גומעין, ואין מברכין, ואין מברכין ערב שבעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה. ואם נטע והבדיל והרפכין – יעקור. רבי יהודה אומר: כל הרפכה שאינה קולטת בשלושה ימים – שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: שתי שבתות. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: לדברי האומר שלשים – צריך שלשים ושלשים, לדברי האומר שלשה – צריך שלשה ושלשים, לדברי האומר שתי שבתות – צריך שתי שבתות ושלשים. ושמואל אומר: בקושי וקידוש. קושי – דתנן: כמה יהא קישויה? רבי מאיר אומר: או ארבעים או חמשים יום, רבי יהודה אומר: דיהא חדשה, רבי יוסי ורבי שמעון: אומרים אין קישו יתר משתי שבתות. קידוש – דתנן: תספד גפנו על גבי תבואתו של חברו הרי זה קדש, וחייב באתרויתו, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין

החדש, כגון אם לידה בסוף ואין הטהרה אלא מדיבה, אבל מנדה – אינו מטהרה בימי נדה. ואם שפתה מן הצער סמוך ללידה יום אחד – אף מדיבה לא טהרה, והרי היא יולדת כוזה וצריכה שבעה נקיים, דאגלאי מלתא דצער קמא לאו מחמת ולד הוה. קידש – לשון "פן תקדש" (דברים כב) – אסר תבואת חברו, ודיבב לשלם.

אמרי

ואירי רבי שמעון כדרי רבי יוסי. שמע מינה דאנדרוניגוס דמתניתין קאי. ועוד: דאמרי כי רב – היינו רב הונא. ושמיני ליה לרב הונא דאמר לקמן משמיה דרב אנדרוניגוס חייב על סקילה משני מקומות, ופליגי אדאמרן לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין, מדקאמר דליתא – משמע דסבר בברייתא, כמדוק לקמן אדשמואל דסבר רבי יוסי דמתניתין מדקאמר ליתא לברייתא. וההיא דהמפלת – סבר רב נמי כרבי יוסי דברייתא גבי טומטום ואנדרוניגוס שראו לובן או אודם. והשתא אמוראי נינהו ואליבא דרב. **לדברי** האומר שלשים צריך שלשים ושלשים – פירש רבינו חם: דלאו אשביעית קאי. ולענין נטיעה ליכא תוספת שביעית. לאסור נטיעה הנקלטת בתוספת שביעית אלא לענין ערלה קאמר, והכי קאמר: לדברי האומר שלשים לקליטה – צריך לגבי ערלה שלשים ושלשים. ואומר רבינו יצחק דסוגיא דפרק קמא דראש השנה (יג) מוכחא כן, גבי הא דתניא: אחד הנוטע ואחד הנזקק ואחד המרביע ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה – עלתה לו שנה, ומותר לקיים בשביעית כו'. ודיק התם דלא מיתוקמא כרבי אליעזר דאמר שלשים יום בשנה חשובים שנה, משום דלדידיה שלשים ושלשים בעי. ומוקי לה כרבי מאיר, דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, דיום שלשים עולה לכאן ולכאן. ואם איתא דרב נחמן אמר רבה בר אבוב אשביעית קאי – שפיר מיתוקמא ההיא דאחד הנוטע כרבי אליעזר, ולא הוצרכו התנא אלא שלשים שנחשבים שנה, ואותן שלשים של קליטה לא הוצרכו, כמו שבמתניתין דאין נוטעים דמיתא הכרי ל' של קליטה ושפיר מיתוקמא ההיא דאחד הנוטע הנחשב שנה. **קידוש** דתנן כו' – אף על גב דפסקין ביה"ע" (בבא קמא קא) כי הך דרבי מאיר דאין דינא דגרמי, מכל מקום אפשר דהלכה כרבי יוסי בהא דקאמר לא קדש. ואפשר דרבי יוסי מודה לרבי מאיר, דאם קידש – דחייב באחריותו. והתם לא מיתא אלא דמהבא שמעין דאין דינא דגרמי, ולענין דינא דגרמי הוא דפסקין כותיה בעלמא, אבל הכא – הלכה כרבי יוסי דלא קידש.

המסכת

הוא הדין הוורע, כדחזא עובדא דמיתא רבי יוסי בסיפא, אלא נטק בתוסבך משום רבואת דרבי מאיר, דאף במסכת אסור. **רבי** יוסי אומר כו' – בסיפא מיתא רבי יוסי מעשה באחד שורע כרמו של חברו, והתיר רבי עקיבא. אם בזריעת תבואה, דהוי כלאים דאורייתא, התיר – אם כן הא דאמר ב"קומץ וזאת" (מנחות טו,א): מעשה באחד שורע כרמו של חברו סמור, ואסור חכמיא את הורעים והמתירי הגופנים, ומשמע בדשאר ורעים דהוו דרבנן איירי, אבל בקבוס ולוף או תבואת המנינים שהם כלאים דאורייתא – דהו אסורים גם הגופנים שאינן של זרע – אם כן לא תאכל והיא דמתניתין כרבי יוסי. אף על גב דפסקי שמואל כותיה אלא כרבנן, ורב הונא אמר רב אמר נמי בסמוך דאין להלכה כרבי יוסי, דלא מוקי התם כרבי יוסי ונימא דהתירו הגופנים אפילו בכלאים דאורייתא – היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו ורעים מותרים. דכין דמן התורה אין אסור בכלאים דבר שאינו שלו – אין כאן כלאים, והכלל מותר.

אדם אוסר דבר שאין שלו – ואם האמר: ומאי שנא מנותן נבלה או חלק בתבשיל של חבר שנאסר? ואומר רבינו יצחק: דדיבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי, כגון משתתה לבמהת חברו וסוף פרק שני דחולין (מ.א.), דאפילו עשה בה מעשה כגון ששטתה איכא למי' דלא אסרה. ואיסור כלאים עני תלמי במחשבה, בדאמר במס' כלאים (פרק ה' משנ' ג') דלא דרואה רבינו, כשאמר אלוטסון, אלא:

אין אדם אומר דבר שאינו שלו! איבער לא האנדארגיגנס מוז לי אומר שמואל? תא שמע, דאמער שמואל לרב ענן: ליחא לברייטא מקמי מחיתין. הרקבה מוז לי אומר שמואל? תא שמע, דאמער ליה שמואל לרב ענן: תני כמאן דאמער שלשה ושלשים. קושא מוז לי אומר רב? תיקו. קידוש מוז לי אומר רב? אומר רב יוסף: תא שמע, דאמער רב הונא אומר רב: אין הלכה דרבי יוסי. אומר ליה אביי: מאי חיות דסמכת אחא, סמוך אחא דאמער רב אדא אומר רב הלכה דרבי יוסי! אמרי, בי רב מנו - רב הונא, ורב הונא אומר: אין הלכה. "רבי יהודה אומר טוקטום וכו'". אומר רב אמי: מאי עבדי ליה דבי יהודה לטוקטום דבירי דאיתבוחא אבי כורסיה איאקער, ואילד שבע בני? ורבי יהודה אומר לך: חור על בני מאן הם. תנאי, רבי יוסי דרבי יהודה אומר: טוקטום לא יחלוץ, שמואל יקרע ונמצא סרים חמה. אטו כל דמקער זכר חיי? הכי קאמר: שמואל יקרע ונמצא נקבה, ואפילו נמצא זכר - שמואל ימצא סרים חמה. מאי בינייהו? אומר רבא: לפסול במקום אחין, לחלוץ שלא במקום אחין, איפא בינייהו. אומר רב שמואל בר יהודה אומר רבי אבא אחיה דרבי יהודה בר זבדי, אומר רב יהודה אומר רב: אנדארגיגנס חייבין עליו סקילה משתי מקומות. מיתבי, רבי אליעזר אומר: אנדארגיגנס חייבין עליו סקילה כבזכר, במה דברים אמורים בזכרות שלו, אבל בנקבות שלו - כמכור! הוא דאמר כי האי תנא, דתנאי, רבי סימאי אומר: אנדארגיגנס חייבין עליו סקילה משתי מקומות. מאי מעמא דרבי סימאי? אומר רבא, בר המדורי אסבבא לי: "את זכר לא תשכב משכבי אשה", אי זהו זכר שיש בו שני משכבות - הוי אומר זה אנדארגיגנס. ורבנן? אף על גב דאית ביה שני משכבות, "את זכר" פתיב, ורבנן, זכר גירדא מנא להו? מ"אשה". באשה שלא דרבה מנא להו? מ"ואשה". אומר רב שובי אומר רב חסדא: לא לכל א"ר אליעזר אנדארגיגנס זכר מעליא הוא, שאם אתה ידלא קדש - דתגו רבנן: הגרעו, והמקצה, והנעבר, כמכמאן בגדים אבית הכליעה. רבי אליעזר אומר: טא אבית הכליעה. שהיה רבי אליעזר אומר: כל מקום ששני אנדארגיגנס מביניהם, ועוף, הואיל ולא נאמר בו זכר אנדארגיגנס מביניהם. אומר רב נחמן בר יצחק: אף

רבני יוסי באגדוגינוס ובהרכבה, דקמבעיא לו
 בפרק קמא דסנהדרין (ז.ב.), ויב הוּנא **הא קאמר**
 "אמר בי רבי" — רב גמנא, היינו היבא דאמר
 אבא דאנשא קאמונא, אבל היבא דאיתמר
 סגמא — דאיהו רב גמנא. **הוּנא פסוקא דבירי** —
 שהיה באותו מקום, ואוליך שבעה בנים, אלמא
 לא סריס הוא. **מאיין הם** — אשתו וזנתה. **אפו**
 כל דפקיע **ובי משתבח** — דלא מספקא ליה
 דרבי יוסי ברבי יהודה בנקבה, אלא לסיים הוא.
 דחייש, ודני בסריס, ולחץ ולא לסיים. **הבי**
קאמר שפא ירקע וימצא נקבה, ואפילו נמצא
זכר — שמא ימצא סריס חמה. מאי בנייהו —
 מאי איבא בין רבי יוסי ברבי יהודה לאבתא?
 לאפול במקום אחין — אם יש אחין שלמים עמו
 וחלץ לה, טומטום, לרבי יהודה דאמר שפא
 כסריס — חמוקין ליה בסריס דואי, ולא פסלה על
 האחין, ומתייבמת. ולרבי יוסי שמא קתני,
 ספקא הוא ופסלה על האחין, דלמא לאו סריס
 הוא וחליצה היא. **וחלחין שלא במקום אחין** —
 אם אין שם מנהיג הוא, לרבי יהודה לא בעיא
 חליצה עמו, **לרבי יוסי** — לרבי יהודה בעיא
 חליצה מספק. זה **אגדוגינוס** — ועל שני
 משכבות הוזכר הכתוב. **ואת זכר כתיב** — והבי
 קאמר: את זכרותו של מי שיש בו שני משכבות
 — את תשכב. **זכר ויבא מנא** לחו —
 בשלמא לרבי יוסנא **"את רבי"** — כל זכרים
 במשמע, "משכב" — לרבות משכב שני של
 אגדוגינוס. אלא לרבנן, דמיבעי לחו **"זכר"**
 למעט: נקבה דאגדוגינוס, זכר גרידא מנא
 להו? **שלא כדכתיב מנא** לחו — כיון למר למר
 גרידא ביאה אלעין ענשין של ערוה, הואיל
 ומפקי להאי **"משכב"** לאגדוגינוס. **במקדשים**
יקדש — ליקרב. הרובע דא גרסינן, שאין כל עוף
 רובע אשה. **הרובע והמוקצה בו** — במלוקין
 קדשים קמייהו. **מטמאין בגדים** לחו — כיון
 נבלת עוף טהור. דכיון דאין אריקין לאהבה —
 בדתניהו: **"אין תהמה"** — להוציא רובע ורובע
 כו', בהמורה בפרק בתרא (כ.ב.א.) ומלוקין
 נבלה. **מוקצה** — שהקצוה ויחדו לתקורבת
 עבודה וזה. **נקב** — שהשתתחה לו ושאו
 עבודה וזה: נבלת עוף טהור אין אלה טומאה
 אלא בבית הבהמה, כדכתיב (ויקרא כב.) **"ואי**
יאכל לטמאה בה". **אתה מוציא מוטמא**
ואגדוגינוס מנייהו — כדדרשין (נדה כח.ב.)
 זכר דואי, נקבה דואי, ולא טומטום
 ואגדוגינוס. אלא לעוד לא קדש.
 כלאים

אומר בן - במוקדשיו יקדש. ויבנו
ותתן, ויחזיר, ויטמטם, ואנדרוניגוס
יום ואנדרוניגוס אין מוטמטם בנדרים
" ובר ונקבה - אתה מוציא מוטמטם
ונקבה - אי אתה מוציא מוטמטם
בן נמי תניא, רבי אליעזר אומר:
הכלאים

טומטום ואנדרויגוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר:
רבי אליעזר הכא, חזר מפורסם ונקבה מפורסמת
פה, אף על פי שנחמטע מהקרכה, דלא יהא אלא
ז. ולא גרסינ דתניא, כמו שגורש והרב אבן מאגש,
מין להאריך.

ט,ב) במולק ונמצא טרפה אם היא מטמאה בגדים.

יא. טומטום ואנדרוגינוס מביניהם. אלא אידי דנקט
ה.

לא

הספיק מאתיים מותר, לכשאחזור אלקטנו – אסור.
ומשעם זה מפרש רבינו תם דנקט ביהגדול' (בבא
קמא קכג.) תניאש המננה ולא גדרה, ודקא
תניאש, אבל לא תניאש, שהיה שסק בגדר ולא
הספיק לגדור עד שהספיק מאתיים – לא קידש.
אמר רבי בי בר זבנא בר רחשן – פירש בקונטרס:
אף על גב דמשנתיב בסוף פרק קמא דסנהדרין (ז.ו.)
אמרי בי בר – רב דמננא, היינו היכא דאמר רב
הונא אמרי בי בר, דמוכתא מיליתא לילאי בר הונא
הוא. אבל סתמא הוא רב דהונא. אף על גב דרב
המננה תלמידי חורב דרב חסדא הוה, רב דרב
הונא חורב דרב חורב, דמוכתא בריש "חור"
(עירובין סב.), ולא יתכן שאמר בר הונא משמיה
רב דמננא, שהיה תלמידו – על כרחך חור בר
המננא הוה. ואשכחן בר המננא שהיה תלמיד
של רב, בדאמרי ביהגדול' קמא' (בבא קמא קא):
מבוי בר המננא תלמידיה דרב הוה. ופירש
ה"ח"ן (עירובין ע"ג.) גבי סולם וצוצי: ולא שם
לך דאמר בר אחא בר אדא אמר בר המננא
אמר רב ומיכ"צ מעברין' (נדר), אמר ליה רב
לרב המננא: ברי, מדאית לך אויבי לך. וקשה
לדריש תם על פירוש הקונטרס: דאם, כן ב פירי
ההם אמאי דגרס שלחנא מתם – רבי יוסי בר
חנינא, מחבו עלה במעשרא – רבי אלעזר. והא
שלחנא מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא! משני: אלא
איפין. מאי דחוקה? לאפויי תרתייהו לזמא: היכא
דמוסיח – הוי רבי אלעזר, אבל סתמא – הוי רבי
יוסי בר חנינא, ולעולם מחבו עלה רבי אלעזר!
ועוד, רכינ דקאמר הנה: חלבי בר המננא –
משמע דהדר ביה לגומרי. דהיה ליה למימר: היכא
דמוכתא שאני? ורבינו תם מפרש: אלא רב
המננא. פירושו: בכל מקום שמוצא בר הונא
אמרי בי בר, לא תימא רב הונא. אלא אימא: אמר
רב המננא אמרי בי בר. אלא דאשכחן בפרק
"ארבע מיתות" (סנהדרין נו.א.) דפליגי אמרי בי בר –
ארב חורב וכו' יהודה וכו' תלמידי דרב –
דלמא הא דרידיה הוא דרביה. וקצת קשה: דבפרק
"המנחה מקדש" (בומס פ.א.) אמר: אמרי בי בר
המננא טעמא דרב חסדא. ורב הונא רב של בר
חסדא היה, ותימא דהוה שבת לפרש את דבריו.
שמן ותימא ונמצא נקבה – פירש רבינו
תנאלי, וכן גרס בבבורות בפרק "על אלו מומין"
(ב.מב.) שם: אימא קרע וצמא נקבה, ואם ימצא רכז –
שמו ימצא סריס. ותימא לרבינו יצחק: מנא ליה
הא? דלמא רבי קאמר: שמא ימצא מינא נקבה, והא
שמן וכו' אמר: שמא ימצא סריס, כדן יהודה
דמותינא! ויש לומר: דהא לא מציתא למימר, דאם
כן מאי נפקא מינה במאי דקאמר בין כך ובין כך
אין ראוי כלל ליבב, הוה ליה למימר: טומאתם
היו הוא כסריס. **לא** כלל אמר רבי אלעזר
הדריגונסו סוף דרב הוא שבת אחת אומר כן
מבוקשתי יקדש – שאל חורב שמואל חורב
מבוקשתי יקדש – שאל חורב שמואל חורב

מרביתו יצחק: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"ג),
 אין קדושה חלה עליהן. היכי מדמי קדשים לשאר ד'
 — למעוטי טומטום! והשיב רבינו יצחק: דגרס התם
 דיקלא בעלמא. אלא דהאי לא הוי לא זכר ולא נקבה
 ואומר דתניא

63 **משמאין** בגדים אבית הבליעה — טריפה לא
64

65 רבי אליעזר אומר טומטום ואנדרוגיניוס אין מטמ
66

השיטות. האחד, 'לפסול במקום אחין', כלומר כאשר מלבד
הטומטום יש אח אחר שיכול לחלוץ או לייבם, וקדם הטומטום
וחלץ ליבמה. לרבי יהודה רשאי האח האחר לייבם, משום שגם
אם יתברר שהטומטום זכר, הרי הוא סריס ודאי ואין חליצתו
כלום. אבל לרבי יוסי ברבי יהודה אין האח רשאי לייבם אלא רק
לחלוץ, לפי שחוששים שמא יקרע הטומטום וימצא שהוא זכר,
ושמא יתברר אז שאינו סריס וחליצתו הועילה. וההבדל השני,
לחלוץ שלא במקום אחין, כלומר כאשר הטומטום הוא האח
היחיד, לרבי יהודה אין היבמה חייבת לחלוץ, שהרי אף אם יתברר
שהטומטום זכר הלא הוא סריס ודאי. אך לרבי יוסי ברבי יהודה
חייבת לחלוץ מספק, שמא יקרע וימצא שהוא זכר ויתכן שאינו
סריס ועליו לפטור את היבמה בחליצה.
הגמרא דנה בבא על אנדרוגינוס באיזה אופן מתחייב סקילה: **אמר**
רב שמואל בר יהודה, אמר רבי אבהו (ואחיו) **דרבי יהודה בר**
זבדי, אמר רב יהודה אמר רב, אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משום
משכב זכור משתי מקומות – בין על ביאה מאחוריו כמו בזכר
גמור, ובין על ביאה בנקבותו.
מקשה הגמרא: מיתני, רבי אליעזר **אמר אנדרוגינוס חייבין עליו**
סקילה כזכר – כשם שחייבים על ביאת זכר. **במה דברים אמורים**
בזכרות שזל, כלומר מאחוריו, אבל הבא עליו בנקבות שזל פטור
מסקילה, וקשה על רב שאמר שחייבים עליו משני מקומות.
מתרצת הגמרא: הוא **דאמר רב האי תנא** – רב סבר כתנא של
הברייתא, **דתנא, רבי סימא** **אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה**
משתי מקומות, וחלק על רבי אליעזר שמחייב רק הבא על זכרותו.
שואלת הגמרא: **מאי טעמא דרבי סימא** **שאנדרוגינוס חייבים עליו**
גם על נקבותו. משיבה הגמרא: **אמר רבא, בר המדורי אספרא לי** –
ביאר לי את טעמו, נאמר בפסוק (ויקרא יח כב) **'זאת זכר לא תשכב**
משכבי אשה, וממה שנטק הכתוב לשון רבים 'משכבי' יש לדרוש
אי זהו זכר שיש בו שני משכבות, הוי אומר זה אנדרוגינוס, וגזירת
הכתוב היא שעל שניהם חייב סקילה.
שואלת הגמרא: **ורבנן, כלומר לרבי אליעזר הסובר שחייבים רק**
על זכרותו, כיצד יתיישב הפסוק. משיבה הגמרא: רבי אליעזר
סובר **דאף על גב דאית ביה באנדרוגינוס שני משכבות, מכל מקום**
'זאת זכר' כתיב, ולכן מפרשים כוונת הפסוק, שאת זכרותו של מי
שיש בו שני משכבות, כלומר האנדרוגינוס, לא תשכב.
שואלת הגמרא: **ורבנן, זכר נרדף מנא להו, כלומר לרבי אליעזר**
הסובר שהפסוק עוסק במשכב זכור של אנדרוגינוס, מנן שחייבים
על משכב זכור גם בסתם זכר. משיבה הגמרא: (מאשה) **[מ'אית**
זכר], כלומר תיבת 'זאת' באה לרבות משכב זכור בזכר סתם.
שואלת הגמרא: בין לרבי סימא ובין לרבי אליעזר, שתיבת
'משכבי' עוסקת באנדרוגינוס שיש לו שני משכבות, **באשה שלא**
בדרבה מנא להו – מנן להם שגם ביאה שלא כדרכה חשובה ביאה
לענין עונשי עריות. מתרצת הגמרא: (מואשה) **[מ'אשה], כלומר**
שהתורה היתה יכולה לכתוב 'זאת זכר לא תשכב משכבי', או 'לא
תשכב משכבי זכר', וממה שכתבה 'משכבי' אשה' למדים לחייב
באשה על שני משכבות.
הגמרא מבארת שלדעת רבי אליעזר, לא בכל דיני התורה
אנדרוגינוס נחשב לזכר ודאי: **אמר רב שזבי אמר רב חסדא, לא**
לכל – לכל הדינים אמר רבי אליעזר שאנדרוגינוס זכר מעליא
(וגמור) הוא, שאם איתא אומר בן, שבכל דיני התורה דינו כזכר
גמור, במוקדשין יקדש – המקדש בהמה שהיא אנדרוגינוס, תחול
עליה קדושת הגוף, ותהא ראויה לקרבן.
שואלת הגמרא: ומנן לנו דלא קדש – שגם לרבי אליעזר
אין קדושת הגוף חלה על ביאה שהיא אנדרוגינוס. משיבה
הגמרא: **דתנו רבנן** בברייתא העוסקת במליקת חטאת העוף ועולת
העוף במקדש, **הנרבע** – עוף שנרבע על ידי אדם, **והמוקצה** – עוף
שהוקצה לתקרובת עבודה זרה, **והנעקר** – עוף שעשאוהו עבודה
זרה והשתחו לו. **והאיתנן** – עוף שניתן לזונה כשכר על ביאת זנות

אין אדם אוסר דבר שאינו שזל, ותבואת חבירו אינה נאסרת בסיכוך
זה, אף שגפנו של המסכך נאסרת. ופסק שמואל כרבי יוסי שאין
אדם אוסר דבר שאינו שלו.
לאחר שהתברר שרב פסק באנדרוגינוס ובהרכבה כרבי יוסי, דנה
הגמרא מה דעת שמואל בהלכות אלה: **אפי' לאו, באנדרוגינוס,**
מה לי אמר שמואל – מה דעתו של שמואל. **תא שמע, דאמר**
שמואל לרב עקי, ליתא לבדייתא מקמי מתניתין, כלומר ששיתר רבי
יוסי במשנה שאנדרוגינוס הוא זכר ודאי, היא העיקר ויש לסמוך
עליה, ומשמע שכך פוסק שמואל. תרבה מה לי אמר שמואל –
מה דעת שמואל בענין משך זמן קליטת ההרכבה. **תא שמע, דאמר**
ליה שמואל לרב עקי, תני – שנה להלכה **במאן דאמר שזלשה**
ושלשים, כלומר כדעת רבי יהודה שמשך זמן הקליטה הוא שלשה
ימים.
עתה דנה הגמרא מה דעת רב בקושי ועד כמה ניתן לטוהר אשה
מטומאת יבזה מחמת קושי לידה) ובקידוש (האם אדם אוסר דבר
שאינו שלו בכלאי הכרם). לאחר שהתברר ששמואל פסק בהם
כרבי יוסי. שואלת הגמרא: **קושי מה לי אמר רב** – מה דעת רב בזה.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפשטה.
שואלת הגמרא: קידוש מה לי אמר רב – מה דעת רב להלכה בענין
מסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו. משיבה הגמרא: **אמר רב**
יוסף תא שמע, דאמר רב הונא אמר רב, אין הלכה ברבי יוסי ואדם
אוסר דבר שאינו שלו.
מקשה הגמרא: **אמר ליה אביי** לרב יוסף **מאי הוית דסקכת אהא** –
מה ראית לסמוך על דברי רב הונא בשם רב, **סמוך אהא** – על דברי
האמורא הזה, **דאמר רב אדא אמר רב, הלכה ברבי יוסי בקידוש**
שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. מתרצת הגמרא: **אמר רב**
מנו, רב הונא, כלומר בגמרא לעיל (ע"א) נאמר 'אמרי בי רב משמיה
דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה. והלא 'אמרי בי רב'
הכוונה לרב הונא, וכשהסתפקנו מה סובר רב בקושי ובקידוש,
הספק היה לפי רב הונא, ורב הונא אמר בשם רב שאין הלכה כרבי
יוסי בקידוש, ולכן אין להביא כאן את דברי רב אדא בשם רב.
הגמרא דנה בשיטת רבי יהודה במשנתו שטומטום שנקרע דינו
כסריס. שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר טומטום וכו' שנקרע ונמצא**
זכר, לא יחלוץ מפני שהוא כסריס. מקשה הגמרא: **אמר רבי אמי,**
מאי עביד ליה – מה יענה רבי יהודה, **למטמטום דבירי** – למעשה
בטומטום שבא ממקום ששמו בירי, **דאיתבהו** – שהושיבם אפי'
בטריה – על כסאו, **ואיקרע** – ונקרע העור המכסה את ערוותו
ונמצא שהוא זכר, **ואילוי אחר כך נבע גני, הרי שטומטום יכול**
להוליד, ולא כרבי יהודה שאמר שהוא סריס.
מתרצת הגמרא: **ורבי יהודה אמר וי-יתרין לה, תור על גניו מאן**
הם, כלומר בדוק מאיזה אב נולדו, שבדאי אשתו זינתה ואין אלו
בניו.
הגמרא מביאה ברייתא שבה רבי יוסי ברבי יהודה חולק על אביי:
תנא רבי יוסי ברייה אמר, טומטום שלא נקרע לא יחלוץ,
שמא יקרע ונמצא וי-אולי יתברר אז שהוא סריס חפה, ואין
חליצת סריס חמה מועילה להחית את היבמה, הרי שלרבי יוסי
ברבי יהודה אינו ודאי סריס. מדברי רבי יוסי ברבי יהודה משמע
שהוא ודאי זכר וחשש רק שמא הוא סריס. מקשה הגמרא: **אפ' כל**
דנקרע זכר הוי – וכי כל טומטום שנקרע ודאי שימצא זכר, הלא
יתכן שימצא שהוא נקבה, ומדוע לא הזכיר רבי יוסי ברבי יהודה
אפשרות זו. מתרצת הגמרא: **הכי קאמר רבי יוסי ברבי יהודה,**
טומטום לא יחלוץ שמא יקרע ונמצא נקבה, ואפילו אם יקרע
ונמצא זכר עדיין יש לחשוש שמא ימצא סריס חפה, וגם אז אין
חליצתו מועילה.
שואלת הגמרא: **מאי בינייהו** – מה הנפקא מינה להלכה בין שיטת
רבי יהודה לשיטת בנו רבי יוסי, הלא לפי שניהם אין הטומטום
חולץ. משיבה הגמרא: **אמר רבא, לפסול במקום אחין ולחלוץ שלא**
במקום אחין איבא בינייהו – בשני דינים יש הבדל בין שתי

דנה המשנה באופנים שאיסורי היבמה על בעלה או על היבם הם
מדרבנן: שְׁנֵי תַעֲרִיטִים, הן הנשים האסורות מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כגון
אם אמו של אדם או בת בתו. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְפָעֵל, וְלֹא
שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְבָבָה, כגון, ראובן ושמעון שהיו אחים מאב ולא מאם,
ושמעון נשא את אמו האסורה עליו מדרבנן, ונפלה ליבום
לפני ראובן אחיו מאביו, המותר בה, היבמה אֶסְרָה לְפָעֵל מדרבנן
ומותרת לְבָבָה. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְבָבָה וְלֹא שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְפָעֵל, כגון,
שֶׁרָאוּבֵן נָשָׂא בְּהִיתָר אֶת אִם אָמוּ שֶׁל אַחִיו שִׁמְעוֹן, ונפלה ליבום
לפני שמעון שהוא נכדה ואסור בה מדרבנן, היבמה אֶסְרָה לְבָבָה
ומותרת לְפָעֵל. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְזָוָה וְלֹוֹת, כגון ראובן ושמעון
אחים מאב ואם, ואחד מהם נשא את אמו אמו באיסור, ונפלה
ליבום לפני נכדה השני שגם הוא אסור בה, היבמה אֶסְרָה לְזָוָה
וְלֹוֹת.
המשנה דנה בזכויות הבעל ובחובותיו כלפי אשתו האסורה עליו
מדרבנן ומהתורה: ה'שנייה' האסורה על בעלה מדרבנן, כשמת
בעלה או מגרשה אֵין לָהּ לֹא בְּתוּבָה – נכסי צֶאֱן ברזל שהכניסה
לו כשנישאו, וכל שכן שאין לה מנה או מאתים שתיקנו לכל אשה
שמתגרשת. וְלֹא פִּירוּת, כלומר אינו חייב להחזיר לה את דמי
הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה. וְלֹא מְזוּנָת – אינו חייב לזון
ולפרנס אותה בעודה תחתיו. וְלֹא בְּלָאוֹת – כאשר הוא מגרשה,
אינו חייב להחזיר לה מה שנשאר מהבגדים שהכניסה לו
כשנישאו. וְהָזֵלָה הַגְּדוּל מֵהֶם כֶּשֶׁר וְאִינוּ מְזוּר, לפי שאין ממזר
מאיסור דרבנן. וְכֹפֵין אוֹתָהּ – את הבעל לְהוֹצִיא את האשה בגט.
אֶלְמָנָה שְׁנִישֵׁאת לְבָתָּן גְּדוּל, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה שְׁנִישֵׁאוּ לְבָתָּן הַדִּיּוּם,
מְמַזְרֵת וְנִתְּנָה שְׁנִישֵׁאוּ לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁנִישֵׁאת לְנִתְּנֵי וְלִמְמַזְרֵת,
שכל אלו אסורות מהתורה בנישואין אלו, יֵשׁ לָהֶן בְּתוּבָה, ולא
הפקיעו חכמים את זכויותיה של האשה בנישואים אלו.

נמרא

שנינו בתחילת המשנה: כהן הדיוט שנשא את האלמנה ויש לו אח
כהן גדול, מותרת לבעלה ואסורה ליבם. מקשה הגמרא: מֵאֵי
אִירָאֵי דִּתְּנִי נִשָּׂא לִיתְּנִי קִידָשׁ. כלומר מדוע נקט התנא דווקא לשון
נישואין והלא אף אם הכהן הדיוט רק קידש, היא אסורה על
אחיו הכהן הגדול לפי שהיא אלמנה.
מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תִּקְרָא – שמו תאמר ליישב, מֵעֵמָּה דִּנְשָׂא
– שדווקא אם נשא את האלמנה אינה מתביימת לאותו, משום
דְּהָיָה לִיה עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – שבאופן זה האלמנה אסורה על היבם
הכהן הגדול, גם באיסור עשה, שרשאי לשאת רק בתולה, וגם
באיסור לא תעשה לשאת אלמנה, ואין מצות עשה של יבום דוחה
עשה ולא תעשה, אֲבָל אם רק קידש, יכול היה היבם הכהן הגדול
ליבמה, לפי שאינה בעולה ויש עליו רק איסור לא לשאת אלמנה,
וְאֵתִי – וְאֵת דִּיבּוֹם וְדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה זה, דוחה הגמרא: וְהָאֵת
בְּוִלָּה פִּירְקִין עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא – והרי בכל הפרק מצינו שנאסר
יבום בחיובי לאוין, כגון ממזרת שנפלה לפני ישראל וכדומה, וְלֹא
אומרים אֵתִי עֵשָׂה של יבום וְדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה. ואם כן חוזרת הקושיא
מדוע לא נקט התנא כהן הדיוט שקידש אלמנה.
הגמרא מנסה לתרץ באופן אחר: אלא הטעם שהתנא נקט 'נשא'
ולא 'קידש', משום דְּקָבְעִי לְמִיתְנִי – שהוצרך לשנות בסיפא, בְּהֵן
גְּדוּל שְׁנִישָׂא אֶת הָאֶלְמָנָה וּמֵת, ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט,
שבאופן זה היא אסורה על בעלה ועל היבם, והאיסור של
האלמנה ליבם הכהן חל דִּיקָא כשהכהן גדול נִשָּׂא את האלמנה,
משום דְּשׁוּיָה חֲלָלָהּ בְּבִיאָתָהּ, אֲבָל אם הכהן הגדול רק קידש את
האלמנה ולא נשאה, שָׂרָא לִיה – היתה מותרת ליבם הכהן
הדיוט, ואגב שהוצרך לשנות בסיפא נשא הָנָא נִמִּי רִישָׁא נִשָּׂא
ולא קידש. מקשה הגמרא: וְאִתְּנִי מִשּׁוּם סִיפָא – עד ששנה התנא
'נשא' משום סיפא, לִיתְנִי – היה לתנא לשנות 'קידש' משום
מִצְוַתָּא, שכן שנינו באמצע המשנה, בְּהֵן גְּדוּל שְׁנִישָׂא אֶת

הַכִּלְאִים – בהמת כלאים וּמִרְפָּה – בהמה שנטרפה, וְיוֹצֵא דוּפִן –
בהמה שנולדה על ידי חיתוך בטן האם, ולא בלידה רגילה,
מוֹמָטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינִיטוּס, לֹא קִדּוּשִׁין וְלֹא מִקְדָּשִׁין. מבארת הגמרא את
המשנה: וְאִמֵּר שְׁמוּאֵל, לֹא קִדּוּשִׁין בְּתַמְרוּהָ, כלומר לא זו בלבד
שאין קדושת הגוף חלה עליהם אם הקדישם לקרבן, אלא אף אם
המיר בהמה קדושה אחרת בהם, אין הקדושה חלה עליהם. וְלֹא
מִקְדָּשִׁין בְּעוֹשֶׂה תַמְרוּהָ – בהמה שהיתה קדושה לקרבן והיה בה
אחד מהפסולים הללו המנויים במשנה, אם המיר אותה בבמהת
חולין, התמורה אינה חלה ובהמת החולין אינה קדושה. שְׁמַע מִיָּנָה
שלדעת רבי אליעזר, אין קדושת קרבן חלה על טומטום
ואנדרוגיניטוס.
שנינו במשנה: רבי אֵלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַנְדְּרוֹגִינִיטוּס חֵיבִין עָלָיו כִּקְלָה
כִּזְבָּה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: תִּנְיָא, אִמֵּר רַבִּי, בְּשִׁחְלָתִי
לְלִמּוּד תִּרְהָ אֶצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעִי, תְּכַרֵּי עָלַי – התחברו נגדי
לְלִמּוּדִי: וְכִתְּבוּנָה לְשֵׁל בֵּית בּוֹקִיָא – שם מקום, שהם בקיאים
וחריפים ויודעים ומכירים את חבריהם, ותרנגול זר שמנסה לבא
בחברתם מגלים אותו מיד ודוחים אותו, וְלֹא הִנְחִינוּ לְלִמּוּד מִמֶּנּוּ
אֶלָּא דְּכָר אֶחָד בְּמִשְׁתַּנְיָנֵהּ, והוא, שרבי אֵלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַנְדְּרוֹגִינִיטוּס
חֵיבִין עָלָיו כִּקְלָה כִּזְבָּה.

הדרן עלך הערל

פרק תשיעי – יש מותרות

משנה

המשנה מביאה אופנים בהם יבמות אסורות או מותרות לבעל
ואסורות או מותרות ליבם: יֵשׁ נָשִׁים הַמּוֹתֵרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת
לִיבְמֵיהֶן, וְיֵשׁ הַמּוֹתֵרוֹת לִיבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן, וְיֵשׁ הַמּוֹתֵרוֹת
לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ – גם לבעליהן וגם ליבמיהן: וְיֵשׁ הָאִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ.
המשנה מבארת את האופנים השונים: וְאִלּוּ מוֹתֵרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן
וְאִסּוּרוֹת לִיבְמֵיהֶן, בְּהֵן הַדִּיּוּט שְׁנִישָׂא אֶת הָאֶלְמָנָה בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ
אֶחָד – היבם) שהוא בְּהֵן גְּדוּל, היבמה אסורה לו שהרי כהן גדול
אסור באלמנה. אופן נוסף: חָלָל – הַגְּדוּל מִפְּסוּלֵי כְּהוֹנָה שְׁנִישָׂא
אשה בְּשֶׁרָה לכהונה בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּהֱשֶׁר, היבמה אסורה
עליו, משום שהתחללה בביתא בעלה החלל. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל
כֶּשֶׁר שְׁנִישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל כְּשִׁירָה, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד מִמֶּנּוּ, היבמה אסורה
עליו שהרי הוא פסול לבא בקהל. אופן נוסף: מְמַזְרֵת שְׁנִישָׂא מְמַזְרֵת
בְּהִיתָר, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה עליו. בכל המקרים
הללו הנשים מותרות לְבָעֲלֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לִיבְמֵיהֶן.
וְאִלּוּ מוֹתֵרוֹת לִיבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן, בְּהֵן גְּדוּל שְׁנִישָׂא אֶת
הָאֶלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד בְּהֵן הַדִּיּוּט, האלמנה מותרת לו. אופן
נוסף: כֶּהֱשֶׁר שְׁנִישָׂא חֲלָלָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד חָלָל, החללה
מותרת לו. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל שְׁנִישָׂא מְמַזְרֵת באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
מִמֶּנּוּ, הממזרת מותרת לו. אופן נוסף: מְמַזְרֵת שְׁנִישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל
באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הבת ישראל מותרת לו. בכל המקרים
הללו הנשים מותרות לִיבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן.
וְאִלּוּ אִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ – לבעליהן וליבמיהן, בְּהֵן גְּדוּל שְׁנִישָׂא
אֶת הָאֶלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד בְּהֵן גְּדוּל, היבמה אסורה גם לו,
או שיש לו אח בְּהֵן הַדִּיּוּט, היבמה אסורה עליו משום שנתחללה
כאשר נבעלה באיסור לכהן גדול. אופן נוסף: כֶּהֱשֶׁר שְׁנִישָׂא
חֲלָלָה באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּהֱשֶׁר, גם עליו היא אסורה. אופן נוסף:
יִשְׂרָאֵל שְׁנִישָׂא מְמַזְרֵת באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה
גם עליו. אופן נוסף: מְמַזְרֵת שְׁנִישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
מִמֶּנּוּ, הבת ישראל אסורה גם עליו. בכל המקרים הללו הנשים
אִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ.
וְשָׂאָר כָּל הַנָּשִׁים הַכְּשִׁירוֹת מוֹתֵרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן וְלִיבְמֵיהֶן הַכְּשִׁרִים
שאינם מפסולי קהל או כְּהוֹנָה.

1 לא קדושין בו – הוא דלא חשיב גרע ומוקצה ואנתן ומחיר – משום דדגוה קדושין
2 ומקדשין, כדמוכח בתוספתא (דתמורה פרק רביעי).
3 רבי אליעזר גרס במשנתנו, וכן בהדיא אין מטמא גבדים, והדיא דלא קדושין ולא
4 מקדשין בבכורות (מב, א) ובתמורה (יא, א).

הדרן עלך הערל

5 י"ש מותרות – פירש הרב רבינו יהודה ברבי
6 יום טוב: דכן דרך התנא, לאחר שפירש
7 הלכות המסכתא חזרו ושונה אותם בלשון קצר,
8 כדי שיהיו מסודרים בידך ושמוריהם בפה ובלב.
9 ועוד אמר רבינו יצחק, דנקטניהו לכולהו משום
10 בבא דאסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן, דאף
11 על גב דמכח בעל (דמית קמייהם) – לא אסרי לה
12 אינם, אף על גב דאסורות לבעליהן.
13 מא' איראי דתני נשא בו' – בשאר מקומות
14 אין דרך התלמוד לדיקדק בזה, בדפוס
15 "ארבעה אחיך (יבמות ב, א) שונה בכמה מקומות
16 נשואין שתי אחיות, והכא דייק משום דבמציעתא
17 קידש קתני. והא' כוליה פירקין לא תעשה הוא
18 – פירש בקונטרס: כגון ממונת לישראל חללה
19 לכהן, ואין נראה, דבחללה נמי איכא עשה
20 ד'קדושיה ידיו! אלא אאסור ממונות קאי
21 שנזכר בכמה בבית. ולא אתי עשה ודחי לא
22 תעשה – אף על גב דלאו דאלמנה אינו שזה
23 בכל, וגרע טפי – מכל מקום מיתרי ראייה, כיון
24 דגורנין ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה בלאו
25 השעה בכל – הוא הדין דגורנין אפילו שאינו שזה
26 בכל.
27 וכי

1 בלאים – פסול להקדשה, דכתיב (ויקרא כב) "שור או כשב" – פרט לכלאים, "כי יולד"
2 – פרט ליוצא דופן, והני חמשה יליף רבי אליעזר מקראי בתמורה בפרק "יש בקרבנות"
3 דלא חילל קדושה עליהן, ואף על גב דשאר פסולי הקדשה, כגון רובע ורובע מוקצה
4 ונעבר ואנתן ומחיר חיללא עליהו קדושת הגוף, וצריכין מום קבוע ליפדות עליו, ולאחר
5 פירון אסורין בגיזה ועבודה – הני לא חיללי
6 עליהו אלא קדושת דמים, כדילקא בעלמא,
7 ונפדין בלא מום, ומותרין בגיזה ועבודה לאחר
8 פירון. לא קדושין בתמורה – לא מביעאי
9 תחלת הקדש דלא קדשי, דאפילו בעל מום
10 שקדם מומו להקדשו לא נחתא ליה קדושת
11 הגוף, כדאמר בבכורות בפרק שני (יד, א), אלא
12 אפילו אם המיר קדש בהן – הני לא מקדשי,
13 דאילו בעל מום חיללא עליה קדושת הגוף
14 ליאסר בגיזה ועבודה אף משיפדה, דכתיב
15 (ויקרא כז) "טוב ברע אם המיר ימירנו", אפילו
16 הכי אתי לא חיללא ואין מקדש לעשות תמורה,
17 אם הם קדושים והמיר וחילין בהם – אינן עושין
18 תמורה, והתם מותרין במסכת תמורה, וכי
19 מאחר שאין קדושין הדין מקדשין? אי אתה
20 מוצא אלא במקדש בהמה ואחר כך נטרפה,
21 במקדש ולד יוצא דרך דופן, אבל כלאים
22 ותומטום ואנדורגינוס שנפסלו משעת יצירתם –
23 אי אתה מוצא שקדשין אלא בולדות דלשים,
24 שהיתה אמן קדושה, ומה תקנתם – ידעו
25 ויסתאבו ויפדס ויאכלם, ודטרפה תקבר, של
26 בית בוקאי – בקאים ודחפים, ואין מניחין
27 תרגול נכרי בנידם.
28 הדרן עלך הערל

29 מושגה י"ש מותרות – בהן הדין ששנא את
30 האלמנה – הוא הדין לבתולה,
31 דכשמת נעשית אלמנה, ואסורה לכהן גדול
32 אחיו, ובגמרא פריך: ליתני בתולה, אח כשר –
33 כהן, אסור ליבמה, שנתחללה בביאת חלל,
34 כדילפינן מ'בית כהן כי יהיה לאיש זר' בפרק
35 "אלמנה" (סח, א), וחלל מותר בכשרה, שקדש
36 – אבל נשא – נתחללה בביאתו, ואסורה
37 ליבמה הדין. שנייה לבעל ולא שנייה ליבם –
38 אם אמו של בעל ולא של יבם, כגון שהיה אחיו
39 מן האב ולא מן האם, ולא פירות – אין משלם
40 לה פירות נכסי מלוג שאכל משלה, ואף על גב
41 דקיימא לן בכתובות (מזב, ב) תקנו פריקנה תחת
42 פירות נכסי מלוג שהוא אוכל, כדתנן (שם)
43 גא, אלא תחת לה "דאם חשתאבי אפרקין" –
44 חייב לפדותה, שהוא תנאי בית דין, וזו אין חייב
45 לפדותה, דלא קרינן ביה "אוחבינך לאנתו" –
46 אפילו הכי לא ישלם לה פירות שאכל משלה,
47 כדמפרש בגמרא (יבמות פט, א), תנאי כתובה
48 ככתובה דמי, וכי היכי דקסותו רבנן דלא גביא
49 מיניה כתובת נכסי צאן ברזל שהכניסה לו
50 משלה בתורת כתובה – קסותו נמי דלא תגבה
51 מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה של פיקונה,
52 שהוא תנאי בית דין שאין כתוב בשטר כתובה.
53 ולא מוונת – לא מביעאי היבא דיתבה תותיה דלא כייפינן ליה לזונה, דהא ב"עמוד דהוצא" קאי, אלא אפילו אם הלך למדינת הים, ולזונה ואכלה – לא משלם, ואם תמורה
54 הדין לכשרה, דהא קיימא לן (בכתובות טז, א) כמאן דאמר גיזה מעותיו על קרן הצבי – לאו מילתא היא ולא דמי: התם קתני (שם קז, ב) הוה שותף למדינת הים ועמד אחד ופרנס
55 אותו, שלא להלח לה כלום אלא בשביל בעלה פרנסה, דהתם ממאן תבע? היא לא לזונה, הוא לא בקש הימנו – הלכך מצוה הוא דעבד, אבל היבא דהלוחה לה בתורת הלאה –
56 הוא תובעה, והיא תובעת את בעלה, ומשלם, כדאמר לקמן בגמרא, ושמן תתאלמן או תתגרש ותשלם משלה, דתנן (בבא קמא פא, א): נתגרשה האשה, נשתחרר העבד – חייבין
57 לשלם, ולא בלאות – אם עדיין יש לה בלאות ושחקים מן הגדים שהכניסה לו – אינה נטלתון כשיוצאה, דקסותו רבנן, אלמנה לכהן גדול בו' – מפרש בגמרא טעמא. גמרא מאי
58 איראי דתני נשא – אנשא אלמנה קאי, ליתני קידש – דהא נמי מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, דהוה ליה עשה – "בתולה מעמיו יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה, ולא תעשה –
59 "אלמנה לא יקח" (שם), ואין עשה דייבום דוחה את לא תעשה ועשה, אבל קידש הדין בתולה אלמנה מן האירוסין, ומת גם הוא באירוסין – מייבם לה כהן גדול, דאיתי עשה ודחי
60 דלא תעשה דאלמנה, והא כוליה פירקין – עשה דייבום ולא תעשה דאסור הוא דרמו אודרדי, ולא אתי עשה דייבום דחיי ללאו דאסור, כגון ממונת לישראל, או ממור לישראלית,
61 וכן חללה לכהן, ומאי טעמא – דהא נפקא לן בפרק שני (יבמות כא, ב) מ'מולתה יבמתו השערה', אבל קידש שריא ליה – ליבם הדין, ואדתי – נשא משום סיפא דמתניתין, ניתני
62 קידש משום מציעתא, דקתני: כהן גדול שקדש, דלא מצי למיתני נשא, הכי גרסינן: אלא משום בת בוקתא – הא דתני נשא ברישא דפרקין משום בת בוקתא, כלומר: השנייה בצדה,
63 חלל שנשא כשרה בו', ליתני בתולה – וכשמת נעשית אלמנה.

ובי תימא קסבר האי תנא דנישואין הראשונים מפילין - תימה: דבבי האי גזנא לא אמרין בשום דוכתא נישואין מפילין, דלהחמיר הוא דאמר הכי, לאסור כנס ואחר כך גירש, בפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל.ב.) אבל להקל לא אשכחן? ועוד: דאפילו לאחר מיתה אמרי' ב"הערל" (שם ע"ט.) כשנפלה לו ואחר כך נפצע, דחיל איסור פצעתה וש' לומר: דבלאו הכי פריך לה מגופה.

אי נסוב כי אורחיהו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן - לא שנשא שני שניה ושלישי שלישי - דאם כן שתייהן מותרות לבעליהן וליבמיהן, דהא קסבר דקהל גרים לא אקרי קהל, כדקאמר מותרות לאלו ולאילו גירות. אלא כן השנייה שהוא שלישי נשא ישראלית, היינו כי אורחיהו שהוא מותר בה. ואומר רבינו יצחק: ד"אסורות ליבמיהן" לא קאי אתרווייהו, דאשת שני שהיא שנייה מותרת ליבמה, דקהל גרים לא אקרי קהל, ומשום אשת שלישי שהיא ישראלית נקט אסורות ליבמיהן. וכן הא דקאמר: אי אפרך מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן - נמי לא קאי אלא אאשת מצרי שני שנשא ישראלית, ומשום הכי נקט כי האי גזנא אי נסוב כי אורחיהו אי אפרך ונסוב - דלא מצי למיניח כולה מילתא בחד גברא. וקאי מעיקרא אאשת שלישי, ובתר הכי קאי אאשת שני. ואם תאמר: ואמאי לא נקט לדיהוי קאי אתרווייהו, כגון מצרי שני שנשא ישראלית ומצריה ראשונה, דהשוא אחר מדה ישתיל גמור ואחד מצרי שני, נסוב כי אורחיהו - שתייהן אסורות ליבמיהן, אפרך ונסוב - אסורות לבעליהן ויש לומר: דבן הישראלית ממצרי שני אין חשוב ישראל לענין קהל, אלא חשיב קהל גרים. ואם תאמר: אפילו ליתא לדרב דימי, ליתני ישראל שנשא שתי נשים, מצריה ראשונה וישראלית והיו לו בנים משתייהן, דבן מצרי - מצרי שני, ובן ישראלית - ישראל, נסוב כי אורחיהו - אסורות ליבמיהן, אפרך ונסוב - אסורות לבעליהן ובי תימא דלא תני הכי לפי שנישואי מצריה הוי באיסור - והא קתני ממוז וחלל שנשאו באיסור? ואומר רבינו יצחק: דלא פריך אלא ממה ששייר דברים של חידוש. דאם איתא לדרב דימי היה לו לכוללה במשנתה, ולהכי, כי משני שיר פצוע דכא, פריך: הא תנא ליה חיבי לארין ואין זה חידוש, ולבסוף מסיק דמכל מקום שירור הוא. והא דלא קאמר שייר גירשה וזנה ונתניה - משום דלא חשיב להו שירא, דכיון דתנא חללה הוא דהוי גירשה וזנה, ונתניה הוי בכלל ממוזת, דחבל ענין אחד. ואם תאמר: ומאי מקשה לרב דמי? לימא דלא תני הכי משום דבפולגא לא קמייר, דאיכא למאן דאמר קהל גרים מיקרי קהל! ועוד: דרבי שמעון מותר הנקבות מידי? ויש לומר: דעדיפא משני. ועוד: דמתניתין איירי בפולגא, דקסבר קידושין תופסין בחיבי לארין, דקתני בחיבי לארין אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן, משמע דשייך בהו יבום - אלמא תפסי בהו קידושין. שייך פצוע דכא - אפילו נפצע לאחר שנשאה לא מיתסר בהכי ליבם שאין פצוע דכא, ולא אמרין במותר לה נאסרה כו' - דלא שייך אלא כשנעשה באשה שום מעשה ונאסרה בכך לבעל, כגון סוטה ומחזיר גרושתו דפריך קמא (י.א.ב.)

וקמשמע לן לאו השוה בכל - משום מותרות ליבמיהן איצטריך לאשמועין בלאו השוה בכל. דאי משום אסורות ליבמיהן, כיון דאשמועין בלאו שאין שוה בכל - כל שכן בלאו השוה בכל.

אלא לאו שמע מינה תנא ושייר - ואם תאמר: והא "אלו" קתני דהכי פריך בפרק קמא דקידושין (טז.ב.) גבי "ואלו שמעניקין לחן" וגבי "אלו דברים שאין להם שיעור" בשלהי פרקא (שם מ.א.) ואומר רבינו יצחק: דהכא לא נקט "אלו" אלא לפרושי הא דקתני עניינים הרבה ברישא: יש מותרות, יש אסורות, ולהכי לא שייך למפרך. ועוד: דבכל מקום ששונה שני עניינים אלו ואלו, שיש ואלו שאין משמיר, אף על גב דתני אלו, כי ההיא ד"אלו נערות שיש לחן קנסי" (כתובות כט.א.) דשייר מצרי ואדומי ופסול כהונה, ובי"מבא מקדש" (ובזבחים פד.א.) דתני: "אלו שפסולין בקדש", ולא חשיב יתנינים למעלה שנתן למטה כו' בחורן בפנים, בפנים בחורן, ופסול חטאת שחשון שלא לשמן, דחשיב להו ברייתא (שם).

ובי תימא קסבר האי תנא נישואין הראשונים מפילין - הרי חלל שנשא פשרה, ולא אמרין נישואין הראשונים מפילין! הא ודאי משום סיפא, משום דקבעי למיתנא סיפא: "כהן גדול שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט", דנקא אלמנה, אכל בתולה חזיא ליה, משום הכי קתני "אלמנה".

מתקף לה רב פפא: אם איתא להא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצריה ראשונה - בנה שני הוי, לתני נמי: מצרי שני שנשא שתי מצריות, אחת ראשונה ואחת שנייה, והיו לו בנים מראשונה ושנייה, אי נסוב כי אורחיהו - מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ואי אפרך ונסוב - מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, מותרות לאלו ולאילו - גירות, אסורות לאלו ולאילו - אילוניות! תנא ושייר. מאי שייר דהא שייר? שייר פצוע דכא. אי משום פצוע דכא - לאו שירורא, דהא תנא ליה חיבי לארין! אטו חיבי לארין מי לא קתני והדר תני? והא קתני: "כהן הדיוט שנשא אלמנה, וחלל שנשא פשרה!" ההוא איצטריכא ליה לאשמועין כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו בשירות להנשא לפסולין, והא קתני: "חלל שנשא פשרה, וישראל שנשא פת ישראל ויש לו אח ממוז!" הא נמי לא מוהדר מיתנא היא, דאשמועין לאו שאין שוה בכל? וקמשמע לן לאו השוה בכל. הא קתני: ישראל שנשא ממוזת ויש לו אח ישראל, וממוז שנשא ממוזת ויש לו אח ישראל! אלא לאו שביע מינה תנא ושייר, שמע מינה. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו בשירות להנשא לפסולין. לימא מסייע ליה: "חלל שנשא פשרה". מאי לאו: כהנת [הראויה לו], ומאי "כשרה", כשרה לכהונה? לא, ישראלית, ומאי "כשרה" - כשרה לקהל. אי הכי, יש לו אח פשר נמי - פשר לקהל, מכלל דהוא פסול לקהל!? אלא לאו - כהן, ומדהוא כהן - היא כהנת! מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא. מתיב רבין בר נתן: "לא יקחו" "לא יקחו" - מלמד שהאשה מוזהרת על ידי האישי! אמר רבא: פל היכא דהוא מוזהר - היא מוזהרת, וכל היכא דהוא לא מוזהר - היא לא מוזהרת. והא מהכא נפקא?

מדרב יהודה אמר רב נפקא! דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: "איש או אשה פי עשו מפל חמאות האדם" - השוה הפתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה! אי מההיא, הוה אמינא: לאו השוה בכל, אכל לאו שאינו שוה בכל - לא.

והרי

נישואין הראשונים - שנשאה אח שמת, מפילין אותה לייבום. ובתר ההיא שעתא אולין, ואי לאו אלמנה מאחר הואי - שרינן לה לכהן גדול יבמה. והא תנא חלל שנשא כשרה - ואסור לה לייבומי לאחר כשר. דוקא אלמנה - שנתחללה בביתא ונאסרה לאחר ההדיוט, אבל בתולה חזיא לה ליהיבם. אם איתא להא דבי רימי? אם הלכה כמותה. מראשונה ומשנייה - דהוה להו דור שלישי ודור שני. נסיב כי אורחיהו - שלישי נשא ישראלית, ושני מצריות שנייה - אסורות ליבמיהן. דשלישי ישראל הוא, ואסור בשנייה. דמצרי ואדומי אחד זכרים ואחד נקבות אסורין עד דור שלישי, ושני אסור בישראלית. אי אפרך ונסוב - שנשא שלישי שנייה, ושני נשא ישראלית. גירות - מותרת לשלישי, דהישראל הוא. ולשני - דקהל גרים לא אקרי קהל, ולא קרין שלישי יבמה בקהל ולא שני - דזו לאו קהל הואי. ואם נשא האחר גירות ומת - מותרת ליבמה בבעלה. אסורות לאלו ואלו אילוניות - ישראלית, אם שני נשא ישראלית והיא איילנית - אסורה לו, משום דישראלית היא. וכשמת - אסורה ליבמה משום "אשר תלד" - פרט לאילניות שאנה יולדת, שייך פצוע דכא - דהוה מצי למיתני ביה כולו, פצוע דכא שנשא ישראלית אסורה לבעלה ומותרת ליבמה כשר, והכשר שנשא כשרה ויש לו אח פצוע דכא - אסורה ליבמה ומותרת לבעלה. פצוע דכא שנשא ישראלית ויש לו אח פצוע דכא - אסורה לבעלה וליבם, גירות - מותרת לזו ולזו. והוא - חלל שנשא כשרה איצטריך ליה, ובכנתה עסקין, ולא משום אסורה ליבמה אלא משום מותרת לבעלה. וקמשמע לן דלא הוזהרו בשירות ובהנות מלינשא לפסולין, לחללין שמוחרין בישראל. ואף על פי שהכחו הוזהר בחללה - כהנות לא הוזהרו בחללים. מאי כשרה כהנת? דקימא לן: כהן, כל זמן שמוצא לישא בת כהן - לא ישא בת ישראל, דאמר בפסחים: סעודת השוה - בת ישראל לכהן, ביאלו עוברין (מט.א.), לא יקחו - למא ללמכתב "לא יקחו" תרי דימני? להוזהר האשה על ידי האיש קסלקא דערך. להוזהר כשרות שלא ינשאו לחללים. אמר רבא כל חיבא כו' - והאי קרא לאו להוזהר כשרות אחי, אלא פסולות שלא לינשא לכשרים. שכשם שהכחו מוזהר שלא ליקח וזנה וחללה, כך היא מוזהרת שלא תשאנו. וכל חיבא דהוא לא מוזהר - כגון חלל בכשרה. עונשים - לאו וכתר. אבל עשה - לא הוי עונש. הלכך, מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות. אבל לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא - נשים חייבות. לאו - דכחונה אינו שוה בכל, שאין נוהגין בישראל. הילכך, אי לא אשמועין "לא יקחו" - הוה אולין לקולא, ומפטרו נשים.

והרי

מותרות ליבמיהן איצטריך לאשמועין בלאו השוה בכל. דאי משום אסורות ליבמיהן, כיון דאשמועין בלאו שאין שוה בכל - כל שכן בלאו השוה בכל.

אלא לאו שמע מינה תנא ושייר - ואם תאמר: והא "אלו" קתני דהכי פריך בפרק קמא דקידושין (טז.ב.) גבי "ואלו שמעניקין לחן" וגבי "אלו דברים שאין להם שיעור" בשלהי פרקא (שם מ.א.) ואומר רבינו יצחק: דהכא לא נקט "אלו" אלא לפרושי הא דקתני עניינים הרבה ברישא: יש מותרות, יש אסורות, ולהכי לא שייך למפרך. ועוד: דבכל מקום ששונה שני עניינים אלו ואלו, שיש ואלו שאין משמיר, אף על גב דתני אלו, כי ההיא ד"אלו נערות שיש לחן קנסי" (כתובות כט.א.) דשייר מצרי ואדומי ופסול כהונה, ובי"מבא מקדש" (ובזבחים פד.א.) דתני: "אלו שפסולין בקדש", ולא חשיב יתנינים למעלה שנתן למטה כו' בחורן בפנים, בפנים בחורן, ופסול חטאת שחשון שלא לשמן, דחשיב להו ברייתא (שם).

1 הגמרא מנסה לתרץ: וְכִי תִּקְרָא, קִרְבָּר הָאֵי תַנָּא וְשֵׁל הַמְשַׁנְהָה
2 שְׁנִישׁוּאִין הָרֵאשׁוֹנִים, כלומר נישואי היבמה עם בעלה [שמת] הם
3 מְפִילִין – יוצרים את זיקת היבום ליבם ולא שעת מיתה, ולכן נקט
4 התנא כהן שנשא אלמנה, משום שאם היה נושא בתולה, כיון
5 שהיתה מותרת באותה שעה ליבם הכהן גדול, היתה מותרת לו
6 אף אחרי מות בעלה. דוחה הגמרא: אין לומר כן, שְׁהָרִי שִׁנְיָה
7 במשנה חָלָל שֶׁנֶּשֶׂא בִשְׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּשֶׁר, מותרת לבעלה ואסורה
8 ליבמה, וְלֹא אֶמְרִין נִישׁוּאִין הָרֵאשׁוֹנִים מְפִילִין, שהרי אם היו
9 הנישואין הראשונים מפילים, היתה מותרת ליבום לאחיו, משום
10 שקודם שבעל החלל את הכשרה, היתה כשרה ומותרת ליבם.
11 מסקנת הגמרא: אלא הָאֵי וְדִאי מְשׁוּם סִיפָא – בזה ודאי יש ליישב
12 שהתנא נקט אלמנה ולא בתולה אגב הסיפא, מְשׁוּם קִרְבָּר לְמִיתָנָא
13 – שרצה לשנות בסיפא, כִּתְּן דְּחָל שֶׁנֶּשֶׂא אֶת הָאֶלְמָנָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
14 כֶּשֶׁר דְּחָל אוֹ כֶּשֶׁר הָרִיט אסורה גם ליבם, ודין זה יתכן דווקא אם
15 נשא אֶלְמָנָה, כְּאִשּׁוּר בֶּא עֲלֵיהָ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּאִסּוּר, נעשתה
16 חללה ונאסרה על היבם שהוא כהן הדיוט, אֲבָל אם הכהן הגדול
17 נשא בְּתוּלָה, שאינה מתחללת בביאתה, חָזֵא לֵיהּ – ראויה היא
18 להתייבם לאחיו הכהן הדיוט, וּמְשׁוּם קִי – מכיון שבסיפא הוכרח
19 לשנות 'אלמנה', קִתְּנִי גם ברישא אֶלְמָנָה.
20 הגמרא מבררת מדוע משנתנו לא מנתה אופנים נוספים. מקשה
21 הגמרא: מִתְּקִיף לָהּ (ו-)הַסֵּפֶה רַב פִּיפֵא, אִם אֵיתָא לָהּ דְּכִי אִתָּא רַב
22 דִּימִי אֶמְרִי רַבִּי יוֹחָנָן – אם הלבד כמו הדין שאמר רב דימי בשם
23 רבי יוחנן, כְּאִשּׁוּר בֶּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְלָב, שֶׁמֶצֶרִי שִׁנְיָ (ב-)ן של
24 מצרי שהתגייר שֶׁנֶּשֶׂא מִצְרִית רֵאשׁוֹנָה (ו-)מצרית שהתגיירה, כִּתְּנִי
25 שִׁנְיָ הָרִי – הֵבֵן שְׁנוּלָד לָהּ מִמֶּנּוּ נִחְשָׁב מִצְרִי שִׁנְיָ וְלֹא מִצְרִי שְׁלִישִׁי,
26 ואסור לו לבא בקהל, כלומר אם אכן מנין הדורות נקבע על פי
27 האם, ויתכן שיהיו אחים מהאב שאחד יהיה מצרי שני ואחד מצרי
28 שלישי, אם כן, לִתְּנִי נָמִי – יש לתנא לשנות גם מִצְרִי שִׁנְיָ שֶׁנֶּשֶׂא
29 שְׁתֵּי נָשִׁים מִצְרִית, אִתָּא מִצְרִית רֵאשׁוֹנָה וְאִתָּא מִצְרִית שְׁנִיָּה, וְהָיוּ
30 לוֹ כִּנְיָיִם מִשְׁתֵּי הַלְוִיִּם, אִם מִרֵּאשִׁיטָּה וְכֵן מִרֵּאשִׁיטָּה, הֵבֵן מִרֵּאשִׁיטָּה
31 הוא מצרי שני ואסור לבוא בקהל, והֵבֵן מִהַשְׁנִיָּה הוא מצרי שלישי
32 ומותר לבוא בקהל, ואותם שני בנים אִי נִסְבּוּ כִי אֶוֹרְחִיטָה – אם
33 נשאו נשים כדרכם, דהיינו נשים המותרות להם, שהֵבֵן שהוא
34 מצרי שני נשא מצרית שניה, ואחיו שהוא מצרי שלישי נשא אשה
35 ישראלית, ומת אחד מהם בלי בנים, הַנָּשִׁים מוֹתֵרוֹת לְבִעְלֵיהֶן
36 וְאִסּוּרוֹת לְבִיבְמֵיהֶן. שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו שהיא
37 מצרית שניה היתה מותרת לו אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי
38 שלישי ויש לו דין ישראל גמור, והאב שהוא מצרי שלישי, אשתו
39 הישראלית מותרת לו אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי שני. וְאִי
40 אִיפֻךְ וְנִסְבּוּ – ואם נשאו היפך דינם, דהיינו שנישאו לנשים
41 האסורות להם, המצרי השני נשא ישראלית והמצרי השלישי
42 נשא מצרית שניה, הַנָּשִׁים מוֹתֵרוֹת לְבִיבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבִעְלֵיהֶן.
43 שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו הישראלית היתה אסורה לו
44 אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שלישי ויש לו דין ישראל גמור,
45 והאב שהוא מצרי שלישי אשתו שהיא מצרית שניה אסורה לו
46 אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שני. כמו כן ניתן למצא אופן נוסף
47 ליבמות המותרות לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ – לבעליהן וליבמיהן, כגון ששני
48 האחים המצרי שני והמצרי שלישי נשאו נְיָוִרוֹת שאינן מצריות,
49 וגוירת מותרת להינשא לאותם האסורים לבוא בקהל, ומותרות
50 בין למצרי השני ובין למצרי השלישי. כמו כן יש ביבמות אופן שדן
51 אִסּוּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ – גם לבעליהן וגם ליבמיהן, כגון ששני האחים
52 נשאו נשים ישראליות שהן אֶלְוִיטָּה (ו-)שאינן יכולות ללדת. האח
53 שהוא מצרי שני אסור באשתו כיון שהיא ישראלית, ואם מת
54 היבמה אסורה ליבם אף שהוא מצרי שלישי, כיון שהיא אילונית
55 ואינה בת הקמת שם. ולפי רב דימי קשה מדוע התנא לא שנה
56 במשנה אופנים אלו. מתרצת הגמרא: תַּנָּא וְשִׁיר – אכן התנא שייר
57 ולא מנה את כל האופנים.
58 שואלת הגמרא: מֵאִי שִׁיר דְּהָא שִׁיר – מה שייר התנא עוד שמפני
59 זה אתה אומר שהוא שייר גם דבר זה ולא התכוין למעטו, שהרי

אין דרך התנא לשייר דבר אחד בלבד. משיבה הגמרא: שִׁיר אופן
שאחד מהאחים פָּצוּעַ דְּכָא שאסור לו לבוא בקהל, ויכולים
להתקיים בו כל האופנים שהוזכרו במשנה.
דוחה הגמרא: אִי – אם סברת שהתנא שייר מצרי שנשא מצריות
מְשׁוּם ששייר גם פָּצוּעַ דְּכָא, לֹא שִׁירָא – אין זה נחשב שהתנא
שייר אותו, דְּהָא תַּנָּא לֵיהּ חִיבִי לְאוּיָן – שהרי התנא שנה 'חייבי
לאוין', ודיינו כהן שנשא אלמנה, ונכלל בזה גם איסורי לאוים
אחרים כמו פצוע דכא, אבל פסול של מצרי שני הוא איסור עשה
ואינו נכלל בזה, וחוזרת הקושיא שהיה לתנא לשנות אותו ולא
לשיירו לבדו.
מתרצת הגמרא: אִתָּא חִיבִי לְאוּיָן מִי לֹא קִתְּנִי וְהָרִי תַנִּי – וכי לאחר
ששנה חייבי לאוין לא חזר ושנה אופנים נוספים של חייבי לאוין,
וְהָא קִתְּנִי – והרי שנה כִּתְּנִי הָרִיט שֶׁנֶּשֶׂא אֶלְמָנָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּשֶׁר
גדול וכן שנה חָלָל שֶׁנֶּשֶׂא בִשְׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּשֶׁר, והרי כהן
גדול באלמנה וכהן הדיוט בחללה הם איסורי לאו ונכללים במה
ששנה כבר 'חייבי לאוין' ואפילו הכי חזר התנא ופירטם, ואם כן
היה לו לשנות גם פצוע דכא, ובכך שלא פרט אותו נחשב הדבר
ששיירו.
דוחה הגמרא: מה שחזר ושנה דינים אלו, הוא משום דְּהָהוּא
אִימְרִיכָא לֵיהּ – הוצרך התנא לחזור ולשנותם כדי לְאֶשְׁמוּעִין
(ו-)ללמדנו כְּדִרְבִּי יְהוֹדָה אֶמְרִי רַב, דְּאֶמְרִי רַב יְהוֹדָה אֶמְרִי רַב, לֹא
הוֹדְרוּ כִּהְנִיחַ בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסְלוֹין לְכַוּנוֹהוּ, ולכן פירי התנא
כהן, שחלל שנשא כשרה היבמה היתה מותרת לבעלה, אבל
בפצוע דכא אין חידוש, ואין זה שיור מה שהתנא לא שנאו, לפי
שנכלל הוא ב'חייבי לאוין'.
מקשה הגמרא: וְהָא קִתְּנִי במשנה חָלָל שֶׁנֶּשֶׂא בִשְׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
כֶּשֶׁר, שהיתה מותרת לבעלה ונאסרה ליבם ויִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא בַת
יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד מִמֶּנּוּ שאף היא מותרת לבעלה ואסורה ליבם,
ופסול ממזר הוא איסור לאו ואף על פי כן חזר ושנאו התנא מלבד
מה ששנה 'חייבי לאוין', ומכך שחזר התנא ופירט אופנים של
חייבי לאוין ולא שנה פצוע דכא, נחשב הדבר ששיירו.
דוחה הגמרא: הָא נָמִי לֹא מְהֵרָה מִיתָנָא הָיָא – גם זו אינה חזרה על
איסור לאו בלי כל חידוש, משום דְּאֶשְׁמוּעִין התנא ברישא חלל
שנשא כשרה שאף שהיא אסורה על בעלה באיסור לֹא שִׁירָא
שְׁוָה בְּכָל – שאינו נוהג בכל ישראל אלא רק בכהנים, ואף על פי
כן אסורה ליבם, וְקִמְשָׁמַע לָן התנא במציעתא, שִׁמְמוֹר שנשא בת
ישראל ומת ויש לו אח כשר אף שאסורה על בעלה באיסור ממזר
שהוא לֹא שְׁוָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, אף על פי כן מותרת ליבם, ושוב אין
במשנה שיור.
חזרת הגמרא ומקשה: הָא קִתְּנִי במשנה (ישראל שנשא ממזרת ויש
לו אח ישראל) ויִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּשֶׂא בַת יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד מִמֶּנּוּ, וּמִמֶּנּוּ
שֶׁנֶּשֶׂא מִמְּזוֹר וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, ובשני אופנים אלו הוא איסור
לאו השהו בכל, ואף על פי כן לא נמנע התנא לכפול הדברים,
ומאידך לא הזכיר פצוע דכא, אֲלֵא לֹא שָׁמַע מִינָהּ תַּנָּא וְשִׁיר –
שהתנא שייר אופנים נוספים שהיה יכול לשנותם. מסיקה הגמרא:
שָׁמַע מִינָהּ – אכן יש להוכיח כן, ומתיישבת הקושיא מה שייר
התנא מלבד הדין של מצרי שנשא מצריות לשיטת רב דימי,
ששייר פצוע דכא.
הגמרא דנה בהיתר כהנת להינשא לפסולים שזוכר לעיל: נִפְסָא
אֶמְרִי רַב יְהוֹדָה אֶמְרִי רַב, לֹא הוֹדְרוּ כִּהְנִיחַ בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסְלוֹין
– לפסולי כהונה. מבררת הגמרא: לִימָא מְפִיטָא לֵיהּ – האם נאמר
שיש להביא ראיה לדבריה, שכן שנינו במשנתנו, כהן חָלָל שֶׁנֶּשֶׂא
בִשְׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כֶּשֶׁר, מותרת לבעלה ואסורה ליבם, מֵאִי לֹא –
האם אין הכוונה שנשא בְּהֵנָּה (הָרְאוּיָה לוֹ), וּמֵאִי – ומה הכוונה
בִשְׂרָה, שהיא בִשְׂרָה לְכַוּנוֹהוּ, כלומר כהנת שהיא כשרה מן
המובחר לכהונה, משום שיש לכהן להעדיף נישואים עם כהנת על
נישואים עם בת ישראל. הרי שכהנת כשרה מותרת להינשא
לכהן חלל וכדברי רב. דוחה הגמרא: לֹא, אין כוונת המשנה
לכהנת אלא ליִשְׂרָאֵלִית, וּמֵאִי בִשְׂרָה, בִשְׂרָה לְקַהֵל, כלומר שאינה

שהיא אינה שניה לו והיבם רוצה לגרשה, האם יש לה כתובה
מִכָּבֶּד, או לא. וצדדי הספק הם: פִּינָן דְּאָמְרָא מִרְ בַּמִּשְׁנָה לְעִיל (לה),
ששעבוד כתובתה חל על נכסי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, כלומר ביבום רגיל
הדין הוא שנכסי בעלה שמת ממשיכים להשתעבד לכתובתה,
ואם היבם מת או מגרשה גובה מהם את כתובתה, ולפי זה אם היא
היתה אסורה על בעלה, יש לומר דלית לה כתובה, שהרי חכמים
קנסו כתובתה מהראשון, או דלמָא, פִּינָן שביבום רגיל הדין הוא
דאילו לית לה מִרְאשֹׁן – שאם לא הניח בעלה הראשון נכסים,
תְּקִינָן לָהּ רִבְּנָן כתובה מִשְׁנֵי, כלומר חייב לכתוב לה כתובה חדשה
מנכסיו, אם כן גם באופן שהיתה אסורה על הראשון, ומחמת כן
אין לה כתובה מהראשון, יש לומר דאית לה כתובה מהיבם, שהרי
היא מותרת לו, ויצטרך לכתוב לה כתובה חדשה.
הגמרא פושטת את הספק מברייטא: אִמְרָא לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת לְבָנֵי בִירִי,
תְּנִיתוּהָ, כְּתוּבָתָהּ שֶׁל יבמה סתם עַל נִכְסֵי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, וְאִם הָיְתָה
היבמה מְבִיָּה לְפֶעֶל, אֲפִילוּ מִכָּבֶּד אֵין לָהּ כתובה.
הגמרא מבארת את הברייטא שהובאה כאן, שנינו בברייטא: 'ואם
היתה שניה לבעל, אפילו מיבם אין לה', מדייקת הגמרא: מְבִיָּה
דְּאִיכָא דאֵית לָהּ מִכָּבֶּד – משמע שיש יבמה אחרת שיש לה כתובה
מיבם, והרי אמרת שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, מיישבת
הגמרא: חֲסוּרֵי מִיחֲסָרָא בלשון הברייטא וְהָיָה קִתְּנִי, כְּתוּבָתָהּ שֶׁל
יבמה עַל נִכְסֵי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, וְאִי לִית לָהּ כתובה מִרְאשֹׁן, כִּגֹּן
שלא השאיר אחריה נכסים, תְּקִינָן לָהּ חכמים שתגבה את כתובתה
מִשְׁנֵי – מהיבם, כדי שלא תהא קלה בעיני להוציאה. וְאִם הָיְתָה
שְׁנִיָּה לְפֶעֶל, אֲפִילוּ מִכָּבֶּד אֵין לָהּ כתובה.
שנינו במשנה שבנישואין של חייבי לאוין יש לאשה כתובה,
הגמרא דנה בחיוב הבעל במזונות בנישואין אלו: פֶּקֶד מִיָּנִיה רַבִּי
אֶלְעָזָר מִרְבִּי יוֹחָנָן, אֲלֵמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְנִרְוֶשֶׁת וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הָדִיוֹט,
יֵשׁ לָהּ מִזְוֹנֹת אוֹ אֵין לָהּ מִזְוֹנֹת. מבררת הגמרא: חִיבִי דְּמִי –
באיזה אופן הסתפק, אֲלֵמְנָה דִּיתְבָּה תוֹתִיָּה – שהיא וישבת תחתיו,
כלומר שדרה בביתו, והיא תובעת שבית דין יפסקו לה מזונות, מה
המקום להסתפק בזה, פֶּקֶדוּרָא וְהִוצָא קָאִי מִזְוֹנֹת אֵית לָהּ, כלומר
בעוד שמוטל על הבעל לגרשה וכי יש סברא לחייבו במזונותיה.
משיבה הגמרא: לא צְרִיכָא אלא שְׁחֶלֶךְ הוּא – הבעל לְמִדֵּינַת הָיִם,
וְלִוְתָה אשתו מעות ואֲכָלָה, וחזר בעלה, מִאי. וצדדי הספק הם,
מִזְוִנֵי תַנְיָא כְּתוּבָה נִינְהוּ – חיוב מזונות הוא מחיובי הכתובה,
ומִדְּאֵית לָהּ כְּתוּבָה אֵית לָהּ גם מִזְוִנֵי, או דלמָא, כְּתוּבָה דְּלִמְשַׁקְלָא
ומִיֶּשֶׁב – מנה או מאתיים שהיא גובה כאשר יוצאת ממנו, אֵית לָהּ,
אבל מִזְוִנֵי שאם נחייבו לתת לה את מה שלותה ואכלה, יש
לחשוש דלמָא תִיעֲבָב נִפְיָה – שמא תמשיך להתעכב ולהישאר
אצלו ותחזור ולתלה ובעלה יפרע, יש לומר דלית לה. אִמְרָא לִיה רַבִּי
יוחנן לרבי אלעזר, לית לה מזונות.
מקשה הגמרא: וְהִתְנִיָּא, יֵשׁ לָהּ לאלמנה לכהן גדול גרושה
וחלוצה לכהן הדיוט, מזונות. מתרצת הגמרא: כִּי תִנְיָא הֵיאָה
לְאַחֵר מִיתָה. דהיינו שאם הבעל מת קודם שגירשה יש לה מזונות
ככל אלמנה כל עוד שלא נישאת לאדם אחר, לפי שהמזונות הם
תנאי כתובה, ובאופן זה אין לחשוש שמא תתעכב תחתיו שהרי
כבר מת.
(אית דאמר) [איכא דאמרי] – יש ששנו את סוגיית הגמרא באופן
אחר. אִמְרָא לִיה – השיב רבי יוחנן לרבי אלעזר, תִנְיָא יֵשׁ לָהּ – שנינו
בברייטא שיש מזונות בנישואין חייבי לאוין שחֶלֶךְ בעלה למדינת
הים ולותה ואכלה. תמזה הגמרא: הָא פֶּקֶדוּרָא וְהִוצָא קָאִי – הלא
מזוזה להוציאה וכיצד יתכן שנחייבו במזונות. מקשה הגמרא:
וְאֵלֵּא הִתְנִיָּא [ובברייטא שהביא רבי יוחנן] שֵׁשׁ לָהּ מִזְוֹנֹת. מתרצת
הגמרא: כִּי תִנְיָא הֵיאָה במזונות שְׁלֵאָחַר מִיתָה, אבל בחייו אם
לותה ואכלה אין לה מזונות. אך רבי יוחנן סבר שהברייטא עוסקת
אף בחייו, שאם לותה ואכלה יש לה מזונות.
הגמרא דנה בוכיות האשה בחייבי לאוין ובשניות מדברי סופרים:
תְּנִי רִבְּנָן, אֲלֵמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְנִרְוֶשֶׁת וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הָדִיוֹט, יֵשׁ לָהּ
כְּתוּבָה כאשר בעלה מת או מגרשה, ויש לה פִּדְיוֹת – חייב הבעל

מקשה הגמרא: וְהִי מִיָּמָּה שהוזכרו עליה הכהנים, דְּלֵאוּ שְׁאֵין
שֶׁנָּה כָּבֵל הוּא, וְנִשְׁמָא – ודווקא משום דְּכִתְבָּה רִבְּנָא [ויקרא כא א]
'אִמְרָא אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶחָד וְגו' לִנְפֹשׁ לֹא שְׁמָא, למדנו שבני אהרן
מזוהרים ולא בנות אהרן, הָא לֵאוּ חִבִּי – אבל לולא הפסוק, הָיְתָה
אִמְיָא שֶׁבֶם נָשִׁים כְּהֹנֹת תִּיבּוֹת – מזוהרות שלא להיטמא, מִאי
שְׁמָא – ומדוע היינו סבורים כך, לֵאוּ מִשּׁוּם דְּרַב יְהוֹדָה אִמְרָא רַב
שלמד מהכתוב 'איש או אשה' שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל
עונשין שבתורה. מוכח שאף בלאו שאינו שוה בכל כמו טומאה
לכהנים נאמרה דרשה זו. ואם כן מדוע יש צורך בפסוק 'לא יקחו'
לאסור על כהנת להינשא לכהן שהיא אסורה עליו.
מתרצת הגמרא: לא, כלומר לא משום דרשת רב יהודה אמר רב
היינו אומר שנשים מזוהרות על הטומאה, אלא משום דְּנִסְרִין
מִ'לֵּא יִקְחוּ', שכשם שכהנת מזוהרת לא להינשא לכהן שהיא
אסורה עליו, כך כהנת מזוהרת שלא להיטמא. ולעולם הפסוק
'איש או אשה' מלמד רק על לא שאינו שוה בכל.
הגמרא מביאה תירוץ אחר: אִיכָא דְּאָמְרִי, שלעולם הפסוק 'איש
או אשה' מלמד שנשים מזוהרות גם בלאו שאינו שוה בכל, ואף
על פי כן קִיָּה [הפסוק 'לא יקחו'] אֲצִמְרִיכָא לִיה לאסור על
אשה הפסולה לכהונה להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, משום
דְּרִבְּנָא דְּעִתְדָא אִמְיָא לִינְסָר מִטּוּמָא, שכשם שנשים אינן מזוהרות
בלאו של טומאה שהוא לאו שאינו שוה בכל, כך נשים פסולות
לכהונה אינן מזוהרות להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, שגם
הוא לאו שאינו שוה בכל, קִמְשַׁמַּע לָהּ הִיתָרוֹ 'לא יקחו' שהפסולות
מזוהרות על כך.
הגמרא מביאה שנחלקו האמוראים בענין נישואי כהנות לפסולים:
רַב פֶּסָא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ אֵינְלֵעוּ לְהִנְיָבָה [שם מקום],
לְאִתְרִיָּה [למקומו] דְּרַב אִידִי בְּרַ אֲבִין. פֶּקֶד מִיָּנִיהוּ – שאלו אותם
בני המקום, האם הוֹתִירוּ כְּהֹנֹת בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִי, או לא.
אִמְרָא לְהוּ רַב פֶּסָא, תְּנִיתוּהָ בַּמִּשְׁנָה (קדושין טו), עֲשֶׂהָ יוֹחֵסִין [סוגי
יחוס] עַלּוּ מִפְּסָל, וְהוּ, פְּתִינִים לְוִים וְיִשְׂרָאֵלִים, חֲלָלִים – בני כהנים
שנולדו מפסולי כהונה, גִּרָּם, וְחִרְוִיִּים – עבדים משוחררים
וְמִקְדָּרִים – הנולדים מחייבי כריתות, נְתִינִים – גִּבְעוֹנִים שהתגירו
בימי יהושע, ודוד גזר שלא להתחתן עמם, שְׁתוּקִי – הנולד לאשה
פגויה ואין ידוע מי הוא אביו, וְאִסּוּפִי – הנאסף בשוק ואין ידוע מי
הם הוריו. השתוקי והאסופי נחשבים לספק ממזרים. המשנה
משיכה ומפרטת את המשפחות המותרות להנשא אלו באלו:
כְּהֹנִים לְוִים וְיִשְׂרָאֵלִים מוֹתְרִין לְבָא [להינשא] זֶה כֹּהֵן. לְוִים
יִשְׂרָאֵלִים חֲלָלִים גִּרָּם וְחִרְוִיִּים, מוֹתְרִין לְבָא זֶה כֹּהֵן. גִּרָּה חִרְוִי
וְמִקְדָּרִי נְתִינִי שְׁתוּקִי וְאִסּוּפִי, מוֹתְרִים לְבָא זֶה כֹּהֵן. מדייק רב פפא:
וְאֵילוּ כְּהֹנֹת שְׁמוֹתוֹת לְהִנְשָׂא חֲלָלִי לֹא קִתְּנִי בַּמִּשְׁנָה, וּמוּכָה
שְׁכֵחַתוֹת אִסּוּרוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִים.
דוחה הגמרא: אִמְרָא לִיה רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לרב פפא,
לעולם כהנת מותרת להינשא לחלל, והטעם שהתנא לא שנה דין
זה במשנה, משום דְּרַב חִיכָא דְּהָנִי נִכְסֵי מְהִנִּי וְהָנִי נִכְסֵי מְהִנִּי קִתְּנִי,
כלומר במשנה נמנו רק אופנים שאיש או אשה מסוג משפחה אחד
מותרים להינשא לאיש או אשה מסוג משפחה שני, כגון ממזר
שמותר בשתוקיית שאף הממזרת מותרת בשתוקי, אבל כֹּהֵן, פִּינָן
דאילו פֶּקֶד מִיָּנִיה לְהִנְשָׂא חֲלָלִי אֲסִידָא לִיה, לכן לא קִתְּנִי שְׁכֵחַתוֹת מותרת
בחלל.
אִתּוּ – באו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לְקַמִּיָּה דְּרַב אִידִי
בִּי אֲבִין ושאלו לדעתו בענין זה. אִמְרָא לְהוּ רַב אִידִי בְּרַ אֲבִין, דְּרִבְּנָן
[בבכורים שלא הגיעו לסברא], חִבִּי אִמְרָא רַב יְהוֹדָה אִמְרָא רַב, לא
הוֹתִירוּ בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִים.
שנינו במשנה: הנושא שְׁנִיתוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים וכו' אין לה כתובה.
מסתפקת הגמרא: פֶּקֶד מִיָּנִיה בְּנֵי בִירִי [שם מקום] מִרְבִּי שֵׁשֶׁת,
שְׁנִיָּה לְפֶעֶל – מי שנשא אשה שהיא אסורה לו באיסור שנייה ומת,
ונפלה האשה לפני אחיו ליבום, כגון שנשא את אם אמו, והיא לא
שְׁנִיָּה לְכָבֶּד, כגון שהיו שניהם בנים לאב אחד אבל כל אחד מהם
נולד לאם אחרת, ומת בעל ה'שנייה' וזו נפלה ליבום לפני אחיו

והרי לא דפומא - דאין שוה בכל, דאין ישראל מוחרין שלא ליגע, דכתיב (ויקרא כא): "אמור אל הכהנים" - כהנים מוחרין ולא ישראל. לאו משום דרב יהודה - אלמא אפילו לא שאין שוה בכל נפקא לן מהם דנשים חיבות. לא דגמרי מ"לא יקחו" - כלומר, מ"איש או אשה" לא נפקא אלא לא השוה בכל, והא דאיצטרך למעוטי ולא בנות אהרן - משום דאי לא מעטיה הוה גמרין מ"לא יקחו" מדמיבין לנשים אלא שאין שוה בכל. איכא דאמרי קיחה איצטריך ליה - למיכתב, דכלא שאין שוה בכל נשים מוחרות. ואף על גב דמודר יהודה משתמעא, סלקא דעתך אמינא ליגמר מטומאה, דלאו שאין שוה בכל הוא ונשים פטורות. הכי גרסין: כהנים ליום וישראלים מותרין לבא זה בזה ליום וישראלים חללי גירי חורוי פותרין לבא זה בזה - אבל כהני בחללי, וחללי בכהנות - לא. אמר ליה רב הונא - לעולם חללי בכהנות שפיר דמי. והא דלא תננו - משום דכהני בחללי אסירי, לא פסיקא ליה. דכל היכא דהני נסבי מהני והני מהני קתני וכו'. בני בירי - מקום. כיון דאמר טר - (ויבמות לח.א.) כתובתה של יבמה על נכסי בעלה הראשון, לית לה מיבם. ואף על גב דהא מראשון לית לה. או דלמא כיון דאי לית לה - ליבמה דעלמא מראשון, כגון דלית ליה נכסים - תקנו לה רבנן משני, והא נמי לית לה מראשון, הולכין אית לה מיבם. כתובתה על נכסי בעלה הראשון - אבל יבמות קאי, וקתני: אם היתה שניה לבעל - אפילו מיבם אין לה, שמע מינה. מכלל דאיכא דאית לה מיבם - בתמיה. כלומר, בעיין איפשיטא, מהיא לישנא דברייתא קשיא. דקתני: אפילו מיבם אין לה, ומשמע דמתני אפילו - מכלל דאיכא יבמה אחריית דאית לה כתובה מיבם, והא קתני רישא כתובה על נכסי בעלה הראשון. תקינו לה משני - כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. מונוי תנאי כתובה גינהו - שכן כתב לה בכחותה. את תהא יחבא בבית ומתואנ מנסכי כל ימי מרגא ארמולותיך. לית מיתא - אית את מה ולא גירשה - יש לה מונוות כל ימי אלמנותה כשאר אלמנה. דמונוי תנאי כתובה, והכא ליכא למינוי דלמא תתעבב גביה. ויש לה פירות - שאף על פי שאכל את הפירות, כיון דשלא כדך אכלו, שחרי לא היה לו בה נישואין מעולם. ואף על גב דאמרין (כתובות טז.) גבי כשרה: מה שאכל אבל ומה שהוציא חרצאי - חבא קנסין ליה דמשלם אפילו מה שאכל, מפני שהוא מרגילה לעבירה. הכי גרסין, וכך מצאתי בשו"ת הגאונים. מפני שהוא פסול והיא פסולה וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו אותו וכן כתובה - והכי פירושה: מפני שהוא פסול, כדתנן בבכורות (פ"ה.) הנושא נשים בעבירה - פסול עד שירוד הנאה, והיא פסולה עד יד.

קנסו

מונוי, או דלמא: כתובה דלמשקל ומיפק - אית לה, מונוי דלמא תיעפב גביה - לית לה? אמר ליה: לית לה. והתניא: יש לה! כי תניא התיא - לאחור מיתה. אית דאמר, אמר ליה: תניא יש לה. הא ב"עמוד והוצא" קאי ואלא התניא יש לה! כי תניא התיא - לאחור מיתה. תנו רבנן: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - יש לה כתובה, פירות, מונוות, בלאות, והיא פסולה וולדה פסול וכופין אותו להוציא. שניות מודברי סופרים - אין לה כתובה, לא פירות, לא מונוות ולא בלאות, והיא פשוטה וולדה פשוטה, וכופין אותו להוציא. אמר רבי שמעון בן אלעזר, מפני מה אמרו: אלמנה לכהן גדול יש לה כתובה - מפני שהוא פסול, וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה

ולותה ואכלה מאי - אי לותה ואכלה קודם שפסקו בית דין - לא היה הבעל חייב לשלם, אפילו לותה בבית דין, כדפירש רבינו תם בסוף כתובות (ק"א.) גבי קדמו בית דין ופסקו, מה שפסקו - פסקו. והכא מיבעיא ליה אם יש לכתב דין לפסוק לה מונוות כשהלך בעלה למדינת הים, ותלה ותאכל כשאר נשים, או לא. אלמנה לכהן גדול יש לה פירות - לאבי, דאמר בפרק "ערה שנתפתח" (כתובות נ"א.) פלוגתא דרבנן, דרבנן גבולות נשבות - חייב (כתובות נ"א.) דקרינא ודבולות "אהרניתך למדינתך" הוי פירות כמשמעו, דין פירות דהיינו פירוקנה דהוי תחת פירות. ובשניה דקתני אין לה פירות - הוי נמי דין פירות, דאם נשבות אינו חייב לפדותה, אף על גב דהבעל אכל פירות. כי הויא "דאשאי רבד" (יבמות פ"ט.) דתנא נמי אין לה פירות ומונוות כו'. ואמר עלה בירושלמי: שאניה יכולה להוציא ממנו הפירות שאכל. אמר רבי תינא: הא לתניא - כשאכל עד שלבא הראשון כו'. ולרבא דאמר תהם: אלמנה לכהן גדול דאינו חייב לפדותה, רבא לרבינו יצחק לפרש: יש לה פירות - דאם נשבות משלם הבעל הפירות שאכל לפדותה בהם. אבל מה שפרקונה יתר על דמי פירות שאכל - לא הויב. ובשניה, אפילו דמי הפירות שאכל לא הויב. ומתוך פירוש הקונטרס משמע שאין לבעל פירות בלאומה כלל, ואפילו לא נשבות - חייב להחזיר פירות שאכל, דפירש יש לה פירות - שאף על פי שאכל פירות - כיון דשלא כדן אכלו - משלם. ואליבא דרבא דכתובות פירש כן. אך נראה לרבינו יצחק כמו שפירש, דלא משלם בעל אלא לצורך פרקונה כשנשבות. וכן פירש דרבינו יהודה בן נתן.

בלאות פירש בקונטרס בגושטניו גבי שניה דאין לה בלאות, שאם יש לה עדיין בלאות ושחקים מבגדים שהכניסה לו - אינה נטלתן כשניצאה. דקנסא קנסו דכמיס. ואין נראה לרבינו יצחק, דבהדיא משמע בסוף "אלמנה ניווית" (כתובות ק"א.) דדוקא מה שבלה ואין בעין - אין לה, אבל מה שבעין - שקלה. והכא דאיידי באתן שחן עדיין בעין - רגיל לפרש "בלאותה קיימין", כדאמר תהם: ויתנה - הפסידה בלאותה קיימין. וכן בסוף "אף על פי" (שם ס"ג.) גבי מורדת. אבל קשה קצת, כיון דקתני באלמנה שיש לה פירות - היינו בלאות. כיון דאיידי בבלאות שאין קיימין כדאמר תהם (כתובות ע"ט, ק"א.) עיילא ליה גלימא - פירא דהוי, ומכסי בה ואילו עד דבלי.

ובל מקום שהוא פסול והיא פסולה - פירש בקונטרס: שהוא פסול - שנושא אותה בעבירה, כדתנן בבכורות (פ"ה.) ולא תריירו, בעי, אלא אם הוא פסול או היא פסולה - קנסו אותו, דלא מרגלא ליה, כיון דמיפסל בחייו חד מיניה, כדאמר בסמוך: ממורת ונתניה איכא ביניהו. ופירי: ולרבי אלעזר דאמר הרי זה עבד וממור - הא לא מרגלא ליה! והתם בעל לא מיפסיל, דהא בישראל לא שייך לממור שיפסל על ידה. ואידי נמי לא מיפסילא בחייו, דהא מעיקרא מיפסלא וקיימא. אלא משום ורע לחד מנעה, ולא מרגלא ליה, שריאה להרגילו כיון שחורו נפסל על ידה. ומיהו, קשה: דקאמר בעלה לכו! איכא בינייהו כו', ואמאי מרגלא ליה? והא הוא נפסל על ידה, שנושא נשים בעבירה, וריאה להרגילו ורבינו תם גופיה: דהוא פסול דקאמר - אולד קאי. ובפסולות דידה לחד, אפילו במקום שהולד כשר - לא מרגלא ליה, כדאמרין. ולרבי מתאי בן חרש דקאמר אפילו הלך כו' עשאה וזה

קנסו

— הא לא מרגלא ליה. ויש ספרים דגרסי: הוא כשר והיא פסולה, וכן בתוספתא דמכילתין בפרק שני.

ממזרת ותנינה איכא בינייהו – שיכול לטורח את בניו על ידי שפחה. ואף על פי שאין יכול לטורח את הנקבות, כדאמר בסוף "האומר" בקידושין (ט,א). במה תטורח את הנקבות – סבורה היא שלא יקפיד, כיון שיכול לטורח את הכולרים. ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דמשמע דלא מרגלא ליה משום פסול וזרעה שהם חללים, אף על פי שבני ישראל מקוה טורח לחללות, ובנות

ישראל מקוה טורח לחללים לרבי דוסתאי רבי ינאי (קדושין ע"א) – מכל מקום מקפיד הוא על בניו שאינם כהנים, ויראה להרגילו. **ולרבי** עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין. הא לא מרגלא ליה – הוה מצי למימר למימר דרבי עקיבא כרבי טרפון, דאמר (שם ט,א) ממזר נושא שפחה, ואיכא בינייהו ממזרת ותנינה כדלעיל, ואם תאמר: ומאי קשיא ליה? דלרבי עקיבא, כיון דלא תפסי בה קידושין – אם כן אינה אשתו, ואין שייך לקנסו שיתן לה כתובה, דאפילו גט לא בעיא מיניה, כדאמר ב"החולץ" (יבמות מט,א) ויש לומר: דלאו משום כתובה ומומנות פריך, אלא משום פירות ובלאות, שאין לה להפסיד כיון דלא מרגלא ליה. **ולרבי** מתיא בן חרש כו' הא לא מרגלא ליה – פירש בקונטרס: ודניחא לה לשתות ברישא. דלא ליפסלה לכהונה. וקשה: דכיון דגרישה – לאו בת שתי? כדמוכח בסוף "ואשה רבה" (יבמות צ"א), דקאמר: מאי איריא בא עליה, אפילו נתן לה גט נמי. ואפילו אמר איני משקה נמי, פירושו: דשוב אינה שותה. ועוד קשיא לפירוש הקונטרס: דמאי איריא דפריך לרבי מתיא בן חרש? לרבנן נמי תיקשה, דלא מרגלא ליה, שרצה לשתות תחלה להיות מותרת לכהונה. דאם יבא עליה – שוב לא ישקנה, דלא הוי מנוקה מעון, ואין הויס בודקין אותה! אלא יש לומר: דלרבנן ניחא ליה, דהא לאו בת שתי היא, כיון שגרישה, אבל לרבי מתיא בן חרש שנעשית זונה – לא מרגלא ליה, אף על גב דבלא הכי היתה פסולה לכהונה מ"גטמא", ועוד: דגרושה היא ובתרומה נמי אסירא וקיימא, שהיא זרה. מכל מקום, פסול של זנות גנאי הוא לה ולא מרגלא ליה. ובפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ב) נמי חמיר ליה פסול של זנות טפי משאר איסורי כהונה, והואיל ושמ זנות פוסל בישראל. ועוד: דלא מרגלא ליה משום דאיכא השתא תרי לאוי תרומה

קנסו אותה כתובה. ומפני מה אמרו שניות מדרבי סופרים אין להן כתובה – מפני שהוא פשר והוא פשרה, וכל מקום שהוא פשר והוא פשרה קנסו אותה כתובה. **רבי אמר: הללו דברי תורה – ודברי תורה אין צריכין חיזוק, והללו דברי סופרים – ודברי סופרים צריכין חיזוק. דבר אחר: זה – הוא מרגילה, וזו – היא מרגילתה. דבר אחר: מאן קתני לה? איכא דאמר: רבי שמעון בן אלעזר קתני לה, ומה טעם קאמר: מה טעם אמרו הוא פסול והיא פסולה קנסו אותה כתובה – מפני שהוא מרגילה, ומה טעם הוא פשר והוא פשרה קנסו אותה כתובה – מפני שהיא מרגילתה. איכא דאמר: רבי קתני לה, והחלוצה קא קשיא ליה: והא חלוצה דרבנן ואית לה כתובה! הדר אמר: כיון דפסיל לה מדרבנן, זה – הוא מרגילה, וזו – היא מרגילתה. מאי איכא בין רבי לרבי שמעון בן אלעזר? אמר רב חסדא: ממזרת ותנינה לישראל איכא ביניהו. מאן דאמר דאורייתא – הא נמי דאורייתא, מאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא היא מרגלא ליה. ולרבי אליעזר, דאמר: הרי זה עבד וממזר, הא לא מרגלא ליה ולא מידי! אלא אמר רב יוסף: מחזיר גרושה משניסת איכא ביניהו. מאן דאמר דאורייתא – הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא היא מרגלא ליה. ולרבי עקיבא, דאמר: יש ממזר מחייבי לאוין, הא לא מרגלא ליה ולא מידי! אלא, אמר רב פפא: בעולה לכהן גדול איכא ביניהו. מאן דאמר דאורייתא – הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא היא מרגלא ליה. ולרבי אליעזר בן יעקב, דאמר: יש חלל מחייבי עשה, הא לא מרגלא ליה ולא מידי! אלא אמר רב אשי: מחזיר ספק סוטה איכא ביניהו. מאן דאמר דאורייתא – הא**

נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא היא מרגלא ליה. ולרבי מתיא בן חרש, דאמר: אפילו הלך בעלה להשקותה ובא עליה בדרך – עשאה זונה, הא לא מרגלא ליה ולא מידי? אלא, אמר רב בר רב אשי: סוטה ודאי איכא ביניהו. משנה בת ישראל מאורסת לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת פהן לישראל – לא תאכל בתרומה. בת ישראל מאורסת ללוי, מעופרת מלוי, שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי לישראל – לא תאכל בתרומה. בת לוי מאורסת לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת פהן ללוי – לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. **גמרא** ותהא זרה, זרה מי לא אכלה במעשר? אמר רב נחמן אמר שמואל: הא מני – רבי מאיר היא, דאמר: מעשר ראשון אסור לזרים. דתניא:

תרומה

גמרא מי לא אכלה במעשר – כל זר לא יאכל קדש" כתיב (ויקרא כב), ומעשר ראשון לאו קדש איקרי.

תרומה

קנסו אותה כתובה – כלומר לא קנסה משאר כל הנשים. והאי דקנסה רבנן לשניה כתובה – כדי שלא תתעבב אצלו הוא. דכיון דלא תיהוי לה כתובה מיניה, שבקא ליה ונפקא. אבל הכא לא צריך, דממלא שבקא ליה. דכיון דהוא נפסל על ידה – יש קטטה ביניהם. וכן כשהיא נפסלת על ידו. זה הוא מרגילה – אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – הוא מרגילה ומסיתה לינשא לו. וזו – שניה, דכיון דלא אידי מנפסלא ולא זרעה מנפסיל, ולא מנסדה מידי בביתו – היא מרגילתו. שהאשה רוצה להנשא יותר מן האיש. איכא דאמר רבי קתני לה – שנתן טעם לדבריו מפני שהן של תורה. וקשה ליה: והא חלוצה לכהן לאו דאורייתא אלא דרבנן, כדאמר ב"עשרה יוחסין" (קדושין ע"א) מ"ואשה גרושה" מרביא דיוי, ומוקמינן לה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וקתני מתניתין דאית לה כתובה. הדר אמר כיון דפסיל לה מתרומה דרבנן כו' – והיינו דבר אחר דקאמר. הא היא מרגלא ליה – והואיל ואינה גרושה מחמתו טרחה ומחדא לינשא לישראל, כדי להעלות זרעה. ואף על גב דבנה נמי ממזר, דקיימא לן (יבמות ע"א) הלך אחר פסולן – אפילו הכי, כיון דאיכא תקנתא לממזרים כרבי טרפון. דאמר בקידושין (ט,א): יכולין ממזרים לטורח – טרחה ומינסבא לישראל. ולרבי אליעזר – דפליג עליה דרבי טרפון (שם), ואמה: ממזר נשוא שפחה וחוליד בן – אינו נטור מן הממזרות בשביל עבודתו, והוה עבד ממזר, הא כיון דליכא תקנתא לזרעה – לא מהדרא למיפסל וזרעה דגברא, לפי שהיא מקניטתו תמיד. מחזיר גרושה – משניסת. בעולה – פניה, לכהן גדול. עשה איכא – בתולה ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה – עשה. ולא דוניה ליכא הכא, דאין זונה אלא הנבעלת ביאה אסורה. ולרבי אליעזר בן יעקב – ב"הבא על יבמתו" (יבמות ט,א). ספק סוטה – שקנא לה ונסתרה, וקאי עלה באיסורא דאורייתא, דכתיב "ונטמאה" שני פעמים, אחד לבעל ואחד לבעל. הא לא מרגלא ליה – ודניחא לה לשתות ברישא, דלא ליפסלא מכהונה. סוטה ודאי – אשת איש שזינתה, דאסירא ליה מדאורייתא, דכתיב (במדבר ה'): והיא לא תנפשה, דמשמע: והואיל ולא נאנסה – אסורה. ואי קשיא: הא נמי חייבי לאוין היא, לרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בן כיפר בפרק קמא (יבמות י"א, ב). דאמר: "אחרי אשר הוטמאה" לרבות סוטה, ולפירך ולרבי עקיבא דאמר יש ממזר כו'! לאו פירכא הוא, דאיכא לתרוצי דהא אמרין לעיל ב"החולץ" (מט,ב): הכל מודים בבא על הסוטה שאין חולד ממזר. **משנה** לא תאכל בתרומה – כדתנן בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב). העובר והיובם והאיזוסין – פוסלין ולא מאכלין. לא תאכל במעשר – בגמרא פריך: זרה גופה מי לא אכלה במעשר? לא בתרומה ולא במעשר – תרומה כדאמרן, דלזיה נמי לענין תרומה זרה היא, מעשר מפרש בגמרא.

יבמות דף פה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

הלא גם במחזיר גרושתו היא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי, שהרי בנה
יהיה ממזר ובאופן זה לא קנסו אותה, ומה ההבדל בין רבי לרבי
שמעון בן אלעזר.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב פפא, בעולה פנויה שנישאת לכהן
גדול שהיא אסורה עליו רק באיסור עשה, איבא בִּינְיָהּ. מֵאֵן דָּאִמֵּר
שבדאורייתא לא קנסו, הָא – בעולה לכהן גדול נמי אסורה
מדאורייתא ולא קנסו אותה. וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
מְרַגְלָא כאשר אחד מהם או זרעם נפסל, הָא – בעולה לכהן גדול
היא מְרַגְלָא ליה, שהרי בנה לא יהיה ממזר כיון שאיסורה איסור
עשה, ובאופן זה קנסו אותה.
מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דָּאִמֵּר לעיל (ס) יֵשׁ חֵלֶל
מִחֻיִּב עָשָׂה – הַגּוֹלֵל מִחֻיִּב עָשָׂה שֶׁל כְּהוֹנָה נְעֻשָׁה חֵלֶל, וְאֵם כֵּן
גם בעולה לכהן גדול הָא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי שהרי בנם נפסל,
ובאופן זה לא קנסו.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב אשי, מְחִזֵּר סֶפֶק סוֹמְטוֹ – הַמִּקְנָא
לאשתו שלא תתייחד עם פלוני והתייחדה עמו ולא ידוע אם
נבעלה והרי היא אסורה על בעלה מהתורה, ובעלה גירשה בגט
ואחר כך חזר ונשאה, איבא בִּינְיָהּ, מֵאֵן דָּאִמֵּר שבדאורייתא לא
קנסו, הָא נָמִי – גם סוטה אסורה לבעלה מדאורייתא כל עוד לא
שתתה מהמים לברר שהיא טהורה, ולכן אינה מפסידה כתובתה,
וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְרַגְלָא, כשאחד מהם או זרעם
נפסל, הָא – הַמִּחְזִיר סוֹטָתוֹ הוּא מְרַגְלָא ליה כיון שאין אחד מהם
נפסל וזרעם נפסל, ולכן מפסידה כתובתה.
מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי מִתְנִי בֶן חֲרָשׁ, דָּאִמֵּר (לעיל סא) אֲפִילוּ סֶפֶק
סוֹטָה שֶׁחֵלֶל בְּעֻלָּה לְחֻשְׁקוֹתָהּ בְּמִים הַמָּרִים וְכֵן עָלֶיהָ בְּרָדָה, עֲשָׂאָה
זוֹנָה והיא נפסלת לכהן, הָא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי. כלומר, כיון
שאם נבעלת קודם ששותה את המים נפסלת לכהונה, יש לומר
שבדאי היתה מעדיפה קודם לשתות מהמים ולא היא הסיחה
אותו להינשא לה, ואם כן גם למֵאֵן דָּאִמֵּר מפני שמרגילה, צריך
להיות הדין שבמחזיר ספק סוטה לא תפסיד את כתובתה.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר מִרְבֵּי בֶן רַב אֲשִׁי, סוֹטָה וְדֹאֵי – אֵשֶׁת אִישׁ
שזינתה בעדים ונאסרה בכך על בעלה באיסור לאו, ובעלה בא
עליה איבא בִּינְיָהּ. לדעה הסוברת שבאיסורי תורה לא קנסו, גם
באופן זה לא יקנסו, ולדעה הסוברת שלא קנסו רק כאשר אחד
מהם או זרעם נפסל, סוטה תפסיד כתובתה כיון שהיא מרגילה
אותו להמשיך לחיות עמה שהרי אין אחד מהם או זרעם נפסל.

משנה
משנתנו דנה באופנים בהם ניתרת בת ישראל לאכול תרומה או
מעשר ראשון, ובאופנים בהם בת כהן נפסלת מאכילת תרומה,
ובת לוי מאכילת מעשר ראשון. בת ישראל המאוסרת לכהן, או
שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת יבם לכהן – שמת בעלה
ונפלה לפני אחיו הכהן ליבום, וכן בת כהן המאוסרת לישראל או
מעוברת מישראל, לא תאכל בתרומה.
בת ישראל המאוסרת ללוי, או שהיא מעוברת מלוי, או שהיא
שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי המאוסרת או מעוברת או שומרת יבם
לישראל, לא תאכל במעשר ראשון.
בת לוי המאוסרת לכהן, או שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת
יבם לכהן, וכן בת כהן המאוסרת או מעוברת או שומרת יבם ללוי,
לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.

גמרא
שנינו במשנה: בת ישראל המאוסרת או מעוברת ללוי, אינה
אוכלת במעשר. מקשה הגמרא: וְתַהֲמָה זָרָה – אֵף שֶׁהִיא בַּת יִשְׂרָאֵל
הַנְּחֻשֶׁבֶת לזָרָה, זָרָה מִי לֹא אֲכָלָה בְּמַעֲשֶׂר, הֲלֹא מִעֵשֶׂר רִאשׁוֹן
נֹאכַל לזָרִים. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רב נחמן אִמֵּר שְׁמוּאֵל, הָא מִנֵּי
– מִשְׁנָה זוֹ בְּשִׁטָּתָא מִי הִיא הוֹלֶכֶת הֲלֹא בְּשִׁטָּתָא רַבִּי מֵאִיר הָיָא,
דָּאִמֵּר, מְעַשֵּׂר רִאשׁוֹן אֲסוּר לזָרִים, דְּתַנָּי,

קָנְסוּ אוֹתָהּ, כלומר לא קנסו אותה יותר משאר נשים ועליו לשלם
לה כתובה, וּמִפְּנֵי מָה אִמְרוּ שבנישואי שְׁנִינִית האסורות מְדַבְּרִי
סוֹפְרִים אֵין לָהֶן – לשניותו כתובה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִשְׂאָר כְּשֶׁר וְכֵן הִיא
נִשְׂאָרֶת כְּשֶׁרָה, וְכֵן מִקוֹם שֶׁהָיָה כְּשֶׁר וְהִיא כְּשֶׁרָה, קָנְסוּ אוֹתָהּ
שֶׁלֹא תִּטּוֹל כְּתוּבָה, כְּדֵי שֶׁלֹא תִתְעַכֵּב אֲצֵלָה, אֲלֵא מִעֲצָמָה תַּעֲזוּב
אותו.
רבי אומר, ההבדל בין חייבי לאוין לבין שניות הוא, שחללו איסורם
מדברי תורה, וְדַבְּרֵי תוֹרָה אֵין צָרִיכִין חֻזֵּק שֶׁלֹא יַעֲבִרוּ עֲלֵיהֶם כִּיּוֹן
שְׁחֻמְרָתָם יִדְּוֶהָ וְחֵלְלוּ – הַשְּׁנִינִית אִיסוּרָם מִדַּבְּרֵי סוֹפְרִים, וְדַבְּרֵי
סוֹפְרִים צָרִיכִין חֻזֵּק כְּדֵי שֶׁלֹא יִזְלְזְלוּ בָהֶם, וְלָכֵן קָנְסוּ אוֹתָהּ שֶׁלֹא
תִּטּוֹל כְּתוּבָה.
דָּבָר אַחֵר – טַעַם אַחֵר לְחִילּוֹק בִּינֵיהֶם, זֶהוּ מְרַגְלָא, כלומר בחייבי
לאוין מן הסתם הוא זה שמסית אותה להינשא לו, שהרי האלמנה
אינה משדלת כהן גדול שישאנה כיון שהיא זורעה נעשים חללים,
ולכן אין ראי לקונסה, וְזוֹ – הַשְּׁנִינִית, כִּיּוֹן שֶׁהִיא וּלְדָהּ אֵינָם
נִפְסָלִים, מִסְתַּבֵּר שֶׁהִיא מְרַגְלָא – מִסִּיתָה אוֹתוֹ לְהִינְשָׂא לָהּ, לִפִּי
שֶׁאִשָּׁה רוצה להינשא יותר מהאיש, ולכן יש לקונסה שלא
תתעכב אצלו.
מבררת הגמרא: דָּבָר אַחֵר מֵאֵן קִתְּנֵי לָהּ – מִי אָמַר אֵת הַטַּעַם
הַזֶּה, הָאֵם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר או רבי. משיבה הגמרא: איבא
דָּאִמֵּר, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר קִתְּנֵי לָהּ, שֶׁהִיא הוּא קֵבַע שֶׁכֵּל שֶׁהוּא
או היא נפסלים לא קנסו אותה, וכשאֵינָם נִפְסָלִים קָנְסוּ, וְלֹא בִיֵּאֵר
אֵת טַעַמָּהּ, וְמָה מְעַם קָאִמֵּר – וְטַעַמָּהּ שֶׁל דָּבָר הוּא בֵּא לומר, מָה
מְעַם אִמְרוּ שֶׁכִּשְׁהוּא פְּסוּלָה וְהִיא פְּסוּלָה, קָנְסוּ אוֹתָהּ כְּתוּבָה, מִפְּנֵי
שֶׁהָיָה מְרַגְלָא לְהִינְשָׂא לָהּ, וְהִיא אֵינָה מְרַגְלָא אוֹתוֹ. וְמָה מְעַם
כִּשְׁהוּא כְּשֶׁר וְהִיא כְּשֶׁרָה, כְּגוֹן בְּנִישׁוּאֵי שְׁנִינִית דְּרַבְנָן, קָנְסוּ אוֹתָהּ
כְּתוּבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרַגְלָא לְהִינְשָׂא לָהּ, שֶׁהִיא אֵינָה מִפְסִידָה
בְּכֵךְ כְּלוּם.
ואיבא דָּאִמֵּר רַבִּי קִתְּנֵי לָהּ אֵת הַטַּעַם הַנּוֹסֵף, וּמִשּׁוֹם דְּחֻלּוּצָה קָא
קִשְׁיָא לֵיהּ, וְהָא חֻלּוּצָה אֲסוּרָה לְכַהֵן רַק מִדְּרַבְנָן וְאֵיִתָּ לָהּ כְּתוּבָה
כַּמְבּוּאָר בְּתַחֲלוֹת הַבְּרִייתָא, וְהִלָּא הוּא וְרַבִּי סוֹבֵר שְׁדַרְבִּי סוֹפְרִים
צָרִיכִים חִיּוּזֵק, לָכֵן הִדְרֵי אִמֵּר רַבִּי חִילּוֹק נוֹסֵף, דְּרַבִּין דְּפָסִיל לָהּ
מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה מִדְּרַבְנָן, מִן הַסְתֵּם לֹא הִיא הִסִּיתָה אוֹתוֹ לְהִינְשָׂא
לָהּ, אֲלֵא זֶהוּ שֶׁמְרַגְלָא לְהִינְשָׂא לָהּ, וְעַל כֵּן יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה. וְזוֹ
הַשְּׁנִינִית הָאֲסוּרָה מִדְּרַבְנָן, הִיא מְרַגְלָא לְהִינְשָׂא לָהּ שֶׁהִיא אֵינָה
מִפְסִידָה דָּבָר מִנְשׁוּאֵין אֵלָּה, וְלָכֵן אֵין לָהּ כְּתוּבָה.
מבררת הגמרא: מֵאֵן איבא – מִהַ הִהְבֵּדֵל בֵּין רַבִּי שֶׁאִמֵּר שבנישואי
שניות קנסו משום שדברי סופרים צריכים חיזוק, לְבִין רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלִיעֶזֶר שֶׁאִמֵּר שֶׁקָּנְסוּ בְּשְׁנִינִית דְּרַבְנָן מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרַגְלָא אוֹתוֹ.
מבארת הגמרא: אִמֵּר רַב חֲסִדָּא, מְמִירָתָא וְנִתְיָנָה שְׁנִישְׂאוֹ לְיִשְׂרָאֵל
איבא בִּינְיָהּ. מֵאֵן דָּאִמֵּר דְּאִוִּרְיָתָא – רַבִּי שֶׁאִמֵּר שבאסורי תורה
לא קנסו, הָא נָמִי דְּאִוִּרְיָתָא – גַּם מִמְזוֹרֵת אִיסוּרָה מִן הַתּוֹרָה וְאֵין
לְקוֹנְסָהּ. מֵאֵן דָּאִמֵּר שֶׁלֹא קָנְסוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְרַגְלָא, הָא – בָּזָה הִיא
מְרַגְלָא לֵיהּ מִשּׁוֹם שֶׁהוּא אֵינָה נִפְסֵלָה וְהִיא פְּסוּלָה וְעוֹמֶדֶת. וְאֵף
שֶׁהִבְנִים יִהְיוּ מִמְזוֹרִים, מִכֵּל מִקוֹם אֵינָה מִפְּחֻדָּתָא לְהַרְגִּילוּ כִּיּוֹן
שְׁנִיתָן לְחֻשְׁרִים בִּאּוּפֵן שִׁישְׂאוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְכֵן הִיָּה עֶבֶד
וכאשר אֲדוֹנוֹ יִשְׁחָרֵר אוֹתוֹ יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל כֹּשֶׁר.
מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּאִמֵּר שֶׁאֵין תְּקֵנָה לְמִמְזוֹר עַל יְדֵי
נִשְׂיָאֵת שִׁפְחָה מִשּׁוֹם שֶׁבֵּן הָרִי זֶה עֶבֶד וּמִמְזוֹר, אֵם כֵּן הָא לֹא
מְרַגְלָא לֵיהּ וְלֹא מִידֵי, מִשּׁוֹם שֶׁזֶרְעָם יִהְיֶה מִמְזוֹר וְלַעוֹלָם הוּא יִקְנִיט
אותה על כך, ובאופן זה גם לרבי שמעון בן אלעזר לא קנסו אותה,
וחזרת השאלה מה ההבדל בין רבי לרבי שמעון בן אלעזר.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב יוסף, מְחִזֵּר גְּרוּשָׁה מְשֻׁנֵּיטָה – לְאַחֵר
שִׁגִּירָשָׁה וְנִישְׂאֵת לְאִדָּם אַחֵר חִזוֹר וְנִשְׂאָה וְעַבֵּר בֵּכֵךְ עַל אִיסוּר
תּוֹרָה, איבא בִּינְיָהּ, מֵאֵן דָּאִמֵּר שבאיסורי דְּאִוִּרְיָתָא לא קנסו, הָא
נָמִי דְּאִוִּרְיָתָא וְלֹא קָנְסוּ אוֹתָהּ. וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שֶׁלֹא קָנְסוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
מְרַגְלָא, כֹּאשֶׁר אֶחָד מֵהֶם או זרעם נפסל, הָא – בְּמִחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ
הִיא מְרַגְלָא לֵיהּ, שֶׁהִיא אֵין אֶחָד מֵהֶם נִפְסֵל, וְגַם בְּנָם אֵינָה מִמְזוֹר,
לִפִּי שֶׁאֵין הוֹלֵד מִמְזוֹר בְּבִיאַת חֻיִּבֵי לְאוּרִים.
מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי עֲקִיבָא דָּאִמֵּר יֵשׁ מְמִירָה מִחֻיִּבֵי לְאוּרִים, הָא –

הַרְיוּמָה נִיתַנְתָּ לְבָחָן וּמַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִיתַן לְלוֹי דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר. מֵתוּךְ
שְׁחֹכִיר רַבִּי מֵאִיר אֵת דִּין הַתְּרוּמָה אֵף שֶׁאֵין חוֹלֵק עָלָיו בּוֹזֵה,
מִשְׁמַע שְׁכוּנוֹתָיו לֹמֵר שְׁכֵם שְׁתֵּרוּמָה נִיתַנְתָּ לְכֹהֵן וְאִסּוּרָה
בִּאֲכִילָה לֹרֵר, אֵף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִיתַן לְלוֹי וְאִסּוּר בִּאֲכִילָה לֹרֵר,
וּמִשְׁתַּנּוּת סוּבֵרַת כְּרַבִּי מֵאִיר, וְלִכְּן נִקְטָה שֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּאֻרְסֶת
לְלוֹי אֵינָה אוֹכֶלֶת בַּמַּעֲשֵׂר. מִמְּשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
צוּרְיָה מְתִיר לְבָחָן – מִתִּיר לְכֹהֵן לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן. תִּמְנָה
הַגְּמָרָא: מִהַלְשׁוֹן 'מִתִּיר', מְכַלֵּל דְּאִיכָּא מִן דְּאָסֵר – שְׁמַע שִׁישׁ
מִי שְׁאוּסֵר לְכֹהֵן לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, וְהֵלֵא הַכֹּהֲנִים אֵינֶם זֵרִים
לִגְבִּי מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן לְפִי שֶׁגַם הֵם נִקְרָאִים לוֹיִים וּמוֹתֵרִים לֵאכּוֹלוֹ
וְאֵין חוֹלֵק עַל כֵּךְ. מִתְּרַצֵּת הַגְּמָרָא: אֵלֶּא אִיכָּא שְׁכוּנוֹת רַבִּי אֲלֵעָזֵר
הֵיא שְׁנוֹתָנָה אֵף לְבָחָן, כְּלוּמֵר רְשָׁאִים לִתֵּת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן לְכֹהֵן
וְאֵין חוֹבָה לִיתֵּנוּ דְּוֹקָא לְלוֹי.

הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֵת טַעְמָם שֶׁל רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֲלֵעָזֵר בֶּן צוּרְיָה:
מֵאִיר מְעַכְּמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁאוּסֵר מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן בִּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל.
אֲמַר רַבִּי אֶחָא בְּרִיהַ דְּרַבָּה מְשַׁמֵּי דְּגִמְרָא, נֶאֱמַר (בְּמִדְבָר יח כד) 'כִּי אֵת
מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמוּ לָהּ' תְּרוּמָה נִתְּנִי לְלוֹיִם, הַכְּתוּב קָרָא
לְמַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן תְּרוּמָה, לְלַמֵּד שֶׁמָּה תְּרוּמָה אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה לְזָרִים,
אֵף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן אֲסוּר בִּאֲכִילָה לְזָרִים. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: אִי – שְׁמָא
אֵף נִדְרֹשׁ מִהַ תְּרוּמָה חֵיבִין עָלָיו מִיתָה בִּידֵי שְׁמִים כְּשׁוֹר אוֹכֶלָה
בְּמִזִּיד, וְחוֹמֶשׁ שֶׁכֹּאכֶלָה זֶר בְּשׁוּגָג, אֵף מַעֲשֵׂר יִהְיֶה חֵיבִין עָלָיו
מִיתָה בִּאֲכִילָתָה זֶר בְּמִזִּיד, וְחוֹמֶשׁ שֶׁכֹּאכֶלָה בְּשׁוּגָג. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
אֲמַר קָרָא בַּעֲנִין זֶר שֶׁאֵכֵל תְּרוּמָה בְּמִזִּיד (וְיִקְרָא בִּי ט) 'וּמִתּוֹ בִּי כִּי
יִחַלְלֶנָּה', וּבִאֲכִילָתָה בְּשׁוּגָג נֶאֱמַר (שם כב יד) 'וְיִסַּף חֲמִשָּׁתָיו עָלָיו',
וְיֵשׁ לְדִרְשׁ שְׁדוּקָא בִּי – בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה בְּמִזִּיד יֵשׁ מִיתָה וְלֹא
בַּמַּעֲשֵׂר, וְדוּקָא עָלָיו – עַל אֲכִילָתָה בְּשׁוּגָג יֵשׁ לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ וְלֹא
עַל אֲכִילַת מַעֲשֵׂר.

מִבְּרֵית הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן, כְּלוּמֵר רַבִּי אֲלֵעָזֵר בֶּן צוּרְיָה שְׁחֹלֵק עַל
רַבִּי מֵאִיר, מִהַ הוּא לִמַּד מִהַהִיקֵשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: הוּא דִרְשׁ, מִהַ תְּרוּמָה מְזַכֶּלֶת – שֶׁכֵּל עוֹד שְׁלֹא הִפְרִישׁוּ
תְּרוּמָה מִהַפִּירוֹת הֵם טַבֵּל וְחֵיבִים בִּידֵי שְׁמִים עַל
אֲכִילָתָם, אֵף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִמְי מְזַכֵּל – כֵּל עוֹד שְׁלֹא הִפְרִישׁוּהוּ
מִהַפִּירוֹת יֵשׁ עֲלֵיהֶם שֵׁם טַבֵּל, וְהַאוֹכֵלִם בְּטִיבֵלִם חֵיבִים מִיתָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁמַצָּאנוּ דִּין זֶה בְּבִרְיָתָא בִּשְׁם רַבִּי יוֹסִי, וְדִרְשׁ
אִיסוּר זֶה מִמְּקוֹם אַחֵר: וּבְכִנְיָתָא, רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי, כֹּבֵל לֹא יִהְיֶה חֵיב
מַלְקוֹת אֵלֶּא עַל מְכַל הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת כֵּל עֵינֶךָ,
אֲבָל הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה נִדְּוָלָה וְלֹא הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, או
שְׁהוּרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן וְלֹא הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֲפִילוּ אִלּוּ
הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עֲנִי, אֵף שְׁהוּא קֹל שֶׁאֵין בּוֹ כֵּל קְדוּשָׁה אֲלֵא הִרִי
הוּא כְּצֻדָּקָה, מִזֵּין שְׁהֵאוֹכְלוֹ חֵיב עָלָיו מַלְקוֹת מִשּׁוּם טַבֵּל, תִּלְמִיד
לְיֹמֵר בַּעֲנִין אֲכִילַת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי חוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם (דְּבִרִּים יב ז) 'לֹא תוֹכֵל
לֵאכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מַעֲשֵׂר דְּגִנְךָ' וְגו', וְלִחְלֹן בַּעֲנִין הַשְּׁנִי הַשְּׁלִישִׁית
שְׁנוּהָג בָּהּ מַעֲשֵׂר עֲנִי הוּא אֹמְרִי, (שם כו יז) 'נִתְּנָתָה לְלוֹי לְגֵר לִיתָם
וְלֹא־לְמִנְהָ וְאֲכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשָׁכְבוּ', יֵשׁ לְדִרְשׁ מִתִּיבַת 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' מִהַ
'שַׁעֲרֶיךָ' הָאֵמּוֹר לְחֹלֹן מִדְּבַר בַּמַּעֲשֵׂר עֲנִי, אֵף 'שַׁעֲרֶיךָ' הָאֵמּוֹר כֵּאֵן
מִדְּבַר בַּמַּעֲשֵׂר עֲנִי. וְאֲמַר רַחֲמָנָא 'לֹא תוֹכֵל לֵאכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ', וְיֵשׁ
לְפָרֵשׁ אֵת הַפֶּסֶק כֵּךְ, לֹא תוֹכֵל לֵאכּוֹל טַבֵּל בְּעוֹד שְׁהַמַּעֲשֵׂר עֲנִי
שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' נִמְצָא בְּתוֹכּוֹ.

מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא מִדּוּעַ צִרְיָן אֵת הַהִיקֵשׁ שֶׁל תְּרוּמָה לְמַעֲשֵׂר אַחֵר
שֶׁכֶּבֶר יֵשׁ אֵת הַדְּרָשָׁה שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: וְאִי מִתְּקָם – אִם רַק מִדְּרָשְׁתּוֹ
שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הֵינֵנוּ לְמִדִּים אִיסוּר אֲכִילַת פִּירוֹת הַטְּבוּלִים לְמַעֲשֵׂר,
הֵנָּה אֲמִינָא – הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁרִיבְתָּה הַתּוֹרָה אִיסוּר טַבֵּל שֶׁל מַעֲשֵׂר
רַק לְעֵנִין לֹא, וְלִחֲיִיב עַל אֲכִילָתוֹ מַלְקוֹת, אֲכָל מִיתָה לֹא חֵיבִים
עַל כֵּךְ, קָא מְשַׁמֵּעַ לָן הַהִיקֵשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה, לְחֵיבִים מִיתָה עַל
אֲכִילַת טַבֵּל.
לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא – יֵשׁ שְׁגֵרָסוֹ אֵת מִהֲלָךְ הַסּוּגִיָּא בְּאוֹפֵן שׁוּנֵה. לֵאחֹר
שְׁהוּבָא הַהִיקֵשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה לְלַמֵּד שְׁחֵיבִים מִיתָה עַל
אֲכִילַת פִּירוֹת הַטְּבוּלִים לְמַעֲשֵׂר, מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ יֵשׁ צוּרִךְ
בְּהִיקָה הֵלֵא מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן דְּמְכִיל – שְׁגוּרִם שִׁדְּיוֹ הַפִּירוֹת טַבֵּל
קוֹדֵם הַפְּרָשְׁתּוֹ מִדְּרַבִּי יוֹסִי נִפְקָא – כְּבֵר נִלְמַד מִדְּרָשְׁתּוֹ רַבִּי יוֹסִי

מִהַפֶּסֶק 'לֹא תוֹכֵל לֵאכּוֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ'. וּמִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִי מִתְּקָא
– אִם הָיוּ לְמִדִּים רַק מִדְּרָשְׁתּוֹ רַבִּי יוֹסִי, הֵנָּה אֲמִינָא דְרַק לְלוֹא
רִיבְתָּה הַתּוֹרָה טַבֵּל שֶׁל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן אֲכָל מִיתָה לֹא יִהְיֶה בּוֹ, קָא
מְשַׁמֵּעַ לָן הַהִיקֵשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה שִׁישׁ אֵף מִיתָה בִּאֲכִילָתוֹ.
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּדַבְרֵי רַב נַחֲמָן בִּשְׁם שְׁמוּאֵל (לְעֵיל ע"א),
שְׁהַעֲמִיד אֵת מִשְׁתַּנּוּתוֹ כְּרַבִּי מֵאִיר שְׁאוּסֵר לְיִשְׂרָאֵל לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר
רֵאשֹׁן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כֵּאֵמָּא וְאִיכָּתִיבָתָא – בְּמַה הַעֲמַדְתָּ אֵת הַמִּשְׁנָה
שְׁאִמְרָה שֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּאֻרְסֶת לְלוֹי לֹא תֵאכֵל בַּמַּעֲשֵׂר כְּרַבִּי
מֵאִיר, אִיכָּא סִיפָא, כֵּת לֹי מְאֻרְסֶת לְכֹהֵן, וְכֵת בָּחָן לְלוֹי לֹא תֵאכֵל
לֹא בְּתִרְוּמָה וְלֹא בַּמַּעֲשֵׂר, הֵכָא מֵאִיר וְזוֹת אִיכָּא – מִי מִהֵן נִחְשַׁבְתָּ
לְזֹרֵה, כְּלוּמֵר אֵף שְׁאִירוֹסִין פּוֹסְלִים וְאֵינֶם מֵאֲכִילִים בְּתִרְוּמָה,
אוֹלָם מִדּוּעַ תֵּאסֵר אַחַת מִהֵן בִּאֲכִילַת מַעֲשֵׂר, הֵלֵא כֵהֵן וְכֵת כֹּהֵן
לְלוֹי וְכֵת לְלוֹי מוֹתֵרִים בִּאֲכִילַת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, וְאִם כֵּן הָאִירוֹסִין
וְדֹאִי אֵינֶם פּוֹסְלִים אֵת בֶּת הַכֹּהֵן וְכֵת הַלֹּי, וְגַם אֵין צוּרִךְ שִׁיאֲכֹלוּ
מִחֲמַת בְּעִלְיָהן.

מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב שֶׁשֶּׁת, מֵאִיר אֵינָה אוֹכֶלֶת דְּקָתָנִי – מִהַ
שֶׁכְּתוּב בַּמִּשְׁנָה בֶּת לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן אוֹ בֶּת כֹּהֵן לְלוֹי אֵינָה
אוֹכֶלֶת בַּמַּעֲשֵׂר, הַכוּוּנָה שְׁאֵינָה נּוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתָרוּם – שֶׁאֵין
הַמְּאֻרְסֶת לְלוֹי יִכְוֹלָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר
מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן שֶׁל הָאֵרוֹס כְּדִי לְתַקְּנָם, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַפִּירוֹת
שְׁיִיכִים לָהּ וְהָרִי זֶה נִחְשָׁב כְּתוּרִם שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעֵלִים שֶׁאֵין זֶה
חַל.
שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מְכַלֵּל דְּבִרְיָן נִשְׁמַע דְּנִשְׁוֹאָה לְלוֹי נּוֹתֶנֶת רְשׁוּת
לְשִׁלּוּחַ לְתָרוּם מִפִּירוֹת טַבֵּל שֶׁל בְּעֵלָה, הָאֵמֻנָם זֶה כֵּךְ. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: אֵין – אֲבָן כֵּךְ הִדִּין. וְהִתְנַיָּא – וְאֲבָן כֵּךְ שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא,
נֶאֱמַר בַּעֲנִין מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן (בְּמִדְבָר יח לא) 'וְאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ כְּכֹל מְקוֹם
אֲתֶם וּבֵיתְכֶם', הַשּׁוּה אֵת הָאֵשָׁה לְבַעֲלָהּ, וּבִכְרִי לְיֹמֵר עַל נִשְׁוֹאָה בֶּת
יִשְׂרָאֵל לְלוֹי שְׁנוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתָרוּם תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר
רֵאשֹׁן שֶׁל בְּעֵלָה. שְׁוֹאֵלֵת הַבְּרִייתָא: אֵתָּה אוֹמֵר שְׁהַפְּסוֹק מִלְמַד
שִׁישׁ לְנִשְׁוֹאָה רְשׁוּת לְתָרוּם, אוֹ אֵינוֹ אֵלֶּא לֵאכֹל – שְׁמָא כּוּוֹנֵת
הַפְּסוֹק לְהַתִּיר לָהּ לֵאכּוֹל מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן וּבְלִשְׁן הַפְּסוֹק
'וְאֲכַלְתֶּם'. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֲמַרְתָּ – יֵשׁ לָךְ לְלַמֵּד מִקֵּל וְחוֹמֵר,
אִם תְּרוּמָה הִתְּמוּנָה אוֹכֶלֶת הַנִּשְׁוֹאָה לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן הִתְּמָל, לֹא
כֵּל שֶׁכֵּן שְׁהַנִּשְׁוֹאָה לְלוֹי אוֹכֶלֶת, כְּלוּמֵר כְּדִי לְלַמֵּד שְׁאוֹכֶלֶת לֹא
צִרְיָן פְּסוֹק, אֵלֶּא בְּזַכְרָה שְׁהַפְּסוֹק לְיֹמֵר עַל נִשְׁוֹאָה בֶּת יִשְׂרָאֵל
שְׁנוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתָרוּם.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִּירוּץ נוסף מִהַ כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה בְּמַה שְׁאִמְרָה שֶׁבֶת
לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן וְכֵת כֹּהֵן לְלוֹי אֵינֵן אוֹכֶלוֹת בַּמַּעֲשֵׂר: מִיָּה בְּרִיהַ
דְּרַבָּנָן, אֲמַר, לְעוֹלָם מִשְׁתַּנּוּת כְּרַבִּי מֵאִיר שְׁמַעֲשֵׂר אִסוּר לְזָרִים
וְלִזְוִיָּה וְכֹהֲנֵת אֵינֵן זֵרוֹת, וְכוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה לְיֹמֵר, שְׁאֵין חוֹלְקִין לָהּ
מַעֲשֵׂר בְּבֵית הַתְּרִינוֹת – שֶׁאִם אַחַת מִהֵן בָּאָה לְבִדָּה בְּלֹא בְעֵלָה
לְגוּרִן לְקַבֵּל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, אֵין נּוֹתֵנִים לָהּ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִנֵּיקָא לְמָאן דְּאָסֵר לְחַלֵּן (ק), שֶׁאֵין חוֹלְקִים תְּרוּמָה
בְּגוּרִן לֵאשָׁה לְבִדָּה מִשּׁוּם אִיסוּר יִיחּוּד, אִם כֵּן מִטַּעַם זֶה גַּם אֵין
חוֹלְקִים לָהּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, אֵלֶּא לְמָאן דְּאָסֵר שְׁהַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם
נְרִישָׁה – שִׁישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שְׁמָנָא גִירְשָׁה בְּעֵלָה הִכְהוּ וְהִיא אִסוּרָה
בְּתִרְוּמָה, וְהֵם לֹא יִדְעוּ מִכָּךְ וַיִּכְשִׁילוּהָ בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה, וְהֵלֵא
בַּמַּעֲשֵׂר הַטַּעַם הַזֶּה אֵינוֹ קָיִים שְׁהָרִי נְרִישָׁה בֶּת לְלוֹי מִי לֹא אֲכָלָהּ
בַּמַּעֲשֵׂר, וּמִדּוּעַ שְׁלֹא יִחַלְקוּ לָהּ מַעֲשֵׂר בְּבֵית הַגְּרָנוֹת.
הַגְּמָרָא תִּמְנָה עַל הַמְּקָשׁ: וְלִישְׁנִימָךְ – וְלִישְׁתִּיחָךְ שְׁהַקְשִׁית עַל
הַמִּשְׁנָה מִדּוּעַ בֶּת לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן אֵין חוֹלְקִים לָהּ מַעֲשֵׂר, וְכִי
מּוֹבֵנֶת לָךְ הַגְּזִירָה לֹא לְחַלֵּק תְּרוּמָה לֵאשָׁה לְבִדָּה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת
מִשּׁוּם גְּרוּשָׁה, וְהֵלֵא מְבֹאֵר בְּבִרְיָתָא לְחַלֵּן (סז) שֶׁאֵין חוֹלְקִים
לֵאשָׁת כֹּהֵן תְּרוּמָה בְּגוּרִן, וְלֹא חִילְקוּ בֵּין בֶּת כֹּהֵן לְבֵת יִשְׂרָאֵל, וְכִי
נְרִישָׁה בֶּת כֹּהֵן מִי לֹא אֲכָלָהּ בְּתִרְוּמָה, וּמִדּוּעַ אֵין חוֹלְקִים לְבֵת כֹּהֵן.
אֵלֶּא עַל כְּרַחֲךָ אִסְרוּ חִלּוֹקֵת תְּרוּמָה לְכָל הַנִּשְׁוֹאוֹת לְכֹהֵן נְרִישָׁה
מִשּׁוּם נְרִישָׁה בֶּת יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן אִסְרוּ גַם חִלּוֹקֵת מַעֲשֵׂר בְּגוּרִן לְכָל
הַנִּשְׁוֹאוֹת לְלוֹי, גְּזִירָה מִשּׁוּם בֶּת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁוֹאָה לְלוֹי, שְׁמָא
תִּתְגַּרֵּשׁ וְהִיא אִסוּרָה לֵאכּוֹל בַּמַּעֲשֵׂר רֵאשֹׁן כְּרַבִּי מֵאִיר, וּבְגוּרִן
לֹא יִדְעוּ עַל כֵּךְ.

יבמות. פרק תשיעי – יש מותרות דף פו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג רש"י תוספות

תרימה לכהן – נתניתה לכהן, ומעשר ראשון ללוי. קתני מעשר ראשון ללוי. דומיא דתרימה לכהן, מה תרימה אבילתה כנתינתה, לכהן ולא לזר, אף מעשר ללוי אבילתו ללוי ולא לזר. דאי לאו הכי סבידא ליה לרבי מאיר, תרימה למאי קתני? נהי דמעשר איצטריבא ליה לאורויי דלא ידבינן ליה לכהן כרבי אלעזר בן עזריה, אלא תרימה למה לזי ועוד: מרקמהדר ליה רבי אלעזר לשון היתר, מכלל

דרכי מאיר נמי באיסור והיתר איירי, מכלל דאיבא למאן דאמר – מעשר לכהן לאכול? בתמיה. והא דאי כהנים לאו וריס ניהו? כדאמר לקמן דכהנים איקרו לויס. נותנו אף לכהן – כדקאמר לקמן טעמא. משמייה גרמא – כך קיבל מרבו, ורבו מרבו, עד רבי מאיר ששמע משמו. ולא מן דעתיה קמפרש לטעמא דרבי מאיר. מה תרימה מובלת – שכל זמן שלא הופרשה חייבין מיתה על אבילתו של טבל, דהא מיתה כתיב ביה. אף מעשר ראשון מובל – ואף על גב דבדידיה ליכא מיתה – חייבין מיתה על הטבל, שלא הופרש מעשר ראשון ממנו. או אפילו מעשר עני – דקיל כצדקה בעלמא, דלאו צד קדושה אית ביה. ואבלי ששקין – בשנה השלישית מיתה. קרא. הכי גרסינן? וקאמר רחמנא לא תיכול ואי מהתם הוה אמינא ללאו אבל מיתה לא קא משמע לן. מאי אינה אוכלת דקתני – כולה מותניתין לגבי מעשר. אינה נותנת רשות – לשלוחה לתרום מעשר של ארוס, ולהרים ממנו תרומת מעשר, והוה ליה כתרומם שלא מדעת. ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם – השוה הכתוב אשתו לו, לימד על בת ישראל נשואה ללוי כו'. הכי גרסינן? מר בריה דרבינא אמר לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות הניחא למאן דאמר משום ייחוד אלא למאן דאמר משום גרושה – גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמא, גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה? וליטעמא, אלא גויה משום גרושה בת ישראל – והכי פירושה: רישא – כדאוקימנא באבילה ממש, ורבי מאיר, וסיפא, בת לוי לכהן ובת כהן ללוי דקתני לגבי מעשר – לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות בלא בעלה, והוא הדין לנשואה, ולקמן פריך: אפילו נשואה נמי הניחא למאן דאמר – בפרק "נרשאי על האנוסה" (יבמות קא) משום ייחוד איך חולקין תרומה לאשה בגורן, אלא למאן דאמר טעמא משום גרושה, שמוא יגרשנה בעלה ותהא זרה ואין הכל יודעים ויחזרו ויתנו תרומה לזרה. גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר – דאמאי בת לוי שנתארסה לכהן דקתני אין חולקין לה מעשר בגורן בשביל בעלה, אמאי גזר בה רבנן? הא אי נמי מגרש לה – שפיר קאכלה מעשר. וליטעמין גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה – כלומר, וליטעמין דמותבת אמתניתין לגבי מעשר – הכי נמי בפרק "נרשאי" (שם) דאיתמר עיקר מילתא, דקתני: אשה אין חולקין לה תרומה על הגורן, ופרשין טעמא משום גרושה, ולא פליג בין בת ישראל לכהן ובת כהן לכהן. גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא גויה משום גרושה בת ישראל. ומאן דגרסי איפכא לא מיתוקמא כלל, דהיכי מצי פריך מתרומה דמתניתין דקתני בת כהן ללוי לא תאכל בתרומה? והא דאי שפיר קתני דאיפסלה בארוסה, וטעמא לאו משום שמא תתגרש הוא. איירי דתנא רישא מאורסת – לגבי אבילה ממש, דהתם דוקא מאורסת. דגבי בת כהן לישראל וללוי לענין תרומה, ובת לוי לישראל לענין מעשר, אשמועינן דפסיל לה אירוסין. וגבי בת ישראל לכהן וללוי ובת לוי לכהן אשמועינן דלא מובלי לה. תנא נמי סיפא – בת כהן ללוי, ובת לוי לכהן לענין חלוקה דמעשר, מאורסת.

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי מאיר. רבי אלעזר בן עזריה מתירו לכהן, מתירו – מכלל דאיבא למאן דאמר? אלא איבא: נותנו אף לכהן. מאי טעמא דרבי מאיר? אמר רב אחא בריה דרבה משימיה דגרמא: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרימה", מה תרימה אסורה לזרים – אף מעשר ראשון אסור לזרים. אי מה תרימה חייבין עליו מיתה וחומש – אף מעשר חייבין עליו מיתה וחומש? אמר קרא: "ומתו בו כי יחללהו" "ויספ המישייתו עליו", "בו" – ולא במעשר, "עליו" – ולא על מעשר. ורבנן: מה תרימה מובלת – אף מעשר ראשון נמי מובל. וכדתנא, רבי יוסי אומר: יכול לא יהא חייב אלא על מכל שאלה הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרימה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני – מניין? תלמוד לומר: "לא תוכל לאכול בשעריך", ולחלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו", מה "שעריך" האמור להלן – מעשר עני, אף "שעריך" האמור כאן – מעשר עני, ואמר רחמנא "לא תוכל", ואי מהתם – הוה אמינא ללאו, אבל מיתה לא, קא משמע לן. לישנא אחרת: מעשר ראשון דמבייל מדרבי יוסי נפקא! אי מהיהא – הוה אמינא: ללאו, אבל מיתה לא, דקא משמע לן. במאי אוקימנא – ברבי מאיר, איבא סיפא: "בת לוי מאורסת לכהן, ובת כהן ללוי" – לא תאכל לא בתרימה ולא במעשר". הכא מאי זרות איבא? אמר רב ששת: מאי "אינה אוכלת" דקתני – אינה נותנת רשות לתרום, מכלל דנשואה נותנת רשות? אין, והתניא: "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם" – לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. אתה אומר רשות לתרום, או אינו אלא לאכול? אמר, תרימה המורה אוכלת, מעשר חלל – לא כל שכן? אלא, לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. מר בריה דרבנא אמר: לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות. הניחא למאן דאמר משום ייחוד, אלא למאן דאמר משום גרושה, גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמין, גרושה בת לוי מי לא אכלה בתרומה? אלא, גויה משום גרושה בת ישראל. אי הכי, מאי איריא מאורסת? אפילו נשואה נמי! איירי דתנא רישא מאורסת תנא נמי סיפא מאורסת. תנו רבנן: תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר:

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי – פירש בקנטרס: דייק, מדקתני מעשר ראשון ללוי דומיא דתרימה לכהן דאבילתה כנתינתה. דאי לאו הכי – תרימה למאי קתני לה. וקשה: דאם כן לימא נמי רבי עקיבא היא, דקתני נמי לקמן כי האי לישנא ואי משום דסתם משנה רבי מאיר – הא אמרין (סנהדרין פא): וכולו אליבא דרבי עקיבא. ומדמהדר נמי רבי אלעזר לשון היתר – אין לדקדק, דלמאן הא איירי רבי מאיר באיסור והיתר והיתר היינו בתרימה דאסורה ללוי ושריא לכהן! ופירש רבני יחודה בן נתן: דגרסינן בהדיא בדברי רבי מאיר "מעשר ראשון אסור לזרים", רבי אלעזר מתירו לכהן – לא גרסינן בן עזריה, דרבי אלעזר בן עזריה קדים טובא לרבי מאיר. ולקמן בבביתא דרבי עקיבא גרס רבי אלעזר בן עזריה, דהוא בר פלוגתיה. מה תרימה טובלת – פירש בקנטרס: בשלא הופרשה חייבין מיתה על אבילתו של טבל, דהא תרימה מיתה כתיבא ביה. וקשה לרבינו יצחק: מעשר ראשון נמי כתיבא ביה תרימה מעשרה ועוד: אי מטעם זה – לא ליחסר טבל לכהן כיון דתרומה שריא ליה! ופירש רבני יחודה בן נתן, משום דדרשינן בפרק "גזשפין" (סנהדרין פא): "ולא יחללו את קדש בני ישראל אשר ירימו" – בעתידים לתרום הכתוב מדבר, וליף חילול מתרומה. אף מעשר ראשון טובל – אבל איסור זרות לא ליפנין לרבנן. אף על גב דאין היקש למחצה, כיון דלא מצי לאקשוי לגמרי לאסור אף לזרים כמו תרומה. ועוד: דמיסתבר לאוקמי דיקשא אמאי דאסר קרא בדוכתא אחרתא, כמו טבל דילפינן בסמוך מילא תוכל לאכול? ואית ביה לאו, ואתא דיקשא לאתויי נמי מיתה. אבל לאוקמי בה איסורא דלא אשכחן – לא מקשינן. אי מהתם הוה אמינא ללאו – ומדקישא לא הוה שמעינן ללאו ומיתה, אי לאו דאשמעינן לאו מהכא, כדפירשתי. ועוד: דאיצטריך ללא תוכל לאכול למעשר עני דטבילי, ואם תאמר: מנא ליה דטבל מעשר עני במיתה? הא לא אתקש לתרומה! ויש לומר: דשמוא אין בו מיתה. אי נמי, כיון שאין חלוק משאר טבל לענין אחרת – דהא הדין לענין מיתה.

מאי אינה אוכלת דקתני אינה נותנת רשות לתרום – פירש בקנטרס: דקאי אבולה מתניתין לגבי מעשר, דאינה נותנת רשות. וקשה לרבינו יצחק, דהוה ליה למימר: אלא אמר רב ששת, כיון דהדר ביה משינאי קמא! ועוד: דכיון דכל "לא תוכל" היינו דאינה נותנת רשות – הוה ליה למיתני בהדיא הכי ועוד: דליתני אפילו בת לוי ללוי! ועוד: דמעוברת מה שייך למיתני לענין נתינת רשות! ואומר רבינו יצחק: דלרב ששת נמי מפרש רישא דמתניתין כדאמרן, ועיקר מתניתין אתא לאשמועינן איסור אבילה. וכן בסיפא: בת לוי לכהן, בת כהן ללוי – איצטריך לאשמועינן דלא תאכל בתרומה. וסלקא דעתך שלא יפסול בת כהן מן התרומה, כיון דאובלת מעשר האסור לזרים. ומעשר נקט לענין נתינת רשות, ואגב תרומה נקט לשון "לא תאכל", דהוא הדין אפילו בת לוי ללוי ובת כהן לכהן – אין נותנת רשות, אלא איירי דנקט בת לוי לכהן ובת כהן ללוי לענין אבילה, איירי בהו נמי לענין נתינת רשות.

מאי

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי מאיר. רבי אלעזר בן עזריה מתירו לכהן, מתירו – מכלל דאיבא למאן דאמר? אלא איבא: נותנו אף לכהן. מאי טעמא דרבי מאיר? אמר רב אחא בריה דרבה משימיה דגרמא: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרימה", מה תרימה אסורה לזרים – אף מעשר ראשון אסור לזרים. אי מה תרימה חייבין עליו מיתה וחומש – אף מעשר חייבין עליו מיתה וחומש? אמר קרא: "ומתו בו כי יחללהו" "ויספ המישייתו עליו", "בו" – ולא במעשר, "עליו" – ולא על מעשר. ורבנן: מה תרימה מובלת – אף מעשר ראשון נמי מובל. וכדתנא, רבי יוסי אומר: יכול לא יהא חייב אלא על מכל שאלה הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרימה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני – מניין? תלמוד לומר: "לא תוכל לאכול בשעריך", ולחלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו", מה "שעריך" האמור להלן – מעשר עני, אף "שעריך" האמור כאן – מעשר עני, ואמר רחמנא "לא תוכל", ואי מהתם – הוה אמינא ללאו, אבל מיתה לא, קא משמע לן. לישנא אחרת: מעשר ראשון דמבייל מדרבי יוסי נפקא! אי מהיהא – הוה אמינא: ללאו, אבל מיתה לא, דקא משמע לן. במאי אוקימנא – ברבי מאיר, איבא סיפא: "בת לוי מאורסת לכהן, ובת כהן ללוי" – לא תאכל לא בתרימה ולא במעשר". הכא מאי זרות איבא? אמר רב ששת: מאי "אינה אוכלת" דקתני – אינה נותנת רשות לתרום, מכלל דנשואה נותנת רשות? אין, והתניא: "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם" – לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. אתה אומר רשות לתרום, או אינו אלא לאכול? אמר, תרימה המורה אוכלת, מעשר חלל – לא כל שכן? אלא, לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. מר בריה דרבנא אמר: לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות. הניחא למאן דאמר משום ייחוד, אלא למאן דאמר משום גרושה, גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמין, גרושה בת לוי מי לא אכלה בתרומה? אלא, גויה משום גרושה בת ישראל. אי הכי, מאי איריא מאורסת? אפילו נשואה נמי! איירי דתנא רישא מאורסת תנא נמי סיפא מאורסת. תנו רבנן: תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר:

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי – פירש בקנטרס: דייק, מדקתני מעשר ראשון ללוי דומיא דתרימה לכהן דאבילתה כנתינתה. דאי לאו הכי – תרימה למאי קתני לה. וקשה: דאם כן לימא נמי רבי עקיבא היא, דקתני נמי לקמן כי האי לישנא ואי משום דסתם משנה רבי מאיר – הא אמרין (סנהדרין פא): וכולו אליבא דרבי עקיבא. ומדמהדר נמי רבי אלעזר לשון היתר – אין לדקדק, דלמאן הא איירי רבי מאיר באיסור והיתר והיתר היינו בתרימה דאסורה ללוי ושריא לכהן! ופירש רבני יחודה בן נתן: דגרסינן בהדיא בדברי רבי מאיר "מעשר ראשון אסור לזרים", רבי אלעזר מתירו לכהן – לא גרסינן בן עזריה, דרבי אלעזר בן עזריה קדים טובא לרבי מאיר. ולקמן בבביתא דרבי עקיבא גרס רבי אלעזר בן עזריה, דהוא בר פלוגתיה. מה תרימה טובלת – פירש בקנטרס: בשלא הופרשה חייבין מיתה על אבילתו של טבל, דהא תרימה מיתה כתיבא ביה. וקשה לרבינו יצחק: מעשר ראשון נמי כתיבא ביה תרימה מעשרה ועוד: אי מטעם זה – לא ליחסר טבל לכהן כיון דתרומה שריא ליה! ופירש רבני יחודה בן נתן, משום דדרשינן בפרק "גזשפין" (סנהדרין פא): "ולא יחללו את קדש בני ישראל אשר ירימו" – בעתידים לתרום הכתוב מדבר, וליף חילול מתרומה. אף מעשר ראשון טובל – אבל איסור זרות לא ליפנין לרבנן. אף על גב דאין היקש למחצה, כיון דלא מצי לאקשוי לגמרי לאסור אף לזרים כמו תרומה. ועוד: דמיסתבר לאוקמי דיקשא אמאי דאסר קרא בדוכתא אחרתא, כמו טבל דילפינן בסמוך מילא תוכל לאכול? ואית ביה לאו, ואתא דיקשא לאתויי נמי מיתה. אבל לאוקמי בה איסורא דלא אשכחן – לא מקשינן. אי מהתם הוה אמינא ללאו – ומדקישא לא הוה שמעינן ללאו ומיתה, אי לאו דאשמעינן לאו מהכא, כדפירשתי. ועוד: דאיצטריך ללא תוכל לאכול למעשר עני דטבילי, ואם תאמר: מנא ליה דטבל מעשר עני במיתה? הא לא אתקש לתרומה! ויש לומר: דשמוא אין בו מיתה. אי נמי, כיון שאין חלוק משאר טבל לענין אחרת – דהא הדין לענין מיתה.

מאי

לכהן

מאי טעמא דרבי עקיבא — לכאורה נראה דרבי מאיר ורבי אלעזר פליגי בפלוגתא דרבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה, דרבי מאיר דלעיל כרבי עקיבא, ותימה: דבפרק "המזכר את הספינה" (נבא בתרא פא.ב.) אמר ריהב ליה לכתן, וכרבי אלעזר בן עזריה, והתם מתירין לה בין לרבי מאיר בין לרבנן? וצריך לומר: דאליבא דרבנן מוקי לה התם כרבי אלעזר בן עזריה, אבל לרבי מאיר אית ליה לאוקומי בתר דקנסינהו עזרא, דלכולי עלמא לכתן, ואפילו למאן דאמר קנסא לעניינ — יכול ליתן לכתן עני. **מי** שיכול לאוכלו בכל מקום — ואם תאמר: לרבי מאיר דאוסר לזרים, מאי טעמא דמעשר ללוי ולא לכתן? ולא מצד דרש כרבי עקיבא מי שיכול לאוכלו בכל מקום — דמההוא טעמא דאוסר לזרים אסור לאוכלו נמי בטומאת הגוף, ואי אפשר לאוכלו בבית הקברות, ויש לומר: דאף על גב דאוסר לזרים גזירת הכתוב הוא: "ואכלתם אותו בכל מקום".

מפני מה קנסו לזרים במעשר — פירש רבינו יצחק: ולא מציונו בהדיא, אלא מציונו בעורא: "יהיה הכהן בן אהרן עם הלויים במעשר הלויים", ואיכא למימר דרבי קאמר: כשיבאו הלויים לחלוק בבית הגרנות — יבואו עמם הכהנים, וקשה: דלרבי אלעזר בן עזריה דלא שקלי לזים כלל בתר קנסא, אלא כהנים, הא לא משתמע מזההו קרא דהא ליכא למימר שזיו הכהנים עם הלויים לקבל מהם מעשר משלהם, דהא בשלהם לא קנסום, כדמוכח בפרק "הורע" (חולין קלא.ב.). ויש לומר: דלרבי אלעזר בן עזריה לא נמנעו הלויים מכל וכל מליך לבית הגרנות לחלוק במעשר, כדמוכח פרק שני דכתובות (כז.א.) וכל שכן בימי עזרא, שנידון אל פטש הקנס, ולכן נאמר שילך הכהן עם הלויים, ולמאן דאמר: קנסא לעניינ — נקט כהן עם הלויים, משום דשכיחי עניי כהנים טפי, לפי שאין עוסקין במלאכה אלא כהנים בית המקדש, וגם אין להם קרקעות. והוא הדין עניי ישראל, למאן דאמר מעשר מותר לזרים, ודרבי יוסף אומר: דנפקא לן מדכתיב במלאכי: "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר" דבית האוצר הוא הכהן לשבח שתקן עזרא לתת שם תרומת כהנים כדכתיב בעורא (נחמיה ז.) וכן נסוצה לתת שם מעשר — אם כן של כהנים, דהא, וקיימא לן (מגילה טו.א.) מלאכי זה עזרא. ולמאן דאמר: קנסא לעניינ — מצוה לתת לכהנים משום דעניי שכחי בזה, כדפרישית. **מר** סבר קנסא לעניינ — דוקא, ולא לכהנים עשירים, ואליבא דרבי עקיבא פליגי, דלרבי אלעזר בן עזריה דשקלי כהנים מן התורה — אפילו עשירים, בתר דקנסינהו נמי דהוי לכתן ולא ללוי, כדמוכח ב"הורע" (חולין קלא.ב.) ובפרק שני דכתובות (כז.א.) שקלי נמי כהנים עשירים, ולדידהו לא קניס עזרא שזיו עזר. וקנסא לעניינ דקאמר הכא, אין לפרש דוקא לעניי לזים ולא עניי ישראל וכהנים — דאם כן נשתכרו עניי לזים במה שלא עלו. ועוד: דמשמע הכא דאי הוו כהנים בימי טומאתן עניי — הוו שקלי לכולי עלמא, אף על גב דמדאורייתא לרבי עקיבא ללוי ולא לכתן, אלא ודאי, עניי דקאמר — אפילו עניי ישראל וכהנים, ומיזו, למאן דאמר מעשר ראשון אסור לזרים — אין נראה שיתקן לעניי ישראל כדי למכור, דמילתא דאית לדי תקלה לא הוו מתקני רבנן, דאיכא למיחש דלמא אתי למיכיליה, וכדאי גזנא אמרין בפרק שני דכתובות (שם), ונראה דלרבי עקיבא לא הפקיע עזרא בזה הלויים מכל וכל להשוותן לכתן ולעשרת אל עניי ולא עשירים, אלא לזים, בין עניי כהן בין עשירי כהן, וכן נשקיע עזרא במה דוכתן שזיו נטלין בתורת לזיות, דתנן בגיטין (ל.א.) דמלוה מעות את זכרון ואת הלוי להיות מפרשי עליהן, ואיתא בגמרא: ישראל שאמר לכן לך כור מעשר לאבך ביד, ובי"הורע" (חולין קלא.ב.) ובפרק שני דכתובות (כז.א.) פריך התלמוד: מעשר ראשון דלוי הוא! וטעמא: כיון דמעיקרא היה המעשר של לזים לבדם לרבי עקיבא — דין שיקנסו לזים וגם לאחרים עמדם, למר לעניינ ולמר לכהנים, וסתמא בכל דוכתא כרבי עקיבא, ולרבי אלעזר בן עזריה דאמר מדאורייתא אף לכתן — בתר קנסא לכתן דוקא, כדאמר בפרק שני דכתובות, ולדידהו דוקא מעשר ראשון חזקה לכתונה, ולא לרבי עקיבא, תרע, ולמאן דאמר לעניינ — היאך היה חזקה לכתונה? ולרבי אלעזר בן עזריה, מה שבעל יוחנן את הירודי (סוטה מ.ב.) אף על פי שדינו היה לכהנים כמו לזרים — מכל מקום, כיון דנצטוו לתת אף ללזים "כי שבר הוא לכם חלק עבדחתכם" (במדבר יח.), כשמפקיעין אותו מלזים לתת כולו לכהנים — אין זה כמצותו.

ומפני לוי לא מצאתי שם — והא דתנן בקדושין (ט.ט.) עשרה יוחסין עליו מבבל, וקחשיב לזים, וקרא נמי כתיב (עזרא א): "ויקנו ראשי האבות ליהודה ובנימין ויהויה" ואלו לא מצאנו פירש רש"י ב"עשרה יוחסין" דאיתן לזים עליו עמו כדאמר ב"הורע" (חולין קלא.ב.) עמוד וקצו בהזנותיהן, ואמרו: איך נשיר את שיר ציון, ולפי שלא מצא שם ארזים לשיר עמד וקנסם. ואפילו למאן דאמר עיקר שיר בפה — מכל מקום הקפיד, משום דאיכא נמי מצוה בבכלים.

לכתן ולא ללוי — בתמימה, הא ודאי קרא לזים קאמר. **בני צדוק** — וצדוק כהן הוה, וקרא לבניו "הלויים", רבי אלעזר בן עזריה — כהן הוה, כדאמר בברכות (כז.ב.) דהוא עשירי לעזרא. **עקיבא בתרפילו** — משום דרבי עקיבא רעיא דכלבא שבוע הוה, תרפילו — חמת של עזר, ב"שטיינזליץ" בלע"ז, ורועה נותן בה פתו ותולה בצאור. **מפני מה קנסו לזים במעשר** — לאו לעיל קאי, דטעמא דהכא לאו משום קנסא, אלא משום דכהנים נמי לזים איקרו, כדאמרן, אלא דאמר בכמה דוכתין בהתלמוד בתר דקנסינהו עזרא (חולין קלא.ב.) ובמסכת סוטה (מ.ב.) תנן: יוחנן כהן גדול העביר הדיית המעשר, ואמר: מפני שאין מפרשיין אותו כתקן, דרחמנא אמר יחבה ללזים ואנן יחבינן לכהנים, והכא נקט לה משום דקבעי למיפרך עלה מהא דרבי עקיבא, דאחרתיה לפתחא לבי קברי, אלא רבי עקיבא **מאי טעמא אחרתיה בו** — למאן דאמר קנסא לכהנים קפריין, אם איתא דתקנתא לכהנים הואי — מי הוה מהדר רבי עקיבא לפתחא לבי קברי? נהי נמי דקרא בלזים כתיב, ומיזו רבי עקיבא לבתר דקנסינהו עזרא הוה, ושזורים הרבים בראשיכם — דהיינו ישראל, שהם רבים מלזים, **משנה** ניסת ללוי — אחר שילדה מכהן, **תאכל במעשר** — ולא בתרומה, דהדר הוה זרה, מת ולא הימנו בן תאכל במעשר — בשביל בנה, והאי בן פסיל לה בתרומה, שהרי יש לה זרע מן הור, ובתיב (ויקרא כב.) "זרע אין לה ושבה", ודרי יש לה זרע, ואף על גב דקרא בבית כהן כתיב — מרבין מיניה בגמרא נמי בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן, וניסת לזר ומת, שחזרת ואוכלת בשביל בנה, הלכך, כי היכי דבת כהן כי אית לה זרע מישראל לא חדרה, בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן, נמי, כי אית לה זרע בין מלוי או מישראל — לא חדרה אוכלת בשביל בנה כהן, **בת**

אלא למאן דאמר לכהנים — אמאי אהדרתיה לפתחא לבי קברי? **הכי קאמר ליה: אי דקא אתית בתורת קנסא** — אית לך, ואי קא אתית בתורת חלוקה — לית לך, **ומפני לן דלא סליקו בימי עזרא** — דכתיב: "ואקבעם אל הנחר הכא על אהיו ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומפני לוי לא מצאתי שם", אמר רב חסדא: בתתלה לא היו מעמידים שזורים אלא מן הלזים, שצאמר: "שזורים הלזים לפניכם", עכשיו אין מעמידין שזורים אלא מישראל, שצאמר: "שזורים הרבים בראשיכם". **משנה** בת ישראל שניסת לכהן, תאכל בתרומה, מת, ולזה הימנו בן, תאכל בתרומה, ניסת ללוי, תאכל במעשר, מת, ולזה הימנו בן, תאכל במעשר, ניסת לישראל, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, מת, ולזה הימנו בן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, מת בנה מלוי, תאכל בתרומה, מת בנה מכהן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.

בת

מערער ראשון ניתן לכהן. מקשה הגמרא: דווקא לכהן ולא ללוי, והרי לוי בודאי יכול לקבלו כמו שמפורש בתורה. מתרצת הגמרא: אימא – יש לך לומר שכוונת רבי אלעזר בן עזריה היא שמעשר ראשון ניתן אף לכהן.

מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי עקיבא שמעשר ראשון ניתן רק ללוי. דכתבי (במדבר יח כו) ואל תלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, הרי שכללום קא משתעי קרא – הפסוק מדבר, שהם יקבלו את המעשרות ולא הכהנים. מבררת הגמרא: ואידך, כלומר רבי אלעזר בן עזריה כיצד הוא מבאר פסוק זה. משיבה הגמרא: הוא סובר בדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות בספרי הקודש, נקראו הכהנים ליום, וזה המובא להלן הוא אחר מהם, שנאמר (יחזקאל מד טו) והכהנים תלויים בני צדוק, צדוק כהן היה וממנה את בניו בשם לויים. וכמו כן 'לויים' האמור בענין קבלת מעשר ראשון, כולל גם כהנים.

שואלת הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא דרש את הפסוק גם על כהנים. משיבה הגמרא: קמא לא מצית אמרת שהכהנים בכלל הלויים, משום דכתבי במעשר ראשון (במדבר יח לא) ואכלתם אותו בכל מקום, ומשמע שמקבלו מי שיכול לאוכלו בכל מקום, אפילו בבית הקברות, ואם כהן שאין יכול לאוכלו בבית הקברות, מפני איסור טומאה למתים. מבארת הגמרא: ואידך – ורבי אלעזר בן עזריה סובר, שכוונת הפסוק ללמדנו שמה שאמר הכתוב שיכול לאוכלו כל היקא דבעי, הכוונה דלא בעי חומה – שניתן לאכול את המעשר בכל מקום אף מחוץ לחומות ירושלים, ואי אכיל ליה בטומאת הגוף לא לך – וכן מלמדנו הכתוב שבכל מקום שנמצא שם הכהן או הלוי אפילו במקום שנטמא בו, כגון בבית הקברות, רשאי לאכול שם מעשר ראשון בטומאת הגוף.

הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה: התיא גינתא – מעשה באותה גינה דהיה שקלי ו-לוקחן רבי אלעזר בן עזריה מעשר ראשון מינה, והוא היה כהן, ונהג כשיטתו שמעשר ראשון ניתן אף לכהן. לגינה היו שני פתחים, אחד פתוח למקום טומאה ובית קברות ואחד פתוח למקום טהרה. אל רבי עקיבא אהדריה לפתחא לבי קברי – סגר את הפתח הפונה למקום טהרה ופתח את זה הפונה לבית הקברות. כוונתו היתה שרבי אלעזר בן עזריה שהיה כהן לא יוכל לבא לקחת את המעשר. כשנודע הדבר לרבי אלעזר בן עזריה, כעס ואמר, עקיבא בתרמילו – חמת של עור שרועה צאן מניח בו את פיתו, כלומר עקיבא שהיה רועה צאן של כלבא שבו עשה מה שעשה, ואמא חיי – אבל אני אחיה גם בלי שאטול את המעשר הזה כיון שעשיר אני. בכמה מקומות בש"ס נאמר שעזרא הסופר קנס את הלויים בענין מעשר ראשון, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה כדי להקשות מהמעשה של רבי עקיבא על אחד מהם: איתמר, מפני מה קנסו לויים במעשר שלא לתת להם, פליגי בה רבי יונתן וסבאי, חד אמר, משום שלא עלו מבבל לארץ ישראל בימי עזרא, וחד אמר, כדי שישמכו בהנים עליו בימי טומאתו שאז אינם יכולים לאכול תרומה, ותיקון שיתנו להם מעשר ראשון.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שטעם הגזירה היה משום שלא עלו, מובן שמשום הכי קנסיהו מפני שלא נהגו כדווגן, אלא למאן דאמר כדי שישמכו עליו בהנים בימי טומאתו, קשה, וכי משום בהנים שאינם יכולים לאכול תרומה בימי טומאתם, קנסיהו ללויים שיפסידו את חלקם במעשר ראשון.

מתרצת הגמרא: אלא כולי עלמא מודים שטעם הקנסא היה משום שלא עלו בימי עזרא, והכא כהא קמיפלגי, מר סבר קנסא לעניינים – האומר שקנסו את הלויים מפני שלא עלו מבבל, סבר שתקנו לתת את המעשר לעניים. ומר סבר – והחולק עליו סובר שהבהנים בימי טומאתו עניים ניהו, ולכן גם כהן עשיר ושמקבל כמות גדולה של תרומה) רשאי ליטול מעשר ראשון כדי שיהיה לו מה לאכול בימי טומאתו.

מקשה הגמרא: (בשלמא למאן דאמר קנסא לעניינים משום הכי אהדריה רבי עקיבא לפתחא לבי קברי, כדי שרבי אלעזר שהיה עשיר לא יטול את המעשר, אלא למאן דאמר קנסא לכהנים אמאי אהדריה לפתחא לבי קברי) ומנע מרבי אלעזר בן עזריה ליטול מעשר, והלא היה כהן ורשאי לקבל מעשר ראשון.

מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, אי דקא אתית בתורת קנסא – אם כוונתך ליטול מעשר ראשון מחמת הקנס שקנסו את הלויים, אית לך – יש לך רשות ליטול את המעשר, שהרי כשאתה לוקח בתורת קנס, אתה נעשה שליח של הלויים לקבלת המעשר, ואי קא אתית בתורת חלוקה – אולם אם כוונתך ליטול את המעשר מדין חלוקה, כלומר מדין תורה, לית לך – אין אתה רשאי ליטול את המעשר ראשון, כיון שאינך נעשה שלוחם ומדין תורה המעשר ניתן רק ללויים.

מבררת הגמרא: ומאן לן דלא סליקו – שלא עלו הלויים לארץ ישראל בימי עזרא. משיבה הגמרא: דכתבי (עזרא ח א, טו), ואלה ראשי אבותיהם והתחשם העלים עמי במלכות ארתחששתא המלך מבבל, ואקצצם אל חנהר קמא אל אהוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים, ומפני לו לא מצאתי שם.

הגמרא מביאה ענין נוסף בו ירדו הלויים מגדולתם: אמר רב חפדא, בתחלה לא היו מעמידים שוטרים הכופים את העם לצית לדברי בית דין, אלא מן הלויים, שנאמר (דברי הימים ב' יט יא) ושוטרים תלויים לפניכם. אבל עכשיו, אין מעמידין שוטרים אלא משראלי, שנאמר ושוטרים תרבים בראשכם – ולמדים מתיבת 'הרבים' שהשוטרים מישראל הם, שהם מרובים מן הלויים.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהלכות בת ישראל שניסת לכהן ובת כהן שניסת לישראל לענין אכילת תרומה: בת ישראל שניסת לכהן, תאכל בתריומה לפי שהיא קנינו של הבעל. מת בעלה הכהן ויש לה הימנו בן, תאכל בתריומה מחמת בנה הכהן. חזרה האשה וניסת ללוי, תאכל במעשר ראשון מחמת בעלה, אבל בתרומה לא תאכל, משום שבעלה הלוי אסור באכילת תרומה ופוסל גם אותה. מת בעלה הלוי, וליה הימנו בן, תאכל במעשר מחמת בנה הלוי, ולא בתרומה, משום שאף הוא פוסל אותה מלאכול בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת לישראל, לא תאכל לא בתריומה משום בנה מבעלה הלוי וכן מחמת בעלה הישראל, ולא במעשר אף שיש לה בן מהלוי, לפי שבעלה הישראל פוסלה מלאכול מעשר כשיטת רבי מאיר שמעשר ראשון אסור לזרים. מת הישראל, וליה הימנו בן, לא תאכל לא בתריומה ולא במעשר, שבנה הישראל ממשוך לפוסלה. מת בנה שנולד לה משראלי, תחזור ותאכל במעשר מחמת בנה מבעלה הלוי. מת גם בנה מהלוי, תחזור ותאכל בתריומה מחמת בנה מבעלה הכהן. מת בנה מהלוי, חזרים וחלים עליה דיני ישראלית ולא תאכל לא בתריומה ולא במעשר.

תירגמו ענייני חסידות בכמה שפות, כדי שיוכלו הדברים להגיע לכל אחד ואחד ולכל אחת ואחת.

משיחת יום ב' דהג השבועות, ה'תשכ"ז

תורת החסידות, פנימיות התורה, תגיע לכולם, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציץ" ו"שואב מימיו".

משיחת יום ב' דהג השבועות, ה'תשכ"ז

הבעל יכולים להפיר את נדריה. ויש לתמוה מה תלמוד לומר – מה
מלמדנו הכתוב, והלא היא מוצאה מכלל רשות האב בעת נישואיה
ופשוט הדבר שהוא אינו מפר נדריה. והיא מוצאה גם מכלל רשות
הבעל לאחר שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, ופשוט שגם הוא אינו
מפר את נדריה. אלא צריך את הפסוק לאופן זה, הרי שמסר האב
את בתו הנערה המאורסת לשלוחי הבעל להשיאה לו, או שמסר
אותה לשלוחי האב לשלוחי הבעל, ונתארמלה או נתגרשה בדרך
בטרים הגיעה לרשות הבעל. לולא הפסוק אינו יודע היאך אני
קורא בה, כלומר לאיזו רשות היא שייכת לענין הפרת נדרים, האם
לאחר המסירה היא נחשבת עדיין בבית אביה של זו ואביה מפר
נדריה, או שעל ידי המסירה היא שייכת לבית בעלה של זו. אלא
בא הכתוב לומר לה, שבמסירה לשלוחי הבעל נדריה יקומו
עליה, דהיינו שהיא יוצאת מרשות האב ונכנסת לבית בעלה,
וכשמת או גירשה אינה חוזרת לרשות אביה, שפיון שציאה שעה
אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפיר. מוכח מדברי התנא דר
רבי ישמעאל שהנישאת לבעל ומת, פשוט הדבר שאף נערה אינה
חוזרת לרשות בית אביה לענין הפרת נדרים, ואם כן אין צורך
ללמוד זאת מיתור תיבת 'מלחם', ולכן דרשו מתיבת 'מלחם'
שאינה חוזרת לחזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור נוסף שבת כהן אינה חוזרת לחזה ושוק: רב
ספרא אמר, נאמר (ויקרא כב יג) 'מלחם אביה תאכל', ומשמע שחזרת
דווקא ללחם דהיינו לתרומה, ולא לכפר של חזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור אחר: רב ספא אמר, נאמר (שם) 'מלחם אביה
תאכל', ומשמע שחזרת ללחם הקניני לאביה – שהוא קנינו של
אביה וממונו, פרוץ לחזה ושוק שהם שירי קרבנות דמשלחן גבוה
קא יכו – שהם מתנות הניתנות לכהנים משולחן המלך ואינם ממון
כהנים.
הגמרא מביאה מקור נוסף: ורבא אמר, נאמר (ויקרא יד) 'ואת חזה
התנופה ואת שוק התרומה תאכלו וגו' אתה וקניך וקנייתך אתך',
ויש לדייק מתיבת 'אתך', שדווקא במון ששבתותיך היו כל העת
אתך ולא כשנישאו לזרים.
הגמרא מביאה אופן שאשה חוזרת לאכול בחזה ושוק: אמר רב
אדא בר אבהו, תנא – שנינו בברייתא, כשהיא ו-בת כהן חוזרת
לבית אביה לאחר שנישאת לזר ומת או גירשה ואין לה בן ממנו,
חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק. אבל בת ישראל שנישאה
לכהן ומת ויש לה ממנו בן ונישאת לישראל ומת ואין לה ממנו בן,
וחוזרת לאכול בתרומה בשני בנה מהכהן, חוזרת אף לחזה ושוק.
הגמרא מקשה על דאין השני בברייתא: אלא רב מרדכי אמר
לשמועאל וזו קמיה דרב אשי, אמר לו רב אשי בתמייה, והלא מצינא
קא מרדכי – מהיכן נלמד עיקר דין זה שבת ישראל שאוכלת
תרומה מחמת בנה הכהן ונפסלה בנישואיה עם זר, כשהיא יוצאת
מהזר, חוזרת לאכילת תרומה מחמת בנה, מדרשת 'ובת' בפסוק
'ובת כהן' וגו' שעוסק בחזרת בת כהן לבית אביה, ואם כן מי צריף
לה מינה – וכי יתכן שבת ישראל האוכלת מחמת בנה הכהן שדינה
נלמד מריבוי תהיה עדיפה מבית כהן שאוכלת מחמת אביה.
מתרצת הגמרא: הנה פתיבי מיעושי – בבית כהן החוזרת לבית
אביה נאמרו כל המיעושים שהובאו לעיל שמהם למדים שאינה
חוזרת לחזה ושוק, אבל הקא – בבית ישראל החוזרת לאכול
בשביל בנה, לא פתיבי מיעושי, ולכן חוזרת גם לחזה ושוק.
שנינו במשנה: בת כהן שניסת לישראל וכו', לא תאכל בתרומה,
מת ולא הימנו בן לא תאכל בתרומה וכו', מת בנה מישראל חוזרת
לבית אביה, ועל זו נאמר (ויקרא כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל.
מביאה הגמרא שני אופנים שאף שאין לה זרע אינה חוזרת לבית
אביה: תנו רבנן, ממה שנאמר (שם) 'ושבה אל בית אביה' דרשו פרוץ
לשמועת רבם – אם זקוקה ליבום על ידי אחי המת, אינה חוזרת
לאכול תרומה מחמת אביה, לפי שלא מתקיים בה הפסוק 'ושבה'
אל בית אביה, שהרי היא קשורה ביבם. וממה שנאמר (שם)
'כנעוריה' דרשו פרוץ למעופרת. כלומר, היא ריקנית כבימי

בת כהן שניסת לישראל לא תאכל בתרומה, לפי שבעלה הזר
פוסלה מלאכול בתרומה. מת בעלה הישראל וזה הימנו בן, עדיין
לא תאכל בתרומה, מפני שגם בנה הזר פוסל אותה מלאכול
בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת ללוי, תאכל במעשר מחמת
בעלה. מת הלוי וזה הימנו בן, תאכל במעשר אבל לא בתרומה לפי
שבנה פוסלה. חזרה אותה אשה וניסת לבית כהן, תאכל בתרומה
מחמת בעלה אף שיש לה בנים זרים מבעליה הקודמים. מת הכהן,
וזה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה, מפני שבנה הכהן מאכיל
את אמו בתרומה. מת בנה שנוול לה מכהן לא תאכל בתרומה,
אבל במעשר היא מותרת מחמת בנה מבעלה הלוי. מת בנה מלוי
לא תאכל במעשר, לפי שבנה שנשאר לה מהישראל פוסלה
מאכילת מעשר. מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה ואוכלת
בתרומה, ועל זו נאמר (ויקרא כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל.

גמרא

שנינו במשנה שבת ישראל שהיתה נשואה לכהן ויש לה בן ממנו,
ואחר שמת בעלה נישאת ללוי, כאשר הלוי מת והשאר אחריו בן,
אוכלת במעשר מחמת הבן אבל לא בתרומה. והוסיפה המשנה:
מת בנה מלוי תאכל בתרומה מחמת בנה מהכהן. שואלת הגמרא:
הדרגא אכלה משום בנה, מלוי – בת ישראל שהותרה באכילת
תרומה מחמת בנה שנוול לה מכהן, ונפסלה מתרומה כשנישאה
ללוי, מנין לנו שבמותו חוזרת לאכול תרומה, מחמת בנה הכהן.
משיבה הגמרא: אמר רבי אבא אמר רב, 'בת' 'ובת'. כלומר, נאמר
בפסוק (שם) 'ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו' ושבה אל בית
אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל, מיתור האות וא' במלת 'ובת'
למדים שגם בת ישראל שאכלה תרומה מחמת בנה הכהן, ונפסלה
כשנישאה לזר, במות הזר חוזרת לאכול מחמת בנה הכהן.
מבררת הגמרא: פסאן – כמו איזה תנא סוברת משנתנו שלומדת
הלכה מיתור האות וא', האם פרוץ עקבא דדריש גוי – שדורש
אותיות וא' יתירות שבתורה, ולא כחכמים שאינם דורשים יתור
אותיות וא'. משיבה הגמרא: אפילו תימא רבנן, פולא – כל התיבה
'ובת', קרא יתירא הוא, ותיבה שלימה מיתורת גג חכמים מודים
שיש לדורשה.
תנו רבנן, בת כהן שנישאת לזר, כשהיא חוזרת לבית אביה אחר
שהתאלמנה או התגרשה, חוזרת לאכילת תרומה, ואינה חוזרת
לאכילת חזה ושוק הניתנים לכהנים מקרבנות קדשים קלים.
הגמרא מבארת מהיכן למדים דין זה: אמר רב חסדא אמר רבניא
בר שילא, מאי קרא, שנאמר (שם כב יג) 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר'
היא בתרומת הקדשים לא תאכל, 'תרומה' מלשון 'הרמה', והיינו
שכפופים מן הקדשים, דהיינו חזה ושוק המורמים מבשר הקדשים,
אם נישאה לאיש זר לא תאכל מהם לעולם, אף כאשר תחזור
לבית אביה.
הגמרא מביאה מקור נוסף: רב נחמן אמר בשם רבה בר אבהו,
למדים דין זה מהפסוק (שם כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל, 'לחם' משמעותו כל סוגי המאכלים, ויש
לדייק 'מלחם' ולא כל לחם, והיינו פרוץ לחזה ושוק, שאינה אוכלת
מהם.
מקשה הגמרא על דרשת רבה בר אבהו: מתקנה לה רמי בר חמא,
מנין לך שתיבת 'מלחם' באה למעט חזה ושוק, אימא פרוץ להפית
נדרים, שנערה שנישאה ומת בעלה או גירשה וחזרה לבית אביה
ונדרה שלא תהנה מלחמו, אף שלגבי אכילת תרומה בבית כהן
חוזרת לרשות אביה, לענין הפרת נדרים אינה חוזרת לרשות
אביה, ואין הוא יכול להחריט את נדרה.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, פרוץ פסקה ו-פסק את הדיון תנא דבי
רבי ישימאל כדבר פשוט ואין צורך בדרשה מיוחדת על כך,
שאין האב מפר נדרי בתו הנערה שנתאלמנה או נתגרשה ולא
חילק בין בת ישראל לבין בת כהן. דהנה דבי רבי ישימאל, נאמר
בפסוק (במדבר ל ט) 'ונדר אלמנה וגרושה וגו' יקום עליה ואין האב או

יבמות. פרק תשיעי – יש מותרות דף פז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
 רמז תוספות

1 **ב**ת כהן שניט לִישְׂרָאֵל לֹא תֹאכַל בְּתִירוּמָה — דפסיל לה. (ב) מדקאמר רחמנא: "זורע
 2 אין לה ושבחה" מכלל דבחי בעלה לא אכלה. מת בנה מבנה לא תאכל בתרומה —
 3 דפסיל לה לוי.
 4 **ג**מרא דהדרא אכלה משום בנה — דקתני מתניתין גבי בת ישראל: מת בנה מלוי —
 5 תאכל בתרומה בשביל בנה. מנלן —

6 דורה האוכלת בשביל בנה, וניסת לזר, ומת,
 7 שחזורת וגורשה. בת זבת — "זבת כהן כי תהיה
 8 אלמנה וגרושה" (ויקרא כב). כרבי עקיבא
 9 דרדיש ווי — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
 10 נא, ב), אמר לו רבי עקיבא: שמעאל אחי, "בת"
 11 "זבת" אני דורש. כוליה קרא זבת ויתרא הוא —
 12 דכתיב לעיל מיניה: "זבת כהן כי תהיה לאיש
 13 זר", וסמך ליה: "זבת כהן כי תהיה אלמנה",
 14 וזמינא למיכתב וכי תהיה אלמנה וגרושה, ואט
 15 ידענא דבבת כהן משתעי, דהא מינה סליק.
 16 כשהיא חוזרת בו' — אקרא קאי: "זבת כהן כי
 17 תהיה אלמנה וגרושה זורע אין לה" כשהיא
 18 חוזרת לבית אביה — חוזרת לתרומה בו', אבל
 19 אוכלת בשביל בנה דמתניתין — חוזרת אף
 20 לחוזה ושוק. כדאמר לקמן. במורם מן הקדשים
 21 — חוזה ושוק. מדורה מצו למכתב "בקדשים",
 22 וכתב "בתרומת" — למורם הוא דאתא, והאי
 23 "לא תאכל" — לעולם הוא. ולא תימא ביושבת
 24 תחת בעלה ישראל, כדמשמע קרא: "זבת כהן
 25 כי תהיה לאיש זר" בו', דהא אוקימנא להאי
 26 קרא בפרק "אלמנה" (יבמות סח, א) בבעלה
 27 לפסול לה, כגון נתן וממזר וחלל שפסיל
 28 עולמית. וכחנת דמנסבא לזר דלא אכלה —
 29 מ'ושבה אל בית אביה' ילפנן, מכלל דמעיקרא
 30 לא אכלה. ומילתיה דרב חסדא מ'בתרומת'
 31 נפקא. דאם כן בדולה קרא לבעלה לפסול לה
 32 אתא — ליכתוב בקדשים לא תאכל, מאי
 33 "בתרומת"? שמע מינה הכי קאמר: ש'ך ארתת
 34 שאוכלת בקדשים, כגון תרומה, ואינה אוכלת
 35 במורם, ואי זו זו חזרת, דסמך לה "זבת כהן
 36 כי תהיה אלמנה" וחכי תריצנא להא מילתא
 37 בפרק "אלמנה" (יבמות סח, ב). מלחם ולא כל
 38 לחם פרט לחוזה ושוק — והאי "לחם" — כל
 39 מאכל משמע, דכתיבי (ניאל ה') "בלשצר
 40 מלכא עבד לחם רב", וליכך איצטריך מיעוטי.
 41 ואימא פרט להפרת נדרים — ולא תימא, כי
 42 היכי דלענין תרומה הדרא למילתא קמייתא.
 43 תיחדר נמי לענין נדרים. מוצאה מכלל אב' בו'
 44 — ומי יפר לה. בית אביה של זו — והואיל ולא
 45 יצתה לגמרי, ויכול האב להפר. או בית בעלה
 46 של זו — והרי היא נשארה אלמנה ואין האב
 47 מפר, לכך יצא מקרא הוזה לומר לך: כיון שיצתה
 48 בו'. תרומה היא קנויה לכהנים, שאינה שירי
 49 שלחן מלך, אבל שירי קדשים — הרי הן
 50 כמשאת מאת פני אלהים, שחן שירי שלחנו.
 51 כשהיא חוזרת — בת כהן, אבל בת ישראל
 52 החוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה, כגון לילה
 53 מכזון וניסת לישראל אמת — חוזרת אף לחוזה
 54 ושוק, דגבי בת כהן כתיבי מיעוטי. פרט לשומרת
 55 יבם — שאינה חוזרת לבית אביה, דהא אנדא
 56 ביה. כנעוריה — בזמן שהיא ריקנית, כעין
 57 נעוריה, פרט למעוברת. וחלא דין הוא — ולמה לי קרא? ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן שני — ניסת לאחר וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, צריכה ייבום,
 58 ולא פטרה ולד שיש לה מן הראשון. עשה עובר כולד — שאם היתה מעוברת פטורה, דכתיב (דברים כה): "כן אין לך" — עיין עליו בכל עניינים. מקום שעשה ולד בו' — בת כהן
 59 שניט לישראל, וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב: "זורע אין לה", והרי יש לה. לענין ייבום שהרי עשה מתים
 60 בחיים — מת בעלה ואחר כך מת בנה, הרי הוא בחי, ואינה חוזרת להתייבם, כדאמזן בשמעתין: "דרכיה דרכי נועם". לענין תרומה שלא עשה מתים בחיים — בת כהן שילדה מישראל,
 61 ומת בעלה, ואחר כך בנה — חוזרת לבית אביה, וכולוה נפקי מקראי בשמעתין. ואיצטריך למכתב כנעוריה — למעוטי מעוברת, ואיצטריך למיכתב "זורע אין לה" למעוטי יש לה ולד
 62 ילוד.

בת כהן שְׁנִיטָה לִישְׂרָאֵל, לֹא תֹאכַל בְּתִירוּמָה. מֵת,
 וְלֹא הֵימְנוּ בּוֹ, לֹא תֹאכַל בְּתִירוּמָה. יָנִיט לָלוּי, תֹּאכַל
 בְּמַעֲשֵׂר. מֵת, וְלֹא הֵימְנוּ בּוֹ, תֹּאכַל בְּמַעֲשֵׂר. יָנִיט
 לָכֹהֵן, תֹּאכַל בְּתִירוּמָה. מֵת, וְלֹא הֵימְנוּ בּוֹ, תֹּאכַל
 בְּתִירוּמָה. מֵת בְּנֶה מִכֹּהֵן, לֹא תֹאכַל בְּתִירוּמָה. מֵת
 בְּנֶה מְלוֹי, לֹא תֹאכַל בְּמַעֲשֵׂר. מֵת בְּנֶה מִיִּשְׂרָאֵל,
 חֹזֶרֶת לְבֵית אָבִיהָ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְשָׁבָה אֶל בֵּית
 אָבִיהָ בְּנִעוּרֶיהָ מִלְחָם אָבִיהָ תֹּאכַל". **ג**מרא **"מ**ת
 בְּנֶה מְלוֹי תֹּאכַל בְּתִירוּמָה", דְּהִדְרָא אֲכִלָּה מִשּׁוּם
 בְּנֶה מְלוֹי? אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רַב: "בֵּת" ו"בֵּת".
 כִּמְאֵן - פֶּרְשִׁי עֲקִיבָא דְּדִרְשִׁי וְיִי? אָפִילוּ תִּימָא רַבְנָן,
 פּוֹלָא "בֵּת" קָרָא וְיִתְרָא הוּא. תִּנּוּ רַבְנָן: כִּשְׁהִיא
 חֹזֶרֶת - חֹזֶרֶת לְתִירוּמָה, וְאִינָה חֹזֶרֶת לְחֻזָּה וְשׁוֹק.
 אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר רַבִּינָא בַּר שִׁלָּא: מָאִי קָרָא
 - "הִיא בְּתִירוּמָה הַקִּדְּשִׁים לֹא תֹאכַל" - בְּמִמּוֹרָם מִן
 הַקִּדְּשִׁים לֹא תֹאכַל. רַב נְחֻמָּן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהֵ:
 "מִלְחָם" - וְלֹא כָּל לֶחֶם, פֶּרֶט לְחֻזָּה וְשׁוֹק. מִתְקִיף
 לָהּ רַמִּי בַּר חֲמָא: אִימָא פֶּרֶט לְהַפְרָת נְדָרִים! אָמַר
 רַבָּא: כֶּכֶר פֶּסְקָה תֵּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. דִּתְנָא דְּבִי
 רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: "וְנִדְרָא אֲלֻמְנָה וְגִרוּשָׁה יָקוּם עָלֶיהָ" מַה
 תִּלְמִיד לֹמֵר? וְהִלָּא מוֹצָאָה מִכָּלֵל אֵב וּמוֹצָאָה מִכָּלֵל
 בַּעַל! אֵלָּא, הֲרִי שְׁמִסָּר הָאֵב לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל, או
 שְׁמִסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאֵב לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל, וְנִתְאַמְרָמְלָה או

ואימא פרט להפרת נדרים — פירש בקונטרס: דלא תימא כי היכי דלענין תרומה הדרא
 למילתא קמייתא הדרא נמי לענין נדרים. ולפי טעם זה היה נראה דפריך אבל
 נשואה, אפילו כנסנה לחופה ונבעלה, דאי נתארמלה — תיחדר למילתא קמייתא. ועל זה
 צריך לומר: הא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל, דמשמע דפשיטא ליה בלא שום דרשה
 שמוצאה מכלל אב ומכלל בעל, ולא הדרא, ולא
 איצטריך ליה קרא אלא למסר האב לשלוחי
 הבעל, דסלקא דעתך דתיחדר משום דאבחי לא
 נשאת. **אלמנה** וגרושה מה תלמוד לומר —
 תימא: דאיצטריך לכדדרשין בפרק בתרא
 נדרים (פח, ב). **היאך** אני קרא — היכא
 דנתארמלה או נתגרשה הוא דאיצטריך קרא,
 שאין האב יכול להפר, דהוה אמינא שתועיל כאן
 חזרה, והאיל ולא היתה כאן יציאה גמורה. אבל
 כל זמן שלא נתארמלה פשיטא דאין יכול להפר,
 מכיון שמסר האב לשלוחי הבעל, בלא האי קרא
 דמ'זנות בית אביה' נפקא בכתובות בפרק
 "נערה" (מת, ב). כדרדשין הנה: פרט לשמסר
 האב לשלוחי הבעל, וגדרים נמי מירצין מוחתם.
התם כתיבי מיעוטי הכא לא כתיבי מיעוטי —
 תימא לרבינו יצחק. כשלמא כלל הנה אמוראי
 דרדש שמסר קראי דכתיב בכו דאין יכול להפר,
 שפיר, דמיעוטי כתיב גבי אביה דוקא. אבל
 לרבינא בר שילא, דרדש מ'זיהא בתרומת
 הקדשים' מאי משמע דהויא בחזרות לבית אביה
 מיירדי ויש לומר: כיון דכתיב רשיה דקרא: "זבת
 איש כהן" — נראה דבחזרות לרשות אביה מיירי.
 ומיחו, קשה למאן דרדש מלחם ולא מבשר,
 דלגבי בנה נמי כתיב: "ילידי ביתו הם יאכלו"
 בלחמ' ודרשין (יבמות טו, א): לילד מאכיל, והוה
 לן למימר: בלחמו ולא בבשרו.

הדרן עלך יש מותרות
 האשה אידי

נתגרשה בדרך — היאך אני קורא בה, בית אביה של זו או בית בעלה של זו? אלא לומר לך:
 בין שיצאה שעה אחת מ'רשות האב שוב אינו יכול להפר. רב ספרא אמר: "מלחם אביה
 תאכל" — לחם ולא בשר. רב פפא אמר: "מלחם אביה תאכל" — לחם הקנני לאביה, פרט
 לחוזה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו. ורבא אמר: "זאת הוזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו
 אתה ובניך ובנתיך אתך" — בזמן שאתך. אמר רב אדא בר אבהו: תנא, כשהיא חוזרת
 לבית אביה — חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחוזה ושוק. בשביל בנה — חוזרת אף לחוזה
 ושוק. אול רב מרדכי אמרה לשמעיתא קמיה דרב אשי. אמר: מהיכא קא מתרבין, מ'בית" —
 מי עדיפא לה מינה? התם כתיבי מיעוטי, הכא לא כתיבי מיעוטי. **"ב**ת כהן שְׁנִיטָה לִישְׂרָאֵל
 וכו'". תננו רבנן: "וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ" - פֶּרֶט לְשׁוֹמְרַת יָבֵם, "בְּנִעוּרֶיהָ" - פֶּרֶט לְמַעֲוִבְרַת.
 וְהִלָּא דִּין הוּא: וּמַה בְּמִקּוּם שְׁלָא עָשָׂה וְלָד מִן הָרָאשׁוֹן כּוֹלָד מִן הַשְּׁנִי לְפֻטְרָה מִן הַיִּיבּוּם -
 עָשָׂה עוֹבֵר כּוֹלָד, מְקוּם שֶׁעָשָׂה וְלָד מִן הָרָאשׁוֹן כּוֹלָד מִן הַשְּׁנִי לְפֻטְרָה מִן הַתִּירוּמָה - אִינוּ
 דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה עוֹבֵר כּוֹלָד? לֹא, מַה לִּי עָשָׂה עוֹבֵר כּוֹלָד, לְעֵנֵן יִיבּוּם, שֶׁהֲרִי עָשָׂה מֵתִים
 כְּחַיִּים, נַעֲשֶׂה עוֹבֵר כּוֹלָד, לְעֵנֵן תִּירוּמָה, שְׁלָא עָשָׂה מֵתִים כְּחַיִּים?! תִּלְמִיד לֹמֵר: "בְּנִעוּרֶיהָ"
 - פֶּרֶט לְמַעֲוִבְרַת. וְאִיצְטְרִיךְ לְמַכְתֵּב מַעֲוִבְרַת וְאִיצְטְרִיךְ לְמַכְתֵּב "זֹרֵעַ אֵין לָהּ", דְּאִי כִּתְבָּ
 רַחֲמֵנָא "זֹרֵעַ אֵין לָהּ" - מַעֲוִבְרַת חַד גּוּפָא וְהִשְׁתָּא תְּרִי גּוּפִי, אֲבָל מַעֲוִבְרַת, דְּמַעֲוִבְרַת חַד
 גּוּפָא וְהִשְׁתָּא חַד גּוּפָא - אִימָא תִּיכּוּל, צְרִיכָא. וְאִי כִּתְבָּ רַחֲמֵנָא מַעֲוִבְרַת, דְּמַעֲוִבְרַת גּוּפָא
 סריקא

נעוריה, פרט למעוברת. וחלא דין הוא — ולמה לי קרא? ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן שני — ניסת לאחר וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, צריכה ייבום,
 ולא פטרה ולד שיש לה מן הראשון. עשה עובר כולד — שאם היתה מעוברת פטורה, דכתיב (דברים כה): "כן אין לך" — עיין עליו בכל עניינים. מקום שעשה ולד בו' — בת כהן
 שניט לישראל, וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב: "זורע אין לה", והרי יש לה. לענין ייבום שהרי עשה מתים
 בחיים — מת בעלה ואחר כך מת בנה, הרי הוא בחי, ואינה חוזרת להתייבם, כדאמזן בשמעתין: "דרכיה דרכי נועם". לענין תרומה שלא עשה מתים בחיים — בת כהן שילדה מישראל,
 ומת בעלה, ואחר כך בנה — חוזרת לבית אביה, וכולוה נפקי מקראי בשמעתין. ואיצטריך למכתב כנעוריה — למעוטי מעוברת, ואיצטריך למיכתב "זורע אין לה" למעוטי יש לה ולד
 ילוד.

האשה

אידי דאיירי לעיל ב"ש מותרות" בפסול תרומה ומעשר, קתני נמי הא פירקא בתריה, דאיירי נמי דבכי. דקתני: היתה בת לוי - נפסלה מן המעשר, בת כהן - מן התרומה.

הולד

ממזר מזה ומזה - אומר רבינו יצחק: דאפילו לאחר שנתן הראשון גט הוי ממזר מן השני, מידי דהוה אראשון, שהולד ממזר ממנו.

מכלל

דרישא ברשות בית דין ובעד אחד, אלמא עד אחד מהימן מנלן - למאי דסלקא דעתך השתא דעד אחד מהימן מדאורייתא, הא דקרי ליה ברשות בית דין - לפי שיש דברים שאין נאמן להם, וצריכה לישאל לבית דין להחריה לינשא על פיו. אבל בשנים - הדבר ידוע שהיא מותרת, ואף על גב דסבור עבשיו דנאמן מן התורה כמו שנים - מכל מקום אסורה לחזור, דבעד אחד הוה לה למידק, אף על פי שהאמינתו תורה. רבי מאיר מחייב - וממשכנים אותו אם אומר שלא להביא. ולא דמי לשאר חייבי חטאות, דניחא להו בכפרה, ולא בעי משכנוי.

ומזה

סריקא והשתא גופא מליא. אבל "זרע אין לה", דמעיקרא גופא סריקא, והשתא גופא סריקא - אימא לא, צריקא. סימין: אמר ליה לא נעשה מעשה"ה במית"ה נעשה"ה ולא נעשה פולד יבם ותרומה יבום ותרומה. סימין). אמר ליה רב יהודה מדאסקרנא לרבא: לא נעשה מתים פתים לענין יבום מקל וחומר: ומה במקום שעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - לא עשה מתים פתים, מקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן הייבום - אינו דין שלא נעשה מתים פתים? תלמוד לומר: "דריקה דרבינו נועם וכל נתיבותיה שלום". ונעשה מתים פתים לענין תרומה - מקל וחומר: ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - אינו דין שנעשה מתים פתים? תלמוד לומר: "זרע אין לה" - והא אין לה. ונעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לענין יבום ותרומה - עשה ולד מן הראשון פולד מן השני - מקום שעשה מתים פתים לענין יבום אינו דין שנעשה ולד מן הראשון פולד מן השני? תלמוד לומר: "בן אין לו" - והא אין לו. ולא נעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לתרומה מקל וחומר: מה במקום שעשה מתים פתים לפוסלה מן הייבום לא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני - מקום שלא עשה מתים פתים לענין תרומה אינו דין שלא נעשה ולד מן הראשון פולד מן השני? תלמוד לומר: "אין לה" - והא יש לה.

הדרן עלך יש מותרות

האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעליך" וניסת, ואחר כך בא בעלה - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, ואין לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה ומזה - תחזיר. והולד ממזר מזה ומזה. ולא זה מה ממוא לה. ולא זה זה זכאים לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה. היתה בת ישראל - נפסלה מן הכהונה, ובת לוי - מן המעשה, ובת כהן - מן התרומה. ואין יורשין של זה יורשין את כתובתה. ואם מתו - אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. רבי יוסי אומר: כתובתה על נכסי בעלה הראשון. רבי אלעזר אומר: הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוסלת צרתה, ואין הולד ממנו ממזר. ואם ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו. ניסת על פי בית דין - תצא, ופסולתה מן הקרבן. לא ניסת על פי בית דין - תצא, ותיכת בקרבן. יפה כח בית דין, שפוסלתה מן הקרבן. חוריה בית דין לינשא, והלכה וקלקלה - תיכת בקרבן, שלא התירוה אלא לינשא. גמרא מדקתני סיפא: "נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו" - שלא ברשות בית דין, אלא בעדים. מכלל דרישא - ברשות בית דין, ובעד אחד, אלמא: עד אחד נאמן. ותנן נמי: הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, ואשה מפי אשה, ואשה מפי עבד ומפי שפחה. אלמא: עד אחד מהימן. ותנן נמי: עד אחד אומר "אכלת חלב", והוא אומר "לא אכלתי" - פטור. מעמא דאמר "לא אכלתי", הא אישתיק - מהימן, אלמא: עד אחד מהימן מדאורייתא. מנא לן? דתניא: "או הודע אליו חטאתו" - ולא שיוודעוהו אחרים. יכול אף על פי שאינו מכחישו? והא פטור - תלמוד לומר: "או הודע אליו" - מכל מקום. היכי דמי? אלימא דאתו תרי ולא קא מכחישו להו - קרא למה לי? אלא לאו - חד, וכי לא קא מכחיש ליה - מהימן, שמע מינה: עד אחד נאמן. ומפואי דמשום דמהימן? דלמא משום דקא שתיק, והשתקה בהודאה דמיא! תרע, דקתני סיפא: אמרו שנים "אכלת חלב", והוא אומר: "לא אכלתי" - פטור. רבי מאיר מחייב. אמר רבי מאיר: קל וחומר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה - לא יביאוהו לידי קרבן הקל? אמרו לו: מה אם ירצה לומר "מוזר הייתי"! רישא

הדרן עלך יש מותרות

סריקא - ריקה, כמו אילן סרק (בבא בתרא כו.ב), ולא נעשה מתים פתים - ותחזור לזיקה אם ימות בנה לאחר זמן. דריקה דרבינו נועם - חו שהיה לה בן ולא נוקקה ליבם, וניסת לשוק ומת בנה - אם תאמר תחלוץ, דרי היא מתנהגה על בעלה. הילכך, על כרחך "בן אין לו" - בשעת מיתה קאמר, דהרי יש לו.

משנה האשה. באו ואמרו לה כו' - בעד אחד, כדדייקנן בגמרא מסיפא. תצא מזה ומזה - כשאר אשת איש שזינתה, דהך לא אנוסה היא. ואף על גב דהימננה רבנן לעד אחד באשה משום עיגונא, טעמא מאי, משום דהיא גופא דייקא עד ידיעה בקשורה ראשון ויבמא, והא דלא דייקא - קנסי לה. וצריכה גט מזה ומזה - אם תרצה להנשא לאחר. וטעמא דבעיא גט משני - מפרש בגמרא. מזונות - ואפילו מזה שלותה ואכלה תחתיו. בלאות - ואפילו שזיקת בגדים שהיו לה לא תוציא משם. והולד ממזר מזה ומזה - אם ילדה משני - ממזר גמור, ואם שוב הוצירה ראשון וילדה לו - הוי ממזר מדבריהם. נפסלה מן הכהונה - משום זונה. מן הפעשר - קנסא. וכן תרומה דרבנן. יורשין כתובתה - בגמרא פריך: כתובה מאי היא. חולצין - אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ, ורבנן גזור דלא לייבם. ואחיו של שני חולץ מדרבנן משום גזירה, שמת יאמרה גירש זה ונשא זה כו', כדמפרש בגמרא (יבמות פח.ב) גבי גט. ביאתה או חליצתה - ארישא פליג, דקתני: "לא מייבמין". ואין הולד ממזר - אם התורה הראשון. ניסת שלא ברשות בית דין - שבאו שני עדים ואמרו: מת בעליך, וניסת מעצמה, שהרי לא היתה צריכה להיתר בית דין. מותרת לחזור לו - דאנוסה היא. ופסולתה מן הקרבן - דיחיד שעשה בהוראת בית דין - פטור. שלא על פי בית דין - אלא בעדים - חייבת קרבן, דשוגגת היא. ואין זה אונס להפטר מן הקרבן, דאיבעי לה לאמנותי. גמרא הא אישתיק מהימן - ולא אמרין: חולץ לעורה קא מייחא. אי נימא תרי - אמרו לו "אכלת חלב". וכי לא מכחיש ליה פתים - אלמא: עד אחד מהימן באיסור הדת, דקא מייחא חטאת אפומיה ומיתאכלא. דאי לא מהימן, היכי מתאכלא? דלמא חולץ בעורה ניתוח ומה אם ירצה לומר מיד הייתי - הרי זה נאמן לפטור עצמו מקרבן, דאין עדים מצו להכחישו בהא. הילכך, אי אמר נמי "לא אכלתי" - עד אחד ומדאפילו בהא - מכלל דרישא "עד אחד אומר אכלת" כו', דדייק מינה: הא אישתיק חייב - דברי הכל היא.

מאי

לכן מהבעל הראשון לפוטרה מן היבום. השיב לו רבא: תלמוד
לומר – מלמדנו הכתוב האמור ביבום 'בן אין לו', שאם אין זרע
למת צריכה להתיבם כדי להקים לו שם, והא אין לו – והרי אין
למת זרע, ולכן אין האשה נפטרת מיבום.
עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ולא נעשה וְלָד מִן
הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לפוסלה מתרומה, ונלמד זאת
מִקָּל וְחוֹמֶר מיבום, ומה בְּמִקּוֹם (יבבום) שְׁעָשָׂה בו הכתוב בנים
מִתִּים בְּחַיִּים לְפֻטְרָה מִן הַיִּבּוּם, ומאידך לא עָשָׂה בו הכתוב וְלָד
מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני, לפוטרה מיבום, נמצא שכן
שמת יש לו יותר כח מבן של בעל ראשון, מִקּוֹם (י-תרומה) שְׁלֹא
עָשָׂה בו הכתוב בנים מִתִּים בְּחַיִּים לְעֵינֵי אכילת תְּרוּמָה, ואין כח
בבן שמת לפוסלה מתרומה, אינו דין שְׁלֹא נעשה בו וְלָד מִן הבעל
הראשון בְּיָלָד מִן השני, ולא יהיה כח לבן מהבעל הראשון לפוסלה
מתרומה. השיב לו רבא: תלמוד לומר 'וְזָרַע אִין לָהּ, וְהָאִין יֵשׁ לָהּ,
ולכן היא נפסלת מאכילת תרומה.

הדרן עלך יש מותרות

פרק עשירי - האשה רבה

הפרק שלפנינו עוסק בדין אשת איש שהיתה סבורה שמת בעלה,
ומחמת כן נישאה לאחר, ולבסוף הוברר שבעלה חי. וכן יבואר בו
דין איש שהיה סבור שמתה אשתו ומחמת כן נשא את אחותה,
ולבסוף הוברר שאשתו חיה ואחותה היתה אסורה עליו. כמו כן
יבואר בפרק זה דיני יבום של יבם קטן.

משנה

הָאִשָּׁה שֶׁחָלַף בְּעָלָהּ לְמִדְיָנִית הֵימָּן, וְכָאִין וְכָאִין לָהּ – בֵּא עַד אֶחָד
ואמר לה מִתְּ בְּעָלֶיהָ, וְנִיפֵית בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין עַל פִּי עֲדוּתוֹ שֶׁל הַעֵד,
אַחֲרֵי כֵּן בֵּא בְּעָלָהּ הַחוּבֵר שֶׁנִּישְׂאוֹהָ לִשְׁנֵי הָיוּ בְּאִיסוֹר, בְּעוֹדָה
אֵשֶׁת אִישׁ. תִּצָּא מִזֶּה וּמִזֶּה – מִבְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן, וּמִזֶּה שֶׁנִּישְׂאוֹהָ,
כְּדִין אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֵלָה בְּאִיסוֹר, שֶׁנֶּאֱסָרָת לִבְעֵלָה וּלְבִעּוּלָה. וְאִם
הִיא רֹצֵחַ לְהַנְשֵׂא אִישׁ אַחֵר, צָרִיכָה גַּם מִזֶּה וּמִזֶּה. וְאִין לָהּ כְּתוּבָה
– מִנָּה אוּ מֵאֵתִים שִׁישׁ לְכָל אִשָּׁה שְׂנוּאָה, אוּ תוֹסֶפֶת כְּתוּבָה
שֶׁהִתְחַיֵּב לָהּ הַבֵּעַל, וְלֹא פִדּוּת – אִם אֵבֶל אֶחָד מֵהֶם פִּירוּת מִנְכָּסִי
הַמְּלוּג שֶׁלֹּא קוֹדֵם שְׁחוּר הָרִאשׁוֹן, אִינוּ חַיִּיב לְהַשִּׁיבָהּ לָהּ, וְלֹא
מִזְוִנֹת – אִין אֶחָד מֵהֶם חַיִּיב לְזוֹנָה, וְלֹא בְּלָאוּ – בְּגִדִים שֶׁהִכְנִיסָה
לְבִעּוּלָה וְנִשְׁחָקוּ וּבָלָה, וְאִם שָׂכַל אִשָּׁה נִטְלָת אוֹתָם בְּשַׁעַת
הַגִּירוּשִׁין, הִיא אֵינָה נִטְלָת אוֹתָם, וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים, אִין
לָהּ תְּבִיעָה לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה – לֹא עַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא עַל הַשֵּׁנִי.
וְאִפְּלוּ אִם כָּבֵר נְטִילָה – תִּפְסָה מַעוֹת בְּשִׁבְלִי אֶחָד מִהַדְּבָרִים
הָאֲמוּרִים לְמַעַלָּה, בֵּין מִזֶּה וּבֵין מִזֶּה, תִּתְּוִיר.
מִבִּיֵּא הַמִּשְׁנָה דִּינִים נֹסְפִים שֶׁנִּסּוּ חֲכָמִים אִשָּׁה זֹה וְהַזֶּה שִׁיּוּלָד
לָהּ הוּא מִמֶּנּוּ, בֵּין אִם יוּלָד מִזֶּה וּבֵין אִם יוּלָד מִזֶּה, שֶׁאִם יוּלָד
מִהָרִאשׁוֹן, שָׂבָא עֲלֶיהָ לֵאמֹר שֶׁנֶּאֱסָרָה עֲלָיו, הוּא מִמּוֹר מִדְּרַבְנָן,
וְאִם יוּלָד מִהַשֵּׁנִי, הוּא מִמּוֹר מִן הַתּוֹרָה. וְאִם הַבֵּעַל הָרִאשׁוֹן
וְהַשֵּׁנִי הֵם כְּהִנִּים, לֹא זֶה וְזֶה מִמֶּנּוּ – אִסוּר לְשִׁנְיָהֶם לְהַטְמִיא
לָהּ כְּשִׁתְּמוֹת.
הַמִּשְׁנָה מוֹנֵה עֵתָה דִּינִים שֶׁהִפְסִידוּ בָּהֶם חֲכָמִים אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל
הַבֵּעַל: וְלֹא זֶה וְזֶה וְכָאִין, לֹא בְּמִצְוַתָּהּ, וְלֹא בְּמִשְׁעָהּ יִיחָד, וְלֹא
בְּהִפְרָת מִדְּרָיָה.
הַמִּשְׁנָה מְשִׁיבָה לְהִבִּיא אֶת הַדִּינִים שֶׁל אִשָּׁה זֹה: הִיתָה בֵּית יִשְׂרָאֵל,
נִפְסְלָה מִן הַכְּהוּנָה – אִסוּרָה לְהִנְשֵׂא לְבָחָן, כְּדִין זִוְנָה. וְאִם הִיתָה
בֵּית לְוִי, נִפְסְלָה מִן הַמַּעֲשֵׂה, וְכֵן בָּהֶן נִפְסְלָת מִן הַתְּרוּמָה. וְאִין יוֹרְשִׁין
שֶׁל זֶה וְיוֹרְשִׁין שֶׁל זֶה יוֹרְשִׁין אֶת כְּתוּבָתָהּ. וְאִם מִתּוֹ הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי
בְּלֹא בָנִים, אֲחִיו שֶׁל זֶה וְאֲחִיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין לָהּ, וְלֹא מִיִּבְמִין, אֲחִיו
שֶׁל הָרִאשׁוֹן חוֹלֵץ לָהּ כְּדִינוֹ מִדְּאִרְיִיתָא, אֲבָל אִינוּ מֵיִיבֵם מִשּׁוּם
שֶׁנִּסּוּהוּ חֲכָמִים, וְאִם אֲחִיו שֶׁל הַשֵּׁנִי חוֹלֵץ לָהּ מִתְּקַנָּת חֲכָמִים,
אֲבָל אִינוּ מֵיִיבֵם אוֹתָהּ, שֶׁהִרִי אֵינָה אִשָּׁת אֲחִיו.

סְרִיקָא (רִיקָא) וְהִשְׁתָּא שְׁהִיא מְעוּבְרַת גּוֹפָא מְלֵיא – הַגּוֹף מְלֵא, וְיֵשׁ
לָהּ יוֹתֵר קֶשֶׁר לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם שֶׁהַעוּבֵר שִׁיקְרָא בְּעֵתִיד
זֶרַע יִשְׂרָאֵל נִמְצָא בְּגוּפָהּ, אֲכָל אֶת הַנִּלְמָד מִהַפְסוֹק 'וְזָרַע אִין לָהּ',
הַדִּינוֹ כְּאִשּׁוֹר יֵשׁ לָהּ וְלָד, דְּמַעֲרִיקָא גּוֹפָא סְרִיקָא וְהִשְׁתָּא גּוֹפָא
סְרִיקָא, וְאִין לָהּ שְׁיִיכוּת כָּל כָּךְ עִם הוֹלָד שֶׁתִּחַשֵּׁב בְּגִלְלוֹ כְּקִשּׁוּרָה
לְמִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל, וְאִיֵּא לֹא תִפְסַל מִלֵּאכּוּל בְּתִרּוּמָהּ, צָרִיכָא – לְכֵן
צָרִיךְ אֶת הַפְּסוֹק 'וְזָרַע אִין לָהּ' לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לָהּ וְלָד מִיִּשְׂרָאֵל
אֵינָה חוֹזֶרֶת לְבֵית אֲבִיהָ.
הַבְּרִייתָא שֶׁהוּבָאָה לְעִיל (ע"א) הִזְכִּירָה שְׁבִיבּוּם עֲשָׂה וְלָד מִת כַּחַי
וּבְתִרּוּמָה לֹא עֲשָׂה מִת כַּחַי, וְכֵן הִזְכִּירָה שְׁבִיבּוּם לֹא עֲשָׂה וְלָד מִן
הָרִאשׁוֹן כּוֹלָד מִן הַשֵּׁנִי וּבְתִרּוּמָה עֲשָׂה. הַגְּמָרָא שׁוֹאֵלֶת עַל דִּינֵים
אֵלּוּ, וְתַחֲלִילָה נִתְּנָת סִימָן לְשִׁאֲלוֹת הַגִּירוּנוֹת לְהֵלֵךְ: סִימָן (אִמֵּר)
לִי (לֹא נַעֲשֶׂה) (מַעֲשֶׂה) (וְנַעֲשֶׂה) בְּמִיתָה, נַעֲשֶׂה וְלֹא נַעֲשֶׂה
בְּיָלָד, (יִבֵּם) (יָבֵם) (יָבִים) וְתִרּוּמָה, יָבִים וְתִרּוּמָה, סִימָן.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: אֲמַר לִי רַב יְהוֹדָה מְדַאֲסַקְרָתָא לְרָבָא, לֹא נַעֲשֶׂה
בְּנִים מִתִּים בְּחַיִּים לְעֵינֵי יָבִים – שֶׁאִם בְּשַׁעַת מִיתָה הִיָּה לְבַעַל בֵּן
וְלֹא הִיָּתָה זָקוּקָה אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן מִת הַבֵּן, יֵשׁ לָנוּ לֹמֵר
שֶׁלֹּא יִחַשֵּׁב כַּחַי וְהָאִשָּׁה תּוֹקֵק עַכְשִׁיו לְיִבּוּם, וְנִלְמַד זֹאת מִקָּל
וְחוֹמֶר מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, וְהָאִין בְּמִקּוֹם (י-תרומה) שְׁעָשָׂה הַכְּתוּב וְלָד
מִן הַבֵּעַל הָרִאשׁוֹן בְּיָלָד מִן הַבֵּעַל הַשֵּׁנִי לְפֻטְרָה מִן הַתְּרוּמָה – שֶׁאִם
יֵשׁ לְבֵת כַּהֵן וְלָד מִיִּשְׂרָאֵל וְחוֹזֶרֶת וְנִישְׂאָת לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וּמִת בְּלִי
בָנִים, הוֹלָד מִהָרִאשׁוֹן פּוֹסְלָה מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, וּמֵאִידֵךְ לֹא עָשָׂה
מִתִּים בְּחַיִּים – שֶׁאִם בְּעֵלָה הַיִּשְׂרָאֵל מִת הִיָּה לָהּ בֵּן מִמֶּנּוּ וְגַם הוּא
מִת, חוֹזֶרֶת לְאֲכִילַת תְּרוּמָה, נִמְצָא שֶׁבֵּן מִבְּעַל רִאשׁוֹן יֵשׁ לוֹ יוֹתֵר
כַּח מִבֵּן (מִהַבֵּעַל הַשֵּׁנִי) שֶׁמֵּת, אִם כֵּן מִקּוֹם (י-יבבום) שְׁלֹא עָשָׂה בו
הַכְּתוּב וְלָד מִן הַבֵּעַל הָרִאשׁוֹן בְּיָלָד מִן הַשֵּׁנִי לְפֻטְרָה מִן הַיִּבּוּם –
שֶׁאִם יֵשׁ לָהּ בֵּן מִבְּעֵלָהּ הָרִאשׁוֹן, וּמִת בְּעֵלָה וְחוֹזֶרֶת וְנִישְׂאָת לְאֶחָד
וּמִת בְּלִי בָנִים, אֵינָה נִפְטָרָת מִיבּוּם, נִמְצָא שְׁבִיבּוּם אִין כַּח בִּיד הַבֵּן
מִבְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן לְפוֹטְרָה, אִינוּ דִּין שְׁלֹא נַעֲשֶׂה מִתִּים בְּחַיִּים, וְאִם
יִמּוֹת הַבֵּן תִּצְטָרֵךְ עֵתָה לְהִתִּיבֵם אוּ לְחוֹלְצֵן. הַשֵּׁיב לוֹ רַבָּא: תִּלְמִיד
לְזוֹמֶר – לְמַדְנָה הַכְּתוּב (משלי יג) 'דְּרִיכָה (י-של התורה) דְּרִיכָה נָעַם,
וְכָל תִּיבְתִּיָּה שְׁלֹם', וּבִאֻפֵּן שֶׁתִּנְשֵׂא לְאָדָם אַחֵר קוֹדֵם שִׁמּוֹת
הַבֵּן, אִין זֶה דְּרִכִּי נֹעֵם שֶׁאִשָּׁה נִשְׂוָאָה תּוֹקֵק לְחִלְצָהּ מִחֲמַת שְׁבִנָּה
מִבְּעֵלָה הַקּוֹדֵם מִת לְאַחֵר שֶׁנִּישְׂאוֹהָ, שְׁכֵן מִתְּגַנֵּה הִיא עַל בְּעֵלָה
בָּכָךְ, וְיִבּוּאָה לִידֵי קִטְטָה, וְעַל כִּרְחֵךְ שְׂכָאֲשֵׁר אִמֵּר הַכְּתוּב בַּעֲנִין
יָבִים (דְּבָרִים כה) 'בֵּין אִין לֹא', הַכּוּוֹנָה בְּשַׁעַת מִיתָה.
עוֹד שָׂאֵל רַב יְהוֹדָה מִדְּאִסְקָרָתָא אֶת רַבָּא: וְנַעֲשֶׂה מִתִּים בְּחַיִּים
לְעֵינֵי תְּרוּמָה, שְׁבֵת כַּהֵן שֶׁבְּעֵלָה הַיִּשְׂרָאֵל מִת הִיָּה לוֹ בֵּן מִמֶּנּוּ
וּמִת הַבֵּן, לֹא תַחֲזוֹר לְאֲכִילַת תְּרוּמָה כֵּאלֹא הוּא חַי, וְנִלְמַד זֹאת
מִקָּל וְחוֹמֶר מִיבּוּם, וְהָאִין בְּמִקּוֹם (י-יבבום) שְׁלֹא נַעֲשֶׂה הַכְּתוּב וְלָד מִן
הַבֵּעַל הָרִאשׁוֹן בְּיָלָד מִן הַבֵּעַל הַשֵּׁנִי לְפֻטְרָה מִן הַיִּבּוּם כְּאִשּׁוֹר מִת
בְּעֵלָה הַשֵּׁנִי בְּלֹא בָנִים, וּמֵאִידֵךְ עָשָׂה בו הַכְּתוּב מִתִּים בְּחַיִּים –
שֶׁאִם מִת הַבֵּן לְאַחֵר זִמָּן, אֵינָה חוֹזֶרֶת לְהִתְחַיֵּב לְיִבּוּם, אִם כֵּן מִקּוֹם
(י-תרומה) שְׁעָשָׂה בו הַכְּתוּב וְלָד מִן הַבֵּעַל הָרִאשׁוֹן בְּיָלָד מִן הַשֵּׁנִי,
לְפֻטְרָה מִן הַתְּרוּמָה, שֶׁהֵבֵן מִהַבְּעַל הָרִאשׁוֹן פּוֹסְלָה מִתְרוּמָה, אִינוּ
דִּין שְׁנַעֲשֶׂה בו בָנִים מִתִּים בְּחַיִּים, לְפּוֹסְלָה מִן הַתְּרוּמָה אִף לְאַחֵר
מִיתָת הַבֵּן. הַשֵּׁיב לוֹ רַבָּא: תִּלְמִיד לְזוֹמֶר – מִלְּמַדְנָה הַכְּתוּב 'וְזָרַע אִין
לָהּ', שֶׁחוֹזֶרֶת לְאֲכּוּל בְּתִרּוּמָה אִם אִין לָהּ יָלָד מִחוּר, וְהָאִין לָהּ
– וְהִרִי אִין לָהּ שֶׁהִרִי הוּא מִת.

– בדין זה גופו מנין לנו שהעד נאמן נגד חזקת איסור, בדבר שאינו
 בידו, הרי יש לומר שאכן אינו נאמן עליו.
 ממשיכה הגמרא ודוחה גם את שאר הראיות: הקדש נמי, שאמרת
 שעד אחד נאמן בו לומר שנפדה ויצא לחולין, באיזה אופן מדובר,
 אי בקדושת דמים של בדק הבית, יתכן שהעד נאמן משום דבדקו
 לפירותו, שהרי כל אדם יכול לפדות הקדש של בדק הבית. אי
 קדושת הנות, והיינו קדשי מזבח לקרבן שאין להם פדיון, אי ידירה
 – אם מדובר בקרבן שהעד עצמו הקדיש, אם כן נאמנותו היא
 משום דבדקו לאיתשולי עליה – שיכול המקדיש להישאל אצל חכם
 על הקדשו, והחכם יכול לעקור את ההקדש כאילו לא הקדישו
 מעולם, ולכן נאמן לומר נשאלתי על ההקדש והחכם התיר לי.
 ואלא בהקדש דאחר, ואמר העד ידענא ביה דאיתשיל מריה עליה –
 יודע אני שבעליו (המקדיש) נשאל על הקדשו, היא גופה מנלן
 שנאמן. ולגבי הראיה מקונמות נמי, אי קסבר יש מעילה בקונמות
 – שהאסור דבר בלשון קונם ונהנה ממנו חייב קרבן מעילה,
 וקדושת דמים נקתא להו – וחלה על החפץ קדושת דמים של בדק
 הבית, אם כן הטעם שנאמן בעדותו הוא משום דבדקו לפירותו. ואי
 קסבר אין מעילה בקונמות, ואסור בעלמא הוא דרכיב להו אכתפיה
 – ורק איסור נדר מונח על החפץ, ממנו נפטר, אי ידירה – אם העד
 עשה קונם על חפץ שלו, נאמנותו היא משום דבדקו לאיתשולי עליה
 – שבידו להישאל על הקונם ולהתירו. ואלא אם תאמר שהחפץ
 הוא דאחר, ואמר העד אנא ידענא דאיתשיל מריה עליה – אני יודע
 שבעליו, שאסורו בקונם, נשאל עליו, היא גופה מנלן, שמא אינו
 נאמן בכך. וכיון שדחתה הגמרא ראיות אלו, נמצא שאין מקור
 לכך שעד אחד נאמן להתיר במקום שיש חזקת איסור, ואם כן
 קשה כיצד נאמן עד אחד להתיר אשת איש.
 הגמרא מבארת עתה באופן אחר, שנאמנותו של עד אחד להתיר
 אשה אינו אלא מדרבנן. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מתוך
 חומר שהתקשרה עליה בסופה, שאם לבסוף יתברר שהיה בעלה חי
 ונשאת באיסור, מומיית בה את כל החומרות שבמשנתנו, הקלה
 עליה בתחלה להתירה להינשא על פי עד אחד, שכיון שהיא
 חוששת שמא תתקלקל ויחמירו עליה את כל אלו החומרות, אינה
 נשאת אלא אם כן מבררת היטב שאכן מת בעלה, ואינה סומכת
 רק על דברי העד.
 מקשה הגמרא: לא ליחמיר ולא ליקול – אל תחמיר עליה בסופה
 ואל תקול עליה בתחילתה. מתרצת הגמרא: משום עיגונא אפילו
 בה רבנן – כדי שלא תשב בעינותה, ראו חכמים להקל עליה
 ולהתירה להינשא בעדותו של עד אחד, אך החמירו עליה שאם
 לא דקדקה היטב קודם שנישאת והתברר שהיה בעלה חי, ינהגו
 בה כל החומרות שבמשנתנו.
 שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעלך וניסת, ואחר כך בא
 בעלה, תצא מזה ומה' וכו'. הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין
 זה: אמר רב, לא שני שצריכה לצאת מבעלה השני, אלא באופן
 שניסת בעד אחד שאמר לה שמת בעלה, שבאופן זה קנסו חכמים
 שתצא מבעלה השני, אבל אם ניסת על פי שני עדים שהעידו שמת
 בעלה, לא תצא מבעלה השני.
 מהבין עליה במערכה – לעגו בני ארץ ישראל על דברי רב, והקשו,
 אמת נקרא וקאי – הרי בעלה הראשון בא ועומד לפנינו, ואמת
 אמרת לא תצא מהשני, הרי היא אשת איש של הראשון, ובודאי
 עליה לצאת מהשני.
 הגמרא מנסה לבאר את דברי רב באופן אחר: לא צריכה – לא
 יוצרכו דברי רב אלא באופן שלא ידעין ליה – שאין אנו מכירים
 אותו אם הוא בעלה הראשון, ובוה אמר רב שלא תצא מהשני.
 דוחה הגמרא: אי דלא ידעין ליה, אם כן באופן שניסת על פי עד
 אחד, אמאי תצא, והרי יתכן שאין זה בעלה.
 הגמרא מבארת את דברי רב באופן אחר: לא צריכה דאיתו בי תרי
 – שבאו שני עדים, ואמרי אנן תוין ביה – אנו היינו יחד עמו מבי
 נפך – משעה שיצא מביתו, ועד השתא – עד עתה שחזר ובא
 לפנינו, ואנו מכירים בו שהוא בעלה, ואיתן הוא דלא ידעיתו ליה

מאי טעמא קא מחיבי רבנן כששותק, אילימא משום דמחזיקין העד,
 והרי אין לומר כן, דהא תרי בעלמא – שני עדים בסתם עדות, דאף
 על גב דקא מכחיש להו – אף שאותו אדם שמעידים עליו מכחישם,
 איתנו מחיבין – העדים נאמנים, ואף על פי כן, לגבי עדות על חיוב
 קרבן קא פטרי רבנן לאותו שמכחיש את העדים, ומוכח מכאן
 שאפילו נאמנות של שני עדים אינה מחייבת קרבן וכל שכן
 שנאמנות של עד אחד לא מחייב קרבן אפילו כשהלה שותק. אלא
 לאו מה שברישא, שעד אחד מחייב קרבן, אינו משום שעד אחד
 נאמן, אלא משום דאיתתין ושתיקה בהודאיה דמאי, ונמצא
 שהודאתו היא מחייבתו להביא קרבן, ואין ראייה מהמשנה שעד
 אחד נאמן לחייב בקרבן.
 הגמרא חוזרת בה, ומבארת באופן אחר מדוע עד אחד נאמן
 באיסורים: אלא, מה שהאמינו חכמים לעד אחד להתיר אשת
 איש, סברא היא, מיד דהנה – בדומה לעדות אהתיבה שהיא ספק
 של חלב האסור באכילה ספק של שומן המותר באכילה, ואתא
 [ו-באו] עד אחד ואמר רבי לי דשומן הוא, דמחזיקין, ומתירים את
 החתיכה באכילה, והראיה שעד אחד נאמן באיסורים, שאם לא
 כן אף אדם לא יוכל לאכול אצל חבירו, וגם בביתו לא יוכל לסמוך
 על אנשי ביתו ולאכול את מה שנותנים לו, וכמו שפשוט לנו
 שלגבי איסורים עד אחד נאמן כך יהיה נאמן גם להתיר אשת איש.
 דוחה הגמרא: מי דמי – וכי הדברים דומים, והרי התם, לגבי
 איסורים, לא איתתין איסורא – חתיכה זו שאנו מסופקים עליה,
 מעולם לא הוחזקה באיסור, ולכן נאמן העד לומר שהיא מותרת,
 אבל התם, איתתין איסורא דאשת איש ועד אחד אינו נאמן נגד
 חזקה, ועוד, שהרי התרת אשת איש היא דבר שבערה, ואין עדות
 על דבר שבערה פחות משנים – משני עדים. ומסיימת הגמרא את
 קשייתת: הא לא דמיא – דין זה אינו דומה אלא לחתיכה שמוחזקת
 אצלנו ונדאי חלב היא, ואתא [ו-באו] עד אחד ואמר רבי לי דשומן
 הוה, ולא מחיבין, כיון שמעיד נגד חזקת איסור, ואף כאן אין העד
 נאמן נגד חזקת איסור אשת איש.
 תמהה הגמרא על הדימוי לחתיכה שהיא ודאי חלב: מי דמי – וכי
 הדברים דומים, והרי התם, לגבי חתיכה שאין לנו שום ספק בה
 ואנו יודעים בודאות שהיא של חלב, אפילו אתו בי מאה – אפילו
 אם יבואו מאה עדים ויעידו שחתיכה זו היא של שומן, לא מחיבין
 ואסור לנו לאכול את אותה חתיכה. אבל התם, לגבי אשת איש,
 אף שהוחזקה כאשת איש ואסורה להינשא, מכל מקום בין דמי
 אתו בי תרי ויעידו שבעלה מת, מחיבין והאשה מותרת, שהרי
 עדותם אינה סותרת את ידיעתנו, אלא אומרים שאמנם היתה
 נשואה אך עתה מת בעלה והותרה, אם כן יש לומר דתרי נמי
 לחיבין – שאף עד אחד יהיה נאמן להתירה. ומביאה הגמרא
 דוגמאות לנאמנות עד אחד כעין זו: מיד דהנה – בדומה לעדות
 עד אחד אפילו, שהפרישו ממנו תרומות ומעשרות, או עדות על
 הקדש, שנפדה או שנשאלו עליו ויצא מקדושתו, וכן על קונמות –
 שאסר עד עצמו דבר ואמר קונם דבר זה עלי, ונשאל עליו, שבכל
 אלו די בעד אחד לומר שהותרו, אף שידענו שעד עכשיו היו
 אסורים. וכמו כן יש לסמוך על עדותו של עד אחד להתיר אשת
 איש, אף שהוחזקה באיסור.
 הגמרא חוזרת ודוחה את כל הראיות האלו: האי מכלל, שעד אחד
 נאמן להתירו, היכי דמי – באיזה אופן מדובר, אי ידירה – אם
 מדובר בטבל ששייך לעד, הרי נאמנותו היא משום דבדקו לתקנו –
 שכיון שיכול להפריש מטבל זה תרומות ומעשרות ולתקנו לכן יש
 לו נאמנות, ואין מכאן ראייה שעד אחד נאמן נגד חזקת איסור
 בדבר שאינו בידו. ואלא אם תאמר שמדובר בטבל דאחר, שהעד
 מעיד שהוא מתוקן, מאי קסבר מי שהביא את הראיה, אי קא סבר
 שאדם התורם משלו על של חבירו אינו צריך את דעת והסכמת
 הבעלים, אם כן אף בזה יכול העד להפריש תרומות ומעשרות על
 פירות חבירו, ונאמנותו היא משום דבדקו לתקנו. ואי קסבר
 שהתורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלים, ואמר העד אנא
 ידענא ביה דמתקן – אני יודע שפירות אלו מתוקנים, היא גופה מנלן

יבמות. פרק עשירי - האשה דף פח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רנא רש"י תוספות

מאי טעמא מחייבי בה רבנן - כי אישתיק. אי נימא כ' - אלא הא דדימננהו רבנן לעד אחד באשה - סברא הוא. ואמר ברי לי דשומן הוא דמחזין - והא ודאי פשיטא לן דסמכין עליה כל זמן שלא נחשד. דאי לא הכי - אין לך אדם אוכל משל חברו. ואין לך אדם סומך על בני ביתו. לא איתחוק איסורא - בהדיא חתיכה. הא לא דימיא קושא היא. מירי דהוה אטבל וחקשד וקונמות

דאף על גב דאיתחוק איסורא - סמכין עליה. אי קדושת הגוף - קדשי מזבח. אי קסבר יש מעילה בקונמות - דקדשי בדיק הבית דן משאמר "קונם דבר זה עלי." ואי קסבר אין מעילה - דקונם לשון נדר הוא. שהחמרת עליה בסופה - שאם בא בעלה אתה נתון עליה כל הדברים האלו שבמשנתנו. הקלת עליה בתחלה - להתירה לנישא. מפני שהיא חוששת שגזא תתקלקל, ולא מינסבא עד דבדקה שפיר. לא תצא - סקלקא דעתך לא תצא משני. אגן היונין בחדיה כ' - הלכך, לגבי עד אחד מהדימי. אבל לגבי תרי, הואיל וניסת - לא תצא. ברי

מאי טעמא קא מחייבי רבנן? אילימא משום דמחזין - והא תרי בעלמא, דאף על גב דקא מכחיש להו - אינהו מהימני, וקא פטרי רבנן. אלא לאו משום דאישתיק, ושתיקה פתורא דמיא. אלא סברא היא: מידי דהוה אחתיקה ספק של חלב ספק של שומן, ואתא עד אחד ואמר: ברי לי דשומן הוא, דמחזין. מי דמי? התם - לא איתחוק איסורא, הכא - איתחוק איסורא דאשת איש, ואין דבר שבערה פחות משנים. הא לא דימיא אלא לחתיכה דודאי חלב, ואתא עד אחד ואמר: ברי לי דשומן הוה, דלא מחזין. מי דמי? התם - אפילו אתו בי מאה לא מהימני, הכא - פיון דכי אתו בי תרי מהימני - חד נמי להימניה, מידי דהוה אטבל הקדש וקונמות. האי טבל היכי דמי? אי ידידיה - משום דבכדו לתקנו. אלא דאחרי, מאי קסבר? אי קא סבר תוהם משלו על של חברו אינו צריך דעת בעלים - משום דבכדו לתקנו. ואי קסבר צריך דעת בעלים, היא גופה מנלן? הקדש נמו, אי קדושת דמים - משום דבכדו לפדותו. אי קדושת הגוף, אי ידידיה - משום דבכדו לאיתשולי עליה, אלא דאחרי, ואמר דענא ביה דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? קונמות נמו, אי קסבר: יש מעילה בקונמות, וקדושת דמים נחתא להו - משום דבכדו לפדותו. ואי קסבר: אין מעילה בקונמות, ואיסור בעלמא הוא דרכיב להו אפתפיה, אי ידידיה - משום דבכדו לאיתשולי עליה, אלא דאחרי, ואמר אגא דענא דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? אמר רבי זורא: מתוך חומך שהחכמה עליה בסופה הקלת עליה בתחלה. לא ליחמיר ולא ליקילו! משום עיגונא אקילו בה רבנן. "תצא מזה ומזה וכו'". אמר רבי: לא שנו אלא שניסת בעד אחד, אבל ניסת על פי שני עדים - לא תצא. מחכו עליה במערבא: אתא נכרא וקאי, ואת אמרת לא תצא? לא צריכא דלא דעינן ליה. אי דלא דעינן ליה, בעד אחד אמאי תצא - לא צריכא דאתו בי תרי, ואמרי: אגן היונין בחדיה מפי נפק ועד השתא, ואתון הוא דלא דעינן ליה. דכתיב: "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ואמר רב חסדא: מלמד שצא בלא חתימת זקן. ובא בתחית זקן סוף סוף תרי ותרי גינהו, והבא

ומה אם ירצה לומר מויד הייתי - אומר רבינו יצחק, דאין להקשות: והא מינו במקום עדים הוא! דהכי פירשו: ומה אם ירצה לומר בפירוש "מויד הייתי", השתא נמי דקאמר "לא אכלתי" - הכי הוא דבעי למימר "לא אכלתי שוגג אלא מויד", והכי מוכח בבביתות (יב,א). ואם תאמר: והכי מוכח התלמוד מדפסרי רבנן שהדבר תלוי בהודאתו להחייב קרבן, מדלא מחייבי ליה תרי קרבן, אף על גב דמכחיש להו? הא לא מכחיש ליה במאי דקאמר "מויד היה" ואי אפשר לחייבו על פיהם בשום ענין. ולעולם איכא למימר דלעיל מחייבי ליה - משום דעד אחד מחזין בלא הודאתו, דכיון שאין אומר דמויד היה - יש לנו לומר דמסתמא שוגג היה דלא מחזין ליה ברשיעא! ואומר רבינו יצחק: דשפיר מוכח דסבר התלמוד דאי הוה לן למימר מסתמא שוגג היה - לא הוה כל במניה למיפטר נפשיה מקרבן ולומר "מויד הייתי" ולאפוקי נפשיה מסתמא. ומשמע ליה דאפילו באמרו לו שנים "אכלת חלב בשוגג" - פטרי רבנן, משום דלא שכיח שיוכלו העדים לידע בירור הדבר אם שוגג היה או מויד. ועל כרחך הא דמחייבי רבנן כי שתיק - משום דשתיקה כהודאה דמיא, דאי אפשר לחייבי קרבן על ידי שום עדות. ומספקא ליה לרבינו יצחק: אם אמר "לא אכלתי חלב לא שוגג ולא מויד" אם נאמן אם לא. דאין נאמן להבטיח העדים, או שגזא נאמן - דהא לא מכחיש ליה עדים במה שאומר "לא אכלתי שוגג", ובמה שאומר "לא אכלתי מויד" אף על גב דמכחיש ליה - לא איכפת לן כי זה אינו שייך לחייב קרבן, ויפה עושה דחייב מפרש טעמיה. ובבביתות (שם) דקאמר: דאיכא בין טעמא דמתרץ בדבריה טעמא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, אמרו לו "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת" דלא מתרץ דיבוריה, ולא קאמר דנפקא מינה באמר "לא אכלתי לא שוגג ולא מויד", דאפילו אם תימני לומר דלא מחזין - נחא למינטק "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת", דומיא ד"אכלת" ו"לא אכלתי" בלא שום תוספת דבור. ועוד: דנקט הכי משום דמייח בטר הכי עלה בביתות דלענין טומאה. דשתיקה כהודאה דמיא - פירוש: כיון דשתיק - נראה לו אמת, ויודע קצת שיש גרלים לדבר. אבל ליכא למימר הודאה ממש. שיועד ודאי שכן הוא. כיון שהוא שותק, דאם כן בפרק "האומר" (קדושין סו,א) דאמר: אי מודמן לך דלאו גולא הוא - ויל אפקה. אפילו גול נמי, מאחר שהוא שותק - כמו שמפרש רבינו תם התם, מכה והיא דגיטין (נד,ב) דטעמא דאמר ליה עד אחד אכלת חלב, ושוחר רבע, ונטמא טהרותיך, וזהו שותק - דנאמן, משום דשתיקה כהודאה דמיא. כדמסיק הבא. ועוד: אם היא הודאה ממש - לא הוה שייך למימר התם נאמן העד, והווא סמיא נמי (קדושין שם) היכי מצוי לידע ודאי שזינתה? אלא ודאי לאו הודאה ממש היא. ברי לי דשומן דמודמן - יש מפרשים: דגמירין מנדה: דאמר ביהמדי" (כתובות עב,א) "וספרה לה" - לעצמה. ואם תאמר: אם כן אפילו איתחוק איסורא נמי! ואמר רבינו יצחק: נדה, נהי שעכשיו ארחה - מכל מקום לא איתחוק איסורא שתראה לעולם.

מירי דהוה אטבל וחקשד - ואם תאמר: והכי ילפינן אשה מטבל וחקשד? דאין דבר שבערה פחות משנים! ואמר רבינו יצחק: דאי הוה שייך למילף מטבל וחקשד הוה אמינא דהאי דאין דבר שבערה פחות משנים - הני מילי לאוסרה על בעלה, דאין אחד נאמן לאסור, דלענין איסור כתיב: "כי מצא בה ערות דבר", אבל להתירה - חד נמי נאמן. אי קדושת דמים משום דבכדו לפדותו - ואפילו דחריה. ולא דימיא לנטע רבעי דאין יכול לפדות אלא בעליו. דחשיבי ברישות בעלים אף על פי שהוא ממון גבוה - כיון שהם אוכלים אותו בירושלים. אבל הקדש לא חשיבי ברישות בעלים יותר משאר כל אדם. אי קסבר יש מעילה בקונמות - וחקשד רבינו יצחק בן רבינו מאיר: דבשבעות פרק שלשי (בבב,א) משמע דאפילו למאן דאמר יש מעילה בקונמות - אין להם פדיון דתניא התם: "כבר זו הקדש". ואבלה, בין הוא בין חברו - מעל. לפיכך יש לה פדיון. "כבר זו עלי הקדש" - הוא מעל, וחברו לא מעל. לפיכך אין לה פדיון. דחכמים אומרים: לא מעל. משמע דברישא דהוי הקדש גמור - יש לה פדיון, אבל סיפא דקאמר "עלי" דהוי קונם, אף על פי שמעל - אין לה פדיון! ותירץ רבינו תם: דקונמות דאסור לזה אבולי עלמא - יש לה פדיון לרבי מאיר דחתם, כיון דרמיא להקדש. ודע, מדנקט "כבר זו עלי". ואם תאמר: ולפילוג בקונם גופיה? ונראה דרישא גופה איירי בקונם. והא דקתני: כבר זו הקדש - כהקדש קאמר. דרבי מאיר לא שני ליה בין קרבן לכבדקדש, בסוף פרק קמא דנדרים (יג,א) והוא הדין בין הקדש לכהקדש. כיון דרעתיה אקונם. אי נמי: כגון שפירש בהדיא "כהקדש", ואיירי דלא איירי לפרושי בספיא. דהא קאמר "על" - לא פריש ליה נמי ברישא. והשתא פליגי חכמים בין ארישא בין אסיפא. וברוב ספרים גרס בריש "אין בין המודר" (נדרים לה,א) וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא מעל. וגרסינן נמי התם ברישא: "קונם כבר זו הקדש".

מתוך דומר שהחמרת עליה בסופה כ' - נראה לרבינו יצחק: דלית לן למימר אגן סודי דרייקא ומינסבא. ונאמן עד אחד בכך מן התורה. אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן. ואין זה עקירת דבר מן התורה. כיון שדומה הדבר הגון להאמין, כמו שאפרש לקמן בפרקין (פט,ב) שברבי שיש קצת טעם וסמך - לא חשיב עוקר דבר מן התורה. אתא גברא וקאי כ' - ואם תאמר: כיון דאיכא תרי דאמרי "מת", אפילו איכא מאה דאמרי שזו - מה בכך? דאי תרי במאה דמי! ויש לומר: דלגבי דבר הנראה וידוע לכל - לא היה אומר רב: אבל בשני עדים לא תצא.

והבא עליה באשם תלוי קאי - אף על גב דרב בעי חתיכה משתי חתיכות בפרק "ספק אבל" (כריתות ז,ב) - הבא הוי כשתי חתיכות. דלרבי יוצא דמפרש התם טעמא דרב משום דשתי חתיכות אפשר לברר איסור. פירושו: בשתי חתיכות אפשר לברר, שיבא הבקי ויכיר אותה ששתייה. הבא נמי אפשר לברר על ידי הזמה, ולרב נזמן נמי, דמפרש טעמא דרב משום דשתי חתיכות איקבע איסוריה

— הבא נמי איקבע איסורא, שהיא בחוקת אשת איש. ואם תאמר: למאי דאסקינן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל"א) דתרי ותרין ספיקא דרבנן, ומוקמי לה אחזקה, אמאי נקט אשם תלוי? אפילו חטאת איכא, דאוקמה בחוקת אשת איש! ועוד: מאי קא משני בנסת לאחד מעדיה — דהכי שבקינן ליה? הא מייחבי מיתת בית דין, דאוקמה אחזקה! ואומר רבינו יצחק: דמה שאשה דייקא ומינסבא — מרעא ליה לחזקה. ובשנים אומרים "נתגרשה" דבסבב נמי דייקא, לפי שיראה שיבואו עדים ויזינו עדיה או יפסלו אותם בגלגולותא, ולחכי לא מוקמינן לה אחזקה. **א**י הכי סיפא אמר לה מה בעליך ונתקדשה — הא דלא מייחבי נשאת שלא ברשות, שהיא ברישא במתניתין — משום דאיכא למימר דבגט איידי. ועוד: דאיכא דמוקי לה לקמן (נ"א). כרבי שמעון, וסבר דלרבי שמעון אפילו ברשות לא בעיא גט. אמרי

והבא עליה באשם תלוי קאי! אמר רב ששית: כגון שניסת לאחד מעדיה. היא גופה באשם תלוי קיימא! באומרת "כרי לי". אי הכי, מאי למימרא? אפילו רבי מנחם ברבי יוסי לא קאמר אלא פשבאו עדים ואחר כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים — לא אמר. דתניא: שנים אומרים "מת" ושנים אומרים "לא מת", שנים אומרים "נתגרשה" ושנים אומרים "לא נתגרשה" — הרי זו לא תנשא, ואם ניסת — לא תצא. רבי מנחם ברבי יוסי אמר: תצא, אמר רבי מנחם ברבי יוסי: אימת אני אומר תצא — בזמן שפאו עדים ואחר כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים — הרי זו לא תצא! כי קאמר רב נמי — בזמן שפאו עדים ואחר כך ניסת, לאפוקי מדרבי מנחם ברבי יוסי. ואיכא דאמר: טעמא דניסת ואחר כך באו עדים, אבל באו עדים ואחר כך ניסת — תצא, כמאן — פרבי מנחם ברבי יוסי. מתיב רבא: מנין שאם לא רצה דפגו — תלמוד לומר: "וקדשתו" — בעל כרחו. היכי דמי? — דהא ודאי באיסור מפורסם. ואפילו באיסור רב — ספק לא איצטרך קרא, ודאי כפינן ליה. אמר לאו כי האי גוונא — דנשאת תחלה לאחד מעדיה, ואחר כך באו עדים שהיה חי באותה שעה ומה, ולא רצה להוציא משום זונה, וקתני דפגו — וקשיא לרב. ובעד א' לא מצי לאוקומי, דאם כן למה לי קרא? הא ודאי אין אחד במקום שנים. דפגו בעדים? בית דין מוזהרים לטרוח אחר עדים להכחיש את הראשונים המתירים אותה, כדי לקדש את הבתולת שלא ישאנה. אבל משניסת — לא תצא. ואיכתיא אימא — לעולם דניסת, ובגון דבאו עדים ואחר כך ניסת, ובהא מודה רב. מאי לא תצא דקאמר רב — לעיל? אבל בשני עדים — לא תצא? מזהירי היראשון — דחזרת לראשון, דאנסה הוא, לא שני — ומתניתין דתצא, אי ניפא כבי תרי — דאמרי: זה בעלה, הרי כאן שנים — הרי הוא חשוב כשנים, כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה, ובעדות סוטה לומר נטמאה. ואין דבריו של אחד — דאמר "לא מת" במקום שנים. חבא — דכי מכתשא ליה, נפקא. בפסולי עדות עסקינן — ולעולם לא, כגון קרובים או נשים אתו בחדיה, דאמרי "זהו", וקמשמע לן שמואל דאולין בטר רוב דעות, הואיל ואין כאן עדות כשרה, וכדרינן נחפיה — כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — אין דין עדות דבר, מדעד אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים ככשרין, והלך אחר הרוב. ועשו שתי נשים באיש אחד, אם לא, כי לא

מנחם ברבי יוסי. מתיב רבא: מנין שאם לא רצה דפגו — תלמוד לומר: "וקדשתו" — בעל כרחו. היכי דמי? אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמר "כרי לי" — צריכא למימר דדפגו? אלא לאו — דניסת לאחד מעדיה וקאמר "כרי לי", וקתני דפגו, אלמא: מפיקין לה מייניה! איסור בהוניה שאני. ואיבעית אימא: מאי דפגו — דפגו בעדים. ואבעית אימא: פשבאו עדים ואחר כך ניסת, ורבי מנחם ברבי יוסי היא. רב אשי אומר: מאי "לא תצא" דקאמר רב — לא תצא מהיתירה הראשון, הא אמרה רב חרא וימנא! דתני: ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו. ואמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא! חדא מפלגא דהתרתה איתמר. אמר שמואל: לא שנו אלא שלא מכחשתו, אבל מכחשתו — לא תצא. כמאי עסקינן? אילימא כבי תרי — כי מכחשתא ליה מאי הוי? אלא בחד, מעמא — דמכחשתו, הא שתקה — תצא, והאמר עולא: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הרי כאן שנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים! הכא כמאי עסקינן — בפסולי עדות, וכדרינן נחמיה. דתניא, רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באיש אחד בשני אנשים באיש אחד. ואיבעית אימא: כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא — אפילו מאה נשים פעד אחד דמין, הכא כמאי עסקינן — כגון דאתא אשה מעיקרא, ותרצה לדרי נחמיה הכי: רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה אחת בשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד — כפלגא ופלגא דמי. "צריכה גט מזה ומזה". בשלמא מראשון תבעי גט, אלא משני — אמאי? זנות בעלמא הוא! אמר רב הונא: גזירה שמיא יאמרו גירש זה ונשא זה, ונמצאת אשת איש ויצאה בלא גט. אי הכי סיפא, דקתני: אמרו לה מת בעלך ונתקדשת, ואחר כך בא בעלה — מותרת לחזור לו, התם נמי, נימא: גירש זה וקדש זה, ונמצאת אשת איש ויצאה שלא בגט! לעולם כעניא גט. אי הכי נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה! פרבי יוסי כן כיפר, דאמר: מן הנשואין — אסורה, מן האירוסין — מותרת. הא מדקתני סיפא: אף על פי שנתן

מכתשא ליה — נפקא. דהא שתי נשים מכחישות עד הראשון שהשיאה, ולא יצתה מחזקתה. אבל היכא דאמר: ברי לי שאין זה — דל עד קמא מהבא, אין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר אפילו הן אלק, שכל אדם נאמן על עצמו באיסורין בדבר הברור לו, אלא אם כן יש עדות כשרה דבר. הלכך, כמאן דליתגוד דמו, ומחזקת אשת איש יצתה לה על פי ראשון. ואיכתיא אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא — דאמר "מת", אפילו מאה נשים אחין אחד שנשאת ואמרי "לא מת" — כעד אחד דמין, והווי ליה עד מכחיש עד ואחרון אינו כלום, כדעולא. ולא נפקא, ולשמואל אפילו שתקה. והבא דכי שתקה אמר שמואל תצא — כגון שניסת על פי אשה מעיקרא. הלכך כדלחורין ואתיין תרי, אי שתקה אידי — הוה ליה רוב דעות לאיסורא. ותרצה לדרי נחפיה כו' — ולא תנא בה: עשו שתי נשים באיש אחד כו'. כפלגא ופלגא דמי — כעד מכחיש עד, ואפילו שתקה אידי — לא תצא. הואיל וניסת, כדעולא, דראשון נאמן כשנים, והך כוליה כעד אחד. גזירה שמיא יאמרו — כשרואין הראשון חי, סבורים ששני זה כשנשאה — על ידי שגורשה ראשון נשאה, ואשת איש גמורה היא. ואם מוציאה שלא בגט — נמצאת אשת איש כו'. נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה — כלומר, אתי למימר דמותר להחזיר גרושתו משנתארסה, דסברי: גירש זה וקדש זה, וחזר וגירש וחזרה לראשון.

פסוק להשמיענו שופים אותו לפרוש מהאיסור, ויש לברר, הִיבִי
 דְּמִי – באיזה אופן מדובר, אִילִימָא דְּלֵא נִיסַת לְאַחַד מְעֵדִיהָ אֵלָא
 לכהן אחר, וְלֵא קְאָמְרָהּ הָאשָׁה כִּי לִי שְׁמַת בְּעָלִי, ואף שהיא
 בספק זונה אין הכהן רוצה להוציאה. האם בזה צִיָּיָא לְמִימְרֵי
 דְּרַבְנָה – שכופין את הכהן להוציאה, והרי ודאי שכופין אותו
 משום ספק זונה, כדי שלא יעבור באיסור. אֵלָא לֹא – ודאי
 הברייתא עוסקת בדְּנִיסַת לְאַחַד מְעֵדִיהָ שהעידו שבעלה מת, והוא
 כהן, וקְאָמְרָהּ הָאשָׁה כִּי לִי שְׁמַת בְּעָלִי, ואחר כך באו עדים
 שבעלה הראשון היה חי בעת הנשואין ומת אחר כך, ואין בעלה
 הכהן רוצה להוציאה. וְאָף בזה קְתִינָה בברייתא דְּרַבְנָה – שכופים
 ומכים את העד הכהן שיוציאה, כיון שאסורה לו משום ספק זונה.
 אֵלָמָא – מוכח אם כן שאף באופן שניסת ואחר כך באו עדים
 שבעלה חי, מְפָקִין לָהּ מִיָּנִיה – מוציאים את האשה מבעלה השני,
 ואף שנשאת לאחד מעדיה וטוענת ברי, וקשה על רב שאמר
 שבאופן שנשאת לאחד מעדיה וטוענת ברי לא תצא.
 מתרצת הגמרא: אִסּוּר כְּהוֹנָה שְׂאִי – האיסורים שנוהגים בכהנים
 שונים הם, והחמירו בהם חכמים, ולכן אף במקום שיש שני עדים
 המעידים שמת, ואחד העדים הוא כהן, והאשה אומרת ברי שמת
 בעלה, לא התירו לכהן לישא אותה, וכופים אותו להוציאה. אך
 אין ללמוד מכך לשאר איסורים.
 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא, שלא מדובר בנשאת
 לאחד מעדיה וטוענת ברי, ולכן דְּנָה' האמורה בברייתא אין
 הכוונה שמכים אותו כדי לכופו להוציאה, וְאִי' דְּרַבְנָה
 בְּעֵדִים, כלומר, קודם שנשאת לכהן מוזהרים בית דין לטרוח
 ולחפש אחרי עדים המעידים שבעלה חי כדי להכחיש את העדים
 הראשונים המעידים שמת בעלה, כדי שלא ישא את האשה,
 משום חִיוב 'קִדְּשִׁתּוּ'. אבל אם כבר נשאת לאחד מעדיה, וטוענת
 ברי, לא תצא. והיינו כדברי רב שאם נשאת לא תצא.
 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא, מה שאמרנו בברייתא
 שכופים את הכהן להוציאה אשה הפסולה לו, היינו בְּשָׂבָא עֵדִים
 תחילה ואמרו שבעלה חי, ורק אחר כך נִיסַת, כשכבר היה הדבר
 בספק, והברייתא כשיטת רבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי הוּא, שאם באו עדים
 ואחר כך נִיסַת, תצא. ובאופן כזה, שניסת לאחר שבאו העדים,
 מודה רב שתצא.
 עד כאן נתבאר דברי רב לפי הבנת הגמרא שמה שאמר שבשני
 עדים 'לא תצא', היינו שלא תצא מבעלה השני. הגמרא מביאה
 ביאור אחר בדברי רב, רב אִשִּׁי אָמַר, מָא אֵם נִיסַת בְּשֵׁנִי עֵדִים 'לא
 תצא' דְּקָאָמַר רב, לא תצא מִמְּתִירָה רְאִישׁוֹ, שהיתה מותרת
 לבעלה הראשון. שלאחר שחזר שבעלה הראשון ויוצאת מהשני,
 יכולה לשוב לבעלה הראשון. ואף על פי שבניסת לשני על פי עד
 אחד קנסה שלא תחזור לראשון, כאן לא קנסה, כיון שסמכה על
 שני עדים שהעידו שמת בעלה והיתה אנוסה.
 תמזה הגמרא על הסברו של רב אשי: וְהָא אִמְרָה רב תִּדְא וְיָמָא
 – הרי רב כבר אמר דין זה במקום אחר, דְּתָנָן במשנתנו שדעת רבי
 שמעון היא שאם נִיסַת שְׂלָא בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין, והיינו שנישאת על פי
 שני עדים, שבאופן כזה אין צורך בהיתר בית דין, וחזר בעלה
 הראשון, מוֹתֵרֶת לְחֻזּוֹ לוֹ. ועל דין זה אָמַר רב הוּנָא אָמַר רב, הִבִּי
 הִלְתָּא – כך היא ההלכה, שמותרת לחזור אליו, ואם כן מה חידש
 רב במה שאמר שאם נישאת לשני על פי שני עדים, יכולה לחזור
 לבעלה הראשון.
 מתרצת הגמרא: אכן רב לא הוצרך לומר את שני הדברים, ואמר
 רק דין אחד, אלא תִּדְא מְלָלָא דְּחִבְרָתָהּ אִתְּפַר – דין אחד נלמד
 מכלל הדין השני, נאמר בשמו כדן בפני עצמו.
 שנינו במשנה: 'אמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא בעלה',
 תצא מזה ומזה: אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שְׁנֵי בַּמִּשְׁנָה שְׁתַּצָּא מִבְּעֵלָה
 השני, אֵלָא באופן שְׂלָא מְכַחֲשִׁתּוּ – שאין האשה מכחישה את
 העדות שזה בעלה, אֵלָל אם היא מְכַחֲשִׁתּוּ ואומרת שאין זה בעלה,
 לֹא תִצָּא מִשְׁנִי.
 מבררת הגמרא מתי נאמרו דברי שמואל: בְּמָא עֲסָקִין – באיזו

וְאֵם כֵּן הָא עָלֶיהָ – השני שנשא אותה, בְּאִשִּׁם תְּלִי קָא – עומד
 באיסור שחייבים עליו אשם תלוי, שהרי היא ספק אסורה עליו
 באיסור כרת, ומדוע פסק רב שלא תצא. מתרצת הגמרא: אָמַר רב
 שְׁתָּה, כְּגוֹן שְׁנִיסַת הָאשָׁה לְאַחַד מְעֵדִיהָ המעידים שמת בעלה, וכיון
 שלו עצמו אין ספק שמת בעלה, אינו עומד באיסור אשם תלוי.
 מקשה הגמרא: והרי הוּא נִיסָה – האשה עצמה בְּאִשִּׁם תְּלִי קָא, שהרי
 שהרי אינה יודעת אם בעלה מת או חי, ומדוע פסק רב שלא תצא.
 מתרצת הגמרא: רב דִּיבַר בְּאִפּוֹן שאף האשה אומרת כִּי לִי עַל פִּי
 סימנים שבעלי מת, ואין ליבי נוקפי להינשא לאחר, ואשם תלוי
 אינו בא אלא על מי שילבו נוקפו שמא חטא, ולכן אמר רב שלא
 תצא.
 מקשה הגמרא: אִי הִבִּי, שדברי רב שלא תצא נאמרו רק באופן
 שהאשה טוענת ברי שמת בעלי ונשאת לאחד מהעדים המעידים
 שמת בעלה, מָא לְמִימְרָא – מה חידש רב בדין זה, והרי כבר שנינו
 כן בברייתא, שאם שנים אומרים מת בעלה של האשה ושנים
 אומרים לא מת, הרי זו לא תנשא לאחר, ואם נשאת לא תצא,
 והבינה הגמרא שמדובר באופן שנשאת לאחד מעדיה, וטוענת
 ברי שמת בעלה, שאם לא כן בודאי היה בא, ומה חידש רב.
 וְאִפְּלִי רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי החולק שם וסובר שאפילו אם נשאת
 תצא, לֹא קָאָמַר כֵּן אֵלָא בְּשָׂבָא אותם שתי כתות עֵדִים, המעידים
 שבעלה מת והמעידים שבעלה חי, וְאִתְּרָא כֵּן נִיסַת לשני, דכיון
 שנישאת אחרי שכבר היה ספק אחר, תצא מהשני, אֵלָל באופן
 שבאו עדים שמת בעלה וניסת לשני, ורק אחר כך בָּאוּ עֵדִים
 אחרים שבעלה חי, לֹא אָמַר רבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי שתצא, שהרי
 נִיסַת בהיתר, ואם כן מה חידש רב שלא תצא באופן זה, שנשאת
 בהיתר.
 ומביאה הגמרא את מחלוקת חכמים ורבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי: דְּתַנִּין
 בברייתא, אשה שהלך בעלה למדינת הים, שְׁנֵים אִמְרִים מַת
 בעלה, וְשְׁנֵים אִמְרִים לֹא מַת. וכן אם שְׁנֵים אִמְרִים תִּתְּנִישָׁה
 מבעלה, ומותרת להינשא, וְשְׁנֵים אִמְרִים לֹא תִתְּנִישָׁה, הרי זו לא
 תִנָּשֵׂא מחמת הספק, וְאֵם עֵבְרָה וניסת לאחד מעדיה, לֹא תִצָּא. רַבִּי
 מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי אָמַר, אם עֵבְרָה וניסת תצא. אָמַר רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי
 יוֹסִי, אִימָת – ומתי? אִי אִמְרָה שאם נִיסַת תצא, כְּמִן שְׂבָא גַם הָעֵדִים
 שלא מת בעלה, וְאִתְּרָא כֵּן נִיסַת, אֵלָל אם באו רק העדים שהעידו
 שמת, וניסת על פיהם בהיתר, וְאִתְּרָא כֵּן בָּאוּ עֵדִים אחרים ואמרו
 שלא מת, הִרִי זו לֹא תִצָּא. וכיון שבאופן שנשאת בהיתר ואחר כך
 באו עדים לדברי הכל לא תצא, קשה, מה חידש רב בדבריו.
 מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמַר רב נָמִי – אף רב אמר את דבריו כְּמִן
 שְׁתַּחֲלִילָא בָּאוּ עֵדִים שבעלה חי, וְאִתְּרָא כֵּן נִיסַת, שעל אף שנתעורר
 הספק קודם שנשאת, לא תצא מבעלה השני, והשמיענו רב
 שהלכה כחכמים, וְלֹאִפְּסִין – להוציא מדבריו דְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי
 יוֹסִי, האומר שאם נשאת לאחר שבאו עדים, תצא.
 הגמרא מתרצת באופן נוסף: וְאִימָא דְּאָמַר – יש האומר, שכך אמר
 רב מְעֵמָא שלא תצא, כיון דְּנִיסַת כשהיתה עדות שבעלה מת, ורק
 אִתְּרָא כֵּן בָּאוּ עֵדִים שבעלה חי, שהרי באופן זה עוסקת המשנה,
 אבל בניסת על פי שני עדים שהעידו שמת בעלה, לא תצא אף אם
 באו אחר כך שני עדים שבעלה חי. מדייקת הגמרא לפי פירוש זה:
 משמע מדברי רב, אֵלָל באופן שְׂבָא עֵדִים שמת בעלה וגם באו
 עדים שבעלה חי וְאִתְּרָא כֵּן נִיסַת, יסבור רב שתצא. כְּמָא – כדעת
 מי אמר רב את דבריו, בְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי, ובא רב לחדש
 שהלכה כמותו, ושלא כדברי חכמים.
 הגמרא מקשה על דברי רב, שבמקום שיש תרי ותרי אם נישאת
 לא תצא: מִתִּיב רָבָא, שנינו בברייתא לגבי כהן הנושא נשים
 פסולות, או נטמא מותם, מִנֵּין שְׂאֵם לֹא רָצָה להיבדל מהטומאה,
 ומהנשים הפסולות, דְּרַבְנָה – הכה אותו, לכפותו לפרוש מהטומאה,
 ולהוציא את אשתו האסורה לו, תְּלָמוּד לִזְמַר על הכהנים (ויקרא כא
 ח) וְקִדְּשִׁתּוּ כִּי אֵת לָחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מְקַרֵּיב, ומשמע שצריך
 לקדשו אפילו בְּעַל כִּדְּחוֹ. והרי ודאי לא מדובר כשהכהן עובר על
 איסור ידוע ומפורסם או אפילו על איסור ספק, שכן לזה לא צריך

עֲשֶׂה וְלֹא כְלוּם. ומבררת הגמרא: מֵאֵי לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְלוּם. מביאה
הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: אָמַר רַב חֲסִידָא, לֹא עֲשֶׂה וְלֹא
כְלוּם, כָּל עֵינֶיךָ, כלומר, דֹּאפִּילוּ הָיִיתָ נְרִיזָא – אפילו אותה כמות
של פירות שהפריש לתרומה, הָרַד לְמִכְלִילָא – חזר להיות טבל,
וכל שכן שאותם פירות טהורים שהפריש עבורם את התרומה,
נשארים בטבלם. רַב נֶתַן בְּרַבִּי אוֹשְׁעִיָא אָמַר, לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְלוּם.
היינו לענין לְתַקֵּן אֶת הַשִּׁירִים – מה שנשאר לאחר ההפרשה,
שאותם פירות טהורים שרצה להפריש על ידי שהפריש פירות
טמאים, אינם מתקנים, ונשארים בטבלם, אֲבָל הפירות הטמאים
שהפריש אותם בתורת תרומה, תְּרוּמָה הֵיוּ – חל עליהם שם
תרומה.
הגמרא מבארת את טעמו של רב חסדא: רַב חֲסִידָא לֹא אָמַר כִּרְב
נֶתַן בְּרַבִּי אוֹשְׁעִיָא, שחל שם תרומה על מה שהפריש, דִּיא אֲמַרְתָּ
שהחלק שהפריש הֵיוּ תְּרוּמָה, יש לחשוש, דְּיוֹמֵינִי דְּפִשְׁעִי וְלֹא
מִפְּרִישׁ – לפעמים יקרה שיפגע ולא יחזור ויפריש, כיון שהוא
רואה שנשאר על הפירות הטמאים שם תרומה, ויטמון על כך
שמדין תורה חלה הפרשתו.
מקשה הגמרא על דעת רב חסדא: מֵאֵי שָׁנָא – במה שונה דין
התורם מהטמא על הטהור, שאתה אומר שבמזיד אפילו התרומה
חוזרת להיות טבל, מִהָא דִּתְנֵן בַּמִּשְׁנָה (שם פ"ג מ"א), הַתְּרוֹם קִישוּת
על קישואים אחרים, ולאחר שתרומה נִמְצְאָתָא אותה קישות
שהפריש מִדְּהָא, ואינה ראויה לאכילה, ועשה זאת בשוגג, שלא ידע
מתחילה שהיא מרה, וכן התורם אֲכַפְרִיתָ על אכתימים אחרים,
וְנִמְצְאָתָא קְרוּחָא, ואינו ראוי לאכילה, ואף על פי כן חל עליו שם
תְּרוּמָה, וְחִיבִיהוּ חֲכָמִים שִׁיחֹזֵר וְיִתְרוֹם. הרי שגם אם תרם שלא
כדין חל על הפירות שהפריש שם תרומה, וקשה על שיטת רב
חסדא הסובר שכשתרם שלא כדין אין על הפירות שהפריש שם
תרומה.
מתרצת הגמרא: שׁוּנָא אֲמִיד קְרָמִית – האם אתה סבור שיש
להקשות מהמשנה העוסקת במפריש תרומה שאינה ראויה
בשוגג, על דברי רב חסדא שנאמרו באופן שהפריש מטמא על
הטהור במזיד, הרי יש לחלק ביניהם, בַּשּׁוּנָא, לֹא עָבַד אִיסוּרָא – לא
התכוין להפרשה שאינה ראויה, ואין לחשוד בו שמא לא יפריש
שנית, ולכן חל על הפירות שהפריש שם תרומה. אבל מִיד, קָעָבַד
אִיסוּרָא – התכוין לעשות איסור בזה שהפריש מטמא על הטהור,
וכיון שהוא רשע חששו חכמים שיפגע ולא יתרום שנית, ולכן
אמרו שגם הפירות שהפריש לא חל עליהם שם תרומה, ועל ידי
זה בודאי יחזור ויפריש שנית כדין.
הגמרא מקשה סתירה בין המשניות בענין זה: דְּרַבִּי שׁוּנָא אֲשׁוּנָא –
יש להקשות סתירה בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה
שאינה ראויה בשוגג, הָאָא, לגבי התורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי
שכשתרם בַּשּׁוּנָא תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, ואינו צריך לחזור ולתרום, ואילו
הָאָא, לגבי התורם קישות ונמצאת מרה, קִתְּנִי במשנה שהפירות
שהפריש חל עליהם שם תְּרוּמָה וְיִחֹזֵר וְיִתְרוֹם שנית ומדוע דוקא
כאן קנסו את בעל הבית שפיסיד בכך שיצטרך לתרום פעם נוספת.
מתרצת הגמרא: הָאָא, בתורם קישות, שׁוּנָא קְרוֹב לְמִיד הוּא, משום
דְּאִיִּצְעִי לִיהָ לְמִיִּצְעִיָּה – היה לו לטעום את הקישות קודם
שיפרישנה כתרומה, ולכן אמרו שיחזור ויתרום, אבל במפריש
בשוגג מהטמא על הטהור, שלא היה לו לדעת שהם פירות
טמאים, לא גזרו עליו, ואינו צריך לחזור ולתרום.
ממשיכה הגמרא ומקשה: דְּרַבִּי מִיד אֲמִיד – יש להקשות סתירה
בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה שאינה ראויה במזיד,
הָאָא, בתורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי במשנה שאם תרם בְּמִיד
לֹא עֲשֶׂה כְלוּם, ולדעת רב חסדא היינו שאף על מה שהפריש אין
שם תרומה, ואילו הָאָא, במסכת דמאי (פ"ה מ"י), הַתְּרוֹם בַּמִּזְד
מגידולי עציץ שָׁאִין נְקוּב, שאינו יונק מקרקע הארץ וחיוכם
בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, עַל גִּידוּלֵי עֲצִץ נְקוּב, שחיוכם
מן התורה, חל שם תְּרוּמָה על מה שהפריש, ומכל מקום יִחֹזֵר
וְיִתְרוֹם שוב, כיון שגידולים החייבים בתרומה רק מדרבנן אינם

שָׁתֵּן לָהּ אֲחֵרֹן ו-השני) גַּם לֹא פָסְלָה מִן הַתְּרוּמָה, לאסרה לכוך
כדין גרושה, כיון שבא בעלה הראשון והוברר שמעולם לא היתה
מקודשת לשני, והגט שנתן לה אינו כלום. ומכך שאינה נפסלת
לכהונה, מִכְלָל דִּילָא בְּעִיָא גַּם – משמע שאינה צריכה מהשני גט
כלל, דִּיא בְּעִיָא גַּם – שאילו היתה צריכה גט מהשני, אפילו רק
מדרבנן, אֲמַאי לֹא פָסְלָה מִן הַתְּרוּמָה, והרי במקום שחייבו חכמים
נתינת גט, נפסלת האשה לכהונה כשהשני ידע הגט. ואם כן קשה,
כיון שהוכחנו שבסיפא אינה צריכה גט, ואין חוששים שיאמרו
גירש שני וקידש ראשון ונמצאת אשת איש יוצאת מהשני בלי גט,
כך אל תחמיר גם ברישא להצריכה גט מחשש שמא יאמרו
שגירש ראשון ונשא שני, ותצא מהשני בלי גט. מתרצת הגמרא:
אֲלֵא, בְּסִיפָא שֶׁרַק נִתְקַדְּשָׁה לשני, אינה צריכה גט כלל, ואין
חוששים שמא יאמרו שנתקדשה לשני וחזרת לראשון בלא גט,
כיון שאנו תולים דָּאָמְרִי – יאמרו הרואים, שקידושי השני בְּטָעוּת
הֵיוּ, ולא חלו, כגון שקידשה השני על מנת שהוא כהן ונמצא
שהוא ישראל, שהקידושין בטלים כיון שלא נתקיים התנאי, ולכן
היתה מותרת לחזור לראשון.
מקשה הגמרא: אִם כֵּן, בְּרִישָׁא נִמְי, כשנשאת לשני, מדוע חששו
חכמים שיאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט, והצריכה גט משני,
הרי יש לסמוך על כך דָּאָמְרִי – שיאמרו הרואים, נְשׂוּאֵי טָעוּת הֵיוּ.
מתרצת הגמרא: ברישא קְנִסוּהָ רִבְנָן להצריכה גט, ולא סמכו על
כך שהרואים יאמרו שהיו גט נְשׂוּאֵי טָעוּת. מקשה הגמרא: אִם כֵּן
בְּסִיפָא נִמְי, כשנתקדשה לשני, לִקְנִסוּהָ רִבְנָן ויצריכה גט מהשני.
מתרצת הגמרא: רִישָׁא, באופן שנשאת, כיון דְּעָבַד אִיסוּרָא –
שעשתה איסור בכך שנישאה לאחר בעודה אשת איש, נִקְנְסוּהָ
רבנן, ולא סמכו על כך שהרואים יאמרו שנשואי טעות הם, אבל
בְּסִיפָא, דִּילָא עָבַד אִיסוּרָא, שהרי במעשה קדושין לבד אין כל
איסור, לֹא נִקְנְסוּהָ רִבְנָן להצריכה גט, וסמכו על כך שהרואים
יאמרו שקידושי טעות הם.
הגמרא מבארת עתה את הקנסות השניות במשנתנו: 'אמרו לה
מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה, אִין לָהּ תְּרוּמָה'. מבארת
הגמרא: מֵאֵי טָעָמָא תְּקִינוּ לָהּ רִבְנָן תְּרוּמָה – מדוע תיקנו חכמים
שבעל יתחייב כתובה לאשתו, שאם ימות או יגרשנה תקבל סכום
מסוים מנכסיו, הרי זהו כְּדִי שְׂלֵא תְהֵא האשה קָלָה בְּעִיָּתוֹ של
הבעל לְהוֹצִיאָה – לגרשה, שאם יגרשה יתחייב לתת לה כתובתה,
אבל הָא – אשה זו, אדרבה, רצו חכמים שְׂתֵּהא קָלָה בְּעִיָּתוֹ
לְהוֹצִיאָה, ולכן קנסוה שִׁין לָהּ כתובה.
עוד שנינו במשנה: 'אִין לָהּ פִּדוּת' של נכסי מלוג, שאם אכלם
הבעל אינו מחזירם לה, 'וְלֹא מִזְוֹנֹת' – אין הבעל חייב במזונותיה,
'וְלֹא בְלָאוֹת' – אינה נוטלת אף את הבגדים שבלו ונשחקו. מבארת
הגמרא מה הטעם שקנסו אותה בכל הדברים האלו: כיון שחיוכים
אלו הם מִתְנַאי כתובה, שחייבו חכמים כל אדם הנושא אשה
כחלק מחיוב הכתובה, וְהֵנָּא תְּרוּמָה בְּתִתְּהָ דְּמִי ו-הוא נחשב,
וכיון שהפסידה כתובתה, הפסידה גם את מה שנכלל בתנאי
הכתובה.
עוד שנינו במשנה: 'נִמְלָה' האשה כתובה או פירות או אחד משאר
הדברים שקנסוה חכמים, בִּין מִנָּה וּבִין מִנָּה, תחזיר. מקשה
הגמרא: פִּשְׁטָא שתחזיר מה שנטלה, שהרי קנסוה חכמים. מתרצת
הגמרא: מִנָּה דְּתִתְּהָ – היינו סבורים לומר, בִּין דְּתִתְּשָׁה, לֹא מִפְּקִינָן
מִנָּה – לא נוציא ממנה, והקנס היה רק שלכתחילה לא תטול, קָא
מִשְׁמַע לָן שקנסוה גם בזה ואף אם תפסה מוציאים מידה.
שנינו במשנה: 'אמרו לה מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה,
תְּחַלֵּד מִמּוֹה וּמִמּוֹה'. הגמרא מביאה עתה משנה במסכת
תרומות, שנחלקו לגביה אמוראים האם יש כח לחכמים לעקור
דבר מן התורה, ובהמשך תביא הגמרא ראייה ממשנתנו לנדון זה:
תֵּנִי הָתָּם (תרומות פ"ב מ"ב), אִין תִּרְמִין תְּרוּמָה מִן הַפְּרִי הַטָּמֵא עַל
הַפְּרִי הַטָּהוֹר, כיון שהטמא אינו ראוי לאכילה, ומפסיד את הכהן
המקבל את התרומה. וְאִם תֵּרֵם בַּשּׁוּנָא, שלא ידע שפירות אלו
טמאים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אך אם עשה כן בְּמִיד, אמרו חכמים שלא

יבמות. פרק עשירי - האשה דף פט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רנה רש"י תוספות

שנתן לה אחרון גט - שאירסה. מכלל דלא בעיא גט, אפילו מדרבנן. דאי בעיא גט, 1
הא קיימא לן (יבמות צד,א) דאפילו ריח הגט פוסל לכהונה. סיפא - לגבי קידושין ודאי 2
כדקאמרת, דלא בעיא גט. ודקשיא לך: שמא יאמרו גידש זה וקדש זה כו' - לא אתי 3
למימר הכי, אלא אמרי: מדנפקא בלא גט - קידושי טעות הוה, כגון: על מנת שאני כון 4
ונמצא ישראל. קנסוה רבנן - ולא תלינן 5
לקולא. תנאי כתובה - מונוייכי וכסותייכי. 6
ופירות שאכל נמי לא משלם, אף על גב דאין 7
לה כתובה, משום דרבנן קנסוה. ומשום 8
דאשכחן באלמנה דיש לה פירות שאכל הוא, 9
דאיצטריך למימר הכא דאין לה. אין תורמין מן 10
הטמא כו' - משום הפסד כהן. בשוגג תרומתו 11
תרומה - כדברי אלעאי לקמן. התייא גריזא - 12
דתרומה. את השירים - את הטהור, שזה היה 13
עושה אותו שירים. אבל תרומה הוי - וקדשה, 14
ויחזור ויתרומה מן הטהור. דלמא פשע - ולא 15
הדר מפרשי מן הטהור. ולקמן פריך: כיון 16
דמדאורייתא תרומה היא, מדקתני "בשוגג 17
תרומתו תרומה", הכי מפקעין לה מקדושתה 18
משום דלמא פשע? ונמצאת מרה - שוגג הוא, 19
מדקתני "נמצאת" - מכלל דמעיקרא לא הוה 20
ידע. בתרי טאני ציית - כלומר: דהם, כיון 21
דמתרי טאני, כי אמרת ליה הדר תרומ מאידך 22
— ציית לך, וליכא למגור דלמא פשע. אבל 23
מטמא על הטהור, דתרייהו בחד מנא רבו, 24
בעצין נקוב, כי אמרת ליה תן זו וחזור והפרש 25
אחרת - אינו שומע לך, ונותן את הטמאה 26
לכהן. ומוטב תחזור זו לטיבלה ויתן טהורה 27
לכהן. אבל תרומה הוי - והכחן מדליקה מיד. 28
מאי
קישות ונמצאת מרה, אכפמיח ונמצאת סריח - תרומה, ויחזור ויתרומ? שוגג אמזיר קרימית? 29
שוגג - לא עבד איסורא, מזיד קעבד איסורא. ורמי שוגג אשוגג, הכא קתני: בשוגג - 30
תרומתו תרומה, התם קתני: תרומה ויחזור ויתרומ! התם שוגג קרוב למזיד, דאיבעי ליה 31
למיטעמיה. ורמי מזיד אמזיר, הכא קתני: במזיד - לא עשה פלוג, התם תנן: התורם 32
משאין נקוב על נקוב - תרומה, ויחזור ויתרומ! בתרי טאני - ציית, בחד מנא - לא ציית. 33
ולרב נתן ברבי אושעיא דאמר לא עשה ולא פלוג - לתקן שירים, אבל תרומה הוי, 34
אין תרומה - משום הפסד כהן, כדפירש בקונטרס. אי נמי: היכא שהיתה לו שעת הכושר גזרו דלכתחלה לא יתרום, אטו היכא דלא היתה לו שעת הכושר. ועוד אמור רבינו יוחנן: 35
מכל חלבו צריך לתרום מן היפה. ומן הטמא על הטהור הוי מן הרעה על היפה. ואף על גב דבמין הרעה על היפה אפילו במזיד תרומתו תרומה, ואין צריך לחזור ולתרום, כדתנן במסכת 36
תרומות (פרק ב' משנה ו'): מן הרעה על היפה - תרומתו תרומה, ולא קתני ויחזור ויתרום - בטמא החמירו טפי, משום דלא חזי לאכילה כלל. אבל רעה - חזיא קצת. והיינו טעמא דקישות 37
ונמצאת מרה דצריך לחזור ולתרום, משום דלא חזיא לאכול כמו שאר רעה, כדמכח בירושלמי, דקרי לה ספק אוכלין. קישות - ונמצאת מרה - בשוגג איירי, כדמוכח בשמעתין. ואם 38
תאמר: דבתרומה יין על יין ונמצא חומץ אין תרומתו תרומה. לפי שלא נתכוין לעשות חומץ תרומה, כדתנן במסכת תרומות בפרק "התורם קישות": התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ 39
אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה - אינה תרומה. ובגי קישות נמי, אמאי היא תרומה כיון שאין חפץ לעשות תרומה גרועה כל כך? ואין לומר דהתם כרבי, דאמר יין וחומץ שני 40
מינין, ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד,ב). דאם כן - אפילו במתכוין לתרום מן החומץ על היין, או מן היין על החומץ - לא תהא תרומה, כדתנן במסכת תרומות (פרק ב' משנה ד'): 41
אין תורמין מנין על שאין מינו, ואם תרם - אין תרומתו תרומה, ואפילו מן היפה על הרעה אטו דקתני התם. ואומר רבינו יצחק: דין וחומץ, אף על פי שהם מין אחד, מכל מקום שני שמות 42
זה, וזה יין זה חומץ, ולכן הוי טעות טפי ולא היא תרומה. אבל קישות ונמצאת מרה - לא הוי טעות כל כך, דלקישות נתכוין - והרי היא קישות. וכן מן הטמא על הטהור בשוגג תרומתו 43
תרומה, דהתם אותו שם שנתכוין לו. מיהו, בתוספתא משמע דהדיא חומץ על יין דלא היא תרומה - כרבי תאמי, דמסיים בה בהדיא: דברי רבי, שרבי אמר: יין וחומץ שני מינין, וחכמים 44
אומרים: מין אחד. ואפשר לרובן דאמרי מין אחד, במתכוין לתרום מן יין ונמצא חומץ הוי תרומה, ויחזור ויתרום, כמו בתורם קישות ונמצאת מרה. ואפילו לרבי, אם ממתכוין תורם מן 45
החומץ על היין היא תרומה, דמדאורייתא הוי מין אחד. וכן משמע בהדיא בירושלמי סוף פרק שני דתרומות, דפליג רבי ארבי ישמעאל ברבי יוסי שאמר משום אביה: תורמין מין על חומץ, 46
ורבי אמר: דאין תורמין. וקאמר רבי יוחנן: שיהיה בן לוי: מסתברא וידה רבי לדברי תורה. ומאי טעמא דרבי - שאם אתה אמור שמונת לתרום מין על חומץ - אף הוא סבר שמונת לתרום 47
חומץ על יין אף על גב דלא גזר בעלמא מן היפה על הרעה אטו דלמא אתי לתרום מן הרעה על היפה - גבי חומץ איכא למימר טפי, משום דאיכא דניחא ליה בחללא טפי מבממרא, 48
כדאמר ב"המוכר את הספינה" (שם). ושני מינין דקאמר רבי - היינו שעשאוהו חכמים בשני מינין, ולא היא תרומה היכא דטעה, שהיה מתכוין לין ונמצא חומץ. 49
מזיד - עבד איסורא - ולכן שויה רבנן כאילו לא תרם כלל, והדר הווא גריזא לטיבאל. דאי אמרת תרומה הוא - אתי למפשע, דהו ש נפשיה רשע. שוגג לא עבד איסורא מדעת, 50
הלכן לא חשיד דלמא פשע. כן פירש רבינו יוחנן: אבל אין לפרש דשוגג לא עבד איסורא לא קנסוה, אבל מזיד קנסו - דאין זה קנס דהדר לטיבאל, דטפי דמי קנס הא 51
דאמר דיוחור ויתרום, שצריך להפריש שתי תרומות.
איבעי ליה למיטעמיה - כלומר, יפריש על מה שהוא מיניה וביה כדי שיעטום, ותו לא. לרב - נתן ברבי אושעיא - דאמר: לא עשה ולא כלום לתקן את השירים, 52
אבל תרומה הוי ומיתקן הווא גריזא. מאי שנא מהא דתנן מן הנקוב על שאין נקוב כו', דהווא גריזא גופיה לא מיתקן, משום דמדאורייתא לא הוי תרומה 53
— הכי נמי מן הטמא על הטהור, כיון דמדאורייתא לא הוי מתוקן, כדסלקא דעתך השתא. אמאי מיהו ליה מתוקן מדרבנן להפקיע איסור מדאורייתא? אבל לרב 54
חסדא דמשי ליה טבל - נחיא. והאי דבשוגג תרומתו תרומה - היינו משום דלא קפיד קרא אלא אמזיר, כדכתיב: "ולא תשאו עליו חטא" (במדבר יח) דמשמע מזיד 55
דאיכא

דאיכא נשיאות חטא, אבל בשוגג הוי תרומה. ואם תאמר: ומאי נפקא לן מינה במן הטמא על הטהור במאי דהוי תרומה, ואין צריך לחזור ולתקן והיא גרידא, והא בכל ענין אסור באכילה ויש לומר: דנפקא לן מינה לענין הסקה דמותר להסיק בתרומה טמאה ואין מדליקין בטבל טמא, כדאמרין בפרק "במה מדליקין" (שבת כו,א), ולא תאכל בו – פירש רבינו יהודה בן נתן: דלא הוי תרומה אלא לענין שיתנה לכהן.

ולא לדבר אחר, שאינה אסורה לזרים. ואין נראה לרבינו יצחק: דכיון דפוסרת שאין נקוב דחיבי בתרומה מדרבנן הכי נמי תרומה מדרבנן, כמו במן שאין נקוב על שאינו נקוב. **ממקום** אחר – אמר רבינו יצחק: דמינה ובה לא, משום דלא לית למיכל השירים לזרים, כיון שיקרא עליו שם מעשר לא יזהרו עליו לשומרו בתורת תרומה, וכולה גרידא מדרבנן תרומה, דהא מתקין ביה דשאין נקוב.

בקומתה פירש בקונטרס: שתיגע לפירקה בשנים ובהבאת שערות. ואין הלשון משמע כן, דאם כן הוה ליה למימר: משתגדיל אלא אומר רבינו יצחק: משתעמוד בקומתה, היינו: שנראית גדולה קצת, אף על פי שעדיין לא הגיעה לפירקה. לפי שנקרא כאשתו, אבל כל זמן שנראית קטנה – הוי נראים דברי חכמים כמו חובא ואיטלולא אם היה יורשה.

דלא נכנסה לחופה – דקא סלקא דעתך: דכי היכי דבית הלל לא בעו עמידת קומה דבית שמאי – הכי נמי לא בעו ביה שמאי שתכנסו

משתעמוד בקומתה ותכנס לחופה – והוא הדין אם נכנסה לחופה ואחר כך עמדה בקומתה דמהניא חופה שבקטנות, דמאי שנא מקידושין דמהני כשהיו בקטנות ואחר כך עמדה בקומתה.

משתגדיל ותבעל – ואם תאמר: אבתי, כיון דאין מעשה קטן כלום – היכי מהניא חופה שהיתה בקטנות? ויש לומר: דכיון שהיא בביתו של בעל הויה כמסירה לחופה, ושכנועל בגדלות לשם קידושין. ואפילו אם תמצוי לומר דביאה אידושין עשה – חשובה מיד כנשואה, מידי דהוה אחיה לו חצר בדרך ובכנסה עמו לשם נישואין. אי נמי: כיון שהקידושין בגדלות, וארוסה אוכלת בתרומה דבר תורה – מהניא חכא חופה שהיתה בקטנות. דליכא למיחש לסתמפן, ולא לדלעלא, כיון שהיא בבית בעלה. ועטמא דיורשה – משום דהוי הפקר בית דין דהיה הפקר.

שהפקר דין דין היה הפקר – אבל מן הטמא על הטהור ליכא למימר דאפקה מרשותיה בשעת הפרשה, כיון דבתר הכי נמי שלו הוא, ועליו לתקנו.

כיון דלא ירתי לה קרי ולא ענו לה – משמע דכל היכא דירית לה – מטמא לה, דהוי מטמא למת מצוה. ולפי זה אלמנה לכהן גדול גרשה וחלוצה לכהן הדיוט – לא ירית לה, מדאמר (יבמות ג,ב) ואין מטמא לאשתו פסולה. דאי הוה ירית לה – הוה מטמא לה כמו למת מצוה. ומיהו על כרחך לאו דא דהא תליא, דהא נשאת על פי בית דין ואחר כך בא בעלה אמרינן דאין מטמא

אף על גב דבעלה הראשון יורשה, דלדידיה לא קנסו. ואף על גב דאין זכאי במציאתה ובמעשה ידיה – היינו משום קנס ידידה, אבל יורשה אמאי לפיכך בעל? ועוד: דאם כן הוה גדול ונזיר יטמאו לקורבניהם ולכל מקורביהם כשאין יורש אלא הם, וכן לנשיאם. ועוד: למאן דאמר (כתובות פג,א) יורשה דבעל דאורייתא – אמאי איצטריך קרא שהבעל מטמא לאשתו בשעת, דמת מצוה דהיא! ונראה לרבינו יצחק: דמשום דירית לה לא הויה מת מצוה, אלא משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר שהוא מן התורה דבריו דהויה כדפירשתי לעיל. דכיון דלא ירתי לה – דומה למת מצוה, ומיהו אינה מת מצוה גמור. וכן נראה, דאי משום דהויה מת מצוה גמור מטמא לה – אם כן היאך יטמא לה במקום שיש ישראל? דהא במת מצוה אם יש ישראל וכהן אמרינן בנזיר (מז,א): יטמא ישראל ואל יטמא כהן. ובנישואי קטנה דהוה דרבנן – משמע דמטמא כשאר בעל שמיטמא לאשתו דאורייתא, אם יש שם כמה ישראל, ומדאמר לקמן (ג,ב) נמי "ולא זה וזה מיפר נדירה" – משום דתתנגה ותתנגה אין להוכיח דאין מיפר לאשתו פסולה, כגון אלמנה

מאי שנא מהא דתנן: לא תאכל לכהן עד שיתן על סאה זו תרומה ומועשר ממקום אחר, דמחזיקין ליה בטבל גמור, וכאן כמו כן לא היה ליתן לכהן, שמא ישרוף טבל טמא, ואסור להדליקו, כדמוכח בפרק "במה מדליקין" (שבת כו,א). **שאי הכא** – בטמא וטהור, דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא, אבל מן הנקוב על שאין נקוב הוה ליה מחזיקו על הפסור, וכיון דאפטור קא מפריש לא חייל עלה

שם תרומה. הלכך טבל הוא, ואסור אף לכהן, ורבנן הוא דגזרי למתנה לכהן הוואיל וקרא עליה שם תרומה. וישראל לא שנתנה צריך להפריש עלה תרומה ומועשר, ואין צריך לחזור ולהפריש ממה שאין נקוב, דתרומה דיליה מדרבנן היא, והא אפריש עליה. ומן שאין נקוב על הנקוב, דאמרין לעיל תרומה היא ומותר לכהן – דהוה ליה מן הפסור על החיוב, הלכך, אף על גב דהא דאפריש עלה לא מיפטר ברח תרומה, ולא חייל עליה שם תרומה, אפילו הכי לא אמרינן לא תאכל בו דהא לא איכפת לן אי אכל לה כהן בטבל, דאין עליה דין טבל ותרומה בו, ולא תשא – הא אם לא תרימו מן המוכתר – תשא חטא, ואם אינו קדוש – נשיאות חטא למה? ונאמר בבת ישראל – וקנסת לך יעלמות, והלחמיר ולעשות סיג לחרושה, ואין זו עקירה. אבל להקל על דברי תורה – עקירה היא. את אשתו קפנה – אם מתה. ולא אמרינן שמא תעודה היתה למאן ואשתבה דלאו אשתו הויה. וביתומה עסקינן. משתעמוד בקומתה – כשתגיע לפירקה, בשנים ובהבאת שער. ואף על גב דלא נכנסה לחופה – והא קיימא לן (יבמות כט,ב) אפילו בגדולה: אשתו ארוסה – לא אונן ולא מיטמא לה, מתה – אין יורשה, והאמר רבי אליעזר אין מעשה קטנה כלום – בפרק "בית שמאי" (יבמות קח,א). מדאורייתא אבות ירית לה – כלומר: קרובי האב ירתי לה, דנישואי קטנה מדרבנן נעוה, משום שלא ינהנה בה מנהג הפקר, כדאמר בירוש' בשנאש פקחות (יבמות קי,ב). אבל תורה לא יזכתה לקדש את הבת לא לאמה ולא לאחיה. הפקר בית דין היה הפקר – וכל מידי דדמונא לאו עקירה היא. כל אשר לא יבא וגו' – בספר עזרא. וראשי האבות למפוט – הוי ליה למכתב: "וראשי משות בני ישראל".

אבל

בקומתה – מהניא לה חופה, ואי לא – לא מהניא לה חופה. רבי אליעזר אומר: משתפעל. והאמר רבי אליעזר: אין מעשה קטנה כלום! אימא: משתגדיל ותבעל. קתני מיהת יורשה, והא הכא דמדאורייתא אבוי ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל! הפקר בית דין היה הפקר, דאמר רבי יצחק: מנין שהפקר בית דין היה הפקר – שנאמר: "כל אשר לא יבא לשלשת הנשים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכישו והוא יבדל מקהל הגולה". רבי אליעזר אומר, מהכא: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למפוט בני ישראל". וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו – אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו. "ומיטמא לה", והא הכא דמדאורייתא אביה מיטמא לה, ומדרבנן מיטמא לה בעל! משום דהויה לה מת מצוה. וכי הוי מת מצוה? והתנאי: אי הוה מת מצוה – כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו – אין זה מת מצוה! הכא נמי, כיון דלא ירתי לה – קריא ולא ענו לה. ואוכלת

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63

1 אם כן קשה, מאי שנא – במה שונה דין זה מהא דתנן – מהדין
2 ששינו במסכת דמאי (ס), התורם מן גידולי העציץ הנקוב שחיבו
3 בתרומות ומעשרות הוא מן התורה על גידולי עציץ שאין נקוב
4 שחיבו בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, תרומתו תרומה – חל
5 שם תרומה על מה שתרם מהעציץ הנקוב, ונותנה לכהן, ומכל
6 מקום לא תאכל אותה תרומה על ידי הכהן, הואיל ותרם מהגדל
7 בעציץ נקוב החייב בתרומות ומעשרות מן התורה, על הגדל
8 בעציץ שאינו נקוב הפטור מן התורה, הרי שמן התורה אין למה
9 שהפריש שם תרומה כלל והוא עדיין טבל גמור, ולכן לא יאכלנה
10 הכהן עד שיצונו (יפריש) עליה ישראל שנתנה תרומה ומעשר
11 במקום אחר – מהגדל בעציץ נקוב אחר, ובכך יתיר לכהן את אותו
12 חלק שהפריש קודם. ומוכח מהמשנה שדין הנתרם שלא כדין הוא
13 כטבל גמור, וקשה על רב נתן ברבי אושעיא האומר שהחלק
14 המופרש נשאר תרומה וניתן לכהן, ומוכח מדבריו שאינו טבל,
15 שאלו היו דינו כטבל יש לחשוש שישמש בו הכהן להדליק בטבל
16 וכדין תרומה טמאה שמוותר להדליק בה, ואסור להדליק בטבל
17 טמא.

18 מתרצת הגמרא: שאני הקא, בתורם מן הטמא על הטהור,
19 הדיןאורייתא תרומה מעלייתא היא, כלומר חל עליה שם תרומה,
20 ולכן באמת מותר לכהן להדליקה. אבל בתורם מעציץ נקוב על
21 שאינו נקוב, מהתורה לא חל על מה שהפריש שם תרומה כלל,
22 ולכן יש לחזור ולהפריש עליה תרומה ממקום אחר, ואז תאכל
23 לכהן.

24 ומבאר הגמרא את הטעם שבתורם מהטמא על הטהור תרומתו
25 תרומה: ודין זה הוא בדבריו דרבי אלעאי, דאמר רבי אלעאי, מנין
26 לתורם מן הרקע על היפה שתירומתו תרומה, דכתיב לגבי הפרשת
27 תרומות (במדבר יח לב) ולא תשא עליו חטא כהרמקם את חלבו
28 ממנו, שאם תפרישו מהפירות את הטובים שבהם, לא תשאו עליו
29 חטא, כלומר לא תעברו עברה, משמע שאם יפריש את הרעים,
30 ישא חטא, ואם נאמר שכשמופריש את הרעים אין מה שהפריש
31 קרוש כלל, נשיאות חטא לפה – מדוע ישא חטא על כך, הרי
32 הפרשתו לא הועילה. מנין יש ללמוד, לתורם מן הרקע על היפה,
33 שתירומתו תרומה, ולכן יש חטא במה שהפריש מהרעה על היפה.
34 וכמו כן גם התורם מהטמא על הטהור תרומתו תרומה.

35 הגמרא מקשה על עיקר חידושו של רב חסדא. שהתורם במזיד
36 מהטמא על הטהור אפילו מה שהפריש אינו תרומה: אמר ליה רבה
37 לרב חסדא, דידך (לדבריו) דאמרת שאמרו חכמים שהתורם
38 מהטמא על הטהור לא עשה אלא כלום בל עקר, דאפילו ההוא
39 גריןא שהפריש לשם תרומה הדר למבילה, חזר ונעשה טבל,
40 ומאי מעשא, נזירה דלמא – שמא אם יהיה שם תרומה על הפירות,
41 פשע ולא מפריש שוב על הטהור החייב בהפרשה, כיון שיראה
42 שחל שם תרומה על הפירות שכבר הפריש. ואם כן קשה, מי איכא
43 מיד – וכי יש דבר כזה, דמדיאורייתא הוי תרומה, כמו במפריש
44 מהטמא על הטהור שמן התורה חל על מה שהפריש שם תרומה
45 שאסורה לזרים, ומשום חשש דלמא פשע, אפקיה (הוציא אותה)
46 רבין לחולין, ואמרו שפירות אלו הם טבל, והתירו אותם לאכילה
47 לזרים לאחר שיפרישו מהם תרומות ומעשרות כדין, וכי בית דין
48 פתנין לעקור דבר מן התורה.

49 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב חסדא, ואף לא תפריא – האם אתה
50 אינך סובר שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה, ונתת – והרי
51 כך שינו במשנתנו (פס), האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו
52 ואמרו לה מת בעלך וניסת לאחר, ואחר כך בא בעלה, קנסו
53 חכמים ואמרו שתולך הנולד לה הוא ממזר, מזה ומזה – בין אם
54 נולד מבעלה הראשון (אחרי שחזר), ובין אם נולד מהשני. וקשה,
55 בשלמא הנולד משני, הוא ממזר מדאורייתא, כיון שנבעלה לו
56 בעודה נשואה לראשון, אלא הנולד מבעלה הראשון, אמאי הוא
57 ממזר, הרי אשתו היא, והולד ישראל מעליה הוא – הרי הוא ישראל
58 מעולה וכשר, ואף על פי כן גזרו חכמים שיהא ממזר וקא שרינן

59 ליה כממזרת – ואנו מתירים לו לישא ממזרת דאורייתא, ועקרו
60 בכך חכמים את דין התורה האוסר אותו בממזרת, ומוכח
61 מהמשנה שבכך חכמים לעקור דבר מן התורה.
62 הגמרא דוחה את ההוכחה: אמר ליה רבה, במשנתנו אין עקירת
63 דבר מן התורה, דהכי (וכן) אמר שמואל, הולד הנולד מהראשון,
64 שדינו כממזר מדרבנן, אסור הוא כממזרת, כעיקר דין תורה. וכן
65 כי אף רבין אמר רבי יוחנן, אסור כממזרת. ומפרשת הגמרא:
66 ואמאי (ומדוע) קרי ליה התנא במשנה 'ממזר', שהחמירו לאסורו
67 בבת ישראל, כדין ממזר, אך כיון שבאמת אינו ממזר, אסור הוא
68 אף בממזרת, ואין כאן עקירת דבר מן התורה. ורק כשחכמים
69 מקילים בדברי תורה נחשב הדבר כעקירת דבר מן התורה.

70 הגמרא מביאה כמה הוכחות למה שנתבאר שיש כח ביד חכמים
71 לעקור דין תורה: שלח ליה רב חסדא לרבה קושיא זו ביד רב אחא
72 בר רב הונא, וכי אתה סבור שאין בית דין פתנין לעקור דבר מן
73 התורה, ונתת? בברייתא, לגבי יתומה קטנה שאין לה אב (היכול
74 לקדשה מן התורה), שתקנו חכמים שאמה ואחיה יכולים
75 להשיאה, מאימתי אדם יורש את אשתו היתומה הקטנה, כלומר,
76 ממתי נחשבת כאשתו לענין שירשנה, ואין אומרים שמא אם
77 היתה חיה היתה ממאנת בו בגדלותה ומפקיעה את קדושו, בית
78 שמיא אומרים, משתעמז בקומתה – כשתגיע לפירקה, שתהיה בת
79 שנים עשרה שנים, ותביא שתי שערות. ובית הלל אומרים, בעלה
80 יורשה מיד משתבשם לחופה, ואפילו בקטנותה, רבי אליעזר אומר,
81 משתבשל לו. ממשיכה הברייאת מביאה דינים נוספים בנישואי
82 אותה קטנה: ויורשה וימסמא לה – אף אם הוא כהן חייב לטפל
83 בקבורתה ולהיטמא לה כדין כהן המצווה להיטמא לאשתו, וכן
84 היא אוכלת גינה (מחמתו) תרומה, כאשת כהן.

85 הגמרא מבאר תחילה את הברייאת, ואחר כך תבאר את ראיית
86 רב חסדא. שינו בברייתא: בית שמיא אומרים, משתעמז בקומתה.
87 תמהה הגמרא: וכי אם עמדה בקומתה בעלה יורשה, ואף על גב
88 דעדיין לא נכנסה לחופה אלא עודנה ארוסה, והרי אין ארוס יורש
89 את ארוסתו, ואם הוא כהן אינו נטמא לה, אפילו שהיא גדולה.
90 מבאר הגמרא: אימא (אמור) בדברי בית שמיא, משתעמז
91 בקומתה וגם תכנס לחופה. מוסיפה הגמרא לבאר, והכי קאמרו ליה
92 (וכך אמרו להם) בית שמיא לבית הלל, דקאמרינו – מה
93 שאמרתם משתבשם לחופה בעלה יורשה, הדבר תלוי, אי עמדה
94 בקומתה והיא גדולה, מהניא (מועילה) לה חופה, ובעלה יורשה
95 ונטמא לה, ואי לא עמדה בקומתה, לא מהניא לה חופה להחשיבה
96 כנשואה לגבי דין יורשה וטומאה.

97 ממשיכה הגמרא בביאור הברייאת: רבי אליעזר אומר, בעלה
98 יורשה משתבשל. מקשה הגמרא: משמע מדבריו שאם נבעלה
99 בעלה יורשה אפילו בעודה קטנה, וקשה, האמר רבי אליעזר, אין
100 מעשה נישואין של קטנה כלום, והרי היא כמי שלא נישאת.
101 מתרצת הגמרא: אימא בדברי רבי אליעזר, משתבשל ותבעל בעלה
102 יורשה.

103 עתה מוכיח רב חסדא מהברייאת את דבריו, שיש כח לחכמים
104 לעקור דין תורה: קתני מיהת – מכל מקום שינו בברייתא, שלדעת
105 בית הלל בעלה של הקטנה הנשואה יורשה, והא הכא – והרי
106 במקרה זה, דמדיאורייתא אבות ירית לה – שמן התורה קרובי האב
107 הם יורשים אותה, שהרי אין בנישואיה כלום, ומכל מקום מדרבנן
108 החשיבה כנשואה ואמרו דרית לה (שיורש אותה) הפעל. הרי
109 שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה של יורשה.

110 דוחה הגמרא את הראיה: אין להוכיח מכאן שחכמים יכולים
111 להפקיע דין תורה: כיון שבאן הטעם הוא משום שהפקר בית דין
112 הפקר, וכיון שראו בכך צורך הפקיעו את הממון ממשפחת האב,
113 ואמרו שבעלה יירשנה. ומבאר הגמרא מנין שהפקר בית דין
114 הפקר: דאמר רבי יצחק, מנין שהפקר בית דין הפקר, שנאמר בפסוק,
115 לאחר שעלו ישראל מגלות בבל העבירו קול לכל בני הגולה
116 להתקבץ בירושלים כדי להפרישם מנשותיהם הנכריות, ואמרו

המוחזקת לנו כאשת איש, להינשא.
מביאה הגמרא ענין נוסף שמצאנו בו שעד אחד נאמן: וְהָיָה נָמִי
במשנה בכריתות (א) לגבי חיובי קרבן חטאת, אם עד אחד אומר
לו לאדם אכלת חלב, וחיוב אתה להביא קרבן חטאת, והוא –
האדם עצמו אומר לא אכלתי, פטור מקרבן. ויש לדייק, דמסקא
שהוא פטור מקרבן היינו משום דאמר לא אכלתי, והוא מכחיש את
דברי העד, הא אם אישתיק – שתק ולא הכחיש את העד, מהימן
העד לחיובו קרבן מן התורה, ואין אנו חוששים שמא העד משקר,
ונמצא שאותו אדם מביא בהמת חולין ומקריבה בעזרה שיש בזה
איסור תורה, אלמא, עד אחד מהימן מדין תורה להתיר איסורים.
וכיון שהתברר מכל המקומות הללו שעד אחד נאמן, מבררת
הגמרא: מָהָּ לָן – מנין לנו שעד אחד נאמן מהתורה להחזיר
איסורים. מבארת הגמרא: דְּהִתְנִי בברייתא, נאמר בתורה לגבי
חיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כח) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא
והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה, ויש לדרוש מתיבת
אליו' שחיוב קרבן הוא דוקא אם נודע לו החטא מידיעת עצמו,
ולא שיוידעוהו אחרים את חטאו. מבררת הברייתא: יכול היית
לומר שאף על פי שאינו מכחישו לעד יהא פטור מלהביא קרבן,
כיון שסוף סוף הידיעה על החטא באה לו על ידי העד, תלמוד
לומר 'או הודע אליו' ככל מקום, דקדק הכתוב וכתב 'הודע' ולא
כתב 'ידע' ללמד שאף כשידיעתו היא רק על ידי העד, כיון שאינו
מכחישו, הרי היא נחשבת כידיעת עצמו, וחיוב קרבן. מסיימת
הגמרא את ראייתה: הִיכִי דָמִי – ובאיזה אופן הוצרכה הברייתא
ללמוד מהפסוק שידיעה מכח עדות נחשבת כידיעה, אלימא דאיתו
תרי – אם נאמר שמדובר כשבאו שני עדים והעידו שאכל חלב,
ולא קא מכחיש להו – והוא עצמו אינו מכחיש את דבריהם, אם כן
קרא למה לו, והרי דין פשוט הוא ששני עדים נאמנים, ובדאי עליו
להביא קרבן. אלמא, מדובר בחד – שרק עד אחד העיד על כך,
ובזה דרשה הברייתא מהפסוק דכי לא קא מכחיש ליה, מהימן –
שאם אינו מכחיש את העד נאמן העד לחיובו קרבן, וסומכים על
עדונו לחיובו בקרבן ואוכלים הכהנים את הבשר, ואין חוששים
שמא הוא משקר ונמצא שאכלו חולין בעזרה. שְׁמַע מִיָּתָּה – ומוכח
מדין זה שעד אחד נאמן מהתורה להחזיר איסורים.
הגמרא מנסה לדחות את הראיה מהברייתא. מקשה הגמרא:
הִיכִי דָמִי שְׁמַע מִיָּתָּה – מנין שחיובו בהבאת קרבן הוא משום
נאמנותו על העד, דאִלְמָא דְּהוּא מְשֻׁם דְּקָא שְׁתִּיק כשחש שומע את
העד שאומר שאכל חלב, ושתיקה בהודאָה דְּמִיָּתָּה, וחיוב בקרבן
מחמת הודאתו שחטא ולא מחמת עדות העד, ולעולם עד אחד
אינו נאמן להחזיר איסורים. מוסיפה הגמרא ומוכיחה שסיבת
החיוב היא מחמת ששתיקה כהודאָה: תדע, דְּקָתְנִי בסיפא של
המשנה בכריתות אָמְרוּ לו שְׁנֵי אֲכָלְתָּ חֶלֶב, והוא מכחיש ואומר
לא אכלתי, פטור. רבי מאיר מְחַיֵּיב, ומבאר רבי מאיר את טעמו,
אִם רַבִּי מֵאִיר, קָל וְחֹמֶר, אִם הִבְיָאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה תְּמוּדָה –
אם שני עדים יכולים לחייבו מיתה, אם יעידו עליו שהרג את
הנפש, אף שהוא מכחיש ואומר לא הרגתי, האם לא יביאוהו ליד
קֶרֶן חֶלֶל, ובדאי שיכולים לחייבו קרבן אף שהוא מכחישם. אָמְרוּ
לו חכמים, אף שבכל דבר עדים נאמנים נגד דבריו, לגבי קרבן
נאמן האדם עצמו יותר מהעדים, שכן מה אם ירצה לומר לעדים,
אמנם כדבריהם שאכלתי חלב, אך מוֹיֵד תִּהְיֶינָה בְּכֶךְ, ואיני חייב
קרבן, שבזה אין העדים יכולים להכחישו ולומר שוגג היית, לכן
אף כשאומר לא אכלתי כלל, נאמן מביאו שהיה אומר מוֹיֵד היית,
ומבטל את חיוב הקרבן שעל ידי העדים. מסיימת הגמרא את
ראייתה: וכיון שנחלקו חכמים על רבי מאיר בסיפא, לגבי שני
עדים, יש לברר, בְּרִישָׁא, לגבי עד אחד האומר אכלת חלב,
שמודים חכמים שאם הוא שותק מחייבו העד קרבן,

המשנה מביאה תנאים החולקים על דברי תנא קמא בחלק
מדבריה: רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק עַל דְּבַרֵי תַנָּא קַמָּא הַסּוֹבֵר שֶׁאֵין לָהּ כְּתוּבָה
כָּלל, וְאִמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לָהּ כְּתוּבָה, וְכַתְּוִיבָתָה עַל נָכְסֶיהָ הָרָאשׁוֹן. רַבִּי
אֶלְעָזָר חוֹלֵק עַל דְּבַרֵי תַנָּא קַמָּא שֶׁאִמְרוּ שֶׁאֵין הָרָאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי
זְכָאִים בְּמִצְוַתָּהּ וּבְמַעֲשֵׂה יְדֵיהָ וּבַהֲפֶרֶת נְדִירָהּ וְאִמְרוּ, שֶׁהָרָאשׁוֹן
זְכָאִי בְּמִצְוַתָּהּ וּבְמַעֲשֵׂה יְדֵיהָ וּבַהֲפֶרֶת נְדִירָהּ, שֶׁלֹּא קִנְסוּ חֲכָמִים
אֶת בַּעֲלָהּ הָרָאשׁוֹן בְּדִבְרִים שֶׁהֵם לְטוֹבוֹתָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק עַל
דְּבַרֵי תַנָּא קַמָּא שֶׁאִמְרוּ שֶׁאֵם מֵתוּ אֵין אֲחִי שְׁנֵיהֶם מֵיִיבָמִים אוֹתָהּ,
וְאִמְרוּ, שֶׁבִּיאָתָהּ עַל יְדֵי יָבוֹם אוֹ חֶלְצָתָהּ מֵאֲחִיו שֶׁל רָאשׁוֹן, שֶׁמִּתְּרָה
הִיא לְכַתְּחִילָהּ אֶת צַרְתָּהּ, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי תַנָּא קַמָּא שֶׁלְכַתְּחִילָהּ
אִסּוּר לֹא לֵיִבְמָהּ. וְעוֹד חוֹלֵק רַבִּי שְׁמַעוֹן עַל דְּבַרֵי תַנָּא קַמָּא שֶׁאִמְרוּ
שֶׁאֵם בֹּא עֲלֶיהָ הָרָאשׁוֹן הוֹלֵךְ מִמּוֹר מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְאִילוּ רַבִּי
שְׁמַעוֹן סוֹבֵר שֶׁאֵין הוֹלֵךְ מִמּוֹר מִמּוֹר, אִפִּילוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.
המשנה מבארת עתה את דינה של אשת איש שנישאת על פי שני
עדים: וְאִם נִסְתָּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין, שְׁבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְאִמְרוּ לָהּ
מֵת בַּעֲלִיךָ וְנִסְתָּ עַל פִּיהֶם, שְׁבָאוּפִן זֶה הִיא מוֹתֶרֶת לְהִינְשָׂא
מֵעֵיקֶר הַדִּין וְאִינָה צְרִיכָה לְרִשּׁוֹת בֵּית דִּין, וְאַחֵר כִּךְ חוֹזֵר בַּעֲלָהּ
הָרָאשׁוֹן, מוֹתֶרֶת לְחַזֵּר לוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהִיָּתָה אֲנוּסָה בְּמָה שֶׁנִּישְׂאָהּ
לְשָׁנִי, וְאִשֶּׁת אִישׁ שֶׁנִּאֲנָסָה אֵינָה נֹאסֶרֶת עַל בַּעֲלָהּ.
המשנה מביאה חילוק נוסף בין הנישואין על פי עד אחד לבין
הנישואין על פי שנים: נִסְתָּ עַל פִּי בֵּית דִּין, וְהִינוּ עַל פִּי הֵיתֵר שֶׁל
עַד אֶחָד, תִּצָּא מִבַּעֲלָהּ הָרָאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי וְכִמּוּ שֶׁהִתְבָּאֵר, וְיִפְסְדָהּ מִן
הַתְּקַנָּה – חֲטָאָהּ, כְּדִין יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאָה בֵּית דִּין שִׁפְטוֹר מִקְרָבָן.
אֲבָל אִם לֹא נִסְתָּ עַל פִּי בֵּית דִּין, אֲלֹא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, תִּצָּא
מִבַּעֲלָהּ הַשֵּׁנִי וְהִיא תִּהְיֶינָה בְּתִקְנָה חֲטָאָהּ, כִּיּוֹן שֶׁלִּגְבֵי חֵיבּוֹב קֶרֶבָן
אֵינָה נֹחֶשֶׁת אֲנוּסָה אֲלֹא שׁוֹגְגָה, שֶׁהִיא לָהּ לְהַמְתִּין. אֲוֹמֶרֶת
הַמְּשֻׁנָּה: יָפָה בַּח בֵּית דִּין, כִּשְׁנֵשֵׁאת עַל פִּיהֶם, שְׁפִטְמָהּ מִן הַתְּקַנָּה,
וְכִמּוּ שֶׁהִתְבָּאֵר שֶׁאֵם נִשְׂאָה עַל פִּי עַד אֶחָד וּבְהֵיתֵר בֵּית דִּין,
פְּטוּרָה מִקְרָבָן.
המשנה מביאה אופן שאף כשהתירה בית דין להינשא חייבת
קרבן: הוֹרִינָה בֵּית דִּין שֶׁהִיא מוֹתֶרֶת לִנְשָׂא, וְהִלָּכָה וְקָלְקָלָה, כְּגוֹן
שֶׁהִיָּתָה אֲלֻמָּה וְנִישְׂאָה לְכַחַן גָּדוֹל, או גְּרוּשָׁה לְכַחַן הַדִּיּוּט, וְכֵן
אִם עֲבָרָה עַל שֶׁאֵר אִיסוּרֵי לְאוּיִן שֶׁל נִישׁוּאִין, תִּהְיֶינָה בְּתִקְנָה, כִּיּוֹן
שְׁלֹא הִתְיָרָהּ בֵּית דִּין אֶלָּא לִנְשָׂא אַחֲרָיִךְ כְּדִין, וְלֹא לַעֲבוֹר אִיסוּרִים.
וכיון שנישואיה היו באיסור, חייבת קרבן.

גמרא

שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא
בעלה תצא מזה ומוז' הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין זה.
מדייקת הגמרא: מְדַקְדְּנֵי בסיפא של המשנה שאם נישאת שלא
בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין מוֹתֶרֶת לְחַזֵּר לוֹ – לבעלה הראשון, ולא קנסה
בכל הקנסות המבוארים ברישא, בודאי הכוונה שנישאת שלא
בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין, אֲלֹא בְּעֵדִים, שסמכה האשה על דברי שני עדים
שאמרו לה 'מת בעליך', ולא היתה זקוקה להיתר בית דין כדי
להינשא. ואם כן מְפַלֵּל – משמע דרישא של המשנה, שקנסה בכל
הקנסות, עוסקת באופן שניסת בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין שהתירה להינשא
ובעדונו של עד אחד שהעיד שמת בעלה. ולפי זה יש לדייק, אלמא
– מוכח, שְׁעַד אֶחָד נִאֲמָן מן התורה להחזיר את האשה להינשא,
ולכן התיירו לה בית דין להינשא על פיו.
מביאה הגמרא ראייה נוספת לכך שעד אחד נאמן: וְהָיָה נָמִי בַּמְּשֻׁנָּה
להלן (קכב) לענין שמישין אשה על פי עד אחד, הוֹחֲקוּן לְהִיתּוּ
מִשְׁיָאִין אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁהִעִידוּ עֲלֶיהָ שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ עַד מִשֵּׁי עַד, וְאִפִּילוּ
אִשָּׁה, שֶׁהִיא פְּסוּלָה לְסֹתָם עֲדוּתָהּ, שֶׁמַּעֲבִידָה שֶׁמַּעֲבִידָה מִשֵּׁי אִשָּׁה
אֲחֵרָה, וְאִשָּׁה מִשֵּׁי עַבְדּוֹ וְאִשָּׁה מִשֵּׁי עַבְדָּהּ, וּמִשְׁמַע שֶׁלְעֲדוּת אִשָּׁה אִפִּילוּ
עד אחד נאמן, אֲלֵמָּא, עַד אֶחָד מְהִימָן מן התורה להחזיר את

דברי רבי נחמיה כך, רבי נחמיה אומר, כל מקום שהאמינה תורה
 עד אחר, הלא אחר רוב דעות, וגם אם יש עדים פסולים הולכים
 אחר רוב דעות והם נאמנים. וקצו עדות שתי נשים בעדות
 המכחישה דברי אשה אחת, בעדות שני אנשים המכחישים באיש
 אחד, שכשם שהם נאמנים להכחיש את העד האחד, אף שתי נשים
 נאמנות נגד אשה אחת. אבל עדות שתי נשים, שהן פסולות,
 המכחישות באיש אחד כשר, בפלגא ופלגא דמי – הרי זה כעד אחד
 שמכחיש עד אחד, ולכן אף אם אינה מכחישה את דברי שתי
 הנשים המעידות שזה בעלה, לא תצא, כיון שסמכה על העד
 הראשון שהעיד שבעלה מת ונשאת על פיו, והאמינה תורה לעד
 זה כשני עדים. ואין פסולים נאמנים להכחישו, כיון שנחשבים
 כולם כנגדו כמו עד אחד כנגד נשים, וכדברי עולא, שבמקום
 שהאמינה התורה לעד אחד הרי הוא כשנים, ואין עד אחר נאמן
 להכחישו, והוא הדין שאין כמה פסולים (והחשובים כאחד כשר)
 נאמנים להכחישו.
 שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואחר כך בא בעלה
 וכו' צריכה גט מזה ומזה'. מקשה הגמרא: בשלמא מראשון תבעי גט
 – מובן הדבר מדוע היא צריכה גט מבעלה הראשון, שהרי היא
 נשואה לו, אלא משני, אמאי צריכה גט, והרי כיון שהיא נשואה
 לראשון אין קדושי השני נפוסים בה, ומה שחיו יחד ונותן בפלגא
 הוא, ואינה צריכה ממנו גט.
 מתרצת הגמרא: אמר רב הונא, באמת מעיקר הדין אינה צריכה
 גט, ומה שאמרו חכמים שהשני נותן לה גט, זו וזו, וזו, שאם תצא
 ממנו ללא גט, חששו חכמים שפא יאמרו בני אדם שבודאי תחילה
 גירש אותה זה ובעלה הראשון ואחר כך נשא אותה זה ו-השני,
 והיתה אשת איש גמורה של השני, ועכשיו כשיוצאת מהשני
 ונשאת לאחר, יאמרו שנמצאת אשת איש ויצאה בלא גט. ולכן
 אמרו חכמים שצריכה ממנו גט.
 מקשה הגמרא: אי הכי, יש להקשות מהסיפא של המשנה (להלן צב)
 דקתני, אמר לה מת בעלך ונתקדשה לשני ועדיין לא נישאת, ואחר
 כך בא בעלה הראשון, מתרת לחזור לו. והרי התם נמי ניקא – גם
 שם נאמר ונחשוש לכך שהרואים שנתקדשה לשני וחזרת
 לראשון בלא גט, יאמרו שבודאי גירש אותה זה ו-בעלה הראשון
 וקדש אותה זה ו-השני, ויאמרו כעת שהיא יוצאת מהשני בלא גט
 וחזרת לראשון, שנמצאת אשת איש ויצאה בלא גט. מתרצת
 הגמרא: לעולם אף בסיפא של המשנה קעמי – צריכה היא גט
 מהשני שקדשה, קודם שתחזור לראשון.
 מקשה הגמרא: אי הכי, עדיין יש לחשוש, שיבואו הרואים לומר
 שבודאי גירש הראשון ונתקדשה לשני, ועתה שהשני מגרשה
 והראשון מחזירה, נמצא זה ו-הראשון מחזיר את גרושתו
 משנתארסה, ויטעו לומר שמותר לאדם להחזיר את גרושתו
 משנתארסה לאחר ונתגרשה.
 מתרצת הגמרא: משנתינו סוברת רבי יוסי בן כיפר, דאמר, אדם
 שגירש את אשתו והלכה לאיש אחר ומת או שגירש אותה, ורוצה
 הראשון להחזירה, אזי אם מן הנשואין – שכבר נישאת לאחר,
 מסורה על בעלה הראשון, אבל אם מן החורין – שרק נתארסה
 לאחר, מתרת. וממילא אין כל חשש, כי אף אם יסברו בני אדם
 שחלו קדושי השני לא תצא תקלה, שהרי אף אם באמת היו
 הקדושין חלים, והיה מגרשה, היה הראשון רשאי להחזירה.
 מקשה הגמרא: הא מדיקתני בסיפא של המשנה, אף על פי

ערות עוסקת המשנה שעליה אמר שמואל שאם האשה מכחשתו
 לא תצא, אילימא ו-אם נאמר בבי תרי – שהעידו שני עדים שזה
 שבא לפנינו הוא בעלה, אם כן כי מכתשתא ליה מאי הוי – מה בכך
 שהיא מכחישה אותם ואומרת שהוא מת, והרי ודאי אינה נאמנת
 נגד שני עדים, ומדוע לא תצא. ואילא אם תפרש שהמשנה עוסקת
 בקד – עד אחד המעיד שזה בעלה, ובוזה אמר שמואל שאם
 מכחשתו לא תצא, הרי גם בזה קשה, שהרי משמע דמקמא
 דמכתשתו – רק כיון שהיא מכחישה את העד לא תצא, הא – אבל
 אם שתקה ואינה מכחישה, תצא משני, אף על פי שיש עד אחד
 המעיד שבעלה מת ומותרת להינשא. ומדוע, האמר עולא, כל
 מקום שהאמינה תורה לעד אחד בעדותו, הרי פא שנים – נחשבת
 עדותו כשני עדים המעידים, ולכן אם בא עד אחד להעיד נגד העד
 הזה, אין האחרון נאמן, לפי שאין דבריו של אחד מתקבלים במקום
 (נגד) שנים. ואם כן כשעד אחד העיד שמת בעלה, הרי הוא נאמן
 כשנים, כמבואר לעיל (ע"א), ונשאת על פיו, ומדוע אם עד אחד
 העיד אחר כך שזה בעלה והיא שתקה ולא הכחישה, תצא.
 הגמרא מבארת את דברי שמואל באופן אחר. מתרצת הגמרא:
 הקא במאי עסקין – באיזה אופן אנו אומרים שרק אם האשה
 מכחישה את העדות לא תצא, בפסולי עדות, כגון ששתי נשים
 הפסולות לעדות מעידות שזה בעלה, וסותרות את דברי העד
 הראשון המעיד שבעלה מת, ובאופן זה מחדש שמואל שיש לקבל
 את עדות הפסולים נגד דברי העד הכשר, לפי שבעדות של עד
 אחד הולכים אחר רוב דעות, ואפילו של פסולי עדות, ובדברי
 נחמיה, שיבואר להלן, ולכן אם אינה מכחישה את דבריהן, הן
 נאמנות שזה בעלה נגד העד, ותצא. אבל כשמכחישה את דבריהן
 וטוענת שאין זה בעלה, נאמנת אף כנגד רוב דעות, ואינה צריכה
 לצאת, לפי שאין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר נגד
 ידיעת עצמו ואפילו הם אלה, כיון שאדם נאמן על עצמו באיסורין
 בדבר הברור לו. ומביאה הגמרא את דברי רבי נחמיה: דתניא, רבי
 נחמיה אומר, כל מקום שהאמינה תורה לעד אחד, יש ללמוד מכך
 שאין דין 'עדות' בדבר, ולכן האמינה התורה אפילו לאחר,
 וממילא הלא אחר רוב דעות, ואפילו של עדים פסולים, ולכן
 קצו – החשיבו עדות שתי נשים המכחישות באיש אחד, אף שהן
 פסולות והוא כשר, בעדות שני אנשים המכחישים באיש אחד,
 שהשנים נאמנים כנגדו, ואף שתי נשים נאמנות נגד עד אחד, לפי
 שהולכים אחר רוב דעות.
 ביאור נוסף בדברי שמואל: ואיבעית אימא, כל היכא דאמא עד
 אחד כשר מעיקרא – בכל אופן שבא עד אחד מתחילה, מקבלים
 עדותו כשני עדים, ואז אפילו אם מאה נשים מעידות נגדו, קעד
 אחד דמיין – הרי כולן נחשבות כעד אחד, ואין הולכים אחר רוב
 דעות פסולות כנגד עד אחד, ולכן אף אם אין האשה מכחשת את
 רוב הפסולות, לא תצא, שהעד הראשון הכשר שהעיד שמת
 בעלה נאמן כשנים. אבל הקא במאי עסקין – באיזה אופן אמר
 שמואל שכשאינה מכחשת תצא, כגון דאמא אשה מעיקרא –
 שמתחילה באה אשה והעידה שמת בעלה של אשה זו, וניסת זו
 לשני על פיה, ולאחר מכן באו שתי נשים והעידו שזה בעלה והוא
 חי, שבאופן זה הנשים השניות שמעידות שהוא בעלה, נאמנות
 ברוב דעות נגד האשה שהעידה שמת בעלה של זו, כיון שאף היא
 פסולה לעדות, ולכן כשאין האשה עצמה מכחישה את האחרונות
 האומרות שבעלה חי, נאמנות נשים אלה, שהרי יש רוב דעות
 לאסור, ותצא. ולתירוצי זה, תרצה לדברי נחמיה הכי – נבאר את

כאשר הקדוש-ברוך-הוא נותן לבני-ישראל גשמיות, אזי עושים בני-ישראל מהגשמיות – רוחניות.

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

אין דבר שהוא "במקרה".

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **מה** וְכָל זֶה בְּסִגְלִים שְׁלָחָם, שְׁמִשְׁנִפְסָקָה הִרְצוּעָה אִי אִפְשָׁר לְנַעֲלוֹ כָּלָל, אֲבָל סִגְלִים שְׁלָנוּ תַחַת אֵף אִם
2 נִפְסָקָה הִרְצוּעָה רָאוּי לְנַעֲלוֹ תַחַת וְתוֹרַת כָּלִי עָלָיו, וּמִתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל עֲנִין תִּי:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעף מה

ביאורי הלכה

תח[ן] סגדלים שלנו – בימינו, נעל שנקרעה אפילו באופן שלא רגילים לתקנה, אם ראוייה עדיין ללבישה אפילו על ידי הדחק – מותרת בטלטול, וכל שכן שאם נעל אחת נאבדה או נקרעה שמותר לטלטל את הנעל השניה³⁸⁵, אבל אם לא ראוייה יותר ללבישה כלל – אסורה בטלטול.

תח[ן] ראו לנעלו – הסנדל חופה את הרגל גם מעליה (בנוסף לרצועות הקשירה), וראוי ללבישה בשעת הדחק גם ללא קשירת הרצועות.

ת[ן] בכל ענין – אף אם נקרעה הרצועה החיצונה, ואפילו אין דרכו ללבשו כך כלל, ואפילו במקום המשתמר.

ציונים והוספות

(385) אף שהדרך לזורקה (ודלא כשלמי יהודה פ"ד אות ט) כי משמשת למעין מלאכתה הראשונה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שעת דין חצירות ובתים ביניהם:

חלק ב סימן שעת דין החצרות הפתוחות זו לזו:

א ב' חצרות וג' בתים ביניהן פתוחים זו לזו ורוצין כולן לערב יחד הרי בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לחצרו ונותן עירובו בבית האמצעי ועושה את בית הפתוח לחצרו כבית שער לחצרו לעבור דרך עליו להאמצעי וכן בן חצר האחרת בא דרך בית הפתוח לה ונותן עירובו בהאמצעי ועושה את בית הפתוח לחצרו כבית שער לחצרו ואין אחד מג' בתים אלו צריך ליתן פת לעירוב כי שנים הסמוכים לחצרות הם כבית שער ובית שער אינו אוסר והאמצעי הוא בית שמניחים בו את העירוב ואינו צריך ליתן את הפת ויש אומרים שאפילו נתנו עירוב באחד מבתים הסמוכים לחצרות או אפילו באחד מבתי החצרות עצמן אין ג' בתים אלו צריכים ליתן פת לפי שנעשו כולם כבית שער לאותה חצר המולכת עירובה דרך עליהם לחצר האחרת:

1 **ג** עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ונתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות שכיין
2 שהפנימית אסורה בחצרה אוסרת גם החיצונה שיש לה עליה דריסת הרגל.
3 אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה
4 ופנימית מותרת דכיון שעירובה אצלה ואין לחיצונה דריסת הרגל עליה אלא בשביל עירובה שמרגילה לתוכה תסלקנה מעליה ותשאר לבדה בעירובה שאצלה ותהיה מותרת.
5 אבל אם נתנו עירובן בחיצונה אפילו שכח אחד מן החיצונה
6 ולא עירב שתיהן אסורות שאף אם הפנימית תסלק את החיצונה מעליה הרי אין עירובה אצלה ובמה יתערבו
7 דיוריה:
8

ב ב' חצרות וב' בתים ביניהם ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה וכל חצר לא נתנה עירובה בבית הפתוח לה אלא עשאתו בית שער ובא דרך בית שאצלו ונתן עירובה בבית הסמוך לחצר האחרת וכן עשה בן חצר השניה שגם הוא הניח עירובו בבית הסמוך לחצר האחרת לא קנו עירוב שכל אחד הניח עירובו בבית שער של חצר אחרת ואינו עירוב כמו שנתבאר בסימן שס"ו:

9 **ד** אם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה או אפילו שנים
10 דרים בחיצונה ועירבו ביניהם אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה אע"פ שלא עירבו יחד הואיל והיא רגל המותרת במקומה שאין שם מי שיאסר עליו.
11 והוא הדין רבים שהם כיחיד שאינן אוסרים זה על זה ואינן צריכים לערב ביניהן כגון האב עם בנו שמקבלים ממנו פרס וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בס"י ש"ע:
12

* * *

חלק ב סימן שפ דיני ביטול רשות:

26 **א** אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם אוסר עליהם
27 מה תקנתם יבטל להם רשות שיש לו בחצר שיאמר
28 רשותי מבוטלת לכם או רשותי קנויה לכם ואין צריך לקנות

19 **ה** וכן ג' חצרות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת אע"פ
20 ששנים הפנימים עוברים על החיצונה אינן אוסרים עליה מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואם היו שנים בשלישית
21 הפנימית ולא עירבו ביניהם אוסרים על היחידים
22 שבאמצעית ושחיצונה מפני שהיא רגל האסורה במקומה:
23

* * *

49 כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת אין זו נראית
50 חזרה.

51 אבל אסורים להכניס מחצר לבתיהם אפילו אם ביטלו לו
52 גם רשות בתיהם שנעשה הכל רשות אחד שלו מ"מ כיון
53 שהם אינן כאורחים לגבי היחיד א"כ כשמוכניסים לבתיהם
54 הרי זה כאלו חוזרים וזוכים בבתיהם ואין צריך לומר
55 שאסורים להוציא מבתיהם לחצר אפילו ביטלו לו גם רשות
56 בתיהם כמו שאסורים להוציא אפילו מביתו ממש לחצר:

* * *

57
58 פ' וכן אם היו שנים לבד דרים בחצר ולא עירבו וביטל אחד
59 מהם לחבירו דינו כרבים לגבי יחיד שאף היחיד אינו
60 נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים ואין רבים פחותים
61 משנים וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים
62 שעירבו אינם נעשים אורחים אצלם ודינם כרבים לגבי
63 יחיד:

64 ז' רבים שלא עירבו יכולים לבטל רשותם בין ליחיד שלא
65 עירב בין לרבים שעירבו ביניהם ובלבד שכל אחד
66 מהמבטלים יבטל לכל אחד מהם כמו שנתבאר למעלה
67 ביחיד המבטל אבל לרבים שלא עירבו אפילו לשנים שלא
68 עירבו אין מבטלין להם בין שהמבטלים הם רבים שעירבו
69 בין שהוא יחיד שלא עירב שהרי אף לאחר שיבטלו להם
70 הם שנים ואחד אסור על חבירו.

71 ואפילו אם חזר האחד וביטל לחבירו אינו מועיל כלום
72 שכיון שבשעה שביטלו הראשונים החצר לזה החוזר ומבטל
73 לא היה לו אז בה זכות של היתר טלטול מפני שאוסרים זה
74 על זה א"כ ביטול זה לא הועיל כלום וכשחוזר ומבטל לזה
75 אינו יכול לבטל רשות שלהם שהרי לא זכו בה ואפילו
76 כשביטלו לו הראשונים אמרו לו אנו מבטלים לך על מנת
77 שתחזור ותבטל לחבירך שנתנו להם רשות לבטל לו אינו
78 מועיל כלום שכיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל
79 לטלטל בחצר אינו יכול להקנות לחבירו:

* * *

חלק ב' סימן שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא:

80
81 א' המבטל רשותו ועבר והוציא א"כ מביתו לחצר בשוגג
82 אינו אסור במזיד אסור שהרי חזר בו מביטולו שביטל
83 להם חלקו שבחצר ואין אומרים כאן שבת כיון שהותרה
84 הותרה שכיון שחזר בו א"כ בודאי לא הסיח לבו לגמרי
85 מתחלה ולא הותרה שבת מעולם.

86 ואינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו לחצר אבל אם
87 מכניס מחצר לביתו אין זו חזרה שכיון שביטל להם החצר
88 מפנה הוא את חפציו ממנה לבית ואינו אסור עליהם
89 בהכנסה זו (אבל מכל-מקום אסור לו להכניס מחצר לבית
90 שהרי ביתו מיוחד לו והחצר להם ונמצא מוציא מרשות
91 לרשות).

92 במה דברים אמורים כשלא ביטל להם אלא רשותו שבחצר
93 בלבד אבל אם ביטל להם גם רשות ביתו והכניס מחצר
94 לבית הרי זה חזרה מביטול הבית ואוסרו עליהם.

1 בקנין סודר ויכול לבטל משתחשך ואף ע"פ שאין קנין קנין
2 בשבת, מכל-מקום כאן אין צריך שיקנו הם רשותו אלא
3 שהוא יסלק עצמו מרשותו וממילא אין מי שיאסר עליהם
4 ולסלק עצמו מרשותו מותר אף בשבת.

5 ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל אחד ואחד שיאמר
6 רשותי מבוטלת לכולכם ולא די שיבטל לאחד מהם אע"פ
7 שזה שמבטל לו כבר עירב עם השאר ואם לא עשה כן אף
8 למי שביטל לו אסור ויש אומרים שלא די שיאמר רשותי
9 מבוטלת לכולכם אלא צריך שיפרש ויאמר מבוטלת לך ולך
10 ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

11 ב' אם ביטל להם רשותו סתם לא ביטל אלא רשות שיש
12 לו בחצר לפיכך הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר וגם
13 הוא לפי שהוא נעשה אצלם כאורח בעלמא אבל אסורים
14 להוציא מביתו לחצר וכן להכניס שהרי ביתו הוא מיוחד לו
15 והחצר להם והרי זה מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא
16 שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם אע"כ אסור לו
17 להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס) לפי שאין אומרים שהוא
18 כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר אבל
19 תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח ויש
20 אומרים שצריך לנעול ביתו כדי שלא יבא להוציא באיסור
21 ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא וינעלנו מיד אחר
22 צאתו ובואו והמיקל לא הפסיד כי יש לו על מי לסמוך:

* * *

23
24 ג' אם ביטל להם גם רשות ביתו מותרים גם בביתו להוציא
25 ממנו לחצר וכן להכניס כמו בבתיהם וגם הוא מותר
26 בביתו כמו בבתיהם לפי שנעשה אורח גמור אצלם כיון
27 שלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלה להם רק שיוזהר שלא
28 יוציא מביתו לחצר קודם שיוציאו [ה]ם מבתיהם לחצר כדי
29 שיחזיקו הם בחצר תחלה ולא יכניס מחצר לביתו קודם
30 שיכניסו הם מחצר לביתו כמו שיתבאר בס' שפ"א:

31 ד' אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו יש
32 אומרים ששכירות מועלת בישראל כמו שמועלת בנכרי
33 לפי שהשכירות אינה גרוע מהביטול שהיא מתנה בחנם ויש
34 אומרים שלא תיקנו שכירות אלא בנכרי שאין ביטולו מועיל
35 אבל לא בישראל ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר
36 המיקל:

37 ה' אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב
38 עמהם הוא מותר להוציא מביתו לחצר ולא מבתיהם
39 אלא א"כ ביטלו לו בפירוש גם רשות בתיהם.

40 והם אסורים אפילו מביתו לחצר ואע"פ שרשות אחד הן
41 לאחר שביטלוהו לו מ"מ כיון שחצר זו היתה שלהם א"כ
42 כשחוזרין ומוציאים לתוכה הרי זה כאילו חוזרים בהם
43 ורוצים לזכות בה שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים
44 בעלמא לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו
45 ואפילו אם כבר החזיק הוא בחצר אין זה מועיל שלא יוכלו
46 הרבים לחזור בהם.

47 אבל מותרים להכניס מחצר לביתו לפי שאין נראה חזרה
48 אלא כשמוכניסים לרשות שלהם שביטלוהו דהיינו לחצר אבל

29 שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בסי' שע"ח יכולה
30 היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה
31 שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת
32 ולבא ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה אף על פי
33 שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא (ו)העברה
34 לבדה אינה אוסרת אלא כשמשתמשים שם לעשות צרכיהם
35 שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה
36 אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור אלא
37 דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך
38 תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה כמו שאוסרים
39 אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה ולכן כשביטלה לה
40 זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת אינה אוסרת אותה
41 אעפ"י שעוברת עליה.

42 וכן אם עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ושכח אחד
43 מהפנימית ולא עירב ששתיקן אסורות כמו שנתבאר שם
44 יכול הוא לבטל להם רשותו וצריך שיבטל לכל אחד
45 מהפנימית ולכל אחד מהחיצונה ואז הוא לבדו אסור וכולם
46 מותרים אבל אם לא ביטל אלא להפנימית אף הפנימית
47 אסורה שהחיצונה אוסרתה ואעפ"י שאין להחיצונה דריסת
48 הרגל עליה מ"מ העירוב שעירבה עמה מרגילה לתוכה
49 וכאילו היא דרה בה שעירוב משום דירה.

50 אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אין צריך לבטל
51 להפנימית שאף אם לא עירבה החיצונה כלל אלא הפנימית
52 לבדה אין החיצונה אוסרת את הפנימית הואיל ואין לה
53 דריסת הרגל עליה ואין העירוב מרגילה לתוכה מפני
54 שיכולה לומר לה לתיקוני תפתח עמי ולא לעיוותי
55 משא"כ כששכח אחד מן הפנימית ולא עירב אינה יכולה
56 לומר כן כיון שהעיוות הוא ממנה:

1 וכל זה כשמוציא או מכניס קודם שהחזיקו הם ברשות
2 שביטל כגון קודם שהוציאו מבתיהם לחצר או הכניסו
3 מחצר לבתיהם כשביטל להם רשותו שבחצר או קודם
4 שהוציאו מביתו לחצר או מחצר לביתו כשביטל להם גם
5 רשות ביתו אבל לאחר שהחזיקו ברשותו בין בהוצאה לבדה
6 בין בהכנסה לבדה שוב אינו יכול לחזור בו ואע"פ שהכנסה
7 אינה נקראת חזקה לענין חזרה שאין זה חוזר ומחזיק
8 ברשותו כשמכניס ממנו חפציו לביתו אעפ"כ נקראת חזקה
9 לענין שלא יוכל לחזור בו שכל שעשו דבר ברשותו שהיו
10 אסורים לעשותו אם לא ביטלה להם הרי זו חזקה ואינו
11 אוסר עליהם כשחוזר בו.

12 אבל הוא אסור להכניס ולהוציא בחצר אף לאחר שהחזיקו
13 בה אלא א"כ ביטל להם גם רשות ביתו שאז נעשה כאורח
14 גמור אצלם כמו שנתבאר בסי' ש"פ.

15 ואין חזקה מועלת אלא כשהחזיקו משחשכה אבל מה
16 שמוציאים ומכניסים מבעוד יום אין זו הוכחה שהיא רשות
17 שלהם שהרי אף אם לא ביטלה להם היו רשאים להוציא
18 ולהכניס מבעוד יום ויש אומרים שאף חזקה שמבעוד יום
19 מועלת אע"פ שאינה מוכחת ובלבד שתהא אחר הביטול
20 (ויש להחמיר כסברא הראשונה לכתחלה ובדיעבד יש להקל
21 בדברי סופרים):

* * *

22
23 **ב** יש ביטול רשות מחצר לחצר אפילו אינן אסורות זו על
24 זו כגון ב' חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת לעצמה
25 ולא עירבו יחד יכולה כל אחת לבטל רשותה לחבירתה
26 שתהא חבירתה מותרת להשתמש בה ולא היא.

27 ואין צריך לומר אם אסורות זו על זו כגון ב' חצרות זו
28 לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל

ל'קוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

ביאור על פרשה נשא

9 בכדי שיהיה התגלות מהמאציל ברוך־הוא באצילות,
10 שהרי האצילות גם כן אין ערוך כלל לגבי המאציל
11 איך־סוף ברוך־הוא – הנה כל זה "פוננו ידיר"³. דהיינו,
12 שצריך לעשות כלי בנפש שיוכל לקבל גילוי אור איך־סוף.⁴
13 ולפי שעשיית כלי זה, זהו על ידי בחינת גבורה,
14 כענין "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע" (ברכות
15 א, ה) – על כן זהו ענין ג' הלויים.
16 ובגמרא פרק קמא דכתובות, דף ה', סוף עמוד א':

1 **הנה' כתיב (בא טו, יז): "מקדש אדני פוננו ידיר"**
2 **ופירש הרמ"ז פרשת פנחס, דף רכ"א, דהיינו ג' ידות: יד**
3 **הגדולה, יד החזקה, יד הרמה". שהם המכווננים את**
4 **המקדש ומשכן, שיוכל להיות ירידת והמשכת אור**
5 **איך־סוף ברוך־הוא מאצילות לבי"ע, שזהו ענין המשכן**
6 **ומקדש;**
7 **והרי באמת אין ערוך ביניהם, שישכון אור איך־סוף**
8 **בבי"ע שהם בעלי גבול ומחודשים יש מאין. וכמו כן,**

4. ועיין מה שנתבאר מזה גם כן ב"תורה אור" פרשת משפטים, בדבור
המתחיל "לא תהיה משפלה ועקרה", בענין "כוס ישועות כו". (ועיין
מזה ב"עמק המלך" שער ו', סוף פרק ס"ו. ושער י"ד פרק פ"ה).

1. (נאמר בפרשת נשא תס"ז בתמונה).
2. כמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק נ"ג.
3. ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק (תהלים קמח, ט"ז) "עיני כל אליך
ישברו כו", פותח את ידך.

מבחינת "שמואלו", על דרך "שאמר לעולמו די כו"⁷,
 שיהיה הכל בבחינת גבול ותכלית.⁸
 אבל על ידי "מעשה הצדיקים" מחברים ה"שני ידים".
 דהיינו, שממשיכים גילוי האור מבחינת 'סובב כל עלמין'
 בבחינת 'ממלא כל עלמין'. והכלי לגילוי זה, זהו ענין
 "מקדש ה'", שהוא הכלי להיות בו גילוי קדש-העליון –
 'סובב כל עלמין', והוא בחינת ציון⁹, וזהו "כוננו ידיה".
 וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל (בסנהדרין פרק חלק, דף צ"ב,
 עמוד א'. ובפרק ה' דברכות, דף ל"ג, עמוד א'): "גדול מקדש –
 שניתן בין שתי אותיות, שנאמר (בשלח טו, יז): 'פעלת ה'
 מקדש אד' כו". דהיינו שמחבר שתי השמות הויה –
 אד', שהוא 'סובב כל עלמין' וממלא כל עלמין, שהם
 שורש חסד וגבורה כו'.
 ובזה חלק ג', שלח קס"א, ב' פירש "מקדש אד" – על
 דרך (שלח יד, יז): "ועתה יגדל נא פח אד" כו'. ענין שם¹⁰.
 והנה, "פח" היינו גם כן – ב' פעמים "יד". והיינו
 התחברות ב' בחינות "יד" להיות לאחדים, על דרך
 "ימין ה' נאדרי בכח" (בשלח טו, ו).
 וזהו גם כן ענין: "גדולה דעה שניתנה בין שתי
 אותיות"¹¹, כי "ונועדתי לך שמה"¹² – אותיות "ונועדתי",
 שהחיבור הוא על ידי הדעת¹³.
 וזהו גם כן ענין "ג' ידות", אף שבגמרא לא נזכר רק
 "שתי ידים", שהן חסד וגבורה – אלא כי המחבר ב'
 הבחינות יחד זהו התפארת, קו האמצעי", שמחבר חסד
 וגבורה להיות לאחדים. והוא ענין הדעת – שמחבר
 חכמה ובינה, כענין "הפעם ילוה", בדלקמן.
 והיינו על ידי ששרשו למעלה מב' הבחינות ועולה
 עד הכתר¹⁴. והיינו, שלחיות המושכת אור ה'סובב כל
 עלמין' ב'ממלא כל עלמין' – צריך להיות על ידי

דרש בר קפרא: גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה
 שמים וארץ. דאלו במעשה שמים וארץ כתיב: 'אף ידי
 יסדה ארץ וימיני טפחה שמים' (ישעיה ס"ח, יג).
 היינו חד יד בחד מעשה. וכמאמר רז"ל: 'נטה
 שמואלו וברא ארץ, ונטה ימינו וברא שמים'.
 ואלו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב (בשלח טו, יז):
 "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אדני כוננו ידיה".
 היינו, שגם ב"חד מעשה", דהיינו בית המקדש, כתיוב
 "שני ידים". כן פירש התוספות שם, והובא גם כן בפירושו
 רש"י בחומש (פרשת בשלח, ט"ו, י"ז).
 וענין במהרש"א בכתובות שם, ב"חידושי אגדות" הפירוש:
 דב"מעשה שמים וארץ" – לא נתחברו עדיין הב' ידות יחד,
 שהם החסד והגבורה, אלא "השמים שמים לה" כו" (תהלים קטו,
 טז). אבל על ידי מעשה הצדיקים – מחברים ב' הבחינות יחד כו'.
 ושלכן נעשה המשכן על ידי בצלאל ואהליאב: שבצלאל
 הוא "בצל-אל" (ברכות נה, א), "חסד אל כל היום" (תהלים נב, ג)
 ו"אהליאב [...] למטה דן" (תשא לא, ו) – מבחינת גבורה כו'. והיינו
 לצרף מדת הגבורה אל החסד והרחמים כו'. ענין שם.
 ודבריו עולים בקנה אחד עם מה שכתוב ברבות וארא,
 פרשה י"ב על פסוק (תהלים קלה, ו) "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים
 ובארץ כו". ענין שם.
 וביאור הדבר:
 כי "שמים" הם בחינת מקיפים, היינו בחינת 'סובב כל
 עלמין'. וזהו "וימיני טפחה שמים", "ימין ה' נאדרי
 בכח" (שמות טו, ו) – הוא כח אור אין-סוף ברוך-הוא שבלי
 גבול כו'.
 אבל בחינת "ארץ", שהיא בחינת 'ממלא כל עלמין',
 "מלכותך מלכות כל עלמים"¹⁵ (תהלים קמה, יג) – מקבלת

10. וענין מה שנתבאר לקמן פרשת שלח, על פסוק "ועתה יגדל נא פח".

11. ("שנאמר (שמואל א ב, ג): כי אל דעות ה'". סנהדרין שם. ברכות שם. בין שתי אותיות – "בין שתי הברכות". רש"י ברכות שם. וברש"י סנהדרין שם: "שתי אותיות – של שם. כך שמעתי. לשון אחר: כל שמות – על שם דאמרינן בעלמא (תנינא טו, ט): "צבאות – אות הוא בצבא של" – קרי להו 'אותיות' – לשון מופלא").

12. (תרומה כה, כב: "ונועדתי לך שם". תצוה ל ו. תשא ל. לו: "אנער לך שמה").

13. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "במדבר סיני באהל מועד".

14. (וענין מה שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן יב) על פסוק "והיה מעשה הצדקה שלום").

5. (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק יח. זהר חלק ב, ב, א. לו. א. פה, ב).

6. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל" (לעיל במדבר ה, ב).

7. (זהר חלק ג יא, ב. רנא, ג. רנח, א).

8. (וענין מענין "אף ידי כו' וימיני כו'" (ישעיה מו, יג) בהגיגה פרק ב' דף י"ב, עמוד א'. מנחות דף ל"ו, סוף עמוד ב'. רבות: בראשית, סוף פרשה א'. בנקותי פרשה ל"ו. באיכה, ס"ח, א'. בדבור המתחיל "מעשה במקום בת נחתום". זהר: חלק א', דף ל', עמוד א'. חלק ב': דף כ', עמוד א'. פרשת בא, דף ל"ז, א'. ותר, פ"ג, ב'. חלק ג', פנחס, דף רמ"ז, א').

9. (ענין ברבות, ריש פרשת קדושים. ובהזר חלק ג', סוף פרשת האזינו, דף רצ"ו, עמוד ב'. וב"מאורי אור" אות מ"ם, סוף סעיף פ"ט).

24 אלא על כרחך צריך לומר עיקר הפירוש:
25 דבמקדש נתחברו ממש ב' בחינות הידיים כביכול והיו
26 לאחדים. והיינו המשכת והתגלות אור ה' סובב כל
27 עלמין, שנקרא ימין - בבחינת 'ממלא כל עלמין',
28 הנקרא שמאל. כמו שאומרים¹⁵: "אתה גבור לעולם
29 אד", וכתוב (תהלים קמח, יא): "כבוד מלכותך יאמרו
30 וגבורתך ידברו", שלהיות בחינת מלכותו - שהוא
31 'ממלא כל עלמין' - זהו על ידי גבורות וצמצומים כו'.
32 אבל על ידי 'מעשה צדיקים' ממשיכים גילוי שם
33 הוי"ה ממש בשם אד'. כמו שכתוב "והוי"ה בהיכל
34 קדשו" (חבקוק ב, ב), היכל גימטריא אדנ"י¹⁷ כו'. ולכן
35 במקדש היו אומרים את השם ככתבו, מה שאין כן
36 ב"מדינה" - בכינוי¹⁸.
37 והתחברות זו של ב' ידי כביכול, זהו על ידי בחינת
38 "יד הרמה" כו', שבחינה זו הוא המשכת הגלוי
39 בפנימיות¹⁹.
40 קיצור. ענין "מקדש אדנ"י" פירש האריז"ל: שהוא ענין
41 עשית הכלי לקבל גילוי אור אין-סוף. והיינו על ידי
42 "ידיך". ובגמרא מבואר גם כן שבמעשה המקדש
43 נתחברו ב' ידיים כביכול, שהם 'סובב כל עלמין' ו'ממלא
44 כל עלמין'. והתחברות חסד וגבורה - זהו על ידי קו
45 האמצעי "דעת", "תפארת" כו'. וזהו ענין ג' ידות: יד
46 הגדולה, יד החזקה, יד הרמה. :

ביאור על פרשת נשא

1 המשכה מאור אין-סוף ברוך-הוא ממש - שלמעלה גם
2 מבחינת 'סובב כל עלמין' כו'. וזהו ענין "יד הרמה".
3 וכענין "כי גאה גאה כו"¹⁵.
4 ובזה יתורץ, דלכאורה עדיין אין התירוצ מספיק מה
5 שכתבו התוספות בכתובות שם: "אבל במעשה צדיקים,
6 בחד מעשה כמו בית המקדש - כתב תרתי ידיים". עד כאן
7 לשונו. דיש להקשות על זה, דהא מבואר ברבות (נשא
8 פרשה י"ב, דף רמ"ט, עמוד ג') על פסוק (פרשתנו ז, א): "ביום
9 בלות משה להקים את המשכן".
10 'את המשכן' - שהוא שקול כנגד העולם כו'. כיצד?
11 כתיב (בראשית א, א): 'בראשית ברא אלקים את השמים כו',
12 וכתבי: 'נוטה שמים פריעה' (תהלים ק"ח, ב) - ובמשכן
13 כתיב (תרומו כו, ז): 'ועשית יריעות עזים לאהל כו'. ענין שם
14 באריכות.
15 וכיון שכן, ש"יריעות המשכן" הם כמו בחינת
16 "שמים", ושאר הדברים שבמשכן הם כמו הדברים שיש
17 בארץ, ענין שם במדבר, ואם כן, אף על פי שכתב במשכן
18 "תרתי ידיים" - אין זה תרתי ידיים בדבר אחד, כי אם
19 תרתי ידיים שבעולם, מאחר שבמשכן יש גם כן שמים
20 ובחינת ארץ, אם כן "תרתי ידיך דכתיב גבי מקדש",
21 היינו ימין - לבחינת שמים, שהם יריעות המשכן,
22 ובחינת שמאל - לבחינת ארץ שבמשכן - ובמה "גדולים
23 מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ"?

15. וענין מה שנתבאר ב"תורה-אור" פרשת בשלח, סוף דבור המתחיל
"אשריה להו"ה". וגבי מגלת אסתר, סוף דבור המתחיל "לבסומי
בפניא", גבי 'כי יד על כס י"ה כו'. ענין שם.

16. (נוסח תפלת העמידה).

17. (הובא במאורי אור מערכת היכל סימן יא, ובזיאר נתיב שם).

18. (סוטה לו, סוף עמוד ב במשנה).

19. (וענין עוד מענין "תביאמו כו' מוכן לשבתך כו'" (בשלח טו, יז) פרק
ה' דכתובות ס"ב, ב'. פרק ח' דבבא בתרא ק"ט, ב'. באבות סוף פרק
"שני חקמים". ירושלמי פרק ד' דברכות, על משנה "כיון את לבו כנגד
בית קדש הקדשים".

רבות: תצוה, פרשה ל"ח, קל"ד, ב'. במקדש פרשה ד', דף ר"ז, ב'. נשא,
פרשה י"ב, דף רמ"ט, ג'. בשיר השירים רבה כ"ה, א'. סוף פסוק (ה, ד)
"קמגדל דויד". ובפתיחתא דאיקה, דבור המתחיל "רבי יצחק פתח
תחת אשר לא עבדת". ובשיר השירים רבה, סוף פסוק (ג, י) "עמודי
עשה קסף", דף כ"ב, ב'. זהר: חלק א', וישב, קפ"ג, סוף עמוד א'.
פרשת פנחס, דף רכ"א, א'.

ומענין "ג' ידות": פרשת עקב, דף ער"ב, סוף עמוד ב'. ובפירוש הרמ"ז
שם (ראה לקמן בתחילת סעיף ב). וענין מה שכתוב על פסוק "שאו ידיכם
קדש", בדבור המתחיל "צאינה וצאינה" (לקמן שיר השירים כא, ב ואילך):

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

5 פנימה אך בכניסתו בהיכל המלך שרואה את המלך
6 בעיניו מתבטל בטול עצמי מצד רוממות עצמות המלך
7 שתפיל אימתו עליו בהיותו מקרוב אליו (כי מה
8 שנתבטל מעצמותו תחלה היה רק ע"י התבוננות בשכל

1 (ה) ויובן כ"ז עד"מ הידוע כאשר נקרא אדם אל
2 המלך מתבטל מהתפשטות ישותו מפני
3 קטנות ערכו לגבי רוממות המלך שנבדל הרבה בערך
4 המעלה ממנו ובטול זה קודם שנכנס להיכל המלך

חיל כו' כנ"ל ויש כאן ב' בטול הנ"ל. א' הפשטו מן
הראשונה והב' בהגיעו לכת המשכיל שכל והשגה
העליונה יותר שזהו משתאה מחריש כו' והן ב' מדרגות
דחכ' א' כאשר נמשכה מאין ליש בהשגה מצומצמת
והב' כמו שהיא בבחי' אין ומה בבחי' מקור המוליד
השכל והשגה זו לפי שהחכ' גם היא תמצא מאין ליש
כמו התהוות הגשם דחטה מכח הצומח כנ"ל. וע"כ
בשביל המשכת אור שכל חדש ועמוק יותר מכח
המשכיל ההיולי צ"ל בטול המהות בהשגה שכל שכבר
נמשך מאין דחכ' ליש בבטול היש לאין כמו קשה
ההבנה שמתבטל מהשגתו הראשונה בהתבטל כלי
המוח עד שאינו משיג כלום וכאשתומם שעה אחת אז
יומשך מכח המשכיל חדשות כו' כענין שתיקה שהוא
סייג לחכמה והשתיקה הוא הבטול הב' הנ"ל אחר
שהופשט מהשגה הראשונה כמ"ש במ"א וד"ל.
(שהשתיקה למעלה מעלייה דשיר שיש מי שבטל ע"כ
מזמר ומשורר בשבח הבורא איך שהוא קדוש ומובדל
בערך ממנו כשאו' קדוש ה' ושואלים איה מקום כבודו
כו' וכן קדושים בכ"י יהללך סלה בלי שעור לפי
שעולים בעילוי אחר עילוי כמו משובח ומפואר עדי
עד כו' כמו שעולים בסולם ועדיין לא הגיעו מקרוב
לאור העצמו' באמתת אורו אלא מרחוק ה' נראה להם
משא"כ כשבאים מקרוב יתבטלו לגמרי ולא יוכלו
להלל ולשבח כלל וכמו (יחזקאל א, כד. כה) בעמדם
תרפינה כו'. וכך יהי' גם בעוה"ב שילכו מחיל כו' עד
שיגיעו למהו"ע ית' ממש בבחי' ראי' מקרוב שיתבטלו
כנר בפני האבוק' ונק' (תמיד פ"ז, מ"ד) מנוחה לח"ע
כו' ולא יהיה עלייה כלל. ובכל זה יובן מה שרמזו
במשנה במס' שבת כל בעלי השיר יוצאי' בשיר
ונמשכים בשיר פי' בעלי השיר שהן כמו טבעת עגולה
סביב לצואר החיה והבהמה שנמשכת בה כך ענין
השיר ונגינה שהוא עגול בלי ימצא בו ראש וסוף
כמ"ש במ"א (בפ' וזאת הברכה ע"פ ויהי בישרון מלך
כו') והן כתות המלאכים העליוני' שנק' בהמות וחיות
דמרכבה יוצאים בשיר שהוא בחי' ההעלאה שעולים
למעלה ממדרגה למדרגה עליונה יותר עד שנכללים
במקור חוצבם שיוצאים ממהותם הראשון בבטול
השגה הראשונה שנק' יציאה ממקומו הראשון כו'
יוצאים בשיר שלהם כי אין עלייה מתחתון לעליון רק
ע"י העלאה בשיר כנ"ל ונמשכים בשיר שאחר בטול
היש ממדרגה הראשונה נמשכים לעלות במדרגה
העליונה להיות יכולים לקבל מאור פני אלקים
שלמעלה מכלי השגתו זהו ג"כ ע"י השיר והוא בחי'
הבטול הב' הנ"ל (והן ב' מיני בטול הנ"ל והיינו ב'
מיני שיר שיר פשוט ושיר כפול כו'). וכך יש בעליית

ומחשבה משפלות ערכו ומגדולת המלך ומאשר צריך
לבא לפני המלך. ועדיין לא הובא לפניו שאינו דומה
שמיצה בהשגה מרחוק לראיה מקרוב (כידוע). וזהו
ההפרש בין בטול היש לבטול בעצם כו'. ויש בזה בחי'
ממוצע והוא בין כשעומד בחוץ ואינו עולה בסולם
לעלות להיכל המלך רק שמוכן לעלות (כמו באסתו
שעמד' בחצר בית המלך הפנימית משא"כ בחצר
החיצונית שזהו קודם ב"ש ופסוד"ז כידוע) ובין
כשעולה במדרגת הסולם לפני הפתח של ההיכל שכבר
הופשט מגסותו ונטרד רק באימת רוממות המלך
בכניסתו לפניו ומפני שמוכן בנפשו לבוא ולעמוד
לפניו מיד הרי יש בזה גם מבחי' בטול הב' כשעומד
לפניו ממש. וזהו ענין עלית המלאכים בשיר כמו
מזמורים דפסד"ז שצ"ל קודם התפלה שהולך ועולה
שנפשט יותר ממהותו הראשון ומתקרב יותר אל האור
האלקי. אך בכניסתו ממש אין זה הבטול רק מראיתו
פני מלך שמתבטל לגמרי ממש למעלה מהתבוננות
והשגה באיכות רוממות המלך כי אינו דומה שמיצה
לראיה. וכ"ה הבטול דנשמות ומלאכים בהתקרב' לאור
האלקי ממש שנתבטלו ממהותם הראשון לגמרי ונכללו
במהות האור האלקי ממש כמלאכים שנכללים בכל יום
ברוח פיו ית' ונק' חציר כמ"ש בזהר דבהמה רבה
רבנע' כו' ושתת לון בגמיע' חדא או כנשמות
שנשתאבו בגופא דמלאכא כמ"ש להשתחות לפני ה'
ממש. וזהו בתפלת י"ח שנכנסו בהיכל המלך פנימי
שא' אדני שפתי תפתח כי אין מלה בלשוני כי נתבטל
כאבן דומם ממש ואז מקבל אור האלקי מחדש בתוכו
וכן בהשתחואה דעולי רגל בעזרה שיראו את פני ה'
ממש וכ"ה בח"י ברכות דתפלה שישא ברכה ושפע
חדשה כשכורע בברוך וזוקף בשם כו'. וכך יובן ב'
מיני בטול הנ"ל (והממוצע כשהולך ועולה להכנס) כמו
שעולים בעמוד וכאסתו שעמדה בחצר בית המלך
הפנימי נכח פתח הבית כמו בסמיכות גאולה לתפלה
שנק' (ברכות ח, א) (שעור ב' פתחים כמ"ש במ"א)
שיש ג"כ בהשגת החכ' כשצריך לבא להשגה עליונה
יותר מן הראשונה כנ"ל שבהכרח יבא תחלה לבחי'
בטול לגמרי מהשגה הראשונה כענין שמבואר במ"א
ע"פ והאיש משתאה לה מחריש כו' (בפ' חיי שרה)
שהוא כענין שאמרו בגמ' אשתומם כשעה חדא כו'
כאשר הקשו לו קושיא וצריך לתרץ בשכל והשגה
עמוקה יותר מתבטל מסברתו והשגתו הראשונה לגמרי
עד שנעשה בחי' השתוממות בכלי מוחו כרגע אחת אזי
יכול לעמוד על עומק ההשגה העליונה יותר וכן
בעלייה מהשגה זו העליונה להשגה יותר עמוקה
ועליונה מזו כו' כענין עליית הנשמות שילכו מחיל אל

- 1 אור דתורה בשיר כמו (מ"א ה, יב) ויהי שירו רננה
- 2 דאורייתא זרקא כו' וכתוב ובלילה שירה עמי בה"א
- 3 כמ"ש דוד (תהלים קיט, נד) זמירות היו לי חוקיך כו' וכתוב (ישעי' כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו כו' וכן למען יזמרך כבוד אזמרה לך בכנור וכה"ג מ"ש (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה (כמשי"ת).

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

- 1 לְבָרְכָהּ: הַפְּהִנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם שְׁנֵי אָמָר: "פֹּה
- 2 תִּבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'" (שע"ח).
- 3 לְהִבִּין עֲנִין הַתּוֹעֵלֶת הַמַּגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל מִבְּרָכָה זו
- 4 שֶׁהַפְּהִנִים דּוֹקָא מִבְּרָכִים אוֹתָם –
- 5 הֵנָּה יוֹכֵן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב: "וְהֵנָּה פָּרַח מִטֶּה אֶהָרֶן
- 6 כו' וַיִּגְמֹל שְׂקָדִים"³ – וְלִהְיִין אֲמָאֵי שְׂקָדִים?
- 7 הֵנָּה שְׂקָדִים הֵם הַמְּמַהֲרִים לִפְרוֹחַ מִכָּל הַפִּירוֹת
- 8 וְהַתְּבוּאוֹת כְּמוֹ זֵית, גִּפֶן, תְּאֵנָה כו'; שְׂכוּלָם שׁוֹהִים וְמִן
- 9 רַב יוֹתֵר מֵהֶם. כִּי הַשְּׂקָדִים מִתְּמַלְאִים וְנִרְאִים בְּגו' שְׁבוּעוֹת מִן הַפְּרִיחָה.⁴ וְלָכֵן נִקְרָא שְׂמֵם "שְׂקָדִים"⁵, שֶׁהוּא
- 11 לְשׁוֹן זִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּירְמִיָּה "מִקַּל שְׂקָד אֲנִי רוֹאֶה"
- 12 וְאָמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ: "הִטַּבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי שׂוֹקֵד אֲנִי כו'".
- 13 וְעֲנִין מַהֲרִירוֹת זוֹ הוּא רָמַז עַל הַכְּהֻנָּה, כִּי הֵנָּה אֶהָרֶן

מִצְוֹת בְּרִכַּת פְּהִינִים, פְּרָשֶׁת נִשְׁא:

וְהַמַּהֲרִירוֹת שֶׁבְּשְׂקָדִים הוּא עֲנִינָם, וְכִידּוּעַ (רֹאֵה שֶׁעַר הַיְּחִיד וְהַאֲמוּנָה פֶּרֶק א. אֲנִירוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר חֶלֶק א סוּף עֲמוּד רַחֵם וְאֵילָךְ) שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרָה עַל עֲנִינָו. – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט שָׁם.

(6 א. יא.

(7 שם, יב.

(8 רֹאֵה זֹהר חֶלֶק ג קנ. א.

(9 בְּהַכָּא לְהֵלֵךְ רֹאֵה לְעֵיל מִצְוֹת תְּגַלְתָּת מִצּוּרֶע פֶּרֶק ב.

(10 נוֹסַח בְּרִכַּת הַמּוֹזֵן.

(11 עֵינֵין מִצְוָה כִּיָּה – מִצְוֹת הָאֲמֻנָה אֶלְקוֹת פֶּרֶק ז.

(1) מִצְוֹת בְּרִכַּת פְּהִינִים: מִיּוֹשֵׁד עַל דְּבַר הַמַּתְחִיל "וְהֵנָּה פָּרַח מִטֶּה אֶהָרֶן" וְתַקַּע"א – נִדְפַס בְּלִשׁוֹנֵי תַנְחָה קֶרֶח נה. ג. לְכַלּוֹת הַמַּאֲמָר – רֹאֵה גַם אוֹר הַתּוֹרָה נִשְׁא חֶלֶק 1 עֲמוּד אִתְשַׁמָּא. דְּבַר הַמַּתְחִיל "וְהֵנָּה פָּרַח" תַּשְׁלִיג. (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט אֲדָרִיסִין עֲמוּד שְׁפָד. וְרֹאֵה גַם לְעֵיל מִצְוֹת תְּגַלְתָּת מִצּוּרֶע פֶּרֶק ב – עֲמוּד קו. א.

(2) נִשְׁא ו, כג.

(3) קֶרֶח יז, כג.

(4) קִלְתָּ רַבָּה בְּסוּפּוֹ: "מַה סִּימָנוֹ שֶׁל שְׂקָד זֶה? מִשְׁעָה שֶׁהוּא מִצִּין עַד שְׁעָה שֶׁהוּא גוֹמֵר כִּי אִם יוֹם". וְרֹאֵה רִשִׁי יְרֵמְיָה א. יב. "הַשְּׂקָד הַזֶּה... מִשְׁעָה חֲנִיטָתוֹ עַד גָּמַר בִּישׁוּלוֹ עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם, כְּמִנֵּין יָמִים שֶׁבִּין שְׂבָעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוֹ... לְתַשְׁעָה בָּאֵב."

(5) "וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהַכְּהֻנָּה בְּהוֹסְפָה זוֹ וְשִׁנְקָרָא שְׂמֵם שְׂקָדִים! הִיא לְרַמֵּז

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 וְהַעֲנִין יוֹבֵן ע"פ מִשְׁוֹז"ל בְּמַד"ר לֶךְ לך ר"פ ל"ט, ר'
- 2 בְּרִכְיָ פֶתַח לְרִיחַ שְׁמַנִּין טוֹבִי שְׁמֵן תּוֹרֵק
- 3 שְׁמֵן, אֲר"ב לְמַה הִי אֲבִרָהּ אֲבִינוֹ דּוֹמָה לְצִלּוּחִית שֶׁל
- 4 אֲפּוֹפִילְסִימוֹן (שְׁמֵן מוֹר, מ"כ) מוֹקֶפֶת צְמִיד פֶּתִיל

- 5 וּמוֹנַחַת בְּזוּיָה וְלֹא הִי רִיחוֹ נוֹדֵף כִּיּוֹן שֶׁהִיָּה
- 6 מִיִּטְלָלֶת הִי רִיחוֹ נוֹדֵף, כֵּךְ אֲמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם
- 7 אֲבִינוֹ טִלְטַל עֲצָמָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּשְׁמֵן מִתְּגַדֵּל
- 8 בְּעוֹלָם. וְהִיָּינוּ כְּנ"ל שְׁעִי"ז מִמִּשְׁיָךְ כְּמוֹ"כ בַּחֲי' הַבְּרִכָּה

ושינוי מקום הוא מדרכי הכפרה, יעו"ש שמפרש
שאפי' על החטא מכפרת שכ' שגולותו תכפר עליו,
והיא היא דברי החא"ג רק שהחא"ג קירב אל השכל
איך עי"ז יבא לתשובה ולא ילמד א"ע מאברם שאברם
לא הי' בו חטא (וי"ל כ"א מול כמ"ש הרשב"א טעם
השני שהי' אז קודם מ"ת וזה הי' הנסיון הראשון לא"א
כמ"ש הבחיי וירא, וע' במד"ר דמ"ג ע"א דפוס שקלאו
לך ב"פ א' כאן וא' גבי עקידת יצחק, לכן אפשר שייך
גם על אברם שהי' תחת המזל, וכעין רא"י לזה ממה
שא"ל הקב"ה אח"כ צא מאצטגנינות שלך), והראי'
שלשרי לא פעל שינוי מקומה שתוליד עד שנשתנה
שמה בציווי השי"ת, ועי"ז יבא לתשובה. והרשב"א שכ'
שזהו מדרכי הכפרה כוונתו לאחר ששב, שגולותו
ממקומו הראשון מכפר עליו. וא"כ י"ל שע"י שינוי
מקום בא לבחי' מקום שבעת"ש עומדי' צדיקים
גמורים אינם יכולי' לעמוד, שזהו בחי' מקום היותר
גבוה הרבה. וע' בזה"ב ויקהל דר"ז ע"א ענין ב' בחי'
מקום, וע' זח"ג ויקרא די"ו ע"ב בענין צדיקי' ובע"ת,
ועמ"ש ע"פ ומי יקום במקום קדשו (תילים ק"ד ג').

ד"ה ויאמר כו' לך

בס"ד. (ש"פ לך לך. רל"ג)

וההמשכה בחי' ברוך כבוד ה' ממקומו. וכן משמע
בהדיא במד"ר פ' בא פי"ז קל"ד א' ד"א משכו וקחו
כו' הה"ד פלס ומאזני משפט לה' (משלי י"ו), וכן
מצינו משה ושמואל שוין כאחת שנא' משה ואהרן
בכהניו ושמואל בקוראי שמו (תילים צ"ט), בא וראה
כמה בין משה לשמואל כו' למה כך אמר הקב"ה בדין
ובצדקה אני בא עם האדם, משה הי' יושב כו' אבל
שמואל הי' טורח כו' כדי שלא יצטערו כו' שנא' והלך
מדי שנה בשנה (ש"א ז'), אמר הקב"ה משה שהי'
יושב במקום כו' יבא אצלי כו' אבל שמואל שהלך
אצל ישראל בעיירות ודן אותם אני הולך ומדבר עמו
לקיים מה שנא' פלס ומאזני משפט לה'. הרי שע"י
ההליכה והטלטול של שמואל נמשך כמו"כ מלמעלה
בחי' אני הולך כו', ע"ד והתהלכתי בתוכם, והו"ע
ההמשכה מסוכ"ע בממכ"ע. ובמאור"א אות ה' סעיף
י"ד בסופו פי' הליכה כינוי אל הזווג כו' והיינו מיתוק
הגבורות בחסדי', ועד"ז הו"ע לך דאברם טלטל
עצמך כו', ומעשה אבות סימן לבנים לכן אפ"ל דשינוי
מקום של האדם גורם המשכת בחי' ברוך כבוד ה'
ממקומו. [נע' בתשוב' הרשב"א ח"א סי' י"ט שכ',

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

דהנה ענין הפרסא ידוע שנעשית מאותי' רק שהן בלתי
מסודרים, דאותי' מסודרים ה"ה כלים שבהם וע"י
נמשך ומתגלה האור וכמו אותי' הדבור כו', אבל אותי'
הבלתי מסודרים הם להעלים האור וכמו החידות וכמו
אותי' דקמיעות שהן להעלים הסוד שבהם כו', וכמו"כ
הוא בבחי' הפרסא שבין המאציל לנאצלי' שהיא ג"כ
מאותי' הבלתי מסודרים כו'. אמנם ידוע דהאותי'
וכלים דכתר הן בחי' אותי' החקיקה שאינם בבחי'
מציאות דבר, וע"כ גם האותי' הבלתי מסודרים אינם
מעלימים לגמרי, דגם ע"י הפרסא אופן המשכת האור
הוא שאינו בבחי' מהות אחר ח"ו (ולא כמו הפרסא
שבין אצ"י לבי"ע שהאור שע"י הפרסא הוא אור של
תולדה שאינו כמהות האור דאצ"י, והיינו לפי שהאותי'
דאצ"י הן בחי' אותי' הכתיבה שהן בבחי' מציאו' דבר,
וע"כ האותי' הבלתי מסודרים הן בבחי' העלם לגמרי
כו' וכמשנת"ל דס' ההשתל' דכלים אינו בהדרגה כו'),
רק להיות שהאורות דאצ"י הן בבחי' מדה ושיעור דבזה

קצו' וזהו מ"ש גבי יעקב ולבן לאחר שיעקב בירר צאן
לבן ועשה מהם עקודים נקודים וברודים
שהן כללו' עולמו' בי"ע הכללי' כו' כתי' ויקח יעקב
אבן וירימה מצבה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
וילקטו אבנים ויעשו גל כו', ואמר לבן אח"כ עד הגל
הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור כו' ואם אתה כו',
וכ' הבחיי שיעקב עשה מצבה לא גל, ואמר לאחיו
לקטו אבנים היינו אחיו של לבן והי' כוונתו שיעשו
ג"כ מצבה והם עשו גל כו' (ושם דהכוונה שלהם הי'
על גלגל החמה שזה הי' עבודתם). והענין הוא דהנה
ידוע שיש ב' פי' בענין הגל שעשה לבן בינו לבין
יעקב, הא' דלבן הוא בחי' לובן העליון שלמע' מעולם
האצ"י ויעקב הוא בחי' עולם האצ"י כו', והגל שעשה
לובן העליון הוא בחי' הפרסא שבין אוא"ס המאציל
אל הנאצלי', וכנודע דכשם שיש פרסא בין אצ"י
לבי"ע, כמו"כ יש פרסא בין הכתר אל החכ' בכדי
שיהיו המשכת האורות באצ"י בבחי' שיעור ומדה כו'.

ואח"כ נעשה גל ופרסא להיות ההמשכה בס' והדרגה
(כו'). והפ' הב' הוא דלבן הוא למטה הרבה מבחי' יעקב
שהוא בחי' האצ"י, ולבן הוא בחי' ק"נ דברי' שנק' לבן
למטה והוא בחי' חכ' דקל'י ארמי אובד אבי לנגד בחי'
חכ' דקדושה כו', ונודע דחכ' דקל'י הוא בחי' יש שאינו
רוצה להבטל ולהכלל בקדושה העליונה דבחי' יעקב
דאצ"י בחי' ש' מ"ה כו', וע"כ עשה מחיצה להפסיק
ביניהם שלא יאיר בו אור הקדושה לפעול בו הביטול
כו' וע"ד פן בעיניו יראה כו'. וי"ל דז"ע מה דאי' בזהר
דכאשר מכריזין למע' מאן בעי למחמי אפי שכינתא
הסט"א בורחת שאינו רוצה לראות איזה גילוי אלקו'
שיפעול בהם הביטול כו' (ולכן מ"ת הי' דוקא ע"י
שהודה יתרו וכידוע שהי' בחי' חכ' דקל'י שנק' כהן און
כו', וע"י שהודה ונתבטל אל הקדושה הי' עי"ז יתרון
אור כו', והודאה שלו הי' ע"י ששמע מהאותות
ומופתים דיצי"מ וקי"ס וכמ"ש וישמע יתרו כו' את כל
אשר עשה אלקי' כו', וזה המשיך משה להיות גילוי
האור האלקי גם בחכ' דקל'י לפעול שם הביטול כו',
והתחלת ההמשכה הי' ע"י יעקב כו').

בס"ד. ש"פ ויצא, תנ"ר

הן באין ערוך לגבי אורות המאציל שהן בבחי' בל"ג
כו', ע"ז הוא הפרסא שבין המאציל לנאצלים שלא יהי'
המשכת אור המאציל כמו שהוא בבחי' בל"ג כ"א ע"י
בקיעת הפרסא, וכמו אבא יונק ממזלא בחי' השערות
שיוצאין בדרך בקיעה כו', וכמו יעקב אותי' יבקע בחי'
בקיעת האור דרך הפרסא להיות בבחי' מדה ושיעור בס'
והדרגה כו' (ובתחלה המשיך יעקב מבחי' לובן העליון
גילויים אורות עצמי' שלא בבחי' צמצום כלל כו', וכידוע
דענין צאן לבן הוא בחי' היציאה מעצם התענוג הפשוט
כו' והמשיך משם אורות עצמי' כו', והוא המשכת האור
דתומ"צ שנמשך בזה מבחי' עצמו"א ס"ב כו', וענין
הגל והפרסא שנעשה זהו על המשכת בחי' האור דס'
השתל' שהוא במדה ושיעור כו', ובאמת המשיך יעקב
מבחי' לובן העליון כל האורות וההמשכות דבחי' פנימי'
ובחי' חיצוני' והכל בבחי' ריבוי אור לא בהגבלה כו',
וי"ל שזהו ע"ד עולם על מלואו נברא דבתחלת
ההתהוות הי' גם למטה גילוי אוא"ס והוא בכדי שיוכל
להיות אח"כ ההמשכה ע"י עבודה כו', וכמו"כ המשיך
יעקב בתחלה גילוי אוא"ס גם בבחי' חיצוני' ההמשכה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת".
- 2 מכך מובן שישנם שני סוגים של קריאה אל ה' יתברך: [א] שכולם קוראים. [ב] אלה שקוראים באמת.
- 3 אמת היא תורה, כמו שכתוב במדרש² "אין אמת אלא תורה". בספרי³ נאמר שהכתוב קרוב ה' לכל
- 4 קוראיו, הוא קודם שחס-ושלום נחתם גזר הדין.
- 5 לפי זה יש להבין, שלאחר שכבר נחתם גזר הדין, אזי בהכרח שתהיה הקריאה לה' יתברך על-ידי
- 6 תורה. שכוח התורה יכול להסיר אפילו את חותם גזר הדין.
- 7 הרי גזר הדין הוא בשביל כוונה רוחנית. ה' יתברך כולו רחמים, וגם הדין חס-ושלום מכוון לשם ענין
- 8 רוחני, כמו היסורים הגדולים והעצומים בשעה זו, שהם חבלי משיח.
- 9 כעת הוא סוף זמן הגלות וזהו עת ביאת המשיח, ו"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה".⁴

(3) פרשת נשא.

(1) תהלים קמה, יח.

(4) רמב"ם, הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה. ראה לקמן ע'

(2) ירושלמי, ראש השנה פרק ג, הלכה ח. איכה רבה,

197 ובהערה 6.

פתיחתא ב. ילקוט שמעוני, דניאל רמז תתרטו. תיקוני זוהר,

תיקון כא (ג, א). וראה ברכות ה, ב.

- 1 היסורים הם התעוררות לעשות תשובה, כי העיקר הוא שעתה הוא באמת זמן המשיח, ועל-ידי קריאה
- 2 באמת, ניתן להקל את חבלי המשיח.
- 3 להבין הענין:
- 4 הגמרא⁵ אומרת בשם ר' יצחק שארבעה דברים קורעים את גזר הדין שחס-ושלום נגזר על אדם.
- 5 ארבעת הדברים הם: [א] לתת צדקה, [ב] להתפלל בקול – וזה נקרא צעקה, קריאה וצעקה מעומק
- 6 הלב. שלכן כתוב בספרים⁶ שבחודש אלול, בראש השנה, בעשרת ימי תשובה וביום הכפורים יש להתפלל
- 7 בקול, מלבד תפילת שמונה-עשרה שלא צריך לומר בקול כל-כך, [ג] שינוי השם [ד] ושינוי מעשה –
- 8 לשנות את השם ולשנות את ההתנהגות לטוב.
- 9 הגמרא מביאה ראיות מפסוקים ומדברים שהתרחשו בפועל, שבכוחם של ארבעה דברים אלו לבטל
- 10 את גזר הדין. שתחילה היה גזר דין ועל-ידי אחד מארבעת הדברים גזר הדין התבטל.
- 11 צדקה מבטלת את גזר הדין כמו שכתוב⁷ "צדקה תציל ממות".
- 12 צעקה מבטלת את גזר הדין כמו שכתוב⁸ "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם".
- 13 שינוי השם. אודות שרה אמנו נאמר⁹ "יתהי שרי עקרה אין לה ולד", היא היתה מחוסרת רחם¹⁰,
- 14 והודות לעצה של שינוי השם, כמו שכתוב¹¹ "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי (ביוד), כי שרה (בהא)
- 15 שמה – וברכתי אותה וגם נתתי לך ממנה בן".
- 16 שינוי מעשה – כאשר ה' יתברך שלח את יונה הנביא לנינוה¹², לומר לתושבי העיר שבגלל חטאיהם
- 17 והנהגתם הרעה העיר תחרב בעוד ארבעים יום, שבו אנשי העיר בתשובה, המלך ועמו כל שרי המלוכה
- 18 צמו, וגם דרשו מכל תושבי העיר לצום וללבוש בגדי אבל, ולא לתת אוכל אפילו לבעלי החיים.
- 19 ה' יתברך ראה את הנהגתם הטובה, שהם חזרו בהם מדרכם הרעה, והוא חזר בו מגזר הדין ולא
- 20 קיים אותו.
- 21 בדברי הכיבושין של תענית ציבור, אומרת המשנה¹³: "אחינו, לא נאמר באנשי נינוה 'וירא אלקים
- 22 את שקם ואת תעניתם', אלא 'וירא האלקים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה'".
- 23 קיצור. ארבעה דברים, שהם ארבעה אופנים בעבודה בקיום המצוות ותשובה. ארבעת הדברים הם:
- 24 לתת צדקה, להתפלל בזעקה לבבית, לשנות א) את ההתנהגות, ב) את השם. ארבעה דברים אלו מבטלים
- 25 את גזר הדין. שינוי השם לומדים משרה, ושינוי מעשה מאנשי נינוה.

(9) נח יא, ל.

(5) ראש השנה טז, ע"ב.

(10) ראה יבמות סד, ב.

(6) ראה אגרות-קודש חלק ו, ע' תכט. וראה גם שו"ע, אורח

(11) לך יז, טו.

חיים סימן קא.

(12) ראה ספר יונה.

(7) משלי י, ב. יא, ד.

(13) תענית פרק ב, משנה א.

(8) תהלים קז, כח.

ספר השיחות – ה'ש"ה בלה"ק

- 2 יב. להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' היו
- 3 תוארים לכל בניו. הוא היה קורא להם: ה'בעל הבית'
- 4 שלי, הלמדן שלי, החסיד שלי וכו'. על הוד כ"ק
- 5 אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר: כולו איתנהו ביה.
- 6 יג. לאחר הסתלקותו⁵ של הוד כ"ק אאזמו"ר
- 7 הרה"ק 'צמח צדק' אמרו כל בניו חסידות. בליל שבת,

20 המאמרים וענייניהם שווים, היה קשה להם לדעת מי
21 מהאחים אמר את המאמר, ולא ידעו איזה שם
22 לרשום על המאמר, ורק הוא הבין מאופן הביאור
23 ותוכנו מי הוא בעל המאמר.
24 יד. בשנת תר"מ-תרמ"א שהיו אז הפרעות
25 ביהודים ברוסיה, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
26 מוהר"ש: אילו שמעו בקולי, היו מצילים הרבה דם
27 יהודי.
28 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם
29 להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: רציתי לומר להם -
30 לבאי-כוח הממשלה הרוסית - שאם לאו, כלומר אם
31 לא יטיבו התייחסותם ליהודים, אני נוסע לארץ
32 ישראל ולוקח אתי מאה אלף משפחות יהודיות,
33 והייתי מבצע זאת, אלא שהיה אז עניין של "בילו"
34 ולא רציתי להוסיף תוקף. והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
35 מוהר"ש סיים: אם היה אצלם "באור ה'" הייתי
36 גם-כן נוסע.
37 טו. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש נולד
38 מאה שנה אחרי התגלות מורנו הבעל-שם-טוב.

יום שבת-קודש פרשת האזינו, י"ג תשרי, בסעודה ה'תש"ה

1 אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מאמר ד"ה
2 אז ישיר וגו' עלי באר, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל
3 אמר אותו מאמר למחרת בשבת בבוקר עם חידוש.
4 לאחר מכן, אמרו שוב הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש
5 במוצאי ש"ק, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל אמרו ביום
6 ראשון בבוקר. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש
7 ביום ראשון בערב, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל ביום
8 שני בבוקר, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ביום
9 שני בערב, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל ביום שלישי
10 בבוקר. כל פעם שהאחים הקדושים חזרו על אותו
11 מאמר, היה זה בתוספת חידוש. לאחר מכן אמר הוד
12 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שוב את המאמר ביום
13 שלישי בערב. אחרי המאמר נגש אליו אחיו כ"ק
14 דודי הרה"ק מוהרי"ל ואמר: הפעם אמר אבא - הוד
15 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' - וכנגד אבא אינני
16 רוצה לעמוד.
17 שמעתי על כל האמור מר' שמואל סופר, שסיפר
18 שהוא וחביריו המעתיקים היה עליהם להעתיק את
19 כל המאמרים האמורים, ובהיות התחלת כל

(6 חברי "בילו" קראו א"ע כן בר"ת מהפסוק "בית יעקב לכו ונלכה".

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מלויבאוויטש

פרק קיא - הנצחון היהודי

1 באחד הימים הגיעה מן הוותיקן ההודעה שלה ציפה ר' משה, ראש קהילת פוזנא לשעבר,
2 הקובעת את מועד הויכוח המחודש בינו לבין הקרדינלים. הויכוח, שהופסק בראשיתו, אמור היה
3 להתחדש בתנאים שונים מן הפעם הקודמת. כך, למשל, במקום שלושים קרדינלים שהתייצבו
4 מולו בפעם הקודמת, עמדו כנגדו הפעם רק שלשה.
5 אלא שר' משה הצביע על עיוותים נוספים שעדיין נותרו ומביאים לאי-שוויון בין הצדדים.
6 הוא הודיע כי בשום פנים ואופן לא יסכים לקיים את הויכוח באולם הארמון האפיפיורי, הנקרא
7 "אולם הפסלים". הוא הזכיר כי כבר בראשית הויכוח הקודם התנה שבשעת הויכוח לא יימצאו
8 פסלים ותמונות במקום, ושאר הכמרים יסירו מעל עצמם את הצלבים, הכמרים הסכימו אז לכך,
9 והנה עתה מודיעים על קיום הויכוח ב"אולם הפסלים". משום כך לא יוכל להשתתף בויכוח.
10 הדבר הרגיז את הקרדינלים: "חוצפה שכזאת?" - צעקו כמה מן הכמרים, שדרשו לתת לר'
11 משה עונש כזה שילמדו לקח להתייחס בדרך-ארץ כלפי הכנסייה. היו שדרשו לבטל את הויכוח
12 ולהאשים את ר' משה בכך. בסופו של דבר ניאותו הכמרים, לאחר שיקול, לוותר לר' משה.
13 הויכוח הועבר לאחד מחדרי ספריית הוותיקן.

1 עתה התייחס ר' משה לנקודות נוספות של אי־שוויון. ראשית, מועד התחלת הויכוח נקבע
 2 ליום ששי בשבוע, ור' משה טען שביום זה יוכל הויכוח להתקיים רק זמן קצר, שכן עליו
 3 להתכונן בעוד מועד לקראת השבת. בעיה נוספת היתה שוב – מי יפתח בויכוח. אחד הקרדינלים
 4 מיהר והחל להשמיע דברים על הצורך בויכוח כדי להוכיח קבל עולם כי היהודים מוכים
 5 בסנוורים והם שוגים בכך שהם מחזיקים באמונתם העתיקה. ר' משה מתח על כך שהצד הנוצרי
 6 פותח בויכוח. הוא טען שזכות הבכורה מגיעה לנציג הדת היהודית.

7 שוב התנהלו דיונים בין הכמרים לבין עצמם אם לוותר לר' משה או לא. הכמרים הקיצוניים
 8 טענו כי יש להכריז על הויכוח כמבוטל באשמת היהודי ולהעניק לצד הנוצרי את הנצחון הטכני.
 9 היו שדרשו להעניש קשה את ר' משה על דרישותיו ה"חצופות". גם הפעם גברה יד המתונים,
 10 והכמרים נענו לדרישות ר' משה.

11 הויכוח הפומבי נפתח, איפוא, בדבריו של ר' משה, שלש שעות רצופות נמשך נאומו בשפה
 12 צחה ובהגיון מלוטש הוכיח את צדקת ועליונות היהדות על הנצרות.

13 בכאב בלתי מוסתר הודו רבים מן הנוצרים הנוכחים כי היה זה נאום מבריק ומשכנע. במיוחד
 14 היה גדול הרושם שהשאיר ר' משה על המרצים והסטודנטים היהודיים שבאקדמיית הוותיקן.
 15 הללו היו נתונים ברובם תחת השפעת הכנסיה, או שהיו מנוכרים לגמרי ליהדות, ורבים היו
 16 פוסחים על שתי הסעיפים.

17 השפעתו של ר' משה על הצעירים היהודיים, כמו השפעתו על גדליה משה גורדון, הלכה
 18 וגברה, ודבר זה הסב לו קורת רוח מרובה, מצד אחד תקפו על ר' משה כאב לבו וצערו על
 19 שנאלץ לעמוד בויכוח עם הנוצרים שונאי ישראל, וחששו שמא דווקא נצחנו עליהם יגביר את
 20 יצר הנקמה שלהם. אך מצד שני אוזנו רגשות מצערים אלה בשמחה וקורת רוח על הצלחתו
 21 להרשים את היהודים שבאקדמיה האפיפיורית, וכתוצאה מכך התקרבו אלה ליהדות, לתורה
 22 ולמצוותיה.

23 גדליה משה גורדון מוילנא, שעמד כבר על סף השמד וחזר בתשובה, הפך להיות מנהיגם
 24 של כל הצעירים היהודיים בוותיקן, ובידיעותיו הרבות הכניס בהם רוח חיים של יהדות.

25 הורי הצעירים, רובם מתבוללים, במדינות שונות, הופתעו לקבל מבניהם מכתבים חדורים
 26 ברוח רעננה של יהדות. כולם השתוממו: איך זה דווקא בוותיקן התחזקה יהדותם של ילדיהם,
 27 היו מבין ההורים כאלו שקיבלו את הדבר בהבנה ובהנאה, אך היו כאלה שהתמלאו מורת רוח
 28 על המהפך הבלתי צפוי.

29 בין אלה היתה משפחה שבדית, מתבוללת לגמרי. בני משפחה זו היו רחוקים לגמרי מיהדות,
 30 וחסר להם רק הצעד הפורמלי של המרה לנצרות, דבר שלא היה להם האומץ לבצע. את בנם
 31 שלחו לוותיקן בתקוה שהוא, לפחות, יבצע את הצעד הזה, והנה מתקבלים ממנו לפתע מכתבים
 32 שבהם הוא מודיע על שובו לתורה ולמצוות, ועל כך שהוא מאושר ביהדותו.

33 ההורים נדהמו מן ה"אסון" שניחת עליהם. האב הריץ מכתב ארוך לבנו שבו הוא מוכיחו
 34 על ה"שגעון" שתקף אותו. בין השאר הצביע לפניו על הנזקים החמורים שהוא מסב בהתנהגותו
 35 החדשה – לעצמו ולמשפחתו, ועל סכנת הנפשות שבה הוא מעמיד את עצמו.

1 הבן לא נשאר חייב תשובה. בנימוס אך בתקיפות דחה את כל טיעוני האב, בציינו כי אמנם
2 התורה מחייבת אותו בכיבוד אב ואם, בכל מצב רוחני שבו ההורים נמצאים, אך יחד עם זה אין
3 הוא חייב לשמוע להם בענינים המנוגדים לתורה. בסיומו של המכתב מייעץ הבן להוריו למכור
4 רכושם ולעבור לגור באמשטרדם שבהולנד, שבה התנהלו אז חיים יהודיים תוססים. הוא עצמו,
5 הבן, הלומד רפואה, יבוא לשם, לאחר שיסיים לימודיו, שכן איננו מתכוון לחזור לשבדיה
6 המתבוללת ואכולת שנאת הגויים ליהודים.

7 ההורים לא השתכנעו, אך הבן נהג כפי שכתב. כאשר סיים לימודיו והוסמך כרופא, נסע
8 לאמשטרדם והשתקע שם. כאן נשא לאשה בתו של אחד מנכבדי העיר, יהודי למדן ועשיר,
9 והתפרסם כרופא מעולה וירא שמים. כעבור שנים עברו גם הוריו לאמשטרדם והחלו לקיים חיי
10 תורה ומצוות.

11 סטודנט יהודי אחר, בשם אנטוני יסינובסקי, היה בן למשפחה מתבוללת בוורשא שבפולניה.
12 ההורים היו כה רחוקים מיהדות עד שלא מלו את בנם זה. עם זאת לא היה להם עדיין האומץ
13 להתנצר, ותכניתם היתה שבנם ישתקע באיטליה לאחר שיסיים חוק לימודיו במדעי הטבע ושם
14 הוא יתנצר. לאחר מכן יעברו גם הם לאיטליה ויתנצרו בעקבותיו.

15 גם אנטוני היה בין הצעירים שחזרו בתשובה. הוא מל עצמו, והחל לנהל אורח חיים יהודי.
16 זמן רב לא הודיע על כך להוריו, עד שסיים את לימודיו.

17 לאחר שקיבל את התואר, הודיע לפתע להוריו הנדהמים על כך שהוא נימול ושמו בישראל:
18 אברהם. באותו מכתב אף הודיע להם כי הוא מתכוון אמנם לחזור לפולניה, אך לא לוורשא
19 כי-אם לקראקא, שהיתה אז עיר של תורה ויראת שמים.

20 ההורים היו כמוכי רעם, וניסו להניאו מדרכו החדשה. ברם, אברהם יסינובסקי הגשים את
21 תכניתו, הוא השתקע, כיהודי שומר מצוות, בקראקא, שם התקבל כפרופסור באקדמיה של הנסיך
22 רדזיביל, ונשא לאשה אחת מבנות המשפחות המיוחסות בעיר.

23 ר' משה חש ששליחותו ברומא נסתיימה. את שארית זמנו בעיר זו התכוון לנצל לקניית
24 חפצי חן, במגמה להעבירם ללונדון ולפתח שם את מסחרו.

25 ברם, בינתיים נודע לר' משה כי לאחר שהאפיפיור שמע על נצחוננו על הקרדינלים, פקד על
26 פרסום ספר שבו יוסבר בהרחבה ובאופן משכנע יתרונה של הנצרות על היהדות, תוך דחיית כל
27 הטענות שהעלה ר' משה. דבר זה עורר אצל ר' משה את הרעיון שהיהודים יפרסמו כתב הסברה
28 מפורט להוכחת האמת הנצחית שביהדות.

29 משום כך ביטל ר' משה את תכניתו לנסוע ללונדון, ובמקום זה נסע למנטובה שבאיטליה,
30 שהיתה אז עיר ואם בישראל. יחד עם גדולי התורה שבעיר זו, הכין את הספר הנידון.

31 בד בבד חיבר גם גדליה משה גורדון מוילנא חוברת הסברה גדושת הוכחות על אמיתותה
32 ונצחיותה של היהדות. גדליה משה היה בעל תואר פרופסור, ובהתאם להצעות שונות שקיבל
33 נשאר לגור ברומא.

אגרות קודש

ב"ה, כ' אייר, ת"ש
נויארק

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שרגא
יצחק שי

שלום וברכה!

1 במענה על מכתבו מיום ז' לחדש זה, נהניתי לשמוע
2 אשר ת"ל השעורים בלמוד דא"ח ברבים נשמרים, ואשר
3 ת"ל מתרבים הבאים אל הלמודים ואל זמני חזרת דא"ח
4 ברבים.
5
6 [אנ]דות למוד התניא אשר חפצים ללמוד בכל יום
7 בודאי נכון הוא וצריכים למלאות חפצם.
8 [אנ]דות האברך המצוין מר נובומובסקי שי נהניתי
9 במאד, והשי"ת יצליח לו להבין ולהשיג היטב את הענינים
10 ואשר יביא התועלת האמיתית בתיקון המדות ובהנהגה
11 נעימה, שדבר זה מאמת את ההשגה, ווען עס איז פאראן
12 א חידוש דבר אין א בפועל ממש אין אהבת ה' ויראתו,
13 אין אהבת ישראל, אין חיבת המצות אין למוד התורה דאן
14 איז א הוראה אז מען האט ריכטיג פארשטאנען די השגה.
15 אתענין לדעת פרטיות מהותו ובמה הוא עוסק. והשי"ת
16 יזמין לו פרנסתו בריוח שיוכל לשקוד בתורה בנגלה
17 ובדא"ח.
18 שמחתי לשמ[ו]ע [אנ]דות ההתועדות דאחוי"ת במחנם

19 הטי, ובמדה האפשרית היו צריכים לסדר ללמוד שתי
20 פעמים בשבוע, ובטח ישתדלו לסדר אשר בעת החופש
21 יתענינו יותר בזה, וצריכים לסדר שיעשו תעמולה בין
22 מכרותיהן להכנס באחוי"ת. והשי"ת יעזר להן בגשמיות
23 וברוחניות.
24 [אנ]דות ליסד גמ"ח ע"ש הוד כ"ק רבינו אדמו"ר
25 הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בודאי נכון הדבר במאד,
26 וזכות גדול הוא לכל מי שישתתף בזה, כי בודאי יהי זה
27 לקורת רוח לנשמתו הקדושה של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן
28 - אשר בהיותו בעלמא דין מסר נפשו הקדוש בשביל טובתן
29 של ישראל בגשמיות והי' שולח שדרי"ם לקבץ נדבות
30 בשביל פדיון שבויים והחזקת בני הכפרים שעסקו בעבודת
31 האדמה שירדו מנכסיהם, נוסף על השדרי"ם בשביל
32 מעמד רמבעה"נ - וישא רנה ותפלה לעורר רחמי שמים
33 עליהם להוושע בגשמיות וברוחניות.
34 בטח קבל מכתבי הקודם.
35 הנני מסגיר בזה מכתב אל ועד הנהלת אחוי"ת במחנם
36 הטי.
37 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
38 מזכיר
39 מצורף מכתב לפעלעץ, בבקשה למסור לו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל חוות דעתי בענין העתקה מצרפת. ושאלת חכם חצי תשובה, וכמו
שמזכיר במכתבו, שידוע לו חו"ד בענין העתקה. אלא שיש עוד להוסיף בזה, שחו"ד זו שאין כדאי
להעתיק (מלבד במקרים בודדים), הנה לא רק בנוגע לאלו העוסקים בעבודת הקדש, אם בתו"ת או
במקצוע אחר, אלא גם לסתם אנ"ש, ולא רק מפני הרוחניות, אלא גם מפני הגשמיות, וכאשר בטח
ידוע להם מהקישויים וההרפתקאות שיש לאנ"ש שי' כאן ובקנדה, בעניני הסתדרות ומקור לפרנסה,
אשר בטחוני שהם כותבים לכם המצב כמו שהוא, אף שעיי"ז יתברר שספק אם טוב עשו בהעתקה
לכאן וד"ל.

בברכה להצלחה בעבודתו בקדש, ואשר במילא ימשיך זה תוספת ברכה והצלחה בבריאות
וזוגתו תחי' וכל ב"ב שיחיו ובכל עניניו הפרטים בכלל.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב.: מוסג"פ הקונטרס לחג מ"ת הבע"ל אשר בטח יזכה בתוכנו את הרבים באופן המתאים.

שני - ויהיו בני־ראובן בכר ישראל תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות
לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יָצָא צָבָא: ^אפקדיהם למטה ראובן ששה
וארבעים אלף וחמש מאות: פ ^בלבני שמעון
תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו
במספר שמות לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים
שנה ומעלה כל יָצָא צָבָא: ^גפקדיהם למטה
שמעון תשעה וחמשים אלף ושלוש מאות: פ
^דלבני גד תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יָצָא צָבָא: ^הפקדיהם למטה גד חמשה
וארבעים אלף ושש מאות וחמשים: פ ^ולבני
יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יָצָא
צָבָא: ^זפקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים
אלף ושש מאות: פ ^חלבני יששכר תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן
עשרים שנה ומעלה כל יָצָא צָבָא: ^טפקדיהם
למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף וארבע
מאות: פ ^ילבני זבולן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה
ומעלה כל יָצָא צָבָא: ^{יא}פקדיהם למטה זבולן
שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: פ ^{יב}לבני
יוסף לבני אפרים תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה
כל יָצָא צָבָא: ^{יג}פקדיהם למטה אפרים
ארבעים אלף וחמש מאות: פ ^{יד}לבני מנשה
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יָצָא צָבָא:
^{טו}פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים אלף
ומאתים: פ ^{טז}לבני בנימין תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 221)

כתב ה'אור החיים' (פסוק כ): "לא היה אחד מכל הבאים לללל המספר שלא היה ראוי לצאת בצבא, אלא כלן גבורי כח . . . וזה גם שאינו בעכו"ם". כשהיהודי דבוק בצדון הנפלאות יתברך על ידי קיום תורתו, הוא מתעלה מעל לחקי השטח; ומכיון שעם ישראל עמד עדין תחת הרשם של מעמד הר סיני והיה מסור ונתון לחקי התורה, זכה למעמד נסי זה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יג עמ' 111)

פקדיהם למטה ראובן, ששה וארבעים אלף וחמש מאות

(א, כא)

יש להעיר, שבכל שבט ישנו מספר המתחלק לחמשים. ולכאורה אין זו תופעה שכיחה כלל, וצריך ציון בטעם הדבר. ואי משום 'שרי חמשים' – הרי יש גם 'שרי עשרות' ו'שרי מאות'. ולהעיר מ'חמשים' איש רצים לפניו" (ש"ב טו, א), המורה על חשיבותה של קבוצה זו.

שליש ב וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: ב איש על-דגלו באתה לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל-מועד יחנו: ג והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן-עמינדב: ד וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ויש מאות: ה והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל בן-צוער: ו וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות: ז מטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן-חלן: ח וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: ט כל-הפקדים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף וששת-אלפים וארבע-מאות לצבאתם ראשנה יסעו: ס דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: א וצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש מאות: ב והחונם עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: ג וצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים אלף ושלש מאות: ד ומטה גד ונשיא לבני גד אליסר בן-רעואל: ה וצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ויש מאות וחמשים: ו כל-הפקדים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע-מאות וחמשים לצבאתם ושנים יסעו: ז ונסע אהל-מועד מחנה הלוי בתוך המחנה כאשר יחנו בן יסעו איש על-ידו

ומעלה כל יצא צבא: ז פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: פ לה לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: ח פקדיהם למטה דן שנים ושלשים אלף ושבוע מאות: פ מ לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מא פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים אלף וחמש מאות: פ מב בני נפתלי תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מג פקדיהם למטה נפתלי שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: פ מד אלה הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר איש איש-אחד לבית-אבתיו היו: מה ויהיו כל-פקודי בני-ישראל לבית אבתם מבין עשרים שנה ומעלה כל-יצא צבא בישראל: מו ויהיו כל-הפקדים שש-מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: מז והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם: פ מח וידבר יהוה אל-משה לאמר: מז אך את-מטה לוי לא תפקד ואת-ראשם לא תשא בתוך בני ישראל: נ ואתה הפקד את-הלויים על-משכן העדת ועל כל-כליו ועל כל-אשר-לו המה ישאו את-המשכן ואת-כל-כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו: נא ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים והזר הקרב יומת: נב וחנו בני ישראל איש על-מחנהו ואיש על-דגלו לצבאתם: נג והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא-יהיה קצף על-עדת בני ישראל ושמרו הלויים את-משמרת משכן העדות: נד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו: פ

לְדַגְלֵיהֶם: ^א הַדָּגָל מִחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם יִמָּה וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי אֶפְרַיִם אֲלִישָׁמַע בֶּן-עֲמִיהוּד: ^ב וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶּף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^ג וַעֲלִיו מִמֶּנּוּ מִנְּשֵׂה וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי מִנְּשֵׂה גַמְלִיאֵל בֶּן-פִּדְהָצוּר: ^ד וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וּמֵאוֹת: ^ה וּמִמֶּנּוּ בְנִימֵן וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי בְנִימֵן אֲבִידֵן בֶּן-גִּדְעָנִי: ^ו וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ^ז כָּל-הַפְּקָדִים לְמִחֲנֵה אֶפְרַיִם מֵאֵת אֵלֶּף וּשְׁמֹנֶת-אֲלָפִים וּמֵאֵה לְצַבָּאתָם וּשְׁלֹשִׁים יִסְעוּ: ^ח הַדָּגָל מִחֲנֵה דָן צִפְנָה לְצַבָּאתָם וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן-עֲמִישָׁדִי: ^ט וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ^י וְהַחֲנִינִים עָלָיו מִמֶּנּוּ אִשָּׁר וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי אִשָּׁר פְּגַעִיאל בֶּן-עֶכְרֹן: ^{יא} וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֵלֶּף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{יב} וּמִמֶּנּוּ נַפְתָּלִי וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן: ^{יג} וַיִּצְבְּאוּ וּפְקָדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶּף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ^{יד} כָּל-הַפְּקָדִים לְמִחֲנֵה דָן מֵאֵת אֵלֶּף וּשְׁבַעַה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶּף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדַגְלֵיהֶם: ^{טו} אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל-פְּקוּדֵי הַמִּחֲנֵה לְצַבָּאתָם שֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: ^{טז} וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ^{יז} וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה כִּן-חֲנֹו לְדַגְלֵיהֶם וְכֵן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל-בֵּית אֲבֹתָיו: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות יג עמ' 8)

מִנְּגֵד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחְנוּ (ב, ב)

הַמֶּרְחָק בֵּין מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּן הָיָה מִל, אֲלָפִים אֲמָה, כְּדֵי שִׁיבְכֻּלּוֹ לְבֵא בְּשֶׁבֶת (רש"י), וּמִשְׁעָם זֶה הָיָה מֶרְחָק מִל גַּם בִּימֹת הַחֵל. לומר לך: הַקֶּרֶב הַמִּצְחָדָת הַקִּיָּמָה בֵּין יְהוּדֵי לְבֵין הַקֶּבֶ"ה (בין מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְבֵין הַמִּשְׁכָּן) בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת צְרִיכָה לְהַמְשִׁךְ גַּם בִּימֹת הַחֵל; קִדְשַׁת הַשֶּׁבֶת צְרִיכָה לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַעוֹבְדֵי דָחֵל, שֶׁל יְמוֹת הַשְּׁבִיעִי.

רְבִיעִי ג' א וְאַלֶּה תוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבְרַר יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי: ^א וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ^ב נָדָב וַאֲבִיהוּא אֲלֻעֶזֶר וְאִיתָמָר: ^ג אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר-מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן: ^ד וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּחֻקְרָבָם אִשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינִי וּבָנִים לֹא-הָיוּ לָהֶם וַיִּכְהֹן אֲלֻעֶזֶר וְאִיתָמָר עַל-פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם: ^ה פ' וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ו הַקֶּרֶב אֶת-מִמֶּנּוּ לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְשִׁרְתוֹ אֹתוֹ: ^ז וְשָׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת-מִשְׁמֶרֶת כָּל-הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן: ^ח וְשָׁמְרוּ אֶת-כָּל-כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן: ^ט וְנִתְּתָה אֶת-הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִים נְתוּנִים הַמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וְאֶת-אֶהֱרֹן וְאֶת-בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת-כְּהֻנָּתָם וְהָיוּ הַקֶּרֶב יוֹמָת: ^{יא} וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^{יב} וְאַנִּי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת-הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל-בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: ^{יג} כִּי לִי כָל-בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקִּדְשָׁתִי לִי כָל-בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד-בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 2 עמ' 29)

וְאַלֶּה תוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה (ג, א)

שָׁקֵל הַמִּלְמַד אֵת בֶּן חֲבֵירוֹ תוֹרָה . . כְּאֵלֶּי יִלְדוּ (רש"י)

אָמְרוּ רַבִּי ל' הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּיָלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ בָּנִים בְּזִקְנָתוֹ . . הָיוּ לוֹ תַלְמִידִים בְּיָלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ תַלְמִידִים בְּזִקְנָתוֹ. וְהִנֵּנוּ, שְׂדֵינ 'הוֹלְדָה' רִחֲנִית בְּדִין הוֹלְדָה גְּשָׁמִית, וְמִי שֶׁעָסַק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הוֹיֵלֶת חֵיב לְהַמְשִׁיךְ בְּכֹף גַּם בְּהִגְעִיו לַעֲת זִקְנָה - עָלָיו לְלַמֵּד תוֹרָה עִם תַּלְמִידִים, לְקַרֵּב עוֹד יְהוּדֵי וְעוֹד יְהוּדִי לְתוֹרָה.

חֲמִישִׁי י' וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי

בְּנֵי־אֲבִיחַיִל עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ צָפֹנָה:
 וּפָקֶדֶת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מִרְיָי קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן
 וּבְרִיחֵיו וְעַמֻּדָיו וְאֹדְנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ:
 וְעַמֻּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֹדְנֵיהֶם וִיתְּרֵתָם
 וּמִיתְרֵיהֶם: וְהַחֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לִפְנֵי
 אֹהֶל־מוֹעֵד | מִזְרָחָה מִשָּׁה | וְאַהֲרֹן וּבְנָיו
 שֹׁמְרֵים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְהַיָּזֵר הַקָּרֵב יִמֵּית: כֹּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר
 פָּקֹד מִשָּׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יִהְיֶה לְמִשְׁפַּחְתָּם
 כֹּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁנָיִם וְעֶשְׂרִים
 אָלֶף: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 15)

מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה (ג, טו)

וְהָיָה הַשְּׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן (רש"י)

מבאר בפסידות שפסירת המלכות משלימה את כל
 הספירות בכך שהיא ממשיכה את אורן גם בעולמות
 בריאה יצירה עשיה; אבל אין זה מכחה (שחרי היא
 מתלבשת בהם ואין חבוש מתיר עצמו), אלא מכח אור
 הספירות שמאיר בה. ואף כאן:
 יוכבד נולדה עם הנביסה למצרים, אף ימי עבונה היו
 לפני בניסה זו.

ששי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּקֹד כָּל־בָּכָר זָכָר
 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה וְשָׂא אֶת מִסְפָּר
 שְׁמֹתָם: וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת
 כָּל־בָּכָר בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
 כָּל־בָּכָר בְּבֵהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בָּכָר בְּבִנְיָ
 יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי כָל־בָּכָר זָכָר בְּמִסְפָּר שְׁמֹת
 מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנָיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף
 שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאֹתִים: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מִן־קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־
 בָּכָר בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל וְאֵת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
 בְּהֵמַתָּם וְהַיּוֹדֵי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: וְאֵת פְּדוּיֵי
 הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמֵּאֹתִים הַעֲדָפִים עַל־
 הַלְוִיִּם מִבָּכָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְלָקַחְתָּ חֲמֹשֶׁת

לֵאמֹר: כָּל־פָּקֹד אֶת־בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם
 לְמִשְׁפַּחְתָּם כֹּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה תִּפְקְדֵם:
 וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה:
 וַיְהִי־וְאֵלֶּה בְּנֵי־לְוִי בְשֵׁמֹתָם גִּרְשֹׁן וְקַתָּה
 וּמִרְיָי: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גִרְשֹׁן לְמִשְׁפַּחְתָּם
 לִבְנֵי וְשִׁמְעִי: וּבְנֵי קַתָּה לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם
 וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל: וּבְנֵי מִרְיָי לְמִשְׁפַּחְתָּם
 מַחֲלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְבֵית
 אֲבֹתָם: וְגִרְשֹׁן מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת
 הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי: וַיִּפְקְדֵהֶם
 בְּמִסְפָּר כֹּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה פָקְדֵיהֶם
 שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשָּׁה מֵאוֹת: וּמִשְׁפַּחַת
 הַגִּרְשֹׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ יָמָה: וַיִּנְשֵׂא
 בֵּית־אֵב לְגִרְשֹׁנִי אֱלִיסָפָּה בֶן־לֹאֵל: וּמִשְׁמֶרֶת
 בְּנֵי־גִרְשֹׁן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכֹּסְתּוֹ
 וּמִסֹּד פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְקַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֶת־
 מִסֹּד פֶּתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־
 הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ: ס
 וְלָקַחְתָּ מִשְׁפַּחַת הָעֶמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי
 וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם
 מִשְׁפַּחַת הַקַּתָּתִי: וַיִּמְסַפֵּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ
 וּמַעֲלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי
 מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: וּמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קַתָּה יִחְנוּ עַל
 יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן תִּימֹנָה: וַיִּנְשֵׂא בֵּית־אֵב
 לְמִשְׁפַּחַת הַקַּתָּתִי אֱלִיצָפָן בֶּן־עִזִּיאֵל:
 וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֶן וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמִּנְרָה וְהַמִּזְבֵּחַ
 וְכָל־הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמִּסֹּד וְכָל
 עֲבֹדָתוֹ: וַיִּנְשֵׂא גִשְׁיָאֵי הַלְוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
 הַכֹּהֵן פָּקֶדֶת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: וְלִמְרִי
 מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם
 מִשְׁפַּחַת מִרְיָי: וַיִּפְקְדֵהֶם בְּמִסְפָּר כֹּל־זָכָר
 מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאֹתִים:
 וַיִּנְשֵׂא בֵּית־אֵב לְמִשְׁפַּחַת מִרְיָי צוּרִיאֵל

חֲמִשָּׁת שָׁקִלִים לְגִלְגָּלֹת בַּשָּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח
עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל: ^מ וְנִתְּתָה הַפֶּסֶף לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֲדֻפִּים בָּהֶם: ^{מא} וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת
פֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֲדֻפִּים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם:
מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַפֶּסֶף חֲמִשָּׁה
וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלֶּף בַּשָּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
^{מב} וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־פֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
עַל־פִּי יְהוָה כֹּאשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ד' סיון תשמ"ה)

קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל (ג, מה)
עבודת השרות לה' נועדה מלכתחלה לבכורים, והלויים
נכנסו תחתיהם; הרי שיכולה להיות עבודה זו גם אצל מי
שלא נועד לה מלכתחלה. ללמדך: גם מי ששיד בטבעו
לעבודת שבת וכולון, התעסקות בעניני העולם, יכול להגיע
לעבודת שבת לוי, שרות לה'. ובקשון הרמב"ם: "ולא שבט
לוי בלבד, אלא כל איש... אשר נדבה רוחו... נתקדש קדש
קדשים".

שביעי ד' וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: ^ד נִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קָהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי
לְמִשְׁפַּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם: ^ה מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְזָמַלָה וְעַד בִּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצֵּבֵא
לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ^ו זֹאת עֲבֹדַת
בְּנִי־קָהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים: ^ז וְבֵא
אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעַת הַמִּחְנֶה וְהוֹדִדוּ אֶת פָּרֹכֶת
הַמִּסָּד וְכִסּוּ־בָהּ אֶת אָרֶן הָעֵדֻת: ^ח וְנִתְּנָה עָלָיו
כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ וּפְרָשׁוֹ בְּגָד־כִּלִּיל תְּכֵלֶת
מִלְמַעְלָה וְשָׂמוּ בָדָיו: ^ט וְעַל אֶשְׁלָחַן הַפָּנִים
יִפְרָשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְנִתְּנָה עָלָיו אֶת־הַקַּעֲרֹת
וְאֶת־הַכַּפָּת וְאֶת־הַמְּנִקִּית וְאֶת קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ
וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה: ^י וּפְרָשׁוֹ עֲלֵיהֶם בְּגַד
תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֶה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ
אֶת־בָּדָיו: ^{יא} וְלָקְחוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מִנְרַת
הַמָּאוֹר וְאֶת־גִּרְתֶּיהָ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־
מִחְתֵּיתָהּ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שְׁמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁתַּוְּלָהּ

בָּהֶם: ^{יב} וְנִתְּנָה אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהָ אֶל־מַכְסֶה
עוֹר תַּחַשׁ וְנִתְּנָה עַל־הַמּוֹט: ^{יג} וְעַל מִזְבֵּחַ
הַזֹּהֵב יִפְרָשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֶה
עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בָּדָיו: ^{יד} וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־
כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁתַּוְּבָם בַּקֹּדֶשׁ וְנִתְּנָה
אֶל־בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמַכְסֶה עוֹר תַּחַשׁ
וְנִתְּנָה עַל־הַמּוֹט: ^{טו} וְדָשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוֹ
עָלָיו בְּגַד אֲרָגְמָן: ^{טז} וְנִתְּנָה עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלָיו
אֲשֶׁר יִשְׁתַּוְּבָם עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמִּחְתָּת אֶת־
הַמִּזְלָגָה וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזוֹרָקָת כָּל כְּלֵי
הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוֹ עָלָיו כֶּסֶף עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ
בָדָיו: ^{יז} וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעַת הַמִּחְנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן
יָבֹאוּ בְּנִי־קָהָת לְשֵׂאת וְלֹא־יִגְעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
וּמִתּוֹ אֵלֶּה מִשָּׂא בְּנִי־קָהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד:
^{יח} וּפְקָדֹת אֲלַעֲזָר בִּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר
וּקְמָרֹת הַפָּמִים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה
פְּקָדֹת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בַּקֹּדֶשׁ
וּבְכָלֵיו: **פ** וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: ^א אֶל־תִּכְרִיתוּ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת
הַקָּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם: ^ב וְזֹאת אֲעֲשֶׂה לָהֶם וְחִיו
וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים אַהֲרֹן
וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ
וְאֶל־מִשְׁאֹ: ^ג וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כִּבְלַע אֶת־
הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ: **פפפ**

★ ★ ★

חצי קריש

וַיִּתְּנָה וַיִּתְּקֶדֶשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעֲוִתָּהּ וְיִמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיבּוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחִי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבַרַּךְ
לְעַלְמָא וְלְעַלְמֵי עֲלְמָיָא. יְתַבְּרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבַרַּךְ לְעַלְמָא
וְלְעַלְמֵי עֲלְמָיָא. יְתַבְּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְּפֹאֵר, וַיִּתְּרוּמָם,

כנגד "ממלכת כהנים" (שָׁרִים). מִנֵּן כְּנִי קָהָת, כְּהֵם נֶאֱמַר
 "קִנְיָשׁ הַקִּדְשִׁים" – כְּנָגֵד "גֹּי קָדוֹשׁ".

מפסיר י' וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:
 י' אל-תכרייתו את-שכט משפחת הקהתי מתוך
 הלויים: י' וזאת | עשו להם וחי' ולא ימתו
 בגשתם את-קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו
 ושמו אותם איש איש על-עבדתו ואל-משאו:
 ב' ולא יבאו לראות כבלע את-הקדש ומתו: פפפ

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן.

ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
 תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 24)

נשא את ראש בני קהת (ד, ב)

שלישה מנגנים הם בפרשתנו, כנגד "סגלה מכל העמים",
 "ממלכת כהנים" ו"גוי קדוש". מִנֵּן כְּנִי יִשְׂרָאֵל, שְׂבִטָא אַת
 תשיבותם המיוחדת לגבי אמות העולם, כי דבר שבמנין לא
 בטל - כנגד "סגלה מכל העמים". מִנֵּן כְּנִי לִי, שְׂנַמְנֵנוּ בְּכִנֵּי
 עצמם להיותם כנגד מיוחד של שומרי משמרת הקדש -

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִנֵּיהֶם הָיָא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֵׁר. דְּרַכֵּיהּ דְּרַכֵּינַעֲם, וְכָל־נִיבְתִיָּהּ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינֵיהּ,
 בְּשִׂמְלָאָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפסיר להפסיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל
 עֲמֹו וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
 קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
 ושומעין הברכות מפי המפסיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפסיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

בְּמִן הַנְּאוּלָה א' וְהָיָה מִסְפָּר כְּנִי
 יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד
 א' אֲשֶׁר לְמִדּוֹד אוֹתָם וְלֹא יִסְפָּר
 וְהָיָה בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר־יֹאמַר לָהֶם
 בְּמִן הַיָּם לֹא־עָמְי אוֹתָם לִפִּי

הפטרה לפרשת במדבר לקריאה בציבור

ולשמו"ת הושע פרק ב

ב א וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל

שי למורא

א) אֲשֶׁר לֹא יִמָּד, שְׁלֹא יוֹכִלוּ
 לְהִיט וּנְמָדִים. בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר
 לָהֶם, בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר הָיָה נֹאמַר עֲלֵיהֶם.
 לֹא עָמְי אוֹתָם, לִפִּי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים
 הָיָה נֹאמַר כִּי. כְּנִי אֵל חַי, שֶׁחֲכִיכִים

עטרת מרים

שי למורא

לו כבנים, יותר מעם. ב) ראש אחר, מלך המשיח, ועלו מן הארץ, ועלו מארץ גלותם. כי גדול יום יורעאל, כי יום גדול ונכבד יהיה יום קבוץ ישראל אשר הפיצם הקב"ה כפפור ורעים על פני השדה. ג) אמרו לאחיכם עמי, אתם בני יהודה ובנימין, אמרו לאחיכם בני עשרת השבטים, שהם עמי כפופים,

אף על פי שהלכו בגלות לפניכם, וישבו לקיום התורה. ולאחותיכם רחמה, ולנשים שבנעשרת השבטים, אמרו להן שרחם ה' עליהן. ד) ריבו באמכם ריבו, כאן שב וקבאו לדברי התוכחה שאמר בתחלה, ואמר אל הצדיקים שבדור, עשו מריבה עם כללות הצבור, שנקראת "אם" לבניה שהם הפרטים שבצבור. כי היא לא אשתי, כי סרה מעלי. ואנכי לא אישה, ואין עלי לחזון לה צריכה. ותסר זנוניה מפניה, שלא הצבע עוד את פניה לחזנות אחרת. כלומר, שלא געשו עוד מעשים רעים. ונאפוניה מבין שדיה, ולא תשים בין שדיה מיני בשמים להלחוב הנאפים. כלומר, שסירו מיני עבודות וזות מבין הערים. ה) פן אפשיטנה ערמה, פן אפשיטנה מתפשטת. כלומר, אסלק שכנתי מהם. כיום הולדה, כיום שמצאתיה במצרים. כלומר, כפי שהיו קרם שקבלו את התורה. כמדבר, הפקר לכל, כמו המדבר. ושתה כארץ ציה, אישים אותה כארץ שוממה. ו) ואת בניה, הם הפרטים של הצבור. כי בני זנונים הוה, שהם ממשיכים למעות בדרכי אבותיהם. ז) כי זנתה אפם, כללות האמה סרה מעלי. הבישה, עשתה מעשה בושה. הורתם, מי שתרחה אותם. אחרי מאהבי, אחרי האמות שהיו לישראל ברית עמכם. ושקוני, הני ושאך משקים. ח) שוך, סוגר בדרך. כמו "הסר משופחת" (ישעיה ה.ה). בפסירים, בקוצים. כמו "סירים סבכים" (נחם א.י). ט) אל אישי הראשון, אל בעלי הראשון. כלומר, להקב"ה. י) עשו לבצעל, והם עשו

מעשיהם הרעים ואמר להם בזמן ההוא בני אל-חי כי ישבו אל ה' והוא ישיב שבותם וירחמם: ב ונקבצו מימי המשיח בנ-יהודה ובנ-ישראל יחדו ושמו להם ראש אחר והו מלך המשיח ועלו מן הארץ מארצות הגולה ועלו אל ארצם כי גדול יום יורעאל קבוץ ישראל אשר הפיצם האל

כפפור ורעים על פני השדה: ג אתם בני יהודה ובנימין אמרו לאחיכם בני עשרת השבטים שהם עמי כפופים, עם כי מחרתי לתגלותם וקראתים אז "לא עמי", וכן אמרו ולאחותיכם נשי עשרת השבטים רחמה: ד אמר אל הצדיקים שבדור ריבו באמכם שהיא אם לדורות הבאים ריבו איש ברעהו להשיכם לדרך טובה כי מעתה היא לא אשתי כי סרה מעלי ואנכי לא אישה לחזון לה ספקה ותסר זנוניה מפניה ונאפוניה בשמים מבין שדיה מעתה שתעזוב דרכה: ה כי אם לא תעזוב דרכה פן אפשיטנה מבגדיה ותשא ערמה והצגתיה אעמוד אותה מבלי לבוש ומכסה כיום הולדה ושמתינה כמדבר הפקר לכל כמו המדבר, ושתה אישים אותה כארץ ציה שממה והמתיה בצמא: ו ואת בניה אף על הצדיקים שבהם לא ארחם שילכו בגולה כ-בני זנונים הוה עוברי עבודה זרה: ז כי זנתה אפם כללות האמה סרה מעלי, האם שתרחה אותם הובישה הורתם עשתה מעשה בושה וכלימה כי אמרה אלכה אחרי מאהבי בדרכי הנשים נתני הנותנים לי לחמי ומימי צמרי ופשתי שמוני בנרים שמוני לסוד ושקוני ומשקים - להתענג כמו יין וחלב: ח לכן הואיל וקד חשבה הנני-שך סוגר אתי דרך בפסירים בקוצים וגדרתי את-גדרה כל תוכל ללכת בו ונתיבותיה שותתה חולבת בהם לא תמצא: ט ורדפה את-מאהביה מצרים ואשור ולא תוכלי לבקש מהם עזרה ולא-תשגו אותם ובקשתם

היום אשר לא-ימד ולא יספר והיה במקום אשר-יאמר להם לא-עמי אתם יאמר להם בני אל-חי: ב ונקבצו בנ-יהודה ובנ-ישראל יחדו ושמו להם ראש אחר ועלו מן הארץ כי גדול יום יורעאל: ג אמרו לאחיכם עמי ולאחותיכם רחמה: ד ריבו באמכם ריבו פיהיא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניה מפניה ונאפוניה מבין שדיה: ה פן-אפשיטנה ערמה והצגתיה כיום הולדה ושמתינה כמדבר ושתה כארץ ציה והמתיה בצמא: ו ואת-בניה לא ארחם כ-בני זנונים המה: ז כי זנתה אפם הובישה הורתם כי אמרה אלכה אחרי מאהבי נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמוני ושקוני: ח לכן הנני-שך את-דרךך בפסירים וגדרתי את-גדרה ונתיבותיה לא תמצא: ט ורדפה את-מאהביה ולא-תשגו אותם ובקשתם ולא תמצא ואמרה אלכה ואשובה אל-אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה: י והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן

שפאשר תבקש אותם ולא תמצא ואמרה אז תאמר אלכה ואשובה אל-אישי הראשון אבטח בה כי מאז עשתה כמחוני כי טוב לי הנה אז מעתה: י והיא לא ידעה לא שמה על לבה לדעת כי אנכי נתתי לה הדגן ותימרוש ענבי תנו ותיצאה השמן ולכסף הרביתי לה וזהב עשו

וּרְמֵשׁ הָאֲדָמָה שֶׁאֲשִׁיבָת מִיָּדָיו מִן הָעוֹלָם וְלִקְשֵׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֲשֶׁבֶר אֲכַפֵּל מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁאָמַר וַתְּהִי חֲרוֹבָהּם לְאִתִּים (שְׁעִיָּה יא) וְהַשְׁכַּבְתִּים לְכַמֹּחַ:

כַּאֲרִישְׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם אֶחָד אוֹתָךְ לְחַיֵּת אֲרוּסָי עַד עוֹלָם וְלֹא אִמָּאם עוֹד כִּד וְאַרְשְׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק לִפְנֵים מְשׁוּרַת חַדָּן וּבְמִשְׁפָּט בְּעֵבֹר הַדְּרָקָה וְהַמִּשְׁפָּט שְׁתַּעֲשֵׂוּ אֹן וּבַחֲסֵד וּבְרַחֲמִים אֲנִי אֶתְנֶנָּה אֵתְכֶם: כב וְאַרְשְׁתִּיךָ לִי בְּאִמּוּנָה בְּשֹׁר הָאִמּוּנָה שֶׁאִמָּנַת בִּי בְּגוֹלָה לְהַכְמֹחֹת שַׁעַל יְדִי נִבְיָא וְיַדְעַת אֶת־יְהוָה אֹן תִּשְׁגִּי חֲשֹׁנָה גְּדוֹלָה:

בַּאמוֹנָה וידעת את־יהוה:

וְלֹא־שִׁתִּיד לִי בְּאֻמּוֹתַי, בְּשֹׁכְרֵי הָאֻמּוֹת, שֶׁהֵאֵמַנְתִּי מִלִּפְנֵי לַהֲבֹחֹת שְׁלִי עַל יַד נְבִיאִי. וְיִרְעָתָ אֶת ה', שֶׁתִּשְׁנִי הַשָּׁנָה גְּדוּלָּה לְדַעַת (ל. (עפ"י רד"ק). **כב**) וְאִשְׁתִּיד לִי בְּאֻמּוֹתַי, בְּשֹׁכְרֵי הָאֻמּוֹת, שֶׁהֵאֵמַנְתִּי מִלִּפְנֵי לַהֲבֹחֹת שְׁלִי עַל יַד נְבִיאִי. וְיִרְעָתָ אֶת ה', שֶׁתִּשְׁנִי הַשָּׁנָה גְּדוּלָּה לְדַעַת אֶת ה'.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹת, צִדִּיק כָּל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שָׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן כָּל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיְגַל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹא לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
פְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנִיתָתָ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וּלְמַנוּחָהּ, לְכַבּוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 כא וידבר יהוה אל-משה לאמר: כ נשא את-ראש בני גרשון גס-הם לבית אבתם למשפחתם: כ מבן שלשים שנה ומעלה עד בן-חמשים שנה תפקד אותם פל-הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: כ זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: (לוי) כ ונשאו את-יריעת המשכן ואת-אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר-עליו מלמעלה ואת-מסך פתח אהל מועד: כ ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על-המשכן ועל-המזבח סביב ואת מיתריהם ואת-כל-כלי עבדתם ואת כל-אשר יעשה להם ועבדו: כ על-פי אהרן ובניו תהיה פל-עבדת בני

הגרשני לכל-משאם ולכל עבדתם ופקדתם עליהם במשמרת את כל-משאם: כ זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן-אהרן הכהן: ס (ישאל) כ בני מררי למשפחתם לבית-אבתם תפקד אתם: כ מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה תפקדו פל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל מועד: כא ואת משמרת משאם לכל-עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו: כ ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל-כליהם ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את-כלי משמרת משאם: כ זאת עבדת משפחת בני מררי לכל-עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן-אהרן הכהן:

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

- 21 חכמים לכהן שאינו בעלה להטמא לה. דוחה הגמרא: מה שהתירו
 22 חכמים לבעלה להטמא לה, משום דהוויא לה – כיון שאשה קטנה
 23 זו נחשבת כמת מצוה, שאין מי שיטפל בה, ואף כהן מצווה
 24 להיטמא למת מצווה.
 25 תמזה הגמרא על הדחיה: ומי הוי מת מצוה – וכי אשה זו נחשבת
 26 למת מצווה, והתנאי בברייתא, אי זהו מת מצוה, כל מת שאין לו
 27 קוברין, אבל אם המוצא את המת קורא לאחרים לבא לעסוק
 28 בקבורה, ואחרים עונים אותו – באים ומסייעים לו, אין זה מת מצוה,
 29 ואתור לכהן להטמא לו. ובאשה קטנה זו, הרי בני משפחה יעסקו
 30 בקבורתה ואינה מוטלת בבזיון, ומדוע נחשבת היא למת מצווה
 31 שרשאי בעלה הכהן להטמא לה.
 32 מתרצת הגמרא: הקא נמי – אף כאן, באשתו קטנה, כיון דקרוביה
 33 מהאב לא ירתי לה – אינם יורשים אותה, כיון שהפקיעו מהם
 34 חכמים ירושתה ונתנוה לבעל, קריא ולא עני לה – אף אם האשה
 35 עצמה תקרא לקרוביה לפני מיתתה כדי שיתעסקו בה אחר
 36 מיתתה, אינם עונים ובאים, כיון שאינם יורשים אותה. וכל שכן
 37 שאנשים אחרים לא יבואו לקבורה, שיאמרו שיש לה בעל
 38 וקרובים שיתעסקו בה. ולכן היא נחשבת כמת מצווה, ויש לחכמים
 39 קצת טעם וסמך לעקור דין תורה ולהתיר לבעלה להטמא לה.

- 1 'וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים וחרם כל
 2 רבושו והוא יבדל מקהל הגולה' (עזרא יח), הרי שיש כח ביד השרים
 3 והזקנים להפקיע רכושו של אדם ממנו. רבי אלעזר אמר, מהקא –
 4 מכאן נלמד שהפקר בית דין הפקר, שנאמר לגבי הנחלת הארץ
 5 לישראל (יהושע יט נא) 'אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע
 6 בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל', ולבאורה קשה, וכי מה
 7 ענין 'ראשים' אצל 'אבות', כלומר היה לפסוק לומר 'וראשי מטות
 8 בני ישראל', ללא תיבת 'האבות', אלא לומר לה, מה אבות מנחילין
 9 לבניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו,
 10 הרי שיש בכח הראשים שהם בית דין וראשי העם להנחיל
 11 ולהקנות ממון לפי דעתם. וכיון שהפקר בית דין הפקר, תיקנו
 12 חכמים שירושת אשה קטנה תהיה לבעלה, אך אין מכאן ראייה
 13 שגם בסתם איסורים, שאינם שייכים לממון, יש כח לחכמים
 14 לעקור דבר מהתורה.
 15 רב חסדא מביא ראייה אחרת מהמשך אותה ברייתא שיש כח ביד
 16 חכמים לעקור דין תורה. שנינו בברייתא: 'ומיטמא לה' – בעל כהן
 17 נטמא לאשתו קטנה. ויש להקשות, הא הקא, דמדאורייתא רק
 18 אביה הכהן מיטמא לה – מותר להטמא לה, ולא בעלה, שהרי מדין
 19 תורה אינה נשואה לו. ואף על פי כן מדרבנן מיטמא לה בעל, אפילו
 20 שהוא כהן. הרי שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה, שהתירו

פרק שישי משנה א

שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָּחָר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זֹכֶה לְדַבְרֵיהֶם הָרַבִּה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּדָאֵי הוּא לֹו. נִקְרָא רַע, אֲהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמַלְבִּשְׁתּוֹ עֲנוּה וּיְרָאָה, וּמַכְשִׁירָתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חָסִיד יִשְׂרָאֵל וְנִאֲמָן, וּמְרַחֲקָתוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבָּתוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֶצֶה וְתוֹשִׁיָּה בֵּינָה וּגְבוּרָה, שְׁנֵאמַר: "לִי עֶצֶה וְתוֹשִׁיָּה. אֲנִי בֵּינָה לִי גְבוּרָה". וְנִתְּנָת לֹו מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה וְחֻקּוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לֹו רְוֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂן הַמִּתְנַבֵּר וּבְנֵהר שְׁאִינוּ פּוֹסֵק, וְהָיָה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמְגַדֵּלָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

נקודות משיחות קודש

שהם מסייעים לו בעבודת ה' שלו, אין הם ניתנים לו בשלימות ומוטל עליו לעבוד כדי להשיגם באופן שלם - "ומלכשתו ענוה ויראה", דהיינו שמידות הענוה והיראה ניתנות לו כ"לבוש" שהוא מקיף וחיצוני לאדם (אבל אינו נעשה על-ידי-זה ענין). כמו כן "ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן"; "ומרחקתו מן החטא"; "ומקרבתו לידי זכות". הצד השווה לכל ה"דברים" האלה הוא שניתנים לו בתור מסייעים בלבד, אך הם אינם פוטרים אותו לגמרי מעבודה ויגיעה.

ב. "דברים" שהעוסק בתורה לשמה זוכה בהם בשלימותם, ללא צורך בתוספת יגיעה שלו - "אוהב את המקום, אוהב את הבריות", "משמח את המקום, משמח את הבריות", "ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה".

נמצא אפוא כי הלומד תורה לשמה, זוכה לסיוע הן בענינים ש"בין אדם למקום" והן בענינים ש"בין אדם לחבירו". ויתירה מזו, אף ב"מילי דעלמא" יוכל הוא להנות את הבריות בהשאת עצה ותושיה.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 401)

* * *

עוד יש להשיב על השאלה הנ"ל (בדרך שונה לגמרי):

דברי המשנה אינם פונים ללומד תורה אלא למי שבא אל לומד תורה לשמה כדי ליטול מפיו עצה. אדם זה, עשוי לחשוב - מכיון שאיש זה עוסק אך ורק בלימוד התורה לשמה והוא מובדל מהבריות ומופרש מכל עניני העולם, כיצד ישיא לי עצה בעניני העולם (כדוגמת מסחר, עסקנות ציבורית וכיוצא בזה) ! מבהירה המשנה ואומרת, "ונהנין ממנו עצה ותושיה". והיינו, לא זו בלבד ש"מקבלין ממנו עצה" אבל יתכן שהעצה אינה מוצלחת, אלא "נהנים ממנו עצה", כלומר שמכיון שעוסק בתורה לשמה, זוכה הוא להתעלות בשכלו ובחכמתו גם במילי דעלמא, וממילא עצותיו טובות ומועילות, ומתקבלות על דעת הבריות עד לאופן של "הנאה" מהן.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 406)

בדברי רבי מאיר יש, לכאורה, דבר והיפוכו: מצד אחד כוונתו היא לעודד עסק בתורה לשמה ומצד שני כיצד הוא עושה כן? על ידי שמבטיח לאדם "דברים הרבה" ("נקרא רע, אוהב וכו'") - הרי אם ילמד למטרה זו לא יהא זה לימוד תורה לשמה?!

ויש לומר בביאור הדברים:

המשנה מדברת במי שכבר עוסק בתורה לשמה ("כל העוסק") ולומד תורה לשם השגת התורה ולא לשום מטרה אחרת, אפילו לא מטרה קדושה אחרת¹. והדגש הוא על המילה "עוסק בתורה לשמה", כלומר שלומד מתוך עמל ויגיעה, כאדם הטורד בעסקו יום וליל.

אדם כזה, העוסק כל-כולו בלימוד תורה, עשוי להיות מוטרד מן השאלה - מכיון ש"כל האומר אין לי אלא תורה.. אפילו תורה אין לו"², כלומר, בנוסף לעסק התורה חייב הוא לעסוק גם בכל שאר עניני עבודת ה' (אהבתו ויראתו וכו')³, דבר הדרוש עמל רב; וכלשון הרמב"ם⁴, "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים.. וכשמחשב בדברים האלו עצמם, מיד הוא נרתע לאחוריו וכו'". ובנוסף לכך עליו לעסוק גם בעניני גמילות חסד; אם-כן - שואל הוא את עצמו - האמנם בגלל שכל עסקו הוא בלימוד תורה יחסרו אצלו כל שאר עניני העבודה?

על כך משיבה המשנה ואומרת לו - "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה".

הטעם שנאמר כאן "זוכה לדברים הרבה" ולא "מקבל שכר הרבה" הוא שאכן אין זה בגדר של קבלת שכר, אלא - בנוסף לשכרו של הלומד תורה לשמה - "זוכה הוא לדברים הרבה". כלומר, הוא מקבל "דברים" שמעלתם פחותה ממעלת לימוד תורה לשמה, אך "דברים" אלה מסייעים לו בכל שאר עניני עבודת ה', כדי שלא יחסרו לו ענינים אלה.

"דברים" אלה שזוכה בהם ה"עוסק בתורה לשמה" נחלקים לשני סוגים:

א. "דברים" שמקבל באופן חלקי בלבד. כלומר, אף-על-פי

1. כגון "לידע את המעשה אשר יעשון" וכדומה. 2. יבמות קט, ב; וראה אגרת הקודש סימן ה (קח סוף עמ' ב) 3. ראה מאמרז"ל (יבמות קט, ב) "כל האומר אין לו אלא תורה.. אפילו תורה אין לו". 4. הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר בחו"ל (נשא באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	05:37	05:38	08:26	08:25	09:06	09:06	10:18	10:18	13:13	13:14	19:38	19:42	20:08	20:11	19:21	20:23
חיפה (ק)	05:34	05:32	08:23	08:22	09:04	09:03	10:16	10:16	13:13	13:14	19:45	19:48	20:11	20:15	19:14	20:27
ירושלים (ק)	05:35	05:34	08:24	08:23	09:04	09:04	10:16	10:16	13:12	13:13	19:43	19:47	20:07	20:11	19:06	20:23
תל אביב (ק)	05:36	05:35	08:25	08:24	09:05	09:05	10:18	10:18	13:13	13:15	19:40	19:44	20:10	20:14	19:21	20:26
אוסטריה, וינה (ק)	05:01	04:57	07:47	07:42	08:54	08:53	10:15	10:14	13:31	13:33	20:44	20:50	21:26	21:33	20:31	21:52
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:24	07:28	09:10	09:12	09:49	09:51	10:40	10:42	12:48	12:48	17:12	17:10	17:41	17:39	16:51	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:10	05:07	07:59	07:55	09:00	08:59	10:20	10:19	13:33	13:35	20:39	20:45	21:20	21:26	20:26	21:43
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:36	04:32	07:22	07:18	08:29	08:28	09:50	09:49	13:05	13:07	20:17	20:23	20:59	21:06	20:04	21:25
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	04:45	04:41	07:30	07:26	08:39	08:38	10:00	09:59	13:17	13:18	20:30	20:36	21:13	21:20	20:17	21:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:03	04:58	07:43	07:35	09:01	08:59	10:23	10:22	13:43	13:44	21:04	21:10	21:49	21:57	20:51	22:18
אוקראינה, קייב (ק)	04:54	04:50	07:33	07:25	08:53	08:51	10:15	10:14	13:35	13:37	20:57	21:03	21:43	21:51	20:44	22:12
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:34	05:33	08:19	08:19	08:55	08:55	10:05	10:05	12:54	12:55	19:06	19:08	19:33	19:35	18:48	19:46
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:37	08:29	08:26	09:29	09:27	10:47	10:47	13:59	14:00	21:04	21:10	21:41	21:47	20:48	22:04
אקוודור, קיטו (ח)	06:08	06:09	08:37	08:38	09:08	09:09	10:10	10:11	12:42	12:43	18:15	18:16	18:38	18:40	17:58	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:50	07:54	09:41	09:43	10:19	10:21	11:11	11:13	13:21	13:22	17:53	17:51	18:21	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:59	09:03	10:37	10:40	11:19	11:21	12:08	12:10	14:13	14:14	18:26	18:24	18:59	18:57	18:06	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:43	05:41	08:34	08:32	09:22	09:21	10:37	10:37	13:41	13:42	20:25	20:29	20:59	21:03	20:11	21:17
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:28	05:26	08:19	08:17	09:09	09:08	10:25	10:25	13:30	13:31	20:18	20:23	20:53	20:58	20:04	21:12
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:29	05:26	08:19	08:18	09:09	09:08	10:26	10:25	13:31	13:32	20:19	20:23	20:54	20:59	20:05	21:13
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:00	05:57	08:50	08:48	09:43	09:42	11:00	10:59	14:07	14:08	21:00	21:05	21:36	21:41	20:46	21:56
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:22	06:21	09:09	09:09	09:48	09:48	11:00	11:00	13:54	13:55	20:17	20:20	20:45	20:48	20:01	21:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:43	05:41	08:32	08:31	09:14	09:14	10:27	10:27	13:25	13:26	19:56	20:00	20:27	20:30	19:41	20:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:29	09:15	09:15	09:52	09:52	11:02	11:03	13:52	13:53	20:07	20:10	20:34	20:37	19:51	20:48
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:22	05:20	08:13	08:11	09:04	09:03	10:20	10:20	13:26	13:28	20:16	20:21	20:52	20:56	20:02	21:11
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:53	05:51	08:44	08:42	09:33	09:33	10:49	10:49	13:54	13:56	20:42	20:46	21:16	21:21	20:28	21:36
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:19	05:17	08:10	08:08	09:02	09:01	10:19	10:18	13:25	13:27	20:17	20:22	20:53	20:58	20:03	21:13
בוליביה, לה-פס (ח)	06:53	06:55	09:08	09:09	09:40	09:41	10:38	10:39	13:00	13:01	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:35	05:30	08:10	07:57	09:35	09:34	10:58	10:57	14:20	14:22	21:45	21:52	22:33	22:41	21:33	23:03
בלגיה, בריסל (ק)	05:37	05:32	08:14	08:04	09:37	09:35	10:59	10:58	14:20	14:22	21:44	21:50	22:31	22:38	21:31	23:00
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:40	06:43	08:47	08:48	09:20	09:22	10:16	10:17	12:34	12:35	17:33	17:32	17:54	17:53	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:27	06:29	08:34	08:36	09:07	09:09	10:04	10:05	12:22	12:23	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:52	04:47	07:24	07:06	08:53	08:51	10:16	10:15	13:38	13:40	21:07	21:13	21:53	22:01	20:55	22:23
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:50	04:44	07:06	07:07	08:56	08:54	10:21	10:20	13:48	13:49	21:24	21:31	22:17	22:25	21:15	22:51
גרמניה, ברלין (ק)	04:53	04:48	07:04	07:05	08:56	08:54	10:20	10:19	13:45	13:46	21:18	21:24	22:06	22:15	21:04	22:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:23	05:19	08:04	07:57	09:21	09:19	10:43	10:42	14:03	14:04	21:23	21:29	22:09	22:16	21:10	22:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:46	06:49	08:49	08:51	09:23	09:25	10:18	10:20	12:35	12:36	17:30	17:30	17:50	17:49	17:05	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:00	08:42	08:42	09:16	09:16	10:24	10:25	13:09	13:10	19:11	19:14	19:37	19:39	18:55	19:50
הודו, פונה (ח)	05:58	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:06	19:09	19:32	19:34	18:50	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	04:53	04:49	07:40	07:36	08:45	08:44	10:05	10:04	13:20	13:21	20:30	20:36	21:12	21:18	20:17	21:36
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:32	04:29	07:23	07:21	08:13	08:12	09:29	09:29	12:35	12:36	19:24	19:28	19:59	20:04	19:10	20:18
יוון, אתונה (ק)	06:06	06:03	08:56	08:54	09:42	09:41	10:57	10:57	13:59	14:00	20:40	20:44	21:12	21:17	20:25	21:30

רפו **לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר בחו"ל (נשא באה"ק) - בערים שונות בעולם**

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
ולדובה, קישינב (ק)	05:12	05:16	08:00	08:03	09:05	09:07	10:26	10:27	13:42	13:41	20:49	20:55	21:30	21:36	20:36	21:54
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:22	13:07	13:06	19:10	19:12	19:35	19:38	18:53	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:56	08:01	09:24	09:27	10:09	10:12	10:56	10:59	12:58	12:57	16:57	16:54	17:33	17:30	16:36	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	05:08	05:09	07:55	07:55	08:33	08:33	09:44	09:44	12:36	12:35	18:53	18:56	19:21	19:25	18:38	19:36
סין, בייג'ין (ח)	04:47	04:49	07:40	07:38	08:29	08:28	09:44	09:44	12:48	12:50	19:34	19:39	20:08	20:13	19:18	20:27
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	06:56	09:26	09:27	09:57	09:58	11:00	11:01	13:32	13:33	19:08	19:09	19:31	19:33	18:50	19:42
פולין, ורשא (ק)	04:18	04:23	06:45	06:34	08:27	08:25	09:50	09:49	13:14	13:16	20:44	20:51	21:34	21:42	20:32	22:05
פרו, לימה (ח)	06:23	06:21	08:40	08:42	09:12	09:13	10:11	10:12	12:36	12:37	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	05:53	05:56	08:45	08:42	09:45	09:44	11:04	11:04	14:17	14:18	21:20	21:26	22:00	22:06	21:07	22:23
צרפת, פריז (ק)	05:50	05:54	08:39	08:33	09:49	09:48	11:10	11:09	14:28	14:29	21:45	21:51	22:26	22:33	21:30	22:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:43	08:15	08:16	08:46	08:47	09:50	09:51	12:25	12:26	18:05	18:06	18:29	18:30	17:48	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	05:37	05:41	08:31	08:28	09:26	09:25	10:44	10:43	13:53	13:54	20:53	20:58	21:27	21:32	20:36	21:48
קנדה, מונטריאול (ק)	05:07	05:11	08:00	07:57	08:59	08:58	10:18	10:18	13:30	13:31	20:34	20:40	21:12	21:18	20:19	21:35
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:34	08:24	08:22	09:07	09:06	10:20	10:20	13:19	13:20	19:52	19:56	20:23	20:27	19:37	20:40
רוסיה, ליובוויטש (ח)	04:23	04:29	06:54	06:55	08:40	08:37	10:06	10:04	13:36	13:37	21:19	21:26	22:16	22:25	21:07	22:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:50	03:57	06:27	06:28	08:10	08:07	09:37	09:36	13:09	13:11	21:02	21:10	21:58	22:09	20:47	22:41
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	04:28	04:31	07:19	07:15	08:23	08:22	09:43	09:42	12:57	12:59	20:06	20:12	20:48	20:54	19:53	21:12
שווייץ, ציריך (ק)	05:32	05:35	08:23	08:19	09:27	09:26	10:47	10:47	14:02	14:04	21:17	21:22	21:53	21:59	20:58	22:18
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:28	08:28	09:01	09:01	10:07	10:08	12:48	12:49	18:42	18:43	19:06	19:08	18:25	19:18

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד ב

17 הגמרא, רבי יהודה מיוחדין שבוקנין, **גָּמַר** בגזרה שוה 'זָקַנְי' 'זָקַנְי'
18 מ'זָקַנְי הָעֵדָה' האמור בסמיכה על פר העלם דבר של צבור, **מָה**
19 'זָקַנְי' האמור לְחֶלְקוֹ בפר העלם דבר, הם מְיֻחָדִין שְׁעָרָה, כפי
20 שנאמר 'זָקַנְי הָעֵדָה', **אָף פָּאָן** במדידת עגלה ערופה צריך שיהיו
21 מְיֻחָדִין שְׁעָרָה שהם מסנהדרין גדולה, ומשופטין, למד שצריך
22 עוד שנים. מקשה הגמרא, **אִי גָּמַר** רבי יהודה גזרה שוה מפר העלם
23 דבר, לְמָקְמָה לְבִלְוָה מִלְּתָא מִתְּהֵם – נלמד בגזרה שוה זו את כל
24 דין הדיינים, וגם שצריך תמישהו, ואם כך, 'זָקַנְי' וְשׁוֹפְטִין' שכתבה
25 תורה בעגלה ערופה לְמָה לִי לכתבם כלל.
26 חזרת בה הגמרא, **אִתָּא** לעולם לא נאמרה גזרה שוה זו של 'זָקַנְי'
27 'זָקַנְי', ולדברי הכל שי צורך בשתי דרשות, ללמדנו שצריך שיהיו
28 מסנהדרין, ושצריך שיהיו מסנהדרין גדולה, וטעמו של רבי יהודה
29 שמרבה עוד שני דיינים אינו מ'שופטין' כפי שסברנו, שהרי הוא
30 נצרך לסנהדרין גדולה, אלא וי"ו של 'וְשׁוֹפְטִין' באה לְמַגְבֵּי
31 להביא עוד שנים, ורבי שמעון שאינו מרבה עוד דיינים, הוא כי

דיינים, מנזן ילמד שצריכים הדיינים להיות מבית הגדול, משיב
הגמרא, **מ'זקני' / 'זקני' נפקא** – ממה שהיתה יכולה התורה לכתוב
זקני, וכתבה **זקני' / זקני'**, הרי כ"ף זו מיותרת לדרוש ממנה למיוחדין
שבזקני.
אומרת הגמרא, **ורבי שמעון** שדרש דין מיוחדין מ'ושופטי', ולא מן
הכ"ף של **זקני'**, ולכן אינו דורש מ'בשופטי' להצריך עוד שני
דיינים, סבר שמן הכ"ף של **זקני'** לבדה עדיין אין ללמוד דין
מיוחדין, כי **אי כתב רחמנא זקני'** ללא הכ"ף, הוה אמנא
שלמידת העיר כשרים אפילו זקני השוק שאינם סנהדרין, כתב
רחמנא זקני' עם כ"ף ללמדנו שצריך שיהיו מן הסנהדרין, ואי כתב
רחמנא זקני' ולא היה נכתב גם 'ושופטי', הוה אמנא שלמידת
העיר כשרים אפילו סנהדרין קמנה שיש בכל עיר ועיר, כתב
רחמנא גם 'ושופטי' למיוחדין שבשופטי' – שצריך לכך דיינים
מסנהדרין גדולה היושבת בירושלים בלשכת הגזית.
שואלת הגמרא, **ורבי יהודה**, הרי ודאי מ'זקני זקני' צריך ללמוד
מזה למעט זקני השוק, ואם כן מנזן ילמד למיוחדין שבזקני, משיב

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש וחג השבועות

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. כאשר חג ושבת סמוכים זה לזה, נותנים צדקה לפני הדלקת הנרות הראשונה, של ערב חג או ערב שבת - גם עבור היום שלאחריו.

ערב שבת קודש

יש להדליק – לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בליל החג.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

חג השבועות

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, במוצאי שבת, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת השבת. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל יום שני של חג השבועות

מדליקים את הנרות - על ידי העברה מאש הדלוקה מלפני כניסת השבת - ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם :

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵי חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתי לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פֹּרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00837
29/05/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

